

ಅರುಣೋದಯ
ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಮಾರಕ
ಮಹೋತ್ಸವ ಸಂಚಿಕೆ. ೧೯೩೬

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_200709

UNIVERSAL
LIBRARY

— ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಭೂಷಣವಿದ್ದು —

೨೨

ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ಔಷಧಗಳನ್ನು
ಕಯಾರಿಸುವ ಉದ್ಯೋಗ ಶಾಲೆಯು
— ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ —
ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲನೇದು.

ಕರ್ನಾಟಕ ಕೆಮಿಕಲ್ ವರ್ಕ್ಸ್

— ಗದಗ — ಮುಂಬಯಿ —

(ಅಮೇರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಎಮ್. ಸಿ. ಕುಮ್ಮಿಸಕಟ್ಟಿ ಎಮ್. ಎಸ್. ಸಿ. ಪಿ. ಎಚ್. ಡಿ. ಇವರು)
(ಸ್ಥಾಪಿಸಿದುದು)

— ಕಚ್ಚು —

— ಡೆಂಟಲ್ ಕ್ರೀಮ್ —

ಎಲ್ಲ ಹಲ್ಲುಬೇನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ದಂತಮಂಜನ

— ಹೊಂಗೋಲೆ —

ಖಜ್ಜಿ, ಗಜಕರ್ಣ, ಇಸಬು ಮೊದಲಾದ ಚರ್ವ
ರೋಗಗಳ ಮೇಲೆ ಉತ್ತಮ ಔಷಧವು.

ಲೈಸೆನ್ಸ್, ಸಾಬೂನ್, ಸೋಪಾ ಮುಂತಾದವುಗಳು.

— ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಭೂಷಣವಿದ್ದು —

೨೨

ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ಔಷಧಗಳನ್ನು
ತಯಾರಿಸುವ ಉದ್ಯೋಗ ಶಾಲೆಯು
— ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ —
ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲನೇದು.

ಕರ್ನಾಟಕ ಕೆಮಿಕಲ್ ವರ್ಕ್ಸ್

— ಗದಗ — ಮುಂಬಯಿ —

(ಆಮೇರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಎಮ್. ಸಿ. ಕುಮ್ಭಿ ನಿಕಟೈ ಎಮ್. ಎಸ್. ಎಂ. ಪೀ. ಎಚ್. ಡಿ. ಇವರು)
(ಸ್ಥಾಪಿಸಿದುದು)

— ಕಚ್ಚು —

— ಡೆಂಟಲ್ ಕ್ರೀಮ್ —

ಮತ್ತು ಹತ್ತಿರವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ದಂತಮಂಜನ

— ಹೊಂಗೆಗೋಲೆ —

ಬಿಲ್ಬಿ, ಗಜಕರ್ಣ, ಇವಳು ಮೊದಲಾದ ಚರ್ಮ
ರೋಗಗಳಿಗೆ ಮೇಲೆ ಉತ್ತಮ ಔಷಧವು.

ಲೈಸೆನ್ಸ್, ಸಾಬೂನ್, ಸೋಪಾ ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಹೊಸ ಯೋಜನೆ!

ಹೊಸ ಆಡಳಿತ !!

ದಿ ಯುನೈಟೆಡ್ ಕರ್ನಾಟಕ

ಇನ್ನೂರನ್ನ ಕಂಪನಿ ಲಿಮಿಟೆಡ್
ಮುಖ್ಯಕಾರ್ಯಾಲಯ:-ಧಾರವಾಡ.

ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರತಿನಿಧಿತ್ವವನ್ನು
ಪಡೆದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೇಯ ಏಮಾ ಸಂಘವೆಂದರೆ ಇದೇ!

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕನ್ನಡಿಗನು

ತನ್ನದೆಂದು ಹೆಮ್ಮೆ

ಪಡೆ ಬಹುದಾದ ಈ ಸಂಘ

ದಲ್ಲಿಯೇ ವಿನೆ ಇಳಿಸಿರಿ!

ಏಮಾ ಕಂಪನಿಗಳ ಮೂಲಕ

ಹೊರ ನಾಡಿಗೆ ಹರಿದು

ಹೋಗುವ ಹೊನ್ನಿನ

ಹೊಳೆಗೆ ತಡೆ ಹಾಕಿರಿ !!

ಜೈರೇಕ್ಷರರು.

೧. ಶ್ರೀ ಬಿ ಎಸ್ ಸಾವಕಾರ,
ಎಲ್‌ಎಲ್ ಬಿ ಗವ್ವರ್ನಮೆಂಟಿ
ಸ್ಟೇಡರ್, ಧಾರವಾಡ (ಕೇರಳ)

೨. ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ ಕೌಟಗಿ ಬಿ. ಎ
ಎಲ್‌ಎಲ್ ಬಿ ಎಡ್‌ವೋಕೇಟಿ
(ವಿಜಯಪುರ)

೩. ರಾಜಾಸಾಹೇಬ, ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ
ಕಾರವಾಸಕರ ಬಿ ಎ ಬಾರ ಆಟಿ ಲಾ
ಹೈದರಾಬಾದ್ (ನಿಜಾಂ ಕರ್ನಾಟಕ)

೪. ಕೇಶವದಾಸ ದೇವಿದಾಸ ಸಾವಕಾರ
ಬಾಂಕರ್, ಗದಗ,

೫. ಸಿದ್ಧಾಂತಪ್ಪ ಅಂದಾನಪ್ಪ ಮಾನವಿ
ಪೊಮ್ಮಾಯಿಟರ್, ದಿ ಇಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್
ಸಪ್ಲಾಯ್ ಕಂಪನಿ, ಗದಗ

೬. ಡಾ ಎನ್ ಎಸ್ ಉಮಚಿಗಿ,
ಎಲ್‌ಎಲ್ ಎಸ್ ಗದಗ

೭. ಅಬ್ದುಲ್‌ಕರೀಮ್‌ಸಾಹೇಬ ಎ ಹಣಗಿ
ಪೆಸಿಡೆಂಟಿ, ಮನಸುಖಲ್ ಬರೆ. ಗದಗ

೮. ಶಿವಶಂಕರಪ್ಪ ಶಂಕರಪ್ಪ ಸೆಕ್ರೆಟರಿ,
ಬಿ ಎ. ಮರ್ಚೆಂಟಿ, ಮುಂಬಯಿ

೯. ಗುರುನಾಥ ವಿಶ್ವಲಿ ಜೋಶಿ, ಬಿ ಎ.
ಎಲ್‌ಎಲ್ ಬಿ ಎಡ್‌ವೋಕೇಟಿ
ಹೊಸಪೇಟೆ (ಮದ್ರಾಸ ಕರ್ನಾಟಕ)

೧೦. ಎ. ಟಿ. ಬಾಬಿಟಿ, ಮರ್ಚೆಂಟಿ ಧಾರವಾಡ

೧೧. ಬಳವಂತರಾವ ನಂಕಟರಾವ
ಪೋತದಾರ, ಎಲ್‌ಎಲ್ ಬಿ
ಓಬ್.ಯರ್ಡ್ ಜಜ್ಜ ಕೋರ್ಟ್ ಆಫ್
ಸ್ಕಾಲರ್‌ಜಿಶ ಬೆಳಗಾವಿ (ಎಸ್ ಆಫೀಸಿಯೋ)

ಆಕ್ವಿಲರಿ.

ಸುಲಭವಾಸ } ಜಿ, ಎಸ್ ಮರಾಕೆ, ಎಂ ಎ ಮುಂಬಯಿ } ಸೌಕರ್ಯವುಳ್ಳ
ಏಮಾ ಕಂಪನಿಗಳು } ಎ ಆರ್. ಎ (ಲಂಡನ್) ಪುಣೆ } ಕಂಪನಿಗಳು
ಬ್ಯಾಂಕರ್ಸ್-ದಿ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಬ್ಯಾಂಕ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ ಲಿ. ಮುಂಬಯಿ.

ಕಾರ್ಯ ಕರ್ತರಾದ ಕುಕಲರಾದ ನಿಜಂಟರು ಬೇಕು

ನಿರೀಕ್ಷೆ ವಿವರಕ್ಕೆ ಕೇಳಿನ ವಿಳಾಸಕ್ಕೆ ಬರೆಯಿರಿ

ಕೆ ಎಲ್ ಹುಯಿಲಿಗೇಳೆ, ಬಿ ಎ ಎಲ್‌ಎಲ್ ಬಿ.

ಸೆಕ್ರೆಟರಿ

Encourage Indian Industries
Awarded Gold medals at various Exhibitions in India.
Registered in Government of India.

SINDHESWAR

& Co.,

HUBLI.

Manufacturers of

High class Safes, Cabinets, Cash boxes, all kinds of special locks etc.

Branch Office

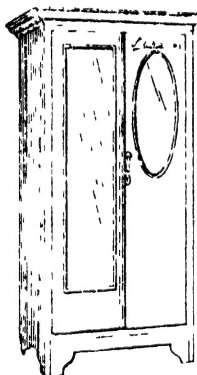
Abid Building Hyderabad (Dn)

Factory & Head Office

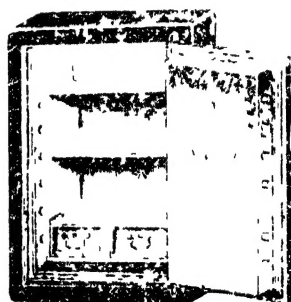
Bammapur Gali, Hubli

ಅಬಿಲಭಾರತ ವಸ್ತು ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಿಂದ ಸುರಣ್ ಪದಕಗಳನ್ನು
ಸಂಪಾದಿಸಿ ಹೊರವಾಸಿಯಾದಂಥ
ಹಿ ದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ರಜಿಸ್ಟರ ಆದಂಥ

ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ & ಕಂಪನಿ ಟ್ರೇಡ್‌ರಿ ಮೇಕರ್ಸ್ ದುಬ್ಬಳ್ಳಿ.

ಈ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ತಯಾರಿಸಿದ
ಯಂತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ
ಯಂತ್ರ ತಯಾರಿ ಗುರುತಿಸಿ
ರಂಗಂತ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗುಣ
ಗಳೂ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು
ರೀತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ

ನಮ್ಮ ಕಂಪನಿಯು ತಯಾರಿಸುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಾಮಾನುಗಳಲ್ಲಿ
ಸುರಕ್ಷತೆ ರಚಿಸಿರುವುದು, ತಾಳಿಕೆ, ಪ್ರಯೋಜನಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ

ವಿರುವುದು ಅನುಭವ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಸತ್ಯತೆಯು ಹೊರಹಿಳುತ್ತದೆ

ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ತರದ ಘನೋತ್ಪಾದಕಗಳೂ, ಕಪಾಟಿಗಳು, ಕ್ಯಾಶ್‌ಬಾಕ್ಸ್‌ಗಳು ಮತ್ತು
ಎಲ್ಲ ತರದ ಕೀಟಿಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ ವಿಶೇಷ ಮಾಹಿತಿಗಾಗಿ ಸವಕ್ಷಮ ಕೂಪನ್ ಪತ್ರವನ್ನಿರಿಸಿ
ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಿರಿ.

ಹೆಡ್ ಆಫೀಸ್ -

ಬ್ರಾಂಚ್ ಆಫೀಸ್ -

ಬಮ್ಮಾಪುರ ಗಲ್ಲಿ, ದುಬ್ಬಳ್ಳಿ - ಅಬೀದ ಬಲ್ಟಿಂಗ್, ಹೈದ್ರಾಬಾದ್.
(ಡೆಕ್ಕನ್)

ಮುದ್ರಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶನದ ಸ್ಥಳ.
ಸೀತಾರಾಮ ಪ್ರಿಂಟಿಂಗ್ ಪ್ರೆಸ್ ಮಾರುತಿಗಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು.

ಆಭಾರ ಮನ್ವಣೆ.

ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಘನತಗೇರಿದ ಹಾಗೂ ತನ್ನ ಧವಲಕೀರ್ತಿಯಿಂದ ಇಡೀ ವಿಶ್ವವನ್ನೇ ಬೆಳಗಿಸಿದ ಕನ್ನಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವಿಸಯ ವಾಗಿರುವ ತಮ್ಮ ಜಾಜ್ಜಲ್ಯ ಆಭಿಮಾನದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಸಮ್ರಾತ ಸಾಹಿತಿಗಳು ತಮ್ಮ ವಿದ್ವತ್ತಾ ನೃಚಾರ ವಾದ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಸೀಸ್ವಾರ್ಥ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ವಾರಕಮಹೋತ್ಸವ ಸಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಅವರಲ್ಲಿಗೂ ನಾವು ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಅದಲ್ಲದೆ ವಿಸಿಧ ಪಡಿಯಚ್ಚುಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ತಯಾರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ ಸಂಚಿಕೆಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹುಚ್ಚಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಧಾರವಾಡದ ಶ್ರೀ. ಪೋಶದಾರ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಯರಿಗೂ ಬೆಂಗಳೂರು ಶ್ರೀ. ಪವಾರರಿಗೂ ನಾವು ಆಭಾರಿಯಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಶ್ರೀವನ್ಮೈಸೂರ ಮಹಾರಾಜರ ಪಡಿಯಚ್ಚು ಸಕಾಲಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಒದಗಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ ಶ್ರೀಮಾನ್ ದೇವಡ. ನರಸಿಂಹ ರಾಷ್ಟ್ರಿಗಳ ಉಪಕಾರವಂತೂ ಎಂದಿಗೂ ಮರೆಯದಂತ ಹದಾಗಿದೆ ಇವರ ಹೊರ್ತಾಗಿ ನಮ್ಮ ಅನೇಕಜನ ಸ್ನೇಹಿತರು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮುದ್ರಣಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿ ಈ ಸಂಚಿಕೆಯು ಬೇಗನೆ ಓದುಗರ ಕೈಸೇರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಲ್ಲಿರ ಉಪಕಾರವನ್ನು ನಾವು ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸದಿರಲಾರವು ಅವರಂತೆಯೇ ತಂತಮ್ಮ ಪ್ರಕಟಣ ಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ ಮಹರ್ಷಿಯರಿಗೂ ನಾವು ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿದ್ದೇವೆ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀಭುವನೇಶ್ವರಿಯ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿ ಇನ್ನು ಮುಂದಾದರೂ ಒೀಗೇಯೇ ನಿರಲಸತನದಿಂದ ನಿರಭಿಮಾನ ದಿಂದ ಸೀಸ್ವಾರ್ಥಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಸೇವೆಮಾಡಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ತನ್ನ ಗತಕೃಭವನ್ನು ಮರಳಿ ಪಡೆಯುವಂತೆ ಹಣಗಾಡಲು ಸಮರ್ಥರಾಗಲಿರು ಆ ಜಗನ್ಮಾತೆಯಾದ ಶ್ರೀ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ.

— ಸಂಸಾದಕ.

ಮುದ್ರಕರು ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಕರು—

ಶ್ರೀ. ವೆಂಕಟೇಶ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಪಂಡಿತ

ಬಿ ಎ ಎಲ್.ಎಲ್. ಬಿ ವಕೀಲ ಜಗಳಗಾವಿ.

ಶ್ರೀಮತ್ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ್ ಬಹಾದ್ದೂರ್

ಜಿ. ಸಿ. ಎಸ್. ಐ. ಜಿ. ಬಿ. ಇ.

ಮೈಸೂರ ಮಹಾರಾಜರು.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ವಾರಸ ಮಹೋತ್ಸವ ಸಂಚಿಕೆ.

ಈ ಕೃತಿಯು

ಶ್ರೀಮತ್ಸಮಸ್ತ ಭೂಮಂಡಲ ಮಂಡನಾಯನೂನ ನಿಖಿಲ ಜೀವಾಂತಂಸ
ಕರ್ಣಾಟಕಜನ ಸಂಪದಧಿಸ್ತಾನಭೂತ ಶ್ರೀಮದೀಶ್ವರ ಮಮಾಸಂಸ್ತಾನಮಧ್ಯ
ಜೀವಿಭ್ಯಮಾನ ಸಕಲಕುಟುಂಬಿ ಕುಲಕ್ರಮಾಗತ ರಾಜಪಕ್ಷಿರಾಲ
ಶ್ರಮುಖ ನಿಖಿಲ ನಿಜರಾಜಾಧಿರಾಜ ಮಹಾರಾಜ ಚಕ್ರವರ್ತಿಮಂಡಲ
ನುಭೂತ ದಿವ್ಯರತ್ನ ಸಿಂಹಾಸನಾರೂಢ ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾಧಿರಾಜ
ರಾಜಪರಮೇಶ್ವರ ಪ್ರೌಢಪ್ರತಾಪ ಚಕ್ರವರ್ತಿಮನೀರ ನರಪತಿ
ವಿರಾಜಿತೇಂಬರ ಗಂಡ ಲೋಕೈಕವೀರ ಯದುಕುಲ
ಸಯಃಪರಾಂತರ ಕುಟುಂಬಿ ರಂಜಿತಕ್ರಾಂತಕುಶ
ಕುರಾರ ಮಕರ ಮತ್ಸ್ಯ ಶರಭ ಸಾಕ್ಷ
ಗಂಡ ಭೀರಂಡ ಧರಣೀವರಾಹ
ಹನುಮದ್ಗರುಡ ಕಂಠೀರವಾ
ಧ್ಯನೇಕ ಬಿರುದಾಂಕಿತ

ಶ್ರೀಚಾಮರಾಜ ಮಹೀಶಾಲ ಧರ್ಮಪತ್ನೀ ಕೆಂಪನಂಜನಾಂಬಾ

ಗರ್ಭಸುಧಾಂಬಾ ಧಿರಾಕಾಸುಧಾಕರಾಯಮಾಣಾ ಶ್ರೀಚಾಮಂಡಿಕಾಂಬಾ
ವರಪ್ರಸಾದೋನ್ನವರಾವ ಆಶ್ರೇಯಸಗೋತ್ರ ಆಶ್ವಲಾಯನ
ಸೂತ್ರ ಸುಕುಲಾಖಾನುಪರ್ತಿಗೌಡ ಶ್ರೀಮನ್ಮಹೀಶ್ವರ
ಪುರವರಾಧೀಶ

ಶ್ರೀಮತ್ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ್ ಬಹಾದ್ದೂರ,

ಜಿ. ಸಿ. ಎಸ್. ಐ. ಜಿ. ಬಿ. ಇ.

ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ ವಿನಯಪೂರ್ವಕ ಸಮರ್ಪಿತವಾಗಿದೆ.

ಸಂಪಾದಕ

ಅರುಣೋದಯ, ಬೆಳಗಾವಿ

ಪಂಡಿತ ವೆಂಕಟರಾಯರು

ಬಿ. ಎ ಎಲ್. ಬಿ. ಟಿ. ಟಿ. ವಿ.
ಪ್ರಕಾಶಕರು.

Our large illustrated
Catalogue FREE on
request

*A
faithful
servant!*

ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದೂ ಅಷ್ಟು ಸಣ್ಣದೂ ಅಲ್ಲದಂಥವಾದ
ಮೆ ಅಕಾರದ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರ ನಾಜೂಕು ಕೆತ್ತಿಗೆಯ
ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಸತ್ಯ ಗಂಭೀರಗೂಡಿದ ಗಡಿಯಾರ

“ ದಿ ಕೀಪ್ ಸೇಕ ”

ಸಮಗ್ರಮಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಗರಿಕವಾದ ರಿಪ್ಪರ
ಸಂಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ಗಡಿಯಾರ

ಸಿಕೆಲ್ ಬೆಲ್	ಬೆಲ್ ರೂ. ೩೨
ಸದಾ ಬೆಳಗುವ ಉಕ್ಕು	ಬೆಲ್ ರೂ. ೩೨
ಜೊಳ್ಳ ಬೆಲ್	ರೂ. ೩೫
ರೋಲ್ಟಿಗೋಲ್ಟ (೧೦ ವರ್ಷದ ಗ್ಯಾರಂಟಿ)	ರೂ. ೪೨
೯ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್ ಒರೆಯ ಬಂಗಾರ	ರೂ. ೫೫

ಅಕ್ಕತಿಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಆಕಾರವನ್ನು ತೋರಿಸುವದು.

ದಿ ವೆಸ್ಟ್ ಎಂಡ ವಾಚ್ ಕಂಪೆನಿ ಸದಾ ಬೆಳಗುವ ಉಕ್ಕಿನ ಸಟ್ಟಿಗಳು ಮೇಲಿನ ಆಕಾರ
ದ ಗಡಿಯಾರಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆಯೂ ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಬೇಕಾದಲ್ಲಿರುವ ಅಕಾರದ
ಗಡಿಯಾರಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆಯೂ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ.

WEST END WATCH CO.
BOMBAY . CALCUTTA

ಪರಿವಿಡಿ.

ವಿಷಯ ಮತ್ತು ಶ್ಲೋಕಸಂಖ್ಯೆ

ಅ. ಸಂ.

ಪುಟ.

- ೧ ಶ್ರೀಭ.ವನೇಶ್ವರೀಸ್ತವನ-ಶಾಂತ ಕವಿಗಳು ೧
- ೨ ವಹರ್ಷಿ ವಿವರಣೆ- ಶ್ರೀ. ವೇದವ್ಯಾಸ, ತುಮಕೂರು. ೨
- ೩ ವಿಜಯನಗರದ ಉತ್ಸವದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅರ್ಥವು-ಶ್ರೀ. ಅಲೂರ ವೆಂಕಟರಾಯರು
ಜಿ ಎ ಎಲ್‌ಎಂ.ಬಿ ಧಾರವಾಡ ೩-೪
- ೪ ವಿಜಯನಗರದ ವೈಭವ- ಶ್ರೀ ಜಿ ವರದರಾಜರಾವ್ ಬೆಂಗಳೂರು ೫
- ೫ ಕರ್ನಾಟಕದ ಐತಿಹಾಸಿಕ-ಶ್ರೀ. ನಿರಾಕರ ರಂಗರಾಯರು ಎಂ. ಎ.ಎಲ್. ಬಿ. ಬೆಂಗಳೂರು. ೬-೭
- ೬ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ವಿವರಣೆ- ಶ್ರೀ. ಬಿ. ಬಿ. ಕೇಶವರಾಯರು ಬೆಂಗಳೂರು. ೮-೧೦
- ೭ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೆಳಗಿನ ಗೋನಾ ಮತ್ತು ಕುಮಾರಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-
ಶ್ರೀ. ಬಿ. ಬಿ. ಕೇಶವರಾಯರು ಬೆಂಗಳೂರು. ೧೧-೧೨
- ೮ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೆಳಗಿನ ಗೋನಾ ಮತ್ತು ಕುಮಾರಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-
ಶ್ರೀ. ಬಿ. ಬಿ. ಕೇಶವರಾಯರು ಬೆಂಗಳೂರು. ೧೩-೧೪
- ೯ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೆಳಗಿನ ಗೋನಾ ಮತ್ತು ಕುಮಾರಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-
ಶ್ರೀ. ಬಿ. ಬಿ. ಕೇಶವರಾಯರು ಬೆಂಗಳೂರು. ೧೫-೧೬
- ೧೦ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೆಳಗಿನ ಗೋನಾ ಮತ್ತು ಕುಮಾರಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-
ಶ್ರೀ. ಬಿ. ಬಿ. ಕೇಶವರಾಯರು ಬೆಂಗಳೂರು. ೧೭-೧೮
- ೧೧ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೆಳಗಿನ ಗೋನಾ ಮತ್ತು ಕುಮಾರಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-
ಶ್ರೀ. ಬಿ. ಬಿ. ಕೇಶವರಾಯರು ಬೆಂಗಳೂರು. ೧೯-೨೦
- ೧೨ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೆಳಗಿನ ಗೋನಾ ಮತ್ತು ಕುಮಾರಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-
ಶ್ರೀ. ಬಿ. ಬಿ. ಕೇಶವರಾಯರು ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೧-೨೨
- ೧೩ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೆಳಗಿನ ಗೋನಾ ಮತ್ತು ಕುಮಾರಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-
ಶ್ರೀ. ಬಿ. ಬಿ. ಕೇಶವರಾಯರು ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೩-೨೪
- ೧೪ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೆಳಗಿನ ಗೋನಾ ಮತ್ತು ಕುಮಾರಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-
ಶ್ರೀ. ಬಿ. ಬಿ. ಕೇಶವರಾಯರು ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೫-೨೬
- ೧೫ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೆಳಗಿನ ಗೋನಾ ಮತ್ತು ಕುಮಾರಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-
ಶ್ರೀ. ಬಿ. ಬಿ. ಕೇಶವರಾಯರು ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೭-೨೮
- ೧೬ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೆಳಗಿನ ಗೋನಾ ಮತ್ತು ಕುಮಾರಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-
ಶ್ರೀ. ಬಿ. ಬಿ. ಕೇಶವರಾಯರು ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೯-೩೦
- ೧೭ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೆಳಗಿನ ಗೋನಾ ಮತ್ತು ಕುಮಾರಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-
ಶ್ರೀ. ಬಿ. ಬಿ. ಕೇಶವರಾಯರು ಬೆಂಗಳೂರು. ೩೧-೩೨
- ೧೮ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೆಳಗಿನ ಗೋನಾ ಮತ್ತು ಕುಮಾರಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-
ಶ್ರೀ. ಬಿ. ಬಿ. ಕೇಶವರಾಯರು ಬೆಂಗಳೂರು. ೩೩-೩೪
- ೧೯ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೆಳಗಿನ ಗೋನಾ ಮತ್ತು ಕುಮಾರಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-
ಶ್ರೀ. ಬಿ. ಬಿ. ಕೇಶವರಾಯರು ಬೆಂಗಳೂರು. ೩೫-೩೬
- ೨೦ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೆಳಗಿನ ಗೋನಾ ಮತ್ತು ಕುಮಾರಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-
ಶ್ರೀ. ಬಿ. ಬಿ. ಕೇಶವರಾಯರು ಬೆಂಗಳೂರು. ೩೭-೩೮
- ೨೧ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೆಳಗಿನ ಗೋನಾ ಮತ್ತು ಕುಮಾರಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-
ಶ್ರೀ. ಬಿ. ಬಿ. ಕೇಶವರಾಯರು ಬೆಂಗಳೂರು. ೩೯-೪೦
- ೨೨ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೆಳಗಿನ ಗೋನಾ ಮತ್ತು ಕುಮಾರಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-
ಶ್ರೀ. ಬಿ. ಬಿ. ಕೇಶವರಾಯರು ಬೆಂಗಳೂರು. ೪೧-೪೨

- ೨೩ ವಿಜಯನಗರ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರ ರಾಜಗುರುಗಳು ಹಾಗೂ ಶೃಂಗೇರಿಮಠದ ಜಗದ್ಗುರುಗಳು—
ಡಾ ಬಿ ಎ. ಸಾಲೆತ್ತೂರ್ ಎಮ್. ಎ. ಪಿ ಎಚ್. ಡಿ. ಎಸ್. ಪಿ ಕಾಲೇಜು, ಪುಣೆ ೬೯-೭೮
- ೨೪ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಹಾಗೂ ಶ್ರೀನಾಥರಾಯಸ್ವಾಮಿಗಳು—ಪಂ ಬುಲೆ
ಶ್ರೀನಾಥರಾಯಸ್ವಾಮಿ ಬಾಗಿಲ ಕೋಟೆ ೭೯-೮೦
- ೨೫ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರವರೇ—ಶ್ರೀ ಎಸ್ ಆರ್. ಮುನಿ ಬಿ. ಎ. [ಅನರ್] ಧಾರವಾಡ ೮೪
- ೨೬ ಕಲ್ಯಾಣಮಹೋತ್ಸವ—ಶ್ರೀ ಬಿ ಕಲ್ಯಾಣರವರು ೮೫-೯೦
- ೨೭ ವಿಜಯನಗರದ ಸ್ಮರಣೆ-- ಸು ಶುಭ ಶರ್ಮರು, ಪುತ್ತೂರು. ೯೨-೯೩
- ೨೮ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಆಳಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ—
ವಿದ್ವಾನ್ ಕೆ. ವಿ. ಕೃಷ್ಣ ಸ್ವಾಮಿ ಮಂಗಳೂರು. ೯೪-೧೦೩
- ೨೯ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೈನಧರ್ಮದ ಪುನಶ್ಚಿತ್ತಿ ಸ್ವಾ. ಶ್ರೀನಾಥ ರಾಮ
ಶರ್ಮಾ ಎಂ. ಎ. ಫಗ್ಯುಸನ್ ಕಾಲೇಜು, ಪುಣೆ ೧೦೪-೧೦೭
- ೩೦ ವಿಜಯನಗರ—ಶ್ರೀ ಅಶ್ವತ್ಥ ಬೆಂಗಳೂರು ೧೦೭
- ೩೧ ವಿಜಯನಗರ ಸ್ಮಾರಕೋತ್ಸವದ ಮಹತ್ವ—ಶ್ರೀ ಜೋಗ ವಿಸ್ತರಣಾರಾಯರ
ಬಿ. ಎ. ಎಲೆಲ್. ಬಿ ಎಂ ಎಲ್. ೨ ಧಾರವಾಡ. ೧೦೮
- ೩೨ ಕರ್ನಾಟಕತ್ವದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದವರ ಕಾರ್ಯ - ಶ್ರೀ ಕಾಲಕರ್ಣಿ
ಪ್ರಶ್ನಾಮಾಯರು ಜಳಗಾವಿ ೧೦೯-೧೧೩
- ೩೩ ರುವ್ರರಂಗ—ಶ್ರೀ ಜಿ. ವಾಸುದೇವರಾವ ಬೆಂಗಳೂರು ೧೧೩
- ೩೪ ಕನಕದಾಸರು ಕಂಡ ವಿಜಯನಗರವು—ಶ್ರೀ ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣರವರು ಧಾರವಾಡ ೧೧೪-೧೧೮
- ೩೫ ಕರ್ನಾಟಕವು ಶ್ರೀವಿಠಲಸರಂಪತಿಯೇ—ಶ್ರೀ ಶಂ. ಬಾ. ಜೋಗ ಧಾರವಾಡ ೧೧೯-೧೨೩
- ೩೬ ಶಾಸನಗ್ರಸ್ತ ವಿಜಯನಗರ—ಶ್ರೀ ಈಶ್ವರ ನರಾಕಪ್ಪ ರಬಕವಿ ೧೨೩
- ೩೭ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಶ್ರೀಮತರಾಯರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪರಿಚಯ--
ಪಂ ರಾಮಾಚಾರ್ಯ ಗುಲಬೆರಿ ಬೆಳಗಾವಿ ೧೨೪-೧೨೬
- ೩೮ ಪಂಪಾಸರೋವರ—ಶ್ರೀ ಪರಮೇಶ್ವರ ೧೨೭
- ೩೯ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಉದಯಿಸದಿದ್ದರ ?—ಶ್ರೀ ಬುಲೆ
ಪಂ. ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ಬಾಗಿಲಕೋಟೆ ೧೨೮-೧೩೦
- ೪೦ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಂಡ—ಶ್ರೀ. ಅನಂತಾಚಾರ್ಯ
ಎಂ.ಎ.ಬಿ ಟಿ ರಾಸನದ ಇಲಾಯ್ ವೈಸೂರು. ೧೩೧-೧೩೬
- ೪೧ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪುಸ್ತಿಕೆ—ಶ್ರೀ ಚಿನ್ನ ಬಸನಸ್ವಾಮಿ ಹಿರೇಮಠ,
ಸಂಪಾದಕ ಕರ್ನಾಟಕ ಬಂಧು, ಗದಗ. ೧೩೭-೧೪೩
- ೪೨ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾಲವೂ ಅದಕ್ಕೆ ಯೋಗಗಳ ಸಂಬಂಧವೂ
—ಶ್ರೀ ವಿ. ಬಿ ಹಾಲಭಾವಿ ಬಿ ಎ. ಎಲೆಲ್, ಬಿ. ರಿ. ಫ. ಸಬ್ಬಾಜ್ಜು, ಧಾರವಾಡ ೧೪೯-೧೬೬
- ೪೩ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಬರಹವೇ,
೧೬
- ೪೪ ಸಿರಿ—ಶ್ರೀ. ಜೈ ವೈರೂರು ೧೬
- ೪೫ ತಾಳಿಕೋಟೆಯ ಕಾಲಗದಬ್ಬರ-ಅಜ್ಞಾತ ಕವಿ. ೧೬
- ೪೬ ಭರತಖಂಡದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾನವು -
ಶ್ರೀ.ನಂದಗಡ ಭೀಮರಾಯರು ಬಿ. ಎ. ಎಲೆಲ್. ಬಿ. ಬೆಳಗಾವಿ ೧೬೩-೧೬೬
- ೪೭ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾನವು—ಶ್ರೀ ಅರ್. ಎಸ್. ಸಾಲೆತ್ತೂರ್
೧೬೭-೧೭೦

- ೪೮ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತೆ ಜೈನಧರ್ಮ--ನಾಭಯ್ಯಾಚಾರ್ಯ
ಕೆ. ಭಜಜಿಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಸಂಪಾದಕ ಜೈನಸಿದ್ಧಾಂತ ಭಾಸ್ಕರ ಆರಾ ೧೧೧-೧೩೨
- ೪೯ ಗೆಲವಿನ ಹೊಳಲು-ಶ್ರೀ. ಅನಂದ ಕವಿ ಕ.ರಗುಂದ ೧೩೨-೧೪೨
- ೫೦ ಮಿತ್ರಾಣ್ಯ ಮನಿಗೆ--ಕವಿ ಯಶೋಬಾ ಕುಮಾರ, ಶಾವೇರಿ. ೧೩೫
- ೫೧ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕಾಲದ ಕರ್ನಾಟ-ವು-ಶ್ರೀ. ಕಾಶಿನಾಥ. ಗ. ವಟಿ-
ಎಂ. ಎ. ಬಿ. ಟಿ. ಗೋಕಾಕ ೧೩೬-೧೪೯
- ೫೨ ಹಾಳು ಹಂಪಿ-ಶ್ರೀ ವಿ. ಭಾರತೀಸುತ, ಮಂಗಳೂರು. ೧೩೯
- ೫೩ ವಿಜಯನಗರದ ಧ್ವಜವು ಯಾವುದು?-ಶ್ರೀ ದೇಗಾಯಿ ಪಾಂಡುರಂಗರಾಯರು
ಬಿ. ಎ [ಅನರ್ಪ] ಧಾರವಾಡ. ೧೪೦-೧೪೨
- ೫೪ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಪ್ರೊ. ಕೆ. ಜಿ. ಕುಂದಗೂರ
ಎಂ. ಎ. ರಾಜಾರಾಮ ಕಾಲೇಜು, ಕೊಲ್ಲಾಪುರ ೧೪೩-೧೫೦
- ೫೫ ರಾಮರಾಜನ ರೂಪವೇಶ-ಶ್ರೀ. ವೇದವ್ಯಾಸರು, ಶುಮಕೂರು ೧೫೦
- ೫೬ ರಾಯರ ಕಾಲದ ಸ್ತ್ರೀಸಮಾಜದ ಚಿತ್ರ-ಸೌ ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿ ಲೋಬಂಡೆ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೧೫೧-೧೫೪
- ೫೭ ಗತವೈಭವಗಳ ನಾಡೆ! ಇಂದಿನ ದುರ್ಗತಿ ಬೇಡೆ--
ಶ್ರೀ. ಟಿ. ಎನ್. ಶ್ರಿನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ ನೈಫೂರು. ೧೫೪ ೧೫೫
- ೫೮ ಅಂಧ ಕುಲದ ರಾಮರಾಜ - ಶ್ರೀ ಉಗ್ರಾಣ ಮಂಗಳೇಶರಾಯರು, ಶುತ್ಕೂರು ೧೫೬-೨೦೩
- ೫೯ ಚೆನ್ನಿ-ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಪುರಾಣಿಕ, ಧಾರವಾಡ. ೨೦೩-೨೦೫
- ೬೦ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಣ್ಯರ ಸ್ಥಾನ-
ಶ್ರೀ. ಕುಲಕರ್ಣಿ ನಾರಾಯಣರಾಯರು ಎಂ. ಎ. ಎಲ್‌ಲ್ ಬಿ ಭೈಲ-ಮೊಂಗಲ ೨೦೬-೨೧೧
- ೬೧ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆ--
ಶ್ರೀ. ಆರ್. ಬಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿ ಕಾವ್ಯರತ್ನ, ಬೆಂಗಳೂರು ೨೧೨ ೨೧೩
- ೬೨ ಬಾಹ್ಯಾಯನ ವಟ್ಸಭಿಷಿ ಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಸೂಚಿಸಿದ ಆರ್ಥವಾದ ೨೧೬
- ೬೩ ದೊಡ್ಡವರು ಶ್ರೀ ಅಂಬಿಕಾತನಯದತ್ತರು ೨೧೭
- ೬೪ ವಾಸಣಗೇರಿಯ ಒಂದು ಶಾಸನದ ಸ್ವರೂಪ ೨೧೭
- ೬೫ ಹಂಪಿಯ ಸಂಪು-ಶ್ರೀ ಬಿ. ವಿ. ರಮಣನ್, ಸೀನಿಯರ ಡೆಪುಟಿ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರ್ ಪುತ್ಕೂರು ೨೧೮-೨೧೯
- ೬೬ ಪ್ರಭುಲಿಂಗ ಲೀಲೆ ಪುರಾಣ-(ಚಾಮರಸ) ೨೧೯
- ೬೭ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವೈಭವವನ್ನು ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಕೊಂಡಿತು.
ಚಂದ್ರೇಖರಶಾಸ್ತ್ರಿ ಸ್ಪ್ರಿನ್ಸಿಂಗಲ ಜಗದ್ಗುರು. ಗುಗುಧರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜು, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ. ೨೨೦-೨೨೨
- ೬೮ ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದ ರಕ್ತಿಯ ಪೂಜೆಯ ರೀತಿನೀತಿಗಳು-ಶ್ರೀ ಮಂಜುಪ್ಪ ಹರ್ಷೇಕರ ಸಂಪಾದಕರು.
ರಣಸಂದೇಶ, ಅಲಮಧು ೨೨೩-೨೨೪
- ೬೯ ಆರಾಜ ಗಜಕೇಸರಿ-ಶ್ರೀ ಟಿ. ವಿಸ್ವನಾಥ ಪ್ರೇಮಾನಂದ ತನ ತುಂಗಭದ್ರಾ ೨೨೪-೨೨೮
- ೭೦ ಪುನಃ ವಿಜಯನಗರದ ಇತಿಹಾಸ ರಾ. ಬಿ. ಸಿ. ಹಣಮಂತಗೌಡರು ಹೊಸವೇಳೆ ೨೨೯-೨೩೦
- ೭೧ ಜ್ಯೋತಿಸ್ವರೂಪ-ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಸಾಟಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ೨೩೦-೨೩೧
- ೭೨ ಕೃಷ್ಣವೇವರ-ಎನ ಕಾಲದ ವಿಜಯನಗರದ ಸುಧಾರಣೆಗಳು-ಶ್ರೀ ಕೆ. ಎನ್. ದೇಶಪಾಂಡೆ
ಬಿ. ಎಸ್. ಸಿ. ಬಿ. ಟಿ. ಗೋಕಾಕ ೨೩೧-೨೩೪
- ೭೩ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಗುಣನ ಶಿಲಾಲೇಖ-ಶ್ರೀ ಶಿವಕಟ್ಟೆ ನಾರಾಯಣರಾಯರು
ಧರವಾಡ ೨೩೫ ೨೩೯

- ೭೪ ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ದೇವರಾಜನ ಸೊಬಗಿನ ಸೋನೆ ೨೩೯
- ೭೫ ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಅದರ ವಿನಾಶದ ಇತಿಹಾಸ -- ಮೈಸೂರ ಅಸ್ಥಾನದ
ಕೆನ್ನರಿ ವಿದ್ವಾನ್ನರಾದ ಶ್ರೀ. ಹುಲಗೂರು ಕೃಷ್ಣಚಾರ್ಯರು. ೨೪೦-೨೪೪
- ೭೬ ವಿಜಯನಗರದ ಸೈನ್ಯ--ಶ್ರೀ. ನಾರಾಯಣ ಸುಬ್ರವ ಹರ್ಷೀಕರ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ. ೨೪೫-೨೪೮
- ೭೭ ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದ ಕಲಾಕೌಶಲ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು-- ಶ್ರೀ. ಹುಲಗೋಳ
ನಾರಾಯಣರಾಯರು ಬಿ. ಎ. ಎಲೆಲ್. ಬಿ. ಗದಗು. ೨೪೯-೨೫೩
- ೭೮ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪೈಭವ--ಜೀ. ಭ. ಗಂಗಾಧರರಾಯರು ಬೆಳಗಾವಿ ೨೫೪
- ೭೯ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸ್ಥಾನ--ಶ್ರೀ. ಎಸ್. ಪಿ. ಅಡ್ಡಣಿಗಿ
ಬಿ. ಎ. ಎಲೆಲ್. ಬಿ. ಬೆಳಗಾವಿ. ೨೫೫-೨೫೮
- ೮೦ ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರವಾಸ--ಶ್ರೀ. ಬೆಂಗಳೂರಿ ಪ್ರಲ್ಲಾದರಾಯರು, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ೨೫೯-೨೬೩
- ೮೧ ನಮ್ಮ ಮಾತು--ಸಂಪಾದಕೀಯ ೨೬೪

ದಿ ಯುನಾಯಿಟೆಡ್ ಇಂಡಿಯಾ ಲಾಯಿಫ್

ಅಶ್ವಾಸರನ್ನ ಕಂಪನಿ ಲಿಮಿಟೆಡ್,

ಹೆಡ್ ಆಫೀಸು:— ಮದ್ರಾಸು.

[ಸ್ಥಾಪನೆ — ೧೯೦೬]

ಬ್ರಹ್ಮ - ಮದ್ರಾಸು ಸರಕಾರದ ಆಫೀಸಲ್ ಬ್ರಾನ್ಚು -

ಈಗ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಪಾಲಿಸಿಗಳ ಕ್ರಯ ಮೂರುಕೋಟಿ ರೂ.ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು.

ಒಟ್ಟು ಆಸ್ತಿ ರೂ. ೬೯ ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು.

ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪನ್ನ ರೂ ೧೭ ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು.

ಕಲವು ವಿಶಿಷ್ಟತೆಗಳು.

ಸರಕಾರದ ಗೃಹಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಭದ್ರತೆಯುಳ್ಳದ್ದೆಂಗ. ನಿರ್ಣಯವಾದುದು. ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಪುರಾತನ ಪ್ರಮುಖ ಕಂಪನಿಯು ಲಾಭಾಂಶದ ಮೇಲೆ ಬಡ್ಡಿಯನ್ನೇಯುವ ಕಂಪನಿಯ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದೇ.

ಆಕರ್ಷಣೆಯ ಬೋನಸ್ಸು - ಗುಲಬ್ ಕಂಪುಗಳು ತೊಂದರೆ ಇಲ್ಲವೆ, ತೊಡಕಿಲ್ಲದೆ ಹಕ್ಕುಗಳ ಸುವರ್ತಿ, ಮಿತವ್ಯಯದ ಆತಂಕ, ಪಾಲಿಸಿವಾರರಿಗೆ ದಕ್ಷತೆಯ ಉದಾರ ಶರತ್ತುಗಳು.

ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಭಾರವಾಡ, ಗದಗ, ವಿಜಾಪುರ, ಬೆಳಗಾವಿ ಮೊದಲಾದ ಮುಂಬಯಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎಜಂಟರು ಬೇರಾಗಿಲ್ಲದ್ದಾರೆ. ಆದಕ್ಕಾಗಿ ಕೂಡಲೇ ಬರೆಯಿರಿ.

ಕೆ. ಗುರುರಾವ ಮತ್ತು ಕಂಪನಿ,

ಚಿಫ್ ಎಜಂಟ್ಸ್ ಬಾ. ಹೈ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ.

ಎಮ್. ಕೆ. ಶ್ರೀನಿವಾಸನ್,

ಮ್ಯಾನೇಜಿಂಗ್ ದಯರಿಕ್ಟರ್, ಮದ್ರಾಸು.

ಡಾ. ಬೈಲೂರರ ಔಷಧಗಳು.

ಚಳಿಜ್ವರ
ಗುಳಿಗೆಗಳು

ಅಜೀರ್ಣನಾಶ
ಚೂರ್ಣ.

ಬಾಲಗ್ರಹ
ಚೂರ್ಣ.

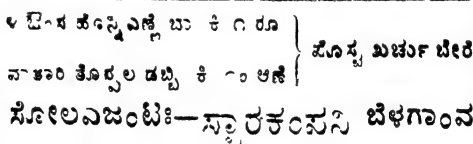
ಉಳಿದ ಔಷಧಿಗಳಿಗಾಗಿ ಕ್ಯಾಟಲಾಗು ತರಿಸಿರಿ.

ಕರ್ಫ್ ಶಾಯರಫ್

ವಿಶೇಷ ಸೂಚನೆ - ಇನ್‌ಫ್ಲ್ಯುಯೆನ್ಸಾ, ಜ್ವರ, ಕೋರೊನಾ, ಮೊದಲಾದ ಹುಡುಗರು ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಜನರ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಕೊಡಬಹುದು.

೩ ರೂಪಾಯಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಔಷಧ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಶೇಕಡಾ ೧೨ ಕಮಿಷನ್ ದೊರೆಯುವದು ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸವಲತ್ತು ಸಿಗುವದು.

ವಿಳಾಸ:—ಡಾ. ಹರಿ ಮಹಾದೇವ ಬೈಲೂರ, ಬೆಳಗಾವಿ.

శ్రీ. ఎస్ జి నారాయణస్వామి, బి. కావర్. ఏ. ఆర్. సి.సి. (లండన్).

ಶ್ರೀ ತಿರುಮಲೇಶ್ವರಾಯ ಪ್ರಸಾದ

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ನಂಜಿಕೆ.

ಶಕ
೧೬೫೭

ಇಸವಿ
೧೬೩೩

ಶ್ರೀ ಭುವನೇಶ್ವರ ಸ್ತವನ

ಪದ

ಜಯ ಜಯ ಜಯ ಭುವನೇಶ್ವರಂ | ಜಯ
ಜಯ ಭುವನೇಶ್ವರಂ | ಜಯ ಮಾಹೇಶ್ವರಂ
ಜಯ ಕೃಷ್ಣಾಕರಂ | ಶುಭಕರಂ ಶ್ರೀಕರಂ || ೧ ||
ಭೂಪತಿ ಮಾಧವ ! ನಮಃ ಪಾಶವ ||
ನಾಶಗೊಳಿಸಿ ಸ | ಸ್ಮಾಸ್ಯ ಮಾಡಿದಿ || ೨ ||
ವರ ವಿವ್ಯಾಹ | ಜ್ಯೋತಕಗೊಲಿದಾ ||
ಸುಂದರಿ ಚಿನ್ನದ | ಸರಯಂ ಧರೆಯೊಳಾ || ೩ ||
ನೀರಿ ಕನ್ನಡದರ | ಸರ ಜ್ಯೋತಕವುಂ ||
ಧರೆಯೊಳಾ ಸಲಿಸು ಸ್ತುತಿಗೊಳಿಸುವಳೆ || ೪ ||

- ವಾಂಕಟ

“ಮಹರ್ಷಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ”

ಭಾ. ೫

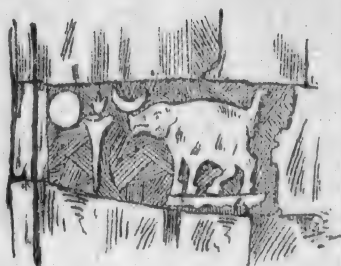
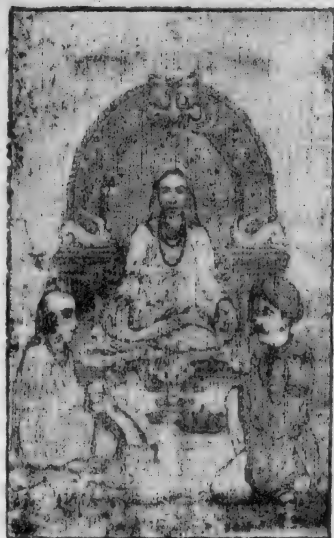
ಒಂದ ಒಂದೂ ಧರ್ಮಕೂಲವಗಿದು |
 ಕುಂದ ಭೀಷ್ಮನಿ ಮನದಿ ಮರುಗತ |
 ಸಂದಿವಾಹನ ರಾಜಧಾನಿ ಯನ್ನಿತ್ತು ಹಂಪಿಯಳೆ ||
 ಅಂದು ಸಂಸ್ಥಾನಿಸಿದ ರಾಜನು |
 ನೊಂದ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಕೂಲವ ಸಲಹಿದ |
 ತಂದ ಕೀರ್ತಿಯ ತಂದಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಗುರುರಾಯನಾ | ೧
 ವೇದರಾಗಿಗೆ ಅರ್ಪವರಹಿದ |
 ಸಾಧು ಜನಗ-ಮಾನವು-ಸಿದ |
 ಬಾಧಿಸಿದ ಯವನರಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಯ ಕಲಿಸಿ ನೀನು |
 ಜೋಧಿಸಿದ ಸರ್ವಾರ್ಥ ಸಾರನು |
 ಸಾಧಿಸಿದ ಸಜಕಾರ್ಯವೆಲ್ಲನು |
 ಸಾಧುವರ್ಮ ಮಹಾತ್ಮನಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಗುರುರಾಯನಾ | ೨ |
 ಒಜಯ ನಗರವ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ವೇಣ್ಕ |
 ಸಿಜಯವನೆ ಸಂಸ್ಥಾನಿಸಿದ ನೀಂ
 ಸುಜನ ಸು ವ್ಯರಿಸಿತ್ತು ಹಕ್ಕವುಗಳ ಕುಲಿಯಿಸಿದ |
 ಭಜಿಸಿತಿಹ ಭಕ್ತಾರ್ಥಕನುಂದಿನ
 ವೃಜಿನವನೆ ನೀಗುತ್ತ ವೆಂದಿರಬ್ಬ |
 ವಿಜಯವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಗುರುಕುಲದೀವ ಗತಕೋನು | ೩
 ಹಕ್ಕು ಬುಕ್ಕರ ಕುಲದೊಳುನೀ |
 ದಿಕ್ಕು ದಿಕ್ಕಿಗೆ ರಾಜಗ-ನಿದ |
 ಸೂಕ್ತಿ ವ್ಯಮರ್ದಿರ್ವ ಯವನರ ಮನನು ಕರಗಿಸಿದ
 ಅಕ್ಕರಯ ಕರ್ಣಾಟಕನ ನೀ
 ದಕ್ಕಿಸಿದ ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ಪಾಲಿಗೆ |
 ಸುಕ್ಕು ಮಾತೇಕಯ್ಯ ನಿನ್ನನು ಒಕ್ಕುಮವುಮನೇ | ೪ ||
 ತಂಗಭದ್ರಾ ತೀರವೊಳು ಏವ |
 ಲಂಗವೊಳು ನಿಜನನವ ನಡಗಿಸಿ |
 ಮಂಗವಾಕ್ಯದ ನೆನಿಸ ಕೂತಿದು ನಿನ್ನ ಮೂರ್ತಿಯನು |
 ಕಂಗಳಲ ನು ಕುಡು ದಣಿದನು |
 ಭಂಗವೆಲ್ಲವ ಮರತು ಕೂಡಿದನು |
 ಸಂಗ ದೂರರ ಹರ್ಷಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಮನುರಾಯನಾ | ೫ |

—ವೇದವ್ಯಾಸ ಶುಮಕೂರು

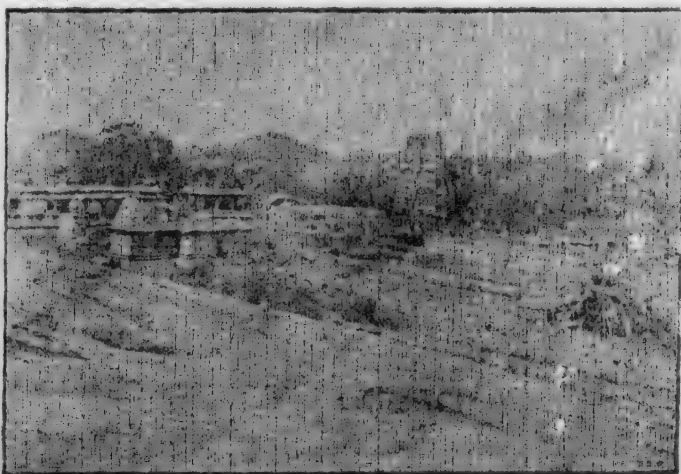
ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು.

ವಿಜಯನಗರದ

ಧ್ವಜ.

ವಿಜಯನಗರದ ದೃಶ್ಯ.

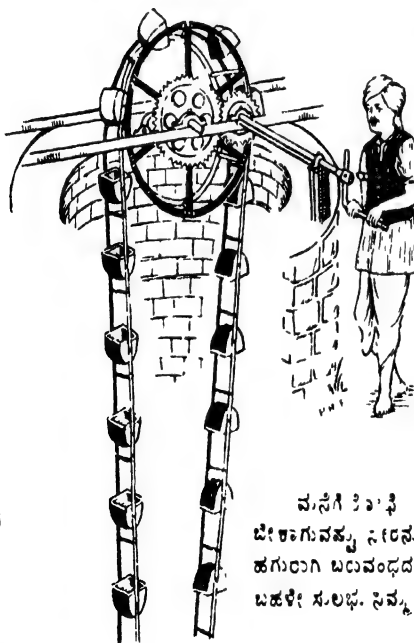

ಹೊಸ ವರುಷದಿಂದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಇಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

‘ಯಶಸ್ವೀರಾಟಿ’ ಲಾಭದಾಯಕ ಒಕ್ಕಲತನ.

ಜೀವದ ಸಂಪತ್ತು ಒಕ್ಕಲತನದ ಮೇಲೆ, ಒಕ್ಕಲತನದ ವಿಳಯ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ.

ಭೂಮಿಗೆ ಸೇರುತ್ತಿರುವ ಎಲ್ಲ ಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ
‘ಯಶಸ್ವೀರಾಟಿ’ಯ ಹೆಚ್ಚು ಲಾಭದಾಯಕವು ಮತ್ತೊಂದು
ದಿವ್ಯ ಇದು ಪ್ರಕೃತಿಯು ಒಕ್ಕಲತನದ ಗುಣಗಳನ್ನು
ಹೊಂದಿದೆ ನಮ್ಮ ‘ಯಶಸ್ವೀರಾಟಿ’ಯು ಹೊಸ
ಸಾಧನದಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತಮವಾದದ್ದೆಂದು ಹೊಗಳಿಸಿ
ಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಉದಯೋಗಿಸಿದಾಗಲೂ ನೋಡಿದರೆ
ನಿಮ್ಮ ಒಂಪು ಒಂದು ಎತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಎತ್ತುಗಳನ್ನು
ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಕಡಿಮೆಯು ಇವರನ್ನು
ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದರನ್ನು ಲಾಭಮಾಡಿಕೊಡುವ
ರೀತಿಯು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಕ್ಕಿ ದೊರೆಯಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ
‘ಇಂದ್ರ ಕೂಂಡ, ಕೂಳಿರಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಗಾಗಿ
ಎಜಿ.ಎಸ್. ಸಲಹೆಯನ್ನು ನಮ್ಮ ಕಛೇರಿಗೆ ವಿಚಾರಿಸಿ

ಕಬ್ಬಿಣದ ರಾಟಿ

ಮನೆಗೆ ಸಾಫಿ ಮನೆಗೂ, ಮನೆಯ ಮಂದಿನ ಕೈಕೊಟ್ಟಿರಲಿಗೂ
ಜೀವಗುವನ್ನು ನೀರನ್ನು ಸಿರಿಯಾಕುವುದು ಪೂರೈಸುವ ಸಾಧನ. ಚಿಕ್ಕವರಿಗೂ
ಹಗುರಾಗಿ ಬರುವಂಥದು. ತಾಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆ ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾದದ್ದು. ಬೆಲೆಯೂ,
ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ ಸುಲಭ. ನಿಮ್ಮ ಮನೆಗಿಂತ ಇರಬೇಡವೇ? ಜೀವನ ಅರ್ಥವು ಕಳಿಸಿ.

ವಿಳಾಸ:-

ಬಾಂಗವಾ ಲೋಹಾರ, ಅಂಬೀವಾಡಿ, ಕರ,

ಹೊಸವಾಳದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಣಿಸಿ, ಬೆಳಗಾವಿ.

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ
ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪದಕ ದೊರೆತಿದೆ.
ನಿಮಗೆ ಕ್ಯಾಬೀಜ ನವಲಕೋಲಿ, ಕಾರಿಪ್ಪಾವರದ
ಬೀಜಗಳು
ಬೇಕಲ್ಲವೇ?
ನಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ದೊರೆಯುವವು

ಸುಖರ ಬಾಗೆಸಾರಿ
ಶೋಭಿವಂತ
ಕುಲಸಾಹಿಬ
ಕುತ್ಸಮ
ಭಾರ್ಜಿಪಾಲ್ಯ, ಬೆ
ಬಿ
ಖರೀದಿ ಕರಾ.
ದಿ ಕರ್ನಾಟಕ
ಸಿಡಿಸ ಹಾಜಸ
ಬೆಂಗಳೂರು.

ಅನುಸ್ಮರಕರ ಗಣ್ಣಿ.

ನಿಮ್ಮ ಹೂಡೋಟಕ್ಕೆ
ಸುಂದರ
ಹೂವಿನ ಗಿಡಗಳ
ನುತ್ತು ಉತ್ತಮ
ಕಾಯಿಪಲ್ಲಗಳ
ಬೀಜಗಳನ್ನು
ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಿರಿ.
ದಿ ಕರ್ನಾಟಕ
ಸೀಡ್ಸ್ ಹಾವುಸ
ಅನುಸ್ಮರಕರ ಒಣ,
ಬೆಳಗಾವಿ.

ಕರ್ನಾಟಕ
ಸೀಡ್ಸ್

ಅಪಲ
ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ

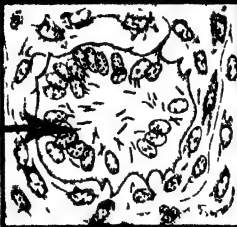

ಬೀಜಗಳು ದೊರೆಯುವ ಒಂದೇ ದೊಡ್ಡ ಸ್ಥಳವು
ಸಮಕ್ಷಮ ಬಂದು ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗಿರಿ.
ಇಲ್ಲವೆ ಬರೆದುಕೊಳ್ಳಿರಿ.

ದಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸೀಡ್ಸ್ ಹಾವುಸ ಬೆಳಗಾವಿ.

TUBERCLE BACILLI

are all around you. Every minute of the day you are inhaling Tubercle bacilli. Guard against Tuberculosis.

MADE IN SWITZERLAND

The only remedy to protect you and your family is

SIROLIN "ROCHE"

Sirolin Roche kills the disease germs, cures coughs, colds, bronchitis, influenza, and Tuberculosis in its early stages.

It is palatable.

ಸಿರೋಲಿನ್ ರೋಚ್‌ವು
ರೋಗ ಜಂతుಗಳನ್ನು

ಸಂಹರಿಸುವದು,

ಕೆಮ್ಮು, ಶೀತ, ಡಮ್ಮ,

ಇನ್‌ಫ್ಲುಯೆಂಜಾ,

ಮತ್ತು

ಪ್ಲೇವ್ ಬೇನೆಗಳನ್ನು

ಪ್ರಥಮಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ

ಗುಣಪಡಿಸುವದು.

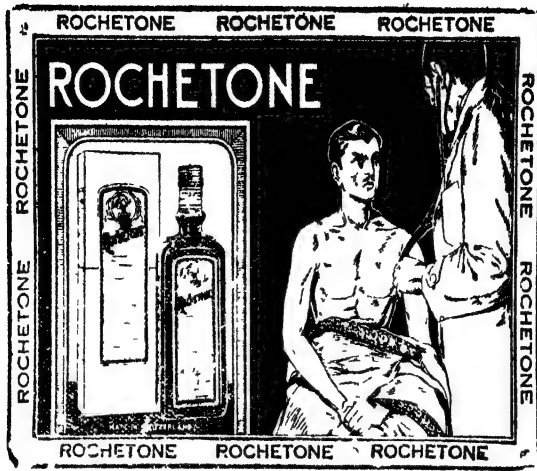
ಅದು ರುಚಿಕರವಾಗಿದೆ.

POST-CARD.

POST OFFICE BOX No. 199

BOMBAY.

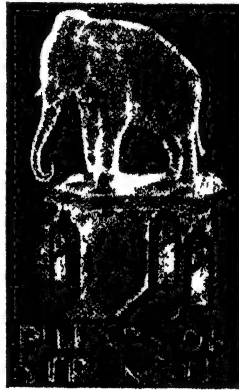

ಸ್ವಿರ್ಟುರ್ಲಿಂಡಮೊಳಗೆ ತಯಾರಿಸಿದ್ದು.

ಪ್ರಯ ಭಾವನೆಯಿಂದ, ಪ್ರಸೂತನಾದ ಮೇಲೆ, ಬೇನೆ ಬಿದ್ದು ಎದ್ದ ಸಂತರ ಮಲೇನಿಯಾ ಇಲ್ಲವೆ ಇತರ ಬೇನೆಯಿಂದ ಬಂದ ಅಶಕ್ತತೆಯನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಿ ಶಕ್ತುತ್ವಾದಗಳನ್ನು ತಂದುಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ 'ರೊಚೆಟೋನ್' ದಂಥ ಔಷಧವು ಬೇರೊಂದಿಲ್ಲ.

ಪುಕ್ಕಟೆ

Tringa Nigra Sals Inque M. L. Sals
Sals Inque M. L. Sals

ನೀವು ಸಚಿತ್ರವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿ 'ಶಕ್ತಿಯ ಶಿಫಾರ
ಶಂಭಗಳು' (ಆರೋಗ್ಯ, ಉತ್ಸಾಹ ಮತ್ತು ...ವನ
ರಕ್ಷೆ ಸೌಖ್ಯವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವವೇವು ಮತ್ತು ಅನು
ಭವಿಸ್ತವುವ ಉಪಾಯಗಳು) ಗುಬ ಪ್ರಸ್ತುತವನ್ನು
ದಯವಿಟ್ಟು ನಮ್ಮಿಂದ ಯಾವ ಗೌರವ ವೆಚ್ಚವನ್ನೂ
ತಕ್ಕೊಳ್ಳದೆ ಮತ್ತು ನಮ್ಮಿಂದ ಪ್ರತಿಫಲ ದೊರೆಯು
ವದೆಂಬದನ್ನು ಸೀಕ್ಷಿಸದೆ ಕಳಿಸಬೇಕು

ಹೆಸರು

ವಿಳಾಸ

1.25 (ಹೆಸರು ಮತ್ತು ವಿಳಾಸವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬರದರೆ ನಿಮಗೆ ಪುಸ್ತಕವು ಬೇರೇನೇ ದೊರೆಯುವದ

ವಿಜಯನಗರ ಉತ್ಸವದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅರ್ಥವು.

(ಲೇಖಕರು:-**ಶ್ರೀ.ಆಲೂರ ನಂಕಟರಾಯರು, ಧಾರವಾಡ.)**

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ಜರುಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಕರ್ನಾಟಕವು ಸಂಕಲ್ಪಮಾಡಿದಾಗ ನಿಂದ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹವೂ ಅಭಿಮಾನವೂ ಆನಂದವೂ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಿರುತ್ತವೆಂಬುದು, ಸುತ್ತಲು ದೃಷ್ಟಿಹಲ್ಲಿ ದರೆ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ಸಹಜವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುವ ಮಾತು. ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗಿನ ರಾಜಕೀಯ ಮುಂತಾದ ಯಾವತ್ತು ಮುಖಂಡರ ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಂಬಲವು ದೊರೆತಿದ್ದರೆ, ಇನ್ನೂ ಹೊತ್ತಿಗೆ, ಇದರ ಸಿದ್ಧತೆಯಾಗಿ ಹಳೆಯ ಮಾತಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ, ಕರ್ನಾಟಕದ ದುರ್ಬಲವು ಇನ್ನೂ ಮುಗಿದಂತೆ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಆಮದರಿಂದಲೇ ಇನ್ನೂ ವರೆಗೆ ಅದು ಮೊದಲನೆಯ ಮನೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನಿಡಲೊಲ್ಲದು. ಹೀಗಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಉತ್ಸವದ ಯಾರ್ಥಾರ್ಥ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಮ್ಮ ಮುಖಂಡರು ಅರಿಯದೆ, ಅದರ ವಿಷಯವಾಗಿ ತರ್ಕಕೌತರ್ಕಗಳನ್ನು ಹೂಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿರುವುದೇ ಕಾರಣ. ಅದು ದರಿಂದ ನಾವು ಈ ಲೇಖದಲ್ಲಿ ಈ ಉತ್ಸವದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅದರ ಯಾರ್ಥಾರ್ಥ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮುಂದಿಡಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಇಂಥ ಉತ್ಸವಗಳು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಆಗಬೇಕಾದರೆ, ಇದರ ನಿಜವಾದ ಕಲ್ಪನೆಯು ಯಾವತ್ತು ವಿಧದ ಮುಖಂಡರಿಂದ ಆಕಲನ ಮಾಡಲ್ಪಡುವುದು ಅತ್ಯವಶ್ಯವಾಗಿದೆ ಕರ್ನಾಟಕದಂಥ ಒಡೆದುಹೋದ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣದಾಗಿರುವ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಂತೂ ಈ ಬಗೆಯ ಒಮ್ಮತದ ಬೆಂಬಲವು ದೊರೆಯದಿದ್ದರೆ, ಇಂಥ ಮಾಹಾರಾಯಗಳು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗದಿದ್ದರೆ, ಏನೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ. ಈಗ ನೋಡಬೇಕು! ಕೆಲವರಿಗೆ ಇದ

ರಲ್ಲಿ ರಾಜಕಾರಣ ಸೇರುವುದೆಂದು ಅಂಜಿಕೆ; ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರಿಗೆ ರಾಜಕಾರಣವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಇದು ನೀರಸವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ; ಕೆಲವರಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಆಸನಾಧಾನವಾಗುವುದೋ ಎಂದು ಭಾವನೆ, ಕೆಲವರಿಗೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಸಂಘಟನೆಯ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂದು ವಿಷಾದ; ಕೆಲವರಿಗೆ ಈ ಉತ್ಸವವು ನಿರಂಕುಶಚಕ್ರವರ್ತಿಪ್ರಭುತ್ವದ ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುವದಲ್ಲ ಎಂದು ನಿರುತ್ಸಾಹ; ಕೆಲವರು ಇದು ನಿರ್ಜೀವವಾದ ಕಿಗ್ಗಲ ಭವವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುವದಲ್ಲ ಎಂದು ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಾರೆ.

ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ, ಇವೆಲ್ಲವೂ ನಿರಾಧಾರವಾದ ಅಂಜಿಕೆಗಳೆಂಬುದು ಸಹಜ ಗೊತ್ತಾಗುವಂತಿದೆ. ಈ ಉತ್ಸವದ ಕಡೆಗೆ ಛಾವು ಮೂರುದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಬಹುದು. ೧ ಅಧಿಭೌತಿಕ ೨ ಅಧಿದೈವಿಕ ೩ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಈ ಉತ್ಸವದ ಅಧಿಭೌತಿಕ ಸ್ವರೂಪವೆಂದರೆ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇಡೀ ಹಿಂದು ಸ್ಥಾನದ ಸಾಂಪತ್ತಿಕ ವೈಭವವು ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿ ತ್ರಿರಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಮಾನ ಪಡುವುದು. ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷವಧಿ ಆನೆ ಕುದುರೆಗಳಿದ್ದವು. ಆರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅತುಲವಾದ ಸಂಪತ್ತು ಇತ್ತು. ಪೇಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹವಳಗಳ ರಾಶಿಗಳು ಒಟ್ಟಿದ್ದವು; ಅಲ್ಲಿಯ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶರೀರಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಜ್ರವೈಡೂರ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ವಿಭೂಷಿತವಾಗಿದ್ದವು, ಇಂದು ಆಂಗ್ಲಸಾಮ್ರಾಟನ ಕಿರೀಟದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಮಾನವಾಗಿರುವ ಕೊಹಿನೂರದಂಥ ವಜ್ರಗಳು ವಿಜಯನಗರಸಮ್ರಾಟನ ಕುದುರೆಗಳ ಕರಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವೇರೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಆಮದಮಸ್ತಕದ ವರೆಗೆ ಅಭರಣಗಳಿಂದ ಮಂಡಿತರಾಗಿದ್ದ ಅಲ್ಲಿಯ ದಾಸಿಗಳು ಪರದೇಶೀಯ ಪ್ರಮಾಸಿಕಂ ಾಣೆಯೆಂದೊ ಭ್ರಮೆ

ಯನ್ನಂಟು ಮಾಡಿದ್ದರು, ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ, ಹಿಂದೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಪಡೆಯ ದಷ್ಟು ಸಾಂಪತ್ತಿಕ ಸೈಭವವನ್ನು ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡಿಗರು ಸ್ವಂತ ಶೂರತನದಿಂದ ಸುಪಾದಿಸಿದ್ದರೆಂಬ ಬಗೆ ಯಾವ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಕನ್ನಡಿಗನಿಗೆ ಅನಂದ ವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ !

ಆದರೆ ಉತ್ಸವದ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಮಾನ ಪಡಲಿಕ್ಕೆ ಇದು ಗೌಣಕಾರಣವು. ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ, ವಿಜಯ ನಗರವು ಪಡೆದ ಮಾನಸಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಉನ್ನತಿಯು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಅಭಿಮಾನ ಪಡತಕ್ಕ ಸಂಗತಿ ಯಾಗಿದೆ. ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ, ವಿಜಯನಗ ರವು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿತ್ತು. ಸಂಗೀತ, ನಾಟ್ಯ, ಶಿಲ್ಪ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮುಂತಾದವು ಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ತನ್ನ ಹೆಸರು ಬಿರಕಾಲ ಉಳಿಯುವಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದೆ. ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಅದು ಮುಂದಿನ ಮೂರಾರೇ ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ಮೇಲುಪಂಕ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಉನ್ನತಿಯು ಬಹಳ ವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತ್ತು. ಪವಿತ್ರತಾಧರ್ಮವು ಪರಮಾನಧಿಗೆ ಹೋಗಿತ್ತು. ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮ ಗಳು ಉಜ್ವಲಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಇದ್ದವು. ವೀರರು ತಮ್ಮ ಜೀವದ ಪವನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕಾದುವಷ್ಟು ಶೂರ ಸ್ವಭಾವ ದವರಾಗಿದ್ದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು, ಗ್ರಂಥ ಕರ್ತರು, ಸಂಗೀತಗಾರರು ಆಗಿಹೋದರು. ಇವೆಲ್ಲ ಅಭಿಮಾನಪಡತಕ್ಕ ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲವೇ ? ಆಹುದು , ಆದರೆ, ನಾವು ಉತ್ಸವಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಇದೂ ಗೌಣ ಕಾರಣವೇ ಸರಿ.

ನಾವು ಉತ್ಸವ ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿರುವುದು ಇವು ಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪ್ರಯೋಜನ ಕ್ಕಾಗಿ. ಆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪ್ರಯೋಜನವು ಯಾವು ದೆಂದರೆ ವಿಜಯನಗರವು ಸವ ಶ್ರುಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಜೀವಕಳೆಯನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡುಹೋದ ಅಗಿದೆ. ಆ ಜೈತನ್ಯವು ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವಿವಿಧ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ಕುಡುಬುದುದು ಅದರ ದ್ಯೋತಕವಲ್ಲದೆ, ಅದೇ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ವಿಜಯ ನಗರವು ಮಾಡಿದ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಹತ್ವದ ಕಾರ್ಯ ನೆಂದರೆ ಇದೇ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಜೀವಕಳೆಯನ್ನು

ತುಂಬಿದುದು ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ ಯೆಂದರೆ ಶಿಸ್ತುರ ರಕ್ಷಣೆ, ದ.ವ್ವರ ಶಿಸ್ತುಣಕ್ಕಾಗಿ ಆವ ತಾರ ತಾಳದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹುಟ್ಟಿದ ಹುಟ್ಟು. ಇದೊಂದು ಮಾತನ್ನು ಲಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟರೆ, ಯಾವತ್ತು ಶಂಕೆಗಳು ದೂರವಾಗುವವು, ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರು ತಮತಮಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ತೆರದಲ್ಲಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವನ್ನು ವಹಿಸಬಹುದು ವಿಜಯನಗರ ಉತ್ಸವ ವನ್ನು ಮಾಡುವುದೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಏಕಚಕ್ರಾಧಿ ಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲಕೊಡುವದೊಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಅಥವಾ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮವನ್ನು ಸುನರುಜ್ಜೀವನ ಗೊಳಿಸುವದೆಂದೂ ಅರ್ಥವಲ್ಲ; ಅಥವಾ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಜಗಳವನ್ನು ಕದರಿ ತೆಗೆಯುವದೆಂದೂ ಅರ್ಥವಲ್ಲ, ಅಥವಾ ಗುಡಿಗೋಪುರಗಳನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡುವು ದೆಂದೂ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯುವುದು ಸಂಕುಚಿತ ದೃಷ್ಟಿಯ ದ್ಯೋತಕವು. ಈ ಉತ್ಸವದಿಂದ ಆಗುವ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ಸರ್ವಾಂಗ ಉನ್ನತಿಯು. ಆ ಉನ್ನತಿಗೆ ಪುಟಕೊಡುವದಕ್ಕೆ ನಾವು ಅದರ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಲಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತರಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಮಾತನೇ ನಾವು ಈ ಉತ್ಸವದ ಉಪಯೋ ಗವನ್ನು ನಮ್ಮ ಇಂದಿನ ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ವೈಭವಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಹೇಗೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹು ದೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುವದು. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ೭೦೦ ಸುಸಂಧಿಯ ಮುಂದೆ ಬಹಳ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಲಾರದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದು ಕೇವಲ ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಟ್ಟ ರಾಜಕಾರಣವಲ್ಲ, ಕೇವಲ ಭೂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿ ಯಿಟ್ಟ ಸನಾತನ ಧರ್ಮವಲ್ಲ, ಕೇವಲ ಹಳೆಯ ವಾಙ್ಮಯದ ಸುನರುದ್ಧಾರದ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲ, ಅಥವಾ ಕಿಗ್ಗ ಕಿಲಾಲಿಸಿಗಳ ಸುನರುಜ್ಜೀವನಚಳವಳಿ ಯಲ್ಲ, ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಮತ್ತು ಇವೆಲ್ಲ ವನ್ನೂ ಮೀರಿದ ಸರ್ವಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತಿಗೆ ಅನುವ ಕೊಡುವ ಜೈತನ್ಯಮಯವಾದ ಚಟುವಟಿಕೆಯದು! ಈ ವಿಚಾರವು ಆಕಲನವಾದರೆ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವವನ್ನು ಎಲ್ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ, ಸರ್ವತೋಮುಖವಾಗಿ, ಸರ್ವಾಂಗ ಸುಂದರವಾಗಿ ಚೇತರಿಸುವ ಈ ಉತ್ಸವವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯದೆ ಯಾವನು ಉಳಿಯುವನು? ಆಗ ನಮ್ಮದೀ ಭರತ ಭೂಮಿ ಯೆಂದು ಹಾಡುವವರು ನಮ್ಮದೀ

ಉತ್ಸವವು ಎಂದು ಹಾಡಿದೆ ಇರಲಾರದು. ಅವರಿಗೆ ಈಗ ಇದು ತಮ್ಮದಾಗಿ ತೋರದಿರುವ ಈ ಚಳಿ ವಲಯ ತಮ್ಮದಾಗಿ ತೋರುವುದು. ಮತ್ತು 'ಇದೂ

ನಮ್ಮ ಚಳಿವಲಯೇ' ಎಂದು ಮುಂದೆ ಬರಬಹುದು. ದೇವರು ಆ ತರಹದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕೊಡುವನೆಂದು ಹಾಗೈರುತ್ತೇನೆ

ವಿಜಯನಗರದ ವೈಭವ.

(೧)

ವಿಜಯನಗರವಳಿದರೇನು !
ಮರಳ ಬರದೆ ಕಳೆದ ವೈಭವ ?
ಹಸಿಯ, ಮಸಣವಾದರೇನು !
ವತ್ತೆ ಬೆಳಗದಿಹುದೆ ಆ ಬುನಿ ?
ನಾಡನುಳಿಸ ಹರಣವೀಯ
ವೀಡ್ಯವೆರದ ಕೀರ್ತಿ ಬಾರದೆ ?
ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳೊರಗಿ ಸಾಯಿ
ಜನರ ಮನದಿ ನೆನಪು ನಿಲ್ಲದೆ ?

(೨)

ಗಗನಕೇರಿ ಕಾಂತಿ ಬೀರಿ
ನೇರಿದಮದು ವಿವಿಧ ಗೋಪುರ
ತಿರೆಯನೊರಗಿ ವರುಕ ಸಾರಿ
ಕೊಳೆಯುತ್ತಿಹವು ಹೊಳೆದ ಗೋಪುರ.
ರತ್ನಬಚಿತ ಉಡಿಗೆ ತೊಟ್ಟು
ಮೆರದರಂದು ವೀರ ಧೀರರು,
ಕೊನೆಗೆ ಬಿಸಿಯ ಉಸಿರ ಬಿಟ್ಟು
ಇಂದು ವಣ್ಣ ಮುಕ್ಕುತಿರುವರು.

(೫)

ಕಾಲ ಬಲೆಗೆ ಸಿಲುಕದಿನ್ನಿತು
ನಿರುತ ನಲಿವುದಾವುದಿರುವುದು ?
ಮುಂದೆ ಬಹುದ ಮನದಿ ಅರಿತು
ಅಳಿವನಯದಾವುದಿರುವುದು ?
ಬೆಳಗಿ ಹೊಳೆದ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ
ಕಾಲ ಕಿಲುಬೆ ಹಿಡಿಸದಿರುವನೆ ?
ಅದೊಡೇನು ' ನೆನೆಪ ಸಿರಿಗೆ '
ಕಾಲನೊಲೆದು ಕಿಲ ಬೆ ಹಿಡಿಸನೆ ?

(೨)

ಕಾಲ ಚಕ್ರದೊಡೊಡೊಳಗೆ
ಸಿಲುಕಿ ಸಾಯಲೇನು ಮರಳದೆ ?
ಭವ್ಯ ಭಾವ ಭವನದೊಳಗೆ
ಬೆಳಗುತ್ತಿಹುದು ಸಾವನಯದೆ.
ಕವಿಯ ಮನದಿ ನೆಲೆಯ ತಳೆದು
ಮರಳ ಬರುವುದಂದಿನಾ ಸಿರಿ.
ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳನ್ನು ಬಳೆದು
ಮರಳ ಹೊಳೆವುದಂದಿನಾ ಸಿರಿ.

(೪)

ಘಲಿರು ಘಲಿರು ನಿನದಗೆಯ್ದು
ಕೂಗಿದಳೆಂದು ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯು.
ಚೀರಿ ಚೀರಿ ರಕುತ ಸುರಿದು
ಕೂಣಿಯುತಿಹಳು ಮಸಣದೊಡೊಡಿಯು.
ಅಳಿದು ಹಳೆಯದಾದರೇನು ?
ನೋಡೆ, ಕಳೆದ ನೆನಪು ಬರುತ್ತಿದೆ
ಹಾಳ ಬೀಡ ನೋಡೆ ನರನು
ಕಳೆದ ಸಿರಿಯ ತೆರೆಯ ತರುತ್ತಿದೆ.

- ಜಿ. ವರದರಾಜರಾಜ

ಬೆಂಗಳೂರು

ಕರ್ಮಯೋಗಿ: ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು.

ಲೇಖಕರ :- ಶ್ರೀ-ದಿವಾಕರ ರಂಗರಾಯರು, ಬೆಳಗಾವಿ.

ದು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಂಚಿಕೆಯು. ವಿಜಯನಗರದ ಸ್ಮರಣೆಯಾದೊಡನೆ ಅವಿಜಯ ನಗರದ ಮಹತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದ ಹುಕ್ಕು ಬುಕ್ಕು ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ನೆನಪಾಗದೆ ಇರುವುದಿ? ಹುಕ್ಕು ಬುಕ್ಕುರು ವೀರತನದಿಂದ ಕೈಹಾಕಿದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸತತ ಬೆಂಬಲಿಗರೂ ಸಹಾಯಭೂತರೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರೂ ಅಗಿನಿತ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರನ್ನು ಈ ಹೊತ್ತು ನೆನಿಸುವಾ. ನೆನಿಸಿ ಅವರ ಸ್ಮರಣದಿಂದ ಆದ ಸ್ಫುರಣವನ್ನು ನಮ್ಮ ಅಂತಃಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನಿಡುವಾ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಅರ್ಜುನೋಪದೇಶದ ಮಹಾ ಕರ್ಮಯೋಗಿಗಳು. ಅವರು ಸ್ವತಃ ವ್ಯಕ್ತಿದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಘೋರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿ, ಕಠೋರ ಸಾಧನವನ್ನೆಸಗಿ ಕೃತಾರ್ಥರಾಗಿದ್ದರೂ, ಧನ್ಯಭಾವವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರೂ, ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವೈಖರಿಯಾದೊಡನೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಹಂಬಲವು ಹಿಂಗಿತ್ತು, ಅವರ ಆತ್ಮವು ಶಾಂತವಾಗಿತ್ತು, ಅವರ ನೀರಡಿಕೆ ಆರಿತ್ತು. ಅವರು ಕಾಣತಕ್ಕದ್ದನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದರು. ಅರಿಯತಕ್ಕದ್ದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರಿಗಿರುವುದೂ ಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಕೇವಲ ನಿವೃತ್ತಿ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಸಾಗಿದ್ದಾದರೆ ಅವರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಮ್ಮ ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವರ ಜೀವನದ ಸಂದೇಶವು, ಅವರ ಜೀವಿತದ ರಹಸ್ಯವು ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿತ್ತು. ಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುಗನ್ನಡಿಯಂತೆ ಎದುರಿಗೆ ನಡೆಯುವ ಎಲ್ಲ ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯಕಲಾರ

ಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿ ರೀತಿಯಿಂದ ಕೇವಲ ಪ್ರತಿ ಬಿಂಬಿಸಬೇಕೋ ಅಥವಾ ಆ ಕಾರ್ಯಕಲಾಸಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಿ ಅವು ಸಂಯಾಗಿಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಸ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ತಿದ್ದಬೇಕೋ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅವರ ಚರಿತ್ರವು ಎದುರುತ್ತರವಾಗಿದೆ.

ಸಂಜದಿಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಞಾನಿನಾಚರಿತಂ ಶಕ್ಯಂ ಸಮ್ಯಗ್ರಾಜ್ಞಾದಿ ಲೋಕೇಶಮ್' ಎಂಬ ಮಹಾ ವಾಕ್ಯವೇ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಜೀವನ ರಹಸ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ವಿಷಯದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇವರ ಜೀವನವನ್ನು ಶ್ರೀಬಸವೇಶ್ವರ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀರಾಮ ದಾಸಸ್ವಾಮಿ ಇವರ ಜೀವನಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಇವರು ಮೂವರೂ ಧರ್ಮವುರುಷರು, ತಪಸ್ವಿಗಳು, ಅತ್ಯಂತ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಧನವನ್ನೆಸಗಿದವರು. ಓಗಿದ್ದರೂ ಇವರು ಮೂವರೂ ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯವಹಾರ ಚುತುರರು, ರಾಜ ಕಾರಣಿಗಳು, ತಮ್ಮ ಆತ್ಮಿಕ ಬಲವನ್ನು ರಾಜಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದವರು. ಅವರವರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಅವರವರ ಕೆಲಸವು ಬಾಹ್ಯತಃ ಬೇರೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ತತ್ವತಃ ಅವೆಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಕರ್ಮಯೋಗಮಾರ್ಗದಿಂದ ಆಚರಿಸಿದರು. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅನಂದದ ಪರಮಾವಧಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಅದರಲ್ಲಿ ತನ್ಮಯರಾಗಿ ಕೇವಲ ಚಿನ್ಮಯರೂಪದಿಂದ ತಮ್ಮ ಜೀವಿತವನ್ನು ಕಳೆಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ ಅವರು ನಿಷ್ಕಾಮಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ, ಅವರ ಸುಖದುಃಖಗಳೊಡನೆ ಸಮರಸರಾಗಿ, ಅನ್ಯಾಯ ಬಾಲುಮೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಸದೆಬಡಿದು ಸರ್ವಾಂಗಸಂದರವಾದ ಸಮಾಜವನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸಲು ಅವರು ಹೆಣಗಿದರು.

ಕರ್ಮಯೋಗದ ತಿರುಳು ಇದರಲ್ಲಿ, ಇಂಥ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ, ಇಂಥ ಮಹಾ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದು. ಸತತ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು, ಲೋಕ ಹಿತದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು, ನಿಷ್ಕಾಮಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು, ಜಯಾಪಜಯಗಳಿಂದ ಉಬ್ಬಿದ ಕುಗ್ಗದೆ ಅನಂತವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ವಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತನಿರತಕ್ಕದ್ದು—ಇದೇ ಕರ್ಮಯೋಗಿಯ ಬಾಹ್ಯ ಬೇಜ ಮಂತ್ರವು.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾಲವೆಂದರೆ ಎಲ್ಲ ಪರಿಯಿಂದಲೂ ಅತ್ಯಂತ ನಿರಾಶಂಕನ ಕವು ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಪರಕೀಯರ ಭೀಕರ ದಾಳಿಯು ಆಗಿ ಅವರು ವಿಜಯವಾದದಿಂದ ಅಧರ್ಮಿ ಇದೇ ಭಾರತದೇಶವನ್ನು ನಂಗಿ ನೀರು ಕೂಡಿಯೆ ಕೆಂಡು ಹುಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಎದುರಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಆ ವೀರರ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಟಿ ರಾರು ಉಳಿವಿಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಮರುಗು ಎತ್ತತ್ತಲೂ ಕೇಳುತ್ತಿತ್ತು ಎಲ್ಲಿಲ್ಲದೂ ನಿರಾಶೆಯು ಮೋಡಗಳು ಮುಸುಕಿದ್ದವು. ನಾನೀ ಎನ್ನುವವರೆಲ್ಲ ನಿಶ್ಚೇಜರಾಗಿ

ತಲೆ ಕೆ.ಗೆ ಹಾಕಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. 'ಮಹಾಪ್ರಲಯದ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ ಸಾಗಿ ಬರುವ ಮಹಮ್ಮದಿಯರ ದಾಳಿಯನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ತಡೆದುಕೊಳ್ಳುವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ್ದರೆ ವಿಜಯನಗರದವರೇ ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದವರು' ಎಂದು ಸೀವೆಲ್ ಸೂಚಿಸುವ ಬೆರಳು ಕಚ್ಚುತ್ತ ಹೇಳುವನು.

ಈ ಮಹತ್ವತ್ಯಕ್ತೆ ಕಾರಣಶೂನ್ಯವಾದವರಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಆಗ್ರಗಣ್ಯರು. ಹುಕ್ಕುಬುಕ್ಕು ವಿದ್ಯಾಣ್ಯ ಈ ಶ್ರೀಮೂರ್ತಿಗಳು ಈ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಾಯ ವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಅವರು ಪರಶಕ್ತವನ್ನು ತಡೆದರು, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಾಯ್ದು, ಸ್ವಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ಬೀಸಿದರು. ಅರಸರ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮಹಾಪಾರವನ್ನು ಹಾಕಿ ಕೊಟ್ಟರು.

ಇದಲ್ಲ ಅವರು ಆಚರಿಸಿದ ಕರ್ಮಯೋಗದ ಪರಿಣಾಮವು ಈಗ್ಯೂ ಆ ಕರ್ಮಯೋಗವೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಅದರ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಮನ್ನಿಸುವ.

ಶೃಂಗೇರಿಯ ಜಗದ್ಗುರುಗಳ ಬಿರುದಾವಳಿ.

ವಿದಾರಣ್ಯರು ಶೃಂಗೇರಿಯ ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು ಶಂಕರ ಚಾರ್ಯ ಮರದ ಸ್ವಾಮಿಗಳಾದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ 'ಕರ್ಣಾಟಕಸಿಂಹಾಸನಸ್ಥಾನಾಚಾರ್ಯ' ಎಂಬ ಬಿರುದು ಆ ಮರದ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಬಿರುದಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ನಡೆದು ಬಂದಿದೆ ಇದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೇ ವಿಜಯನಗರವಿಂಶನ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಮಹಾ ಬಲಪಡೆತ್ತದ ಆ ಮರದ ಬಿರುದಾವಳಿಯನ್ನು ಶೃಂಗೇರಿಯ ಶಾಖಾಮಠವಾದ ಶ್ರೀಶಿವಗಂಗಾಸ್ವಾಮಿಗಳ ಆಜ್ಞಾಪತ್ರದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿಕೊಟ್ಟಿದೆ—

“**ಶ್ರೀಮತ್ಪರಮಹಂಸಸನಿವಾಸಕಾಚಾರ್ಯವರ್ಯಪದಮಾಕೃಷ್ಣಮಾಣಸಾನಾರಸಾರೀಣಯಮನಿಯಮಾಸನಸ್ಥಾನಾಚಾರ್ಯಮಾಪ್ರತ್ಯಾಹಾರಧ್ಯಾನಧಾರಣಾಸಮಾಧ್ಯಾಂಗಯೋಗಾನು—** **ಷ್ಠಾನನಿಷ್ಕಾಗರಿಷ್ಠತಪಶ್ಚಕ್ರವರ್ತನಾದ್ಯವಿಚ್ಛಿನ್ನಗುರುಪರಂಪರಾಪ್ರಪ್ರಪದದರ್ಶನಸ್ಥಾಪನಾಚಾರ್ಯ ನಾಟ್ಯಾನಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶ್ವರ ಸಕಲವೇದಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶಕ ಸಾಂಖ್ಯತ್ರಯೀಪತಿ ಪಾಲಕ ಸಕಲನಿಗಮಾಗಮಸಾರಹೃದಯವೈದಿಕಮಾರ್ಗಪ್ರವರ್ತಕ ಸರ್ವತಂತ್ರಸ್ವತಂತ್ರದಿರಾಜಧಾನೀ ಶ್ರೀಮದ್ವಿದ್ಯಾನಗರಮಹಾರಾಜಧಾನೀ ಕರ್ಣಾಟಕಸಿಂಹಾಸನಶ್ರೇಷ್ಠಾಪನಾಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಜಾಧಿರಾಜಗುರು ಭೂಮಂಡಲಾಚಾರ್ಯ ಶೃಂಗಭದ್ರಾಶೀಲನಾಥ ಯುಷ್ಮತ್ಕೃಂಗಪುರವರಾಧೀಶ್ವರ.....**”

ವಿಜಯನಗರದ ನಿರ್ಮಾಣವು

ಶೃಂಗೇರಿಯ ಗುರುಪರಂಪರೆಯೂ.

(ಲೇಖಕರು:—ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದ ಪೈ. ವಂಜೇಶ್ವರ)

(ಮಂಗಳೂರಿನ ಬಾಸೆಲ್ ಮಿಶನ್ ಗ್ರಂಥಖಾನೆಯ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಲೇಖದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯನ್ನು ದಯಮಾಡಿ ನನಗೆ ಸರವಳಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಿ. ಅನುಮತಿಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಬಗ್ಗೆ ಆ ಗ್ರಂಥಖಾನೆಯ ಮೆನೇಜರಾಗಿರುವ ಮೆ| ಎಮ್. ಬಿಜ್ ರವರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಕೃತಜ್ಞನಾಗುತ್ತೇನೆ. ಇದರಲ್ಲಿಯ ಅಲ್ಪರವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೇರಳ ಅಶುದ್ಧಿ ಇದೆ. ಯಾದರೂ ಅದನ್ನು ತಿದ್ದದೆ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆಯೇ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ವಿರಾಮ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನೂ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆಯೇ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ತೀರ ತೊಡಕಾಗುವಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿರುವ ಕೆಲವು ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಾಗದಂತೆಗಳಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿ ಯಿದೆ. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಲೇಖಕ್ಕೆ ಯಾವ ಹೆಸರನ್ನಾದರೂ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಹೊರಗಣ ರಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ 'Wunder der Cringeri Gurus hauptsaechlich Vidyaranya' (= Miracles of the Gurus of Sringeri, chiefly of Vidyaranya) ಎಂದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಆಗಣ ಜರ್ಮನ್ ಮಿಷನರಿಗಳಾದೀ ಹೀಗೆ ಬರೆದಿರಬೇಕು. ಇದರ ಕನ್ನಡ ಬರಹವು ತೀರ ಹಳೆಯದು, ಈ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಕಾಲವು ಕ್ರಿ. ಶ ಸು ೧೭೮೦—೯೦ ಆಗಿರಬೇಕು) —ಲೇಖಕರು.

ಮಂಗಳೂರಿನ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯು.

ಶೃಂಗೇರಿ ನಗರದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಲಿ ಸುರೇಶ್ವರಾಚಾರ್ಯರು:—ಇವರ ಶಿಷ್ಯರು ಬೋ(ಃ)ಧಮ(ಃ)ನಾಚಾರ್ಯರು. ಯವರ ಶಿಷ್ಯರು ಜ್ಞಾನಭೂನಾಚಾರ್ಯರು. ಇವರ ಶಿಷ್ಯರು ಜ್ಞಾನಭೂನೋತ್ತಮ ಶಿವರು. ಇವರ ಶಿಷ್ಯರು ಗ್ಲಾ [ಜ್ಞಾ] ನಗರಿಗಳು. ಯವರ ಶಿಷ್ಯರು ನರಸಿಂಹಮುನಿಗಳು. ಆ ಮೇಲೆ ವಿದ್ಯಾಶಂಕರರು. ಇವರ ಶಿಷ್ಯರು ಭಾರತೀ ಕೃಷ್ಣ ತೀರ್ಥರು. ಯವರು ೧ ವೈರುಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಾಪ ರುದ್ರನ ಸಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಮಲ್ಲೋಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಆಶ್ರಮ ಸ್ವೀಕಾರವಾಗಿ ಭಾರತೀಕೃಷ್ಣ ತೀರ್ಥರೆಂದು ಪುನಃ ಪುರವರರಿಸಿಕೊಂಡು ಯರು ತಿದ್ದಿದರು. ಇವರ ಅಣ್ಣನು ಹುಡುಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಬಂದಲ್ಲಿ ಯೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಪೂರ್ವಾಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವೇದಸಂಪನ್ನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮನ ಮಕ್ಕಳು-ಸಮಸ್ತ

ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಉಪಾಸನಾ ಬಿಡವನ್ನು ನೋಡಿ ಗಾಯತ್ರೀಪುರ(ಃ) ಶ್ವೇತ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿಯದರಿಂದೈಶ್ವರ್ಯಗುಣವಾಗದೆಂತು ಶಿವಿಯ (ಯಿ)ಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತೆಂದು ತಾವು ವುಪಾಸನೇ ಮಾಡುವಂಥಾ ದೀವತಾಯ(ಂ)ತ್ರವನ್ನು ೨ ಬಹಳ ಕಾಲ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗದೆಯಿದ್ದದರಿಂದಾದ್ದು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದಗ್ಧವನಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಲಾಗಿ ಆ ದೀವತೆಯು ಪ್ರಕೃತ್ಯವಾಗಿ ನಿನಗೆ ಜನ್ಮಾಂತರಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೆ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗಳು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಬಂದು ಶೃಂಗೇರಿಗೆ ಬಂದು ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರುವಾದ ವಿದ್ಯಾ ತೀರ್ಥರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಅನುಜರು ಭಾರತೀ ಕೃಷ್ಣರು ಇವರಿಂದಾ ಆಶ್ರಮವನಾಡಿದ್ದು ನೋಡಿ ತಾವು ಸನ್ಯಾಸಗ್ರಹಣವು ಮಾಡಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೆಂಬ ಯೋಗಸಟ್ಟ(ಟ್ರಿ)ವನಾಡಿದರು.ಯೂವಿದ್ಯಾಶಂಕರರ ಲಂಬಿಕಾಯೋ(ಃ)ಗದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಕಳಿತು ಲಿಂಗೋ

೧. ವಿಕಟಲಾನಗರವೆಂಬ ಒಡುಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ (Warangal) ಕಾಕತೀಯ ವಂಶದ 11 ಪ್ರತಾಪ ರುದ್ರನು (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೯೧-೧೩೨೦) ಆಗ್ನಿ ಅರಸಾಗಿದ್ದನು.

೨. ಈ ದೀವತಾಯಂತ್ರವು ಶ್ರೀಚಕ್ರಯಂತ್ರವೆಂದು 'ಕೇದಿ ನೈಪವಿಜಯ.'ದಿಂದ ಕೊಟ್ಟ ಉತಾರಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ದೈವವಾದರು । ಯಿವರಿಗೆ ಜಕ್ಕಣ-ಚಾಡಿಯಿಂದಾ ದೇವಾಲಯವು ಮಾಡಿದರು । ೬೩ನೇ ಶಕ ವರುಷ ೧೫೬೩ನೇ ವಿಸ್ವಮಸ-ವತ್ಸರದಷ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣ-ಆ ಮೇಲೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವೇದಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ವ್ಯಾಸರ ದರ್ಶನವಾಗಿ ಬೇಕೆಂದು ಹೋಗುವಾಗ ವಿದ್ಯಾಸರ್ವತ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ವೊಂದಾನೊಂದು ವೃಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪನಾಗಿ ಯಿರಲು (೨) ನ ಶಿಂಗಿರಿ ಭಟನು ಯಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಕಂಡು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನೀವು ಯಾರೊಂದು ಕೇಳಲಾಗಿ ನಾನು ಶಿಂಗಿರಿಭಟನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನು ಪೂರದಲ್ಲಿ ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮಭಗ್ವನಿಂನು ತುಲಾ ಪುರುಷದ್ವಾರವ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದಾ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪನಾಗಿ ಯಿರನಿ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿಶಾಸವನ್ನು ಫಡಿಯಲಿಲ್ಲಾ-ಫುಡಿಯಿಂದಾ ಪೀಡಿತನಾಗಿ ಯಿರನಿ-ಅನ್ನವಕೊಟ್ಟು ತೃಪ್ತನ ಮಾಡ ಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ-ಅನ್ನವ ಕೂಡುವ ಅಧಿಕಾರವು ನಮಗಿಲ್ಲ- ನಾವು ಯತಿಶ್ವರರು । ಕಾಶಿ-ರಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಸರ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳಿದಲ್ಲಿ ನೀವು ಕಾಶಿಗೆ ಹೋಗಿ ವ್ಯಾಸರ ದರ್ಶನವ ಮಾಡಿ ನಿಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಾ ಯಿರರಿ. ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಸಂಗಡಲೇ (ವೇ?) ಬಂದು ನಿಮಗೆ ವ್ಯಾಸರ ದರ್ಶನವಾಗುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾಯಿದ್ದೇನೆ । ನಿಮ್ಮ ಸದ್ವ ಕಾಡುವ ಸಿದ್ಧಿಯಾದೀತು-ಅನ್ನದ-ನನ್ನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಫಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಶಿಂಗಿರಿಭಟನಿಂದಾ ಸೇವಕವಾಗಿ ಕಾಶಿಗೆ ಬಂದು ಪ್ರಭಿನ್ನು (ಪ್ರಭಿನ್ನು?) ವೇಷವ ಧರಿಸಿದ ವ್ಯಾಸರನ್ನು ಕಂಡು ತಾವು ಮಾಡಿದ ವೇದಭಾಷ್ಯ ಮುಂತಾದವನ್ನು ನ್ಯಾಸದಿಂದಾ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಘು (ಘ?) ಟಿಕಾ ಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಕೊಂಡು ಶಿಂಗಿರಿ ಭಟ ಸಹಿತವಾಗಿ ಸಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬರಲಾಗಿ

ಶ್ರೀ ವಿಠೋಬರನ್ನು ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಯರುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಮತಗಳಸರ್ವತಕ್ಕೆ ನಡೆಯಲಾಗಿ ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ನರಪತಿ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಯಿದ್ದ ಮಂತ್ರಿಗಳೆಂಬ ಸಾಯಣ ಮಾಯಣರು ಬಂಗಾ ಯಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಿ ತಮಗೆ ಸಂತಾನಮಾಗಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಸಂತಾನ ಯೋಗವು ನಿಮಗೆ ಯಿಲ್ಲಾಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿ ಸಾಯಣ ಮಾಯಣನವರು ಆ ಮಾತು ಕೇಳಿ ಮನಸ್ಸು (ಸ್ಥಿ)ನಲ್ಲಿ ಬಹುಚಿಂತೆಯನ್ನು ತಾಳಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಒಳಕ ಪ್ರಯಾಸದಿಂದಾ ಸಂತಾನಧನಗಳು || ಶ್ಲೋಕ || ವನಂ ನಿಧಿ ತಟಾಕಂ ಚೈ (ಚ) ಕೃತು ದೇವಾಲಯಸ್ತತಃ । ತಥಾ ವಿಸ್ವ ರೂಪಾಂ (ಷ್ಠಾ) ಚ ಸ್ವ(ಸ)ಂತಾನಸ್ತಪ್ರಕೀರ್ತಿತಾಃ || ೧ || ಯುಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದಾ ತಾವು ಮಹಾಗ್ರಂಥ ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಾಯಣ ಮಾಯಣನೊಬ್ಬ ಹಸ ರನ್ನು ಯಿಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಸಂತೋಷಮಂ ಪಡಿಸಿ ಯರುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ-೬೪ನೇ ಮಂಗಳನಿಲಯಾಯೆಂಬ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಯದುಮಂಶೋತ್ಸವನಾದ ಸಂಗಮರಾಯನೆಂಬ ಬರಸು ಯರುತ್ತಿದ್ದಾನು । ಆತನಿಗೆ ಆಯಿದು ಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳಿರುತ್ತಿದ್ದರು । ಅವರ ಹೆಸರು-ಹರಿಹರ ರಾಯ-ತನ್ವ [೨] ರಾಯ । ಮಾಧವರಾಯ-ಮುದ್ದಪ್ಪ ರಾಯ ಯೆಂಬ ೩ ಐದು ಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳು-ಅದ[೩] ರೂಳಿಗೆ ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕು ಮೊದಲಾಗಿ ಅನೇಕ ಪಂ ಕ್ರಮ ಶಾಲಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸಾಯಣ ಮಾಯಣನವರು ಯುಬ ಆಮಾತ್ಯರು ವಸ್ತುತಂ ಯಿರಲಾಗಿ ಯಿ [೪] ಕಶಿಲಾನಗರವಾದ ಪೊಳ[೫]ರುಗಳು ಯೆಂಬ ನಗರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶರು ನಂಬರಸು ೧ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುತ್ತಾ ಯಿರಲಾಗಿ ಯಿ ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರು ಹೋಗಿ ಯಿವರ ಆಶ್ರಯವ ಮಾಡಿ

೩. ಶಾ. ಶ. ೧೫೬೩ ನೆಯ (ವರ್ತಮಾನ) ವಿಸ್ವಮ ಸಂವತ್ಸ ಕ್ರಿ. ಶ ೧೫೪೦-೪೧.

೪. ಈ ಆಶ್ವರವು ಯಾವುದೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ನಾನದನ್ನು 'ನು' ಎಂದು ಓದಿಕೊಂಡಿರುತ್ತೇನೆ.

೫. ಇಲ್ಲಿ ಐದು ಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳೆಂದೂ ಹೇಳು ನಾಲ್ಕೇ ಇವೆ; ಇವರೈವರ ಹೆಸರುಗಳು ಹರಿಹರ-ಕಂಪು-ಬುಕ್ಕ-ಮಾರಸ-ಮುದ್ದಪ ಎಂದು ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಬಾಗಿಪಳ್ಳಿ ನಂ. ೭೦ ನೆಯ ಶಾಸನ ದಲ್ಲಿ (Epigr. Carn X) ಈ ಕಂಡು ಹೀಗಿದೆ-

ಹರಿಹರರಾಯ ಕಂಪಧರಣೀಪತಿ ಬುಕ್ಕ ಮಹೀ

ಸಂವತ್ಸ ಮಾರಭೂರವಣ ಮುದ್ದ ನೃಪಾಃ ಖಲಿತೇ ।

ಕೊಂಡು ಯಿರತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಪತಿಯಾದ ಸರತ್ಪಾಣಿ ನೆಂಬ ದಿವ್ಯೇಶ್ವರನು ಯೋಗಶಕ್ತನಾದುದರಿಂದಲಾಗಿ ಯಾವನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಾಜಿಯನಾಗಿ ಹೋಗಿ ಯೋತನ ಬೋಧಿಸಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರನು ಕೈಗೆ ಹಿಡಿದು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಪಾಶ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಾಗಿ ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಶನಿ ಬಂದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಾವಲಿಟ್ಟಿದ್ದವರಲ್ಲ ಭಯಸ್ಕರಾಗಿ ಪುಂಡ್ರಿ ಹೋಗಿ ಯೂ ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರ ಅಂತ್ಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಳಿತಿ ದ್ದಲ್ಲಿ ಸುರತ್ಪಾಣನು ನೋಡಿ ಯವರು ಸತ್ಯಸಂಧರೆಂದು ತಿಳಿದು ಯವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಯಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ನವಬಲ್ಲಾಳರು ಯಂತಾ ಹೆಚ್ಚಿ ಸುರತ್ಪಾಣಿಗೆ ಮಲತು ಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ಯೂ ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರು ಬಲ್ಲಾಳತ ಮೇಲೆ ಸಕಲ ಸೈನ್ಯ ಸಮೇತವಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ಯವರು ಬಲ್ಲಾಳರಿಂದ ಪಗಾಜಿತರಾಗಿ ಬಳಲಿ ಮದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ಥಿತವಾಗಿದ್ದರು ದಣಿಸು ಮಲಗಿರಲಾಗಿ ನಿಧ್ರಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೇವಣಾ [ಣ] ಶಿರೈದ್ರರಂಬ ಯೋಗಿಗು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಚಂದ್ರಮೌಳೀದ್ರರ ಲಂಗವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸದ್ವಲೋಕೋಪಕಾರಿಗಳಾದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ರೆಂಬ ಯೋಗಿಗಳ ದರ್ಶನವಾಗುತ್ತಾ ಯಥಾ ಅವರ ದರ್ಶನಾನುಗ್ರಹದಿಂದಾಗಿ ನಿಮಗೆ ಸಿಂಹಾಸನಾಧಿಪತ್ಯ ಬಂದಿತು ಯೆಂದು ಮೇಲೆ ರೇವಣಾ ಶಿರೈದ್ರರ ಅಂತ

ಧಾರನವಾದ ಮೇಲೆ ಹಾಗೆ ಯಜ್ಞರವಾಗಿ ಯೂ ನೃತ್ಯಾಂತಪಸೆಲ್ಲಾ ತನ್ನ ತಮ್ಮನ ಕೂಡೆ ಹೇಳಲಾಗಿ ಸಂತೋಷಬಟ್ಟು ಯಿರ್ದರ ವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಆಕ ಸ್ವಾತ್ಮರೂಪಿಂ ದಾಗಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ದರ್ಶನದಿಂದಾಗಿ ಸ್ವಪ್ನವೆಲ್ಲಾ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕೂಡಿದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಅನುಗ್ರಹವಿಶೇಷದಿಂದಾಗಿ ಬಲ್ಲಾಳರ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಮುಖಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನಟಬಲ್ಲಾಳ ರನ್ನೂ ಜಯಿಸಿದಲ್ಲಿ ಸುರತ್ಪಾಣನು ಸಂತೋಷಪಟ್ಟು ರೇವಣಾಪಿತು ವಿಸ್ತೃಷ್ಣಾಪಾಣ್ ಯಂದು ಕರ್ಣಾಟಕ ರಾಜ್ಯಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿ ಯಿದ್ದ ಶ್ರೀ(ಶಿ.)ಗಿರಿಭಟ್ಟನು ಹುತ್ತದಲ್ಲಿ ಯಿದ್ದ ನರಪತಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ನಿಮ್ಮಿಂದಾಗಿ ವುದ್ದಾರಾ (ಉದ್ಧಾರ) ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡು ವಿಜಯನಗರ ಪೆಂಬ ಪಟ್ಟಣ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವ ಕ್ರಯತ್ನವ ಮಾಡಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಸಿಯಣ್ಣ ವಗಾಯಣ್ಣರೆಂಬ ಪ್ರಧಾನಿಗಳ ಬರಲಾಗಿ ಯವರು ವ ತಂಗ ಪದ್ಧತದ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿ ಯಿದ್ದ ನರಪತಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರಿಗೆ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ವಿಜಯನಗರ ನಿರ್ಮಾಣವ ಮಾಡಿ ಬಲ್ಲಾಳ ರಾಯರು ಆದಂಭಾ ರಾಜ್ಯವಸೆಲ್ಲಾ ವಶೀಕೃತ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾ ಯಿಥಯೂ ಅಲ್ಲಿ ಆನಗೂಂದಿ ಗತಿ ಸಕಕ್ಕೆ ವನಬೇಟೆಹೋಗಿ ಯಿರತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿರ್ದ ರಂವಂಧಾ

೬. ' ಸುಲತಾನ ' ಎಂಬ ಅರಬೀ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ' ಸರತ್ಪಾಣಿ ' ಎಂದು ಮಾಡಿಕೊಂಡವೆ ಆಗ್ಗೆ ಮುಹಮ್ಮದ್ ಬಿನ್ ತಘ್ಲಕ್‌ನು ದಿಲ್ಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನಾಗಿದ್ದನು (ಕ್ರಿ ಶ ೧೩೨೫-೨೫) ವಿಜಯ ನಗರದ ಆರಸರು ' ಹಿಂದುರಾಯಸುರತ್ಪಾಣಿ ' ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ತಳೆದಿದ್ದರೆಂದು ಅವರ ಎಷ್ಟೋ ಶಾಸನ ಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ

೭. ನವಬಲ್ಲಾಳರೆಂದರೆ ದ್ವಾರಸ ಎಂದರೆ ಹೊಯ್ಸಳ ಬಲ್ಲಾಳರು. ದ್ವಾರಸಮುದ್ರವು ಕ್ರಿ ಶ ೧೩೧೦ ರಲ್ಲಿ ಮಾಲಿಕಾ ಕಾಫೂರಿನಿಂದಾಗಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೨೭ ರಲ್ಲಿ ಮುಹಮ್ಮದ್ ಬಿನ್ ತಘ್ಲಕ್‌ನಿಂದಾಗಿ ವಿದ್ಯಾಪ್ರವಾಹವಾಗಿ, ಆ ಮೇಲೆ ಆದರ ಕೊನೆಯ ಅರಸನಾದ III ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು ಮಧುರೆಯ ಸುತ್ತಾನನಾದ ಘಿಯಾಸುದ್ದಿನನಿಂದ ಕ್ರಿ ಶ. ೧೩೪೩ ರಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟನು .

೮. ' ಕರ್ಣಾಟೀಶ ವಿಸ್ತೃಷ್ಣಾಪಾಣಿ ' ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಕಾಲಜ್ಞಾನದ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿ ಕೊಂಡಿರಬೇಕು.

ಶಕಗಳನ್ನು ಶಾಸನಗಳ ಮೇಲೆ ಅಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಲಾಗಿ ಯದು ಮಹಾ ಪ್ರಬಲಸ್ಥಳ ಯಲ್ಲಿಯ ಪಟ್ಟಣವ ನಿರ್ಮಾಣವ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ (೫) ಪಟ್ಟಣವ ಮಾಡಿದ ವಿವರಾ :- || ಶಾಲೀವಾಹನ ಶಕ ೧೫೫೮ ನೆ ಧಾತು ಸಂವತ್ಸರ ವೈಶಾಖ ಶುದ್ಧ ೭ ಅದಿತ್ಯವಾರ ಮಾ (ಮ)ಘಾ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲು ನಿಜವಿಜಯನಗರ ನಿರ್ಮಾ

ಣವ ಮಾಡಿದರು | ಭಾರತೀಕೃಷ್ಣರು ತ್ರಿ ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ ದೇವಾಲಯದ ನಿರ್ಮಾಣವ ಮಾಡಿದರು | ಯಿದಕ್ಕೆ ಶಕ ವರುಷಗಳು ೧೨೬೬ನೆ ವರುಷದಲ್ಲು ೪ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾ ಚಾರಿಯಿಂದಾ ದೇವಾಲಯವ ನಿರ್ಮಾಣವ ಮಾಡಿದರು | ತ್ರಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಶ್ರೀಮದರು ಶ್ರಿಂಗೇರಿಗು(ಗೂ) ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ (ಕೂ) ವಂದಿ (ಒಂದೇ) ಯಂತ್ರ ವನ್ನು ಬರದು ಹರಿಹರ ಮಹಾದಾಯಿಗೆ ಸಹ್ಯಾ

೯ ತಸ್ಮಿನ್ ವನೇ ಕಂಚನ ಸಾರಮೇಯಂ | ಸದಂಶನೈಕಾಗ್ರ ರದಾಗ್ರಮುಗ್ರಮ್ |

ಸ ಸಂಗಮೇಶಾಭಿ ಶಶೀ ಶಶಂ ಚ | ವಿಸ್ತಯೇ ವೀಕ್ಷ್ಯ ವಿಶಾಮಧೀಃ || ೨೦ ||

(ಬಾಗೆಪಲ್ಲಿ ನಂ ೭೦)

೧೦. ಅಷ್ಟ ಪಂಚಯುಗಲೈಕ್ಯ ಸಂಖ್ಯಯಾ | ಸಂಯುತೇ ಶಕಸ್ತಪಸ್ತ ವತ್ಸರೇ |

ಧಾತ್ಯ ಮಾಧವ ವಲಕ್ಷ ಸಪ್ತವಿಂಶತಿ ಸತ್ಯನಘ ಲಗ್ನ ತಾರಕೇ || ೨೭ ||

(ಬಾಗೆಪಲ್ಲಿ ನಂ. ೭೦)

(ಅಷ್ಟ = ೮; ಪಂಚ = ೫; ಯುಗಲ = ೨; ಏಕ = ೧- 'ಅಂಕಾಸಾಂ ವಾಮತೋ ಗತಿಃ' ಎಂಬ ಮೇರೆಗೆ ಇದು ಶಾ. ಶ. ೧೫೫೮ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. 'ಧಾತ್ಯ' ಎಂಬುದು ಆ ಸಂವತ್ಸರದ ಹೆಸರಿನ ಸಂಯಾದ ರೂಪು; ಮಾಧವ = ವೈಶಾಖಮಾಸ; ವಲಕ್ಷ = ಬಿಳಿ, ಅಂದರೆ ಶುಕ್ಲರಕ್ಷ) |

ಶಾ. ಶ. ೧೫೫೮ ನೆಯ (ವರ್ತಮಾಃ) ಧಾತು ಸಂದ ವೈಶಾಖ ಶುದ್ಧ ಸಪ್ತಮಿ ಅದಿತ್ಯವಾರ ಎಂಬುದು ಸರಿಯಾಗಿ ತ್ರಿ. ಶ. ೧೫೬೬ ನೆಯ ಏಪ್ರಿಲ್ ೩೦ ನೆಯ ತಾರೀಖು ಅದಿತ್ಯವಾರವಾಗುತ್ತದೆ; ಅಂದು ಮಘಾ ನಕ್ಷತ್ರವೂ ಇತ್ತು. (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೬೬ ರಲ್ಲಿ ಆ ತಿಥಿ ಏಪ್ರಿಲ್ ೧೫ ನೆಯ ತಾರೀಖು ಗುರುವಾರದಂದು ಬಂದಿತ್ತು.) ಅಂದಿನ ಗ್ರಹಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗಿತ್ತು-

ಬುಧ ಗುರು ರಾಹು	ರವಿ ಶುಕ್ರ		
ಶಾ. ಶ. ೧೫೫೮ನೆಯ ಧಾತ್ಯ ಸಂ ವೈಶಾಖ ಶು ಸಪ್ತಮಿ ರವಿವಾರ (೨೦-೪-೧೫೫೮) ವೃಷಭಮಾಸ ದಿನ ೪ (ಮುಷ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ೨೬-೪-೧೫೫೮)		ಲಗ್ನ ಚಂದ್ರ	
	ಶನಿ ಕೇತು		ಕುಜ

ಈ ಬಗೆಯ ಗ್ರಹಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಕುಸ್ಥಾಪನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕಾಲವಾಗಿದ್ದ ಸಂಹಲಗ್ನವೇ ಪ್ರಶಸ್ತವೆನಿಸುವುದರಿಂದ, ಲಗ್ನವನ್ನು ಆ ಅಂಕಣದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿರುತ್ತೇನೆ.

ವಿದಾರಣ್ಯರ ಕಾಲಜ್ಞಾನದ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಮೇರೆಗೆ, ದಿಕ್ = ೮, ಬಾಣ = ೫, ದ್ವಿ = ೨, ಚಂದ್ರ = ೧ ಇವು ವಾಮಗತಿಯಿಂದ ಶಾ. ಶ. ೧೫೫೮ ಎಂದಾಗುತ್ತವೆ. 'ಧಾತ್ಯದ್ವಿ' ಎಂಬುದು ಸರಿಯಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಭವದಿಂದ ೧೦ ನೆಯ ಸಂವತ್ಸರವನ್ನು ರೂಢಿಯಾಗಿ 'ಧಾತ್ಯ' (ಧಾತಾ) ಎಂದೇ ಹೊರತು 'ಧಾತ್' ಎಂದಲ್ಲ. ಬಾಗೆಪಲ್ಲಿಯ ನಂ. ೭೦ ನೆಯ ಶಾಸನದಿಂದ ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿಯೂ ಅದನ್ನು 'ಧಾತ್ಯ' ಎಂದಿದೆ; ಭವಿಷ್ಯವುರಾಣದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಸಂವತ್ಸರಗಳ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಈ ಸಂವತ್ಸರವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗಿದೆ-

ನಿಷ್ಕೃತಿಃ ಸರ್ವಸಸ್ಯಾಸಾಂ ಮಧ್ಯಾ ಧಾತಃ ಕೀರ್ತಿತಾ || (ಶಬ್ದ ಕಲ್ಪದ್ರುಮ-ವತ್ಸರೇ) ಅತಃ ಪಃ 'ಧಾತ್ಯದ್ವಿ' ಎಂಬುದು 'ಧಾತ್ಯದ್ವಿ' ಎಂದಾಗಬೇಕು

ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಭಾರತಿನೇ ನಮಃ | ನೃಸಿಂಹ ಭಾರತಿನೇ ನಮಃ | ಯಿಂದುಡಿ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಭಾರತಿನೇ ನಮಃ | ಅಭಿನವ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಭಾರತಿನೇ ನಮಃ^೧ | ಯಿವರು ಸಾತಿಕಾ ತ್ರಿಯಂಬಕದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತರಾದರು ||—|| ನೃಸಿಂಹಭಾರತಿನೇ ನಮಃ | ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಭಾರತಿನೇ ನಮಃ | ಅಂತು ವ.ನೃಪ ನಾಮ ಸಂವತ್ಸರ ಮಾರ್ಗಶಿರ ಬಹುಳ ೩೦ ವರಿಗೆ ನಿಂತವರು ಯಿವರು | ಯಿವರು ಸಾತಿಕಾ ತ್ರಿಯಂಬ ಕದಿಂದಾ ಹೇವಳಂಬಿ ಸಂವತ್ಸರ ಆಶ್ವೀಜ ಶುದ್ಧ ೨ ಶುಕ್ರವಾರ^೨ ಗೋಧೂಳಿ ಮುಹೂರ್ತ ಶುಕ್ರ ಹೋ[?] ರಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರಿಂಗೇರಿಗೆ ಚಿತ್ತೈಸಿ ಶ್ರಿ ಶಾರದಾ ಅದ್ವೈತನರ ದರ್ಶನವ ಮಾಡಿ ಮ.ರತ್ನವೇಶ ಮಾಡಿದರು || ಯಿವರ ಕರಸುವ ಬಗ್ಗೆ ನಬಾಬಿ ಸಾಹೇಬರ.^೩ ಬಿನ್ನವತ್ತಳೆ ಬರದು ಪುಡುಗರೆ ಸಹಾ ಕಳುಹಿಸಿ ದಲ್ಲಿ ಹೇವಳಂಬಿ ಸಂ||ದ ನೈಶಾಖ ಶುದ್ಧ ೫ ದಿವಸಾ ಪಂಚಮಿಯಿಂದಾ ಹೊರಟು, ಪುನಃ ಕ್ಕಾಗಿ ಮಿಂಚ[?]ಯಿಂದಾ ಕೃಷ್ಣವೇಣೀ ದಾಟಿ ಸವಣೂರಿ ಗಾಗಿ ಹೊನ್ನಳೆ ಸೀಮೆಗಾಗಿ ಹೊರಕೆರಿಗೆ ಬಂದು | ವ್ಯಾಸಪೂಜೆಗಾಗಿ ಭಾದ್ರಪದ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದು ರಾಜಭೇಟಿಯಾಗಿ ಶ್ರಿಂಗೇರಿಗೆ ಚಿತ್ತೈಸರು [ಚಿತ್ತೈಸಿದರು] || ಶ್ರಿ ಶಾರದಾಂಬಾಯಿ ನಮಃ || ಸರಭಸ ಕರನ[?]ಗಾಧ್ವ [ಪ್ರ.]ಪ್ತ ವರ್ಣಾದಿ ದೋಷಾ ಯ ದಿಭವತಿ ನ ರಾಜ್ಯಂ ಪುಸ್ತಕೇ (೧) ಹಸ್ತದೊ(೧) ಷಟ್ || ಸಕಲಗುಣಗ್ರಹಣಾಂ ಸಮ್ನಾ

ಗ್ರಾಹಕಾಣಾಂ ಕರಕೃತಮಪರಾಧಂ ಕ್ಷಂಪುನು ಹಂಕಿಸುತ್ತಃ || = || ಶ್ರೀರಸ್ತು ||

X X X X

ಈ ಮೇಲಣ ಲೇಖಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕೆಲವು ಉತ್ಕರಗಳನ್ನು 'ಕೆಳದಿ ನೃಪವಿಜಯ' ದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ—

(೧) .....ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿನ ಕೃಷ್ಣಾ ದೇವೀ ನದೀತೀರ ದಲ್ಲಿ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮವಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದ ಮಾಧವಭಟ್ಟನೆಂಬಾತಂ ದಕ್ಷಿಣದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕುಂತಳ ದೇಶದೊಳ ಗಣ ಪಂಪಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಂದು ಭಾಗ್ಯಾಪೇಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಶ್ರೀಚಕ್ರಯಂತ್ರ ಪುರಸ್ಕರಣಮಂತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಮಿರಲಾಗಿ ಅವ್ಯನವರು ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿ ನಿನಗಹಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಲ್ಲಮುಕ್ತರಹಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟೀನೆಂಬಾಗಿಯೂ ಮಾತಂ ಮನದೊಡಂಟು ಆ ಮಾಧವ ಭಟ್ಟಂ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ ರಿಂದೆ ಸನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮವನಂಗೀಕರಿಸಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ರೆಂದು ಪ್ರಸನ್ನ ನಾಮಾಂಕಿತರಾಗಿತುಮಿರಲಾಗಿ.... ಎಂದು ಅವ್ಯನವರಂ ಸ್ವಸ್ಥನಾಗಲಾಗಿ ಆ ಸ್ವಪ್ನಾ ರ್ಥವಂ ಮನದೊಳಿಟ್ಟು ಕತಿಪಯ ದಿವಸಂ ವರ್ತಿ ಸುತ್ತಮಿರಲಾಗಿ ಯುತ್ತರ ದೇಶದಿಂದೆ ಸಹೋದರ ರಾದ ಪರಿಹರ ಬುಕ್ಕರೆಂಬಬಡ ಕ್ಷತ್ರಿಯಂ ಈ ದಕ್ಷಿಣರಾಜ್ಯಕ್ಕೆತಂದು ಕುರುಬರಲ್ಲಿ ನಂಟುತನವಂ ಮಾಡಿ ಹೆಣ್ಣು ತಂದು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಸುಖವಾಸಿ ಗೊಳಿರುತ್ತಮಿರಲಾಗಿ ಅವರೊಳಗೆ ಪಿರಿಯನಾದ

೧೨ ಕೆಳದಿಯ ಬಸವಸ್ವನಾಯಕನ ಪತ್ನಿ ಚನ್ನವೀರಮ್ಮಾಜಿಯ ಗೃಹೀತಪುತ್ರನಾದ ಸೋಮಶೇಖರ ನಾಯಕನಿಗೆ ಶಾ. ಶ. ೧೬೮೦ ನೆಯ ಈಶ್ವರ ಸಂ| ಶ್ರಾವಣ ಬ| ಪಂಚಮಿ ಗ ರುವಾರದಂದು (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೫೭ ನೆಯ ಅಗೋಸ್ತು ಬ ನೆಯ ತಾರೀಕು) ರಾಜಪಟ್ಟವಾಗಿ ಅದೇ ಈಶ್ವರ ಸಂ| ಮಾರ್ಗಶಿರ ಬ| ದ್ವಾದಶಿಯಂದು ಶೃಂಗೇರಿಯ ಈ ಅಭಿನವ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಭಾರತೀ ಸ್ವಾಮಿಯವರನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡರೆಂದು 'ಕೆಳದಿ ನೃಪ ವಿಜಯ'ದಲ್ಲಿ (ಪು. ೨೭೭; ೩೨೧) ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇವರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೫೭ ರಲ್ಲಿ ಶೃಂಗೇರಿಯ ಗುರು ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೆಂದಾಗುತ್ತದೆ.

೧೩. ಅತವಿವ ಆ ಗುರುಗಳ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೫೭ ನೆಯ ಈಶ್ವರ ಸಂ|ದಿಂದ ಈಚೆಯ ಈ ಹೇವಳಂಬಿ ಸಂ| ಆಶ್ವೀಜ ಶುದ್ಧ ೨ ಶುಕ್ರವಾರವು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೭೭ ನೆಯ ಅಕ್ಟೋಬರ ೩ ನೆಯ ತಾರೀಕು ಶುಕ್ರವಾರವಾಗಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಈಚೆಯಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ಸು ೧೭೮೦—೯೦ ರೊಳಗೆ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರಬೇಕು.

೧೪. ಈ 'ನಬಾಬಿ ಸಾಹೇಬ' ಎಂದರೆ ಹೈದರ್ ಅಲ್ಲಿ ಶಾ. ಶ. ೧೭೮೯ (ಕ್ರಿ. ಶ ೧೭೬೭—೬೮)ನೆಯ ಸೊರಬ ನಂ. ೩೫೫ (E. C. VIII) ನೆಯ ಲೇಖದಲ್ಲಿ ಆತನನ್ನು 'ಹಜರತ ನಬಾಬಿ ಸಾಹೇಬ' ಎಂದಿದೆ.

೧೫. ಈ ಅಕ್ಷರಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಓದಬರುವುದಿಲ್ಲ ಇವು 'ಮಿರಿಚಿ' ಎಂದಾದರೆ, ಆ ಊರು 'ಮಿಡಿಚಿ' ಎಂಬುದಾಗಿರಬಹುದೇ ? 'ಕೆಳದಿನೃಪವಿಜಯ'ದಲ್ಲಿ (X. ೧೦-೧೩) ಮಿಡಿಚಿಯನ್ನು ಹೊನ್ನಾಳ ಮತ್ತೆ ಸವಣೂರಿನ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಹರಿಹರಗೆ ನೀನುಂ ಬುಕ್ಕನುಂ ಸಹ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆಶ್ರಯಿಸಲಾಗಿ ಮಹದೈತ್ಯಯಂ ಬಂದಿತೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಲಾಗಿ ಆ ಮೇಲೆ ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರ್ ಹಂಸಗೆ ಬಂದು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಂ ಕಂಡು ಸಂಧಿಸಿ ಸ್ವಸ್ಥಾಭಿಪ್ರಾಯವನುಸರಲಾಗಿ ಆಗ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ್ ಹಂಸೆಯ ಸ್ಥಳದವರೆಗೆ ಕಳೆಯಿಸಿ ವಿಚಾರವಂ ಮಾಡಲಾಗಿ ಅವರ್ಜೀಳಿದುದು— ಪೂರ್ವದೊಳ್ ಸೂರ್ಯವಂಶಜನಾದ ಶ್ರೀಶಂಕು ಮಹಾರಾಯಂ ಪಂಪಾ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಈ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಲಿಂಗಂ ಪ್ರಾಧುರ್ಭವ ಲಿಂಗವೋ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಲಿಂಗವೋ ಯೆಂದು ಕೇಳಿದಲ್ಲಿ ಈ ಲಿಂಗಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯವಾದ ಲಿಂಗಂ ಈ ಲಿಂಗದ ಮಹಿಮೆಯಂ ಪೇಳುವಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗಾದರೂ ಅಸಾಧ್ಯವೆನ್ನುವುದೇ ನೆನಲಾಗಿ ಆ ಮಾತಂ ಕೇಳ್ದು ಆ ಶ್ರೀಶಂಕು ಮಹಾರಾಯಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಲಿಂಗವೋ ಯೆಂದು ಕೇಳ್ದ ದೋಷ ನಿವೃತ್ತಿಗೋಸುಗಂ ಕೃಷ್ಣವೇಣೀ ನದೀತೀರಮಾರಭ್ಯ ಸೇತು ಪರ್ಯಂತಂ ಮೂರುವರೆ ಕೋಟಿ ರಾಜ್ಯವನೀ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವರ್ಗ ಧಾರೆಯನೆರಿದನೆಂದು ಸ್ಥಳದ ವರ್ಣೀಳಲ್ ಆ ಮಾತಂ ಕೇಡ್ವಾ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ್ ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರಂ ಕರೆದು ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆಲ್ಲಂ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಸ್ವಾಮಿಯೇಕರ್ತಂ, ನೀಂ ಆ ದೇವರ ಭಕ್ತರಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಂ ತ್ರಿವಿರೂಪಾಕ್ಷನೆಂದೊಪ್ಪುವಂ ಹಾಕಿ ನಡಕೊಂಡು ಸದ್ವರ್ಮದಿಂ ರಾಜ್ಯವನಂ ಕೆಳೊಂಡಿರ್ಪದೆಂದು ಕಟ್ಟಿಕೆಯಂರಚಿಸಿ ಆ ಹರಿಹರಗೆ ಹರಿಹರ ರಾಯನೆಂದ ಪೆಸರಿಟ್ಟು ವಿದ್ಯಾನಗರಮೆಂಬ ಪಟ್ಟಣ ಮಂ ನಿರ್ಮಾಣಂ ಮಾಡಿಸುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯಾ ಪಟ್ಟಣದ ಕೆಸರ್ಗಲ್ಲ ಮುಹೂರ್ತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಧಿವಶದಿಂದ ದಾಸನೂದಿದ ಶಂಖಧ್ವನಿಯಂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ನಿಯಮಕಗೈದ ಲಗ್ನಂ ವ್ಯತ್ಯಾಸನಾಗಲಾಗಿ ಈ ಪಟ್ಟಣಂ ಕೆಲವು ವರ್ಷವ ಮೇಲೆ ತುರಸ್ಕಾಧೀನವಾದಿತೆಂದು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಾತ್ಮಕ ಕಾಲಜ್ಞಾನವೆಂದು ಕೆಲವು ಕಾಲಜ್ಞಾನ ಗ್ರಂಥವಂ ಬರೆಸಿ, ಆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ್ ಸ್ವಪ್ರೀತಿ ವಿಜಯಾಭ್ಯುದಯ ಶಾಲನಾಹನ ಶಕ ೧೫೫೨ ನೆಯ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಆ ವಿದ್ಯಾನಗರೀ ರತ್ನಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರರಾಯಂಗೆ ಪಟ್ಟಮಂ ಕಟ್ಟಿ ನಿಲಿಸಿದರ್; ಹೀಗಿರಲಾಗಿ ಕೆಲವು ದಿನಸದ ಮೇಲೆ ರೇವಣಸಿದ್ಧನೆಂಬೊಬ್ಬ ಜಂಗಮ ಸ್ವರೂಪ ಗಣಾಧೀಶ್ವರಂ ಒಂದು ದಿವ್ಯಲಿಂಗಮಂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ವಶಕ್ಕೆ ತಂದು ಕೊಟ್ಟು ಈ ಲಿಂಗಂ ಚಂದ್ರಮಾಲೀ

ಶ್ವರಂ ಈ ಲಿಂಗಮಂ ಪಿಶ್ಯಂ ಪೂಜೆ ಗೈವುದೆಂದು ದರ್ಶಕರ್ಥಾನನಾಗಿ ಪೋಗಲೊಡನಾ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ್ ಶೃಂಗಪುರಕ್ಕೆ ತಂದು ಸ್ಥಂಗೀರಿ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮರದಲ್ಲಿ ಆ ಚಂದ್ರಮಾಲೀಶ್ವರನ ಪೂಜೆಯಂ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರ್ಪ ಶಿಷ್ಯಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿಯುಂ ನಡಕೊಂಡು ಬಾಹಂತು ಕಟ್ಟಲೆಯಂ ಮಾಡಿಸಿದರ್. ಶೃಂಗಪುರದ ಸಂಸ್ಥಾನದೊಳವರಂತು ವರ್ತಿಸುತ್ತಮಿರಲಿತ್ತಂ ವಿದ್ಯಾನಗರಿಯುಂ ರಾಯಸಂಸ್ಥಾನವೆಂದು ಜಗತ್ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಯ್ತು. ಆ ರತ್ನಸಿಂಹಾಸನವನಾಳ್ ರಾಯರ ವಂಶಪರಂಪರಾ ವಿವರಣಂ—

ಹಬುಜೋ ವಿಬುದೇರಾವಿದೇವಿಮಾರಾವಿಸಂ ಸ್ಥಿತಾಃ || ತ್ರಯೇದಶ ಮಹೀಪಾಲಾ ರತ್ನಸಿಂಹಾಸನಾಧಿಪಾಃ || ದ್ವಾತ್ರಿಂಶದುತ್ತರಾನೇತೇ ದ್ವಿಶತಾ ಚಾನ್ ಸ್ತಿಕೃತಾಃ |

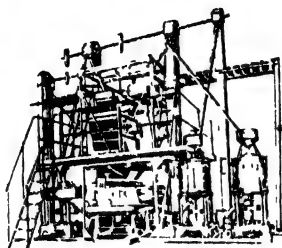
(ಈ ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಶ್ಲೋಕ ಸಂಖ್ಯಾರ್ಥ ಪ್ರಕಾರ ವಿದ್ಯಾನಗರೀ ರತ್ನಸಿಂಹಾಸನವನಾಳ್ ರಾಯರ ವಿವರಣೆ—ಹರಿಹರರಾಯ | ಬುಕ್ಕರಾಯ | ಹರಿಹರರಾಯ | ವಿರೂಪಾಕ್ಷರಾಯ | ಬುಕ್ಕರಾಯ | ದೇವರಾಯ | ರಾಮರಾಯ | ವಿರೂಪಾಕ್ಷರಾಯ | ದೇವರಾಯ | ವಿಠಲರಾಯ | ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನರಾಯ | ರಾಮರಾಯ | ವಿರೂಪಾಕ್ಷರಾಯ | .....) (ಪು. ೧೫-೧೭.)

(೨) ಸರ್ವಜಗತ್ಪ್ರಭವಪ್ರ ಸ್ರೀಮತ್ಪರಮೇಶ್ವರನಿಂ ಹರಿಹರಿಯುಂ ಬ್ರಹ್ಮನಾ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂ ವಸಿಷ್ಠನಾ ವಸಿಷ್ಠನಿಂ ಶಕ್ತಿಯಾ ಶಕ್ತಿಯಂ ಪರಾಶರನಾ ಪರಾಶರನಿಂ ವ್ಯಾಸನಾ ವ್ಯಾಸನಿಂ ಶುಕಯೋಗೀಂದ್ರನಾ ಶುಕಯೋಗೀಂದ್ರನ ಶಿಷ್ಯರ್ ಗೌಡಪಾದಾಚಾರ್ಯರಾ ಗೌಡಪಾದಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರ್ ಗೋವಿಂದ ಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಾ ಗೋವಿಂದ ಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರೊಂದಿತ್ತ ಮಯೋನಿಜರಂದೆನ್ನಿಸಿ ಭೂಮಿಯೊಳವತರಿಸಿದ ಈಶ್ವರಾಂತೀಭೂತರಾದ ಕಾರಣರೂಪರಾದ ಸ್ರೀಮತ್ಪರಂಕರಾಚಾರ್ಯರಾ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ್ ನಾಲ್ವರ್ ಶಿಷ್ಯರವರಾರೆಂದೊಡೆ— ಹಸ್ತಮಳಕಾಚಾರ್ಯರ್, ತೋಟಕಾಚಾರ್ಯರ್, ಪಾದಪದ್ಮಾಚಾರ್ಯರ್, ಸುರೇಶ್ವರಾಚಾರ್ಯರ್;..... ಇನ್ನಾ ಸುರೇಶ್ವರಾಚಾರ್ಯಕರಕಮಲಸಂಜಾತರಾರೆಂದೊಡೆ, ಅವರ ನಾಮಂಗಳ್—ನಿತ್ಯಬೋಧ ಫಣಾಚಾರ್ಯರ್, ಅವರ ತರುವಾಯ ನೈಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರ್, ಆ ತರುವಾಯ ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮ ಶಿವಾಚಾರ್ಯರ್, ಆ

AWARDED GOLD MEDALS IN MYSORE DASARA EXHIBITION.

ಹಿಂದೀ ಭಾಂಡವಲು
ಹಿಂದೀಯರ ಶ್ರಮ
ಹಿಂದೀಯರಿಗೋಸುಗ

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಭಾಗದ
ಯಾಂತ್ರಿಕ ರಚನೆಯು
ಹಾಗು ನಿರಿಸ್ತ ಆಕೃತಿಗಳು
ನುರಿತ ಹಾಗು ಪ್ರವೀಣ
ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ
ಸಿದ್ಧವಾಗುವವು.

SELF CONTAINED RICE MILLS

Manufactured by

B. D. Ghodke Brothers, Hubli.

Save time, unnecessary labour, give greater

Output at Cheaper Cost

Our plants are of the latest design and pattern

Second to None in Efficiency

Construction of each part under Expert Supervision

INDIAN LABOUR, INDIAN CAPITAL, INDIAN MATERIAL FOR INDIAN USE.

Also

An Up-to-date Cylindrical Drying Machine.

ARTIFICIAL DRYER OF BOILED PADDY.

We guarantee our Drying Machine to compare with any foreign make
quality, workmanship, & output. Illustrated Catalogue Free on request.

ಯಂತ್ರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಶ್ರೀ ಅಕ್ಕೀ ಗಿರಣಿ ಶ್ರೀ

ಮತ್ತು

“ ಸಿಲಿಂಡ್ರಿಕಲ್ ಡ್ರಾಯರ್ ”

[ಕುಚ್ಚಿದ ಭತ್ತವನ್ನು ತೀವ್ರವಲ್ಲಿಯೇ ಒಣಗಿಸುವ ಯಂತ್ರ]
ಇದಲ್ಲದೇ ಎಲ್ಲ ಮಾದರೀ ಯಂತ್ರಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಕ್ಕಂತೆ ತಯಾರಿಸಿ
ಕೂಡ ತ್ರೇವೆ.

ಜ. ದಿ. ಪೋದಕೆ ಮತ್ತು ಬಂಧುಗಳು, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ.

ಗಮನ ರಾಮಚಂದ್ರ & ಸನ್ಸ್

ತಿಜೋರಿ ತಯಾರಿಸುವವರು-ಪ್ರೀತನ್ ರೋಡ್, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ.

ಮಲ್ಲಪ್ಪ:-ಏನು ಶೆಟ್ಟಿರೇ ಹೀಗ್ಯಾಕೆ ಅಳುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿದೀರಿ ?

ಕಲ್ಲಪ್ಪ ಶೆಟ್ಟಿರು:-ಏನು ಮಾಡಲಿ! ಮಲ್ಲಪ್ಪ! ಹಾಳಾದ್ಯೋ ನಾನು, ಇನ್ನೂ ನನ್ನ ಅವಸ್ಥೆ ಜನ್ಮದಿ
ಆಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಜನರಿಗೆ ಮಾರಿ ಹೋಗಿ ತೋರಿಸಲಿ, ನೋಡ್ತೆ ನಮ್ಮ ಮುಖಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿಹತ್ತಿ
ಹತ್ತಿ,ಯಲ್ಲಾ ಹಾಳಾದ ಗಲ್ಲದೇ ಒಂದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ನೋಟು ಸಹ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿ
ಯಾದವು. ದೇವ! ಇನ್ನೇನು ಮಾಡಲಿ! <<

ಮಲ್ಲಪ್ಪ:-ಶೆಟ್ಟಿರೇ ನೀನು ಇಷ್ಟು ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲವೇ? ಒಂದು 'ಫಾಯರ್ ಪೂರ್' ತಿಜೋರಿ ತಂದಿದ್ದರೆ ಏನಾಗುತ್ತಿತ್ತು!

ಕಲ್ಲಪ್ಪ:-ಏನು! ಹಾಳೆ ತಿಜೋರಿಗೆ ಬೆಂಕಿಹತ್ತಿತ್ತು! ತಿಜೋರಿ ತಂದೇ ಈ ಗತಿಯಾಯಿತು! ನಮ್ಮ ದೂಡ್ಡ ಶೆಟ್ಟಿರು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಸುಡುಗಡು ಕಂಪನಿ ತಿಜೋರಿ ಕೊಡಿಸಿದ್ದರು

ಮಲ್ಲಪ್ಪ:-ಛೇ ನಮ್ಮ! ನನಗೆ ಹೇಳಬಾರದು ಗಿತ್ತಿ! ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಗಮನ ರಾಮಚಂದ್ರ ಸನ್ಸ್ ತಿಜೋರಿ ಭಾಳ ಗಟ್ಟಿ-ಮುಟ್ಟು ಇದ್ದವು. ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕದವರೇ ಎಷ್ಟೋ ನಂದೀ ಹಣ ಇಂಥ ಬೆಂಕಿಯೊಳಗಿಂದ, ಕಳ್ಳರಿಂದ ಉಳಿದಿತ್ತು, ಅವನ್ನ ನೀವುಗೂ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದೆ

ಕಲ್ಲಪ್ಪ:-ಅಹ ಬಿಡವು, ಅದಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟ ನನಗೆ ಆ ಗಮನ ರಾಮಚಂದ್ರ ಕಂಪನಿ ತಿಜೋರಿ ಈವತ್ತೂ ಕೊಡುತ್ತೆ

ತುಂಬಾ ಭದ್ರನಾದದ್ದು, ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಲಭನಾದದ್ದು.

Gaman Ramachandra & Sons.

Branch
KOLHAPUR.

ಬ್ಯಾಂಚ್-ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ್

ब्रांच,
कोल्हापूर.

SAFE MANUFACTURERS Head Office -Station Road-HUBLI

गमन रामचंद्र अँड सन्स=तिजोरी मेकर्स=स्टेशन रोड, हुबळी.

తరువాయ జ్ఞానగిర్వాజాధ్యర్, ఆ తరువాయ
 నృసింహ గిర్వాజాధ్యర్, ఆ తరువాయ శుభ్ర
 తీర్థాజాధ్యర్, ఆ తరువాయ నృసింహాజా
 ధ్యర్, ఆ తరువాయ విద్యారణ్యజ్ఞానాధ్యర్,
 ఆ తరువాయ భారతీయజ్ఞానాధ్యర్.
 ఆ తరువాయ విద్యారణ్యజ్ఞానాధ్యర్,.....
 ఆ విద్యారణ్య తరువాయ జంద్రశేఖర భార
 తీంద్రర్, ఆ తరువాయ నృసింహభారతిగళా,
 ఆ తరువాయ పురుషోత్తమభారతిగళా, ఆ
 తరువాయ శంకరభారతిగళా, ఆ తరువాయ
 నృసింహభారతిగళా, ఆ తరువాయ పురుషో
 త్తమభారతిగళా, ఆ తరువాయ రామజంద్ర
 భారతిగళా, ఆ తరువాయ నృసింహభారతిగళా,
 ఆ తరువాయ మత్తం నృసింహభారతిగళా, ఆ
 తరువాయ ఆభినవ నృసింహభారతిగళా, ఆ తరు
 వాయ సజ్జిదానంద భారతిగళా, ఆ తరువాయ
 సజ్జిదానంద భారతీయమిగళ శరకమల
 సంజాతరాద ఆభినవ సజ్జిదానంద భారతి
 గళా.^{౧౨} (పు. ౨౧—౨౧)

(౩) విద్యారణ్య కాలజ్ఞానద శ్లోకగళు

౧

ఏతస్మిన్నంతరే కాలే కురువంతప్రసూతిజౌ |
 శోభితాగారప్రతికారౌ | విరరుద్రనుహిపతే ||
 ఆగతౌ యవనాక్రాంతావసహాయౌ |

శిలాశ్చిరిం ||

గౌరామనాథం నిజేవాతే రాజానం

శోభితపాలనే ||

సామ్రాజ్యలక్షణోపేతౌ మహారసౌ

మహాభుజౌ ||

ఊడువేన సమస్తీయౌ శ్వేతవేణీం

సమాగతౌ |

^౨ బల్లభక్షిపాలేన యుద్ధం శ్వేతౌ

పరాజితౌ |

.....

అనన్తపౌ తతో గతౌ బల్లభక్షిపం పునః |

విజితౌ రాజ్యమాక్రమ్య^{౧౨} దస్తీశోభాద్యయే
 పురే ||

.....

పురాదౌ పురుషౌ^౩ (ష) విరా భ్రాతౌ తు
 యశస్వినౌ |

గృహీతో తౌ సురత్రాణభర్తృగళ్య సంస్థితౌ ||
 సురత్రాణగృహీతో తౌ తత్త్వక దివసాత్మయే |
 రాత్రావశనిపాతంబు మేఘభోజ

నిరాశుతౌ ||

ద్వారభిత్తౌ శ్వేతవేణీ సురత్రాణేషి

నిద్రితే |

బహిర్గళ్య తౌ శ్వేతౌ కావేతావత్ర

సంస్థితౌ ||

గృహీతో భ్రాతౌ మత్తా సత్యసంధౌ

తతస్పృధేః |

తయోర్దత్తాదేరమాచౌ శర్వాటంతు

విశ్వమనా ||

తేనాన్తపౌ తౌ తౌ విరా శిఘ్రమాగతౌ

తానదీం |

ఊడువేన సమస్తీయౌ శ్వేతవేణీం

సమాగతౌ |

బల్లభక్షిపాలేన యుద్ధం శ్వేతౌ

పరాజితౌ |

వనమధ్యే పరిత్రాంతౌ వృక్షమలమాల

ముపాత్రితౌ |

.....

తస్మిన్నేవ క్షణే పూర్వం భగ్నం నృసిం

సమాగతం |

శ్రోత్రీడియతౌ తదా సర్వం విద్యారణ్య

మునిశ్చరం ||

దదర్శతుర్వాద్యౌ తౌ తేనాశిర్వాజనా

దిభిః |

అనన్తపౌ తదా^౨ విరబల్లభ స్వతంత

పునః |

౧౬. ఈ రావ నాథనేంబవను జ్యోతిష సోమేశ్వరన ఎరడనేయ మగనూ III నరసింహ;
 తమ్మనూ ఆద రావనాథనాగిరబుడుదేందు తోరుత్తద.

ನಿರ್ಜಿಹ್ಯ ರಾಜ್ಯಮಾತ್ರಮ್ ಶಂಕಸು ರ್ವಸುಕಾ
ಲಿನೌ |
ತದಾ ಹಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ನಿಕ್ಷೇಪಂ ಸಿಂಹಪೀಠಂ
ಪ್ರಲೇಭತುಃ ||
ಲಬ್ಧ್ವಾ ತು ಸಿಂಹಪೀಠಂ ಚ ಸಮಾಗತ್ಯ
ಸಮಾಶ್ರಿತೌ |
ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದೀ ತೀರೇ ೧೭ ಹಸ್ತಿಕೋಣಂ
ಹೃದಯೇ ಪುರೇ ||
ತಸ್ಯೈನ್ನೇವ ತು ಕಾಲೇ ಚ ವ್ಯಗಯಾಂ
ಗಂತುಮುದ್ಯತೌ |
ತುಂಗಭದ್ರಾನದೀಂ ತೀರ್ತ್ವ ದಕ್ಷಿಣೇ
ದಿಗ್ವಿಭಾಗಕೇ ||
.....
ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ವಚನಂ ಯೋಗೀ ಸಮಯಾತಸ್ತ
ದನ್ವಿತಃ |
ತಾಂ ಸ್ಥಳಂ ಸ ಸಮೀಕ್ಷ್ಯಾಧ ರಾಜಧಾನೀಂ
ಮಹೀಕ್ಷಿತಾಂ ||

ತಸ್ವಂಶಜಾನಾಮನ್ಯೇಷಾಂ ಕರ್ತುಮೇವೋಪ
ಚಕ್ರಮೇ |
೧೦ ದಿಕ್ಸಂಖ್ಯಾ ಬಾಣಯುಕ್ತದ್ವಿ ಚಂದ್ರ (೧೭೫೮)
ಯಕ್ತ ಶಕಾನ್ವಿತೇ ||
ಧಾತೃಬೇ ಸಿತಸಪ್ತಮ್ಯಾಂ ವೈಶಾಖೇಮಾಸಿ
ಭಾಷ್ಯರೇ |
ಸುಲಗ್ನೇ ಶುಭನಕ್ಷತ್ರೇ ಮಾ (ಮ) ಘಾತ್ಯೇ
ಚ ವಿಶೇಷತಃ ||
ರಚಿತಾ ನಗರೇ ರಮ್ಯಾ ಪುರುಷಾಸ್ಪತಿಕಾಲಿನೀ ||
.....
ತಸ್ಯಾಂ ಪುರ್ಯಾಂ ಚ ರಾಜಾನಸ್ತಯೋದಕ
ಯಧಾಕ್ರಮಂ |
೧೧ ಹಬುಹೋ ವಿಬುದೇರಾವಿ ದೇವಿ ಮಾರಾವಿ
ಸುಜ್ಞೇತಾಃ ||
ಭವಿಷ್ಯಂತಿ ಮಹೀಪಾಲಾಃ ಕರ್ನಾಟಕ್ಷೇತ್ರಮಂಡಲೇ |
.....
(ಉಪೋದ್ರಾತ. ಪು. XIX—XXI)

೧೭. ಹಸ್ತಿಕೋಣ = ಅನೆಗೊಂದಿ. (ಸಂ. ಕೋಣ = ಕ ಗೊಂದಿ = ಸಂದಿ, ಮೂಲ)

ಶಿಕ್ಷಣ

Successfully treated by Aurvedic medicines.

for: - Asthama, Gonorrhæa, Piles, Syphilis.

by: - Dr. B. N. Nadagiri.

(Specialist) L A Ph Sc.

Family Medical Hall. Dajibapet HUBLI.

ಶಿಕ್ಷಣ

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆ

ಮತ್ತು

ಅದರ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮಹಾತ್ಮ್ಯ

(ಲೇಖಕ:—ಟಿ. ಬಿ. ಕೇಶವರಾವ. ಬಳ್ಳಾರಿ)

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಕಾಕತೀಯ ಭಲ್ಲಾಣ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳ ಕೆಳಗೆ ಸುಖವಾಗಿದ್ದ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದೂ ದೇಶ ರಾಜ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೯೩ ರಲ್ಲಿ ತುರುಷ್ಕನಾಹಿನಿ ಹರಾತ್ತಾಗಿ ಓರುಗಲ್ಲಿನವರೆಗೂ ಪ್ರವಹಿಸಿತು ಇದರ ತರುವಾಯ ೧೩೯೩, ೧೩೯೬ ಮತ್ತು ೧೩೯೦ನೆಯ ಸಂವತ್ಸರಗಳಲ್ಲಿ ಪುನಃ ದಾಳಿಯಾಯಿತು. ಕೊನೆಯ ಸಲ ಮಧುರಾ, ರಾಮೇಶ್ವರಗಳವರೆಗೂ ಅವರು ನುಗ್ಗಿದರು ಈ ಪ್ರವಾಹಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಪಾಣಿಹದವೂ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋದವು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಅದ ಮೇಲೆ, ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದೂದೇಶವೆಲ್ಲವೂ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯಗಳಿಂದ ತಂದಿ ಹೋಯಿತು.

ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೋದಿದವರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವೆಲ್ಲಾ ಕ್ಷಣಭಂಗುರಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಥೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆಯೆಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತಪಡುತ್ತದೆ. ಚಾಳುಕ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮ ಚಾಳುಕ್ಯ, ಪೂರ್ವ ಚಾಳುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ಕಾಕತೀಯ ಮೊದಲಾದ ವಂಶಗಳ ರಾಜರ ನೀತಿಭೋರಣೆಯು ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಜರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸುಖದಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದರು ಆ ರಾಜರೆಲ್ಲರೂ, ರಾಜ-ಪ್ರಜೆಗಳಿಗಿರುವ ನೀತಿಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ, ಸದ್ವಿಧಾ ಪ್ರಜಾಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಕೋರುತ್ತಾ ಧರ್ಮರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, ರಾಜ್ಯಭಾರಮಾಡಿದರು.

ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಿಂದ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ, ವ್ಯಕ್ತವಾದುವು. ಅವರಿಗೆ ವಿಗ್ರಹಾ ರಾಧನೆ ಅಪಹ್ವನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ, ಹಿಂದೂದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನೆಲಮುಟ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾ ದೇವತಾ-ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನೊಡೆಯುತ್ತಾ ಸಾಗಿದರು. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ

ದಾರ್ಜನ್ಯ ಒತ್ತಾಯಗಳಿಂದಲೂ, ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಧನದಾಶೆಯ ಆಶೆಯನ್ನು ಹಚ್ಚಿಯೂ, ಹಿಂದೂ ಪ್ರಜೆಗಳ ಜಾತಿಮತ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡಿ, ಅವರನ್ನು ಜಸ್ಸಾಂ ಮತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಹಿಂದೂಗಳಿಗೆ ಸಹಿಸಲಸಾಧ್ಯವಾದ ಶಿಃಸನ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ರಾಜ್ಯ ಪರಿಪಾಲನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಆಶಾಂತಿಯು ಪ್ರುಲಿಸಿ, ವ್ಯವಸಾಯಾದಿವೃತ್ತಿಗಳು ಕ್ಷೀಣಿಸಿದುವು, ಇದನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ, ಜನರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪಟ್ಟಣ ಗ್ರಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ದೂರ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದರು. ಇಂಥಾ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಇದ್ದಿತು. ಯುಗದೇ ವೃತ್ತಿಯಾಗುಳ್ಳ ಯೋಧರೂ, ಕೆಲವು ರಾಜವಂಶಜರೂ, ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದೂದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲಿಸಿದರು.

ಮೂರನೆಯ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಧಾರನಾದ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಹಿಂದಿರುಗಿಕೊಗಬೇಕಾದರೆ, ದಕ್ಷಿಣದೇಶದ ಮಧುರೆಯಲ್ಲಿ, ರಾಜ್ಯಪರಿಪಾಲನೆ ಮಾಡಲು ಒಬ್ಬ ಸರ್ಧಾರನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲು. ದೆಹಲಿನೇಗವೂ ಬಹಳ ದೂರವಿದ್ದ ಕಾರಣ ಈ ಸರದಾರನು ಸುಲ್ತಾನರ ಅಂಕಿತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದನು ಅಂದಿನಿಂದ ದೆಹಲಿನ ತಮ್ಮನ ಮಗನಾದ ಕಂಪರಾಯನು ಬರುವವರೆಗೂ, ಮಧುರೆಯ ಸುಲ್ತಾನರು ಹಿಂದೂಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಹಿಂಸೆಯು ಅಪರ್ಣನೀಯವಾದುದು. ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕೆಡವಿ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನೊಡೆಯುವ ಮಾಮೂಲು ಭೋರಣೆ ಒಂದೆಡೆಗಿರಲಿ, ಪುರುಷರನ್ನು ತಮ್ಮ ಪ್ರೀತಿಯರೆದುರಿಗೆ ಕಂಭಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿ, ವಿಚಿತ್ರ ಹಿಂಸೆಗೆ ಗುರಿ ಪಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೂ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದಿ

ತೆಂದು ಒಬ್ಬ ಪ್ರಯಾಣಿಕನು ಬರೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪ್ರಯಾಣಿಕನು ತುಳುರಾಸುಲ್ತಾನರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವನು.

ಉತ್ತರಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಿಂದ ಬಹುವ ವಾರ್ತೆಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಮಧುರಾಸುಲ್ತಾನರ ಶೌರ್ಯಗಳಿಗೆ ದಿಕ್ಕು ತೋರದೆ ಇರುವ ನಿಶ್ಚಿತಾಯ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ೧೫೨೬ ರಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದ್ ಬಿನ್ ತಘಲಕ್ ಎಂಬ ಮೂರ್ಖನೂ, ಆಜ್ಞಾನಿಯೂ, ಕ್ರೂರಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ರಾಕ್ಷಸನೂ, ದಿಲ್ಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನವೇರಿದನೆಂಬ ಭಯಂಕರ ವಾರ್ತೆಯು ಹಿಂದೂಗಳ ಎದೆ ಒಡೆಯುವಂತೆ ಎಲ್ಲಿಲ್ಲಿಯೂ ಹಬ್ಬಿತು. ಅವನು ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದ ವರೆಗೂ ತನ್ನ ಹುಚ್ಚು ತನದ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ಚಲಾಯಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದನು. ತಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮತಧರ್ಮಗಳಿಗೂ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಹಕ್ಕುಗಳಿಗೂ, ದಾಳಿಯಾಗುತ್ತಿರುವದನ್ನು ಕಂಡು, ಇದನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ತಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಕೆಲ ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಆಲೋಚಿಸಿದರು. ಇದು ಹೇಗಾಗಬೇಕು? ಇದ್ದ ಮೂರೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳೂ ನಶಿಸಿಹೋದವು. ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ರಾಜಮನೆತನದವರೊಬ್ಬರಾಗಲೀ ಉತ್ತರಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ತುಳುಕರೊಡನೆ ಹೋರಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥರಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಆಹಿಮದಿಂದ ಬಂದ ದಿಲ್ಲಿಯ ಸೇನೆಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಆನೆಗುಂದಿ ರಾಜನಾದ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಸೇನೆಯು ಆತಿಕ್ರಮದ್ವಿಕ್ಕಿಗೆ ಇತರ ಹಿಂದೂ ಸಾಯಕರ ಬೆಂಬಲವು ಆತನಿಗಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ಆನೆಗುಂದಿಯ ಮುತ್ತಿಗೆಗೆ ಒಂದು ಕಾರಣವಿದ್ದಿತು. ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನಾದ ಮಹಮ್ಮದ್ ಬಿನ್ ತಘಲಕನಿಗೆ ಬಾಹುದ್ದೀನ್ ಗುರ್ಬಾನ್ ಎಂಬ ವನೊಬ್ಬ ಅಳಿಯನಿದ್ದನು ಅವನು ಮಾವನಿಗೆ ಸರಿಬಾರದ ಕೆಲಸಮಾಡಿ, ಅವನ ಆಪ್ತಿಕೆಗೆ ಗಾತ್ರನಾದನು. ಅಲ್ಲಿದ್ದರೆ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯವಾಗುವದೆಂದರಿತು, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಪಲಾಯನಮಾಡಿದನು ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು, ಅವನ ಹಿಂದೆಯೇ ಒಂದು ಸೈನ್ಯವು ಹೊರಟಿತು. ದಕ್ಷಿಣದೇಶದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ರಾಜರು ತುಳುಕರಿಗೆ ಭಯಪಟ್ಟು, ಯಾರೂ ಸುಲ್ತಾನನ ಅಳಿಯನಿಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಕೊನೆಗೆ ಆನೆಗುಂದಿಗೆ ಬಂದು ಆ ರಾಜರ ಮನೆಕರಗಿಸಿ, ಅವರಿಗೆ ಶರಣಾಗತನಾದನು. ಆ ರಾಜರು ಅಂದರೆ,

ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯರು ಅವನಿಗೆ ಆಶ್ರಯಕೊಟ್ಟು ಉತ್ತರದೇಶದ ದೆಹಲಿ ಸುಲ್ತಾನರೊಡನೆ ಹೋರಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ೧೫೩೪ ನೆಯ ಇಸ್ರಿಯ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನ ಬಲವು ಕುಗ್ಗಲಿಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿತು ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಪಡದೆ ಸುಲ್ತಾನನು ಆನೆಗುಂದಿಯ ಮೇಲೆ ತಾನೇ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದನು ಬಹರಂಗಯದ್ದಿಂದ ಗೆಲ್ಲುವುದಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಅರಿತು, ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನು ತನಗೆ ಶರಣಾಗತನಾದ ಬಾಹುದ್ದೀನನನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತನಾದ ದಕ್ಷಿಣದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಭಲ್ಲಾಣರಾಜನೆಡೆಗೆ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿ, ಆನೆಗುಂದಿ ದುರ್ಗದ ದ್ವಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮುಚ್ಚಿ ಒಳಗಿನಿಂದಲೇ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದನು. ಮಹಮ್ಮದ್ ತಘಲಕನು ತನ್ನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿ, ಕೋಟಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದನು. ಕೆಲವು ತಿಂಗಳೊಳಗಾಗಿ, ಆಹಾರಸಾಮಗ್ರಿಗಳೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಯವಾಗಿ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನ ಬಲವು ತಗ್ಗಿದ್ದರಿಂದ, ರಾಣೀವಾಸದವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶಮಾಡಿಸಿ, ಕಳೆದುಕೊಂಡ ವೀರರೊಡನೆ ಹೊರಬಂದು, ತುಳುಕಸೇನೆಯಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು, ಘೋರಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ವೀರಶೃಂಗವೀರಿದನು.

ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನ ಮರಣಾನಂತರ ತುಳುಕರು, ಆನೆಗುಂದಿ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಧನಕ್ಕಾಗಿ ಗುಹೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹುಡುಕತೊಡಗಿದರು. ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಅರು ಜನ ರಾಜವಂಶೀಯರು ದೊರೆತರು. ಇಬ್ಬರು ಸೋದರರು, ಇಬ್ಬರು ರಾಜಕುಮಾರರು, ಕಡುವೃದ್ಧರಾದ ಇಬ್ಬರು ರಾಜವಂಶೀಯರು.

ಆ ಇಬ್ಬರು ಸೋದರರೇ, ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕ ಎಂಬವರು, ಓರುಗಲ್ಲು ಪ್ರತಾಪ ರುದ್ರನಾಶ್ರಯ ದಲ್ಲಿದ್ದು, ಅವನ ಮರಣಾನಂತರ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನ ಬಳಿ ಬಂದು, ಕೋಶಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರು. ಈ ಸೋದರರು ಸಂಗಮ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಇವರೂ ಕೂಡ ತುಳುಕರೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿದವರು. ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನು ಸಾಯುವ ವೇಳೆಗೆ ಈ ಇಬ್ಬರು ಸೋದರರನ್ನೂ ಕರೆಯಿಸಿ, ತನ್ನ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳಾದ ರಾಜಕುಮಾರರನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಕಾವಾಡಬೇಕೆಂದು ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಂಡನು. ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ, ಅವರು ರಾಜಕುಮಾರರನ್ನು ಹಿಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಇಬ್ಬರು ವೃದ್ಧರೊಡನೆ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಆಡಗಿದ್ದು ಸುಲ್ತಾನನು

ಅವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಖೈದಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಆನೆಗುಂದಿಯ ರಾಜ್ಯಪರಿಪಾಲನೆಗೆ ಮಲ್ತೀಕ್ ನಾಯಬ್ ಎಂಬುವನನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿ, ಡಿಲ್ಲೆಗೆ ಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದ ಕರುವಾಯ, ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನ ಚಿಕ್ಕಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನ್ ಮತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು, ಅವರನ್ನು ಯಲ್ಲಟ್ಟನು. ಉಳಿದ ನಾಲ್ವರು ಇದಕ್ಕೊಪ್ಪದೆ ಸೆರೆ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಉಳಿದರು.

ಮಲ್ತೀಕ್ ನಾಯಬನ ಅಧಿಕಾರವು ಕೆಲಕಾಲ ಶಾಂತವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ನಂತರ ಒಂದು ದಿನ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಹಿಂದೂ ಸೈನ್ಯವು ಬಂದು ಆನೆಗುಂದಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿತು. ತುರುಕ ಸರದಾರನ ಪರಾಕ್ರಮವು ಏನೂ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಸರದಾರನು ಏನೂ ಮಾಡಲು ತೋಚದೆ, ಬಾಗಿಲು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ದೆಹಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಮಹಮ್ಮದ್ ಬಿನ್ ತೊಗಲಖನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಜೀರರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕರೆಯಿಸಿ ವಿಚಾರ ವಿಷಯವನ್ನಾಡಿದನು. ಬಹಳ ಚರ್ಚೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಈ ಸಲಹೆಯು ಸಾರಾಂಶದಲ್ಲಿ ಹೊರಬಿದ್ದಿತು.

“ ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶೀಯರು ಸ್ವತಂತ್ರಾಭಿಲಾಷಿಗಳು ಪರಾಧೀನಕ್ಕೆ ಬಗ್ಗರು. ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ರಾಜ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದರೆ, ಅವರು ಮುಸಲ್ಮಾನರಾಗಿರುವದರಿಂದ, ಅವರನ್ನು ಹಿಂದೂಗಳು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಹರಿಹರನನ್ನು ಆನೆಗುಂದಿಗೆ ಸಾಮಂತ ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಅವನ ತಮ್ಮನಿಗೆ ಮಂತ್ರಿಪದವಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅಲ್ಲಿಯ ಸರದಾರನನ್ನೂ, ನಮ್ಮ ಸೇನೆಯನ್ನೂ, ವೇಲಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಗೌರವವನ್ನೂ ಕಾಪಾಡಬೇಕು. ಕಾರಣ ಸೋದರರಿಬ್ಬರನ್ನೂ, ಕೂಡಲೇ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿ ಬಿಡಬೇಕು ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೇರೊಂದು ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ.”

ಮಹಮ್ಮದ್ ಬಿನ್ ತೊಗಲಖನು ಈ ಸಲಹೆಗೆ ಒಪ್ಪಿ ಆ ಸೋದರರನ್ನು ಕೂಡಲೇ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಹಿಂದೂರಾಜ್ಯವು ಹಿಂದೂ ಹಸ್ತಗತವಾದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದೂ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಸರದಾರನು ಆನೆಗುಂದಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹರಿಹರನಿಗೊಪ್ಪಿಸಿ ಡಿಲ್ಲೆಗೆ ಹೋದನು. ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ರಾಜ್ಯಪರಿಪಾಲನೆ ಮಾಡಲಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದರು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆನೆಗುಂದಿ ಪ್ರಾಂತದ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಈಗಿರುವ ಹಂಪಿ ತ್ರಿಕೋದಂಡರಾಮಸ್ವಾಮಿಯವರ ಅಲಯಕ್ಕೆದುರಿಗೆ ಚಕ್ರಾರ್ಥದಕ್ಷತ್ತರ ಮಾಧವನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ತಂದೆಯ ಹೆಸರ—ಮಾಯಣ, ತಾಯಿ—ತ್ರೀಮತಿ; ಮನೆಯ ಹೆಸರ—ಸಾಯಣದವರು, ಭಾರದ್ವಾಜಗೋತ್ರದವರು ಬೋಧಾಯನ ಸೂತ್ರಜರು. ಯಜುರ್ವೇದವರು. ಅವರು ವೇದಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದು ಕೇಂದ್ರಿ ವಹಿಸಿದ ಮಹಾಪುರುಷರು. ಸ್ವದೇಶ ಮತಧರ್ಮ ಭಕ್ತಿಪರಾಯಣರಾದ ಆ ಮಹನೀಯರಿಗೆ ಮಹಮ್ಮದಿಯರ ಉಪದ್ರವದಿಂದ ಪಾರಾಗಲು ಒಂದು ಉಪಾಯವು ಹೊಳೆಯಿತು. ಲಾಕಿಶ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಗವನ್ನೂ ಅವರು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಅರಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ತಾವು ತಪವನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳವು ಸರ್ವವಿಧವಾಗಿ ಮಹತ್ವದ್ದೆಂದೂ, ಅಲ್ಲಿ ಆರ್ಯಧರ್ಮ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಅದರ್ಶಪ್ರಾಯವಾದ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಅದರ ಹೆಸರಿನ ಮೇಲೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿದರೆ, ಹಿಂದೂಧರ್ಮವನ್ನೂ, ಜಾತಿಯನ್ನೂ, ಕಾಪಾಡಬಹುದೆಂದೂ ಅವರಿಗೆ ತೋರಿತು. ಅವರಿಗೂ ಆನೆಗುಂದಿ ರಾಜನಾದ ಹರಿಹರನಿಗೂ ಸ್ನೇಹಸಂಬಂಧವಿದ್ದಿತು. ತೇಜೋಮಯರಾದ ಆ ತಪಸ್ವಿಗಳ ಸಲಹೆಗನುಸರಿಸಿ ಗಿಝಿಲರಲ್ಲಿ ಆನೆಗುಂದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಕೃತಸಂಕಲ್ಪನಾದನು, ಹರಿಹರನು !

ಅವನು ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತನಾಗಿ ಒಂದು ವರ್ಷ ಮಾತ್ರವಾಗಿದ್ದಿತು ಆನೆಗುಂದಿ ಖಜಾನೆಯೆಲ್ಲಾ, ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗೇ ತುರುಕರ ವಶವಾಗಿ ಬಾಲಿಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುರಣ್ಯರು ಮಂತ್ರಕತ್ರಿಯಿಂದ ಏಳು ಭಳಿಗೆಗಳವರೆಗೆ ಸುವರ್ಣವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕರೆಸಿದರೆಂತಲೂ, ಅದರಿಂದ ಪಟ್ಟಣ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಇನ್ನೂ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹಣವು ಅನೇಕ ಬೊಕ್ಕಸಗಳನ್ನು ತುಂಬಿಕೆಂತಲೂ, ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಆ ಮಹಾಮಹಿಮರ ತನೋಶಕ್ತಿಯಲ್ಲೆಯೂ, ಈ ಸುವರ್ಣವೃಷ್ಟಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲದವರು ಪೂರ್ವಪುರುಷರಿಂದ ಸಂಚಿತವಾದ, ಭೂಗತವಾದ ದ್ರವ್ಯವು ಆತನಿಗೆ ಸವಾಗಿ ದೊರೆಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಿ ಇಲ್ಲವೆ “ ನಮ್ಮ ಅದರ್ಶವಿದು. ಅದನ್ನು ನೆರವೇರಿಕೆಲು ನಮಗೆ ಈ

ಮಾರ್ಗವು ತೋರಿದೆ ಅದಕ್ಕೆಷ್ಟು ಧನವು ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅದು ಹಿಂದೂಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಮತೋದ್ಧಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲ್ಪಡಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ನಮಗೆ ನೀನಲ್ಲಾ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿರಿ.” ಎಂದು ಗುರುತಿಷ್ಕರಂದ ಹರಿಹರ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೊಬ್ಬರೂ, ಸಂದೇಶವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ, ಹಿಂದೂರಾಜರಿಂದ, ಶ್ರೀಮಂತ್ರರಿಂದ ಸಹಾಯ ಪಡೆದರೆಂದು ಭಾವಿಸಿರಿ” ಅಂತೂ ಹಣವು ಕಲೆಯಿತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯನು ಪಟ್ಟಣ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಲು ಕಾಶಿಯಿಂದ ಒಬ್ಬ ಪಂಡಿತನನ್ನು ಕರೆಕಳುಹಿಸಿದರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಡಿಯಾರಗಳಿಲ್ಲ. ಕಾಲನಿರ್ಧಾರಣೆಯನ್ನು ನಕ್ಷತ್ರಗಮನದಾವಲೋಕನದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದರು ಕಾಶಿಯ ಪಂಡಿತನು ನಕ್ಷತ್ರಗಣನೆಮಾಡಿ, ಸುಮಾರು ಹೊರತದಲ್ಲಿ ಶಂಖವನ್ನೊದ್ದನು. ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಕರಗಿದ ಲೋಹವನ್ನು ಅಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ, ಎಲ್ಲಾ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ನೋಡಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ೨೨೫ ಗುರ್ತುಗಳು ಕಾಣಿಸಿದವು ಪಂಡಿತರೂ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೂ, ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿ, ಈ ಪಟ್ಟಣವು ೨೨೫ ವರ್ಷ ಬಾಳುವುದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಪಟ್ಟಣ ಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೆ ಮೊದಲಿಟ್ಟರು. ಈ ಪಟ್ಟಣವು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಪ್ರೇರಿಯಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾದಕಾರಣ, ವಿದ್ಯಾನಗರವೆಂದು ಹೆಸರಿಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಎರಡನೆಯ ಹರಿಹರರಾಯನು ಏಕಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಾಗ ‘ವಿಜಯನಗರ’ ವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. ೧೫೬೬ ರಿಂದ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೬೭ರ ವರೆಗೆ ಆ ಪಟ್ಟಣವೂ, ಅದರೊಂದೇರ್ಪಟ್ಟ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೂ ಹಿಂದೂಧರ್ಮಸಂರಕ್ಷಣೆಮಾಡಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನರುಳ್ಳಷ್ಟಾನದಿ ದಾಟಿ ಬರದಂತೆ ತಡೆದುಡರಿಂದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರ ಆದರ್ಶವು ಸಾಫಲ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿತು.

ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮಹಾತ್ಮೆ ಮತ್ತು ನಗರ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ.

ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು, ಎಲ್ಲಾ ವಿಧದ ಮಹತ್ವವನ್ನರಿತು ಇಲ್ಲಿ ಪುರನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಆಜ್ಞೆಯಿತ್ತರು ನಾಲಿ, ಸುಗ್ರೀವಾದಿಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿ, ಶ್ರೀ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರ ಆರಣ್ಯವಾಸದ ಕಾಲದ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದ ಇಂಥಾ ಪುರಾಣಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಿಷ್ಕಿಂಧಾಕ್ಷೇತ್ರವು ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ ಉಚಿತವಾಗಿ ತೋರಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ.

ದುರ್ದಿನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಪರ್ವತ

ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಂಥಾ ಸ್ಥಳವು ಬೇರೊಂದೆಡೆ ದೊರಕುವುದು ಕಷ್ಟ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಇರುವ ಪಗ್ಗತಶ್ರೇಣಿ ಕಟ್ಟಿದ ಅಭಿಧ್ಯ ಗೋಡೆಯಂತಿರಲಿ, ಶತ್ರುಗಳು ನಗರವು ವೇಶ ಮಾಡಲು ಬರುವಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿರುವ ಭೂಮಿ, ಅತಿ ಸಾರವಂತವಾದುದು. ಸುಲಭವಾಗಿ ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ನೀರಿನಿಂದ ನಡೆಸಬಹುದು ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗನುಕೂಲವಾದ ಅಂಥಾ ಕಲ್ಲಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯು ನೂರಾರು ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಒಡೆದು ಹಂಪಿಯಿರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಗರ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಈ ಎಂಟು ಹತ್ತು ಮೈಲುಗಳಗಲವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಮತಃ ನಗರ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ನಂತರ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ೧೦ ಮೈಲ ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಪಟ್ಟಣವಾರಣದೊಳಕ್ಕೆ ನೀರನ್ನು ಕಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ತಂದರು; ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯದುದುಪಯೋಗಕ್ಕೂ ಕೊಟ್ಟರು. ೧೦ಮೈಲ ಅಗಲ ೧೨ ಮೈಲ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸಿ ಬೀದಿಗಳನ್ನು ಎರಡಿಸಿದರು ಪ್ರತಿಬೀದಿಯುದರಿಗೆ ಒಂದು ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಆ ದೇವಾಲಯದ ಸ್ವಾಮಿಯ ಹೆಸರೇ ಬೀದಿಗೆ ನಾಮಧೇಯವಾಯಿತು. ಪ್ರಭುತ್ವದವರೇ ಪುರಸೌಂದರ್ಯವು ಕೆಡದಂತೆ ಬೀದಿಗಳ ಅಗಲವನ್ನೂ ಮನೆಗಳ ಮೈಚಿಕ್ಕುವನ್ನೂ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದಂತೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಡುವುದು, ಇದು ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದಿತಾದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲುವೆಗಳಿಗಿರುವ ಹೋಗಬೇಕಿದ್ದಿತು. ಈ ಪಟ್ಟಣದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿದೇಶೀಯರೇ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಾರಣವುಂಟು. ಹಿಂದೂ ಜನರಿಗೆ ಪಟ್ಟಣದ ವಿಧ್ಯಂಸವಾಗುವುದೆಂದು ಕನಸು ಮನಸುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ ಆದಕಾರಣ ಅವರು ಅದನ್ನು ಬರೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ, ಸ್ವಯಂ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ ಬರೆದಿರುವ ಇಚ್ಛೆ ಪೂರೈಕಾಲದ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದಿತು.

ಈ ಮಹಾನಗರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಣದವರಿಗೂ ಆಶ್ರಯವು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ವಿಠಲಾಪುರದಲ್ಲಿದ್ದರೆಂದೂ, ಅಚ್ಯುತದೇವಸ್ಥಾನದೊಂದಿಗೆ ವೇಶ್ಯಾಸ್ತ್ರೀಯರ ಬಾಚಾರವಿದ್ದಿತೆಂದೂ, ಮೈಕ್ಯರು ವ್ಯಾಪಾರ

ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಇದ್ದರೆಂತಲೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂ, ಕ್ಷತ್ರಿಯರೂ, ಸ್ಥಾನ ಸಂಭ್ಯಾವಂದನೆಗಳಿಗನುಕೂಲವಾದ ನದೀಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದರೆಂತಲೂ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಯಾಣಿಕನು ಹೇಳಿರುವನು.

ನೀರಿನ ಸೌಕರ್ಯವು ಉಂಟಲ್ಲ. ಆಗದ ಭಾವಿಗಳಿಂದಲೂ, ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯಿಂದಲೂ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ದೂರ ಪ್ರದೇಶಗಳವರು, ಕಾಲುವೆಗಳ ನೀರನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗದ ಭಾವಿಗಳನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಅವು ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟಿವೆ. ಎಲ್ಲಾ ಜೀದಿಗಳಿಗೂ ದೀಪದ ಅನುಕೂಲವಿತ್ತು. ಈ ವತ್ತಿಗೂ ಕೆಲ ದೀಪಸ್ತಂಭಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ರಾಜರ ಅರಮನೆಯ ಪ್ರದೇಶವು.

ಅವರ ಮನೆಗಳೂ, ಬಹು ಸುಂದರವಾಗಿ ಅಮೂಲ್ಯಾಲಂಕಾರಶೀಲವಾಗಿ ಇದ್ದು ವೆಂಬುದರಲ್ಲಿಯಾವ ಸಂಶಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಅನೇಕ ವಿಧ್ಯಾಂಸರು ಅವನ್ನು ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವರು. ಅವರು ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಮಸ್ತ ಸದುಪಾಯಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಪೂಜೆಗಾಗಿ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದ್ದಿತು. ವಿಜಾರಂಗಗಳೂ, ನಾಟ್ಯಭವನಗಳೂ, ಸ್ಥಾನವಾಡಲುಕೂಲವಾದ ತಟಾಕಗಳೂ, ಅಲ್ಲಿದ್ದವು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರವಾಡಲಿಕ್ಕನುಕೂಲವಾಗಿ ಕಚೇರಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ರಾಜ ಸಭಾ ಮಂಟಪಗಳೂ, ಮಂತ್ರಾಲೋಚನಾಮಂದಿರಗಳೂ,

ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದವು ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಬಿದಿಯೂ ಕೂಡ ಅಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಕಮಲಾ ಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಹಾದಿಯಿಂದ ದ್ವಾರವನ್ನು ದಾಟಿದೊಡನೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಮೈದಾನವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಭೀಮಸೇನ ದರ್ಬಾರು ದಾಟಿಕೊಂಡರೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಬಯಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಮೈದಾನ ಬಯಲುಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಮಹರ್ನವಮಿಯ ದಶರಾತ್ರ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದವಂತೆ. ನೀರಿನ ಅನುಕೂಲತೆಯು ಅವರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಿದ್ದಿತು. ಅವರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಸೀನೀರಿನ ಭಾವಿಗಳಿದ್ದು ನೀರು ಕೊಡಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಹಲ್ ಬಂದ ಆಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿತಂತೆ. ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಿಗಾಗಿ ಈ ನೀರಿನನುಕೂಲತೆ ಇದ್ದಿತೆಂಬುದು ಸೂಕ್ತ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀ. ವಿಧ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಶಂಖು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ ಕೂಡಲೇ ನಗರದ ವ್ಯಾಸವು ಇಷ್ಟಾಯಿತೆಂದು ಯಾರೂ ಭಾವಿಸಬಾರದು. ಮಂಜಾನುಸಾರ ಪರೈವಾಗಿಬಂದ ರಾಜರೂ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಅದನ್ನಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದರು. ಉಚ್ಚ ದೆಶೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪಟ್ಟಣದ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮುಹೂರ್ತ ಬಲುಮೆಯಿಂದ ಅದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿ, ಅಪರಿಮಿತ ಐಕ್ಯರ್ಪಣೆ, ನೈವೇದ್ಯವಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮೆರೆದು ವಿರಮಿತು. ರಾಜರು ಧರ್ಮರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಳಂತೆ ಪಾಲಿಸಿದರು.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೆಳಗಿನ

ಗೋವಾ ಮತ್ತು ಕುಡಾಳ ಪ್ರಾಂತವು.

(ಲೇಖಕರು — ಶ್ರೀ ಲೋಖಂಡೆ ನಾರಾಯಣರಾಯರು ಎ ಎಲ್‌ಎಲ್ ಬಿ ಸಕೀಲ ಬೆ'ಗಾನ)

ಆತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಗೋವಾಂತ್ಯಕ ಪ್ರಾಂತವು ಕೊಂಕಣದ ಒಂದು ಭಾಗವು ಕೊಂಕಣ ಪ್ರದೇಶವು ಪರಶುರಾಮನು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಹಿಂದಿಟ್ಟು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಪುರಾಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯುಂಟು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಖಂಡವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಾಂತದ ಹಾಗೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ವಿಕೀಪ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿದ್ದಿರುವದು ಕೊಂಕಣ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ 'ರಾಮಖಂಡ'ವೆಂದು ಹೆಸರಿದ್ದು ಇದು ಶತಯೋಜನ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಮೂರರಿಂದ ಏಳು ಯೋಜನಗಳವರೆಗೆ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಈ ಕೊಂಕಣದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏಳು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ 'ಸಪ್ತಕೊಂಕಣ'ವೆಂದು ಹೆಸರು ಸಹ ಇತ್ತೆಂದು ಇವೇ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆ ಸಪ್ತ ಭಾಗಗಳು ಯಾವಾವು ಎಂದರೆ—

ಕರಾಡಕ ಬರಾಡಕ ಮರಾಡಕ ಮಾಲವ [ಕಲ?] ತಖಾ ।

ಹವಿಗಾ ತಾಲವ ಚಾವಿ ಕೇರಲ ಚೇತಿ ಮತಕಮ್ ॥

ಈ ಭಾಗಗಳೊಳಗಿನ ಹವಗವೆಂಬ ಭಾಗವು ಕೊಂಕಣದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಗೋವೆ ಎಂಬ ಪಟ್ಟಣವು ಇದೇ ಭಾಗದಲ್ಲರುವದು ಗೋವಾ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಗೋವಾವುರಿ, ಗೋವಾಂತ್ಯಕ, ಗೋವೇಯ, ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಪೂರ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳು ಇದ್ದುದು ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುವದು.

ಈ ನಾಡು ಶ್ರಷ್ಟಿಸೌಂದರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದ್ದು ದಟ್ಟವಾದ ವನರಾಜಿಯಿಂದ ಸುಶೋಭಿತವಾದ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಮಾಲೆಯು ಈ ಪ್ರಾಂತದ ಪೂರ್ವಸೀಮೆಯಾಗಿರುವದು ಇದೇ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಗಂಭೀರವಾದ ಅನೇಕ ಸುಂದರ ತಡಸಲುಗಳಿರುವವು ತಮ್ಮ ಪ್ರಿಯತಮೆಯ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ವನಶ್ರೀಯಿಂದ ಅಲಂಕಾರ ಭರಿತರಾಗಿ ನೋಡಿದ

ವಾಗ ವಂಧ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಶೋಭೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತಿರುವವು ಈ ಬಗ್ಗೆ 'ಶಿವಭಾರತ' ಕಾರನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವನು.—

“ಅಥ ಪುನ್ತಾಗ ವಕ್ತು ಪ್ರಮುಖಾಂಗಾರಮಗ ।

ನಾಗವಕ್ಷಿ ನಾಗಿಕಾಕ್ರಮುಕ ಪ್ರಾಯುಕ್ತಹಮ್ ।

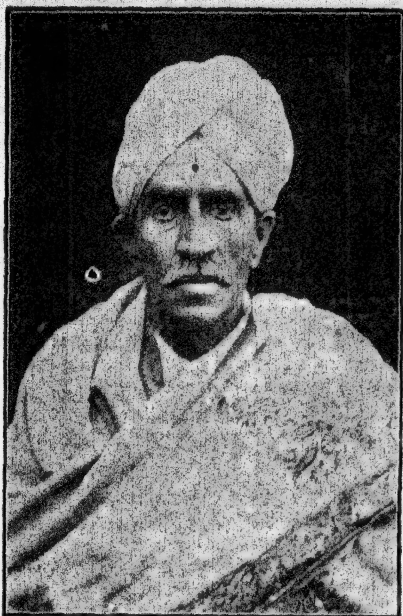
ಆರಾಮಪ್ರಾಯುಕ್ತಮ್ ”

ಇಲ್ಲಿಯ ವಾತಾವರಣವು ಶನ್ಯಗ, ಬಕುಲ ಇವುಗಳ ಸುವಾಸನೆಯಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ ನಾಗವಕ್ಷಿ, ತೆಂಗು, ಅಡಿಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ನಾಡಿದು ಇಲ್ಲಿಯ ಪರ್ವತಗಳು ಉದ್ಯಾನಗಳೇ!

‘ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದ ನಂದನವನ’ವೆಂಬ ಯಥಾರ್ಥ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದ ಈ ಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕರ್ಣಾಟಕದ ರಾಜರದೇ ವರ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯು ಪ್ರಚುರದಲ್ಲತ್ತು. ಗೋವಾ ಮತ್ತು ಕುಡಾಳ ಪ್ರಾಂತದೊಳಗಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ಊರುಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಕನ್ನಡ ಊರಿನ ಹೆಸರಿನಂತೆ ಇದ್ದು ಅಲ್ಲಿಯ ಅರಸರ ಶಿಲಾಲಿಪಿಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಇಲ್ಲವೆ ಕನ್ನಡ ದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ

ಕದಂಬ, ಚಾಲುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ಅಭಿನವ ಚಾಲುಕ್ಯ, ಕಲಚೂರ್ಯ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಚೀನವನೆ ತನದವರ ಅಧಿಕೃತಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಕೊನೆಗೆ ಈ ಪ್ರಾಂತವು ಹೊಯ್ಸಳರ ಕೈಸೇರಿತು ಹೊಯ್ಸಳರಿಗೂ ದೇವಗಿರಿಯಾದವರಿಗೂ ಬಹು ಕಾಲದವರೆಗೆ ಯುದ್ಧಗಳು ನಡೆದವು ಕೊನೆಗೆ ಸಿಂಧೂಣ ಯಾದವನ ಸೇನಾಸತಿಯಾದ ಬಿಜ್ಜಣ್ಣನು ಈ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಡೆಯಿಂದ ಗೆದ್ದು ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಂಕಿತವಾಗಿ ಮಾಡಿದನು, (ಕ್ರಿ ಶ. ೧೨೨೦) ಅಲ್ಲಿಂದ ಸುಮಾರು ೨೦೦ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಈ ನಾಡು ಯಾದವರ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು.

ಶ್ರೀ. ಅಬೂರ ವೆಂಕಟರಾಯರು
ಬಿ. ಎ. ಎಲ್. ಬಿ. ಧಾರವಾಡ

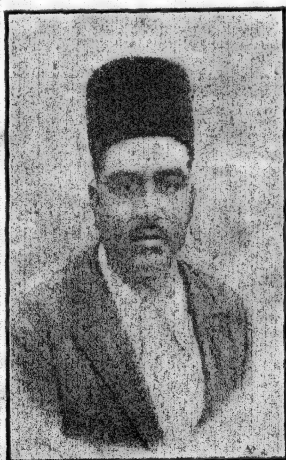

ಶ್ರೀ. ದಿವಾಕರ ರಂಗರಾಯರು

ಎಂ. ಎ. ಎಲ್. ಬಿ. ಬೆಳಗಾವಿ

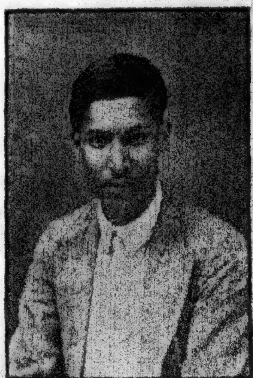

ಶ್ರೀ. ಲೋಖಂಡೆ ನಾರಾಯಣರಾಯರು
ಬಿ. ಎ. ಎಲ್. ಬಿ. ಬೆಳಗಾವಿ

ಪ್ರೊ. ರಂ. ಶ್ರೀ. ಮುಗಳಿ

ಎಂ. ಎ. ಬಿ. ಟಿ. ಎಲಿಂಗ್ಟನ್ ಕಾಲೇಜು ಸಾಂಗಲಿ

ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೧೮ ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಾಉದ್ದಿನನ ಸರದಾರ ನಾದ ಮಲಿಕ್ ಖುಷನು ಗೋವಾಂತ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ದಿಲ್ಲಿಯ ಅರಸನ ಪರವಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಸುಭೇದಾರನನ್ನು ನೇಮಿಸಿ ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಗೋವಾ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರವೇಶವು ಇದೆ. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಲೂರಿದ ನಂತರ ಅನೇಕ ತರದ ಆತ್ಮಾಚಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಹಿಂದೂಜನರ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಭ್ರಷ್ಟಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಮಸೀದಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯದೊಳಗಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಒಡಿದರು ಅನೇಕ ಹಿಂದೂ ಜನರನ್ನು ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅಲ್ಲಿಯ ಹಿಂದೂ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಭಯಂಕರವಾದ ಪ್ರಸಂಗವು ಬಂದೊದಗಿತು. ಸುಮಾರು ನೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ಸುತ್ತಲೂ ನಡೆದ 'ಕುರುಷ್ಕ'ದ ಹಾವಳಿಯಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಶಾಂತಿ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ.

ಗೋವಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆಯೇ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಾಳಿಗಳಿಂದ ಕೋಲಾಹಲವದ್ದಿತ್ತು. ತಮ್ಮ ಧರ್ಮ, ದ್ರವ್ಯ, ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಲೆಸುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ ಎಂಬುದೊಂದಿ ಎಚ್ಚರವು ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಹುಟ್ಟಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟರಾದ ಅನೇಕ ಅರಸರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ದೇಶಗಳಿಗೆ ದ್ವೇಷಾಸೂಯಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಒಕ್ಕುಟ್ಟಾದರು. ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಹಿಂದಟ್ಟಿದ ವಿನಹ ಗತಿಯಿಲ್ಲೆಂಬ ಮಾತು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮನವಿಟ್ಟಾಯಿತು.

ದಿಲ್ಲಿಯ ಬಾದಶಹನಾದ ಅಲ್ಲಾಉದ್ದಿನನ ಖಿಲಜಿಯು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೧೬ ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡನು. ಆತನ ವಂಶದವರು ಮುಂದೆ ಬಹಳ ದಿವಸಗಳ ವರೆಗೆ ಆಳಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೨೨ ರಲ್ಲಿ ಖಿಲಜಿ ಮನೆತನದ ಅಳಿಕೆ ತೀರಿ ತಫಲಖು ಮನೆತನದ ಫ್ರಾಸ್ತುದ್ದಿನನು ಅರಸನಾದನು. ಆದರೆ ಐದೇ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಆತನನ್ನು ಹಂಚಿಕೆಯಿಂದ ಕೊಲ್ಲಿಸಿ ಆತನ ಮಗನಾದ ಮಹಮ್ಮದ್ ತಫಲಖನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಮಹಮ್ಮದನು ಬಹಳ ದುಷ್ಟಸ್ವಭಾವದವನೂ, ಸ್ವಚ್ಛಂದಿಯೂ, ಅವಿವೇಕಿಯೂ ಇದ್ದ ಕಾರಣ ಇವನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಅಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯಗಳು ದವು. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ವರ್ಷಸ್ಸನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಲು

ಇದೊಂದು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸಂಧಿಯು ದಕ್ಷಿಣದ ಹಿಂದೂ ಜನರಿಗೆ ದೊರೆಯಿತು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೩೫ ರಲ್ಲಿ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರ ಆಶೀರ್ವಾದದಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ (ಹುಕ್ಕ)ರಾಯನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತನು. ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಹರಿಹರರಾಯನ ಮಂತ್ರಿಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಮುಂದೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೪೪ ರಲ್ಲಿ ಹರಿಹರರಾಯನು ತೀರಿಕೊಂಡನಂತರ, ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಪಟ್ಟವೇರಿದನು. ವರಂಗದ ರಾಜ್ಯವು ತುರುಕರಿಂದ ನಾಶಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟನಂತರ ಅಲ್ಲಿಯ ಅರಸನ ಮಗನಾದ ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಆಶ್ರಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಿಂತನು. ಆದೇ ಪ್ರಕಾರ ಹೊಯ್ಸಳರನೂ ಮತ್ತೂ ಅನೇಕ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಅರಸರೂ ಶ್ರೀ ಬುಕ್ಕ ಭೂಪತಿಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ಯಾವತ್ತೂ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸರದಾರರನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದೊಳಗಿಂದ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದರು. ದೇವಗಿರಿಯಹೊರ್ತು ಎರಡನೆಯ ಒಂದಾದರೂ ಸ್ಥಳವು ದಿಲ್ಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ಪ್ರತಿ ಬಂಧವಾದ್ದೊಂದರಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇದು ಮೊದಲನೆಯ ಉದಾಹರಣೆ. ಶ್ರೀ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಈ ಆಘಾತದಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಶಕ್ತಿಪಾತವು ಕ್ರಮೇಣ ಆಗುತ್ತ ಹೋಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಅವರು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನೇ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳ ಬೇಕಾಯಿತು. ಬುಕ್ಕರಾಯನು ೧೩೪೪ ರಲ್ಲಿ ದಿಲ್ಲಿಯ ಬಾದಶಹನ ಸೈನ್ಯದ ಪರಾಭವ ಮಾಡಿದ ನಂತರ ಆತನ ಮಹಾ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ವೈಜಯಂತಿ ಪುರದ ಅಂದರೆ ಬನವಾಸಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಸುಭೇದಾರರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೪೫ ರಲ್ಲಿ ಗೋವೆ ನಗರದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸರದಾರನನ್ನು ಒಡಿಸಿ, ಆ ನಾಡನ್ನು ತುರುಕರ ವಶದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿದರು. ಆಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಹಿಂದೂ ಜನತೆಗೆ ಆತ್ಮಾನಂದವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಕೋಚರಿ ಗ್ರಾಮವು ಮಾಧವಪುರವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಮಾಧವ ಮಂತ್ರಿಯವರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳೊಳಗಿಂದ ತುರುಕರಿಂದ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ದೇವತೆಗಳ ಪುನಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ ಮಾಡಿಸಿದರು.

ಕುಡಾಳ ಮತ್ತು ಗೋವಾ ಇವುಗಳೊಳಗಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ “ಮಾಧವರಾಯನ ಪಟ್ಟಿ” ಎಂದು ಹೆಸರು ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಮಾಧವ ಮಂತ್ರಿಯು ಗೋವಾಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಜಯಿಸಿದ ನೃತ್ಯಾಂಕಪೂ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಗಳೂ ಕೋವರಿ ಯಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾದ ತಾಮ್ರಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಜಯದಿಂದ ಆತಿ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಕ್ರಿ. ಶ ೧೫೪೬ ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಜಯ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ಆತಿ ವಿಸ್ತಂಭಣೆಯಿಂದ ನಡೆಸಿದ ಸಂಗತಿಯು ಬೇರೊಂದು ಶಿಲಾಲಿಪಿಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ.

ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಮಾಧವರೆಂಬ ಅನೇಕರು ಆಗಿರುವರು. ಈ ತಾಮ್ರಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮಾಧವಮಂತ್ರಿಯು ಬೇರೆ, ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು (ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು) ಬೇರೆ ಎಂದು ಕೆಲವರು ಊಹಾಕರಿಸುತ್ತಿರುವರಂತೆ. ಮಾಧವರೆಂಬ ಅನೇಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ವಿಜಯನಗರದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಆಗಿರಬಹುದು. ಆ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆಮಾಡುವದೇ ಸ್ಥಳವಲ್ಲ. ಜಯಂತೀ ಪುರದಲ್ಲಿ ಅರಸನಂತೆ ಆಳಿದ ಮಂತ್ರಿಯಾರ್ಯನಾರು? ಎಂಬುವ ಪ್ರಶ್ನೆದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಮಾಡುವದು ಯೋಗ್ಯವಾಗಬಹುದು ಈ ತಾಮ್ರಪಟದಲ್ಲಿ ಮಾಧವಮಂತ್ರಿಯವನ ಬಿರುದಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಭಾಗ ಬಂದಿದೆ.

“ಸ್ವಸ್ತಿ ಶ್ರೀಮಹಾಮತ್ತೀಶ್ವರ ಉಪನಿಷಮಗ್ನಿ ಪ್ರವರ್ತಕಾಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀಮಮಾಧವ ರಾಜಃ”

ಇದರೊಳಗಿನ ಮಹಾಮತ್ತೀಶ್ವರ ಮತ್ತು ಉಪನಿಷಮಗ್ನಿ-ಪ್ರವರ್ತಕಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬ ಎರಡೂ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳಂಥವಾಗಿವೆ. ಮಹಾಮತ್ತೀಶ್ವರ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅನೇಕ ಮಂತ್ರಿಗಳೊಳಗೆ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನು, ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಧಾನಿಯು ಎಂದು ಅರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು ಮತ್ತು ಉಪನಿಷಮಗ್ನಿ ಪ್ರವರ್ತಕಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬ ಬಿರುದಿನಿಂದ ಮಾಧವಮಂತ್ರಿ ಎಂದರೆ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೆಂದು ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು. ಶ್ರೀ ಬುಕ್ಕರಾಜನಿಗೆ ಪರಾಶರ ಸ್ಮೃತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ “ಶ್ರೀಮದ್ರಾಜಾಧಿರಾಜರಮೇಶ್ವರ ವೈದಿಕಮಗ್ನಿ ಪ್ರವರ್ತಕ ಶ್ರೀವೀರ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಭೂಪಾಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪುಂಧರಸ

ಮಾಧವಾಮಾನ್ಯ ಕೃತಾ ಪರಾಶರಸ್ಮೃತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯಾ ಮಾಧವೀ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯಾ” ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖವು ಬಂದಿದೆ ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಬುಕ್ಕರನಿಗೆ ವೈದಿಕಮಗ್ನಿಪ್ರವರ್ತಕ ನಂದ ಬಳಿಕ ‘ಉಪನಿಷಮಗ್ನಿಪ್ರವರ್ತಕ’ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯ ಯಾ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಹೊರತು ಎರಡನೆಯವರಿಗೆ ಸಲ್ಲಲಾರದು. ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ಮಹಾ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ, ಚತುರರಾದ ಮಕ್ಕಂದಿಗಳೂ ಇದ್ದರಲ್ಲದೆ, ಕಾಶಲರಾದ ರಾಜ್ಯಕರ್ತರೂ ಆಗಿದ್ದರೆಂದು ಈ ತಾಮ್ರಶಾಸನದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ಒಂದು ಕಡೆಗೆ (ಕಂಚಪತಿಯಲ್ಲಿ) ದೇವದ ವಾಕ್ಯವು ಇನ್ನಿನಾಚಾರಿತ್ರಿ ಸತ್ಯ ಸಮ್ಯಗ್ರಾಪ್ಯಾದಿಶೈಕಿಕ ಎಂಬ ತತ್ವವು ಅವರು ಸ್ವಾನುಭವದಿಂದ ಹೇಳಿದ ಮಾತಾಗಿದೆ, ತಾತ್ಪ್ರಿಕ ಸೂತ್ರವಲ್ಲ! ಇರಲಿ.

ಮಾಧವಮಂತ್ರಿಯವರು ಕೀರ್ತಿಶೇಷರಾವ ನಂಕರ ನರಹರಿ ಎಂಬೊಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸರದಾರನನ್ನು ವೈಜಯಂತಿ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. ಇವನು ಮಾಧವ ಮಂತ್ರಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೂರ ಸರದಾರನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಿರಬಹುದು. ಮೇಲೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಕೋಚರಿ ಬಂದದ ತಾಮ್ರಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿದ ವನವನೇ. ಕೋಚರಿ ಗ್ರಾಮವು ಮಾಧವಪುರವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾದ ಸಂಗತಿಯು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾಧವಪುರವನ್ನು ಕೆಲ ನಿರಾಶ್ರಿತರಾದ ವೈದಿಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಈ ನರಹರಿ ಮಂತ್ರಿಯು ಕ್ರಿ. ಶ ೧೫೪೬ ರಲ್ಲಿ ಆಗ್ರಹಾರವಾಗಿ ಮಾಡಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವನು. ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಈ ತಾಮ್ರಶಾಸನವು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. ಈತನು ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದವನೆಂದು ಈ ಶಿಲಾಶಾಸನದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ನರಹರಿ ಮಂತ್ರಿಯು ಗೋವೆಯ ಸುತ್ತಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೬ ರಲ್ಲಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಕುಡಾಳಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಭಿಮಗಡ, ಅಂಬೋಲಿ, ಚಂದಗಡ ಮಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಜೋಡಿಸಿದನು. ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದಳ ವಾಯಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿದನು. ಹತ್ತು ಹನ್ನೆರಡು ಊರುಗಳ ಮೇಲೆ ಒಬ್ಬ ನಾಯಕ, ಕೆಲವರು ನಾಯ

ಕರ ಮೇಲೆ ಒಬ್ಬ ದೇಶಕನು ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ದೇಶಕರ ಮುಂದೆ ದೇಸಾಯಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದ. ಯಾವತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕುಡಾಳ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಈಗಿನ ಸಾಮಂತವಾದ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಪೂರ್ವಜನಾದ ಭಾಮ ಸಾಮಂತನ ಮಗನು ದಳವಾಯಿ. ಆಗಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭ “ಚಾದಗಡಾಡುಜೀಪತಿ ನೃಪಸಿ ದೇವಾಚಾ ದಕ್ಷಿಣಾಯಾನೇ ಯಾಚಾ ಪಿತಾ ಭಾಮಸಾವಂತು” ಮಡಗಾಂವಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಲೇಖವಿರುವಂತೆ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಶಿಲಾಲೇಖದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ ಭಾಮಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಭಾಮ ಸಾಮಂತನ ಮಗನು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ವೆಚ್ಚಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವು ಜಹಗೀರು ಹಾಕಿ ಕೊಟ್ಟನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಶಿಲಾಲೇಖವು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೦೨ ರಲ್ಲಿಯದು ಇರುತ್ತದೆ.

ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೭೯ ರಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದನು. ಆತನ ಪುತ್ರರಾಯನು ಆತನ ವಂಶದ ೨ನೆಯ ಹರಿಯನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ನರಹರಿ ಮಂತ್ರಿಯ ನೇಮಣಾಳ ಮಾಡಿದ ಆರಸನಿನೆ ತಾಮ್ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ “ಹರಿಹರ” ರಾಯನ ಉಲ್ಲೇಖ ಬಂದಿರುವುದು. ಈ ಹರಿಯನು ಕೊಂಕಣ ದೊಳಗಿನ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮಾಲವಣದ ವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದನೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬಹಳ ಮಾಲವಣದ ಹತ್ತರದಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ “ವಿಜಯ ದುರ್ಗವು” ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನ ಸೀಮೆಯಾಗಿರಬಹುದು.

ಕೋಚರಿ ಉರ್ಬ ಮಾಧವಪುರದ ತಾಮ್ರ ಶಾಸನ ದೊಳಗಿನ ಸಂಗತಿಗಳು ಬೇರೆ ಸ್ವತ್ಯವಾದವು ರಾವೆ ಗಳಿಂದಲೂ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ.

ಇಬ್ಬ ಬಟುಟಾ ಎಂಬ ಅಭಿರಾಜನಿಂದ ದೊಳಗಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಎಂಬ ನಗರದ ಪ್ರವಾಸಿಯು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೪೫ ರಲ್ಲಿ ಚೀನದೇಶದಿಂದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಗೋವೆ ಬಂದರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ಆಗಲೇ ಗೋವೆ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಕೈಯೊಳಗಿಂದ ಹಿಂದೂ ಜನರು ತಕ್ಕೊಂಡಿದ್ದರಂತೆ. ತನ್ನ ಪ್ರವಾಸ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿರುವನು. ಫೆರಿಸ್ತಾ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಇತಿಹಾಸಕಾರನೂ ಹೀಗೆ ನಮೂದ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ:— “ವಿಜಯನಗರದ ಸರ ರಾಜಸತ್ತೆಯು ಬಹಾಮನೀ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸತ್ತ ಗಿಂತಲೂ ಮೇಲಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶ, ಹಿರಿಸಾ ಒಳ

ಪಟ್ಟಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದೇಶದ ಪೂರ್ವದ ಸಮುದ್ರ ತೀರ, ಗೋವಾ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಬಂದರಗಳು ಅವರ ವಶದಲ್ಲಿವೆ. ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಅವರ ಬಲಾಢ್ಯ ಹದಗುಪ್ತಿಯಿದ್ದು, ಗೋವೆ ಬಂದರ, ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಕೊಂಕಣದೊಳಗಿನ ಅನೇಕ ಪೊಳೆಗಳು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕೈವಶ ದಲ್ಲಿವೆ. ಮಲಬಾರ, ಸಿಂಹಲದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಸಮೀಪ ದಲ್ಲಿಯೇ ಬೇರೆ ದ್ವೀಪಗಳ ಅರಸರ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ವಿಜಯ ನಗರದ ಅರಸನಿಗೆ ಬಹು ಮಾಲ್ಯವಾದ ನಜರಣಿ ಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.” ಫೆರಿಸ್ತನ ಈ ವರ್ಣನೆಯು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೬೬ ರಲ್ಲಿ ಬರೆದದ್ದಿರುತ್ತದೆ.

ಕೊಂಕಣಾಖ್ಯಾನವೆಂಬದೊಂದು ಮರಾಠಿ ಪುರಾಣ ವಿದೆ. ಆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನಂತೆ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವುದು:—

ಅಖಿಖ ನಾಹೇ ವಿಜಾಪುರ | ವಿಜಾನಗರ ರಾಜಾಚಾ ದೇಶ

ಸಮ್ರ |

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಳ್ವಿಕೆಯು ಇಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವತ್ತೂ ಪ್ರದೇಶವು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರದಾಗಿತ್ತು.

ಕೋಚರಿ ತಾಮ್ರ ಪಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಅಗ್ರಹಾರವು ೨೫ ಮಂದಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿಯೇ ಜಮೀನಿಯಲ್ಲಿ ತಕ್ಷೀಮಗಳಾದವು. ಆ ತಕ್ಷೀಮಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಹೆಸರುಗಳು ಬಿಡಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣಾರ್ಥ (ನಾರಾಯಣಭಟ್ಟನ ರೀತಿ) ಹರಭಟ್ಟನ ರೀತಿ; ಇ)

ಈ ಯಾವತ್ತೂ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಂದರೆ ಗೋವಾ ಪ್ರಾಂತ್ಯವು ವಿಜಯನಗರದವರ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಎಣಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೂ ಕಲವರು ಹಟದಿಂದ ಈ ಮಾತನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವರ ಮಾತಕ್ಕೆ ಸುಷ್ಟಿ ಕೊಡುವಂಥ ಪುರಾವೆಗಳಾವನ್ನೂ ಅವರು ತೋರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಗೋವಾ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದವರ ರಾಜ್ಯವು ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಾಮಂತ ವಂಶವರ ರಾಜ್ಯವಿತ್ತು. ಎಂದು ಆಧಾರ ಗಳಿಲ್ಲದೆ ಬರೆ ತರ್ಪಿಸಿದುದೆಂದು ವಾದಿಸಿದರೆ ಆ ಮಾತು ಸಿದ್ಧವಾಗಲಾರದು.

ಬಂದಿವೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಶಿಲಾಲೇಖದಲ್ಲಿ ವಿಜಯ ನಗರದ ಅರಸರು ನೆಂಜಣ್ಣ ಗೋಸಾವಿ ಎಂಬವನನ್ನು ಗೋವೆ ಪ್ರಾಂತದ ಸುಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ನೇಮಿಸಿದರೆಂದು ಬರೆದಿದೆ ಎಂದು ಗೌಸಾಖ್ಯಾಚಾ ಇತಿಹಾಸ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕ ದಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿದೆ. ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧಕರು ಈ ಶಿಲಾಲೇಖದೊಳಗಿನ ಮಾಹಿತಿ ಹಾಗೂ ಈ ಶಿಲಾಲೇಖದ ಮಿತಿ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಶೋಧನೆ ಮಾಡಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರೆ ವಿಜಯನಗರದವರ ಗೋವೆಯ ಆಳಿಕೆಯ ಇತಿಹಾಸದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಕಾಶ ಬೀಳುವದುಂಟು.

ಮಾಧವ ಮಂತ್ರಿಯಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕಲ್ಪಟ್ಟ ಗೋವಾ ಪ್ರಾಂತವು ಸುಮಾರು ಒಂದೂವರೆ ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಧೀನವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಸಂಗಮ ಮನೆತನದ ರಾಜರು ತಮ್ಮ ಗೌರವವನ್ನು ಕಾಯ್ದು ಕೊಂಡು ಆಳಿದರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೬೫ ರಿಂದ ಮುಂದೆ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರಿಗೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೂ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಗಳಾಗುತ್ತಲೇ ಇದ್ದವು. ಸಂಗಮ ಮನೆತನದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಅರ ಸರೇ ಬಾಮನೀ ಅರಸರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಾಢ್ಯರಾಗಿ ಉಳಿದರು. ಈ ಮನೆತನದ ಕೊನೆಯ ವೀರಪಾಕ್ಷನು ದುರ್ಬಲನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನ ದರಬಾರಿನಲ್ಲಿ ಒಡಕು ಉಂಟಾಯಿತು. ಇದೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಾಮನೀ ರಾಜ್ಯದ ಸೂತ್ರಗಳು ಮಹಮ್ಮದ್‌ಗವಾನನೆಂಬ ಅತಿ ಕರ್ತೃತ್ವ ಶಾಲಿಯಾದ ಸರದಾರನ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಆತನು ವಿಶ್ವಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೭೭ ರಲ್ಲಿ ಗೋವೆ ಯನ್ನು ವಿಜಯನಗರದವರ ಕಡೆಯಿಂದ ಗೆದ್ದು ಕೊಂಡನು. ಮುಂದೆ ೧೪೮೯ ರಲ್ಲಿ ಗೋವೆಯು ಬಿಜಾಪುರದ ಆದಿಲಶಾಹಿಯ ಭಾಗವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೦೦ ರಲ್ಲಿ ಪೋರ್ತುಗೀಸರ ಸರದಾರನಿಂದ ಅಲ್ಪಕಾಲ ನು ಗೋವೆಯನ್ನು ಬಿಜಾಪುರದವರ ಕೈಯಿಂದ ಗೆದ್ದು ಕೊಂಡನು. ಆಗ ಪೋರ್ತುಗೀಸರ ಜನರಿಗೂ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸ

ರಿಗೂ ಸ್ನೇಹ ಭಾವವಿದ್ದದರಿಂದ ಗೋವೆಯ ನಾಡು ಪೋರ್ತುಗೀಸರ ಕೈಗೆ ಸೇರಿದ್ದಕ್ಕೆ ವಿಜಯನಗರದ ವರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವೆನಿಸಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಗೋವೆ ಪ್ರಾಂತವು ಇವತ್ತಿನ ವರೆಗೂ ಪೋರ್ತುಗೀಸರ ಕೈವ ಶರಲ್ಲಿ ಅದೆ. ಯುರೋಪಿಯನ್ನರ ವಶಕ್ಕೆ ಹೋದ ಹಿಂದೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಮೊದಲನೆಯ ದೆನ್ನ ಬಹುದು.

ಈ ಗೋವೆ-ಕುಡಾಳ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯೇ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದೆ. ಆದರೆ ವಿಜಯನಗರದವರ ಅಧಿಪತ್ಯವು ಹೋದನಂತರ ಇಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರದವರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯು ಹಿಂದೆ ಬೀಳಲಾರಂಭಿ ಸಿತು ಮುಂದೆ ಈ ಪ್ರಾಂತದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ವರಾಕರ ರಾಜ್ಯವಾದನಂತರವೂ ಯಾವತ್ತೂ ರಾಜಕೀಯ ಉತ್ತೇಜನವು ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗೆ ದೊರೆ ಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಕನ್ನಡವು ಬಹುಶಃ ಲೋ ಪವಾಗುತ್ತ ನಡೆದದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಗೈರೆ ಭಾಗ ಗಳಲ್ಲಿ ೧೭ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸರಕಾರಿ ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳೆಲ್ಲಾ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಜನರು ತಮ್ಮ ಖಾಸಗಿ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿ ಸುತ್ತಿದ್ದರೊಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವದೆ. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೦೪ ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಕಾಗದದ

ಭಾಯಾ ಚಿತ್ರವನ್ನು 'ಸಾಂತ್ವಾಚಿ' ಇತಿಹಾಸ' ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅದರೊಳಗೆ ಕಾರಕೂನರು ಹಿಡಿದ ಮೊಡಿ ಮಜಕೂರಿನ ಕೆಳ ಗಿನ ಸಹಿಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಇವೆ; ಈಗಿನ ಕಾಲ ದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಲಿಂಗಾಯತ ವರ್ತಕರೊಬ್ಬರ ಕನ್ನಡವನ್ನು ರಿತವರು ಕೊಂಡುಮಾಟ್ಟು 'ಕನ್ನಡವನ್ನು ಜೀವ ದಿಂದಲಿಕ್ಕಿರಿಸಿ' ಉಳಿಸುವರೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಉಳಿದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೂ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಲೋಪವಾಗಿಸುತ್ತಿ ವರ್ತಕರು ಮಾಡುವುದು ಕನ್ನಡಾಭಿಮಾನಿಗಳ ಕಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಕೆ.ಎಸ್. ಶ್ರೀ ಧೂತಪಾಪೇಶ್ವರ ಆರ್ಯಪೂಜಾರಿ ಕಾರಖಾನೆ.
 ಪನವೇಲ-ಕುಲಾಬಾ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಭಕ್ತಗಳೂ, ರಸಾಯನವಾಕ್ಯ
 ಗಳೂ, ಕುಸಿವು ರಸಾಯನ, ಗುಗ್ಗುಲ
 ಗುಟಿಕಾ ಮತ್ತು ವಟಿಕೆಗಳೂ, ಚೂರ್ಣ,

ಅವಲೇಹವಾಕ, ಅಸವಾಂಪುಗಳೂ, ಸತ್ಯ
 ಹಿಮರ, ಫೈಕ, ತೈಲ, ಮಲಮ, ಅರ್ಕ,
 ಅನುಭವಿಕ ಔಷಧಗಳೂ, ಸಿದ್ಧ ಕಷಾಯ
 ಮುಂತಾದವು

ಸತತ ಕಳೆದ ಅರವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಅನುಭವದಿಂದ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವೆಂದು ಎಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಹಾಗೂ ಅತ್ಯಂತ
 ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಆಯುರ್ವೇದೀಯ ಶಸ್ತ್ರೀಕೃತ ಮತ್ತು ಅನುಭವಿಕ
 ಔಷಧಗಳು.

ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಎಜಂಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ದೊರೆಯುವ ವಿಳಾಸ -

ಮೆಸರ್ಸ್ ಆಯುರ್ನಾಯಿಟೆಡ್ ಏಜನ್ಸೀಜ್,

ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ - ಶ್ರೀ ಧೂತಪಾಪೇಶ್ವರ ಪ್ರಚಾರಕೇಂದ್ರ ಹಾಸ್ಟೆಟ್ ರೋಡ್, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ.
 ವೈದ್ಯ ಡಾಕ್ಟರ್, ಧರ್ಮಾರ್ಥ ದವಾಖಾನೆ ಇಂಥವರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಸೌಲಭ್ಯದಿಂದ ಔಷಧಗಳು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿವೆ.

ಏಜನ್ಸಿ ನಿಯಮಗಳ ಬೇಡಿಕೆಗಾಗಿ ಶ್ರೀ ಧೂತಪಾಪೇಶ್ವರ ಕಾರಖಾನೆಯವರಿಗೆ ಅಥವಾ ಕೇಂದ್ರ ವ್ಯವ
 ಸ್ಥಾಪಕರಿಗೆ ಒರೆಯಬೇಕು.

ಏಜನ್ಸಿ ಇಲ್ಲದ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಏಜನ್ಸಿಗಳು ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದಿವೆ.

|| ಓಂ ಧನ್ಯಂತರಯೇನಮಃ ||

“ಆಯುರ್ವೇದ” ಅಂದ್ರೆ ಆಯುಷ್ಯಬೆಳೆಸುಂಥವಿದ್ದೀ.

ಸತತ ದಿನೋಪ್ಪ್ರಾಸಧಗಳ ಸೇವನೆ ಮತ್ತು ಅವಿಗಳನ್ನು
 ತಯಾರಿಸುವ ಮಹಿಷಿ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಧಿ
 ವರಿಗೆ ರಸ ಪೈಗ, ಮತ್ತು ದೇವ ವೈದ್ಯರೆಂದು ಹೆಸಿದೆ.
 ಮೂರಾವರ್ತಿ ಅಥವಾ ವೈ. ಸ. ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಜಾಡವಣಿ
 ಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಮುಂದೆ ವೈದ್ಯ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯ
 ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿ ಅವರು ರಸ ವಿದ್ಯಾದಕ್ಷ ಅತಿ ನಿಪುಣರಿದ್ದಾರೆ
 ಪಾರದರ್ಶಕ ಗಂಧಕ ಜಾರಣ ಅಂಕರ್ಷಣ ಮತ್ತು ಮಾಡಿ
 ತೋರಿಸಿದರು. ಇದೇ ರೀತಿ ಗಂಧಕ ಜಾರಣ ಗ್ರೇಫೋಕ್ಸ್
 ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧಿಸುವದಿಲ್ಲ ನಿಮ್ಮ ರೀತಿ ಶುಭವಿಹ್ನು,
 ಗಂಧಕ ಅಂಕರ್ಷಣಮ ಜಾರಣವಾಗಿ ಪಾರದ ಕಾಯಕು
 ಸ್ವರೂಪ ಉಪಯುಕ್ತವು ರಸ ವಿದ್ಯಾಭಿಮಾನಿಗಳ ಮಾಹಿತಿ
 ದೊಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಮಾಡಿರುವೆವು.

ಪ್ರಾಣಾಚಾರ್ಯ ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿ
 ಜನುಬಿಂಡಿಕರ.

(೩೪೦) ಗಿರಗಾಂವರೋಡ ಮುಂಬೈ ಸಂ ೨

ವಾಷಿಂಗ್ಟನ್ ಚಂದಾ
ಗ್ಲೋಬಲ್ ೨-೪-೦
ರಸ್ ೧-೪-೦

ಬಿಡಿ ಸಂಚಿಕೆ
ಎ:ಪಾ ಗೆ

) ಕಥಾಕುಂಜ. (

ಹೊಸ ವಿಷಯ

ಹೊಸ ಉಪಕ್ರಮ

ಕಥಾಕಂಠವು ಹೊರಟು ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಟ್ಟಿದೆ. ೧೯೩೬ ನೆಯ ವಿಸ್ಮೃತದಿಂದ ಕಥಾಕಂಠದಲ್ಲಿ ಅಭೂತಪೂರ್ವವಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುವದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಹಾಕಲಾಗುವದು ಕತೆಗಳೂ, ಅನಂದಿನ ಕತೆಗಳೂ, ಹಳ್ಳಿಯ ಕತೆಗಳೂ ಬರುವವು. ಅಲ್ಲದೆ ಮಾವ ಭವಿಷ್ಯವೂ ಬರುವದು ಅನೇಕ ತರದ ಮೇಟಿಟಗಳ ಬಹು ಮಾನಗಳೂ ಕೊಡಲ್ಪಡುವದು ಒಟ್ಟಾರೆ ೨೨ ತಿಯೊಂದು ತಿಂಗಳ ಸಂಚಿಕೆಯ ಸಂಗ್ರಹ ಮಾರುವ ತೆ ಹೊರಡುವದು. ಮತ್ತು ೧೯೩೬ ರ ಎರಡು ಲದೊಳಗಾಗಿ ಚಂದಾದಾಣವನ್ನು ಮುಂಗಡ ಕಳಿಸಿ ಹೆಸರು ರಚಿಸ್ತರ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ೧೯೩೫ ರ ವಿಶೇಷ ಸಂಚಿಕೆಯು ಪುಕ್ಕಟೆಯಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗುವದು. ಬೇಗನೆ ಚಂದಾದಾರರಾಗಿ ಲಾಭ ಪಡೆಯಿರಿ! ಏಜಂಟರಾಗುವವರೂ ಈಗಲೆ ಬರಬೇಕು.

ಕಥಾಕುಂಜ ಮಾರುತೀ ಓಣಿ, ಬೆಳಗ.ವಿ.

ಅರುಣೋದಯ.

ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರೂ ಪ್ರೀತಿಸುವ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ

(నా జండా ౨-౧౨-౦ మాక, పి పి యిందా ౨-౦ ౯)

ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಸ್ಥಿಧ್ವನಿವಾದನಾ ಲೇಖಕರ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಚಾರ ಪರಿಗ್ರಹತನಾದ ಲೇಖಕರು ಬರುವುದಲ್ಲದೆ ದೇಶವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಮಹತ್ತ್ವದ ಸಂಗತಿಗಳೂ ಉದ್ಯೋಗ ಕವಾದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗಳೂ, ಸ್ಪೂರ್ತಿದಾಯಕವಾದ ಮತ್ತು ರಸಭರಿತವಾದ ಕವಿತೆಗಳೂ ಇವೆಲ್ಲ ಪ್ರತಿವಾರವೂ ಕೊಡಲ್ಪಡುವವು. ಇದಲ್ಲದೆ ಚಿತ್ರ, ಪ್ರಪಂಚದೊಳಗಿನ ವಿಚಿತ್ರ ಸಂಗತಿಗಳೂ, ಸೃಷ್ಟಿಜನ್ಯ ಕಾರಗಳೂ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಶೋಧಗಳೂ ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕೊಡಲ್ಪಡುವವು. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇವರ ಪ್ರಚಾರವಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸರಕುಗಳ ಪ್ರಚಾರಮಾಡುತ್ತಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದೊಂದು ಉತ್ತಮವಾದ ಸಾಧನ. ಕಾಯಮಜುಹೀರಾಕವಾದರಿಗೆ ಮತ್ತು ದೀರ್ಘ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಜುಹೀರಾಕ ಗಂಧ ಕೊಡಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಸಮಾಜ, ದೊಡ್ಡಿಯವರು ದರಗಳಿಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಗಾಗಿ ಈಗಿನ ವಿಳಾಸಕ್ಕೆ ಬರೆದು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಟೀಕು ಅಲ್ಪಸ್ಥಿ ಕುದಿ ಗಾರರೂ ಎಂಬಿರೂ ಬೇಕು. ಎರಡು ಮಾಹಿತಿಗಾಗಿ ಬರೆಸು ತೀಕೆ-ಳಿರಿ

ಮಾ.ನೇಜರ — ಅರುಣೋದಯ ಬೆಳಗ್ಗೆ ೧

ಧನಂಜಯ.

ದೇವೆಂದ್ರ ಚಿಂತಾನುಣಿ, ಕೊಲ್ಲಾಪುರೆ

ವ್ಯಾಪಾರ ಉದ್ಯಮ - ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಮೆ
ಮುಂತಾದ ಆರ್ಥಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿ
ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳುವ ಕನ್ನಡ
ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ. ಬೇಕದ ಏಳ್ಗೆಯು ಅಗ
ಬೇಕನ್ನು ನವರಲ್ಲರೂ ಓದಬೇಕು.

ನಾರ್ಸಿಕ ಚಂದಾ-ಅಂಚೆನೆಚ್ಚ ಸೇರಿ

ರೂ. ೨-೪-೦ ನಾತ್ರ,

ಧನಂಜಯ ಕಾರ್ಯಾಲಯ, ದಾರವಾಡ

ॐ नमः शिवाय

ಜಮಾನ ಶಿಲ್ಪರ, ಅಲ್ಪವಿ ನಿಯಮ, ತಾಮ್ರ,
ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಉತ್ಪನ್ನ ಸುತ್ತಿಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು,
ಗಣಪತಿಗಳ ಬೆಂಗಳೂರು

ನವ್ಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರದ ಭಾಂಡಿಗಳು ಯೋಗ್ಯ ಬೆಲೆಗೆ
ದೊರೆಯುತ್ತವೆ ಒಮ್ಮೆ, ಆನ ಭವ ಹೊಂದಿರಿ.

ವಿಜಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ.

(ಒಂದಂಕಿನ ಡ್ಯಾಕ್ಟ.)

(ಲೇಖಕರು: ಪ್ರೊ ರಂ ಶ್ರೀ ಮುಗಳಿ ಎಂ. ಎ. ಬಿ. ಟಿ.)

ಪ್ರವೇಶ ೧

(ಹಂಪೆಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವರ ಗುಡಿಯ ವಿಶಾಲ ಮಂಟಪ. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಮಂಗಳಾರತಿಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹರಿಹರ-ಬುಕ್ಕರು ಕೈ ಮುಗಿದು ಬಲಮಗ್ಗಲಿಗೆ ನಿಂತಿರುವರು. ಅಂದೇ ಹಂಪೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡುಬಿಟ್ಟ ಮೂರನೆಯ ಬಲ್ಲಾಳದೊರೆಯು ತುಸು ದೂರದಲ್ಲಿ ಎಡ ತುದಿಯ ಒಂದು ಕಂಬಕ್ಕೆ ಮರೆಯಾಗಿ ಆತುಕೊಂಡು ಯಾವುದೋ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ಗೋವುರವ ತುದಿಯತ್ತ ನೋಡುತ್ತಿರುವನು. ಅವನಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಹೆಜ್ಜೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅತಿ ನಮ್ರನಾಗಿ ಕೈಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಲಪ್ಪದಣ್ಣಾಯಕಮಂತ್ರಿಯು ನಿಂತಿರುವನು.)

ಬಲ್ಲಾಳ — (ಎದಗಿವಿ ಹಿಂದೆ ಕೈಯಿಟ್ಟು) ' ಹೊಯ್ಸಳ! ಹೊಯ್ಸಳ! ' ಯಾರು ನನ್ನನ್ನು ಜಿನುಜಿನುಗಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಿರುವರು ? ಯಾರು ?

ಬಲಪ್ಪದಣ್ಣಾಯಕ — ಮಾರೂ ಇಲ್ಲ ಒಡೆಯರೇ;

ಬ: — ಏನು ? ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ ! ನೀವು ಬಹಳ ಬಲ್ಲವರು ! ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಬಿಡುಬಿಟ್ಟ ಗಳಿಗೆಯಿಂದ ನಿಲ್ಲದ ಗುಟಿಯ ನಾದದಂತೆ ಈ ಕರೆಯ ನನ್ನ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಟ್ಟಿರುವುದು. ಈ ಗುಡಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಅಡಿಯಿಟ್ಟಂತೆ ಅದು ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಅಸ್ತಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ' ಹೊಯ್ಸಳ! ಹೊಯ್ಸಳ! '

ಬ. ಹ: — ಅದು ಕಲ್ಲನೆಯರಬೆ ಕು, ದೊರೆಗಳೇ ಹರಿಹರ ಮಾವಂದಿರು ತಮಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ದಾರಿ ನೋಡುತ್ತಿರುವರು.

ಬ: — ಅದೇತಕ್ಕು ?

ಬ. ಹ: — ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಮಂಗಳಾರತಿಯ ಹೊತ್ತಾಗಿದೆ, ಜೀಯ.

ಬ: — ಬರುತ್ತೇನೆ. (ಒಂದೆರಡು ಹೆಜ್ಜೆಯಿಟ್ಟು) ಅದರೆ ಈ ನಾದ ! ನಾದ ! ನನ್ನನ್ನು ಕೊನೆವರೆಗೂ ಬಿಡದು ! (ಮುಂದುವರಿಯದೆ ದೇವರಿಗೆ ವಿಮುಖನಾಗಿ ಕಂಬಕ್ಕೆ ಕೈಯೊರಗಿ) ದಣ್ಣಾಯಕ, ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಮೂರ್ತಿಯ ಮಂಗಳಾರತಿಯನ್ನು ನಾನೀಗ

ನೋಡಲಾರೆ ನನ್ನ ಚಿತ್ತ ಅಮಂಗಳವಾಗಿದೆ, ನಾನು ತೀರ ಹ್ವಸ್ತನೆಂದು ತೋರುತ್ತಿದೆ

ಬ. ಹ: — ಹೊಯ್ಸಳನಾಡಿನ ಹಿಂದೊರೆಗಳು ತಾವು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಡದು.

ಬ: — ಹೊಯ್ಸಳನಾಡಿನ ಹಿಂದೊರೆ ! ಎಂಥ ಮಹಾಸತ್ಯವಿದು, ದಣ್ಣಾಯಕ ! ಹೊಯ್ಸಳನಾಡು ಹೆರವರ ತುತ್ತಾಯ್ತು ! ಈ ಹಿಂದೊರೆಯು ತಿರುಕರಿಗೆ ದೊರೆಯಾದ !

ಬ. ಹ: — ದೊರೆಗಳಿಗೆ ಒಳತಾಗಲಿ. ಅದೇಕೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದು ?

ಬ: — ನಾನು ಹೇಳುವದಿಲ್ಲ, ದಣ್ಣಾಯಕ, ನಾನಲ್ಲ. ಈ ಕಿವಿನಿಯು ಕೆಣಕಿ ಅಣಕಿಸುವ ಮಿಂಚುನೆಗೆ ಋಂದ ಒಂದೆಸವನಾಗಿ ಗುಡುಗುತ್ತಿರುವುದು. ' ಹೊಯ್ಸಳ ! ಹೊಯ್ಸಳ ! ' ಎಂದು ಮೊದಲು ಕುಲದೇವತೆಯ ಗುಡಿಹೊಕ್ಕು ಹುಲಿಯೊಂದನು ' ಹೊಯ್ಸಳ ! ' ಎಂದೊಡನೆ ದೀಪಚಾಚುವ ಲಲಾಕೆಯಿಂದ ನೆಲಕೆಕ್ಕಿದ ಹಸುಳನಾದ ಸಳನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ನಾನು ಹುಟ್ಟಿದುದು ಬಂದಂತೆ ! ನಿಜ, ನಿಜ, ದಣ್ಣಾಯಕ, ನೂರಾರು ಆಯುಧಗಳುಳ್ಳ ಹಿಂಡು ದಂಡಿದ್ದು, ವರದಂತೆ ಬೆಳೆದು ಮುದುಕನಾದ ನಾನು ನುಗ್ಗಿ ಬರುವ ಹೊರ ಹುಲಿಗಳಿಂದ ನಾಡದೇವಿಯನ್ನು ಕಾಪಿಡದೆ ಹೇಡಿಯಾಗಿ ಬದುಕುತ್ತಿರುವೆ ! (ಕೊರಳುಬಿಗಿದದಿಂದ) ಈ ಗೋವುರದ ಸುತ್ತಿಲ್ಲ ಪೂಜ್ಯಮರ್ವಜರಾದ ನಮ್ಮ ಎರೆಯಂಗ, ಬಿಟ್ಟದೇವ, ವೀರಬಲ್ಲಾಳರ ಕೃತಿಮಗಳು ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕೆ ' ಹೊಯ್ಸಳ ! ' ವತ್ತೆ ಹೂಯ್ಸಳ ! ' ಎಂದು ತಿವಿವಿದು ಅಡುತ್ತಿವೆ. ಅಯ್ಯೋ ಎನ್ನ ದುರ್ಭಾಗ್ಯವೇ ! (ಕಂಬದ ಕೈಗೆ ತಲೆಯೊಸಗಿ ಸ್ತಬ್ಧನಾಗುವನು.)

ಬ. ಹ: — (ಸ್ವಗತ) ಏನು ಮಾಡುವುದೀಗ ? ಹರಿಹರದೇವರನ್ನೇ ಕರೆತರು. (ಹರಿಹರನ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ) ಮಾವಂದಿರೇ, ಬಲ್ಲಾಳ ದೇವರಸರು ಬರಲೊಲ್ಲರು.

ಹೆ—ಅದೇನು ಕಾರಣ ? ಅನಾರೋಗ್ಯವೇ ?

ಬ. ಹೆ—ಈವರೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇನೋ ಕನವರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡದ್ದೆ ೩೦ತಿ ರುಮರು.

ಹೆ—ಹೀಗೆಯೇ ? ಮಂಗಲ ರತಿಯು ತುಸು ತಡೆಯಲಿ ಎಂದು ತಿಳಿಸು, ಬುಕ್ಕರಾಯ. ಬಲ್ಲಪ್ಪ, ನಡೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಗಳನ್ನು ಕಾಣುವ. (ಬಲ್ಲಾಳನ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ) ಒಡೆಯರೇ.....

ಬಿ—(ಮಲ್ಲನೆ ತಲೆಯತ್ತಿ) ಯಾರು ? ಹರಿಹರ ! ಕನ್ನಡ ತಾಯಿಯ ಹೊಸ ಕುವರ !

ಹೆ—ಒಡೆಯರೇ,ನನ್ನಿಂದ ಏನಾದರೂ ಪ್ರಮಾದ ವಾಯ್ತು ?

ಬಿ—ನನ್ನಿಂದ ಪ್ರಮಾದವೇ ? ಅಗಿಲ್ಲ,ಆಗುವುದಿದೆ.

ಹೆ—ಅದೇನು ?

ಬಿ—ಹೊರ ಹಗೆಗಳನ್ನು ಎಬ್ಬಿಟ್ಟ ಮಹಾಮಂಡ ಕೇಶ್ವರನಾದ ನೀನು ಮಹಾಸಮ್ರಾಟನಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಪಾತಾಳದರಸಾಗಿ ಮಾಡುವುದು.

ಹೆ—ಇದೊಂಥ ನುಡಿ, ಒಡೆಯರೇ ನನ್ನ ಸತ್ಕಾರ ದಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯೇನಾಯಿತು ?

ಬಿ—ವೀರ ಹರಿಹರ, ಏನೂ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಚಿಂತಿಸದಿರು ನೀನು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಪ್ರಮಾದವು ನನಗೆ ಬೇಕಾದುದು. ನನ್ನಿಂದ ಆಗುವ ಓರಿಗೆಲಸವು ನಿನ್ನಿಂದ ಆಗತಕ್ಕದ್ದಿದೆ

ಹೆ—ತಾವಡನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳುವದು ಒಡೆಯರೇ. ನಾವು ತಮಗೆ ಕೈಯಾಳುಗಳಾಗಿ ಹೇಣಗುವೆವು

ಬಿ—ಮತ್ತೆ ನಿನ್ನ ಹುಡುಕತೆಯನ್ನು ಬಿಚ್ಚದಿರು, ಹರಿಹರ. ನೀನು ಮಂವಾಗಲೇಬೇಕು. ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಹೊಸ ಒಬ್ಬ ಸಕನನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಿ ರುವಳು.

ಬ. ಹೆ—ಆದರೆ ಕ್ಷಮೆಯಿರಲಿ ದೊರೆಗಳೇ ಅವಳು ತಮ್ಮನ್ನೇ ಕರೆಯುತ್ತಿ ಹಳೆಂದು ಅಗಳಿ ಹೇಳಿದಿರಲ್ಲವೇ ?

ಬಿ—ಇಲ್ಲ, ನನ್ನನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಜರಿಯತ್ತಿ ಹಳು ದಣ್ಣಾಯಕಾ ! ಹರಿಹರ, ' ಹೊಯ್ಸಳ, ಹೊಯ್ಸಳ ' ಎಂಬ ಕೂಗು ಇಂದು ಬಿಳಗಿನಿಂದ ನಿನ್ನ ಬಂಟಿದೆಯ ಮುಟ್ಟಲಿಂದ ನನ್ನ ಕಿವಿ ಕೊಳವ ಯಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕಾಡುತ್ತಿದೆ, ಸಕನಾಗಿ ಹೊಯ್ಯುವೆಯ ?

ಹೆ—ತಮ್ಮಪ್ಪಣೆ. ಆದರೆ ಹೇಗಾದರೂ, ಒಡೆಯರೇ, ನಾವು ಮಾಂಡಳಿಕರಾಗಿ ಉಳಿದು ತಾವು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಾಗಿ ಮೆರೆಯಬೇಕು.

ಬಿ—ಅವಾಗನು, ಹರಿಹರ, ಆದಿನ್ನು ಆಗದು.

ಕಾಲಚಕ್ರವು ತನ್ನೊಳದ ಚಕ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಇರಿಸಿ ತಿರುಗಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನೀನು ಬಲ್ಲ. ಅಷ್ಟುಮಾತ್ರಕ್ಕೆನಾನು ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎನ್ನು ಬೇಕಾದರೆ! ದಿಟವಾಗಿ ನಾನೀಗ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಕನ್ನಡ ದೊರೆ ಯಲ್ಲ. ಆ ಸಾವಿರ ಬಿರುದುಗಳ ಶ್ರೀಮತ್ಪ್ರತಾಪ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಲ್ಲವೇ ಅಲ್ಲ. ಈ ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶಕ್ಕೆ ವಿಷಮಾಯವಾಗಿ ಬೀಸಿಬಂದ ಆ ಮಲಿಕಕಾಫರನು ದೋರಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆದಂದಿನಿಂದ ನನ್ನ ಪ್ರಭುತ್ವವು ಉಸಿರಾಡದ ಬೊಂಜೆಯಾಯ್ತು. ಅವನ ಕೈಸೆರೆಯಾಗಿ ಕೆಳವೇರಿಯಿಂದ ಅವನ ಬಿಡಾರದಲ್ಲಿ ಕೆಲಹೊತ್ತು ಬಿಡ್ಡಾಗ, ಸಂಕೋಲೆಗಳ ಕಟ್ಟಿ ತೋಳ ನರವುಬಿಟ್ಟ ನಾನು ಹರಿಯಿಸಿದ ಕಣ್ಣೀರಕಾಲುನೆ ಗಳನ್ನು ಕಂಡವರಾರು ? ನಾನಾಗ ಸಾವಿನ ಮನೆಯ ತೊತ್ತಾಗಲು ಬುತ್ತಿಲ್ಲಿಲ್ಲವೇ ? ಹೊಟ್ಟೆಯುರಿಯು ತಿದ್ದರೂ ಬದುಕಿ ತಿರುಗಿದ್ದನೇಕೆ ? ತುರುಕುದೂರಿಯ ದಾಸಾನುದಾಸನಾಗುವೆನೆಂದು ತೋರಿಸಲು ಬಿಸಿನೆತ್ತರದ ಬೀರ ಮಗ ಬಲ್ಲಾಳರಾಯನನು ರಾಜ ಬಂದಿಯಾಗಿ ದಿಳಿಯ ವರೆಗೆ ಕಳುಹಿದನೇಕೆ ?

ಹೆ—ತಮ್ಮ ಜಾಣ್ಮೆಯೂ ತಾಳ್ಮೆಯೂ ನಮಗಿಲ್ಲ, ಒಡೆಯರೇ.

ಬಿ—ಹರಿಹರ, ನಿನ್ನಂಥ ಕಡುಗಲಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಕನ್ನಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸೊತ್ತನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಲು ಬದು ಕಿದೆ. ಕೆಲಕಾಲದ ಹಿಂದೆ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಕರೆವ ವೀರ ಬಾಂಧವರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಮಹಾಮಂಡಳೇ ಶ್ವರನೆಂದು ಮಾಡಿದುದು ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ. ಇನ್ನು ಮುಂದಿನ ಸಾಹಸವೆಲ್ಲ ನಿನ್ನದು.

ಹೆ—ದೊರೆಗಳಾಜ್ಞೆಯಂತೆ ನಡೆಯುವೆ. ತಮ್ಮ ಹರಕೆಯು ಕುಂಪದಿರಲಿ

ಬಿ—ಹರಕೆಯಷ್ಟೇ ಏಕೆ, ಹರಿಹರ, ಈ ಮುತ್ತ ಮೈಯಿಂದ ಕೊನೆಯುಸಿರು ಕೊಸರಿ ಹೋಗುವ ವರೆಗೆ ನಿನ್ನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುವೆನೆಂದು ಬಗೆ ಈಗಾಗಳೆ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ರಾಜಧಾನಿಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತುತಲಿದ್ದು ಈಗ ಈ ಹಂಪೆಗೆ ಬಂದಿರುವುದು ತುರುಕರನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಲು ಬೇಕಾಗುವ ಕೋಟಿ ಗಳನ್ನೂ ದಂಡನ್ನೂ ಅಡೆಮಾಡಲಿಕ್ಕಲ್ಲವೇ ? ಆದರೆ ನನ್ನ ಹೊರವೇಷವು ಬೇರೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯ ದಿರು. ನಾನು ದಿಲ್ಲಿಯ ಪಾದಪದ್ಮನ ಕೈಕೆಳಗಿನ

ದೊಡ್ಡ ಸರದಾರನು, ಅವನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಈ ಕನ್ನಡ ನಾಡನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಮಗ ಬಲ್ಲಾಳನನ್ನು ವೀರ ವಿದುಷಾಕ್ಷನೆಂಬ ಬಿರುದಿನಿಂದ ಯುವರಾಜಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡುವುದಿದೆ. ಮುಂದೆ ಪಟ್ಟಗಟ್ಟಲೂ ಬೇಕು. ಯಾವ ಪೂರ್ವಜನೂ ಶಾಪವೋ ನನ್ನನ್ನು ದಾಳ್ಯದ ಕೊಳೆಯಲ್ಲಿ ನೂಕಿರುವುದು. ನೀನು ಕನ್ನಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ವಿಜಯನಂದಿರದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುವಿಯಾದರೆ ನಾನು ಈ ಪರವಾಸ್ಯ ವನ್ನು ಕೂಡ ಪ್ರೀತಿಸುವೆನು.

ಹು:—ಒಡೆಯರೇ, ನೀವು ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳೆಲ್ಲ ತೀರ ನಿಜವಾಗಿವೆ ನೀವೀಗ ಇದಿಂದಿರು ಬಂಡು ಹೂಡಿದರೆ ವಿಜಯವು ನಮ್ಮದಾಗದು ನೀವು ಅಪ್ಪಣೆ ಯಿತ್ತಂತೆ ನಾನಿನ್ನು ನನ್ನ ನಾಲ್ಕು ತಮ್ಮಂದಿರೊಡನೆ ಹೊಸಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಹೆಣಗಾಡುವೆನು ಆದರೆ, ದೊರೆಗಳೇ, ಕನ್ನಡನಾಡದೇವಿಯ ಸೌಭಾಗ್ಯ ವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಂತೆ ಈ ಮೈಲೆಗಳು ಸನಾತನವಾದ ನಮ್ಮ ಧರ್ಮಮೂಲಕ್ಕೆ ಕೂಡ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಹಾಕಿರುವರಲ್ಲವೆ ? ಈ ಎಲ್ಲ ಆಪತ್ತಿ ಯಿಂದ ದೇಶವನ್ನು ಸಾರುಗೊಳಿಸುವುದು ನಮ್ಮ ಕಲಿ ತನ ವೊಂದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವೇ ?

ಬು:—ಅದು ಒಪ್ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಮಾತು, ಹರಿಹರ ಅಂತೆಯೇ ಪಂಪಾಸತಿಗೆ ಸಿರವಾಗಿ ಅವನ ಹರಕೆ ಪಡೆದು ಮುಂದರಿಯುವ. ಆವನಿರು ತಾಯಿ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯನ್ನೂ ನೆನೆದು ವಿಜಯಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ನೀನು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಬೇಕು (ಗರ್ಭ ಗುಡಿಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ತಿರುಗಿ) ಈಗ ಹಗುರಾದ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ತಂದೆ ವಿರುಪಾಕ್ಷನನ್ನೂ ಕಣ್ಣುಂಟು ನೋಡಿ ನೂರಾರು ಸಲ ಮುಡಿಯುತ್ತೆ ವಂದಿಸಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಿದೆ. ದಣ್ಣಾಯಕ, ಇನ್ನು ಮಂಗಲಾರತಿಯನ್ನೆತ್ತುವುದಕ್ಕೆ ಹೇಳು ಪೂಜಾರಿಗಳಿಗೆ

(ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಲ್ಲಾಳ, ಹರಿಹರರು ಬರುವರು. ಹುಕ್ಕೆ, ಬಲ್ಲಪ್ಪರು ಅವರಿಗೆ ಇದಿರಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಬದಿಗೆ ನಿಲ್ಲುವರು)

ಬು:—ಹರಿಹರ, ನಿನ್ನ ಹರಕೆಯನ್ನು ಕೇಳು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡು.

ಹು:—(ಕೈಮುಗಿದು) ಶಿವಶಂಕರ, ಪಂಪಾಸತೀ ವಿಜಯಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೂ ಸನಾತನವಾದ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೂ ನಿನ್ನ ಹಣೆ ಗಣ್ಣಿನ ಕಿಡಿಯಿಂದನ್ನು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇಡು. ನಿನ್ನ ಕಿಂಕರನಾಗಿ ನಾನು ಕೊನೆವರೆಗೆ ಬಾಳುವೆನು (ನೆಲಕ್ಕೆ ಒರಗುವನು)

ಬು:—ಧೈರ್ಯ, ಹರಿಹರ ಪಂಪಾಸತಿಯನ್ನು ಒಲಿ ಯುವನು ಏಳು

(ಮಂಗಲಾರತಿ ಯಾಗುವುದು. ಅದನ್ನು ಪೂಜಾರಿಯು ಎಲ್ಲಿಗೆ ತೋರಿಸಲು ತೆರಬೇಕುವುದು)

ಪ್ರವೇಶ ೨

[ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಗುಡಿಯ ಮಂಭಾಗ ಅದೇ ದಿನ ಸಂಜೆಯ ಹೊತ್ತು ಬುಕ್ಕನ ಹಿರಿಮಗನಾದ ತರುಣ ಕಂಪಣರಾಯನು ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳನ ಬಿಡಾರದಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು ಬರುವನು]

ಕಂ:—(ಕನ್ನಡಿ) ಈ ಎರಡುಗಳಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಜೀವಕ್ಕೆ ನಮ್ಮದಿಯಿಲ್ಲ ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕಿದ ಬಿರುಗಾಳ ಯಂತೆ ಬಿಡಾರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿಕುಳಿತು ಬೇಸತ್ತೆನು. ವೃದ್ಧ ರಾದ ವೀರಬಲ್ಲಾಳದೇವರ ಸಂನಿಧಿಸೇವೆಗೆ ಬಲ್ಲಪ್ಪ ರೊಡನೆ ಇರಿಸು ನನಗೆ ಕಟ್ಟಿಮಾಡಿ, ತಾತ ಬುಕ್ಕ, ದೊಡ್ಡ ತಾತ ಹರಿಹರರು ಆಕ್ಕರೆಯ ನಾಯಿಗಳ ಕೂಡ ಈ ವಾತಂಗ ಪರ್ವತದಾಚೆ ಹಿರಿಬೇಟೆಗೆ ಹೋದರು. ಸಂಜೆಗೆಂಪಾಯಿ ತು, ಅನೇಕೆ ಅವರನ್ನೂ ಬರಲೊಲ್ಲವು ? (ಸುತ್ತು ಮುತ್ತಾ ನೋಡುತ್ತ ಗುಡಿಯ ಕಡೆ ನಿಟ್ಟಿಸಿ) ಅದೇನು ಬೆಳಕಲ್ಲಿ ? ರಾತ್ರಿಯ ಸೇವೆ ಗಂದು ಸಜ್ಜಾದ ದೀವಟಿಗಯೆ ? ಅಲ್ಲ, ತಾನಾಗಿ ಮುಂದಲೆಯುತ್ತಿಹುದು ಅಹ ! ಕಣ್ಣು ಕೊರೆಯುವ ಹೊಳಹು ! (ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿ ತೆರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಕೈಕೋಲುಳ್ಳ ಮೈಮುದುಡಿದ ಮುದುಕಿಯು ಮೇಲೆ ನಿಬರುವುದನ್ನು ಕಂಡು) ಓ, ಇವಳಾವಳೋ ಭಿಕ್ಷುಕಿ

ಮು:—(ನೆರಳಾಟದ ದನಿಯಲ್ಲಿ) ಮಗೂ, ನನ್ನನ್ನು ಕೇಳುವವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವೇ ?

ಕಂ:—ಎನು ತಾಯಿ! ಎನು ಬೇಕಾಗಿದೆ ?

ಮು:—ಎಲ್ಲಾ ಬೇಕಾಗಿದೆ, ಮಗೂ, ಎಲ್ಲಾ. ಕೊಡುವವರು ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲ

ಕಂ:—ಹೀಗೇಕೆ ಅಡುವಿಯಮ್ಮ ? ನಾವಿರುವಾಗ ನಿನಗೇನು ಕಡಿಮೆಯಾಯ್ತು ಹೇಳು.

ಮು:—ಅಯ್ಯೋ, ಹುಸಿವೆಮ್ಮೆಯ ಹಸುಳ ರಾಮೇಶ್ವರದಗುಡಿಯಿಂದ ಈ ಹುಪ್ಪು ಗೋಪುರದ

ನರೆಗೆ ಅಲೆದಾಡಿದೆ. ಹೇಣ ಬಿದ್ದ ರಣರಂಗವನ್ನು ಕುಳಿದಂತೆ ಆಯ್ತು. ಜೀವವಿಲ್ಲ! ಜೀವವಿಲ್ಲ!

ಕಂ:-ಹರಿಯದ ಕೆಚ್ಚನ್ನು ಕೇಳಿಸ ಬೇಡ, ತಾಯೀ! ನಿನಗೆ ಬೇಕೇನು ಉಸಿರು.

ಮು:-ಮಗೂ, ನನಗೆ ನಿನ್ನಂಥ ಕೃತ್ರಿಮಸತ್ತ ಗಳು ಬೇಕು. ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಜೀವ.

ಕಂ:-ಅದೇಕೆ ತಾಯಿ?

ಮು:-ಅದೇಕೆ! ಈ ನಾಡು ಹೇಡಿಗಳ ಬೀಡಾಗಿದೆ. ಇವರ ಧರ್ಮ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದೆ. ಇವರ ಗುಡಿಗಳೂ ಮೂರ್ತಿಗಳೂ ಕೊಲೆಗಡಕು ಪುಟ್ಟಿದ ರಕ್ತದ ಸೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಜಳಕವಾಡುತ್ತಿವೆ.

ಕಂ:-ಅದೆಲ್ಲಿ, ಅದೆಲ್ಲಿ?

ಮು:-ನಾಳೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ, ಈಗ ಮಧುರಿಯಲ್ಲಿ. ಮಗ, ಮನುಷ್ಯರೂ ಕೆತ್ತಿದ ಅಲಾರು ಈಗ ಹುಲಿ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿದೆ. ಅಭಯವೂ ಕೊಡುವ ಶ್ರೀರಂಗ ನಾಥನ ವಿಗ್ರಹವು ಮೇಲಿಂದ ಬೀಳಿರುವ ವಿಮಾನವನು ಭಯದಲ್ಲಿದೆ. ಮೊದಲು ನೃಪದೇವ ಮತ್ತನಾದವು ಕೇಳುವಲ್ಲಿ ಈಗ ನಾಯಿನರಗಳ ಗೋಳಿನ ಕೂಗು ಕೇಳುತ್ತಿದೆ. ವೇದಘೋಷದೊಡನೆ ಆಗ ಯಜ್ಞದ ಹೊಗೆಯು ದಿಕ್ಕುತುಂಬುತ್ತಿದ್ದ ಅಗ್ರಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಚ್ಚುರು ಸೂಡುವ ಮಾಂಸದ ರುರ್ವಾಸವು ಈಗ ಇಡುಗಿದೆ. ಮಗ, ಒಂವೇ ಎರಡೆ, ಪಾಂಡ್ಯರಾದ ಮಧುರೇ ಈಗ ವಿಧುರೆಯಾಗಹಳು.

ಕಂ:-ತಾಯೀ, ನಮ್ಮ ನಾಡು ಇಷ್ಟು ನಿರ್ಗತಿಕ ವಾಯ್ತು? ಹೇಳು ಬೇಗ ನಾನೇನು ಮಾಡುವುದು?

ಮು:-ಹೇಳುವಂತೆ ಮಾಡುವೆಯೆ? ಇಗೋ ಈ ಪಾಂಡ್ಯನುಶದ ದಿವ್ಯ ಖಡ್ಗವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊ. (ಎಡಗಡೆಗೆ ಬಿಚ್ಚಿಟ್ಟ ಖಡ್ಗವೊಳ್ಳು) ಇದರಿಂದ ಮೈಚ್ಚು ರನ್ನು ಹೊರ ಅಟ್ಟಿ ಮಧುರೆಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸು. ನೀನೇ ಅದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನು. ಇದನ್ನು ಹಿಂದೊಡನೆ ನಿನಗೆ ಸೋಲುವ ಬಲೈ ಬರುವುದು, ಹಿಂಗದ ಹುಮ್ಮಸು ನಿನ್ನ ಮೈನರಗಳಲ್ಲಿ ಜೀರಾಡುವುದು ನಿನಗೆ ಗೊಲಾಗಲಿ, ಕಂಠಾ! (ಹಿಂದೆ ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುತ್ತ ಮಾಯವಾಗುವಳು)

ಕಂ:-(ಶ್ರುತ) ನನು ಅಚ್ಚರಿಯದು! ನನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಸಹ ಬಲ್ಲಳು! ಎಲ್ಲಿಯೋ ಗುಡಿಯೊಳಗೆ ಮಾಯವಾದಳು ಬೇರೆ! ಯಾರರಬಹುದು ಆಕೆ! ಈ ಖಡ್ಗವು ಅವಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ದೊರೆಯಿತೋ! ಈ ಅಚ್ಚರಿಯ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹಿರಿಯರಿಗೆ ತಿಳಿಸಲೇಬೇಕು.

(ವೇಗದಿಂದ ಬಿಡಾರದತ್ತ ನಾಲ್ಕು ಹೆಜ್ಜೆ ಇಡಲು ಬಲ್ಲಾಳ ದೊರೆಯು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಕಡಮೆ) ಒಲ್ಲಾ, ದೇವರಸರು ಇತ್ತಲೇ ದಯಮಾಡುತ್ತಿರುವರು.

ಬು:-ಏನು ಕಂಪಣ, ನಿನ್ನನ್ನು ಬೇಟೆಗೆ ಹೋಗ ಗೊಡಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನಮ್ಮ ಬೀಡಿನ ಬಿಟ್ಟಿರಾಡಲಿಕ್ಕೆ ನಡೆದಿರುವೆಯೆ? ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮಿರುಗುವ ಈ ಕತ್ತಿ ಎಲ್ಲಿಯದು?

ಕಂ:-ಎಂಥ ಅಚ್ಚರವಾಯ್ತು, ದೊರೆಗಳೇ. ನನಗೆ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯ ಸಾಲದು.

ಬು:-ಏನು, ಏನಯ್ಯ ಆಂ?

ಕಂ:-ಇದನ್ನು ಹಿಡಿದ ನನಗೆ ಈಗ ಮುಗಲು ಮುಟ್ಟಿದ ಮೈಯು ಒಂದಿದೆ! ಮೈಗಳನ್ನು ಸಿಡಲಿ ನಂತೆ ಬಿಡಿದು ನೆಲಕ್ಕೆ ಚಲ್ಲುವ ಬಲವು ಉಕ್ಕಿದೆ!

ಬು:-ಓಗೇಯೆ? ಅದು ಹೇಗಾಯಿತಯ್ಯ? ಅದೋ ಅಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ನೆಲೆಯು ಹರಿಹರ-ಒಕ್ಕುರು ಬೇಟೆಯಿಂದ ಬುದರು. ಆವರಿಗಾದರೂ ಹೇಳುವೆಯೆ?

(ಹರಿಹರ-ಒಕ್ಕುರು ಪ್ರಸನ್ನ ಮುಖಗಳಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ)

ಹ:-ಒಡೆಯರೇ, ಮಹಾದ್ಭುತವಾದ ಬೇಟೆ! ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನೂ ಕೊಲಲಿಲ್ಲ!

ಬು:-ಹಂ ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಿ ಮೊದಲು ಕಂಪಣನ ಕೈಯ ಮಂಚಮರಿಯನ್ನು.

ಬು:- (ಕಂಪಣನ ಹತ್ತಿರ ಧಾವಿಸಿ) ನಿಜವಾಗಿ. ಇದೆಲ್ಲಿಯ ಖಡ್ಗ, ಮಗು ಕಂಪಣ?

ಹ:-ಭಲೆ, ಇಂದು ಎಲ್ಲ ಸೋಜಿಗವೇ ನಡೆದಿದೆ ಏನು ನಿನ್ನ ಸುದ್ದಿ, ಕಂಪಣಕುಮಾರ?

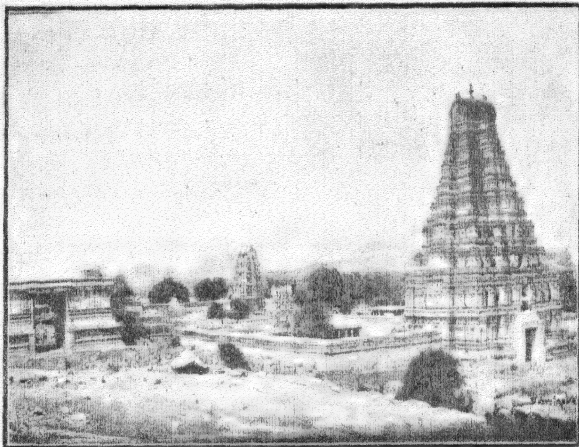
ಕಂ:-ಹಿರಿಯರೇ, ಬಿಡಾರದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮು ನಾನಿಲ್ಲಿ ಇದೆ ಗಾಳಿಗೆ ನಿಂತಿರಲು, ಇತ್ತ ಗುಡಿಯೊಳಗಿನಿಂದ ಮುದುಕಿಯೊಬ್ಬಳು ಒಂದು ಮೈಚ್ಚುರು ಹಾಳುಗಡಹಿದ ಮಧುರೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಅದನ್ನುಳಿಸಲು ನಾನು ತಕ್ಕವನೆಂದು ಈ ದಿವ್ಯ ಖಡ್ಗವನ್ನು ತೆತ್ತು ಮುಖಮಾಯವಾದಳು. ಅವಳು ಹೇಳಿದಂತೆ ಇದನ್ನು ಹಿಡಿದಕ್ಷಣದಿಂದ ನನ್ನ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಬೀರ ರಾಶಿ ಉಕ್ಕೇರುತ್ತಿದೆ.

ಬು:-ಎಂಥ ಚಮತ್ಕಾರಿಯದು! ಅವಳು ತಾಯಿ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯೇ ಇರಬೇಕು.

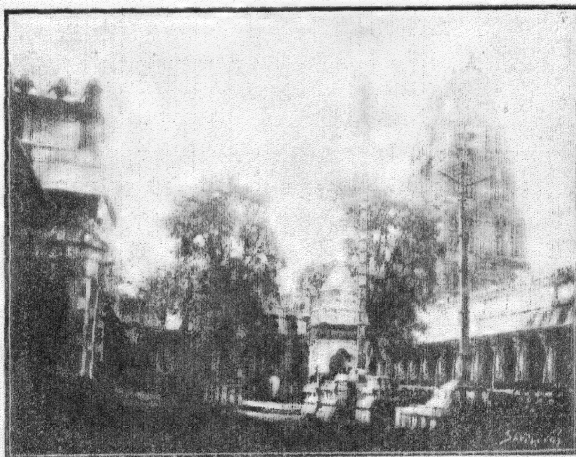
ಹ:-ಸತ್ಯವಾಗಿ. ಪ್ರಭುಗಳೇ, ಪಂಪಾಪತಿಯ ಕರುಣೆ ಕಡಿವರೆಯತೊಡಗಿತು.

ವಿರೂಪಾಕ್ಷದೇವಾಲಯದ ನೋಟ

ವಿರೂಪಾಕ್ಷದೇವಾಲಯದ ಒಳನೋಟ.

ಬ:—ಹೌದು ಹರಿಹರ. ನಿಮ್ಮ ಬೇಟೆಯ ಸಂಗತಿ ಯೇನು?

ಹ:—ಅದೂ ಒಂದು ದೈವಲೀಲೆಯೇ. ಹಿರಿಬೇಟೆಯಿಂದ ಪ್ರಭುಗಳ ನೋಟವನ್ನು ತಡೆಸಲೆಂದು ನಾವು ಉಬ್ಬುಟ್ಟಿ ಈ ರಕ್ಷಣದ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋದೆವು. ಹುಲಿ ಸಿಂಹಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಕೆಡಹುವ ಹೆಸರಾದ ನಾಯಿಗಳು ನಮ್ಮೊಡನೆ, ವೃಗಗಳ ಹಕ್ಕಿ-ಸರುಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲ ಕಪ್ಪು ಬೇಡರು ನಮ್ಮ ಜೊತೆಗೆ; ಮೇಲೆ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಗುರಿಗಂಡ ಬಿಲ್ಲುಡೆಂಕಣಗಳು. ಆದರೆ, ದೊರೆಗಳೇ, ಅದೇ ಮೊಗ್ಗು ಬಿಡುತ್ತಿರುವ ಕಾಡು ಮಲ್ಲಿಗೆ ಕಂಟಿಗಳ ದುಂಡುಬೇಲಿಯ ನದುವೆಯಲಿಗೆ ನಾವು ನುಗ್ಗುವುದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಮರವಾದ ನೋಟವನ್ನು ಕಂಡೆವು.

ಬ:—ಅದೇನು ಹರಿಹರ?

ಹ:—ನಮ್ಮ ಬೇಟೆಯ ನಾಯಿಗಳೂ ಕಾಡಿನ ಮೊಲಗಳೂ ಕೂಡಿ ಅಡುತಲಿದ್ದವು! ಬೇಟೆ ಕಂಡೊಡನೆ ಮುಗಿಬಿದ್ದು ಉಗಿಬಗಿ ಮಾಡುವ ನಾಯಿಗಳು ಹೂಗಿಡವ ನೋಡುತ್ತ ಮಲಗಿವೆ. ಅತ್ತಿತ್ತ ಅಲೆಯುವ ಅರಳೆವೈಯ ಮೊಲಗಳು ಅಟಕೆಂದು ಅವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರೂ ನಾಯಿ ನಾಲಿಗೆ ಚಾಚಿ ಜೊಲ್ಲು ಸುರಿಯುತ್ತ ಹಾಗೆ ಮಲಗಿವೆ.

ಕ:—ಮುಂದೇನು ಮಾಡಿದಿರಿ?

ಬ:—ಬೇಟೆಯಾಡುವ ಮದವೀಡು ಬೆರಗಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹಾಗೆಯೆ ತಿರುಗಿದ್ದವು, ಮಗೂ

ಹ:—ಮೊರಗಳೇ, ತರುವಾಯ ಕಾಲು ಏಳೆಯಲೆಂದು ತಂಗೆಗೆ ಒಂದೆವು ಅಲ್ಲಿ ನೆಲಕೊರಗಿದ ವೈಯೊಂದು 'ಭಾವನೇಶ್ವರಿ' ಎಂದು ಕೂಗಿ ದಂತಾಗಲು ಅತ್ತ ಸಾಗಿದವು ತೇಜಸ್ವಿಗಳಾದ ಯತಿಗಳೊಬ್ಬರು ನಮ್ಮನ್ನು ಮಮತೆಯಿಂದ ಒರಮಾಡಿ ನಮ್ಮ ವ್ರತಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ನಾವು ನಾಯಿ ಮೊಲಗಳ ಅಲೌಕಿಕ ಸಂಗಮವನ್ನು ಕಂಡ ನೆಲವು ನಮ್ಮಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಲಿರುವ ಹೊಸ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ನೆಲೆವೀಡು ಎಂದು ಒದಸುಡಿದು ಹುರುಡಿನ ಹಲವು ಮುತ್ತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರು.

ಬ:—ನಾಳೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ತಾವು ಆ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬರುವೆವೆಂದೂ ನಾವೂ ಬರಬೇಕೆಂದೂ ವಿಧಿಸಿದರು.

ಬ:—ಹರಿಹರ, ನಮ್ಮ ಮೊರೆಯು ವಿರುಪಾಕ್ಷದೇವನ ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಇನ್ನು ನಾವು ಮಾಡುವುದೆಲ್ಲ

ಅವನ ಕೈಬೊಂಬೆಗಳಾಗಿ ಎಂದು ತಿಳಿ. ನಡೆಯೋಗ ಬಿಡಾರದೊಳಗೆ.

ಪ್ರವೇಶ ೩,

(ಬೇಟೆಯಲ್ಲಿ ನಾಯಿಮೊಲಗಳನ್ನು ಸಖ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಆ ಕಾಡನಡುವೆಯಲು. ಮರುದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸೂರ್ಯೋದಯ ವಾಗುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳ, ಹರಿಹರ, ಬುಕ್ಕ, ಕಂಪಣ, ಬಲ್ಲಪ್ಪ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾರೆ)

ಹ:—ದೊರೆಗಳೇ, ಇದೇ ಆ ಪವಾಡವು ನಡೆದ ಸ್ಥಳವು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಇಂಥಂಥ ಅಗಬಾರದ ಸಂಗತಿಗಳು ಆಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮಂಥ ಕಾಡು ಕುರುಬರು ರಾಜ್ಯವನ್ನೇಕೆ ಕಟ್ಟಿಬಾರದು ಎಂದೊಮ್ಮೆ ಎನಿಸಿ ನನ್ನ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಸಂಚಾರವಾಯ್ತು.

ಬ:—ಹಾಗೆನ್ನಲಾಗದು ನೀವು ಹೆಸರಿಗೆ ಕಾಡು ಕುರುಬರು, ಹರಿಹರ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಕ್ತವು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಡುತ್ತಿದೆ ಅಗೊ ಅಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಬರುತ್ತಿರುವರು, ಬಿಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಸೂರ್ಯನು ನಡೆದು ಒರುವಂತೆ.

ಹ:—ಅವರೇ ನಾವು ಕಂಡ ಯತಿವರ್ಯರು!

ಬ:—ಅವರ ಹೆಸರು ಮಾಧವಯತಿಗಳೆಂದೂ ಬಹು ಕಾಲದಿಂದ ಹೆಸೆಯ ಗವಿಯಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುವರೆಂದೂ ಪೂಜಾರಿಗಳಿಂದ ಕೇಳಿದೆ

ಬ:—ಹೀಗೋ? ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಧರ್ಮವು ಅವರಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡಂತೆ ತೋರುವುದು ಅವರ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ನನ್ನ ರಾಜ್ಯವು ನಿಲ್ಲಬೇಕು, ಹರಿಹರ.

ಹ:—ಸೃ ಭಗವಾಂಸ್ತು

(ಮಾಧವಯತಿಗಳು ಬರುತ್ತಾರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಕೆಳಬಾಗಿ ವಂದಿಸುತ್ತಾರೆ)

ಮಾ:—ವಿಜಯನಗಲಿ ಸಿಮಗ ಹರಿಹರ ಬ. ಕ್ಕರೇ, ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಇದ್ದ ಉಳಿದವರು ಯಾರು ಯಾರು?

ಹ:—ಇವರು ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಶ್ರೀಮತ್ ಪ್ರತಾಪ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಾದ ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳ ದೇವರಸರು ನಾವವರ ಪಾದಸದ್ವ್ಯೋಪಜೀವಿಗಳು

ಮಾ:—ಹೀಗೆ ' ಕನ್ನಡರಾಜ್ಯದ ಅಭಿಮಾನ ಮೂರ್ತಿಗಳಾದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಗ್ಗುತ್ತೇನೆ. ನಿಮ್ಮ ಮನೋಗತವು ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿವೆ. ವಿಲವಾಗುತ್ತಿರುವ ಆರ್ಯಧರ್ಮವನ್ನೂ ಪ್ರಜಾಸುಖವನ್ನೂ ತಿರುಗಿ ಗಳಿಸುವಂತೆ ಈ ಹೊಸ

ಅರಸುಗಳಿಗೆ ಸ್ಪೂರ್ತಿ ಕೊಡಿದಿರಿ, ಬಲ್ಲಾಳದೇವರೇ.

ಬಿ:—ನಿಮ್ಮ ಶಾಸನವಂತೆ ನನ್ನ ಪ್ರಾಣವಿರುವ
ವರೆಗೆ ನಾನು ಯಶಸ್ವಿ ಸುವೆನು.

ಬಿ:—ಯಶವರರೇ, ಇವರು ಬಲ್ಲಾಳದೇವರ
ಮಂತ್ರಿಗಳಾದ ಬಲ್ಲಪ್ಪದಣ್ಣಾಯಕರು. ಇವನು ನನ್ನ
ಹಿರಿಮಗನಂದ ಕಂಪಣನು.

ಮಾ:—ದೃಢಕಾಯದ ತರುಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ.
ಯುವಕ ವೀರರೇ, ಬಲ್ಲಾಳ ದೇವರಂಥ ವೃದ್ಧರು
ತೋರುವ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ನೋಡಿ. ನಿಮ್ಮ
ಶೌರ್ಯ ಸಾಹಸವು ಎಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರಬೇಕು? ತಿಳಿದು
ನಾಡಿಗಾಗಿ ದೇಹಸವೆಯಿರಿ.

ಕಂ. ಬಿ:—ಗುರುಗಳಾಚ್ಛಿ.

ಮಾ:—ಹರಿಹರ, ಈ ಹೊತ್ತು ಈ ಸೂರ್ಯೋ
ದಯದ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಅವ್ಯತಸ್ಥಿಯೋಗವಿರುವು
ದೆಂದು ನಿಮಗಿಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಕರೆದೆ. ವೃತವೆಂದು
ತೋರಿದ ನಾಡು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ನಿಮ್ಮ ಸಾಹಸದಿಂದ
ಸಿದ್ಧಿಹೊಂದಿ ಅವ್ಯತವಾಗಿ ಬಾಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹುಳು
ಗಳ ಸುರಿಯುವ ದೇಶವನ್ನು ಈವರೆಗೆ ನೋಡಿ
ನೋಡಿ ತಾಳಲಾರದೆ ನನ್ನ ವಾಲಿಗವಿಯಲ್ಲಿ
ಗೋಳಿಟ್ಟಿ. ನನ್ನ ತಪವೆಲ್ಲವೂ ನನ್ನನ್ನು ಕಾರ್ಯಹೀನ
ನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಹತ್ತು ಜನ್ಮದ ಶಾಪವೆಂದು
ಹಳಿದುಕೊಂಡೆ. ಕೊನೆಗೆ ಲೋಕಮಾತೆಯ ಅನು
ಗ್ರಹದಿಂದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕಂಡು ನನಗೆಷ್ಟು
ಹರುಷವಾಗಿದೆ ಹೇಳಬಲ್ಲೆನೇ? ನಿಮ್ಮ
ಪ್ರಾತ್ರಬಲವನ್ನು ಸಿದ್ಧಿಬೇಳಲಿ, ತಮ್ಮ ಧರ್ಮವನ್ನು

ತಾವು ಸಂಯಾಗಿ ಅರಿಯದೆ ವಿಧರ್ಮಿಯರು ನಡೆಸಿ
ರುವ ತಾಮಸ ಕೃತ್ಯಗಳಿಗೆ ತಡೆಹಾಕಲಿ, ಸತ್ಯ ನಿತ್ಯ
ವಾದ ಸನಾತನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಾಯಲಿ. ನೀವು
ಹುಟ್ಟಿದುದು ಸಂಗಮವಂಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುದು ಪರಮೋ
ದಾರರಾದ ಹೊಯ್ಸಳರಸರ ತೊಡೆಯಲ್ಲಿ, ಅಂತೆಯೇ
ನಿಮ್ಮ ದೊಸರಾಜ್ಯನಿರ್ಮಾಣವು ಸರ್ವಸದ್ಗುಣಗಳ
ಸಂಗಮವಾಗಲಿ. ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜೆಗಳು
ಕೂಡಿ ಕೆಲೆಯುವ ನೆಲೆಯು ನೆಲವಾಗಲಿ ನಿಮ್ಮ
ನಾಡು. ಇಲ್ಲಿ ನೀವು ಈಗ ನಿಂತಿರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ
ನಿಮ್ಮ ಒಡ್ಡೋಲಗ, ಪಟ್ಟಮಣಿಗಳಾಗಬೇಕು.
ಸುತ್ತುಮುತ್ತ ಅರಮನೆಗಳೂ ಅಂತ: ಪುರಗಳೂ
ಎಳಬೇಕು. ಮಂದೆ ನೀವು ಪಡೆದ ಪರಿಶ್ರಮದ
ಮೇಲಿನ ವಿಜಯಮಾಲಿಕೆಗಳ ಹಿರಿಯ ಕುರುಹಾಗಿ,
ಭೂಮಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವ ವಿಜಯನಗರ
ವೆಂಬ ನಿಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯು ಇಲ್ಲಿ ಕುಡೀರನ ಅಲಕಾ
ಪುರಿಯಂತೆ ಹರವಾದ ಧರ್ಮದೈವಿಯಂತೆ ಮೆರೆ
ಯಬೇಕು. ತಂದೆ ಸಂಪಾಪತಿಯೂ ತಾಯಿ
ಭುವನೇಶ್ವರಿಯೂ ನಿಮ್ಮ ವಿಜಯಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ
ಮೇಲೆ ಅಭಯಹಸ್ತವನ್ನಿಡಲಿ.

ಹ:—ಆ ವಿಜಯಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸಂಸ್ಥಾಪಕಗುರು
ಗಳಾದ ತಮಗೆ ಅನಂತ ವಂದನೆಗಳು

(ಬಾಗುವನು.)

(ಉಳಿದಿಲ್ಲರೂ ಮೊಘವಯಾಗಿ ಬಾಗುವರು, ತೆರಬೀಳು
ವದು.)

ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆ.

(ಲೇಖಕರು:—**ಡಿ. ಸೋಸಲೆ ಕೃಷ್ಣ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು** ಶಾಸನದ ಇಲಾಖೆಯ ಪಂಡಿತರು. ಮೈಸೂರು.)

ಭರತಭೂಮಿಯ ಭಾಗ್ಯೋದಯದಿಂದ ೧೪ ಮತ್ತು ೧೫ ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಿ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯರಾಗಿ ಸನಾತನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿದ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರನ್ನು ನೆನೆಯುವ ದಿನವೆ ಸುದಿನವು. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರಾಪ್ತ, ಪರಾಕ್ರಮ, ದೈವಭಕ್ತಿ, ವಿಸ್ತೃತಕ್ಷಮಾತಮೋದಲಾದ ಸುಗುಣಗಳು ನೆಲಸಿದ್ದವು ಆದುದರಿಂದ ನಾವು ಈ ಹೊತ್ತೂ ಆ ಮಹಾನುಭಾವರ ಗುಣಗಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ತಂಕಣ ನಾಡಿನ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೬೫ ರಲ್ಲಿ ತಾಳೀಕೋಟೆಯ ಕಾಳಗವು ನಡೆದು ವಿಜಯನಗರದ ಬೆಡಗು ಆಡಗಿತು. ಆಗ ಅರಸಾಗಿದ್ದ ಸದಾಶಿವರಾಯನು ವೆನ್ನುಗೊಂಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ನೆಲಸಿದನು ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ತಿರುಮಲರಾಯ, ರಂಗರಾಜ, ಮೊದಲನೆಯ ವೆಂಕಟಪತಿಯು ಇವರುಗಳು ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರು. ತಿರುಮಲರಾಯನು ತನ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಗಿರಿಯನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಮೂರನೆಯ ವೆಂಕಟಪತಿಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೨೯ ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷರು ಚಂದ್ರಗಿರಿಯನ್ನು ಆ ವೆಂಕಟಪತಿಯಿಂದ ಕೊಂಡುಕೊಂಡರು. ಬಳಿಕ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸುಗಳ ಮನೆತನದವರು ಆನೆಗೊಂದಿ, ಗದ್ದಾಲ್, ವನಪರ್ತಿ, ಅತ್ಯಕೂರು ಮೊದಲಾದ ಪಾಳೆಯ ಪಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ನೆಲಸಿದರು ಈಗಲೂ ಆ ಪಹಗೀರಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ವೆಂಕಟಪತಿಯನ ವಂಶಸ್ಥರಿದ್ದಾರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೆಗೆಕ್ಕೆ ವಡೆದಿದ್ದ ದೋರಸಮುದ್ರದ ಹೊಯ್ಸಳರ ರಾಜ್ಯಭಾರವು ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನೆಂಬ ಪರಾಣ ಸ. ಲ್ತಾನನ ಸೇನಾಪತಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನೇಂಬ ಬುವನಿಂದ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರ ಅಶ್ವಿನಿರಾಗಿದ್ದ ಹುಕ್ಕರಾಯ, ಬುಕ್ಕರಾಯರೆಂಬ ಸಹೋದರರು ತುರುಕರ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ತಡೆಯಲು, ಸನಾತನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಲು ತವಕಗೊಂಡು ಕೃಷ್ಣಾ ಮತ್ತು ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗಳ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತಮೋಧನರಾದ, ಭಗವಂತನ ಅಪರಾ

ವತಾರೂಪಿಗಳಾದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯವರೇಣ್ಯರ ಆಶೀರ್ವಾದ, ಅನುಗ್ರಹಗಳಿಂದ ಶಾಲಿವಾಹ ಶತಾಬ್ದ ೧೫೫೮ ರಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೫೬ ರಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ತೀರದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರವೆಂಬ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ **ವಿದ್ಯಾನಗರ** ಎಂಬ ಅನ್ವರ್ಥನಾದ ಹೆಸರನ್ನು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ, ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೂ ಹೇಳಿರುವುದು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

ವಿದ್ಯಾನಗರ ಅಥವಾ ವಿಜಯನಗರ ಸಂಸ್ಥಾನವು ೨ ಡೂ ವರೆ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ನೆಲೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಆ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಹೆಸರು ಹಿಂದೂದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದೂ ಸ್ಪಷ್ಟಾಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಹೊಳೆಯುತ್ತಲಿದೆ. ಆ ರಾಜ್ಯದ ಸಿಂಹಾಸನಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಹರಿಹರ, ಬುಕ್ಕ, ಸಂಗಮ ಮೊದಲಾದವರೂ, ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಕಂಪಣ, ಮೂರಪ್ಪ, ಮುದ್ದಪ ಮೊದಲಾದವರೂ ದಂಡಾಧೀಶರಾಗಿದ್ದ ಮಾಧವ, ಗೋಪನ್ನ ಮೊದಲಾದವರೂ ಸಹ ಸ್ವತಃ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದು ವಿದ್ಯಾ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಘನತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ರಾಜಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಗೆಳತಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದವರು.

‘ವೇದೋಧರ್ಮಮೂಲಂ’ ಎಂಬ ವಚನದಂತೆ ಸನಾತನ ಧರ್ಮವೆಂಬ ಕಲ್ಪತರುವಿಗೆ ವೇದವೇತಾಯಿ ಬೇರು. ವೇದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಸ್ಕೃತನಾದ, ಸಂಪ್ರದಾಯಸಿದ್ಧವಾದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆಸಿದರೆ ಧರ್ಮಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಮಾರ್ಗವಾಗುವುದೆಂದೆಡೆ ಧರ್ಮಪ್ರಭುಗಳಾಗಿದ್ದ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರರಾದ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಸಾಯಣ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆಸಿದರು. ಈ ಭಾಷ್ಯವು ರಾ. ತ. ನ. ವಾ. ದ. ಯಾ. ಸ್ಥ. ನಿ. ರು. ಪ್ರ. ಗ್ರಂ. ಧ. ಕ್ರಿ. ಅ. ನು. ಸಾ. ರ. ವಾ. ಗಿ. ರು. ವು. ದು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೬೯ ರಿಂದ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೯೯ ರ ವರೆಗೆ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತನಾಗಿದ್ದ ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶತಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ತೈತ್ತಿರೀಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಯಜುರ್ವೇದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳು ನ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವವು. [R. N.

ಜಾಡಿಯನ್ ಎಂಬಿಕೆ Vol XLV (1916)
Page 22] ಸಾರ್ವಜನಿಕ ನ್ಯಾಯಾಂಗದ

(1) ಸುಭಾಷಿ (2) ಬಿಜ್ಜತ್ತಿ ಸುಭಾ
ನಿಧಿ (3) ಕುರುತ್ತಿ ಸುಭಾಸಿ (4) ಅಯ್ಯ
ರೇವ ಸುಭಾಸಿ (5) ಅಯ್ಯರ ಸುಭಾಸಿ
(6) ಭಾತುತ್ರಿ (7) ಪುರ ಕಾರ್ಥ ಸುಭಾಸಿ
(8) ಕೇದಾರ್ಥ ಸುಭಾಸಿ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು
ಬರಬರವಾಗಿ ಬರೆಯಲಾಯಿತು. (9) ಈ ಗ್ರಂಥ
ಗುರುತಿಸುವುದು (10) ಈ ಗ್ರಂಥ
ಗುರುತಿಸುವುದು ರತ್ನಗಳ ಬರೆಯಲು ಮೊದಲನೆಯ
ಪರಿಚಯ. ಕಂದಾಯ, ವೀರಬಾಹುರಾಯ,
ಗಣಪತಿ, ಅತ್ರಯದತ್ತಗಳೆಂದು ಚರಿತ್ರೆ
ಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವ ವಿಜಯನಗರದ ಚರಿತ್ರೆ
ಯನ್ನು ಸರಿಸಿಮೊದನೆ ತರ್ವುಳಿಸಿದರು, ಜ್ಞಾನ
ಪ್ರಕಾಶನಾದ, ಅಗಿದ್ದ ವಿಜಯರಾಯ ಪುಣ್ಯ
ಚರಿತ್ರೆ ಮೊದಲ ಬಾರಿ ಬರೆಯುವುದು. ವಾಲ್ಮೀಕಿ
ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ವಹನುಭಾವನಾದ ಮೂರುತಿಯ
ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ರಮ್ಯವಾಗಿರುವಂತೆ ವಿಜಯನಗರದ
ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯರಾಯ ಚರಿತೆಯ, ಮನೋಹರ
ವಾಗಿರುವುದು ಸರ್ವಜನರೂ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು
ಪಡೆದಿದ್ದ ಇವರು ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ರಂಕರಾ
ಚಾರ್ಯರ ದಕ್ಷಿಣಾಮ್ನಯವೀರರಾದ ಗುರುಗಳಾಗಿ
ದ್ದರು ಈ ವಹನುಭಾವರು ವಿಜಯನಗರಿಯ
ರಾಜಧಾನಿಯ ಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸು
ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷಯವಿವರಣೆ ಪ್ರವಚನ ಪಂಚ
ದಶಿಯಾಯನಗಳನ್ನು ಇವರು ರಚಿಸಿದವರು.
ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ರಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಗುರುಗಳಾದ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ
ನೆಯ ಹರಿಹರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯ
ರಂಬ ವಿಷ್ಣುನಗರಕ್ಕೆ ಸರ್ವದರ್ಶನಸಂಗ್ರಹವೆಂಬ
ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಮಹಾರಾಜರ ಮಾತಿ
ಗಾಗಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವುದು, ಪಾತಂಜಲ
ಮೊದಲಾದ ಹಳಗುರು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ
ವಾದ ವಿಷಯವು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ
ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯ
ವಿರಚಿತ ಸರ್ವದರ್ಶನ ಸಂಗ್ರಹ ಎಂಬುದನ್ನು ಬರೆಯುವ
ಇದನ್ನು ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರ ಸಾಧನವಾಗಿ ರಚಿಸಿದವರೂ
ಕುಲಸುರು ಹೇಳುವರು ಇದು
ಹೇಗಾದರೂ ಇರಲಿ. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ
ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಗ್ರಂಥವು ರಚಿತ

ವಾದುದೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಘನಾಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇಲ್ಲ

ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ರಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಗುರುಗಳಾದ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ
ನಗರದ ಸಿದ್ಧಾಂತಸಾಧನವಾಗಿದ್ದ ನೆಯ ವೇದ
ರಾಯನೂ, ರಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಗುರುಗಳಾದ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ
ವಾಳಿದ ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಮೊದಲಾದ ಅರಸರೂ
ಸಹ ಹರಿಹರರಾಯ, ಬಿಕ್ಕರಾಯ, ವಿಜಯರಾಯ
ಮೊದಲಾದವರಂತೆ ಕರ್ಣಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಅಂಧ್ರ
ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು
ಬಿಟ್ಟಿರುವರು. ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮಂತರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ರಿಗೆ ಭೂದಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ ತಾಮ್ರಲಿಪಿರಾಸನ
ಗಳನ್ನು ಕತ್ತಿಸಿರುವರು. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ
ರಾಸನಗಳು ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಾಮಂತರು ಇವೆಲ್ಲವಿ
ಡಾಂಧ್ರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ರಾಸನಗಳನ್ನು
ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕೈದು
ಸಾವಿರ ರಾಸನಗಳಾಗಿರುವುದು ಈ ರಾಸನಗಳಲ್ಲಿ
ರುವ ಅರಸರ ವಂಶವರ್ಣನೆ, ಗುಣವರ್ಣನೆ ಮೊದ
ಲಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಪದ್ಯಗಳ
ಕವಿತಾ ಸರಣಿಯು ಮಹಾಕವಿಗಳ ಕವಿತಾಸರಣಿ
ಯನ್ನು ಹೋಲುವುದು ರಸ ಭಾವಾಲಂಕಾರಗಳಿಗೆ
ಗಣಿಸುವವು ಈ ದೂರಗು ವ್ಯವಹಾರ ಧರ್ಮದಲ್ಲೂ
ಸಾಮಿತ್ರವನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸಿಗೊಳಿಸಿ ವಾಗ್ವಿವಿಯನೆ,
ಎಂತು ಅರಾಧಿಸಿರುವರೇಂಬುದನ್ನು ನಾನು ರಾಸನ
ಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಕೆಲವು ಗುಣಗಳನ್ನು
ವಿಜಯನಗರದ ಸಿದ್ಧಾಂತಸಾಧನವಾಗಿದ್ದ ಸಮಾ
ನವ ಮಹಾರಾಯನ ನಾಗಮಂಗಳದ ತಾ|| ೫೨
ನಯ ನಂ ನ ತಾಮ್ರರಾಸನವನ್ನು ಬರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿ
ದಾನೆ ಈ ರಾಸನದ ಕವಿತ್ವವು ಸರಸ ಮನೋಹರ
ವಾಗಿರುವುದು ಪದ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಸ್ಮಿತ ಮಹಾಕವಿ
ಯಾಗಿದ್ದ ಸಭಾಸತಿ ಪಂಡಿತನ ಕವಿತ್ವವಾಗಿದೆ
ತಾಮ್ರ ರಾಸನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ
ಗಣಿ ಸರಸಸ್ಥಿತಿವರಾಯ ಪ್ಲಿಪತಿವರ್ಯ್ಯ
ಕೀರ್ತಿಧಾರಯ್ಯ. ರಾಸನವೆಂದೆ ರಾಸನ
ಗಣಿ ನ ದಾರದರ್ಭರಮಿತ ಹೇವದಾಸರತೇ.
ಮೃದುಪದಮಿತಿ ತಾಮ್ರ ರಾಸನಾರ್ಥಮಹಿ
ಗಣಿ ತ ಸದಾಶಿವರಾಯ ರಾಸನೇನ. ಅಭಣದನಾ
ಗುಣಂ ವಜೀರಮಹಿಮ್ನಾ ಸರಸತೇ
ಗಣಿ ರಾಸನಾಸತಿ ಸ್ವಯಂಭೂಃ ಸದಾಶಿವಮಹಾ
ರಾಯ ರಾಸನಾದ್ವೀರಣಾತ್ಮಜಃ ಶ್ವಪ್ನಾ

೧೯೫ ಶ್ರೀ ವೀರಣಾಚಾರ್ಯವೃತ್ತಿವೃತ್ತಿ
ಶಾಸನಂ ||

ಈ ಸಭಾಪತಿ ಪಂಡಿತನ ವೃದ್ಧಸದ ಸಂವರ್ಧ
ದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕವಿತ್ವವು ಎಷ್ಟು ಗಂಭೀರವಾಗಿದ
ಯಂಬುವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಣ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡ
ಬಹುದು.

೧೪ ಕಾವೇರಿಮಾರು ಬಹು ಬಹು ಜಲರಯಾಂ
ಯೋವಿಲಂ ಫಲವಂ ರತ್ನಂಜೀವಗ್ರಾಹಂಗಳೇ

೧೫ ತ್ವ ಸಮಿತಿ ಭೂಜಬಲಾತ್ಪಂಚ ರಾಜ್ಯಾಂತ
ದೀಯಂ ಕೃತ್ವಾ ಶ್ರೀರಂಗಪೂರ್ವಂ ತದಪಿನಿಜವಶೇ

೧೬ ಪಟ್ಟಣಂ ಯೋಬಹುಪೇ ಕೀರ್ತಿಪ್ರಸಂಭಂ
ನಿಮಾಯ ತ್ರಿಭುವನ ಭವನ ಸ್ವಯಮಾನಾಪ
ದಾನಃ ಜೇರಂ

೧೭ ಚೋಳಂಚ ಪಾಂಥ್ಯಂತಮಪಿಚ ವಧಾ
ವಲ್ಲಭಂ ಮಾನಭೂಷಂ ವೀರ್ಯೋದಗ್ರಂತುರಪ್ಯಂ
ಗಜಪತಿ

೧೮ ನೃಪತೀಂಚಾಪಿ ಜಿತ್ವಾತದನಾಶ್ಚ | ಆಗಂಗಾ
ತೀರಲಂಕಾಪ್ರಧಮಚರಮ ಭೂಭೃತೃಪಾಂತಂನಿ

೧೯ ತಂತಂ ಹೃತಃ ಕ್ಷೋಣೀಪತೀನಾಂ ಸೃಜ
ವಿದ ತಿರಸಾಂ ಶಾಸನಂ ಯೋವೃತ್ತಾಸೀತ್ | ತಿಪ್ಪ
ಜೀನಾಗ

೨೦ ಲಾಡವೋಃ ಕೌಸಲ್ಯಾಶ್ರೀಸಮಿತ್ರಯೋಃ |
ದೇವೋರವ ನೃಸಿಂಹೇಂದ್ರಾತ್ಪ್ರಾಪ್ತಂಕ್ರೀಡಾ
ದಿವ | ವೀತಾ

೨೧ ವಿನಯನೈರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣಾ ವಿವನಂದನೈಃ |
ಜಾತೈಃ ವೀರ ನೃಸಿಂಹೇಂದ್ರ ಕೃಷ್ಣರಾಯ ವ.ಹೀ
ಪತೀ | ರಂ

೨೨ ಗ ಕ್ಷೀಂದ್ರಾಚುತದೇವರಾಯಾರಕ್ಷಾ ಭೂರೀ
ಣಾವಿವರಾವಕೃಷ್ಣೈಃ | ಓಪಾಂಚಿಕಾಯಾನರ

೨೩ ಸ ಕ್ಷೀಂದ್ರಾದ್ರಾಧಾವ ಭೂತಾಪುರಗೇಂದ್ರ
ಸ ಕಾ

ಇತ್ಯಾದಿ ಮನೋಹರಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿದಲ್ಲಿ
ಮಹಾಭಾರತವಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿವೆ ಒಂದು ಗ್ರಂಥ
ವನ್ನು ಆಳವಡಿಸಬಹುದು. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ತಾಮ್ರ
ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಿಗೆ ಕವಿತ್ವವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ
ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಭಾಪತಿ ಪಂಡಿತನಲ್ಲದೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ,
ತಿರುಮಲಾರ್ಯ ನೊದಲಾದವರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿ
ರುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀ ರ ಗೋಳ ರಲ್ಲಿ ನೆಲ್ಲೂರು ಪುಂಡದಲ್ಲಿ
ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಸಂಗಮ ಯುವರಾಜನಿಗೆ
ವಿದ್ಯಾಗುರುಕಾಗಿದ್ದ ಮೂಘನ ಸಹೋದರ ಭೋಗ
ನಾಥನೆಂಬ ವನ ತನ್ನ ಸಹೋದರನಂತೆಯೆ
ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾಗಿ ತನ್ನ ಅಪರ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಗಿರಿ
ವಾರದ ಸನ್ಮಾನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದು
ಬಂದಿದೆ ಇವನು ಗೃಹಸ್ಥನಾಗಿದ್ದಾಗ ರಾಮೇಶ್ವರ,
ಪ್ರಿಪುರವಿಜಯ ಉದಾಹರಣಮಾಲೆ, ಮಹಾಗಣ
ಪತಿಪ್ರವಂ, ಶೃಂಗಾರಮಂಜರಿ, ಗೋಪಿನಾಥಾಷ್ಟಕ
ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದವುಗಳಿಲ್ಲ ಅಲಂಕಾರ ಸುಧಾ
ನಿಧಿಯು ಪ್ರಸ್ತಾನಿತವಾಗಿರುವುದು ಈ ವಿಷಯವು
ವ. ರಾ. ಡಿ. ಪಿ. ಗುಂಡಪ್ಪನವರ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ
ಸಮಕಾಲೀನರು ಎಂಬ ಕೃತಿಯ ೨ನೆಯ ಭಾಗದ
೨೩ನೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು.

ಈ ರಾಜ್ಯದ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಸಾಲ್ವ ಸಂಗತಿಗಳು
ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗಮ ಸಂತತಿಯೇ
ಮೊದಲನೆಯದು ಎರಡನೆಯ ಸಂತತಿಯೇ ಸಾಲ್ವ
ಸಂತತಿ ಇದರಲ್ಲಿ ವಂಕದೇವನಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಖ್ಯಾತ
ರಾದ ದೊರೆಗಳಿದ್ದರು. ಮೂರನೆಯ ತುಳುವ
ಸಂತತಿಯಲ್ಲಿ ನರಸರಾಜ, ತಿಮ್ಮರಾಜ, ವೀರನರಸಿಂಹ,
ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ, ಅಚ್ಯುತರಾಯ, ಮೂದಲಾದ
ಪ್ರಖ್ಯಾತ ರಾಜರಿದ್ದರು ಸಾಲ್ವ ಸಂತತಿಯಲ್ಲಿ
ಹುಟ್ಟಿದ ತಿಪ್ಪರಸನು ಸ್ವತಃ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದು ಕಾವ್ಯಾ
ಲಂಕಾರಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ಕಾಳದೀಪ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ (೧೫೫೭-೧೫೬೪).
ಇದೇ ಸಂತತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ತಿಪ್ಪರಸನು ಇರಬ್ಬ
ಯ್ಯಾರ ಎಂಬ ತಮಿಳು ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿರು
ತ್ತಾನೆ.

ಕಂಪರಾಜನ ರಾಗೆಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದ ಗಂಗಾ
ದೇವಿಯು ' ಕಂಪರಾಯ ಚರಿತಂ ' ಎಂಬ ಕಾವ್ಯ
ವನ್ನು ಬರೆದಿರುವಳು. ಈ ಕಾವ್ಯವು ಸರಸವಾದ
ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ರಾಜನ
ವರ್ಣನೆ, ರಾಜಧಾನಿಯವರ್ಣನೆ, ಪ್ರಭುವಿನ
ವಿಜಯ ಯಾತ್ರೆಗಳು ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯಗಳಾಗಿರುವುವು

ಆಸೀತ್ಸಮಸ್ತಸಾಮಾನ್ಯ ಮಸ್ತಕನ್ಯಾಶ್ಚ ಶಾಸನ |
ಒಕ್ಕರಾಜ ಇತಿಖ್ಯಾತೋ ರಾಜಾ ಹರಿಹರಾನುಜ ||
ತಸ್ಯಾಸಿದ್ವಿಜಯಾ ನಾಮವಿಜಯಾರ್ಜಿತಸಂಪದ |
ರಾಜಧಾನಿಬುಧ್ಧಿ ಶ್ಲಾಘಾಶಕ್ತಿಸ್ಯೇವಾನುವಂಶೀ ||

ಅಧ ಕಂಪಮಹೀಪಾಲಃ ಕಂಪಯನ್ ದ್ವಿಪತಂ ಮನಃ |
ಪ್ರತಿಸ್ಥಿತ ದಿಶಾಂ ಭೇಜೀ ಮಲಯಾಚಲಮುದ್ರಿತಾಂ ||

ಈ ತೆರನಾದ ಮನೋಹರ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಸರಸ ನಾಗಿರುವ ಕಂಪರಾಯ ಚರಿತ್ರವು ಕ್ರಿಸ್ತ ಶಕಾಬ್ದ ೧೫೫೬ ಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಆರವೀಡು ಸಂತತಿಗೆ ಮೂಲಪುರುಷನಾದ ಶ್ರೀರಂಗರಾಯನ ಮೊಮ್ಮಗ ಶ್ರೀರಂಗರಾಯನು ಕೊಂಡವೀಡು ಪ್ರಾಂತದ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದನು ಇವನು 'ಪರಮ ಯೋಗಿ ವಿಲಾಸಂ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ ಸಾಲ್ವನರಸಿಂಹನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮಹಾಕವಿಯಾಗಿದ್ದ ರಾಜನಾಥ ಡಿಂಡಿಮನು ಸಾಳ್ವಾಭ್ಯುದಯ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವನು ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾಲ್ವಮಂಗು ಎಂಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ವೀರನ ಚರಿತ್ರೆಯು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು ಈ ವೀರನು ವಿಜಯನಗರದ ಸೇನೆಗೆ ದಳಪತಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಇವನು ಸೇನಾಸಮೇತ ನಾಗಿ ಮಧುರೆಯ ಶಂಭುರಾಯನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಗೆದ್ದು ಬಿರುವನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನು ಈ ದಳಪತಿಯ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಇವನ ವಂಶದವರೆ ವಿಜಯನಗರದ ಸೇನೆಗೆ ದಳಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದರು ಈ ಸಾಲ್ವಮಂಗು ವೀರನು ಶ್ರೀರಂಗಕ್ಷೇತ್ರದ ಶ್ರೀರಂಗನಾಥ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾವಿರ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ದಾನಮಾಡಿದನಲ್ಲದೆ ನಾರಾಯಣಾಷ್ಟಾಕ್ಷರಿಯ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಎಂಟು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಆ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕೊಡಿಸಿರುವನು. ಕ್ರಿ ಶ ೧೫೯೯ ರಿಂದ ೧೬೦೬ ರವರೆಗೆ ಎರಡನೆಯ ಬುಕ್ಕನು ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಪಣನು ಜೋಳ ಮತ್ತು ಪಾಂಡ್ಯದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ಜೈತ್ರಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಲ್ವ ಮಂಗುವು ದಳಪತಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೫೬ ರಿಂದ ೧೬೧೪ ರವರೆಗೆ ವೀರ ವೆಂಕಟಪತಿಯು ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಯವನರು ದಕ್ಷಿಣದೇಶದ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಶ್ರೀರಂಗಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದರೆ ಆಗ ರಾಮಾನುಜ ಮತೀಯರಾಗಿದ್ದ ತೆಂಗಲೆ ಪಂಗಡದ ಪುಳಲೋಕಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಗುರುಗಳೂ ವಡಗಲೆ ಪಂಗಡದ ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದ ವೇದಾಂತದೇಶಿಕರೂ ಸಹ ಗೋಪಣ್ಯ ನೆಂಬ ವಿಜಯನಗರದ ವೀರ ದಳಪತಿಯ ಸಹಾಯ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ದೇವತಾ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿದರೆಂಬ

ವಿಷಯವು ಅನಂತಾಯರೆಂಬ ಕವಿಗಳು ರಚಿಸಿದ ಪ್ರಪನ್ನಾಮೃತವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಶ್ರೀ ಹರಿಹರ ಮಹಾರಾಯನ ಕ್ರಿ ಶ. ೧೫೬೯ ರಿಂದ ೧೫೯೯ ರವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ದೊರೆಯು ಪುರೋತ್ತಮದಿಂದ ಚನ್ನಭಟ್ಟನೆಂಬ ತಾಡಿಕ ಮಹಾ ವಿದ್ವಾಂಸನು ತರ್ಗ ಭಾಷಾವ್ಯಾಖ್ಯೆಯೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ವಿರಚಿಸಿರುವನು. ಕೃಷ್ಣದೇವಮಹಾರಾಯನು ಕ್ರಿ ಶ ೧೫೯೯ ರಿಂದ ೧೫೫೦ ರವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದನು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಸಂಸ್ಕೃತಗ್ರಂಥಗಳೂ ಅಂಧ್ರಗ್ರಂಥಗಳೂ ಹುಟ್ಟಿರುವವು ತಮಿಳಿನಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿರುವವು. ರಾಯವಾಚಕಮು, ಕೃಷ್ಣರಾಯ ವಿಜಯ ಗ್ರಂಥಗಳು ತೆಲಿಗನಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಗಳಾಗಿರುವವು. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಕವಿಜನಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತನಾಗಿದ್ದನಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಃ ಕವಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು ಈತನು ಜಾಂಬವತೀ ಕಲ್ಯಾಣವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವನು. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ದಂಡಾಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದ ಸಾಲ್ವ ತಿಮ್ಮನು ಅಗಸ್ತ್ಯನ ಬಾಲಭಾರತವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಚಂಪೂಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಮನೋಹರವೆಂಬ ವಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವನು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸವ.ಕಾಲೀನರಾದ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ, ಭಾರತೀಕೃಷ್ಣತೀರ್ಥ, ಶಂಕರಾನಂದ, ಶ್ರೀಕಂಠನಾಥ, ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯ, ಭೋಗನಾಥ, ಮೊದಲಾದ ಮತನೀಯರು ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ಗ್ರಂಥರತ್ನಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಸಾರಸ್ವತ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೫೦ ರಿಂದ ೧೫೪೨ ರವರೆಗೆ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಅಚ್ಯುತರಾಯ ಮಹಾರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದ ೧೬ನೆಯ ಶತಮಾನದ ರಾಜನಾಥನೆಂಬ ಕವಿ 'ಅಚ್ಯುತರಾಯಾಭ್ಯುದಯ' ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವನು ಇದು ೧೨ ಸರ್ಗಗಳುಳ್ಳ ಕಾವ್ಯ. ಮೊದಲನೆಯ ಆರುಸರ್ಗಗಳು ಮಾತ್ರ ದೊರೆತು ಶ್ರೀರಂಗದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಾಗಿದೆ ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವನ ದಿಗ್ವಿಜಯವನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾಗಿದೆ.

ಕೃಷ್ಣದೇವ ಮಹಾರಾಯನು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಅಚಾರ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತರೆ ಮೊದಲಾದ ಮಹಾ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತನಾಗಿದ್ದನೆಂತಲೂ ಆತನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ

ಮಹಾವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರೆಂದೂ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಸಂಸಾರಸಮೇತನಾಗಿ ಕಾಂಚೀನಗರದ ವರದರಾಜಸ್ವಾಮಿಯ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಕವಿತ್ವಮಾಡಿ ಪ್ರಭುಗೆ ಆಚಾರ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತರು ಒಪ್ಪಿಸಿದರೆಂದು ಕಿಂವದಂತಿಯಿರುವುದು. ಅವರ ಅಸಾಧಾರಣ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಅವರನ್ನು ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಸನ್ಮಾನಮಾಡಿದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ನೀಲಕಂಠ ವಿಜಯವೆಂಬ ಚಂಪುಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ನೀಲಕಂಠ ದೀಕ್ಷಿತರು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ರತ್ನಪ್ರಾಯರಾಗಿದ್ದರು. ಆಚಾರ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಶ್ರೀರಂಗರಾಜಾಧ್ಯಾಪಿ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಮ್ಮ ತಂದೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿ ಮಹಾವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿ ಅವೈತಮುಕರ, ವಿವರಣದರ್ಪಣಗಳೆಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಮಕ್ಕಳೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಅಪ್ಪೆಯ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತರ. ಈ ಅಪ್ಪೆಯ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತರು ಗೃಹಸ್ಥರಾದ ಕರ್ಮರರು, ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ದೀಕ್ಷಿತರು. ಮೇಲಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರಪಾರಂಗತರು ಕರ್ಮಯೋಗಿಗಳು ಮಹಾತ್ಮರು. ಇವರು ಗ್ರಂಥರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಯಣಮಾಧವರಿಗೂ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೂ ಸಮಾನರು ಇವರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಶಿವಾನಂದ ಯೋಗೀಂದ್ರನು “ ಅಪ್ಪೆಯ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತೇಂ ಪ್ರ ವಿಜಯ ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿರುವನು. ಅಪ್ಪೆಯ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತರ ಕಾಲದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪರಿಶೋಧನೆಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ನಡೆಯುತ್ತಲೂ ಇವೆ. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ, ಕಾಳಿದಾಸ, ಮೊದಲಾದವರ ಕಾಲನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಮತಭೇದಗಳಿರುವಂತೆಯೇ ಇವರ ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲೂ ಮತಭೇದಗಳಿವೆ ಅಲ್ಲಿ ಹೇಗಾದರೂ ಇರಲಿ, ದೀಕ್ಷಿತರು ಹದಿನಾಂನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೬೬ ರಿಂದ ೧೬೧೪ ರವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ ವೆಂಕಟಸತಿಯಾನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಕುವಲಯಾನಂದವೆಂಬ ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದಾಗಿ ಆ ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯ ಪದ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅಮುಂಕುವಲಯಾನಂದ ಮಕರೋದಪ್ಪದೀಕ್ಷಿತಃ | ನಿಯೋಗಾದ್ವೇಂಕಟಸತೇ ನಿರುಪಾಧಿಕೃಪಾನಿಧೇ ||

ಅಪ್ಪೆಯ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತರು ೧೦೪ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮತಗ್ರಂಥಗಳಾಗಿರುವುವು. ಕುವಲಯಾನಂದ, ಚಿತ್ರಮೀಮಾಂಸ, ವೃತ್ತಿವಾರ್ತಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವುಗಳು. ಇವರು ವೇದಾಂತ ದೇಶಿಕರ ಯಾದವಾಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದಿರುವರು. ಇವರು ಬರೆದಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳಾವುವೆಂಬುದರ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿ ಚರಿತ್ರೆಯ ದ್ವಿತೀಯ ಸಂಪುಟದ ೩೫ ನೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಾಗುವ ೧೪ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಪಾರಕರ ಪರಿಚಯ ಕ್ಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿರುವ ೨ ಪದ್ಯಗಳು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಧರಿಸಿ ಒರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ

ಶ್ರೀವೀರ ವೇಂಕಟಪತಿ ಕ್ಷೋಣಿಪಾಲಸ್ಯ ಸಾಹ್ಯತಃ |
ಕೃತಃ ಕುವಲಯಾನಂದ ಶ್ವಿತ್ತ ಮೀಮಾಂಸಯಾಸಹ ||
ಅಭಿಧಾ ಲಕ್ಷಣಾನ್ಯಕ್ರಿವಿ ವೃತ್ತಿವೃತ್ತಿ ವಾರ್ತಿಕಂ ||
ಯಾದವಾಭ್ಯುದಯಾಖ್ಯಾಯಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂಚ
ಕೃತಂಕೃತಃ ||

ಅಪ್ಪೆಯ್ಯದೀಕ್ಷಿತರ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಲೇಖನಂಗ್ರಹ, ನ್ಯಾಯರಕ್ಷಾಮಣಿ, ಶ್ರೀಕಂಠಭಾಷ್ಯ, ಶಿವಾರ್ತಮಣಿ ದೀಪಿಕಾ ಮೊದಲಾದ ಅಪ್ಪೆಯ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಗ್ರಂಥಗಳು ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾಗಿವೆ.

ದೀಕ್ಷಿತರಿಗೆ ಪ್ರಥಮಾಶ್ರಯದಾತನು ಚಿನ್ನತಿಮ್ಮ. ಇವನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಂತೆ ದೀಕ್ಷಿತರು ಯಾದವಾಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ

ದೀಕ್ಷಿತರು ಚಿನ್ನ ತಿಮ್ಮನನ್ನು (ರಾಮರಾಜಪುತ್ರ)
ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತು ವರ್ಣಿಸಿದಾರೆ.

ತೇಷು ಮಹಿತೇಷು ಜಯತಿ ತ್ರಿದಿವ್ಯಾಧೀಶೇಷು
ಪದ್ಮಬಂಧುವ |

ಶ್ರೀಜನ್ಮ ತಿಮ್ಮರಾಜಃ ಪ್ರತಾಪನೀರಾಜತ
ಕ್ಷಮಾನಲಯಃ ||

ಕ್ಷಮಮಾನಸ್ಯ ಸಮುಪ್ರೇಸೇತೋಕ್ತ್ಯಧಿಭೃಶಂಕಯಾ
ನಿಹಿತಾಃ |

ಕೀಲಾ ಇವಭಾಸಂತೇ ತತ್ರಯಾ ಯ ಸ್ಯಸ್ಯಧಾ
ಜಯಸ್ತಂಭಾಃ ||

ಈ ಚಿನ್ನ ತಿಮ್ಮನು ಸದಾಶಿವರಾಯನ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೪೨ ರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಅಪ್ಪೆಯ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತರು ಕೆಲವು

ಕಾಲ ವೆಲ್ಲೂರಿನ ಚಿನ್ನಬೊಮ್ಮ ನಾಯಕನ ಆಶ್ರಯ ದಲ್ಲಿದ್ದು ೧೫೮೫ ರಲ್ಲಿ ಪೆನಗೊಂಡೆಯ ವೆಂಕಟಪತಿ ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ದಯಮಾಡಿಸಿದರು. ಇವರು ರಚಿಸಿರುವ ವಿಧಿರಸಾಯನವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವೆಂಕಟಪತಿ ಮಹಾರಾಜನನ್ನು ಇಂತು ಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡಿರುವರು.

ಪ್ರಾಪ್ತಂತ ತ್ರಾಪಣೀಯಂ ಕಿಲಯದಿಹ
ಕಿಯಾನ್ ಪೂರ್ಣೀಯೋಸ್ತಿನಾಂಕೋ ।

ನಾನಿಷ್ಟಂವಾನಿವತ್ತ್ತ್ಯಂ ನಿಜವಿಷಯತಯಾ
ದೃಶ್ಯತೇಕಿಂಚಿದತ್ಯ ॥

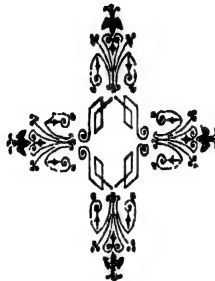
ಕಿಂತುವ್ಯಾವಾರ ಮೇಷಪ್ರದಯತಿಫಲ
ಸಂಯೋಜನಾರ್ಥಂ ಪರೇಷಾಂ ।

ಪ್ರಾಪ್ತೇವುಣ್ಯೈ ರಗಣ್ಯೈರಿವ ವಿಭುಧಗಣೋ
ವೆಂಕಟಕ್ಷೋಣಪಾಲಂ ॥

ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರಭುಗಳು ಇಂತಹ ಮಹಾ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದಲೂ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿಸಿಕೊಂಡರೆಂದ ಮೇಲೆ ಅವರೆಷ್ಟು ಧನ್ಯರೋ! “ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ” ಎಂಬ ವಿಷಯವು ತುಂಬಾ ದೊಡ್ಡದಾದುದು. ಅಂಥ

ದ್ರವಿಡ ಕರ್ಣಾಟಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೂ ಸಂಸ್ಕೃತಾಂಗ್ಲೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೂ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಚರಿತ್ರೆಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪರಿಶೋಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಶವನ್ನೂ ವಿವರವಾಗಿ ಬರೆಯಲು ಪಂಡಿತರಾದವರಿಗೆ ಬಹುಕಾಲವು ಹಿಡಿಯುವುದು. ಈ ಸಣ್ಣ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಎಲ್ಲಿ ಪಡೆದ ವಿಷಯವು ಸ್ಥಾಠೀಪುಲಾಕನ್ಯಾಯದಂತೆ ಏಕದೇಶ ದಲ್ಲಿ ದಿಶ್ಯಾತ್ ಪ್ರದರ್ಶನವಾಗಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಸ್ತೋತ್ರಾಹದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಾಂಧ್ರ ದ್ರಾವಿಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಗೊಂಡಷ್ಟು ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಗೊಳಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವರು ಕರ್ಣಾಟಕ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಅವಲಂಬನೆಯನ್ನು ಕೊಡದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮಧುರ ಮಂಗಳಸ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ಕುಮಾರ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ನಿತ್ಯಾತ್ಮಶುಕ ಮೊದಲಾದ ಮಹಾಕವಿಗಳು-ಕ್ರಮ ವಾಗಿ ಧರ್ಮನಾಥಪುರಾಣ, ನಿಘಂಟು, ಭಾರತ, ರಾಮಾಯಣ, ಭಾಗವತಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ರಾಗಿದಾರೆ

ಪ್ರೊ. ಪ್ರಿ. ಕೆ. ಗೋಕಾಕ

ಎಂ. ಎ

ಫರ್ಸ್ಟ್ ಸನ್ ಕಾಲೇಜ್ ಪುಣೆ

ಕೀರ್ತನಕೇಸರಿ ಬಿ. ಶಿವಮೂರ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು.
ಋಷಿಕೂರು.

ಶ್ರೀ ತಮ್ಮಂಗಣ್ಣ ಕುಬೇರಪ್ಪ ತುಕೋಲು
ಎಂ. ಎ. ಎಲ್. ಎಲ್. ಬಿ. ವಿಜಾಪುರ.

ಶ್ರೀ ಕಟ್ಟೆ ಕೇಸೂಚಾರ್ಯರು.
ಬಿ. ಎ. ಎಲ್. ಎಲ್. ಬಿ.

ತಾವಣನಾಯಕ.

(ಲೇಖಕರು:—ಪ್ರೊ. ವಿ. ಕೆ. ಗೋಕಾಕ ಎಮ್. ಎ; ಪುಣೆ)

ಇದೋ! ನನ್ನ ಸ್ವೃತ್ತಿಪಥದಿ ಎಸೆದೆ ನೀ ಸಾಯಕವ.
ಹಾಳು ಹಂಪೆಯಲಿರುವ ಮೂಲಿ ಗುಂಪೆಯನೊಂದ
ಶೋಧಿಸುತ ನಡೆದಿರಲು ಹಾಳು ದೇಗುಲವೊಂದ
ಕಂಡೆ ಜನರಗಿಯುತಿಹುದನು. ಅವರ ಕಾಯಕವ-

ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ ನಿಂತಿರಲು ಗುಡಿಯ ಕಲ್ಲುಂಬದಡಿ-
ಗಿರುವ ಗುಹೆಯೊಂದರಲಿ ಒರ್ವ ವೃತ್ತಿಯಕಂಡೆ,
ಸುತ್ತುವರಿದಿರೆ ಜನರ ಸಂದಣಿಯು. ಎನೆಂಬೆ!
ಅಂಕುರಿಸಿತೆನ್ನೆಯೊಳನುರಾಗದೊಂದು ಮಿಡೆ !

ಆಗ ಬಂದಿತು ಮುಂಜೆ ವೃತ್ತಿ ಮತ್ತೊಂದಿತದು:
“ ಮೂರು ಶತಮಾನದಾಚೆಗೆ ಜೀವಿಸಿದ ಬೊಂಬೆ-
ಯೆನಬೇಡಿ ! ಮಾನಿಸನೆ ನಾನಿಹೆನು. ಕಂದಿತದು
ವಿಜಯನಗರದವೆಂಪು. ಆ ಬನಸಿರಿಯ ರೆಂಬೆ,
ನಾನೊರ್ವನುಳಿದಿಹೆನು; ಅದರ ಸಂದೇಶವನು
ತಂದು ಮುಟ್ಟಿಸಲೆಂದು ನಿಮ್ಮ ಹೃದ್ವೇಶವನು ! ”

“ ತಾಳಿಕೋಟಿಯ ರಣದಿ ಕಣ ಕಣವು ಸಹ ಹೋಗಿ
ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಳಿದಿರುವ ಪರಿಯನಾ ಧೇನಿಸಿದೆ.
ನರಪತಿಯನುಳಿಸಲೆಂದತಿಯಾಗಿ ಹವಣಿಸಿದೆ.
ಮಾಡಲೇನಹುದಿನ್ನು ಕಾಲ ಬಂದಿರೆ ಮಾಗಿ?
ಅಸಹಾಯನಾಗಿರಲು ಇಂಥ ವೇದನೆ ತಾಗಿ
ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಮರಳಿ ಕ್ಲೇಶವನು ಗಮನಿಸದೆ;
ರಾಣಿವಾಸವನುಳುಹಿ ಕಾರ್ಯವನು ಸಮನಿಸದೆ;
ಅಂದಿನಿಂದಿನ್ನುವರೆಗಿರುವೆನೆಲೆ ಬೈರಾಗಿ ! ”

“ ವಿಜಯನಗರದಿ ಮೂರುವಿನವು ನಡೆದಿಹ ಕೊಲೆಯ
ನೋಡಲೆಂದವಿತು ಕುಳಿತಿದ್ದೆ ನೆಲಮನೆಯೊಳಕೆ:
ಅಂತೆ ನಿಮ್ಮನು ನಾನು ಕಾಂಬುದಕೆ ಕಾರಣನು!
ಅದರಂತೆ ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದೆ ನನ್ನಯ ತಲೆಯ!
ಇನಿತು ದಿನವಿರಲಿಲ್ಲವೆನಗೆ ಜನತೆಯ ಬಳಿಕೆ:

ಅರುಣೋದಯ—ವಿಜಯನಗರಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಂಚಿಕೆ.

“ಅಡಗಿದೆನು ಮೂರು ದಿನವೀಗುಹಾಭಾಗದಲ್ಲಿ
ತುಂಗಭದ್ರೆಯು ಹರಿದು ರಕ್ತಾನುರಕ್ತಿಯಿರೆ;
ಯವನ ಸೇವೆಗೆ ಯವನ ಸೇವೆಯಾಸಕ್ತಿಯಿದೆ
ಬಾಳಿದೆನು ಬಲು ಬಳಲಿ ಅತಿಭೀತರೋಗದಲ್ಲಿ.”

“ಆಮೇಲೆ ಬಂದು ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ದಿಟ್ಟಿಯ ಚಳ್ಳೆ
ಸೂರ್ಯಾಸ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಪರರಾಜಹಸ್ತವದು
ರಾಜ್ಯರವೆಗಿಹ ದುಕ್ಕಾಲವ ಸೆಳೆಯೆ, ಗ್ರಸ್ತವಿದು.
ಅಭಿಮಾನಧನವೆಂದು ಒರಲಿದಳು ಆ ನಲ್ಲೆ!”

“ವಿಜಯನಗರವದಂದು, ಅಪಜಯನಗರವಾಗಿ
ಸುಖಕಿರುವ ನೆಲೆವೀಡು ದುಃಖದಾಗರವಾಗಿ
ಕನ್ನೀರು ಕಣ್ಣೀರು ನಿಲಲು ಸಾಗರವಾಗಿ
ಮನವಿ ಮಲ್ಲಳಿಗೊಂಡೆ—ಎಲೆ ಸ್ಮಶಾನವದೇನು!
ಕನ್ನಡದ ಪೈಸಿರಿಯು ಬತ್ತಲಾಗಿಹುದೇನು!
ಕೊನೆವರೆಗು ನಮ್ಮ ನಾಡಿನಲಿ ದುರ್ಗತಿಯೇನು!”

“ಇಂತಲ್ಲ! ಹೊಸತೊಂದು ಸ್ಫೂರ್ತಿಯದು
ಜನಿಸುವದು:-
ನಾಡಿನೊಳು ಹೊಸತೊಂದು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವೇಳುವುದು;
ಕನ್ನಡಕೆ ಹೃದಯವಿರುವನಕ ನೆರೆ ಬಾಳುವದು;
ನಾಡ ಹಸುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಇದು ಕಾರ್ಯವೆನಿಸುವದು.”

“ನಾಡಿನವರೆದೆಯಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನಕ್ಕರದಿ ಬರೆದ,
ಬಾಳುವರು ಕಬ್ಬಿಗರು, ತಮ್ಮ ಸಾಹಸಗಳನು.
ಅವರ ಸುಖದುಃಖವನು ಉಮ್ಮಳ್ಳುಲ್ಲಸಗಳನು
ನೆನೆಯುವರು ನೆರೆನಾಡಿನವರು ತಮ್ಮನು ಮರೆದು.”

“ಅವಕಂತೆ ಕರುನಾಡ ತುಂಬ ಸಂಚರಿಸುವೆನು
ಹಿಂದಿನವರೆಸಕ ತಣಿಸದಿಹ ಬೆಂತರರಂತೆ;
ಇಂದಿನವರನು ಕನಸಿನಲಿ ಹೋಗಿ ಹರಸುವೆನು;
ಅವರೆದೆಯು ಪುಟಿಯುವದ ನೋಡಿ ತುಂತುರದಂತೆ
ಹಿಂದಿನವರನು ನೆನೆದು ಮುಂದಿಹುದ ಸ್ಮರಿಸುವೆನು;
ಕಂಡುಬರುತಿಹದೊಂದುಯುಗ-ಯುಗಾಂತರದಂತೆ!”

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಿಂದ.

ವೀರಶೈವಧರ್ಮಕ್ಕಾದ ಸಹಾಯ.

(ಲೇಖಕ:—ಕೀರ್ತನ ಕೇಸರಿ ಕವಿರತ್ನ. ಬಿ. ಶಿವಮೂರ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರಿ ಹುಲ್ಲುಂಟೆಮಠ ತುಮಕೂರು.)

ಕರ್ನಾಟಕದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಣೇಯಗಳಾದ ಗಂಗೆ, ಕದಂಬ, ಚಾಲುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ಹೊಯ್ಸಳ ದೇವಗಿರಿ ಯಾದವ ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು ವೈಭವದಿಂದ ಅಗಿ ಹೋಗಿದ್ದರೂ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಹಲಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡಿಗರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಸಿದೆ.

ಇದಕ್ಕೆ ಆ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾಲದ ಮಹತ್ವ, ಮಹರ್ಷಿ ವಿಧ್ಯಾರಣ್ಯನ ಘನತೆ, ಆ ರಾಯರ ಅದ್ಭುತ ಪರಾಕ್ರಮ, ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಪಂಪಾ ಪತಿಯ ದಿವ್ಯಾನುಗ್ರಹ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು.

ವಿಜಯನಗರಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ, ಅದು ಸುಮಾರು ೨೩೦ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಇಂದಿನ ಹಿಂದೂ ಚರಿತ್ರೆಯು ಬೇರೊಂದು ವಿಧವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಟಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂಬುದು ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಿಗಳಿಲ್ಲಾ ತಿಳಿದ ಮಾತು.

ವಿಜಯನಗರಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ೩೦೦ ವರ್ಷದ ಸ್ಮಾರಕ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ಆ ಮಹಾಜನಪದದ ರಾಜಧಾನಿಯೆನಿಸಿದ ಪಂಪಾಶ್ವೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನೆರವೇರಿಸಬೇಕೆಂದು (೧೯೩೬ ರಲ್ಲಿ) ಕನ್ನಡಿಗರು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ ಮೇಲಂತೂ ಆ ರಾಜ್ಯದ ನೆನಪು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಡಗಿಡಗಿ ಆಗತಿದ್ದದೆ.

ಈ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ಹುರುಪಿನಿಂದ ನೆರವೇರಿಸಿದ ಹೊರತು ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಒಂದು ನವಚೈತನ್ಯವು ಹುಟ್ಟುವಂತೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೬೫ ರಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾತೀರದ ರಾಕ್ಷಸತಂಗಡಗಿ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ವಿಘಾತದೊಂದಿಗೆ ಅಸ್ತಂಗತವಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸೌಭಾಗ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಬಹುಗತಕಾಗುವಂತೆಯೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ.

ಈ ಮಹಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರೆನಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಜಾತಿಯವರೂ ಒಮ್ಮನದಿಂದ ಮಾಡಿ ವಿಶಾಲ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ನಿರ್ಫಲ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾಕ ಸಮಾಜವೆನಿಸಿದ ವೀರಶೈವರೂ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಬೀಳದೆ ಕಾರ್ಯೋತ್ಸುಖರಾಗ ಬೇಕೆಂದೂ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಿಂದ ವೀರಶೈವಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಅವಾರವಾದ ಸಹಾಯವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಸೂಚಿಸುವುದೇ ಈ ಲೇಖನದ ತಾತ್ಪರ್ಯವಾಗಿದೆ.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಹಿಂದೂಧರ್ಮ, ಸಂಸ್ಕೃತ-ಕನ್ನಡ-ತೆಲಗು ಮೊದಲಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಗೀತ-ಶಿಲ್ಪ-ಚಿತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಕಲೆಗಳು ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಅವಾರವಾದ ಸಹಾಯವಾಗಿದೆ. ಹಂಪೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜನ ಬಸ್ತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಜೈನ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಅಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಸಿಕ್ಕಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ತನಗೆ ಕಡುವೈರಿಗಳೆನಿಸಿದ್ದ ತುರುಷ್ಕರಿಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟು (ಮಸೀತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕ) ತನ್ನ ಔದಾರ್ಯವನ್ನು ಬೀರಿದ ಆ ರಾಜ್ಯವು ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಯ ವರಂನ್ನೆತು ತಾನೇ ಮರೆತಿತು?

ಕಲಚುರಿ ಸಾರ್ವಭೌಮ ಬಿಜ್ಜಳ ಭೂಪಾಲನು ಕಲ್ಯಾಣದ ಅರಸಾಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ, ಶ್ರೀಬಸವೇಶ್ವರನು ಅವನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ ಇಂದಿನ ವೀರಶೈವ ಸಮಾಜವು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಹುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತೋ ಹಾಗೆಯೇ ವಿಜಯನಗರದ ಭೂಪಾಲರು ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಈ ಸಮಾಜವು ಇಂದಿನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ವೀರಶೈವ ಸಮಾಜ ಚರಿತ್ರೆಯ ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ ಕಾಲಗಳೆರಡು

೧. ಬಸವೇಶನು ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ಧ್ವಜವನ್ನು ಮೆರೆಯಿಸಿದುದು.

೨ ವಿಧ್ಯಾನಗರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಪ್ರತಾಪದೇವರಾಯನು ಲಿಂಗಧಾರಿಯಾಗಿ ವೀರಶೈವಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟಿರುವನು.

ಹಲವು ಲಿಂಗವಂಶರು ಮೊದಲನೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವಷ್ಟು ಎರಡನೆಯ ಸಮಯವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಕಾರಣವೇ ಅಂಥವರು ವಿಜಯನಗರದ ಬಗ್ಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಶ್ರದ್ಧಾನ್ವಿತರಾಗುವದೂ ಇಲ್ಲ. ಇದು ವ್ಯಸನಕರವಾದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

ವಿಜಯನಗರದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರಾದ ಹುಕ್ಕು ಬುಕ್ಕರು ವೀರ ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ಅದ್ವೈತ ಗುರುವಾದ ವಿಧ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಯ ಪರಮ ಭಕ್ತರು. ಪಂಪಾವಿರೂಪಾಕ್ಷನೇ ಇವರ ಕುಲದೇವತೆ. ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಂಡಾಧಿಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ರಣಧೀರ ಬಸವಯ್ಯನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ವೀರಶೈವ ದಂಡನಾಯಕನು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಲಿಂಗವಂಶರಲ್ಲಿ ಈತನೇ ಮೊದಲಿಗನೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಅನಂತರ ಆಳಿದ ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ (೧೩೭೭-೧೪೦೪) ವೀರಶಿರೋಮಣಿ ಮುದ್ದನೆಂಬ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಲಿಂಗವಂಶ ದಂಡನಾಯಕನು ಆಗಿಹೋದನು. ವಿಜಯನಗರದ ಆರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವನು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ವೀರಶೈವರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯವನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಕ್ರಿ ಶ ೧೪೧೯-೧೪೪೭ ರ ವರೆಗೆ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನು ಲಿಂಗವಂಶನೇ ಆಗಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇವನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಕಣಾಮಾತೃ, ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಿದ್ದರು. ಈ ಉಭಯರೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜಕಾರಣಪಟುಗಳಾಗಿ ದಲ್ಲದೆ ಮಹಾ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿಯೂ ಕವಿಗಳಾಗಿಯೂ ಕವಿಜನಾಶ್ರಯರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರು. ಲಕ್ಕಣಾಮಾತೃನು “ಶಿವತತ್ವ ಚಿಂತಾಮಣಿ” ಎಂಬ ಶ್ರೇಷ್ಠತಮವಾದ ಪಟ್ಟದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈತನು ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನಿಗೆ ಪರಮ ಪುತ್ರನಾಗಿದ್ದಂತೆಯೂ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಲಕ್ಕಣಾಮಾತೃನಂತೆಯೇ ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯನೂ ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದನು ಇವನಿಗೆ “ಭಕ್ತಿ ಭಂಡಾರಿ” ಎಂಬ ಬಿರುದಿರುವುದರಿಂದ

ಇವನು ಮಹಾಮಹಿಮನಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಿರುದು ಬಸವೇಶ್ವರನಿಗೆ ಹೊರತು ಇನ್ನಾರಿಗೂ (ಇವನಹೊರತು) ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯ ಕರ್ತೃವಾದ ಮಹಾಕವಿ ಚಾಮರಸನಿದ್ದನು. ಈ ಕವಿಯನ್ನು ರಾಜನು ಬಹುವಾಗಿ ಮನ್ನಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ರಾಜಮಾನ್ಯವಾದುದರಿಂದಲೇ ಈತನ ಗ್ರಂಥವು ಸಂಸ್ಕೃತ, ತೆಲುಗು, ತಮಿಳು, ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಂತರವಾಗಿ ಜಗನ್ನಾನ್ಯವಾಯಿತು. ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತೋಭಯ ಮಹಾ ಕವಿಯಾದ ಮಗ್ಗಿಯ ಮಾಯದೇವನೂ ಸಪ್ತಕಾವ್ಯದ ಗುರುಬಸವನೂ ಮಹಾಲಿಂಗದೇವ ಕುಮಾರ ಬಂಕನಾಥ ಕಲ್ಲುಮರದ ಪ್ರಭುದೇವ ಶ್ರೀಗೀಂದ್ರ ಕವಿಕರಸ್ಥಳದ ನಾಗದೇವ, ಬತ್ತಲೇಶ್ವರ, ಚಂದ್ರಕವಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಕವಿಗಳೂ ಶಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತರೂ ಈ ಪ್ರೌಢದೇವನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೇ ವಿರಾಜಮಾನರಾದರು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ೧೬೧ ಮಂದಿ ವೀರಶೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರೆಂದು ಐತಿಹ್ಯವುಂಟು. ಚಾಮರಸಾದಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ವೀರಶೈವರೇ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರೌಢದೇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುದೇವ, ಬಸವೇಶ, ಚನ್ನ ಬಸವೇಶ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮುಖ ಗ್ರಂಥಗಳು ಬೇಕೆ ಬೆನ್ನಣೆಯಿಂದ ಬಲಗೊಂಡುವಲ್ಲದೆ ಇವರ ಚರಿತ್ರೆಗಳೂ ಚಾಮರಸಾದಿ ಕವಿಗಳ ಕೈಗುಣದಿಂದ ಮೊದಲಿಗಿಂತಲೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದುವು. ಅಂತು ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಈ ರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲಭಿಸಿದ ಸಹಾಯವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದಲ್ಲ. ಲಿಂಗಧಾರಿಗಳೆನಿಸಿದ ಹಲವು ರಾಜರುಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಭೌಮನೊಬ್ಬನು ಲಿಂಗವಂಶನಾದುದು, ಅದಕ್ಕೆ ಅಪಾರವಾದ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ತ್ತುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಚಾರವಲ್ಲ. ೧೫೮೦ ರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಶೈವಿಯೆಂಬವನು ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಹೆಸರನ್ನು ವೀರಶೈವ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತ ಮಾಡುವ ಸಲುವಾಗಿ “ಪ್ರೌಢರಾಯನ ಕಾವ್ಯ” ಎಂಬ ಒಂದು ಪಟ್ಟದ ಗ್ರಂಥವನ್ನೇ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ವೀರಶೈವರಲ್ಲಿ ಬಹಳವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ವಿರೂಪಾಕ್ಷರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಭಗವಾನ್ ತೋಟದಾರ್ಯರೂ ಅವರ ಶಿಷ್ಯ ವೃಂದವೂ ವಿಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ

కృష్ణదేవరాయన ఆళిశయల్లి ఎల్ల మతదవంగుల సమనాగి ఆశ్రయ లభిశతు. ఇవన ఆస్థానవ కవిగళల్లి ఆంధ్ర కవిపుంగవనాది 'మదయ్య గాంమల్లన్న' ఎంబువను లింగవంకనాగిద్దను. విజయనగర సామ్రాజ్యము కడిగాలదల్లి విద్యానగ రియల్లి ఓవర లింగవంక మహా కవియగా హోదను. ఆవనే విజయనగరద హిరియమరా ధిశ సిద్ధవిరగురువనకరకంజసంజాత విరూ పాక్ష పండిత. ఈతను విరక్తివరల్లియే. ఏకే తన్నడ సాహిత్యదల్లియే ప్రసిద్ధునాద కవి ఇవన 'జన్మ బసవ పురాణ' నంబ కావ్యపు విద్యజ్ఞున మాన్యవాగిదీ. ఇవను 'నూతన పండితారాధ్య' నంబ ప్రశస్తిగీ పాత్రవాగురువను లోకవంద్య సర్వజ్ఞునా ఈ రాయర కాలదవనే ఎందు కలవు విద్యాంశరు ఆభిప్రాయ పడుతూరీ.

సమ్రాట్ కృష్ణదేవరాయనిం ద విరక్తివ ధర్మశక్తి ఆవ సహాయపు ఇన్నా మిగిలాదుదు హిందణ ప్రొధదేవరాయను తాను విరక్తివ నాదుదల్లిదీ లక్ష్మణామాత్య జక్కణాచార్య నోద లాదవంగి లున్నత శానవన్న శోభిద్దా ఆల్లదీ కరశ్శలద విరక్తిదేయినిగీ తన్న మగళన్న శోభిద్ద లగ్న మూడిదనోదూ తిళిదు బరుత్తదీ కృష్ణదేవరాయనూ స్వాదియ అరసర పూర్తిక నాద అరసప్సనాయకనూ బంధుగళ. అందరీ కృష్ణదేవన నోదరియ మగనే అరసప్స నాయక కృష్ణదేవరాయనిగీ మక్కళిద్దిరలు ఈ అరసప్సననే ముందిన విద్యానగరియ సింహాస నశ్చ తరదీకేందు ఆలోచిసిద్దనోదన ముందీ ద్విసానగ్రహింద రాయనిగీ మక్కళాద్దిరిం ద ఆ యోజనీయ మానశికనాయకేందూ తిళిదు బరుత్తదీ స్వాదియ అరసరు లింగవంకరేంబుదూ విరక్తివ ధర్మశక్తి ఆపారవగా సహాయ మూడిన వరేంబుదూ ప్రసిద్ధవాద విజార.

శీళదియ అరసరీ విరక్తివ రాజరల్లి దేసరా దవరు. బతుకాల బాళిదవరు. ఇవరు ఒక కాల విజయనగరదవర మాండలికరాగిద్దు ఆ రాజ్యపు నాతవాద మేలీ స్వతంత్రరాదరు. ఈ రాజ్యవన్న జూడప్స నాయకను స్థాపిదరు

అదు కృష్ణదేవరాయన ఆనుగ్రహపు సహ యపు ఇల్లిద్దరీ లుళియత్తిరల్లి. ముందీ ఆదోందు రాజ్యవంబితే పంగణతమాగుత్తలూ ఇరల్లి. ఈ రాజ్యవన్న గళిద కీర్తియల్లి ఒక భాగపు కృత్రియ జూడావ డీ కృష్ణదేవరాయనిగీ కల్లకక్కుదేంబుదన్న ఇతిహాసవిదర్లిరూ ఒప్ప దీకాగిదీ. ఈ కాలవల్లి విద్యానగరియల్లి లింగ వంకర హిరియమర కల్లమర మోదలద ఆసం ఖ్యాత మరగళ విఖ్యాతనాగిద్దంతే కాణత్తదీ

స్వాది శీళదియ అరసరీగీ ఆల్లదీ బిజువర నోదలద సణ్ణ పుట్టి లింగవంక అరసరీగూ విజయనగరపు ఆశ్రయ స్థళనాగిత్తు. ఈ ప్రకార ప్రొధ దేవరాయనంతయే కృష్ణదేవరాయనిం దలూ విరక్తివ ధర్మశక్తి ఆపారవాద సహాయ నాయకేందు తిళిదు బరుత్తదీ.

కల్పవృక్షంతే శీళవంకరీ బేడిదిప్పవన్నివ ఆ మహా సామ్రాజ్యపు హిందూ సమాజశక్తి కణాటిక సంగ్రహిగూ సంరక్షకనాగిద్దంతయే విరక్తివ ధర్మశక్తి నేరవాగిత్తేంబుదన్న ఈ లోబ నవన్న ఓదువుదరింద వాజికరు మనగాణబతు దాగిదీ అంధ రాజ మహారాజర ఆశ్రయవిల్లిది ద్దరీ ఇందిన వరగీ విరక్తివ సమాజపు (ఈగనంత) ఇరలూ సాధ్యనాగుత్తిరల్లివంబు దన్న ఎల్లరూ ఒప్పదీకాగుత్తదీ.

విరక్తివరు భావాద్యప్సియందలీ ఆల్లదీ ధార్మిక దృష్టియందలూ విజయనగరశ్చ కృతజ్ఞ రాంగిరదీకాగిదీ ఆ కృతజ్ఞతయన్న కార్యతః తోరశలూ బీకాగిదీ అంత కాలపు ఈగ సన్నిహితనాగిదీ. అపిల కణాటికపు ఎందు మరీయద ఆ మహా సామ్రాజ్యద స్థారకీర్తి వవన్న ఆజిశలిశ్చ ముందీ నుగునాగ విర క్తివరు హింజగువరీ? కిగాదరీ ఆగ "విర" ఎంబ బిరుదు హాస్యాస్పదనాగువుదిల్లివే? శీలా సదల్లి శివన సభియన్న లుకరిరువ ప్రొధదేవ రాయ, లక్ష్మణామాత్య, జక్కణాచార్య, దండనా యక బసవయ్యరు, హిరకవి జామరగ మోదలద ప్రమధరు కర్తవ్యజ్యూతరాద లింగవంకరన్న నోడి మరుగువుదిల్లివే?

(శివం భూయాత్)

ಹಿಂದೂಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ವಿಜಯನಗರರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ

ಋಣಿಯಾಗಿಲ್ಲವೇ?

(ಲೇಖಕರು:—ಶ್ರೀ.ತಮ್ಮಣ್ಣ ಕುಬೇರಪ್ಪ ತುಕೋಲ ಎಮ್. ಎ. ಎಲ್. ಲ್. ಬಿ ವಿಜಯಪುರ.)

ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನಾಕಾಲವು ಹಿಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ್ದೆಂದು ಹೇಳಿದರಷ್ಟೇ ಸಾಲದು; ಅದೊಂದು ಸುವರ್ಣಾಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಬರೆದಿಡತಕ್ಕ ಕಾಲ. ಹಿಂದೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಅಳಿಯದೆ ಉಳಿಯಲು, ಮತ್ತು ಹದಿನೇಳನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂರಾಜ್ಯ ಸುಸಂಘಟನೆಗೆ ಸಹಾಯ ಕರ್ತೃವಾದ ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಇಡೀ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವೇ ಋಣಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಸಾರುವ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಇದೊಂದೇ.

ವೈಕ್ರಿಯ ಅಥವಾ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಉತ್ಸಾಹರೂಪಿಯು ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹಿಂದರಿ, ವಿಂಶತಗಳಾಗುವುದು ಅಶಕ್ಯ; ಝರಿಗೆ ಅಗಾಗ್ಗೆ ತಡೆಬಿದ್ದರೆ ಪ್ರವಾಹವು ಇಮ್ಮಡಿ ಭರದಿಂದ ಸಾಗುವುದು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗಿದ ಓಳು ಮುಂದೆ ಗರ್ಜನೆ ಮಾಡುತ್ತ ಬಡಬಡಾಟದಿಂದ ಓಡುತ್ತದೆ ಅದೊಂದು ಉರ್ಜಿತವಾಗಿಯೇ ಕಾಲ ಪರೀಕ್ಷೆ ಹಾವಿನಂತೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ತಾರುಣ್ಯ ಸಂಚಾರ; ಜಯಭೇರಿಯನ್ನುಳಿದು ಬೇರೆ ನಿಧಾನವು ಅಲ್ಲಿ ಕೇಳಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಕಾಲವೊಂದು ಕರ್ಣಾಟಕಕ್ಕೆ ಹದಿಮೂರನೇ ಶತಮಾನದ ಪಶ್ಚಿಮಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಒದಗಿತು. ಚದುರಿ ಹೋದ ಕರ್ಣಾಟಕಕ್ಕೆ ಅಗಬೇಕಾದದ್ದು ಒಕ್ಕಟ್ಟು; ಸ್ವಾಭಿಮಾನವು ನಡೆಸಿದಾಗ ಹೊಸ ಜೀವಕಳೆಯನ್ನು ತುಂಬಿ ಹುಂದುಂಬಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯು ಅವಶ್ಯವೆನಿಸಿತ್ತು. ಹೊಯ್ಸಳರು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ್ದರು ವರಂಗಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಕತೀಯರು, ಅವರ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಜೇಳರು, ಮತ್ತು ಮಧುರೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಂಡ್ಯರೂ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದರು. ದೇವಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಯಾದವರು ಮಾತ್ರ ರಾಜಕೀಯ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ, ಹೊಯ್ಸಳರನ್ನು ಹೆಮ್ಮಟ್ಟು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೭೧-೭೨ ರಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣದೇವನ ಮಗನಾದ ರಾಮಚಂಪ್ರದೇವನು ಪಟ್ಟವೇರಿ ಈಗಿನ ಮುಂಬೈ ಇಲಾಖೆಯ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಹೊಯ್ಸಳರಂತೆ ಯಾದವರು ರಾಜ್ಯಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯತೆಯನ್ನಾಗಲೀ, ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜಘಟನಾಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಬಂಧನಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲು ಶಕ್ತರಾಗದಿದ್ದರೇ, ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ದಕ್ಷಿಣದೇಶಾಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಎಡೆಗೊಟ್ಟ ತೆಂಬುದು ಇತಿಹಾಸ ಸಮ್ಮತವಾದ ಮಾತು.

ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪರರಾಷ್ಟ್ರದವರು ಬಂದೊಡನೆಯೇ ಇದ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಪೋಷಣೆ ಗೈಯದೆ ಸ್ವಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೀಜ ಬಿತ್ತಿ ಬೆಳೆಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲದೇ ಅವರ ಉರ್ಜಿತವಾಗಿದ್ದು, ಅಂತಿಮ ಅವನತಿಗೂ ಕಾರಣೀಭೂತವೆಂದು ಈ ಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ದೋಷವಾಧವನ್ನು ಇಣ್ಣವ ಸಂಗತಿಯಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಲಾರದು.

ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ಉಪಟಳಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಕಾಬೂಲ ಕಂದಡಾರ ಮೊದಲಾದ ವಾಯವ್ಯಪ್ರಾಂತಗಳಿಂದ ನುಗ್ಗಿ ಹತ್ತಿದ ಸುಲ್ತಾನರ ಹೊತಕಗಳಿಂದ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಹಿಂದೂರಾಜ್ಯಗಳು ಒಂದರ ಹಿಂದೊಂದು ಜರ್ಜರಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಮೂರ್ತಿಪೂಜಕರಾದ ಹಿಂದೂರಾಜರನ್ನು ಸದೆಬಡೆಯುವುದು ಧರ್ಮಯುದ್ಧವೆಂದು ಬಗೆದ ಗಝನೀ ಮಹಮ್ಮದನು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೯೭ ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟವೇರಿದ ಮೇಲೆ ತೂ ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಕೇಳುವ ಬಲಾಘ್ನರು ಅಡಗಹತ್ತಿದರು ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭವೆನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ದಿಲ್ಲಿ, ಅಜಮೀರ, ಬಿಹಾರ ಮತ್ತು ಗುಜರಾತ್ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹಿಂದೂರಾಜ್ಯಗಳು ಉಳಿದಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೦೭ ರಲ್ಲಿ ಕುತುಬುದ್ದೀನನು

ದಿಲ್ಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನಾಗಿ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪೋಷಣೆಗೆ ಆನುವು ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟನು.

ಸರ್ಮದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ವಸುಲಾನ್ ಸೈನ್ಯದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯ ಮುತ್ತಿಗೆಯಂದರೆ ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನ ಬಿಲ್ವಿಯದು. ಅವನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೯೪ ರಲ್ಲಿ ಯಾದವ ಅರಸನಾದ ರಾಮಚಂದ್ರದೇವನಿಂದ ಎಲಿಚಸುರವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು, ಅಪಾರ ಪ್ರವೃತ್ತವನ್ನು ಸೆಳೆದು ಕೊಂಡು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಹೊದನು ನಂತರ ಪಟ್ಟವೇರಿದ ಕುತುಬುದ್ದೀನ ಮುಬಾರಕನು ದೇವಗಿರಿ ಯಾದವ ರಾಜನಾದ ಹರಪಾಲನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಜೀವಂತ ಅವನ ಚರ್ಮವನ್ನು ಸುಲಿಸಿದನು ೧೩೯೦ ರಲ್ಲಿ ಮಲಿಕ್ಕಾಫರನು ಹೊಯ್ಸಳದ ದ್ವಾರಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕೈವಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

ಈ ರೀತಿ ಉತ್ತರಹಿಂದುಸ್ತಾನವನ್ನು ಆಧೀನದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು, ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಬೆಳೆಸ ಹತ್ತಿದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಹಿಂದೂರಾಜರು ಜರ್ಜರಿತರಾದರು. ಯಾದವ ಅರಸನಾದ ಹರಪಾಲನನ್ನು ಜೀವಂತ ಸುಲಿಸಿದುದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಮೇಲಂತೂಹಾಹಾಕಾರವೆದ್ದಿತ್ತು. ಮಧುರಿಯನ್ನು ನೆಲಸಮನ ಮಾಡಿದ್ದು ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ಉಪಟಳದ ಸೀಮೆಯ ಮೇರೆಯನ್ನು ಮೀರಿದಂತಾಯಿತು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೨೫ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟವೇರಿ, ದಿಲ್ಲಿಯಿಂದ ದೌಲತಾಬಾದಕ್ಕೆ (ದೇವಗಿರಿ) ಹೊದ ಮಹಮ್ಮದ ಕಫಲಖನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಇಬನ್ ಬಟೂಟನಂಥ ಪ್ರಾಕ್ಷಿಮಾತ್ಮ ಪ್ರವಾಸಿಕರು ಹೃದಯವೇದನೆಯಾಗುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ ಆ ಹಿಂಸೆಯ ಕಲ್ಪನೆ ಬರುತ್ತಲೇ ಕಾರುಣ್ಯಪುಳ್ಳವನು ಕರುಗಲೇಬೇಕು ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಒಂದುಕಡೆ ಪ್ರಾಣ ಸಂಕಟ, ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಧರ್ಮಸಂಕಟ. ಮೂರ್ತಿಪೂಜಕರಾದ ಹಿಂದು, ಬೈನ, ಬುದ್ಧಮತಾನುಯಾಯಿಗಳೆಲ್ಲರನ್ನೂ ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅರಸರು ಉಂಟು ಮಾಡಿದ ಯಾತನೆಗಳಿಗೆ ಎಣೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಚಿಕ್ಕ ಪುಟ್ಟ ಹಿಂದೂ ಆರಾಧನಾಸ್ಥಾನ ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಪ್ರತಿದಿವಸ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ನಡೆದು, ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಎಲ್ಲಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಬ್ಬುತ್ತ ನಡೆದಿತ್ತು. ಹಿಂದುಗಳಾದರೂ, ತಮ್ಮ ಅಂತಃಕಲಹಗಳಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಉದಾಸೀನತೆಯಿಂದ, ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಗಳು ಬಲವಂತರಾದರೂ ಲಕ್ಷಿಸ

ಲಿಲ್ಲ ಆದರೆ ಬಹುಳಿಕೆಯಿಂದ ಕಂದಿದ ಬೆಂಕಿಗೆ ಬಾದಿ ಮುಟ್ಟಿದರೂ ಬಿಸಿ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ; ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನವೆಂಬ ಒಡನಾಡು ಹಿಂದುಗಳ ಒಡಲೊಳಗೇ ಉರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಮಹಮ್ಮದೀಯರನ್ನು ಉನ್ನತಿಗೊಯ್ದ ಕಾರಣಗಳೇ ಅವರ ಅವನತಿಯ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳಾದವು.

ಇಂಥ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬ ವೀರನ ಕೊರತೆ ಮಾತ್ರ ಇತ್ತು ಜದರಿ ಹೋದ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಕೂಡಿಸಿ, ಹೊಸತೊಂದು ಬಲವಾದ ಹಿಂದೂರಾಜ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜಕಾರಣಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಇದ್ದ ನಿಶ್ಚಿತಸಂಬಂಧವು ಈಗ ಒಡೆದು ಕಂಠವು, ಬೇರಾಪಾಗಲೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲವೆಂದರೂ ಸಲ್ಲುವುದು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿಯಾದಂತೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಸೀದೆಗಳು ಬೆಳೆಯಹತ್ತಿದವು. ಪ್ರಾಣಹಿಂಸೆಯೊಂದಿಗೆ ಮಾನವ ಹಿಂಸೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ಗಂಗ ಮುಂತಾದ ಹಿಂದೂ ಅರಸರ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ದೊರೆತ ಮೈತ್ರಿತ್ವವನ್ನು ಸಿಸದಂತಾಯಿತು ಇದ್ದಿಲ್ಲದೂ ರಾಜಕೀಯ ಅಬಲತೆಯಿಂದಲೇ ಎಂದು ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ತೀವ್ರ ಹೊಳೆಯ ಹತ್ತಿದುದು ಸುದೈವ.

ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುದು ಇಂಥ ಸಮಯದಲ್ಲಿ. ಸಂಗಮನೇಬುವನರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಹರಿಹರ, ಕಂಪ, ಬುಕ್ಕ, ಮಾರಸ, ಮತ್ತು ಮೊದ್ದನ ಎಂಬವರೂ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಆ ಕಾಲದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದ ಊಹಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಹರಿಹರ ಮತ್ತು ಬುಕ್ಕ ಇವರೇ ವಿಜಯನಗರದ ಮೂಲ ಅರಸರೆಂದು ಎಲ್ಲ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆದಂತಕಥೆಗಳೇನೂ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಸಾರಾಂಶವಿಷ್ಟೇ: ಹರಿಹರನು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದುದು ದೈವೇಚ್ಛೆಯು ಆನೆಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಜಂಬು ಕೇಶ್ವರನ ಶಾರ್ದೂಲದ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ವೈರಿಯಾದನೆ ಕೆಲಕಾಲ ಹೋರಾಡಿದನಂತರ, ಬಹುಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಲು, ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೂ ಅವನಿಗೂ ಯುದ್ಧವಾಗಿ, ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನು ಅಪಜಯಹೊಂದಿದನು. ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನ ಮರಣದ ನಂತರ, ಅವನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ಹರಿಹರನನ್ನೇ

ಸುಲ್ತಾನನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿದನೆಂದು ಇಟಾಲಿ
ಯನ್ ಪ್ರವಾಸಿಕರಾದ ಇಬನ್ ಬಟೂಟ, ನೂಝಿಜ
ಇವರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ ಬೇರೆ ಕೆಲವರು ೧೩೩೪ ರಲ್ಲಿ
ಜುಬ್‌ಕೇಶ್ವರನು ಮರಣ ಹೊಂದಿದನೆಂತಲೂ
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ೧೩೪೩ ರಲ್ಲಿ ಹುಬ್ಬ
ರೆನು ಸಬ್ಬಾಧಿಪ್ತಿ ತನಾದನೆಂತಲೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿ
ದ್ದಾರೆ.

ಹರಿಹರನು ಅಧಿಕಾರ ಸುಸನ್ನ ನಾದೊಡನೆ ಯೇ
ಹಿಂದೂರಾಜರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಚೈತನ್ಯ ಉಂಟಾಯಿತು.
ಹೊಯ್ಸಳರ ಅರಸನಾದ ಬಲ್ಲಾಳನಿಗೆ ತನ್ನ ಮಗ
ನನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಇವನು ರೇರವಸ್ತ್ರಧನನ್ನು ಬಿಳಿ
ಸಿದ ಮೇಲಂತೂ, ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದ ಹಿಂದೂರಾಜರಲ್ಲಿ
ಒಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಬೀಜವನ್ನೊದಂತಾಯಿತು. ವರಂಗಲ್ಲದ
ಪ್ರತಾಪದೇವರ ಮಗನಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವನು ಬಲ್ಲಾಳ
ದೇವನೊಡನೆ ಸಂಧಾನ ನಡೆಸಿ, ವಸಲ್ಪಾನರನ್ನು
ಹೊಡೆದೋಡಿಸುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯವನ್ನಿ
ತ್ತನು. ದ್ವಾರಸಮುದ್ರದ ವಂಛಕೇಶ್ವರರೂ ಸುಮ್ಮನ
ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಕಂಕಣಬದ್ರರಾದ
ಅರಸರು ಒಂದಾಗಿ ಶುಸು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವಹ
ಮದ ತಫಲವನ್ನನ್ನು ಓಡಿಸಿದರು ದಕ್ಷಿಣಹಿಂದುಸ್ತಾನ
ದಲ್ಲಿ ದೌಲತಾಬಾದದ ಹೂರತು, ಅವನಿಗೆ ಬೇರಾವ
ಪ್ರಾಂತವೂ ಉಳಿಯದಂತೆ ಮಾಡಿದರು.

ರಾಜಕಾರಣ ಮತ್ತು ಧರ್ಮ ಇವುಗಳ ಸಂಯೋ
ಜನೆಯಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ
ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಇವೆ ನಾಲ್ಕನೇ ಶತಮಾನ
ದಲ್ಲಿ ಜೈನಶ್ರವಣರು ವನಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ
ರೆಂತಲೂ, ಅರಸನಾದವನು ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಗಾಗಿ
ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಅವರೆಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನೆಂತಲೂ
ಮೆಗ್ಸಸೆನ್ನೀಸನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ ಆರೋಕನು ಕೂಡ
ಬೌದ್ಧಯತಿಗಳಿಂದ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ
ನೆಂದು ರಾಜಶಾಸನಗಳಿಂದ ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ
ಎರಡನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗಂಗರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು
ಮಾಘನಂದಿಯು ಮಾಡಿದ ಯತ್ನವು ಇತಿಹಾಸ
ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ
ಹೊಯ್ಸಳರಿಗೆ ಜೈನ ಯತಿಯೊಬ್ಬನು ಸಹಾಯಕ
ನಾಗಿದ್ದನೆಂಬ ಮಾತು ದಿಟವಾದುದು ಹನ್ನೆರಡನೆಯ
ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನಿಗೆ ರಾಮಾನುಜನು
ಸಹಾಯಕನಾಗಿದ್ದನು ಅದರಂತೆಯೇ ವಿಜಯನಗರ

ರಾಜ್ಯವಾದರೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ
ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

ರಾಜಕಾರಣ ಮತ್ತು ಧರ್ಮ ತತ್ವಗಳ ಸಂವರ್ಧನ
ದಿಂದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಪನೆಗಳೇ ಜನಜೀವನದ ರಹಸ್ಯ
ವಾದುದು ಮುಖ್ಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಆದರ್ಶವೆಂದು
ಹೇಳಬಹುದು. ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಕ್ರೌರ್ಯವು
ಶೌರ್ಯದ ಪರಿಕಾಶವೆಂದೂ, ಸರ್ವಪ್ರಜೆಗಳ ಸರಿಸ
ಮಾನತೆಯಲ್ಲದ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯು ಅನನ್ಯಧರ್ಮ
ವೆಂದೂ, ವಿಚಾರ ಮತ್ತು ಅಚಾರಗಳ ಸಮರಸ
ತೆಯೇ ಉತ್ಕರ್ಷದ ಬೀಜವೆಂದೂ ಉಸದೇಶ
ಮಾಡಿದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮಹತ್ವವು ಅರ್ಥಾತ್ ಈ
ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಜೀವನಕೊಟ್ಟು “ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯ” ದ
ಮಹತ್ವವು ಸಹಜವಾಗಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯಾ
ರಣ್ಯರು ರಾಜ್ಯವೈಭವವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ಗುರುತ್ವ
ವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡವರಲ್ಲ, ಅವರ ‘ಧರ್ಮಾಲಯದ
ಹೊಂಗಳಸವು ಕಳಚು’ ಎದ್ದಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಧ್ವಜ
ಗಳು ಅದಿರಿಹತ್ತಿದಾಗ, ಮೂಗು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು
ಕೂಡುವುದು ಅವರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವೆನಿಸಲಿಲ್ಲ ಸ್ವತಂತ್ರ
ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಧೀರ ಮಂತ್ರವನ್ನು
ಉಸುರಿದರು.

‘ ಏಳು ಸಾಯಿಣ ಕಟ್ಟು ಗ್ರಂಥನ |

ನೇಳು ಸಂಪಾ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ||

ಗಾಳ ಗಂಟುಗಳೋದಿದೇತಕ್ಕೆ |

ಏಳು ಈ ಕ್ಷಣ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ||

ಲಕ್ಷ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೇಕೆ ಸಾಯನ |

ಲಕ್ಷ ಸೂತ್ರಗಳೇತಕ್ಕೆ ||

ಮೋಕ್ಷ ಸಂಪಾದನಕ್ಕೆ ನಿಶ್ಚಯ |

ಮೋಕ್ಷ ಕೇಳು ಸ್ವತಂತ್ರಕ್ಕೆ || ೩ ||

ಪಾರತಂತ್ರ್ಯವು ಮೋಕ್ಷ ಸುಖಕರ |

ಕಾರಿಯುಮವೆಯೊಳಿಗತಿ ||

ಪಾರತಂತ್ರ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಯ ಕುಲಸು |

ಹಾರವೇ ಸುತಪುತ್ರಕ್ಕೆ || ೪ ||

ಸ್ವತ್ವದರ್ಥವ ತಿಳಿಯದೆ ಬರೆ |

ತತ್ವದರ್ಥಗಳೇತಕ್ಕೆ ||

ಸ್ವತ್ವವು ತಿಳಿಸದೆ ಲೋಕಕ್ಕೆ ||

ತತ್ವಮಧನಗಳೇತಕ್ಕೆ || ೫ ||

ಸ್ವತ್ವವು ಪ್ರೀತಿಸದೆ ಬರಿದೆ |

ತತ್ವದರ್ಶನ ವೇತಕ್ಕೆ ||

ಸ್ವತ್ವವನ್ನಾಚರಿಸದೆ ನಿ.

ಸ್ವತ್ವ ಚೀವನ ವೇತಕ್ಕೆ || ೬ ||

ಶಾಂತಕವಿ (ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ)

ಸ್ವಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ, ಸ್ವದೇಶಕ್ಕಾಗಿ, ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ಚೇತನವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಮಹಾಶಕ್ತಿ ಇವರದು. ಸಂಕಟ ಬಂದಾಗ ಬೇಕಾದುದು ಕ್ಷಾತ್ರತೇಜ; ಹಂಗೋವಿಂದ! ಎಂದು ಕೈಮುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕೂಡುವುದು ಹೇಡಿತನ.

ಹಿಂದೂ ನಿವಾಸಿಗಳು ವೈವೇಚಿಕರು; ಕರ್ತೃತ್ವಶಕ್ತಿ ಅವರಲ್ಲೆಲ್ಲ -ಎಂದು ಕೂಗುವವರಿಗೆ, ಉಜ್ವಲವಾದ ಕಾರಣೀ ಪುರುಷನ ದೃಷ್ಟಾಂತವು ಇಲ್ಲಿದೆ. ಸನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಪರಮಾರ್ಥ ಸಾಧನೆಯೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ, ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸ್ವತಂತ್ರತೆಗೆ ಭಂಗ ಬಂದಾಗ ಪರಾರ್ಥ ಸಾಧನೆಗೆ ಎದೆಗೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು ಎಂಬ ತತ್ವವು, ರಾಜಕಾರ್ಯಧುರಂಧರರ ವಿಚಾರ, ತೇಜೋವಿಹೀನ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಕೇಳಬರುವಂತಹದಲ್ಲ. ಪರಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಸುಖವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿತು! ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗುರುಗಳೆಂದು ಧರ್ಮದ ಹೆಸರಿನಿಂದ ನೀಚಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿದಿವಸವೂ ಪ್ರವೃತ್ತರಾಗುತ್ತಿರುವ ಈಗಿನ ಗುರುಗಳೆತ್ತ! ಧರ್ಮಜಾಗೃತಿಯು ಈಗಿನವರ ಗುರಿಯಲ್ಲ, ಇವರಿಗೆ ಬೇಕಾದುದು ಧನಸಂಚಯ, ಐಹಿಕ ಭೋಗ. ಪಾರಮಾರ್ಥದ ಗಾಳಿ ಸೋಂಕದಿದ್ದಷ್ಟು ಶ್ರೇಯವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವ ಜಗದ್ಗುರು(?) ಗಳಿಂದ ಆಗಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯವೇನು? ತತ್ವವೇನೆನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ; ಸ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯಲು ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲ; ವಿಮರ್ಶಕ ಬುದ್ಧಿ ಇಲ್ಲ ಅದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಬೇರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಪಾರಂಗತರು, ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರು, ಸಾಮಾನ್ಯಜಾರ್ಯರಂಥ ಮೇಧಾವಿಗಳು ಬಂಧುಗಳು. ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕ ನೃಪತಿಗಳ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನ; ಅಂದ ಮೇಲೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆಗೆ ಮಿತಿಯುಂಟೇ ? “ಸರ್ವದರ್ಶನಸಂಗ್ರಹ” “ಪರಾಶರಸ್ಮೃತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ” “ಮನುಸ್ಮೃತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ,” “ವೇದಗಳ ಭಾಷ್ಯಗಳು” “ವ್ಯವಹಾರಮಾರ್ಗ” ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳ ರಾಶಿಯನ್ನೇ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ ಶ್ರೀಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕಸಿಂಹಾಸನ ಸ್ಥಾಪನಾಚಾರ್ಯರಿಗೇ.

ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ದೊರೆತ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವು ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ದೊರೆಯಿತು. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಉಳಿದ ದೊರೆಗಳಂತೆ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನಿತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹರಿಹರನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮೊದಲನೆಯ ಮಂಗರಸನೆಂಬ ಜೈನಕವಿಯು “ಖಗೇಂದ್ರ ಮಣಿದರ್ಪಣ” ವೆಂಬ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥವನ್ನರಚಿಸಿದನು “ಧರ್ಮನಾಥ ಪುರಾಣ” ವನ್ನು ಬರೆದ ಮಧುರನೂ ಇದೇ ಕಾಲದವನು. ಎರಡನೇ ದೇವರಾಜನ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಲಕ್ಕಣದಂಡೇಶನು “ಶಿವತತ್ವ ಚಿಂತಾಮಣಿ” ಯೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಶಿವಲೀಲೆ, ಪಟ್ಟಿಲ ಮುಂತಾದ ಜೈನಧರ್ಮ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದನು. ಚಾಮರಸನ “ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ” ಮಗ್ಗಿಯ ಮಾಯಿದೇವನ “ಶತಕತ್ರಯ” ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ “ಭಾರತ” ಮುಂತಾದ ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳು ಯಾವ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ತರುವಂಥವು. ತಿಮ್ಮಣಕವಿ, ಚಾಟುಲ ವಿಠಲನಾಥ, ತೋಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗ ಇತ್ಯಾದಿ ಕವಿಗಳು ಆಗಿ ಹೋದ ಕಾಲದ ವಾಚ್ಯವು ವೈಖರಿಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಬೇರೆ ಕನ್ನಡ ಅರಸರಂತೆ ಜೈನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶೈವ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನಿತ್ತರು. ಸಾಹಿತ್ಯಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಜಾತಿಭೇದವಿಲ್ಲ; ದೇಶ ಕೋಶಗಳ ವಿಭೇದಗಳಿಲ್ಲ. ಸಾಹಿತಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸರಸತೆಯ ಉಪಾಸಕರು.

ಆಗಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆದರ್ಶಗಳು ಕಂಡು ಬರುವುದು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯೂ ವೈಭವಶಿಖರಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದು ಈಗಿನ ಹಾಳು ಹಂಪೆಯೇ ಸಾಕ್ಷಿ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಕೆತ್ತಿಗೆ, ವಾನಾಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕೊರೆದ ಸೊಗಸು, ಗೋಮುರಗಳ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ, ನಕ್ಷೆಗಳ ಚಾತುರ್ಯ, ದೇವಾಲಯಗಳ ಭವ್ಯತೆ—ಇವೆಲ್ಲ, ಆ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಬುದ್ಧಿಚಾತುರ್ಯ ಸಾಂದರ್ಭ ಲಾಲಸೆ, ಕಲೋಪಾಸನೆ, ಕಲ್ಪನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ರಚನಾಶಕ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳ ದರ್ಶಕಗಳಾಗಿವೆ. ನೀಚರಲ್ಲಿ ಉಚ್ಛ್ರ ಮಿಚಾರಗಳ ಮೊಳಕೆಯೊಡೆಯುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವಿದ್ದಷ್ಟೇ, ಸಾಮಾನ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಆಸಾಮಾನ್ಯ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಲಾರವು. ತೇಜೋಮುರುಷರ ನೆರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಹೊಂಟಿ ‘ಕು ಕನ್ನಡಿಗರ ಆ ರಾಜ್ಯವೆಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ

ರಾಜ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಕೇವಲ ಭೋಗಶೃಂಗಾರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ರಾಜ್ಯವಲ್ಲ ಧರ್ಮ ಜಾಗೃತಿ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಜನ್ಮವೆತ್ತ ರಾಜಮನೆತನವದು ಆವರ ಕಲ್ಪನೆ ಶಾರ್ಯ ಸೇವೆಗಳೂ ಅಷ್ಟೇ ಅಗತ್ಯವಾದವುಗಳು ಗಂಗಾದೇವಿಯು “ಮಧುರಾವಿಜಯ” ದಲ್ಲಿ ಬರದ ವಿಜಯನಗರದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಓದಿದರೆ ಆ ನಗರದ ಸೊಬಗಿನ ಕಲ್ಪನೆಯೂ, ಆಗಿನ ಕಲೆಯ ವೈಭವವೂ ಹಗುರಾಗಿ ಬಿಂಬಿಸುವುದು ಆ ನಗರದಲ್ಲಿ “ವಿಶಾಲವಾದ ಅರಮನೆಗಳಿದ್ದು, ಸುಖಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಕಾರಂಜಿಗಳೂ, ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಹೊಮ್ಮುಗಳಲ್ಲಿ ಮಿನಗಲೂ, ಹೊದೋಟಿಗಳೂ, ಸುವಾಸನೆಯ ಕಂಟಿಗಳೂ” ಇದ್ದುವೆಂದು ಡುಆರ್ಟಿ ಬಾರ್ಬೋಸಾ ಎಂಬ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರವಾಸಿಯ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈಗಿನ ವಿಜಯನಗರದ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ಭವ್ಯತೆಯ ಕಡೆ ಗಷ್ಟೇ ಆಗಿನವರ ಲಕ್ಷವೆತ್ತೆಂದು ಅನೇಕರು ಊಹಿಸುವರು ಆದರೆ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಅಗಾಧಶಕ್ತಿಯ ಸಾಕಾರಗಳೆಂದು ತೋರಿಸುವ ಭವ್ಯ ದೇವಾಲಯ ಅರಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರೂ, ಸೃಷ್ಟಿಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುವಂಥ ಉದ್ಯಾನಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಮರೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನ್ಯೂನಿಜ, ಪೀಜ, ಬಾರ್ಬೋಸಾ ಮೊದಲಾದವರು ಬರೆದಿಟ್ಟ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದು ಕಲೆ, ಧರ್ಮ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಸೌಂದರ್ಯ

ಗಳಿಗಿದ್ದ ಆದರ ಮತ್ತು ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ನೈಜವಾಗಿರಿಸಿದ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಉಚ್ಛವಾದದಲ್ಲವೇ ?

ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ನಾವೀನ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಅಥವಾ ಹುಟ್ಟಿಸುವುದೇ ಜೀವನಕಲೆಯ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶ. ಹಳತಾದುದನ್ನು ಹೊಸ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸುವುದೊಂದು ಮಹತ್ವಾರ್ಯ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೊಸತೆಂದು ನಾವು ಕಾಣುವುದು ರೂಪದ ನವೀನ ಅಭಾಸ ಅ ಅಭಾಸಕ್ಕೆ ಮೂರ್ತಿಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಕೃತಿಯೇ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುವುವು ಈ ನಾವೀನ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಅಡಕುಗೊಂಡ ಕಲಾಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ರೂಪಗಳೇ ಉಚ್ಛ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅದರ್ಶಗಳು.

ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯವು ಓಂದುಸ್ಥಾನದ ಜೀವನಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ನಾವೀನ್ಯತೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿತು ಮಹಮ್ಮದೀಯ ದಾಳಿಗಳಿಂದ ಅಳಿದು ಹೋಗಿಹತ್ತಿದ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಅದು ಮುಂದೆ ಸುಮಾರು ಇನ್ನೂರು ವರುಷಗಳ ವರೆಗೆ ಧರ್ಮಧ್ವಜವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯಿತು. ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಎರಡನೇ ದೊಡ್ಡ ಹಿಂದೂ ರಾಜ್ಯವಾದ ಮರಾಠಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಉದಯವು ಸಂಭವನೀಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತಿಯಾದ ಇತಿಹಾಸಜ್ಞನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುವುದು

ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರನ ಬಿರುದಾವಳಿ

ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರ ತರುವಾಯ ವಿಜಯನಗರದ ರತ್ನಸಿಂಹಾಸನ ವನ್ನೇರಿದವನು, ಬುಕ್ಕನ ಮಗನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರನು ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರು “ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ” ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ, ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರನು, ಆ ಬಿರುದನ್ನು ತೊರೆದು, “ಶ್ರೀ ಮದ್ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಪರಮೇಶ್ವರ” ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ವಹಿಸಿಹತ್ತಿದನು ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರನು, ಗುರ್ಜನೇ ಇಸ್ಲಾಮ ಅಕ್ಬರನು ಗುರ್ಜನೇ ತಾಂಜೀನ ದಿನ, ಚಂದ್ರಗೃಹದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಲ್ಲೂರಿನ ಇಬ್ಬರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದತ್ತಿಯನ್ನಿತ್ತನು. ಆದರೆ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯಿಸಲಾದ ಶಿಲಾಲೇಖವು, ಹಂಸೆಯೊಳಗಿನ ಭಾಸ್ಕರಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ವಿರುಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅದರೊಳಗಿರುವ ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರನ ಬಿರುದಾವಳಿಯನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.—

ಶ್ರೀಮದ್ರಾಜಾಧಿರಾಜ ರಾಜಪರಮೇಶ್ವರ, ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರಸಮುದ್ರಾಧೀಶ್ವರ, ಅನಿವಾರಿತಮಷ್ಟರಾಜಸ್ಥಭುಜಂಗವೈಷ್ಣವತೇಯ, ಶರಣಾಗತವಜ್ರಪಂಚರ, ಕಲಿಕಾಲಧರ್ಮ, ಕರ್ಣಾಟಲಕ್ಷ್ಮೀಕರ್ಣಾಟತಂತ್ರ, ಚತುರ್ವರ್ಣಾಶ್ರಮಸಾಲಕ, ಕುಲಗಿರಿತಟಲಿಖಿತಘೋಷಣ, ರಣರಂಗಭೀಷಣ, ಪರರಾಜರಾಜೀವಸುಧಾಕರ, ಪರನಾರಿಸಹೋದರ, ಪುಣ್ಯಕ್ಷೋಣ ಪ್ರಥಮ, ಶಾರ್ಧೂಲಮದಭಂಜನ, ಚೇರಜೋಲಪಾಂಡ್ಯಸ್ಥಾನಾಚಾರ್ಯ, ವೇದಭಾಷ್ಯಪ್ರಕಾಶಕ, ವೈದಿಕಮಾರ್ಗಸ್ಥಾನಾಚಾರ್ಯ, ಕರ್ನೂಪಪೇಶಾಧ್ಯಯ, ರಾಜಕಲ್ಯಾಣಶೀಖರ, ಸಿದ್ಧಸಾರಸ್ವತ, ತ್ರೀವೀರ ಪ್ರತಾಪ ಹರಿಹರದೇವಮಹಾರಾಂ

ವಿಜಯನಗರದ ಉಗಮವು.

(ಲೇಖಕರು:—**ಡಿ. ಕಟ್ಟಿ ಶೇಷಾಚಾರ್ಯರು** ಬಿ ಎ ಎಲ್. ಬಿ ಬೆಳಗಾವಿ).

ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಮನೆತನಗಳಾಗಿ ಹೋದವು. ಮೊದಲನೆಯ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸಂಗಮ ವಂಶವೆಂದು ಕರೆಯುವದುಂಟು. ಆ ಸಂಗಮ ವಂಶವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವರು ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರೆಂಬ ಇಬ್ಬರು ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮಂದಿರು ಅವರ ಪೂರ್ವಿಕಾಪರವು ಇನ್ನೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಳಕನ್ನು ಕಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರು ತೆಲುಗು ಪ್ರದೇಶ ದಿಂದ ಬಂದವರಾಗಿದ್ದು ದರಿಂದ ಅವರು ತೆಲಗರೆ ಇದ್ದರೆಂದು ಅಂಥ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿರುವರು ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗಿನ ಸಂಶೋಧಕರು ಹಾಗೂ ಲೇಖಕರು, ಅವರು ಕನ್ನಡದೇ ಇದ್ದರೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗುವದು.

ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಬುಕ್ಕಾನ್, ಕರ್ನಲ್ ವಿಲ್ಹೆಮ್ ಸೀವೆಲ್, ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣರಾವ ಮುಂತಾದವರು, ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರು ತೆಲುಗರೆ ಆಗಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳುವರು ರಾಯಸ ಸಾಹೇಬರು, ಅವರಿಬ್ಬರು ಬಲ್ಲಾಳರ ಇಲ್ಲವೆ ಕಾಕತೀಯರ ಪಾಂಡುಲಿಕರ ವಂಶಜರಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಿರುವರು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ತಲೆದೋರಹತ್ತಿವೆ. ತೆಲುಗರು, ಕಾಕತೀಯರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೊರೆದು ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರು ಬೇರೆ ರೀತಿಯಿಂದ ಅಂಧರಾಗಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಥವರಲ್ಲಿ ಮೊನ್ನೆ ತಾನೆ, ೧೯೩೩ ರಲ್ಲಿ ಮದ್ರಾಸು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಫರವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ, “ವಿಜಯನಗರ ಪಟ್ಟಣ ಹಾಗೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಾರಂಭ” ಎಂಬ ಹೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಬರೆದ ಡಾ. ಎನ್. ವೆಂಕಟರಮಣಯ್ಯ ಎಂ. ಎ, ಪಿ ಎಚ್. ಡಿ ಎಂಬುವವರು ಅಗ್ರಗಣ್ಯರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಡಾ. ವೆಂಕಟರಮಣಯ್ಯನವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ಸಾರಾಂಶ.—

(೧) ಓರುಗಲ್ಲು ಹಾಳಾದ ಮೇಲೆ, ದಿಲ್ಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನು, ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಮಲಿಕ್ ಮಕ್ಕುಲಾ

ಎಂಬೊಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಿದನು. ಹಿಂದುಗಳು ಕಾನ್ಯನಾಯಕನೆಂಬವನನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯವನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿ, ಓರುಗಲ್ಲನ್ನು ಕೈವಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಕಂಪಿಲದೇವನ ಕೊಲೆಯಾದ ಮೇಲೆ, ಆತನ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ, ಕುಲಗೆಟ್ಟು ಮುಸಲ್ಮಾನನಾದ ಒಬ್ಬ ಕಾನ್ಯನಾಯಕನ ಆಸ್ತನನ್ನು, ಆಳರಿಕ್ಕೆ ಕಳುಹಲಾಯಿತು ಅವನು ಮರಳಿ ಹಿಂದು ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಕಂಪಿಲನ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಂಡವನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದನು. ಆಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿ ಆರಸನಾದನು.

(೨) ಹರಿಹರಬುಕ್ಕರ ತಂದೆಯ ಹೆಸರು, ಸಂಗಮ. ಸಂಗಮನ ತಂದೆಯ ಹೆಸರು, “ಬುಕ್ಕರಾಯಲು” ಎಂದಿದ್ದಿತು. ನೆಲ್ಲೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯೊಳಗೆ ಗೋಜಲವೀಡು ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಒಂದು ಶಿಲಾಲೇಖದಲ್ಲಿ, “ಮಂಡಲೇಶ್ವರ ಮೂರು ರಾಯರಗಂಡ ಅರಿ ರಾಯವಿಭಾಳ ಭಾಷದಮ್ಪುರಾಯಗಂಡ ನವಬಂಡ ಪೃಥ್ವೀಶ್ವರ ವಿರೂಪಾಕ್ಷದೇವದಿವ್ಯಶ್ರೀಪಾದಪದ್ಮಾರಾಧ ಸುಲ್ತಾನ ಶ್ರೀ. ಬುಕ್ಕರಾಯ ಒಡೆಯಲು,” ಎಂದು ಇರುವುದರಿಂದ ಅವನು ಸಂಗಮನ ತಂದೆಯಾಗಿರಬಹುದು.

(೩) ವಿಜಯನಗರದವರಲ್ಲಿ ಅಂಧ್ರರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಅನೇಕ ಕುರುಹುಗಳಿರುವವು.

(ಅ) ಓರುಗಲ್ಲಿನ ಕಾಕತೀಯರ ಮುದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ವರಾಹವ ಮೂರ್ತಿಯಿದ್ದು, ಅದರ ಮುಂದೆ ಹಿಡಿಕೆ ಕೆಳಗಾಗಿ ನಿಂತ ಕತ್ತಿಯು ಇದ್ದಿತು ವಿಜಯನಗರದವರ ಮುದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ವರಾಹವಿದ್ದಿತು. ಅದರ ಮುಂದೆಯೂ ಕತ್ತಿಯಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ, ಅದು ತುದಿ ಕೆಳಗಾಗಿ ಇಳಿಬಿದ್ದದ್ದು ಇದ್ದಿತು.

(ಬಿ) ವಿಜಯನಗರದವರು ಕಾಕತೀಯರಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನೊಪ್ಪಿಯನ್ನು ಕಲಿತುಕೊಂಡರು. ಕಾಕತೀಯರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ, ಹಳ್ಳಿಯು ತೀರ ಕಡೆಯ ತರಗತಿ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಭಟಕವಾಗಿದ್ದಿತು. ಕೆಲಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಳೀ; ಕೆಲ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ನಾಡು; ಕೆಲ ನಾಡುಗಳಿಗೆ ಸೀಮೆ; ಕೆಲ ಸೀಮೆಗಳಿಗೆ ಒಬ್ಬಾರೆ, ರಾಜ್ಯವೆಂದು

ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು ಸ್ಥಳ ಜಾಗೂ ರಾಜ್ಯ ಇವುಗಳು, ಹೊಯ್ಸಳ, ಸೇವುಣ, ಮತ್ತು ಜಾಲುಕೃರಲ್ಲಿ ಇದ್ದವು. ಆದರೆ, "ಸೀಮೆ" ಎಂಬ ಭಾಗವು ಅವರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಅದು ಕಾಕತೀಯರಿಂದ ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆ ಹೊಂದಿತು.

(ಕ) "ನಾಯಕರ" ಪದ್ಧತಿಯು ಕೇವಲ ಕಾಕತೀಯರದು. ಆ ಪದ್ಧತಿಯೆಂದರೆ, ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕೆಲ ಜನರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು, ಆದರಿಂದ ಅರಸನಿಗೆ ಇಂತಿಹ ಸೈನ್ಯದ ಸಹಾಯವಾಗಬೇಕು, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಇಂತಿಹ ಸೈನಿಕರನ್ನೂ ಅನೇಕಗಳನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಮುಂತಾದ ನಿರ್ಬಂಧವನ್ನು ಹಾಕುವ ಪರಿಪಾಠವಿದ್ದಿತು ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ವಿಜಯನಗರದವರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಹರಡಿದರು.

(೪) ಹೊಯ್ಸಳ ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳನ ರಾಜ್ಯವು, ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರ ಕಾಲಕ್ಕೆ, ಒಳ್ಳೆಯ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು, ಹರಿಹರನನ್ನು, ಅಲ್ಲಿ, ತನ್ನ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸುವ ಕಾರಣವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ.

(೫) ಕಾನ್ಯನಾಯಕ ಅಥವಾ ಕಾಸಯ್ಯ ನಾಯಕನಿಗೂ, ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರಿಗೂ ರಕ್ತಸಂಬಂಧವಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅವರಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರ್ಯವಿದ್ದಿತು.

(೬) ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರು ಯಾದವ ಕುಲದವರಲ್ಲ. ಬಲ್ಲಾಳದೇವನು ಅವರ ಸಂಬಂಧಿಕನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಬಲ್ಲಾಳದೇವನಿಗೂ ಹರಿಹರನಿಗೂ ಹೆಗತನವಿದ್ದಿತು.

ಹರಿಹರಬುಕ್ಕರ ತಂದೆಯು ಸಂಗಮನೊಬ್ಬನವನಿದ್ದನೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುವದುಂಟು. ಸಂಗಮನ ತಂದೆಯ ಹೆಸರು ಗೊತ್ತಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗಮನ ತಂದೆಗೆ ಬುಕ್ಕನೆಂದು ಕರೆದುದು ಕಂಡುಬರುವದು. ಕೆಲವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಅನಂತನೆಂಬ ಹೆಸರಿದ್ದಿತೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಬುಕ್ಕರು ತೆಲುಗರೆ ಇದ್ದರೆಂದು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತುದರಿಂದ, ಡಾ. ವೆಂಕಟರಮಣಯ್ಯನವರು, ಸಂಗಮನನ್ನು, ನೆಲ್ಲೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯೊಳಗಿರುವ ಗೋಜಲವಡು ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ಶಿಲಾಶಾಸನದೊಳಗಿರುವ, "ಬುಕ್ಕರಾಯ ಒಡೆಯಲು" ಎಂಬವನಿಗೆ ದತ್ತಕ ಕೊಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಸೋಜಿಗದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ, "ಮೂರು ರಾಯರಗಂಡ ಅರಿಯುವಿಧಾಳ ಧಾಕ"ವು

ರಾಯರಗಂಡ ನನಬಂಡಪ್ಪಕ್ಕೀಶ್ವರ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವದಿವ್ಯಶ್ರೀಪಾದ ಪದ್ಮಾರಾಧ ಸುಲಾನ" ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಬಿರುದು ಅವನಿಗೆ! ತೆಲುಗು ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ದ್ವವನಾದರೂ, ತನ್ನ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು ಹೆಂಟಿಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಆರಾಧಕರಾಗುವರೆಂಬ ಭವಿಷ್ಯಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸತತ, "ವಿರೂಪಾಕ್ಷದೇವ ದಿವ್ಯ ಶ್ರೀಪಾದಪದ್ಮಾರಾಧಕ" ನಾಗಿದ್ದನು! ಸುದ್ದಿವದಿಂದ ಈ "ಮೂರು ರಾಯರ ಗಂಡನು" ಶಿಲಾಲೇಖದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಕಾಣದಿದ್ದರೆ, ಅವನು ವಿಸ್ಮೃತಪಥದೊಳಗೆ ಬಿದ್ದು ಹೋಗುವ ಸಂಭವವಿದ್ದಿತು. ಇತಿಹಾಸಸಂಶೋಧನದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಶ್ರಮಒಟ್ಟು ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆದ ಡಾ. ವೆಂಕಟರಮಣಯ್ಯನವರು "ಮಂಡಲೇಶ್ವರನು" ಸಂಗಮನ ಮನೆತನದವರಾಗೂ ಗೊತ್ತಿದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರನ ನೆಲ್ಲೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿರುವದೇನಂತ,

ಆಸೀತ್ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಜೀವಾತುರಾನದ ಇವಮ್ನಿಮಾನ್ |

ಪರಮೇಶ್ವರಾಕ್ಷರೇ ಪ್ರಥಮಾಭರಣ ಶಶಿ || ೬ ||

ತದ್ವಯ ಮಹೇಶ್ವರಾ ಯದುರಾಸೀಮಣಿಪತಿಃ |

ಸೋಮವ್ಯಯಾ ಯತಃ ಕ್ಷಾಪ್ಯಾಯಾದವಾ ಇತಿ ತ್ರಿಶ್ರುತಾಃ || ೭ ||

ತಸ್ಮಿನ್ಯಯದ್ವಕುಲೇ ಕ್ಷಾಪ್ಯೇ ಸೋಮ್ನಿಮೇಶ್ವರಃ |

ಯೇನ ಪೂರ್ವ ತ್ರಿಶ್ರುತೇನ ಪಾಲಿತಾಃ ಸಕಲಾಃ ಪ್ರಜಾಃ || ೮ ||

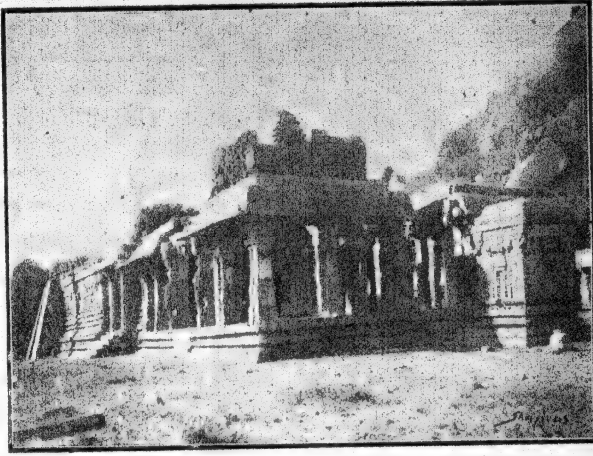
ತಸ್ಯ ಶ್ರೀಸಂಗಮೇಶ್ವರಸ್ಯ ಪುತ್ರೋಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ವೈಭವಾತ್

ವೀರಶ್ರೀಮಗಲಾಡಶೋ ವೀರಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಪುತಿಃ || ೯ ||

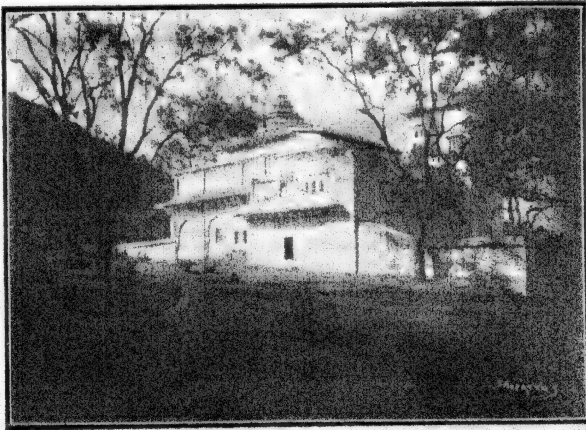
ಗೋಜಲವಡುವಿನ 'ಬುಕ್ಕರಾಯನು' ಸಂಗಮನ ತಂದೆಯ ಅಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ತನ್ನ ಹಿಂದೆ ಮೂರೇ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ, 'ನನಬಂಡ ಪ್ಪಕ್ಕೀಶ್ವರ' ನಾದ ಮುತ್ತುಜ್ಞನನ್ನು ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರನು ಮರಳಿಸುವದು ಹೇಗೆ? ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬುಕ್ಕನು ಯಾವು ವಂಶದವನೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಸಂಗಮನು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪುರುಷನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೊಗಳಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುವದು. 'ಸಂಗಮನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಸರಸ್ವತಿಗಳಿಗೊಡೆಯಿದ್ದಿತು.' 'ಸಂಗಮನ ಭುಜಬಲಸಾಹಸವು ಕೊಂಡಾಡುವಂತಹದಿದೆ.' 'ಶಾರ್ವತದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯನಂತೆ, ಸ್ಥೈರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯದಂತೆ, ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನಂತೆ, ಅವನು ಶೋಭಿಸುವನು.' ಸಂಗಮನ ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನವನ್ನೂ ಕೊಗಳಲಾಗಿದೆ. 'ಸಂಗಮನು ರಾವೇ

ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಗುಡಿ

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಅಮನೆ (ಪೆನುಗೊಂಡೆ)

ಶ್ವರದ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅಲ್ಲಿ ಹದಿನಾರು ಮಹಾದಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. 'ಸಂಗಮನ, ಜೋಳ, ಜೇರ, ಪಾಂಡ್ಯ ಅರಸರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು ಮಧುರೆಯನ್ನು ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಂಡನು; ತುರುಷ್ಕ ಗಜಪತಿ ಅರಸರನ್ನು ಹಣ್ಣು ಮಾಡಿದನು' ಮೇಲಾಗಿ "ಸಂಗಮೇಂದ್ರನು ಕರ್ಣಾಟಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಕರ್ಣಾವ ತಂಸನಾಗಿದ್ದನು." ಸಂಗಮನ ತೆಲುಗು ತನ ವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲು ಡಾ. ವೆಂಕಟರಮಣಯ್ಯನವರು ಒಂದೂ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಂಗಮನ ಪೂರ್ವದ ಸ್ಥಳವು ಇನ್ನೂ ಗೊತ್ತಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸೋರಬ ತಾಲೂಕಿನೊಳಗೆ ಒಂದು ಶಿಲಾ ಶಾಸನವು ದೊರೆತಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂಗಮನ ಮಗನಾದ 'ಮಾರಪನು ಕಳಸದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನು' ಎಂದು ಬರೆದಿದೆ ಕಳಸದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತಿಯ ಪ್ರದೇಶವಿರುವುದು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತಿಯು ಬಸವಾಸಿಯ ಹೆಸರಿನ ಸಾಸಿರದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಮಾರಪನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು ಅದ್ದರಿಂದ ಕಳಸವು, ಸಂಗಮನ ಪೂರ್ವಸ್ಥಳವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಘಾ. ಹೇರಾಸರ ಮತ ತಮ್ಮ ಸುಮತಕ್ಕೆ ಮುಸ್ಲಿಮ್‌ನೀಯಲು ಅವರು ಮುಂದೆ ಅನ್ನುವದೇನೆಂದರೆ, "೧೩೪೬ ರಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನು ತನ್ನ ಜಯೋತ್ಸವದ ಮೂಲಕ ಶ್ರೀಗಂಗೆಗೆ ಹೋದನೂ, ಕಳಸವು ಅದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುದೂ ಪೂರ್ವದ ಸೌಖ್ಯಧವನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ ಕಳಸದಿಂದ ೧೫ ಮೈಲುಗಳ ಅಂತರದ ಮೇಲೆ ಭದ್ರಾನದಿಗೆ ಅನಿಬಿದ್ದ ಹಳ್ಳಿವು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಆ ಸಂಗಮದ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಗಮವೆಂಬ ಗ್ರಾಮವಿದೆ. ಆ ಗ್ರಾಮದಿಂದ ಸಂಗಮನಿಗೆ ಅವನ ಹೆಸರು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರಬಹುದು." ಘಾ. ಹೇರಾಸರ ಮತವು ವಿಚಾರಾರ್ಹವಾಗಿರಬಹುದು ಏಕೆಂದರೆ, ರಾಯಸ ಸಾಹೇಬರ ಮತದಂತೆ, ಮೈಸೂರು ನಾಡಿನ ವಾಯವ್ಯದ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ನರಸಿಂಹಗಳ ತೀರ ಹಳೆಯ ಶಾಸನಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ, ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ನಿಶ್ಚಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಏನೂ ಹೇಳಲಿಕ್ಕಾಗದು. ಸಂಗಮನ ಅಲೆದಾಟ ಬಿರುಕುಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಲ್ಲಿ, ಅವನು ಹೊಯ್ಸಳರ ಮಾಂಡಲಿಕನಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು.

ಸಂಗಮನಿಗೆ ಐದು ಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಅವರ

ಹೆಸರುಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ, ಹರಿಹರ, ಕಂಪ, ಬುಕ್ಕ, ಮಾರಪ ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ಕ ಎಂದಿದ್ದವು. ನೆಲ್ಲೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯೊಳಗಿರುವ 'ಬಿಟ್ಟರ ಗುಂಟೆ' ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದೊಳಗಿರುವ ಶಿಲಾಶಾಸನದಿಂದ ಇದನ್ನು ಮನಗಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆ ಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆದವನು, ಮಾಧವಸಾಯಣರ ತಮ್ಮನಾದ ಭೋಗನಾಥಕವಿಯು. ಆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿರುವದು,

ಅರಿತಿ X X X

ರಾಜಾ ನಿರಾಜಮಾನಸ್ತುರದ್ವರಣಾಂಘ್ರಹಸ್ತಗಮೇದಃ ||

ತಸ್ಮಾದ್ಬದಭವನ್ ಪತನಯಾಃ ಶೌರ್ಯ ಶಾಲಿನಃ |

ಕಲ್ಪಾವನಿರೂಢಾಃ ಪೂರ್ವ ಕಲಶಾಂಶುನಿಧಿರೀವ ||

ಆದೈಹೀಹಿರಹಸ್ಮಾಭುದ್ಯ ಕಪಮಹೀಪತಿಃ |

ತತಾ ತ್ವಕ್ಷಮಹೀಪಾಠಃ ಪಶ್ಚಾನ್ಮಾರಪಮುಖಪೌ ||

ಸಂಗಮನ ಮಕ್ಕಳು ನೆರವೇರಿಸಿದ ಕಾರ್ಯದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯ ಬೇಕಾದರೆ, ಅವರ ಕಾಲದೊಳಗಿದ್ದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವದು. ಯಾದವ ರಾಮದೇವರಾಯನು ದೇವಗಿರಿಯೊಳಗೆ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ, ಅವನ ರಾಜ್ಯದಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಾಳುದ್ದೇನನ ಖಿಲಜಿಯ ದಾಳಿಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. ಅಲ್ಲಾಳುದ್ದೇನನು ೧೩೯೬ ರಲ್ಲಿ ದೇವಗಿರಿಯನ್ನು ಕೈವಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಗುಜರಾಭವು ೧೩೯೬ ರಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಕೈವಶವಾಯಿತು. ಓರುಗಲ್ಲಿಗೆ ೧೩೯೬ ರಲ್ಲಿ ಮುತ್ತಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ದೇವಗಿರಿಯ ಮೇಲೆ, ೧೩೯೬ ರೊಳಗೆ ಮತ್ತೆ ದಾಳಿಯಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಾಳುದ್ದೇನನ ಸರದಾರನಾದ ಮಲಿಕ ಕಾಫುರನು ಸೇತುಬಂಧ ರಾಮೇಶ್ವರದ ವರೆಗೆ ಸಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಸೀದಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನು ಮುಬಾರಕ ಖಿಲಜಿಯು, ೧೪೦೮ ರಲ್ಲಿ, ದೇವಗಿರಿಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಅರಸನಾದ ಹರಿಪಾಲದೇವನ ಚರ್ಮವನ್ನು ಸುಲಿಸಿ, ಅವನ ರುಂಡವನ್ನು ದೇವಗಿರಿಯ ಅಗಸೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದನು. ಪಾಂಡ್ಯರ ಪುರಾತನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಮಧುರೆಯು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಕೈವಶವಾಯಿತು, ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೇವಸ್ಥಾನದೊಳಗಿನ ದೇವರ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು, ವೇದಾಂತದೇಶಿ ಕಾಚಾರ್ಯನು, ಮಲೆಯಾಳಿಗೆ ಒಯ್ದನು. ಮಧುರೆಯ ಗುಡಿಗೆಯೊಳಗಿನ ನೆಲಸುವವಾದವು. ಅಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಇರಲಾರಂಭಿಸಿದನು.

ಗರ್ಭ ಗುಡಿಯೊಂದೇ ಮೂಲಸ್ಥಾನರ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಉಳಿಯಿತು. ಕಾಕತೀಯರ ಓಗುಗಲ್ಲು, ೧೩೨೩ ರಲ್ಲಿ, ಹಾಳಾಯಿತು ಅಲ್ಲಿಯ ಅರಸನಾದ ಪ್ರತ್ಯಾಕರು ದ್ರವೀವನನ್ನು, ಮುಸಲ್ಮಾನರು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಒಯ್ಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ ಅವರ ಅವನು ಪಾರಾಗಿ ಮುಂದೆ ಕೆಲವರ್ಷ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿ ಕಾಲ ಕಳೆದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಮಹಮ್ಮದ ತಗಲಬನು, ೧೩೨೫ ರಲ್ಲಿ ಸಟ್ಟವನ್ನೇರಿದ ಮೇಲಂತೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಉಪಟಳಕ್ಕೆ ಮೇರೆಯ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ ಮಹಮ್ಮದನು ತನ್ನ ಅಪ್ಪನಾದ, ಬಹಾಉದ್ದೀನಗುಸ್ತಾಪ್ (ಖೂರಶೋಭ) ಎಂಬುವವನನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದ ಸುಭೇದಾರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು ಅವನು ಮಹಮ್ಮದನ ವಿರುದ್ಧ ಒಡಾಯವನ್ನೆ ಬಿಸಿದರೊಂದೆ, ಅವನನ್ನು ದಂಡಿಸುವಗೋಸ್ಕರ ಮಹಮ್ಮದನು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಳುಹಿದನು. ಬಹಾಉದ್ದೀನನು ಕಂಪಿಲ ದೇವನ ಅಶ್ವಯವನ್ನು ಸೆಡೆದನು ಮಹಮ್ಮದನ ಸೈನ್ಯವು ಕಂಪಿಲದೇವನನ್ನು ಮುತ್ತಿತು. ಅದರಿಂದ ಅವನು ಬಹಾಉದ್ದೀನನನ್ನು ದೋರಕಮುದ್ರದ ಬಲ್ಲಾಳದೇವನ ಕಡೆಗೆ ಕಳುಹಿದನು. ಕಂಪಿಲ ದೇವನು, ೧೩೨೭ ರಲ್ಲಿ, ಆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಡಿದನು ಅವನ ರಾಜಧಾನಿಯು ಹಾಳಾಯಿತು ಬಳಿಕ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ದೋರಕಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿದರು. ಬಲ್ಲಾಳದೇವನು ಬಹಾಉದ್ದೀನನನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ, ಅವರೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಹೀಗಾಗಿ, ದಕ್ಷಿಣಮೊಳಗಿನ ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವರು, ಕಂಪಿಲಿಯ ಅರಸರು, ಮತ್ತು ಒರಂಗಲ್ಲಿನ ಕಾಕತೀಯರು ಹೇಳ ಹೆಸರಿಲ್ಲದೆ ಮಾಯವಾದರು. ಅವರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶವು, ದಿಲ್ಲಿಯ ಬಾಡತಹನ ಕೈವಶವಾಯಿತು.

ಮಹಮ್ಮದ ತಗಲಬನು ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದನು ಅದರ, ಅವನ ಕ್ರೂರತನ ವಿಸ್ತೃತತನಗಳು, ಆ ಗುಣವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಬಿಡುವಂಥದ್ದಿಲ್ಲ. ಇಬನ್ ಬಟ್ಟೂಟನು ವರ್ಣಿಸಿದ ಅವನ ಕ್ರೂರತನದ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನೊದ್ದಿದರೆ, ಮೈಮೇಲೆಮುಳುಗಲೇಳುವವು. ಅವನ ಸಾಹಸಗಳೂ ತೀರ ತಲೆತಿರುಳತನದ್ದಿಲ್ಲವು ಅವನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ದೇವಗಿರಿಗೆ ಒಯ್ಯಬೇಕೆಂದಿಟ್ಟು ದಿಲ್ಲಿಯ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಅಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ದಿಲ್ಲಿಯು ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ದೇವಗಿರಿಗೆ ಹೊರಟ

ದಿಲ್ಲಿಯ ನಿವಾಸಿಗಳು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮಡಿದು ಹೋದರು. ಮಹಮ್ಮದನು ಚೀನದೇಶವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಿ ಅದನ್ನು ಹಿಮಾಲಯದೊಳಗಿಂದ ಚೀನಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದನು. ಈ ಸೈನ್ಯವು ಪರಾಭವವನ್ನು ಹೊಂದಿ ತಿರುಗಿ ಬರುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಯವಾಯಿತು. ಆ ಸುದ್ದಿಯನ್ನೇ ಹೇಳಲು ಹತ್ತುಜನ ಸೀಸಾಯರು ಮಾತ್ರ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಮರಳಿ ಬಂದರು. ಆಮೇಲೆ ಮಹಮ್ಮದನು ಇರಾಣ ತುರ್ಕಸ್ತಾನಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಜ್ಜು ಮಾಡಿದನು ಈ ಸೈನಿಕರು ಏನೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡದಲೆ ಒಂದು ವರ್ಷ ವೇತನವನ್ನುಂಡು ಬೊಕ್ಕಸವನ್ನು ಬರಿದು ಮಾಡಿದರು. ಹೀಗಾಗಿ, ಮಹಮ್ಮದನ ಹುಚ್ಚತನಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರೂ ಬೇಸತ್ತುರು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯಗಳೇಳಹತ್ತಿದವು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸರದಾರರೂ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗುವ ಹವಣಿಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ, ೧೩೪೭ ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಬಾಮನಿರಾಜ್ಯ ವೇಸಾಕ್ರಿಯಾಗಿದೆ ಕಡೆಗೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿದ ಗೋದಾಮರಿ ತುಂಗಭದ್ರೆಗಳ ನಡುವಣಣಾಡು, ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಲಿಕ್ಕೆ ಟೊಂಕಕಟ್ಟಿತು. ಕಾಲವೂ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದ್ದಿತು ಹಿಂದುಗಳ ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರಿಯತೆಗಳಿಗೆ ಜೊತೆ ಬಿದ್ದಿತು ದಿಲ್ಲಿಯ ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರಗಳು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸಡಿಲಾದುದೂ, ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಪುಟ ಕೊಟ್ಟಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ದಕ್ಷಿಣದೊಳಗಿನ ಹಿಂದು ಅರಸರಲ್ಲಿ ದೋರಸಮುದ್ರದ ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳನೇ ಬಲಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ತನ್ನ ಪೂರ್ವಜರ ಏನವಾಸಿಯ ಹನ್ನೆರಡುಸಾವಿರ ನಾಡನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ಸಿರಸಿಯ ವರೆಗೆ ಸಾಗಿ ಬಂದು ಸೇವುಣರ ಗೂಡೆ ಹೋರಾಡಿದನು. ಕಂಪಿಲನ ದೇಶದಲ್ಲಿ ೧೩೨೫ರ ವರೆಗೆ ದಾಳಿ ಮಾಡುತ್ತಲೆ ಇದ್ದನು. ತುಳುವರನ್ನಾಗಿದ್ದು ವಾಂಡ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೊಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡನು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ರಾಮೇಶ್ವರದ ವರೆಗೆ ದಾಳಿಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಜಯಸ್ತಂಭವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಕಟ್ಟಿ ಕಡೆಗೆ ಮಧುರೆಯ ಮುಸಲ್ಮಾನರೊಡನೆ ಹೋರಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವನು ಧಾರಾತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ [೧೩೪೨] ಅಕುಮನ್ನು ತೊರೆದನು.

ಹರಿಹರನಿಗೂ ಬಲ್ಲಾಳನಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಮಲಿಕ ಕಾಫುರನು ದೋರಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ಮೊತ್ತಮೊದಲು ದಾಳಿಮಾಡಿದಾಗ,

ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳನಿಗೆ, ಹದವಳಿಕೆ ನಾಡಿನ "ದೇವಸ್ಥಾನಕರಿಯಸ್ತ" ನೆಂಬುವವನು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಈ ದೇವಸ್ಥಾನ ವಿಜಯನಗರದ ಮೊದಲನೆಯ ನರಪತಿಯಾದ ಸುರಸರನಾಗಿದ್ದನು. ಬುಕ್ಕನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಕಿರಿಯಹರಿಹರ, ಕಂಪಣರು ಆ ಬಲ್ಲಾಳದೇವನ ಉಳಿದಲ್ಲಿರು ಕಿರಿಯ ಹರಿಹರನು ಕುಕ್ಕಲನಾಡು ಮುಂತಾದ ಸೀಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಲ್ಲಾಳನ ಮಹಾವಂಶಲೇಖರನಾಗಿದ್ದನು ಕಂಪಣನು ಬಲ್ಲಾಳದೇವನ ದ್ವಾರಪಾಲಕನಾಗಿದ್ದನು ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳನಿಗೆ ದಾದಿಯ ಸೋಮಯ್ಯನೆಂಬ ಮಹಾಮಂತ್ರಿಯಿದ್ದನು ಸೋಮಯ್ಯನು ಬಲ್ಲಾಳನ ಮನೆತನದವನು ಅಂದರೆ ಅವನು ಹೊಯ್ಸಳನಾಗಿದ್ದನು ಅವನ ತರುವಾಯ ೧೩೪೩ ರಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಪ್ಪನೆಂಬವನು ಬಲ್ಲಾಳನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಈ ಬಳ್ಳಪ್ಪನು ಸೋಮಯ್ಯನ ಮಗನು ತ್ರಿಗೇರಿಯೊಳಗಿನ ಹರಿಹರನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ [೧೩೪೬] ಬಳ್ಳಪ್ಪನಿಗೆ ಅಳಿಯ, ಬಳ್ಳಪ್ಪ ಡಣ್ಣಾಯಕನೆಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಬಳ್ಳಪ್ಪನು ಹರಿಹರನ ಅಳಿಯನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಹರಿಹರನು ೧೩೫೯ ರಲ್ಲಿ, ತನ್ನ ನೆಲೆವೀಡಾದ ಚಂದ್ರ? ಗುತ್ತಿಯಲ್ಲಾಳುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ. ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಅವನು ೧೩೪೦ ರೊಳಗೆ ಮಲಪ್ರಭೆಯ ಉತ್ತರ ಸೀಮೆಯ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು ಅದೇ ವರ್ಷ ಬಾದಾಮಿಯೊಳಗಿರುವ ಜಾವ ರಳನೆಂಬ ಅವನ ಮಾಂಡಲಿಕನು ಅಲ್ಲಿಯ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿಲಾಲೇಖದಲ್ಲಿ, ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ ಅರಿರಾಯವಿಭಾಡಭಾಷೆಗೆ ತಪ್ಪಿದವರ ಗಂಡ ಪೂರ್ವ-ಪಶ್ಚಿಮಸಮುದ್ರಾಧಿಪತಿ" ಎಂದು ಹೊಗಳಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಅವನು ತ್ರಿಶೈಲ ಸರ್ವತದ ಹತ್ತರ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ೧೩೬೨ ರಲ್ಲಿ ಕೊಂಕಣವು, ಕಾಫರನಾದ (ಹಿಂದುನಾದ) ಹಂಬ ಎಂಬುವವನ ಅಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತೆಂದೂ ಅವನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಹೊನ್ನಾವರದಲ್ಲಿ ಜನಾಭದ್ವೀನನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅಧಿಕಾರಿಯಿದ್ದನೆಂದೂ ಇಬನ್ ಬಟೂಟನು ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ. ೧೩೪೪ ರೊಳಗಿನ ಒಂದು ಶಿಲಾಲೇಖದಿಂದ ತಿಳಿಯುವದೇನೆಂದರೆ, ಹರಿಹರನ ತಮ್ಮನಾದ ಬುಕ್ಕನು, ವಿದ್ಯಾನಗರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದನು ಈ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಮೇಲಿಂದ, ಹರಿಹರನು

೧೩೪೦ ರ ಹಿಂದೆ, ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರನಾಗಲಿಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರಾಧಿಪತಿಯಾಗಲಿಕ್ಕೂ ಹೇಗಾಗಿರಲಿಕ್ಕೂ ಅವನ ಉದಯಕಾಲವು ಅದರ ಹಿಂದೆ ಇರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲೇಕೆ, ಅದರಿಂದ ಅವನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ೧೩೬೬ ರಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡವೆಂದು ತಿಳಿಯುವದು ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ವಿಜಯನಗರದ ಸ್ಥಾಪನೆಯು ಅದೇ ವರ್ಷ ಜರುಗಿತೆಂದು ಕೆಲ ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳೂ ಹೇಳುತ್ತವೆ, ಅದರೆ, ಅವು ವಿಶ್ವಕನೀಯವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲೆಂದು, ಫಾದರ ಹೇರಾಳರೂ ಡಾ ಸಾಲೆಶೋರಿ ಅವರೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವರು ಜನಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಂತೂ ಅದೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿಯೆ ವಿಜಯನಗರದ, " ಕೆರ್ನಾಟ " ಮಹೋತ್ಸವವಾಯಿತೆಂದು ದೃಢವಿಶ್ವಾಸವಿದೆ. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಕಾಲಜ್ಞಾನ ಶೋಧದಲ್ಲಿ ಇರುವದೇನೆಂದರೆ,

ದಿಕ್ಸಖ್ಯಾತ್ರಾಣುಕೃತದ್ರವ್ಯಕುಶಲಾಪ್ತೀತಿ
ಖಾತ್ವಂದೆ ಸಿತಸತ್ರಸ್ಯಾ ವಶಾಖ್ಯಾಸಿ ಭಾಸ್ಕರೇ ||

ಸುಲಕ್ಷ್ಮಿ ಶುಭನಕ್ಷತ್ರ ಮಾಘ-ಕೃತ-ವಿಂಶತಿ |

ರಾಜಿತಾ ನಗರೀಸ್ಯಾ ಪುರಾಣತಃ ಶಾಲಿನಿ ||

ಆ ತಿಥಿಯು ಶಕ ವರ್ಷ ೧೩೫೨, ಧಾತುನಾಮ ಸಂವತ್ಸರ, ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷ ಸಪ್ತಮಿ ಅದಿತ್ಯವಾರ ದಿವಸ ಬೀಳುತ್ತದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಡಾ. ಸಾಲೆಶೋರಿಯವರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಲ್ಲ. ಅದರೆ, ಫಾ. ಹೇರಾಳರು, ಈ ಸುಮಾರದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನು ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳನ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರನಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರು ತಮಗೆ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರರೆಂದು ಅನ್ವೇಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರನಿಗೆ ಅಧಿರಾಜನು ಹೇಳೇಬೇಕು ಅಂದ ಮೇಲೆ ಹರಿಹರನ ಅಧಿರಾಜನಾದ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಹರಿಹರನ ವಿಳಿಗೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವರು, ಓರಗಲ್ಲಿನ ಕಾಕತೀಯರು, ಕಂಪಿಲಿಯ ಅರಸರು ಲಯನಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಹರಿಹರನು ಅವರಮಾಂಡಲಿಕನಾಗಲಾರನು. ದಿಲ್ಲಿಯ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸುಲ್ತಾನನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಹರಿಹರನು ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿಯುವದು ತೀರ ಅಭ್ಯವಾಗಿರುವದು ಅದರಿಂದ, ಅವನು, " ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸ " ನಾದ ಪ್ರತಾಪ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಹೊಯ್ಸಣ ವೀರ ಬಲ್ಲಾಳದೇವರಸನ

ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರನಾಗಿರಬಹುದೆಂಬದೇ ಸಯುಕ್ತಿ ಕವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ.

ನಿಜವಾಗಿ ಹರಿಹರನು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿರಬಹುದು. ತಾನು ಬಲ್ಲಾಳನ ಮಂಡಲೇಶ್ವರನಾಗಿರುವನೆಂದು ಹೇಳುವದು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿರಬಹುದು. ಮೇಲಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗೆ ಪೂರ್ವದಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದ ಹೊಯ್ಸಳರಿಗೆ ಆದರ ವಿದ್ವಿತು. ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯ ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಹರಿಹರನಿಗೆ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ ಪದವಿಯು ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಕುಡುಬಂದಿರ ಬಹುದು. ಹೊಯ್ಸಳ ನಾಡಿನ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನು ಪ್ರಬಲನಾಗಿದ್ದರಿಂದ, ಉತ್ತರದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಬಾಧೆಯು ಕಡಿಮೆಯಾಗಬಹುದೆಂದು, ಹೊಯ್ಸಳರು ಹರಿಹರನ ಗೋಟಿಗೆ ಹೋಗಿರ ಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅವರವರ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧವು ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು.

“ಹರಿಹರನು, ಕಾನ್ಯನಾಯಕ ಅಥವಾ ಕಾಪಯ್ಯ ನಾಯಕನ ಆಪ್ತನಾಗಿರಬೇಕು. ಅವನು ಮಹಮ್ಮ ದೀಯ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಕಂಪಿಲದೇವನ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ, ದಿಲ್ಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನ ಅಧಿಕಾರ ಯಾಗಿ ಆಳಿದನು,” ಎಂದೆನ್ನುವ ಬರಾಣಿಯ ಮಾತು ವಿಶ್ವಸನೀಯವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಡಾ ವೆಂಕಟರಮಣಯ್ಯನವರು ಅದನ್ನು ನಿಜವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವರು “೧೩೧೦ ರಲ್ಲಿ ಮಲಿಕ್ ಕಾಫ ರನು, ದೋರಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ, ಬಲ್ಲಾಳದೇವನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿ ದನು.” ಎಂದು ಬರೆದ ಬರಾಣಿಯ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ, ಡಾ. ವೆಂಕಟರಮಣಯ್ಯನವರೇ, ಬಲ್ಲಾಳ ದೇವನು ದೋರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿಯೆ ಇದ್ದನೆಂದು ಸಿದ್ಧ ಗೊಳಿಸಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಲಿಕೆಟ್ಟ ಬರಾಣಿಯ ಮಾತನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಿ, ಕಾನ್ಯನಾಯಕನಿಗೂ ಹರಿಹರನಿಗೂ ಸಂಬಂಧವುಂಟಾಗುವದೆಂದು ತಿಳಿದು, ಅವನ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನಿಡುವದು ಅವಾಸ್ತ ವವೇ ಸರಿ. ವಿದ್ಯಾತಿರ್ಥರಾಗಲಿ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಾಗಲಿ ಕುಲಗೀಡಿಯಾದ ಹರಿಹರನಿಗೆ ಎಂದೂ ಆಶ್ರಯವ ನ್ನೀಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯು ಅವನ ರಾಜ ಗುರುವಾಗಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಇಬನ್ ಬಟ್ಟೂಟನೂ ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದೊಳಗಿದ್ದನು. ಆದರೆ, ಅವನು ಕಂಪಿಲದೇವನ ವಧೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಅವನ

ರಾಜ್ಯದ ಗತಿಯೇನಾಯಿತೆಂಬದನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ದ್ವಿ. ಬರಾಣಿಯ ಮತದಂತೆ, ಕುಲಗಿಟ್ಟ ಮುಸಲ್ಮಾ ನನು ಎಂದು ಆಳತೊಡಗಿದನೆಂಬುದು ತಿಳಿಯು ವಂತಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಅವನು ಮರಳಿ ಎಂದು ಹಿಂದು ವಾದನೆಂಬುದೂ ಗೊತ್ತಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಇಬನ್ ಬಟ್ಟೂ ಟನು ‘ಹರಿಬ’ ನಿಗೆ ಕಾಫರ (ಹಿಂದು) ಎಂದು (೩೪೩ ರಲ್ಲಿ ಕರೆದಿರುವದರಿಂದ, ಅವನು ಆ ವರ್ಷದ ಹಿಂದೆ ಮರಳಿ ಹಿಂದುವಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯ ಬಹುದು. ಹೀಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಅವನ ಕೈಕೆಳಗಿರುವ ಹೊನ್ನಾವರದ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಅವನ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡಾಯವನ್ನೇಕೆಬ್ಬಿಸಲಿಲ್ಲ? ದಿಲ್ಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನು ಸ.ಮ್ಮನೆ ಕ.ಳಿಕಾರಣವೇನು? ಕಾನ್ಯ ನಾಯಕನು, ಹಿರುಗಟ್ಟನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದಿಲ್ಲಿಯ ಮುಸ ಲ್ಮಾನರ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡಾಯವನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದ್ದನು ಅಂಥ ವನ ಆಪ್ತರಲ್ಲೊಬ್ಬನನ್ನು ಕಂಪಿಲನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನಾಳಲಿಕ್ಕೆ ನಿಯೋಜಿಸಲು ದಿಲ್ಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನಿಗೆ ಅವಶ್ಯ ಕತೆ ಯಾವದಿದ್ದಿತು? ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಗಳಿಗೆ ಡಾ. ವೆಂಕಟರಮಣಯ್ಯನವರ ಹೊತ್ತಿಗೆಯು, ಉತ್ತರವನ್ನೀಯುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ವಿಶ್ವಸ ನೀಯವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೇಳ ಬಹುದು.

ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರು ಕೂಡಿಯೆ ಆಳಿದಂತೆ ತೋರು ತ್ತದೆ. ೧೩೭೮ ನೇ ಇಸ್ವಿಯ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ, “ಹರಿಹರನು, ಬುಕ್ಕನನ್ನು ಯುವರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನೆಂದು” ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಬೆಂಗಳೂರು ತಾಲೂಕಿನೊಳಗಿನ ಒಂದು ಶಿಲಾಲೇಖದೊಳಗೆ, “ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ ಅರಿಯ ವಿಭಾಡ ಭಾಷೆಗೆ ತಪ್ಪುವ ರಾಯರ ಗಂಡ ಅರಿಯಪ್ಪ ಒಡೆಯರು ಹಾಗೂ ಬುಕ್ಕಒಡೆಯರು ಶಾಸನಗೀಯುತ್ತಿರಲು,” ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಬರೆದಿರುವದರಿಂದ ಅವರವರ ಆಳಿಕೆಯು ಜೊತೆಯಿಂದಲೆ ನಡೆದಿದ್ದಿತೆಂದು ಹೇಳ ಬಹುದು.

ಹರಿಹರನ ತಮ್ಮನಾದ ಕಂದನು ನೆಲ್ಲೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಯೊಳಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರನಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದನು. ಅವನು, ೧೩೪೩ ರಲ್ಲಿ, ಇಲ್ಲವೆ, ಅದರ ಕಿಂತಲು ಮುಂಚಿತ ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರಬಹುದು. ಈ ಕಂಪರಾಯನಿಗೆ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ಮಹಾ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದರು.

ಮಾರಪನು ಗೋಮಂತ ಶೈಲದಲ್ಲಿ (ಚಂದ್ರಗುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ) ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಬನವಾಸಿಯ ಹನ್ನೆರಡುಸಾವಿರ ನಾಡು ಇದ್ದಿತು. ಅವನ ಸಚಿವನು "ಮಾಧವ ಮಂತ್ರಿ" ಯೆಂಬವನಿದ್ದನು. ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕ, ಕಂಪ, ಮಾರಪರು ಅಳಿದ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ವಲೋಕಿಸಿದರೆ, ಅವರು ಅರಬೀಸಮುದ್ರದಿಂದ ಬಂಗಾಲ ಉಪಸಾಗರದ ವರೆಗಿರುವ ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳನು ಮಧುರೆಯ ಸುಲ್ತಾನನ ಸಂಗಡ ಹೋರಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಡಿದನೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಅವನ ತರುವಾಯ ಅವನ ಮಗ ನಾಲ್ಕು ದಿವಿವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಬಲ್ಲಾಳನು ದೋರಸಮುದ್ರದ ಪಟ್ಟವನ್ನೇರಿದನು. ಅವನು ಗುಳ್ಳ ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡನು. ಅವನ ತರುವಾಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುವ ಅರಸನು ಹೊಯ್ಸಳರಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ ಸಂಗಮನ ಮಕ್ಕಳಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಿರಿಯ ಹುದ್ದೆಗಳಾದರು ಆಖಿಲ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಧನಾರ್ಯರೂ ಉದ್ಧಾಮ ಪಂಡಿತರೂ ಆದ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರೆ ಮುಂತಾದವರು ಅವರಿಗೆ ಧರ್ಮಕಾರಣದಲ್ಲಿಯೂ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅವರಿಗೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯದ ಬೆಂಬಲ ದೊರಕಿದುದು ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಮಾತಲ್ಲ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಂದ ಭಯಗ್ರಸ್ತನಾದ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ, ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ, ಧರ್ಮವೀರರಾದ ಸಂಗಮನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ವಶವಾಯಿತು!

ಈ ವಿಜಯ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ನೆರವೇರಿಸಲು, ಹರಿಹರನು ತನ್ನ ಅಪ್ಪೇಷ್ಠರೊಂದಿಗೆ ಗುಳ್ಳ ರಲ್ಲಿ ತ್ರಿಂಗೇರಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರ ಅಡಿದಾವರಿಗಳಲ್ಲಿ ದಾನಧರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಆ ಶಿಲಾಶಾಸನದಲ್ಲಿ, जयोल्लस ह्यपयित्व अकरोद् धर्ममुत्तमम् । ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆ ಶಾಸನದ ಸಾರಾಂಶವೇನೆಂದರೆ, 'ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ ಅರಿಯ ವಿಭಾದ ಭಾಷೆಗೆ ತಪ್ಪಿದ ಅರಸರಗಂಟ ವೀರಹರಿಯಪ್ಪ ಒಡೆಯರು ಕಂಪಣ್ಣೋಡೆಯರು, ಬುಕ್ಕಣ್ಣೋಡೆಯರು ಮಾರಪೋಡೆಯರು, ಮುದ್ದಪೋಡೆಯರು, ಅಳಿಯ ಬಳ್ಳಪ್ಪ

ಡಣ್ಣಾಯಕರು, ಕಾಮಾರ ಸೋವಣ್ಣೋಡೆಯರು ಮುಂತಾದವರಿಂದ, ತ್ರಿಭಾರತೀರ್ಥ ತ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ಅವರ ಶಿಷ್ಯರು ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಶ್ರಿಂಗಿರಿಯೊಳಗಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಶ್ವಜನ ಬಾಹ್ಯಾಂಗಕ್ಕೆ ಪೂಜಾರ್ಚಕಗಳಾಗಿ ಈ ಶಿಲಾಶಾಸನದ ಮೂಲಕ ದಾನವನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು" ಅದರಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಇರುವದೇನೆಂದರೆ, 'ಹರಿಹರರಾಯನು ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರಗಳ ನಡುವಿರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗೆದ್ದಮೇಲೆ ವಿಜಯ ಮಹೋತ್ಸವದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಲಾಯಿತು" ಇವು ಅಹಿಹರನ ಶ್ರಿಂಗೇರಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ, 'ಹೊಯ್ಸಳರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಿರಿಯ ಹರಿಯಪ್ಪ ಒಡೆಯರು ಶಾಸನಂಗೆ ಯಜ್ಞತ್ತಿರಲು, ಹರಿಹರರಾಯರು, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಂದಿರೊಡನೆ ಮತ್ತು ಬಳ್ಳಪನಾಯಕರೊಡನೆ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ತ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ, ಸಾರ್ಥವ ನಾಮ ಸಂವತ್ಸರದೊಳಗೆ (೧೩೪೬) ಶ್ರಿಂಗೇರಿಗೆ ಬಿಜಯಂ ಗೈಸಿದ್ದರು,' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ ಹರಿಹರನು ಬಲ್ಲಾಳರ ದೇವನ ನಂತರ ಹೊಯ್ಸಳರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಒಡೆಯನಾದನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೊಯ್ಸಳರ ತರುವಾಯ ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರು ಕರ್ನಾಟಕನಾಡಿಗೆ ಸಾರ್ವಭೌಮರಾದರು

ಡಾ. ವೆಂಕಟರಮಣಯ್ಯನವರನ್ನು ವಂತೆ, ವಿಜಯನಗರದ ಅಡಳಿತದಲ್ಲಿ ನೆರೆಮನೆಯವರಾದ ಕಾಕತೀಯರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೂ ಬರುತ್ತಿರಬಹುದು. ಆದರೆ, ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಹು ಕಾಲದವರಿಗೆ ವೈಭವದಿಂದಾಳಿದ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕುರುಹುಗಳು ವಿಜಯನಗರದವರಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದುಂಟು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಘರಂಧರರಾದ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯರು, ತಮ್ಮ ಅಡಳಿತವು ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ಸಾಗಬೇಕೆಂದು, ನೆರೆಮನೆಯವರ ಕೆಲವು ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿರಬಹುದು, ಕಾಕತೀಯರ-ಕೆಲ ಅಂಶಗಳು ವಿಜಯನಗರದವರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅವರು ತೆಲುಗಿಗೆ ಇದ್ದರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಲಾರದು. ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯರು, ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವದ ಮಯೂರಾಡಿಯನ್ನು ಎಂದೂ ತೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ

೧. ಹೊಯ್ಸಳರ ತರುವಾಯ ತಾವೇ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕ್ರಮಸ್ಪ್ರಾಪ್ತರಾದ ಒಡೆಯರೆಂದು

ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊಯ್ಸಳರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ “ಹೊಯ್ಸಳ” ರಾಜ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರಿಂದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ಅಚ್ಯುತರಾಯರ ವರೆಗೆ, ಅಷ್ಟೇಕೆ ಚಂದ್ರಗಿರಿಯಲ್ಲೂ ಸಾಲ್ವಾಡಿ ವೆಂಕಟನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಹೊಯ್ಸಳರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

೨. ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಯ್ಸಳ ಸೈನ್ಯವೆಂದು ಸಂದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

೩. ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯರು, ಹೊಯ್ಸಳರ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಧರಿಸಿದ್ದರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. “ಯಾದವ ಕುಲದ ಶೂರ ಮೂರ್ತಿ ಕಮಡೆ” ಎಂದು ಒಬ್ಬ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸನಿಗೆ ಕರೆದಿರುವ ದುಂಬು. ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರರಾಯನಿಗೆ. “ದ್ವಾರಾ ವತೀ ಪುರವರಾಧೀಶ್ವರ,” ಎಂಬ ಬಿರುದಿದ್ದಿತು ಇಮ್ಮಡಿ ದೇವರಾಯನಿಗೆ, “ಹೊಯ್ಸಳ ನಾಡಿನ ಮರ್ಯಾದೆ ಸರಂಜೆಗಳನ್ನು ಪೂರಿವವ” ಎಂದು ಸಂದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

೪. ಬೀಲೂರಿನ ಚನ್ನಕೇಶವನು, ಹೊಯ್ಸಳರ ಕುಲದೈವತವು. ವಿಜಯನಗರದವರ ಕುಲಸ್ವಾಮಿಯ ಹಂಪೆಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನಾಗಿದ್ದರೂ, ಅವರು, ಬೀಲೂರಿನ ಚನ್ನಕೇಶವನನ್ನು ಬೀಬಿಡುಗಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಬೀಲೂರಿನಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯರ ಆನೇಕ ದತ್ತಿಗಳಿರುವವು ಬರಬರುತ್ತೆ ಚನ್ನಕೇಶವನೇ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯರ ಕುಲಸ್ವಾಮಿಯಾದನು.

ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರು ತೆಲುಗರೆ ಇದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಅವರಿಗೆ ಅಂಧ್ರನಾಡಿನಲ್ಲಿ, ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ದೊರೆಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಬುಕ್ಕ ಹಾಗೂ ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರರ ಕಾಲದ ಶಿಲಾಲೇಖಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುವದೇನೆಂದರೆ, ಅವರು ತೆಲುಗುನಾಡಿನೊಳಗಿನ ಬಂಡಾಯವನ್ನು ಮುರಿದು ಜಯಶಾಲಿಗಳಾದರು.

ಹೀಗಿದ್ದರೂ, “ಬುಕ್ಕರುಹರಿಹರಿಂದ ಗೆಲ್ಲಲಾದ ತೆಲುಗು ನಾಡು, ರಾಜವೀಡು ಕೊಂಡವೀಡುಗಳ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅಂಧ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅವುಗಳನ್ನು ಅವರು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ ವಿಷಯವು, ವಿಜಯನಗರದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರ ತೆಲುಗುತನದ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಬಾಧೆಯನ್ನು ತರುವಂತಿಲ್ಲ,” ಎಂದು ಡಾ. ವೆಂಕಟರಮಣಯ್ಯನವರು ಮತಪಟ್ಟಿರುವುದು, ಸೋಜಿಗದ ಮಾತು.

ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರ ಬಿರುದು ಕನ್ನಡ. ಅವರಾಳಿದ ನಾಡು ಕರ್ನಾಟ. ಬುಕ್ಕನ ಸೊಸೆಯಾದ ಗಂಗಾ ದೇವಿಯು ಮಧುರಾವಿಜಯಂ ಎಂಬ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವದೇನೆಂದರೆ.

ಕರ್ಣಾಟಲೋಕನಯನೋಪಖ್ಯಾಯಿಕೆ : |

ಸಾಕ ತಯಾ ಕೃದಯಸಮ್ಮತಯಾ ನರೇಡ : ||

ಕಾಲೋಚಿತಾನ್ಯನುಸರಣ್ ಕರ್ಮಶಃ ಸುಖಾನಿ |

ವೀರಶಿರಾಯ ವಿಜಯಾಪುರಮಖ್ಯಾಸೀತ್ ||

ಬುಕ್ಕ ರಾಯನು, ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನರ ನಯನಗಳಿಗೆ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಅಲ್ಪಾದಕರನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿರುವುದರಿಂದ. ಅವನು, ಕನ್ನಡನೆ ಇರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು-ವಿಜಯನಗರದವರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ, ‘ವಿರೂಪಾಕ್ಷ’ ಎಂಬ ಮುದ್ರಿಕೆಯ ಲಿಪಿಯು ಕನ್ನಡವಿದ್ದಿತು. ಕೆಲ ಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಚನ್ನಕೇಶವನು ವಿಜಯನಗರದವರ ಕುಲಸ್ವಾಮಿಯಾದರೂ, ಮೊದಲಿನ ಮೂರು ಮನೆತನದವರು ಪೂರ್ವದ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಕನ್ನಡ ಮುದ್ರಿಕೆಯನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಂದ್ರಗಿರಿಯ ಇಮ್ಮಡಿ ವೆಂಕಟದೇವರಾಯನ ಅವಸಾನಕಾಲದ ವರೆಗೆ, “ರಾಮ” ಎಂಬ ಕನ್ನಡಲಿಪಿಯ ಮುದ್ರಿಕೆಯ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರ ರಾಜಗುರುಗಳು ಧರ್ಮಗುರುಗಳು ಕನ್ನಡರು. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೆಂದು ಯಾವಾಗಲೂ ಸಂಭೋದಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ರಾಜ್ಯ ಮುಳುಗಿತು--

ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಬೆಳೆಯಿತು.

ಲೇಖಕರು:—ವೈದ್ಯಭಾಸು ಶ್ರೀ ದ. ಕೃ ಭಾರದ್ವಾಜ ಎಂ ರಿ. (ಆಯುರ್ವೇದ),
ಎಂ. ಬಿ. (ಬಾಯೋಕೆಮಿಸ್ಟ್ರಿ), ಬೆಂಗಳೂರು.

‘ ಎಂದಿಗೂ ಮರಯಲಾಗದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ’ ದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ವಿಜಯನಗರವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುವದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ, ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ತುಂಗಭದ್ರೆಯು ಇಬ್ಬಾಗವಾಗಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಗುಡ್ಡದಂತಿರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ತಪಸ್ವಿಯು ಧ್ಯಾನಮಗ್ನನಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ತಪೋಜ್ವಾಲೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆಯೆ ಕಿರೀಟಧಾರಣೆಯೂ ಸುಂದರಿಯೂ ಆದ ರಮಣಿಯೊಬ್ಬಳು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಮಲ ಪುಷ್ಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ, ತನ್ನ ಕಾಂತಿಪ್ರಭೆಯಿಂದ ತಪಸ್ವಿಯ ಕಣ್ಣನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದಳು. ಜನರು ಬರುವದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಿದ್ದ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು ಸುಂದರಿಯಾದ ಕಾಂತಿಯುಕ್ತಳಾದ ಯುವತಿ! ತಪೋನಿಧಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು ತಪಸ್ವಿಯು ಕೇಳಿದನು:—‘ ಹೇ ಸುಂದರಿ! ನೀನು ಯಾರು? ಇಲ್ಲಿಗೇಕೆ ಬಂದೆ? ’— ಸುಂದರಿಯು ಹೇಳಿದಳು —“ ತಪೋಧನ! ನೀನು ನನ್ನನ್ನೇ ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆ? ನಿನ್ನ ತಪಸ್ಸಿಗೊಲಿದು ನಾನು ಈಗ ನಿನಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಳಾಗಿರುವೆನು.” ಮುನಿಯು ಮಾರುತರವಿತ್ತನು — “ ಹೇ ದೇವಿ! ಲಕ್ಷ್ಮಿ! ನಾನು ಈಗ ಸನ್ಯಾಸಿ. ನಿನ್ನಿಂದ ನನಗೇನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋಗು. ಚಂಚಲೆಯಾದ ನಿನಗಿಂತಲೂ ಈಗ ನಿನ್ನ ಸೊಸೆಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ನನಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆ. ನಾನು ಅವಳನ್ನೇ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆನು.” ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ನುಡಿದಳು— “ ನಿನಗೆ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ನಾನು ಒಲಿಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ನೀನು ಸನ್ಯಾಸಿಯಾದುದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಹುಟ್ಟು ಬದಲಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈಗ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಳಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನಿನ್ನ ತಪಸ್ಸಿನ ಫಲವಾಗಿ ಬಂದ ನಾನು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಹೋಗಲಾರೆ. ನಿನ್ನಿಂದ ಆವೃತವಾದರೊಂದು ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು

ನೀನು ಹೊಂದಲೇಬೇಕು!”

ಮುನಿ:— ಹೇ ಮುಗ್ಧೆ! ಚಂಚಲೆ! ನಿನ್ನಿಂದ ಸ್ಥಿರವಾದ ಕಾರ್ಯವು ಯಾವುದಾಗುವುದು? ನಿನ್ನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಯಾವ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರೂ ಅದು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನಿಲ್ಲದು

ಲಕ್ಷ್ಮಿ:—ಮುನಿವರ! ನಿಜ! ನನ್ನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಬಲ್ಲವರಾರು? ಆದರೆ ತಪಸ್ಸಿದ್ದಿಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ನೀನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಬಾರಿ ತೋರು ಈಗ ದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ರಾಕ್ಷಸೀ ಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ಉನ್ಮತ್ತರಾದವರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಸನಾತನಧರ್ಮಿಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡು, ಕೇವಲ ಐಹಿಕ ಸುಖಮಗ್ನರಾಗಿ, ತಮ್ಮ ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಅದರ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಮರೆತು, ಕೇವಲ ಐಹಿಕ ಸುಖಲಾಲಸೆಯಿಂದ, ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಕಾದಾಡಲಾರದೆ, ದುರ್ಬಲ ಮನರಾಗಿ ಪರಧರ್ಮವಲಂಬಿಗಳಾಗುತ್ತಿರುವರು ಆದರೆ ತಪೋನಿಧಿಯಾದ ನೀನು ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ರಾಜರನ್ನೂ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯು ಸನಾತನವಾದ ತಪೋಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರು. ಅವರಿಗೆ ಸ್ವಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸು ನಾನು ಈಗ ಹಿಂತಿರುಗಲಾರೆ ಈ ಜನರು ಎಂದು ನೀನು ತೋರಿದ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿ, ನನ್ನನ್ನು ದುರುಪಯೋಗ ಪಡಿಸಲಾರಂಭಿಸುವರೊ ಅಂದು ಅವರ ವೈಭವವನ್ನು ನಾನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿ ಹಿಂತಿರುಗುವೆನು.”

ಮುನಿ:—ಹೇ ಚಂಚಲೆ! ಆಗಲಿ. ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತಾಗಲಿ. ನಿನ್ನ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಾನು ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ರಾಜರನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿಯ ನಿರ್ಮಿಸುವೆನು. ಆದರೆ ಆ ರಾಜ್ಯವು ಎಷ್ಟುದಿನ ಬಾಳುವುದು?

ಲಕ್ಷ್ಮಿ:—ಆ ರಾಜರು ಧರ್ಮಮಾರ್ಗವನ್ನೆ

ಸರಿಸುತ್ತ ರಾಜ್ಯವಾಳುವವನೆ. ಆದರೆ ನೀನು ನನ್ನ ಸೊಸೆಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಲೆಳಸುವ ಮನೋರಾಜ್ಯವು, ಮುಂದೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಇಡೀ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಜೀಗುವಂತಾಗುವುದು.

ಮುನಿ:—ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತಾಗಲಿ! ಒಂದು ಬಾರಿ ಈಗ ಸುವರ್ಣವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸುರಿಸ.

ಸುವರ್ಣವೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತು. ಸುತ್ತಲೂ ನಿಸರ್ಗದೇವಿಯು ಕಟ್ಟಿದ ಕೋಟೆಯ ಎಂಬತ್ತಿದ್ದು ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತು ಜವರ ಮೈಲಿ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವುಳ್ಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ನಗರದಲ್ಲಿ ಆರಮನೆ, ರಾಜಬೀದಿ, ದೇವಾಲಯಗಳು ವಿಜೃಂಭಿಸಿದವು. ತಮೋಧನರಾದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕಲೆಗಾರರು, ಶಿಲ್ಪಿಗಳು, ಕೈಗಾರಿಕೆಯವರು ವ್ಯಾಪಾರಗಾರರು, ಸಾಮಾನ್ಯರು ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲ ಒಂದು ನೆಲೆಸಿದರು. ನಗರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ನೋಡಿದರೂ ಬಂಗಾರದ ಹೊಗೆಯು ಸೂಸಲಾರಂಭಿಸಿತು. ನಗರದ ಅಂಧ, ಜಂಧ, ಸೊಬಗುಗಳು ಪರಕೀಯರ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಎಳೆದವು. ಪರಕೀಯರು ಬಂದರು, ನೋಡಿದರು ನಗರದ ವೈಭವವನ್ನು! ಅನಂದದಿಂದ ತಲೆದೂಗಿ, ವಿಜಯನಗರದ ಅತಿಥ್ಯಸುಖವನ್ನು ಸವಿದು, ಆ ನಗರವನ್ನೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಹೊಗಳುತ್ತ ಹಿಂತಿರುಗಿದರು. ಸುಮಾರು ೫೦ ವರುಷಗಳವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಿನ ರಾಜರಿಗೆ ರಾಜಧರ್ಮವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯವು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ತೀರದವರೆಗೆ ಹರಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಅಂತಹಂಗಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಾರಿಗೆ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಸಿಂಹಾಸನ ಸ್ಥಾಪನಾಚಾರ್ಯ' ರಂಬ ಬಿರುದು ಸಲ್ಲುವುದು? ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ ಮಾಧವನೆನಿಸಿದ್ದ, ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರ ಶಿಷ್ಯರಾದವರು 'ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ'ರು, ತಮ್ಮ ತಮೋಬಲದಿಂದ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಸಿಂಹಾಸನ' ವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಇವರು ಸನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮವನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆಯೇ ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು (೧) 'ಪರಾಶರ ಸ್ಮೃತಿ ಮೃತ್ಯುಂಜನ' (೨) ಮನುಸ್ಮೃತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, (೩) ವೇದಭಾಷ್ಯ, (೪) ಜೈಮಿನಿ ನ್ಯಾಯಮಾಲಾ ವಿವರ, (೫) ಕಲಾ ಮಾಧವ್ಯಂ, (೬) ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಧವ್ಯಂ, (೭) ಶಂಕರ ವಿಜಯ, (೮) ಸರ್ವದರ್ಶನ ಸಂಗ್ರಹ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ

ಮುದ್ರಾಭೂತ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಾದ ಬಳಿಕ ಉತ್ತರಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಆ ಬಗೆಯ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು (೧) ವೇದಾಂತ ಪಂಚದಶಿ (೨) ವಿವರ್ಣ ಪ್ರಮೇಯ ಸಂಗ್ರಹ, (೩) ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾರ್ಥವಾದಪದ್ಧತಿ, (೪) ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿವೇಕ, (೫) ದೇವ್ಯಕರಾಧ ಸ್ತೋತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು.

ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತವೆತ್ತು ಮಣ್ಣು ಗೂಡಿದ ಎಲ್ಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳ ಇತಿಹಾಸದ ಹಾಡು ಒಂದೆಯಾಗಿರುವುದು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪಕರ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು, ಬಳಿಕ ಬಂದ ರಾಜರು ಮರೆತು, ಕೇವಲ ಪಾಶವೀ ಸುಖಗಳಿಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ತನುಮನಗಳನ್ನು ಧಾರೆಯೆರೆದು ದುರ್ಬಲರಾದಾಗ ಪರಕೀಯರು ಬಂದು ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿದವರು. ಆದರೆ ಆ ಗತಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದವರ ಜೀತನವು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ, ಅವರಿಗೆ ಗತವೈಭವದ ನೆನಪಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಾವ ಸಹಾಯವಿರುವುದು! ಆದಕಾಗಿ ಆಗ ಅವರು ಹಿಂದಿನ ವೈಭವದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಶೋಧಿಸಲಾರಂಭಿಸುವರು. ಇಂದು ಅದೇ ಬಗೆಯ ಪ್ರಯತ್ನವು ಸುಮಾರು ೬೦೦ ವರುಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವೈಭವವನ್ನು ದಶದಶಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸೂರೆಗೊಳಿಸಿದ ವಿಜಯನಗರ-ವಿದ್ಯಾನಗರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಲಿದೆ. ಕುರಿಮರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆದುಬಾಳಿದ ಸಿಂಹದ ಮರಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯುಂಟಾದಂತೆ, ಈಗ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ನಾವೂ ಮಾನವರು, ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೂ ಸೃಷ್ಟಿಕೃತಿಯಾಂಶವಿದೆ ಎಂಬ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈಗ ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತರಲಪೇಕ್ಷಿಸಿದವರು. ಈ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸ ಪರಿಚಯದಿಂದ ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಆತ್ಮಪರಿಚಯವೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯೂ ಉಂಟಾಗಲಿ.

ಮತ್ತೆ, ಹಿಂದಿನ ವಿದ್ಯಾನಗರ ರಾಜ್ಯವು ಮುಳುಗಿತೆಂದು ತಿಳಿದರೂ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಮಾತ್ರ ಈಗ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರ ಮಾನಸಿಕ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವದೆಂದು ತಿಳಿಯಲಿ. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರ ಹೆಸರು ಕೇವಲ ಸಾಹಿತಿ ವೇದಾಂತಿ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ

ವೈದ್ಯಭಾನು ದ. ಕೃ. ಭಾರದ್ವಾಜರು
ಎಂ. ಡಿ. (ಆಯುರ್ವೇದ) ಬೆಂಗಳೂರು.

ಶ್ರೀ. ಎಂ. ಎಸ್. ಸರದಾರ
ಎಂ. ಎ. [ಅಕ್ಷನ್] ಬಾರ್ ಆಟಲಾ ಸೊಲ್ಲಾಪೂರ.

ಪಂಡಿತ ಕೇಶವಶರ್ಮಾ ಗಲಗಲಿ.

ಪಂಡಿತ ಬುಲಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು
ಬಾಗಿಲಕೋಟೆ

ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದಿತ್ತು, ಈಗ ಅಮರವಾದಾ ಅವರ ನೇದ
ಭಾಷ್ಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ವಿಶ್ವ
ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ ಹೊಕ್ಕು, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಾಮ್ರಾ
ಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ, ಬೆಳಗುತ್ತವೆ ಇಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿ
ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸ್ಮಾರಕವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಈ ವ್ಯಕ್ತಿ

ಕಾರ್ಯವು ಕರ್ಣಾಟಕದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಆಯಿ
ತೆಂದುಕನ್ನಡಿಗರು ಜಗತ್ತಿಗೆ ತೋರುವರೇನು? ಮತ್ತೆ
ಅದರಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಹೊಂದಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಕರ್ಣಾಟಕ
ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವೈಭವವು ಬೆಳಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ
ರೇನು ?

ವಿಜಯದಶಮಿ.

೧

ಅಂಜಬೇಡಿರಿ! ಅಂಜಬೇಡಿರಿ !
ಮಂಜುದಶಮಿಯು ಬಂದಿದೆ !
ಮಂಜು ಮಂಜುಳಗಾನದಿಂದಲಿ
ಸಂಜೆ ಸಂ ಸಂಸಾಡಿದೆ.
ಹುಂಜರಾಗಿರಿ ಪುಂಜರಾಗಿರಿ
ನಂಜನೆರೆ ಸಿಡಿದಾಡಿರಿ.

೨

ವೀರಧೀರರೆ ಧೀರವೀರರೆ
ಸಾರಿ ಸಂಗರದಾಣಕೆ
ತೋರ ತನುವಿನ ವೀರ ತನಿರಸ
ಸೂರೆಗೊಳ್ಳಿರಿ ದೇಶಕೆ
ಸಾರಿ ಹೇಳುವೆ ದೂರ ಹೇಳುವೆ
ಮಾರು ನುಡಿಯದೆ ಮಡಿಯಿರಿ

೩

ಆರ್ಯ ವೀರರೆ ಕಾರ್ಯ ವೀರರೆ
ಅರ್ಯಮಾತೆಯ ತೇಜವ
ತೂರ್ಯತಾನದಿ ಕಾರ್ಯರೂಪದಿ
ಆರ್ಯರೂಪದಿ ತೋರಿರಿ.
ಆರ್ಯವಿಶ್ವವೋ ವಿಶ್ವವಾರ್ಯವೋ
ಆರ್ಯವಿಶ್ವವಗೈಯಿರಿ.

೩

ಹೊಂದಿ ಹೊಂದಿಹ ಕನ್ನಡಮ್ಮನ
ಕಂದನೆದಿಹ ಗೇಹದಿ
ಮುಂದೆ ಬರುತಿಹ ಸಂದ ಬವರವ
ಸಂದು ಸಾರಿಹ ಗಾನದಿ
ಬಂಧುರಾಂಬರ ಭಾರತಾಂಬೆಯ
ಗಂಧಗೂಡಿದ ತಾನದಿ.

೪

ತೋರ ಹಿಮಗಿರಿ ಸೇತುಬಂಧನ
ಸಿಂಧು-ಮಣಿಪುರದಂಚನು
ಮಾರಿ ಮೆರೆಯಿರಿ ಮಾನವಾಂಬುಧಿ
ಹಿಂದೊಗೆದು ಮುಂದಾಗಿರಿ.
ಹಾರಿ ಹರುಷದೆ ವಿಶ್ವರೂಪದಿ
ಮಿಂದು ಮೈಗಲಿಯಾಗಿರಿ

೬

ಜೀವನದ ಜರಿ ಜಾಗ್ರತಿಯ ಜರಿ
ವಿಜಯದಶಮಿಯು ಬಂದಿದೆ.
ಹುಟ್ಟುಸಾವಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯೆಲ್ಲವ
ಸುಟ್ಟುತಾನುರೆ ನಿಂದಿದೆ.
ದೃಷ್ಟಶಾಸನ ಶಿಷ್ಟರಕ್ಷಣ
ಇಷ್ಟ ಭಾರತ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ.

೭

ಕನ್ನಡದ ಕವಿ ಪಕ್ಷಿ ಚೆನ್ನನ
ಉನ್ನತದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಿ
ಇನ್ನು ನನ್ನೆಯ ಚೆನ್ನೆ ಚೆನ್ನರು
ನನ್ನಿ ಸುಖಸಲ್ಲಾಪದಿ
ಉನ್ನತೋನ್ನತ ನಿತ್ಯ ವಿಜಯದಿ
ಹೊನ್ನ ಹೊಮ್ಮಳಿ ಹೊನ್ನೂರಿ.

— ಸ. ಪ. ಗಾಂವಕರೆ, ಹುಟ್ಟುಳ್ಳಿ

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸ್ಥಾನ.

ಲೇಖಕರು:—ಶ್ರೀ ಎ ಎನ್ ಪಾಟೀಲ. ಬಿ. ಏ. (ಆನರ್ಸ್)

ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಅವಧೂತ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯ ಪರನಾಗಿ.

ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವಿತ್ತು; ಉನ್ನತಾವಸ್ಥೆಯಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರದ ನೈಫವನ್ನು ವಿಶಾಲಗೊಳಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೂ ಎಡೆಗೊಡಲೇ ಬೇಕು; ಇವರಿಗೂ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನೀಯಲೇಬೇಕು. ಇದು ಬರಿಯ ಬೂಟಾಟಿಕೆಯ ಮಾತಲ್ಲ; ಆಧಾರವಿಲ್ಲದೆ ಆವೇಶದಿಂದ ಆಡುವ ಮೊಳು ನುಡಿಯಲ್ಲ ಸಾಧಾರವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಿ, ಸಿದ್ಧಿಸಿ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿ ತೋರಿಸುವ ಸತ್ಯವಿದು. ಪುರುಷರಂತೆ ಅವರಾದರೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತವರು. ಅವರು ಬರಿಯ ಪುರುಷನ ವಿಲಾಸದ ವಸ್ತು ಆಗಿದ್ದಿಲ್ಲ ಅಂತೆಯೇ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಿರಿಯು ಹೆಚ್ಚಿತು ಆದರೆ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಈಗಿಲ್ಲಾ ಆಳಿದಿದೆ; ಅಳಿಸಿದೆ. ಆಗಿನ ವಿಲಾಸವೊಂದೇ ಹೊಳೆಯುವದು. ಆರಮನೆಯ ದಾಸಿಯರ ನೈಫವ, ಸೂಳೆಯರ ಸೂಳೆಗಾರಿಕೆಯೊಂದೇ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಆದೆ. ಇದು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ತಪ್ಪಲ್ಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಏಜವಾದ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದೆ, ಅಲ್ಲೊಮ್ಮೆ ಇಲ್ಲೊಮ್ಮೆ ಮಿಣುಕುವ ಮಾಯಾಜಲದಂತಿರುವ ಮಿಣುಕು ಹುಳಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಅವುಗಳನ್ನೇ ಮೂಲವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅಲಸ್ಯದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಡುವ ನಮ್ಮಂಥವರ ತಪ್ಪು.

ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಾಲದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪುರುಷರೊಡನೆ ಹೊರಗಿನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು ಕೂಡಿ ನಡೆಯುವವರಲ್ಲ. ಬೆರೆತು ನಡೆಯುವ ವಿಚಾರವೂ ಅವರಿಗೆ ಹೊಳೆದಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ; ಅಂಥ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಕರ್ಷವು ಇನ್ನೂ ಅವರಿಗೆ ಆಗಿದ್ದಿಲ್ಲ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದ ಆಚಾರವನ್ನೇ ಅವರು ಮೂಲವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಡೆದವರು,

ಆದರೂ ಈಗಿನ ರೂಢಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಆಗ ಮೂಡಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದ 'ವೇಜ' ನೆಂಬ ಪೋರ್ತುಗೀಜ ಪ್ರವಾಸಿಯು ತಾನು ಬರೆದ ವೃತ್ತಾಂತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸ್ತ್ರೀಯರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಮುಂದೆ "ಉಳಿದವರಂತೆ ಇವರಾದರೂ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಪುರುಷರೊಡನೆ ಕೂಡಿನಡೆಯುವವರಲ್ಲ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ಇವರು ತಮ್ಮದೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ವತಂತ್ರ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು; ತಮ್ಮದೊಂದು ಪುರುಷರಂತೆ ಬೇರೆಯಾದ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೇ ಹೂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಯಿಂದ ಕಾಳಗದವರಿಗೆ ಯಾವಕ್ಕೂ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವಕ್ಕೂ, ಎದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣಹೆಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಗುಲಗುಲಲ್ಲಿ ಕೊಂಡವೀಡಿಗೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋದಾಗ ಅವನ ಹೆಂಡದಿರಾದ ಚಿನ್ನದೇವಿಯಮ್ಮ ತಿರುಮಲದೇವಿಯಮ್ಮ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ರಾಯನನ್ನು ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದ್ದರು. (Archaeological Survey Reports for 1908-9 page 108) ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಮಗನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ಕಂಪಣ್ಣನು ತೊಂಡಮಂಡಲದ ಅರಸನಾದ ಚಂಪರಾಯನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋದಾಗ ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಗಂಗಾದೇವಿಯು ಕಂಪಣ್ಣನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರಲೇ ಬೇಕು. ಅಂತೆಯೇ 'ವೀರ ಕಂಪಣರಾಯಚರಿತಂ' ಎಂಬ ಗಂಗಾದೇವಿಯೇ ಬರೆದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಳಗದ ವರ್ಣನೆಗಳು ವಿಶದವಾಗಿವೆ; ನೈಜವಾಗಿವೆ. ೧೩೮೬ ರಲ್ಲಿ ಆದ ಒಂದು ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಮಹಾವೀರ ಮಾದರ ಕಾಳನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಡಿಯಲು ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಬೊಮ್ಮಾಂಬೆಯು ಹಿಂಜರಿಯದೆ

ಸಂಗ್ರಾಮವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಮಡಿದಳೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. (Mysore Archaeological Reports for 1923 pages 90-91) ೧೪೪೬ ರ ಒಂದು ವೀರಗಲ್ಲ ಮೇಲೆ ಹರಿಯಕ್ಕ ಎಂಬವಳು ತನ್ನ ತಂದೆ ಮಾಡಿಗೊಡನು ಮಲ್ಲಿಯುದ್ದ ಮಾಡಿ ಮಡಿಯಲು ಆ ಮಲ್ಲಿನೊಡನೆ ತಾನೂ ಮಲ್ಲಿಯುದ್ದ ಮಾಡಿ ಮಡಿದಳೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ

ಇವೆಲ್ಲ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ಸಿಗುವದರಿಂದ ಜನತೆಗೆ ಅಸಮಾಧಗಲೇ ಹೊರ್ಪು ಈ ಅಸಮಾಧಗಲಿಂದ ಸಮಾಜದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದನ್ನಬಹುದು. ಆದರೆ ಇವು ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ಸಿಗುವಷ್ಟು ವಿರಳವಲ್ಲ. 'ಬಾವಿ ತೋಡಿದಂತೆ ಬೇಕಾಳ ಹೊರಟೆ ತಂತೆ' ಎಂದು ಅನ್ನುವ ಹಾಗೆ ಶೋಧಿಸಿದಂತೆ ಹೆಣ್ಣು ಜನ್ಮ ಸಿಕ್ಕೇ ಸಿಗುವವು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಪರದೇಶದ ವರ್ತಕರ ವೃತ್ತಾಂತಗಳಿಂದಲೂ ಇದನ್ನು ಧೃಢಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಪೇಜುನ ತನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತದಲ್ಲಿ " ಈ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಕತ್ತಿ ಧಾಲುಗಳ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಜಳಕವನ್ನು ತೋರಿಸ ಬಲ್ಲರು; ಕೆಲವರು ಮಲ್ಲಿಯುದ್ದದಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಕಹಳೆ-ಕುತ್ತರಿಗಳನ್ನು ಊದುವ ದರಲ್ಲಿ ಕುತಲರು " ಎಂದು ಅರಮನೆಯ ಹೆಂಗಳೆ ಯರ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ನಿಕೊಲೋ ಡಿ ಕಾಂಟಿ (Nicolo De Conti) ಎಂಬ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪ್ರವಾಸಿಯು ಇವರ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುವಾಗ " ಇವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಚಂದವಾಗಿ ತೊಡಪು ತೊಟ್ಟು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಹತ್ತುವರು. " ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. (Major India P. 6) ನೂನಿಝ(Nuniz) ನೇಬ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪ್ರವಾಸಿಯು ' ಇವನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕುಸ್ತಿಯಾಡುವ ಹೆಂಗಳೆ ಯಿರುವರು " ಎಂದು ಬರೆದಿರುವನು.

ಈ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪುರುಷರಿಗೂ ಯೋಗ್ಯವಾದ ವಿದ್ಯೆ ಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯ ವಾಗಿರುವ ಲಲಿತಕಲೆ, ವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸುರಿತ ವರು, ಅರಿತವರು. ಪೂರ್ಣನಿಷ್ಣಾತರು ಇದ್ದರು.

ರಾಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ನೃತ್ಯಕಲೆಗೆ ಮನ್ನಣೆಯಿತ್ತು, ನೃತ್ಯವನ್ನು ವಿಶಾಲಗೊಳಿಸಿದಂತೆ ಮತ್ತಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ಬರಿಯ ಮನ್ನಣೆ ಯಿಲ್ಲ; ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಸರ್ವ

ವಿವಿಧತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟು ನೃತ್ಯಕಲೆಯನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿದರು. ಇದರ ಉನ್ನತಿಯ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಸಲ್ಲತಕ್ಕದ್ದು ಈ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೇ. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ನೃತ್ಯವನ್ನು ಕಲೋಪಾಸನೆಯ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದರು; ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವರು (ಸೂಳೆಯರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು) ಜೀವ ನದ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅನುಕರಿಸಿದ್ದರು; ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ' ಇದೊಂದು ಮಲಾಕ ' ವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಸತ್ಕರಿಸಿದ್ದರು. ರಾಯರ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಬೇರೊಂದು ಶಾಲೆಯೇ. ರಾಣೀವಾಸದಲ್ಲಿ " ಪಟ್ಟದ ನಾಟಕ ಶಾಲೆ, ಎಂಬ ಬೇರೊಂದು ಭಾಗವೇ ಇತ್ತು. ಪೇಜುನ ತನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತದಲ್ಲಿ ಈ ಶಾಲೆಯ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. " ಈ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ಕಮಾನುಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕುಣಿತಗಳ ಕಡೆಯ ನಿಲುವಿಕೆಯ ಚಿತ್ರ ಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಣಿತಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು ಅವೆ. ಈ ಚಿತ್ರಗಳು ಹೆಂಗಳೆಯರಿಗೆ ಕುಣಿತವನ್ನು ಕಲಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬರೆದವುಗಳು. ಯಾವುದೂ ಕುಣಿ ತದ ಕೊನೆಯ ನಿಲುವಿಕೆಯನ್ನು ಮಣಿತವನ್ನು ಮರೆ ತರೆ ಆ ಕಂಬದ ಮೇಲಿರುವ ಆ ಕುಣಿತದ ನಿಲುವಿಕೆ ಯನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ಕಲಿಯಬೇಕಾಗುವದು. ಇದ ರಿಂದಲೇ ಇವರು ತಾವು ಮಾಡಬೇಕಾದುದನ್ನು ಅರಿತು ಕೊಳ್ಳುವರು. " ಉದಯಶಂಕರನಂಥ ಅಧುನಿಕ ನೃತ್ಯವಿಶಾರದರು ನೃತ್ಯವನ್ನು ಅರಿತದ್ದು ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದಲೇ ಈ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅರಸಿಯರು, ರಾಣೀವಾಸದವರು, ಅವರ ಬಳಗದವರು ನೃತ್ಯವನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇವರು ಅಂಗಾಂಗಗಳನ್ನು ಚಲಿಸುವವನ್ನು, ಅಂಗಾಂಗ ಗಳ ಮಣಿತಗಳಿಂದ, ಚಲನೆಯಿಂದ ಭಾವ ಭಂಗಿ ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವದನ್ನು, ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಕಾ ಗುವ ಸರಳತೆಯನ್ನು, ಚಮತೆಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮತನ ವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. " ಈ ಶಾಲೆಯ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ರಂಜಿಸುವ ಮೂಲೆಯಿದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಂಗಳೆಯರು ತಮ್ಮ ಕೈ ಗಳನ್ನು ಅನಿಸಿ ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಸಡಿಲಿಸಿಕೊಳ್ಳು ವದು. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇವರು ಕುಣಿತಕ್ಕೆ ಕಳೆಯೇರಿಸುವ ಅಂಗಾಂಗಗಳ ಚಲನವಲನಗಳನ್ನು ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳು ವದು " ಎಂದು ಪೇಜುನ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇಂಥ ಶಾಲೆ ಗಳಿಂದ, ರಾಯರು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಉತ್ಸವಗಳ ನಿಮಿತ್ತ

ದಿಂದ ಕೂಡಿಸುವ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳಿಂದ, ಅಲ್ಲದೆ ಉಂಬಳಿ, ಬಹುಮಾನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಉತ್ತೇಜಿಸುವದರಿಂದ ಈ ಕಲೆಯು ನಾಡಿನ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ “ನಾಡಹಬ್ಬಕ್ಕಾಗಿ ರಾಯನು ಈ ನರ್ತಕಿಯರನ್ನು ನಾಡಿನ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಆಮಂತ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದ.” ಈ ಕಲೆಯು ಉನ್ನತಿಗೆ ರಾಯರು ಆಧಾರವಾದರೂ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಆದರವೂ ಬಹಳ ಮಹತ್ವದ್ದು. ಅಂತೆಯೇ ಈ ಕಲೆಯು ಇದು ವರೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪಾದರೂ ಬಾಳಿದೆ.

ನೃತ್ಯಕ್ಕೂ ಸಂಗೀತಕ್ಕೂ ಸಾಮೀಪ್ಯವಿರುವದರಿಂದಲೇ ನೃತ್ಯದ ಸೊಬಗಿನ ಹೆಜ್ಜೆಗಳಿಗೆ ಸಂಗೀತದ ಸವಿಯ ಹೋಡಣೆಯು ಬೇಕೇ ಬೇಕು ಸಂಗೀತದ ಬೆಳೆಯೇ ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಕಳೆಯು. ನೃತ್ಯವು ಎಂದೊಡೆ ಸಂಗೀತವು ಮರೆಯಾಗುವದೇ? ರಾಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯವು ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಸಂಗೀತವೂ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ರಾಯರ ಕಾಲದ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಕಾರಣರು. ರಾಮ ಭದ್ರಾಂಬಳು ತನ್ನ ರಘುನಾಥಾಭ್ಯುದಯದಲ್ಲಿ ಆನೇಕ ರಾಗಗಳನ್ನು (ಜಯ, ಮಂಗಳ, ಸಿಂಹಕಲೀಲ, ಜಯ ನಿಸ್ಸಾರ, ಕಚ್ಚುಚಿತ್ರ) ಆನೇಕ ತಾಳಗಳನ್ನೂ (ರತಿ ತಾಳ, ತುರಂಗ ಲೀಲ, ರಂಗಾಭರಣ, ಆನಂಗ ಪರಿಕ್ರಮಣ, ಅಭಿನಂದನ, ನಂದನಂದನ, ಅಭಿಮಾಲಾ) ಹೇಳಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ಹೆಸರುಗಳ ನೆನಪೂ ಸಹ ಈಗ ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ರಾಮಬದ್ರಾಂಬಳಿಗೆ ಇವುಗಳ ಪಂಚಯವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇರಲೇಬೇಕು. ಆಗಿನ ವಾತಾವರಣವೇ ಹಾಗೆ. ನೂನಿಧುನು ತನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತದಲ್ಲಿ “ಇವರಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣ

ರಾದ ಹೆಂಗಳೆಯಿರುವರು. ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಬಾರಿಸುವವರಿರುವರು. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವರು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಹಾಡುವರು. ಅರಸನ ರಾಜಿಯರು ಕೂಡ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣರು.” ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಕೊನೆಯಾದ ಸ್ವಲ್ಪಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಳಿದ ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿಯ ‘ಭರತೇಶ ವೈಭವ’ದಲ್ಲಿಯೂ ನೃತ್ಯಸಂಗೀತಗಳ ಮನೋಹರ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ರಾಯರ ಕಾಲದ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಈ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಶಾರದತೆಯನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಭವಿಕರು. ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಸೊಸೆಯಾದ ಗಂಗಾ ದೇವಿಯು ‘ವೀರಕಂಪಣ ಚರಿತಂ’ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಳು. ಶೋಧಿಸಿದಂತೆ ರಾಯರ ಕಾಲದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಬರೆದ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳು ಸಿ ಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ರಾಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಹೊಂದುವ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದು.

ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹೊಂದಿ ಮನೆಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ (Domestic life) ಹೊರಗಿನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ (outward life) ಪುರುಷರಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ ನಿಂತರು, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವದರಿಂದಲೇ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಸಂಚದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ (Social History) ಈ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಘನತೆ.

ಲೇಖಕರು:—ಎಮ್. ಎಸ್. ಸರದಾರ ಬಿ. ಎ. (ಆರ್ಸನ್). ಬಾರ್-ಆಫ್-ಲ್. ಗೋಲ್ಕೊಪುರ.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೂ ವರ್ಣನೆಯನ್ನೂ ಓದಿ ಕೇಳುವದೊಂದರೆ ಒಂದು ಕಾಂಡಬರಿಯನ್ನು ಓದಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಘನತೆಯನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಿದ ಪರಕೀಯ ಪಂಡಿತರು ಸಹ ಅಗಿನ ಕಾಲದ ಐತ್ರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಬೆರಗಾಗಿ ಬಟ್ಟು ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥ ಘನತೆರವಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ನಾಸಾತರದ ಲೇಖಕರಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿಶೇಷ ಸಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿರುವ ಅರುಣೋದಯ ಕರ್ತರು ನಮ್ಮ ಧನ್ಯವಾದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಹರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವು ವಿಶಾಲವಾಗಿಯೂ ಬಹು ಉದ್ದೀರ್ಘವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಾಲಾವಧಿಯು ಕೇವಲ ೨೩೦ ವರ್ಷದ್ದು ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಮಹಾಮುನಿಗಳ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರೆಂಬ ವೀರಬಂಧುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ೧೩೩೬ನೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಹಿಂದೂ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳನುಗ್ಗಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ವಿರೋಧಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೂ, ಮತ್ತು ಹಿಂದೂಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೂ ಪ್ರಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಒಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮೂರು ಅರಸುಮನೆತನದವರು ಆಳಿದರು. ಹರಿಹರನೇ ಇದರ ಮೊದಲನೇ ಅರಸನು. ಅವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಾಳಗಗಳಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಸಾಸಾತರದ ಹಾನಿಯನ್ನು ಸೆಹಿಸಿತು. ೧೪೧೯ ರಿಂದ ೧೪೪೦ ರ ವರೆಗೆ ದ್ವಿತೀಯ ದೇವರಾಯನು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಆಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದನು ಈತನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಾದರೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಾಳಗಗಳೆಸಗಿದವು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಜನ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಬೆಳೆದು, ಐಕ್ಯವಾದರೂ ಹೆಚ್ಚಿತು.

ಆಚೂತ್ತಿನ ವಿಜಯನಗರದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಸೆನೆಲ್ ಸಾಹೇಬರು ಈ ಪಟ್ಟಣವು ಬಹುಶಃ "ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಒಂದನೇ ಪಟ್ಟಣವೆಂದು" ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆಂದ ಮೇಲೆ ಪಟ್ಟಣದ ಘನತೆಯನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ಊಹಿಸಬಹುದು ೧೫೧೧ ರಿಂದ ೧೫೩೦ ರ ವರೆಗೆ ತುಳು ಅರಸುಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನೇ ವಿಜಯನಗರದ ಎಲ್ಲ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಯಾದವನು ಈತನು ಒಳ್ಳೇ ಶೋಧನಾತ್ಮಕ ಸೈನಿಕನಾಗಿದ್ದನಲ್ಲದೆ ಚತುರನಾದ ಮುಕ್ತದ್ವಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಈತನ ಅರಸುತನದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಬೆಳೆಯಿತು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಗಳು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಓಡಿಸಾದ ವರೆಗೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಅಂಕಾರದ್ವೀಪದ ವರೆಗೂ ಪೂರ್ವಕ್ಕೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ ಸಮುದ್ರಗಳ ವರೆಗೂ ಬೆಳೆದವು. ವ್ಯಾಪಾರ, ಸಂಪತ್ತಿ, ವಾಡ್ಡೆಯವೃದ್ಧಿ, ಕಲೆಗಳ ವೃದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದವೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿತು ಈತನಿಗಾದರೂ ೧೫೩೦ ರಲ್ಲಿ ರಾಯಚೂರಿನಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದ ಅರಸನಾದ ಅದಿಲ್‌ಶಹನ ಕೂಡ ಯುಗ್ಮ ಮಾದಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಸೈನಿಕರು ಅತ್ಯಂತ ಶೂರ್ಯದಿಂದ ಕಾದಾಡಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಭೀತಿಯನ್ನು ಬೀರಿದರು ಆದುದರಿಂದಲೇ ದಕ್ಷಿಣದ ಎಲ್ಲ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕುಟ್ಟು ಹುಟ್ಟಿತು. ತನ್ನೂಲಕವೇ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ಅರಸನಾದ ರಾಮರಾಯನಿಗೆ ವಿಜಾಪುರ, ಗೋವಕೊಂಡ, ಅಹಮದನಗರ, ಮತ್ತು ಬೀದರ ಈ ನಾಲ್ಕು ಒಕ್ಕುಟ್ಟಿದ ರಾಜ್ಯಗಳ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾಯಿತು ಇಂದಿಗೆ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪುಣ್ಯವು ಸುಟ್ಟು ಹೋಗಿತ್ತಿಲ್ಲ! ಏನೋ ಅನ್ನುವಂತೆ ರಾಮರಾಯನ ಅತಿ ಒಲವು, ವಾದ ಸೈನ್ಯವು ಸಹ, ಕರ್ನಾಟಕದ ವೈಭವಕ್ಕೆ ಕತ್ತಲವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದ ೧೫೬೫ನೇ ಇಸ್ರಿಯ ತಾಳೀಕೋಟಿ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಪರಾಭವ

ಹೊಂದಿತು. ರಾಮರಾಯನು ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ೯೬ ವರ್ಷದ ಮುದುಕನಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ರಣಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ತನ್ನ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ತುಂಬಾ ಹೆಣಗಲಕ್ಕೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ. ತಿಲೋತ್ತಮ ರಾಜ ಹಾಗೂ ವೆಂಕಟಾದ್ರಿ ಎಂಬವನ ಪತ್ರವವರು ಆತ್ಮಂತ ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಕಾದಿದರಂತೆ ಆದಾಗ್ಯೂ ಕತ್ತೂಗಳು ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆ ರಾಮರಾಯನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಮದ್ದನೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಭೀತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೊಂದಲವಾಗಿ ರಾಮರಾಯನು ಪರಾಭವವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರಂತೆ ಮೇಲೆಯೇ ನಡೆದವು ಅನವೇಕ್ಷಿತವಾಗಿ ದೊರಕಿದ ವಿಜಯದಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಂಡು ದಿಡ್ಡುಡವಾಗಿ ವಿಜಯನಗರದ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸೇರಿ ಮನಸಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಆತ್ಮಚಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರಂತೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಆಭರಣಗಳಾಗಿದ್ದ ದೇವಾಲಯ, ಅರಮನೆ ಮೊದಲಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳೆಲ್ಲ ಕತ್ತುವಿನ ಕೈಸೇರಿ ಅವೆಲ್ಲ ಒಡೆದು ಪುಡಿಮಾದಲ್ಪಟ್ಟವು. ಈ ದಿವ್ಯವನ್ನು ಎಷ್ಟು ವರ್ಣಿಸಿದರೂ ಕಡಿಮೆಯೇ. ಆದಂತೆ ಇರಲಿ. ತಾಳೀಶೋಖಿಯ ಪರಾಭವವೆಂದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ದುರ್ಭವದ ದಿನದ ಪ್ರಾರಂಭವು ನಂತರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ತುಂಡು ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಎಲ್ಲಕಡೆಗೆ ದಾಳಿಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ರಾಜ್ಯವು ನಷ್ಟವಾಯಿತು. ಇದೇ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಚರಿತ್ರೆಯು.

ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಾಳಿಗೆ ವಿರೋಧಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಈ ಭವ್ಯವಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದಾಗ್ಯೂ ಅದು ತುಂಬಾ ಪರಧರ್ಮ ಸಹಿಷ್ಣುವಾದ ರಾಜ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ಯಾವತರದ ಹಿಡಿಯೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಪರಧರ್ಮ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯು ಇಂದಿಗಾದರೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದು ಸ್ಥಾನವ ಮಿಕ್ಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂತೆ, ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹಿಂದೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ವೈಮನಸ್ಸು ಕಂಡುಬರುವದಿಲ್ಲ. ಇದು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಮೇಲ್ವಾರದ

ಪರಿಣಾಮವೇ ಅನ್ನಬೇಕು

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಘಟಕವು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಪರಧರ್ಮ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿರುವದೋ ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಇನ್ನೊಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಅದರ ಘನತೆಯು ಸಂಸ್ಕರಣೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣಾರ್ಥವಾಗಿ— ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು, ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಹಾಗೂ ಹಡಾರ ರಾಮನ ಗುಡಿಗಳು, ವಿಜಯ ವಿಛಲಿನ ಆತ್ಮಂತ ಮನೋಹರವಾದ ಕಟ್ಟಡವು, ಇದಲ್ಲದೆ ಹಂಪಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣಬಹುದಾದ ಅನೇಕ ಮೂರುಕು ಕಟ್ಟಡಗಳು ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವವು “ಹಂಪಿಯನ್ನು ನೋಡದವನು ವಾಪಿ” ಯೆಂದು ಇಂದಿಗೂ ಜನರು ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ. ವಿಜಯಿಯೂ ಈ ಸ್ಥಳವನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕಣ್ಣುಗಳು ಸಾಲಲಾರವು ಅಂದಮೇಲೆ ಆ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಘನತೆಯನ್ನೂ ಎತ್ತರ್ಪವನ್ನೂ ಊಹಿಸಬಹುದು.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಚರಿತ್ರೆಯು ಕೇವಲ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಅಲ್ಲ, ಅದರೆ ಎಲ್ಲ ಭಾರತೀಯರಿಗೂ ಆತ್ಮಂತ ಬೋಧಪ್ರದವಾಗಿಯೂ, ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಚರಿತ್ರೆಯು ಕನ್ನಡವನ್ನರಿಯದ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಇನ್ನೊಂದು ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಡುವದು ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವಿಷಯಕವಾಗಿ ಸಂಶೋಧಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗ್ರಂಥಗಳು ವಿಮಲವಾಗಿ ಹೊರಡುವದು ಅವಶ್ಯವು ಬರುವ ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವತಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಹೋತ್ಸವವು ಹಂಪಿಯಲ್ಲಿ ಆಗತಕ್ಕದ್ದಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಬಹಳೇ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರೊಳಗಾಗಿ ಅರುಣೋದಯ ಕರ್ತರು ಈ ವಿಶೇಷ ಸಂಚಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸುವ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ತೆಗೆದಿರುವದು ಬಹಳೇ ಸುತ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವಿಜಯನಗರಕಾಲೀನ ಕುಂಡಲಿಗಳು.

ಲೇಖಕರು:--ಪಂಡಿತ ಕೇಶವರಮಾ, ಗಲಗಲಿ.

ವಿಜಯನಗರವು ನಿಜವಾಗಿ ವಿದ್ಯಾನಗರವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜಾಶ್ರಯದ ಜೊತೆ ತರುವಿನ ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿ ಕೋಶಿಲಗಳು ಮಧುರ ಸ್ವರವನ್ನು ಮಾಡುವದು ಶಕ್ಯವಾಗಿದೆ 'ವಿನಾಶ್ರಯಂ ನಶೋಭಂತೇ ಪಂಡಿತಾ. ವನಿತಾ ಲತಾಃ' ಎಂಬ ಗಾದೆಯಮಾತು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿರುವದು. ವಿಜಯನಗರದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣವು ವೈಭವದಿಂದ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆರ್ಯವಿದ್ಯೆಗೆ ಅಪಾರವಾದ ಅಶ್ರಯವಿದ್ದಿತು. ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯಂತಹ ಪಂಜರಬದ್ಧ ಸಾರಿಕೆಯು ವೀರ ಕಂಠರಾಜ ಚರಿತದಿಂದ ಇಂಪಾದ ಗಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತೆ, ಅಪ್ಪಯ್ಯದೀಕ್ಷಿತರಂತಹ ದಿಗ್ಗಜಗಳಂತಿರುವ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಆಗ ವಿದ್ಯೋನ್ಮಾದದಿಂದ ಸಂಚರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾಯಿತು. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಬಹುದಾದ ಇಂತಹ ವಿದ್ಯಾನಂತರ ಕುಂಸಲಿಯನ್ನಿಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿವೇಚಿಸುವೆವು.

ಶ್ರೀಮದಪ್ಪಯ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತರು ವಿಜಯನಗರದವರ ಅಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಪಂಡಿತರು. ಇವರ ಖ್ಯಾತಿಯು ಸರ್ವತೋಮುಖವಾಗಿದೆ. ಇವರು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಚತುರಾಧಿಕರತಪ್ರಬಂಧನಿರ್ಮಾತಾ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವರು. ಇವರು ಕೃಷ್ಣರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದ ಅಷ್ಟದಿಗ್ಗಜರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಫಾದರ ಹೆರಾಳ ಇವರು ಬರೆದ ಅರವೀಡು ಡೈನಾಸ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇದರಬಗ್ಗೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯವಾದ ಸಂಗತಿಗಳು ಸಿಕ್ಕಿರುವವು. ಇವರು ವೆಂಕಟ ಪತಿರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇವರು ಯಾಕೆಂದರೆ ದೀಕ್ಷಿತರು ಕುವಲಯಾನಂದದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ "ಅಮುಂಕುವಲಯಾನಂದ ಮಕರೋದಪದ್ಮದೀಕ್ಷಿತಃ॥ ನಿಯೋಗಾದ್ವೇಂಕಟಪತೇಃ ನಿರುಪಾಧಿಕೃತಾನುಧೇಃ॥" ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇಲ್ಲಿರುವ ವೆಂಕಟಪತಿಕವವು ಗಿರಿಯವೆಂಕಟರಮಣಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ವೆಂಕಟ ಪತಿರಾಯನನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುವದೆಂದು ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇರುವದು. ಇವರು ವಿಜಯನಗರದ ಓರ್ವ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕನಿಂದ ಕನಕಾಭರಣತುಲಾಭಾರದಿಂದ ಮಾನ್ಯರಾದರೆಂಬ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಆಧಾರಗಳು ದೊರೆ

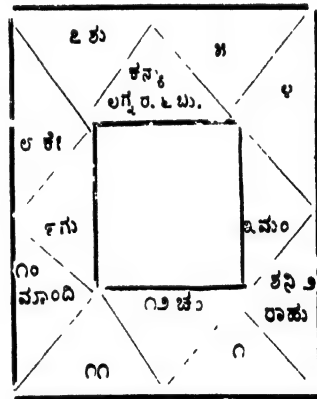
ಯುವವು, ಇರಲಿ

ದೀಕ್ಷಿತರ ಜನನಕಾಲ- ೪೭೫೪ ಕಲಿವರ್ಷ ಪ್ರಮಾಣೀ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಕನ್ಯಾಮಾಸ ಕೃಷ್ಣ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪತ್ಯಾದಿಯ ಉತ್ತರಾಷಾಢ ರದಾನಕ್ಷತ್ರ ಕನ್ಯಾ ಲಗ್ನದಲ್ಲಿ ಜನನವೆಂದು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ (ಮಾತುಲ ಮುದಿರದಲ್ಲಿ ಜನನ)

ಜನ್ಮಲಗ್ನ ಸ್ಥಿತಿ:—

‘ಲಗ್ನೇರವೇಂದು ಸುತಯೋಗಮಕರೇ ಚಮಾದೌ॥ ಮೀನೇ ಶಿಷ್ಯಧವ್ಯವೇರವಜೇಧರಾಹೌ॥ ಒಂಗೆಗುರಾಕ್ಷಿತಿ ಸುತೇ ಮಿಧುನೇಕುಲಾಯಾಂ॥ ಶುಕ್ರೇಶಿವಿಸ್ಥಲಿಗತೇ ಶುಭಲಗ್ನ ಎವಂ”

ಇದು ದೀಕ್ಷಿತಚರಿತರ ಲಗ್ನ ಕುಂಡಲಿಯು.

ಜನ್ಮಕ್ಷಕದ ಅಕ್ಷಾಂಶ (ಕಾಂಚುಪಕ್ಷರ) ದಿಂದ ಸಾಯನಭಾವಚರಿತ ಕುಂಡಲಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಶಗಳು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಈಗ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಉಪಕರಣಗಳಿಂದಲೇ ದೀಕ್ಷಿತರ ಕುಂಡಲಿಯನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಬೇಕಾಗುವದು. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ತತ್ವಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದೀಕ್ಷಿತರಿಗೆ ಇದಿಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸರಿಹೋಲುವದೋ ನೋಡುವಾ.

ದೀಕ್ಷಿತರು ಕನ್ಯಾಲಗ್ನದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೀಕ್ಷಿತ

ರಂತಹ ಸರಸತಿಯ ಪುತ್ರರು ಕನ್ಯಾಲಗ್ನದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ್ದು ಯಥಾರ್ಥವದೆ. ಯಾಕಂದರೆ,

कन्या लग्नभवः क्रियासुनिपुणः ।

श्रीमान् सुधीः पंडितः ॥

मेधावी बनिताविलाससक्तो ।

बधुप्रियः सात्विकः ॥

ಎಂದು ಜಾತಕ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಸಾರುತ್ತಿರುವದು.

ದೀಕ್ಷಿತರು ಶ್ರೀಮಾನ್ ಇದ್ದರು. ಸುಧೀ ಇದ್ದರು. ಮೇಧಾವಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆಂಬದು, ಪಂಡಿತವ್ಯರಾಗಿದ್ದರೆಂಬದು ಕುವಲಯಾನಂದ ಚಿತ್ರಮಾವಾಂಸಾ ಗ್ರಂಥಗಳು ಸಾರಿ ಸಾರಿ ಹೇಳುವವು. ಕ್ರಿಯಾನಿಪುಣರಾದ ಅವರು ದೀಕ್ಷಿತರಾಗಿದ್ದರು ಅವರಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾ ನೈಪುಣ್ಯವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರಬೇಕು. ಅವರು ಸಾಕ್ಷಿಕರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಶಂಕೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಅವರ ಧರ್ಮ ಪ್ರವಣತೆಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ' ಪುರಾಕಾಶ ಮುರಾಕಾಶನಭೇದಃಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ.' ಇಂದೂ ಸಾಕ್ಷಿ.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಕನ್ಯಾಲಗ್ನದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಹೇಳುವರು.

Middle stature, inclined to be tall; a slender figuer, neat and wellformed dark brown hair, dark complexion. Well favoured, but not handsome, face more round than oval; voice weak and unmusical; mind ingenious; pleasant in conversation; given to study; fond of learning but fickle and bashful as a Virgin.

ಕುಶಲ ಚಿತ್ರಕಾರರು ಕಲ್ಪಿತ ಭಾವಚಿತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದರೆ ಹೀಗೆ ತೆಗೆಯಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೆ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧಕರು ಇಂತಹ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಶೋಧಿಸಬಹುದು. ದೀಕ್ಷಿತರು ಪ್ರತಿಭಾ ಶಾಲಿಗಳೂ ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸಿಗಳೂ, ವಿವ್ಯಾಪ್ರೇಮಿಗಳೂ ಇದ್ದರೆಂಬದು ವಿವಿಧವೇ ಇರುವದು

ದೀಕ್ಷಿತರ ಕುಂಡಲಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಲೆ ದೃಕ್ ಪಥಕ್ಕೆ ಬರುವ ಬುಧ, ಚಂದ್ರ, ಶುಕ್ರಗುರು ಈ ನಾಲ್ಕು ಶುಭ ಗ್ರಹಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬಲವಾನ್ ಇರುತ್ತವೆ. ಚತುರ್ಥ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿಯೆ ಗುರು ಸ್ವರ್ಜೇತ್ರದಲ್ಲಿರುವನು.

ಕೇಂದ್ರ ಗುರುವಿನ ಮಹತಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲ ಜಾತಕಜ್ಞರೂ ಒಡಂಬಟ್ಟಿರುವರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಧನುರಾಶಿಯ ಗುರು.

' नून कातिस्वरे कल्याणो गंधः' ಮಹನೀಯರ ಕುಂಡಲಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಯೇ ಯೋಗಗಳಿರುವವು. ಚತುರ್ಥಸ್ಥಾನವು ಮಾನವನ ಆಯುಷ್ಯದ ಕಡೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ತೋರಿಸುವದು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಬಲಿಷ್ಠ ಗುರುವು ಅವರಕಡೆಯ ಆಯುಷ್ಯವು ಶಾಂತಿಸುಖಮಯವಾಗುತ್ತಿಂದು ತೋರಿಸುವದು. ಯಾಕಂದರೆ ಗುರುವು ಶಾಂತಿ ಸೌಖ್ಯದಾಯಕನು. ಚತುರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಂತಿಮ ಪರಿಣಾಮ ಸೂಚಕಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವನು. ಇದಕ್ಕೆ ದೀಕ್ಷಿತರ ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಟ ಶ್ಲೋಕವೇ ಉತ್ತರ ವಾದಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

चिदंबरमिद प्रथितमेव पुरयस्थलं ।

सुताश्विनयोऽत्रलाःसुकृतश्चकाशित कृताः ।

वयांसि ममसप्ततेरुपरिनैव भोगेस्पृहा ।

नकिंचिदहमर्थये शिवपदंदिदृक्षे पर ॥

೨೦ ವರುಷವಾದ ಬಳಿಕ ಈ ಶರಹದ ಉದ್ಗಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಭಾಗ್ಯವು ಪುಣ್ಯವಂತರಲ್ಲದೆ ಇತರರಿಗೆ ಲಭಿಸುವದು ಅಸಾಧ್ಯ. ೭೬ನೇ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಮೇಲಿನ ಕುಂಡಲಿಯು ನಿಜವಿರುವದೆಂದು ನಾವು ಭಾವಿಸುವೆವು.

ಲಗ್ನದಲ್ಲಿಯೇ ಲಗ್ನಾಧಿಪತಿ ಬುಧನು. ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಜೇತ್ರದ ಗುರು. ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಮೀನದ ಬಲವಾನ್ ಚಂದ್ರನು ದೀಕ್ಷಿತರಿಗೆ ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಕು.

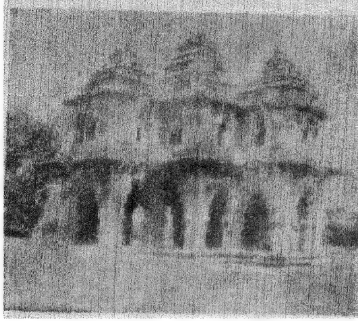
ಇಲ್ಲಿ ರವಿಯು ಬಲವನ್ನೂ ಮಂಗಲನ ಒಲವನ್ನೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಯಾಕಂದರೆ ಇದು ಅಂಶಾತ್ಮಕ ಕುಂಡಲಿಯಿರುವದಿಲ್ಲ.

ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಶುಕ್ರರು ಇರುವರು ಶುಕ್ರನಂತೂ ಸ್ವಗೃಹದವನು; ಬಲಶಾಲಿ. ಇವನು ನವಮಾಧಿಪತಿ (ಧರ್ಮ, ಶಿಕ್ಷಣ.) ಅವನೊಡನೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹುಟ್ಟುಗುಣವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ತ್ಯಾಜಯಸ್ಥಾನದ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಮಂಗಳನ ತ್ರಿಕೋಣ (ದೀಪ್ತಾಂಶದಲ್ಲಿ) ಇದ್ದರೂ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ರೂಲಿಂಗ್ ಪ್ಲಾನೆಟ್ ಬುಧನು. ಅವನು ತನ್ನ ಉಚ್ಛಾಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಲಗ್ನದಲ್ಲಿ ಅವನೊಬ್ಬನೇ ಸಾಕು ದೀಕ್ಷಿತರ ಎಲ್ಲ ಆಯುಷ್ಯ

ಕಮಲನುಹಾಲು.

ನಗಾರಖಾನೆ

ವಿಜಯನಗರದ ಗಜಶಾಲೆ.

ವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಲಗ್ನಕ್ಕೆ ಉಚ್ಚ ಬುಧನು ನಿರ್ದುಷ್ಟನಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವನು.

ದೀಕ್ಷಿತರ ಕುಂಡಲಿಯ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಕ್ಷೇತ್ರದ ಶುಕ್ರನಿರುವನು. ಚಂದ್ರನು ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಬಲಶಾಲಿ ಪಂಚಮಾಧಿಪತಿ ಶನಿ ಸ್ಥಿರರಾಶಿಯಲ್ಲಿ, ಕೋಣದಲ್ಲಿ ಲಾಭಾಧಿಪತ್ಯವು ಚಂದ್ರನ ಕಡೆಗಿರುವನು ಇವೆಲ್ಲ ಸುಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ದೀಕ್ಷಿತರು ದಂಗೆ ಪಂಡಿತರಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಅವರ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯ ಪರಿತೋಷಕಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಅವರ ಸಾಂಪತ್ತಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದೂ ಉಂಟು. ಅವರು ಸುವರ್ಣತುಲಾಭಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡರೆಂದು ಇತಿಹಾಸವು ಹೇಳುವದು. ಅವರ ಧನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ತುಲಾಶುಕ್ರನು ಇವರ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒಡಗೂಡಿಸಿರುವನು.

ದ್ವಿತೀಯ ಶುಕ್ರನ ಬಗ್ಗೆ ಸಫಾರಿಯಲ್ಲರು ಹೀಗೆ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ " Money comes readily and is frequently gained by artistic pursuits or drama ... .. money is always ready at hand " ಧನಸ್ಥಾನದ ಶುಕ್ರನು ರತ್ನಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಸಹ ಕೊಡುವನು. ಇಲ್ಲಿ ಬಲವಾನ್ ಶುಕ್ರನಿರುವನು. ದೀಕ್ಷಿತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಇದೂ ಅಶಕ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ಆರ್ಯರ ಜಾತಕ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ದೀಕ್ಷಿತರ ಕುಲದೀಪಕರಾಗಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ ಏ ಧಗರು ಚಂದ್ರರು ಬಲವಾನ್ ಇರು ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿರುವರು ದಶಮದಲ್ಲಿ ವಂಗಳನಿರುವನು

ಮಂಗಳನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಲಶಾಲಿ (ವಿಧುನದಕ್ಷಿ) ಆದರೂ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿರುವನು. ಮಂಗಳನು ಕರ್ಮದಲ್ಲಿರುವನು. ಮಂಗಳನು ಕ್ರೂರಕಾರಿಯು ಅವನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಆ ಕಾಲದ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಾದವಿನಾದರಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷಿತರು ಮುಂದಾಳುಗಳಾಗಿರುವರು, ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ.

..... . ಶ್ರೀಯುಕ್ತಾ ಯಸ್ಯ ಕೇದಿ ಕ್ಷೇಪಾತಿ: |

ದಶಮಿಗಾತ್ರಾ ಯಸ್ಯ- ಸ ಜಾತಿ: ಕ್ಷೇಪಾತಿ: ||

ಇನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ವಿಚಾರಿಸಿದರೆ ಗ್ರಹಗಳಿರುವ ಅಶಾತ್ವಕ ಯೋಗಗಳನ್ನು ನೋಡಬೇಕಾಗುವದು. ಅದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಹತ್ತರ ಸಾಧನಗಳಿಲ್ಲ

ಪ್ರಾಯಶಃ ನವಮದ ಶನಿಯೊಡನೆ ದೀಪ್ತಾಂಶದಲ್ಲೇ ಏಕಾಗ್ರಲೋಬದ ಚಂದ್ರನ ತ್ರಿರೇಕಾದಶಯೋಗವೂ ಲಗ್ನದ ಒದಿಯಿನಾದ ಬುಧನ ತ್ರಿಕೋಣಯೋಗವೂ ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ಬುಧ-ಶನಿ ತ್ರಿಕೋಣಯೋಗವು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಿವರ್ತಕ ಶಕ್ತಿಗೆ, ಮೂಲಮಾಸಾಶಾಸ್ತ್ರದ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೇ ಅನುಕೂಲ ಯೋಗವು. ಅದು ಲಗ್ನನವಮದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವದು. ಇವೆರಡೂ ಶುಭಯೋಗಗಳ ಗ್ರಂಥೋಕ್ತಫಲಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವದು.

ಬುಧಶನಿ ಶುಭಯೋಗ:—Thought under control A collected mind, very accurate, careful, thoughtful, deep planning mind. Fine economist Goes down to the root of things, works according to the principles, very sure of his opinions and conclusions "

ಇವೆಲ್ಲ ಗುಣಗಳು ಆಪ್ತದೀಕ್ಷಿತರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಶಃ ಇದ್ದವೆಂದು ಅವರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ನೋಡಿದವರಿಗೆ ಅರಿಯದ ವಿಷಯವಲ್ಲ

ಚಂದ್ರ ಶನಿ ಶುಭಯೋಗದ ಫಲವು ಹೀಗೆ —

Careful and economical most methodical very attentive to duties ಚಂದ್ರ ಶುಕ್ರರು ಕುಂಡಲಿಯಲ್ಲಿ ಬಲವಾನ್ ಇರುವರು. ಚತುರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಬಲವಾನ್. ಗೃಹಸೌಖ್ಯ ಪ್ರೀತಿಸ್ತಾನಾಭಿಮಾನಿ ದೀಕ್ಷಿತರಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದವೆಂದು ಉಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಅವರಿಗೆ ವೀಣೀತರಾದ ಮಕ್ಕಳೂ ಇದ್ದರೆಂದು ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ ಪಂಚಮಾಧಿಪತಿ ಶನಿ ಬಲವಾನ್ ವೃಷಭದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆ ಪಂಚಮದಲ್ಲಿ ಮಾಂದಿ ಮಾತೃ ಇರುವನು ಅವನು ವಿಘ್ನಕಾರಿ ಏನಾದರೂ ಕೊರತೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದು.

ಇನ್ನು ಹರ್ಷಲ (ಪ್ರಜಾಪತಿ) ವರುಣ (ನೇ: ಚ್ಯೂನರ ಬಗ್ಗೆ). ಆಗ ಅವರು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ತುಲಯಲ್ಲಿ, ವರುಣನು ವೃಷಭದಲ್ಲಿ, (ಇಸ್ತಿ ಸನ್ಯಾಸಿ) ಇದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿಯುವದು. ವರುಣನು ದೀಕ್ಷಿತ ಕುಂಡಲಿಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವದು ಸಹಜ ಹರ್ಷಲನು ವಾಯುರಾಶಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಎಲ್ಲ ಗ್ರಹಗಳ ಅಶಾತ್ವಕಸ್ಥಿತಿ ತಿಳಿಯದೆ ಈ ಎರಡು ಅಲೌಕಿಕ ಅದ್ಭುತ ಗ್ರಹಗಳ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು

ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುವದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಠಾಹು ಕೇತು
ಗಳಾದರೂ ಸ್ವೋಚ್ಛದಲ್ಲಿರುವರು.

(ಶ್ರೀಶಿವಭಕ್ತೋಃ |

ಶ್ವಶಿಕತ್ರಗಣಿತಮ್ ||

ಯಾರಾದರೂ ಜ್ಯೋತಿರ್ಗಣಿತ ಪಂಡಿತರು ಸ್ವಸ್ವ
ಗೃಹದ ಸಾಯನಭಾವಚಲಿತ ಕುಂಡಲಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧ

ಪಡಿಸಬಹುದು. ರವಿಯು ಲಗ್ನದಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ
ಮುಂಜಾವಿನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಜನನವೆಂದು ತಿಳಿಯು
ವದು. ಪ್ರಮಾಣೀಸಂವತ್ಸರ ಉತ್ತರಾಭಾದ್ರಪದಾ
ನಕ್ಷತ್ರಪುತಿಸತಾತಿಥಿ ಇವೆಲ್ಲ ಸಿಕ್ಕುವವು. ಇತಿಹಾಸ
ಸಂಶೋಧಕರೂ ಜ್ಯೋತಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭಿಮಾನಿಗಳೂ
ಇತ್ತ ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಿನ್ನಹ.

ವಿಜಯನಗರ ವೈಭವ.

ಚಿರಶಾಂತಿ ಸೌಂದರ್ಯ ಸಿರಿಪ್ರಕೃತಿಯಾಲಯಂ !
ವೈಭವದ ಸಿರಿನಾಡು, ಸಂಪದದ ನೆಲೆಯುಂ !
ವಿಜಯವಧು ಕಾರುಣ್ಯಮಯ ಪ್ರೇಮ ವೀಕ್ಷಣದಿ
ಮೆರೆದಿದರ್ ಸುಂದರ ಮಂಗಳ ನಿಜಾಗರಂ ! || ೧ ||

ಅಮರ ಸೌಂದರ್ಯನಿಲೆ ಸಿಂಗರದ ಭವನಮಂ
ವಿರಚಿಸಿದ ಎನಿತೆನಿತೋ ವರ ತಿಲ್ಲಿವಧ್ಯರುಂ !
ಸತ್ಯವ್ಯ ಕೋಟಿಯುಂ-ವರರತ್ನಮಾಲೆಯುಂ
ಎಳಗಿದರ್ ವರಕವಿಗಳಮಿತ ಕೌಶಲ್ಯದಿಂ ! || ೨ ||

ಎನಿತೆನಿತೋ ಶೂರಸಾಹಸಿಗಳೇ ಮಂದಿರದಿ
ಜಯಘೋಷ ಮುತ್ತದಿಂ ಮಡಿದೆನಿತೋವೀರಾದಿ-
ಗಳು ಮೆರೆಯುತಿರೆ ವಿಜಯಾಂಗನೆಯ ಪದತಲದಿ
ದರದಿಶಾ ವಿರುತ ಸತ್ಕೀರ್ತಿ ವೈಭವದಿ ! || ೩ ||

ವೈಭವದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವಿಜಯನಗರವದಿಂದು,
ಸತ್ಕೀರ್ತಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸುಲನಗರವೇಕೆಂದು,
ಅರೆ ಚಣವು ಕಣ್ಣಿಂದ ಮೆರೆದೀಗ ಮರೆಯಾಯ್ತು
ಕನಸಿನೊಲು ಮಿಂಚಳಿದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೇಕಾಯ್ತು ! || ೪ ||

‡ ‡ ‡ ‡ . ‡

ಇಹದ ಅಮರಾವತಿಯು ವಿಜಯನಗರವು ಇಂದು
ವರೆಯು ವೈದೇ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಸಳಯದಲೆ ಎಂದು !

ವಿಜಯನಗರ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರ ರಾಜಗುರುಗಳು,
ಹಾಗೂ

ಶೃಂಗೇರಿಮಠದ ಜಗದ್ಗುರುಗಳು.

(ಲೇಖಕರು.—ಡಾ ಬಿ ಬಿ ಸಾಲೆತೋರಿ ಎಂ. ಎ, ಪಿ ಎಚ್. ಡಿ)

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿ
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಶ್ರೀಪಾದರ ಹೆಸರಿನ ಸಂಬಂಧವುಂಟಾಗು
ವುದಕ್ಕೆ ಅವರು ಬೌದ್ಧಿಕ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ
ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೇ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ
ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. “ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೆಂದರೆ, ಮಾಧವಾ
ಚಾರ್ಯರೇ ?” ಎಂಬ ಅಶ್ವಸ್ಥಕ ವಾದದ ಸೆಳವಿಗೆ
ಕೆಲವು ಸಂಚಿತರು ಹೆಂಬಿದ್ದಿರುವರು (1) ಇಲ್ಲಿ ಆ
ವಿಷಯವು ಅಶ್ವಸ್ಥಕ ವಿಷಯ.ನಗರ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರ
ರಾಜಗುರುಗಳ ಹಾಗೂ ಶೃಂಗೇರಿ ಗುರುಗಳ ಸಂಬಂಧ

ಎಾಗಿ ಬೇರೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಬರೆದಿರುವೆವು. ಆವಿಷಯಕ್ಕೆ
ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನೀಯಬೇಕೆಂದು, ಈ ಲೇಖದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು
ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಿರುವೆವು. ವಿಜಯ
ನಗರದ ಮೊದಲಿನ ಕುಲವೆಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಮನೆ
ತನಕ್ಕೆ ಕಾಶೀವಿಲಾಸ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ಆಚಾರ್ಯರೆಂಬ
ರಾಜಗುರುಗಳಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಿಂದಲೂ
ಆ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಧಾರದಿಂದಲೂ ಸಂಪೂರ್ಣ
ವಾಗಿ ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿರುವೆವು (2)

(1) Read the **Indian Historical Quarterly**, VIII, pp. 611, seq;
ibid, IX pp. 801-810; **Journal of Indian History**, XII, P II, pp 241 seq Mr
Rama Rao's arguments, especially those relating to the relations of **Vidyaranya**
with **Harihara I** (vide **IHQ**. IX p. 805 seq) collapse when he identifies the
Harihara Raya mentioned in two later stone records dated respectively A. D
1538 and A.D. 1559 (**Epigraphica Carnatica** XI. Cd 54, Cl. 54, pp. 12-103)
with **Harihara I**. Such an identification is historically wrong As regards
the opinion that **Madhava** and **Vidyaranya** were two different persons, it was
expressed long ago by Messrs **Srinivasa Rao** and **Krishnaswami Ayyar** in their
edition of **Panchadasi** of **Vidyaranya**, Intr. p. XL B A S)

(2) Read **Salatore, Social and Political Life in the Vijayanagara
Empire**, I pp. 14, 17, 26, 95, 108-9, 110 (n) 257-8, 262-3 II. pp 130, 235. The
following may also be read in this connection.—**Epigraphical Report for the
Southern Circle** for 1913, p. 119, seq, **ibid** for 1924-5, pp. 88-9, No 1 of
Appendix 1927-8, 467 of 1928-9, Mysore Archl Rep for 1911, p 47, **ibid**
for 1918, p. 51 where **Kriyasakti Acarya** is identified with **Candrabhusana
Odeyar**. **Kaivilasa Kriyasakti Acarya** was, we may also note here, the spiritu-
al guide of **Madhava** who was the great minister of **Marapa**, one of the five
famous brothers. This is related in A. D 1347 and again in A. D 1368 **E. C
VIII. Sb. 375**, pp. 65-6, **Mys. Archl. Rep.** for 1929, p. 168 seq. **E. C. VII.
Sk. 281**, p 146 In the light of these documents my statement (vide **S.P. Life
I. p. 110 n. [2]**) that **Kaivilasa Kriyasakti Acarya** belonged to the **Srikantha-
gama** is to be rectified. B. A S.

(೨)

ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿದ ಹೆಸರಾದ ಕೆಲವು ಅರಸುಮನೆತನಗಳಿಗೆ ಕಾಲಮುಖ ಪಂಥದ ಧರ್ಮಗುರುಗಳಿದ್ದರೆಂಬುದು ೧೧ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಿಂದ ೧೩ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯವರೆಗಿನ ಶಿಲಾಲೇಖಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಬಳ್ಳಿಗಾಮಿ, ಕುಪ್ಪಟೂರು, ಇಲ್ಲವೆ ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗಿನ ಬೇರೆ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ಆ ಧರ್ಮಗುರುಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡಂತೆ ಕಂಡುಬರುವದು. ವಿಜಯನಗರದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರ ಧರ್ಮಗುರುಗಳ ಸಂಬಂಧವಾಗಿರುವ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಅವರ ರಾಜಗುರುಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅವಲೋಕನವು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುವುದು.

ಪಶ್ಚಿಮ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಮುಖ ಪಂಥದ ರಾಜಗುರುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ ೧೦೩೯ ನೆಯ ಇಸವಿಯ ಒಂದು ಶಿಲಾಲೇಖದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಾ ವಳಿಯ ಕಾಲಮುಖಗಂಡ.... ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ, ಪಂಡಿತದೇವನು ಪಶ್ಚಿಮ ಚಾಲುಕ್ಯ (ಜಯ) ಸಿಂಗದೇವನಿಗೆ ರಾಜಗುರುವಾಗಿದ್ದನು ಎಂದಿದೆ (೩) ಜಯ ಸಿಂಗದೇವನು, ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ, ಪಂಡಿತದೇವನ ಪಾದಗಳನ್ನು ತೊಳೆದು ಬೆನಕನಕೊಳ್ಳದೆ ಸ್ವೀಕೃತರಾಗಿ ಕೆಲವು ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ತೃನೆಂಬುದು ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ದೇವನು ಆ ಪಶ್ಚಿಮಚಾಲುಕ್ಯ ಅರಸನ ರಾಜಗುರುವಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಮಾಡುತ್ತದೆ. ಏಕೋಟಿ ಸಮಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಎಪ್ಪತ್ತೇಳು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಅಚಾರ್ಯ, ಸರ್ವೇಶ್ವರ ಶಕ್ತಿದೇವನು ಪಶ್ಚಿಮ ಚಾಲುಕ್ಯರಾಜನಾದ ಸೋಮೇಶ್ವರದೇವನ ರಾಜಗುರುವಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದು, ೧೦೭೦ ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. (೪) ಈ ಶಿಲಾಶಾಸನದೊಳಗಿನ ಸರ್ವೇಶ್ವರ ಶಕ್ತಿದೇವನ ಬಿರುದುಗಳೂ, ಜಯಸಿಂಗನ ರಾಜಗುರುವಿನ ಬಿರುದುಗಳೂ ಒಂದೇ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ ಆದರೂ ಕುಪ್ಪಟೂರಿನ ನಿರ್ಗುಣಸೌಂದರ್ಯದ ಸವಿಸ್ತರ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಆ ಶಿಲಾಲೇಖವು ಪ್ರಾರಂಭವಾದುದೂ, ಸರ್ವೇಶ್ವರ ಶಕ್ತಿದೇವನು ಆ ಗ್ರಾಮದ

ಅಚಾರ್ಯನಿರುವನೆಂಬುದೂ, ೧೦೭೦ ರಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಾಲುಕ್ಯ ಅರಸನ ರಾಜಗುರುವು ಕುಪ್ಪಟೂರಿನವನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ, ಅರ್ಧ ಶತಮಾನದ ನಂತರ ರಾಜಗುರುವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವ ಮಾರ್ಗದೆಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬಳ್ಳಿಗಾಮಿ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತು ಇಲ್ಲಿಯ ೧೧೨೯ ರೊಳಗೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಾಲುಕ್ಯ ರಾಜನಾದ ಭೂಲೋಕ ಮಲ್ಲನ, ಕದಂಬ ಮಂಡಲೇಶ್ವರನಾದ ತೈಲನು ವಾಮಶಕ್ತಿ, ಪಂಡಿತನೆಂಬ ಹೆಸರಾದ ಗುರುವಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ದಾನಕ್ಕೆ, “ಆ ಭೂಸುರನ ಪಾದಗಳನ್ನು ತೊಳೆದು, ಅರ್ಘ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು” ಮನ್ನಣೆಯು ತ್ತನು (೫) ಕಾಲಮುಖ ಪಂಥದ ಗುರುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದವರಲ್ಲಿ, ವಾಮಶಕ್ತಿ, ಪಂಡಿತನು ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದನು. ೧೧೯೩ ನೆಯ ಇಸವಿಯ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಅವನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಗಳಲಾಗಿದೆ ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಅವನಿಗೆ ರಾಜಗುರುವೆಂದು ಸಂಭೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ ಪರ್ವತಾವಳಿ ಸಿಂಗಳಿಯ, ಮೂವರ ಕೋಣೆಯ ಸಂತತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವನೂ, ಗೌತಮ ಪಂಡಿತದೇವನ ಶಿಷ್ಯನೂ, ರಾಜಗುರುಗಳ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನೂ ಆದ ಈ ವಾಮಶಕ್ತಿ, ಪಂಡಿತನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಕೃತವಾಗಲಾರದು

“ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳು ಅವನಲ್ಲಿದ್ದವು. ಅಷ್ಟಾಂಗ ಯೋಗವನ್ನು ಕಲಿಯಲಿಕ್ಕೊಂದು ಬಂದ ಹಲವರು ಶಿಷ್ಯರು ಇವನ ಹತ್ತರ ಇದ್ದು ಕೊಂಡು ಅದನ್ನಭ್ಯಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಅವನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಬಯಸಿ ಬಂದ ಅರಸರ ಮುಕುಟಗಳೊಳಗಣ ನೀಲವ ಳೆಗಳು, ಆತನ ಪಾದಕಮಲಗಳ ಮೇಲೆ ಭೃಂಗ ದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಗೊಳಿಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಕವಿಗಳಿಗೂ, ವಕ್ತಾರರಿಗೂ, ವಾದವಿನಾದ ಪಟುಗಳಿಗೂ, ಇನ್ನಿತರ ವಿಧ್ವಾಂಸರಿಗೂ, ಅವನು ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದಂತೆ ಮುದವನ್ನೀಯುತ್ತಿದ್ದನು. ವಾಮಶಕ್ತಿದೇವನು, ವೇದಾಂಶ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಲಗಮ, ಪದ್ಧಿಧ ತರ್ಕಪದ್ಧತಿ, ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ವ್ಯಾಕರಣದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪಾರಂಗತ

(3) E. C. VII. Sk. 153, pp, 109, 260.

(4) E. C. VIII. Sb. 276, p. 47.

(5) Ibid VII, Sk, 100, p. 70.

ನಾಗಿದ್ದನು.....ಅನ್ನದಾನ, ಸುವರ್ಣದಾನ, ಕನ್ಯಾ ದಾನ, ಗೋದಾನ, ಭೂದಾನ, ಅಭಯದಾನ, ಅಗದದಾನ. ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಅವನು ಹೆಸರಾದವನಿದ್ದನು ಅವನನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದವರು ಅವನಲ್ಲಿ ಶುಂಬಾ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲ ತರ ಹಡಮಂತ್ರ ತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವನು ನಿಷ್ಣಾತನಿದ್ದನು.” (6).

ವಾಮಶಕ್ತಿ ಸಂಹಿತನ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ವರ್ಚಸ್ಸು ಕಳಚೂರಿಯರ ಮೇಲೂ ಬಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಚಾಲುಕ್ಯರ ರಾಜಗುರುವಾದವನೆ ಕಳಚೂರಿಯರ ರಾಜಗುರುವಾಗಿರುವದು ಸತ್ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ ತೋರಬಹುದು. ಆದರೆ, ಅದರ ಕಾರಣವನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಬಲದೂರ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ಕಳಚೂರಿಯ ಅರಸನಾದ ಬಿಜ್ಜಳದೇವನು, ಪಶ್ಚಿಮ ಚಾಲುಕ್ಯರಾಜನಾದ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ದೇವನ ಮಾಂಡಲಿಕನಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದು ಗಂಗಾಜನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಶಿಲಾಶಾಸನದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿಯುವದೇನೆಂದರೆ, ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ವೈಭವ ಶಾಲಿರಾದ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರಲು, ಬಿಜ್ಜಳ ದೇವರಸು ಆ ರಾಯನ ಅಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೊಳಗಾದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರನಾಗಿದ್ದನು ಮಹಾಮಂತ್ರಿಯಾದ ಮಾಯಾದೇವರಸನೇ ಪರ್ವತಾವಳಿಯ ಮೂವರ ಕೋಣೆಯ ಸಂಕತಿಯ ರಾಜಗುರುವಾಮಶಕ್ತಿ ಸಂಹಿತದೇವನಿಗೆ ವೃತ್ತಿಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ (7)

ಬಿಜ್ಜಳನು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ, ಭುಜಬಲ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಶ್ರಭವನಮಲ್ಲ ಬಿಜ್ಜಳದೇವ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ ಮೇಲೆ, ಇದೇ ಕಾಲಮುಖ ಗುರುವಿಗೆ ಅವನು ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದನೆಂಬುದು ಅದೇ ಕಾಲದ ಮತ್ತೊಂದು ಶಿಲಾಲೇಖದಿಂದಲೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿರುವದ:- “ಬಿಜ್ಜಳದೇವನು” ದಕ್ಷಿಣ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ಬಂದು” ಬಳ್ಳಿಗಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಳ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಇಳಿದಾಗ ರವಿದೇವ ಮೊದಲಾದ ಮಹಾಮಂತ್ರಗಳು ಅವನ ಮುಂದೆ ಬಳ್ಳಿಗಾಮಿಯ ಮಹತ್ವವನ್ನೂ,

ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಆಚಾರ್ಯನೂ ಕೋಡಿಯ ಮಠದ ಅಧಿಕಾರಿಯೂ ಆದ ವಾಮಶಕ್ತಿದೇವನ ಸೇವೆಯನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸಿದರು. ಆ ಮಹಾಮಂತ್ರಿಯು ತನ್ನ ಅಧಿರಾಜನಿಗೆ “ಮಠದಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು” ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿ, ರಾಯನು ‘ಮಠದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಿಸಿ’ ಗೌತಮಾಚಾರ್ಯನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ವಾಮಶಕ್ತಿ ಸಂಹಿತದೇವನ “ಪಾದಗಳನ್ನು ತೊಳೆದು” ಮೂರು ತಲೆಗಳವರೆಗೆ ಅನುಭವಿಸುವಂತೆ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು.” (8)

ವಾಮಶಕ್ತಿ ಸಂಹಿತದೇವನ, ಬಿಜ್ಜಳದೇವನ (ಹಿರಿಯ) ಮಗನಾದ ರಾಯಮುರಾರಿ ಸೋಯದೇವನ ರಾಜಗುರುವೂ ಆಗಿದ್ದನೆಂಬುದೂ ಗೌರವನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಶಿಲಾಲೇಖದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ ಅವರಿಂದ ತಿಳಿಯುವದೇನೆಂದರೆ, ರಾಯಮುರಾರಿ ಸೋಯದೇವನ ಮಹಾಮಂತ್ರಿಯೂ ದಕ್ಷಾಯಿಣನೂ ಆದ ಬ್ಯಾಲಿಕೆ ಕೇಶವಯ್ಯನು, ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತ ಸೊಬಗಿನ ಬಳ್ಳಿಗಾಮಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಆಚಾರ್ಯನಾದ ರಾಜಗುರಾದೇವ ವಾಮದೇವನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಬಹು ಕಾಲ ನಿಂತು, ಅವನು ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರಪಾರಂಗತನಿದ್ದನೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡನು.

ಇದಲ್ಲದೆ ಆ ಶಿಲಾಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಆ ಮಹಾಸಂಹಿತನ ಪಾವಿಣ್ಯತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಈ ರೀತಿ ಬರೆದಿದೆ “ಇವನು ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಪಾಣಿನಿ ಸಂಹಿತನು, ರಾಜ್ಯನೀತಿ ವಿವೇಕಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಭೂಷಣಾಚಾರ್ಯನು, ನಾಟ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಂಗೀತ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಭರತಮುನಿಯು, ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಸೊಬಂದುವು, ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಲಕುಳೇಶ್ವರನು. ಶಿವಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಶೃಂಗದನು ಆಗಿದ್ದನು (9) ರಾಯಮುರಾರಿ ಸೋಯದೇವನ ತಮ್ಮನಾದ ನಿಸ್ಸಂಕಮಲ್ಲ ಅಥವಾ ಸಂಕಮದೇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ವಾಮಶಕ್ತಿದೇವನೇ, ರಾಜಗುರುವಾಗಿದ್ದನೆಂದು ೧೧೭೯ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಒಂದು ಶಿಲಾಲೇಖದಿಂದ ಊಹಿಸಬಹುದು ಆ ಶಾಸನದ ಅತಯವೆಂದರೆ, “ಸಂಕಮನು ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ಮಂತ್ರಿ

(6) E. C. VII Sk. 105, p. 77.

(7) Ibidk. 104 pp. 75-76.

(8) Ibid Sk. 102, pp. 73-74.

(9) E C VII Sk 92, pp 59 60

ಗಳೊಂದಿಗೆ ಬಳ್ಳಿಗುಮೆಯಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಹೊಡೆದಾಗ ರಾಜಗುರು ವಾಮಶಕ್ತಿ ಪಂಡಿತದೇವನ “ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಗುಣಗಳಿಗೆ ವೈಚ್ಛಿ” “ದೇವಸ್ಥಾನ ಆಚಾರ್ಯನಾದ ರಾಜಗುರುವಿನ ಪಾದಗಳನ್ನು ತೊಳೆದು” ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ಕಂಪಣ ನಾಡಿನೊಳಗಿರುವ ಒಂದು ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದಾನಕೊಟ್ಟನು (೧೦)

ಶಕ್ತಿಮಾ ಚಾಲುಕ್ಯರೂ ಕಳಚೂರಿಯರೂ, [ಕೆಲವು ಅಪಪಾದಗಳನ್ನುಳಿದು] ತಮ್ಮ ರಾಜಗುರುಗಳು ಬಳ್ಳಿಗುಮೆಯವರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ, ಆ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಭಿಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ, ಯಾದವರಾಗಲಿ, ಸೇವಣರಾಗಲಿ ಸೊಬಗಿನ ನಾಗರ ಖಂಡದಲ್ಲಿರುವ ಕುಪ್ಪಟೊಂದಿನಿಂದ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಗುರುಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ತೆಗೆದರು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕೋಟಿನಾಥನ ಅಥವಾ ಕೋಟೀಶ್ವರನ ದೇವಸ್ಥಾನವಿದ್ದು ಈ ಕುಪ್ಪಟೊಂದಿನೊಳಗೆ, ಎಪ್ಪತ್ತೇಳು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಆಚಾರ್ಯ, ಏಕೋಟಿ ಸಮಯದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ರುದ್ರಶಕ್ತಿದೇವನು ಇರುತ್ತಿದ್ದನು, ಸಿಂಹಣರಾಯನು ಅನಂತಕೋಟಿನಾಥನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಒಂದು “ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಾಮವನ್ನು” ಉಂಬಳಿ ಹಾಕಿಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ದಣ್ಣಾಯಕನಾದ ವಾಸುಕಿನಾಯಕನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಬಹುದು

೧೨೩೧ ನೆಯ ಇಸವಿಯ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. [೧೧] ಕುಮಾರು ೧೨೪೫ ರ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೋಟೀಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಆಚಾರ್ಯನಾದ ಇದೇ ರುದ್ರಶಕ್ತಿಗೆ, ರಾಜಗುರು ಎಂದು ಸಂಭೋಧಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. (೧೨)

ಇನ್ನು ಹೊಯ್ಸಳರ ಸಮಾಚಾರ ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜನಾದ ನರಸಿಂಹದೇವನು, ಆಸಂದಿನಾಡಿನಲ್ಲಿರುವಾಗ, ಅವನ ದಳವಾಯಿಯಾದ ವೈಜಯಂತನು ಬಿಟ್ಟ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ, ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ದೇವನು ರಾಜಗುರುವಾಗಿದ್ದನೆಂದು ೧೧೯೧ ರಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಶಾಸನದಿಂದ ಆ ರಾಜಗುರುವಿನ ಮನೆತನವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ (೧೩)

ಶ್ರೀಸಿದ್ಧವಾಮಶಕ್ತಿ ಪಂಡಿತದೇವನು ೧೨೩೧ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ, ಹೊಯ್ಸಳರ ದಂಡನಾಯಕರ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಬೀರುತ್ತಲೇ ಇದ್ದನು. ಈ ವರ್ಚ ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ದಳವಾಯಿಯಾದ, ಎರೆಯಣ್ಣನು “ರಾಜಗುರು ವಾಮಶಕ್ತಿ ದೇವನ ಪಾದಗಳನ್ನು ಪ್ರಕ್ಷಾಲಿಸಿ” ಕೇದಾರೇಶ್ವರನ ಪೂಜೆ ಆರ್ಚಿಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳ್ಳಿಗುಮೆ ನಾಡೊಳಗಿರುವ ಒಂದು ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದಾನಕೊಟ್ಟನೆಂದು ಒಂದು

(10) Ibid Sk 96 pp. 62-3. In about A. D. 118 the **raja-guru** Vamasakti Deva and his disciple Jnanasakti Deva are mentioned E. C. VII. Sk 101-p 71.

(11) Ibid, VIII, Sb. 275, p. 46. It may be noted here that Rudrasakti's spiritual younger brother Sarvesvarasakti Deva may have belonged to the same spiritual lineage to which Sarvesvara Deva, mentioned already in A. D. 1070 of the times of the Western Calukya ruler Somesvara Deva, belonged. For both are styled **Ekoti-samaya-cakravarti, priest of the Seventy-seven temples** There is a Rudrasakti Pandita, disciple of Kriyasakti Pandita promoter of the Kalanukha, **Samaya**, of the Saktiparidhi of the Parvatavali and A. ....ka-santati, mentioned in A. D. 1117 in the times of the Western Calukya ruler Tribhuvanamalla Deva. E C VII Sk. 316 p 154

(12) E C VIII, Sb. 268, p 44. His preceptor was Sarbbesvara Deva as given in a record dated A. D 1241. Ibid, Sb. 272, p. 45. A Kriyasakti Deva is mentioned in a Yadava record. **Journal of the Bombay Branch R. A. S.**, XII, p. 39.

(13) E. C. VI. Kd. 157, p. 31.

ಶಿಲಾಲೇಖದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. (೧೪) ಆದರೆ ಆ ಶಾಸನವು ನಾಮಶಕ್ತಿದೇವನು ಹೊಯ್ಸಳರ ರಾಜಗುರುವಾಗಿ ದ್ದನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ನಮಗೆ ೧೨೦೦ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಹೇಳಿಕೆಯ ಪರಿಚಯವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಾವುದೆಂದರೆ, ಶ್ರೀಪರ್ವತದ ಅಗಸ್ತ್ಯೇಶ್ವರ ಮಠದ ರಾಜಗುರು ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ಆಚಾರ್ಯನದು (೧೫). ಆಸಂಧಿನಾಡಿನ ಒಡೆಯನಾದ ಮರಳು ಮಾರ್ಕಾಂಡೇಯ ದೇವನು, ರಾಜಗುರು ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ದೇವನೆಂಬುವವನಿಗೆ ೧೨೦೯ ರಲ್ಲಿ ದಾನವನ್ನಿತ್ತನು. [೧೬] ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ಆಚಾರ್ಯನೂ ಈ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ದೇವನೂ ಒಂದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸರಿಗೆ ಆಸಂಧಿನಾಡೂ ರಾಜಗುರುಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆ ಆಸಂಧಿನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಐದು ಮರಗಳಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಕಂಡಣಾಚಾರ್ಯರೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. (೧೭) ಹೊಯ್ಸಳರು ತಮ್ಮ ರಾಜಗುರುಗಳನ್ನು ಆಸಂಧಿನಾಡಿನಿಂದ ಒದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ೧೨೦೪ನೆಯ ಇಸವಿಯ ಶಾಸನದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರೊಳಗಿನ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ತಿಳಿಯುವದೇನೆಂದರೆ, ಹೊಯ್ಸಳ ನರಸಿಂಹ ದೇವನ ದಳವಾಯಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ, ಮುದುಗೇರಿ ರಾಮಗೌಡನೆಂಬವನು, ರಾಜಗುರು ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ದೇವನಿಗೂ, ಆಸಂಧಿನಾಡಿನ ಏಕೋಟಿಯತಿಗಳಿಗೂ ದಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. (೧೮) ರುದ್ರಶಕ್ತಿ ದೇವನು, ದೊರಳವುದ್ರದೊಳಗೆ ರಾಜಗುರುವಾಗಿದ್ದನೆಂದು ೧೨೫೫ ರ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ (೧೯)

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸರಂತೆ ಅವರ ಮಾಂಡಲಿಕರೂ, ಪ್ರಾಂತಿಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದಲೇ ಧರ್ಮಗುರುಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕೆಳಗಿನ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಸಹ. ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ ಕುಂದ ಮರಸನು ೧೦೯೯ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗುರುವಾದ ಬಳ್ಳಿಗಾಮೆಯ ಮೂಲಸ್ಥಾನ ನಂದಿಶೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಮೂಲಿಗೆ ಶಿವಶಕ್ತಿ ಪಂಡಿತನ “ಪಾದಗಳನ್ನು ಕೊಳೆದು” ಕೆಲವು ದಾನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. (೨೦) ಕೃಷ್ಣರಾಜನ ತಮ್ಮನಾದ ಗೋವಿಂದನು, ಪರ್ವತಾವಳಿಯ ಮೂವರಕೋಣೆಯ ಸಂತತಿಗೆ ಭೂಷಣಪ್ರಾಯನಾದ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತ ದೇವನ ಪಾದಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ದತ್ತಿಯನ್ನಿತ್ತನು. (೨೧) ಅದೇ ಕೇದಾರೇಶ್ವರ (ಬಳ್ಳಿಗಾಮೆ) ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ, ಬಮ್ಮರಸ ಹಾಗೂ ಜಗದೇವರಸರ ಗುರುವಾದ ವಾದಿ ವಿದ್ಯಾಭರಣ ಪಂಡಿತದೇವನು ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. (೨೨) ಅವರಿಂವರು ತಮ್ಮ ಗುರುವಿಗೆ ಕೆಲವು ದಾನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ೧೧೬೪ ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ, ಮಹಾದೇವ ದಕ್ಷಾಯಕನು, ಕೋಡಿಯ ಮಠದ ವೂವರ ಕೋಣೆಯ ಸಂತತಿಯ “ವಾಮಶಕ್ತಿ, ಪಂಡಿತದೇವನ ಪಾದಗಳನ್ನು ಕೊಳೆದು” ದತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟನು. [೨೩] ಸುವಾರು ೧೧೭೮ ರಲ್ಲಿ ಭಾರಂಗಿ ಶಿವಪುರ ಗ್ರಾಮದ ಚಂಡನು, ಭಾರಂಗಿಯ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವರಿಗೆ ಚಿಕ್ಕ ಕೆರೆಯೊಂದು ಗ್ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ಪಂಡಿತದೇವನ ಶಿಷ್ಯನಾದ “ಕಲ್ಯಾಣಶಕ್ತಿ ಪಂಡಿತ ದೇವನ ಪಾದಗಳನ್ನು ಕೊಳೆದು” ದಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದನು (೨೪)

- (14) Ibid, VII. Sk. 105, pp. 77-8.
- (15) Ibid, XII. Ck. 35, pp 82-3
- (16) Ibid, VI. Kd. 154, p. 30.
- (17) Ibid, Kd. 143, p. 27.
- (18) Ibid, VII Ci. 64, pp 190-191
- (19) Ibid, V. Ak 108, p. 159
- (20) E C. VII. Sk. 125, p 97.
- (21) Ibid, Sk. 98, p. 64.
- (22) Ibid, Sk. 103, p. 75.
- (23) Ibid, Sk. 108, pp. 80-1.
- (24) Ibid, VII. Sb. 325, p. 56.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸರು ಹಾಗೂ ಅವರ ಮಾಂಡಲಿಕರು ೧೧ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಿಂದ ೧೩ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ಹೆಸರಾದ ಬಳ್ಳಿಗಾಮಿ ಕುಪ್ಪಟೂರ ಅಸಂಡಿ ಶ್ರೀಪರ್ವತ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ತಮ್ಮ ರಾಜಗುರುಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಂಪ್ರದಾಯವನ್ನಿಟ್ಟಿರು. ಈ ನಾಲ್ಕು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳಿಗಾಮಿ ಕುಪ್ಪಟೂರುಗಳು ಉಳಿದ ಎರಡು ಗ್ರಾಮಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವುಗಳಾಗಿರುವ ಬಳ್ಳಿಗಾಮಿಯಂತೂ ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದಿತು. ಪೂರ್ವದ ಮರ್ಯಾದೆಯ' ಪುರಸ್ಕರ್ತರಾದ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯರ [ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಬೇರೆಕಡೆಗೆ ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿದೆ] ಮೇಲೆಯೂ, ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಾದ ಅರಸರು, ತಮ್ಮ ರಾಜಗುರುಗಳನ್ನು ಮೇಲ್ದಂಡಿಸಿದ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ಒದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯದ ಪರಿಣಾಮವು ಆಗಲಿಕ್ಕಿಬೀಕ.

ರಾಜಗುರುಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ತೆಗೆಯುವದಲ್ಲಿ, ಈ ಪೂರ್ವದ ಮರ್ಯಾದೆಯೊಂದೇ ಕಾರಣವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಷಯವೂ ವಿಚಾರಾರ್ಹವಾಗಿದೆ ಕಾಲಮುಖ ಪಂಥದ ವಿವಿಧ ಶಾಖೆಗಳೆವರಿಗೂ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಒಳ್ಳಿಗಾಮಿಯ ಶಾಖೆಯವರಿಗೂ ಒಂದು ಸಾಧಮ್ಯವಿದ್ದಿತು, ಕಾಳಮುಖ ಪಂಥದ ಕುಲಸ್ಥಾನಿವರೂ ವಿಜಯನಗರದವರ ಕುಲದೈವತವೂ ಒಂದೇ; ಎಂದರೆ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಅದರೆ, ಆ ಕುಲದೇವತೆಯ ಸ್ಥಾನವು ಪಂಪಾಶ್ವೇತ್ರವಲ್ಲ ಕೋಡಿಯ ಮರವು. ಕೋಡಿಯ ಮರದ ನಾಮಶಕ್ತಿದೇವನು, ೧೭೧೫ ರಲ್ಲಿ ಪುರಾಣ ಕಾಲದ ಉಪಮಾನ್ಯವಿನಂತೆ " ಕೋಡಿಯ ಮರದ ವಿರೂಪಾಕ್ಷದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು " ಮಹತ್ವಪ್ಪನ್ನು ಕೈಕೊಂಡನು [25] ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಂಶಯಗಳು ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರ ಗುರುವಿನ ಹೆಸರು ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ಆಚಾರ್ಯನೆಂದಿ

ದ್ದಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗಿನ ಅನೇಕ ಜನಮರಾದೀಶರಿಗೂ ಈ ಹೆಸರಿದ್ದಿತು, ೧೦೩೬ ರಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದಂತೆ, [26] ಬಳ್ಳಿಗಾಮಿಯ ಕಾಳಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಸ್ಥಾನದಜ ಮರಳಿದ್ದವು ಅವುಗಳೊಳಗಿನ ನಾಲ್ಕು ಮರಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ೧೦೯೮ ನೆಯ ಇಸವಿಯ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ:- " ೧. ಭೇರುಂಡೇಶ್ವರನ ಹಿರಿಯಮರ, ಇದಕ್ಕೆ ಗೌಳಪಂಡಿತದೇವನು ಆಚಾರ್ಯನು. ೨. ಪಂಚಲಿಂಗಮರ, ಇದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಕಂಠ ಪಂಡಿತದೇವನು ಆಚಾರ್ಯನು. ೩. ತ್ರಿಪುರಾಂತಕಮರ, ಇದಕ್ಕೆ ಚತುರಾನ್ನನಪಂಡಿತನು ಆಚಾರ್ಯನು. ೪ ಮೂಲಸ್ಥಾನಮರ ಇದಕ್ಕೆ ಆಚಾರ್ಯನು ಮೂಲಿಗ ಹೊನ್ನೆಯ ಜೀಯನು [27] ಅದೇ ಒಳ್ಳಿಗಾಮಿಯ ಗ್ರಾಮದೊಳಗಿನ ಎರಡು ಮತದ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ, ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯೆಂಬ ಹೆಸರಿದ್ದುದು ೧೧೧೩ ರ ಶಾಸನವೊಂದರಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಹಿರಿಯ ಭೇರುಂಡೇಶ್ವರ ಮತದ ಆಚಾರ್ಯನಿಗೆ, ಶಾಂತಶಿವ ಪಂಡಿತನೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಂಚಲಿಂಗಮತದ ಅಧೀಶನಿಗೆ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ದೇವ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ತ್ರಿಪುರಾಂತಕ ಮರದ ಆಚಾರ್ಯನಿಗೂ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ಪಂಡಿತನೆಂಬ ಅಭಿಧಾನವಿದ್ದಿತು [28]

ಒಳ್ಳಿಗಾಮಿಯ ಆಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರಿಗೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೋಲುವ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ ಹಾಗೂ ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯರ ಪರಂಪರೆಗೂ, ವಿಜಯನಗರದ ಮೊದಲಿನ ಅರಸರ ಗುರುವಾದ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಅಭಾವವಿದೆ ಅದುದರಿಂದ ವಿಜಯನಗರ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರ ಪ್ರಾರಂಭದ ರಾಜಗುರುಗಳ ಹಾಗೂ ಬೇರೆ ಗುರುಗಳ ಪೂರ್ವಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸದ್ಯದ ಸಂಶೋಧನನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

(25) E. C. VII Sk. 95, pp. 51-2.

[26] Ibid, Sk. 126, p. 98.

[27] Ibid, Sk 100, p 79

(28) Ibid, Sk 99, 67. The name of the fifth matha is supplied in a record dated A. D. 1159 which styles the priest of the Hiriya matha of Bherundesvara, Muliga Madhukesvara Pandita; of the Pancalinga matha,

(೩)

ವಿಜಯನಗರಸಾಧಕರ ರಾಜಗುರುಗಳು ಕ್ರಿಯಾ ಶಕ್ತಿ ಪಂಡಿತರಾಗಿದ್ದರೆಂಬುವದಕ್ಕೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆ. ಹಾಗೂ ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರ, ಮೊದಲನೇ ದೇವರಾಯ, ಇವರ ರಾಜಗುರುವೂ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ಪಂಡಿತನೆಂಬುವವನಿದ್ದನೆಂದು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆ. (29) ಅದರೂ ಸಂಗಮನ ಮಕ್ಕಳು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಶೃಂಗೇರಿಯ ಗುರುಗಳ ವರ್ಚಸ್ಸಿಗೆ ಒಳಪಡಹುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ವರ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ, ಅಂದರೆ ೧೩೬೬ ರಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಂತರವು ದೊರೆಯುವಂತಿದೆ. ಆ ವರ್ಷ ಹರಿಹರನು ತನ್ನ ನಾಲ್ವರು ಸಮ್ಮಂದಿರೊಡನೆ 'ವಿಜಯ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು' ನೆರವೇರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಂಗೇರಿಯ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ಅವರೊಡನೆ ಬಹುಸ್ತುತ್ಯವಾದ ದಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ವಿಜಯ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು [ಪೂರ್ವ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಸಮುದ್ರವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗೆದ್ದುದು] ನೆರವೇರಿಸಲು ಆ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಕರು ಶ್ರೀಂಗೇರಿಗೆ ಹೋದ ಕಾರಣವನ್ನು ಆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿಯೆ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥಗುರುವಿನ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಆದಾವುದೆಂದರೆ ಆ ಗುರುವಿನಿಂದ 'ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಮಿತ್ರತ್ವವು' ಎಂದೂ ಅಳಿಯ ದಂಥಾದ್ದು ಇರುವದರಿಂದ ಆತನನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹರಿಹರನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದುದು." [30] ಆ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪಕರು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕತ್ವ

ವನ್ನಲ್ಲದೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಹತ್ವದ ಸಹಾಯವನ್ನೂ ಆ ಶ್ರೀಂಗೇರಿಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಂದ ದೊರಕಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಗುರುವಾದ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ಪಂಡಿತನು ಎಷ್ಟೋ ಪೂಜ್ಯನಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನಿಂ. ಇಂಥ ಸಹಾಯವು ದೊರಕುವದು ಅಶಕ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತ್ತು ಆದಾವುದೆಂದರೆ, ಅವರಿಗೆ ಕೊರತೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಹಣ ಪೂರೈಸುವದು. ಇದು ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರ ಅಜಲವಾದ ಸ್ನೇಹ ಹಾಗೂ ಮೂರೂ ಮುಕ್ಕಾಲುಗಳಿಗೆಗಳವರೆಗೆ ಸುವರ್ಣವೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದ ಕತೆಗೂ, ಶ್ರೀಂಗೇರಿ ಮಠದ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ, ಇವುಗಳಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಕಾಶ ಕೆಡುವುತ್ತದೆ [31].

ಶ್ರೀಂಗೇರಿಯೊಳಗೆ ದೊರೆತ ಒಂದು ಶಿಲಾಲೇಖದಿಂದ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ೧೩೫೬ ರಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಶೃಂಗೇರಿಯ ಮರಾದೀಶರ ಸ್ನೇಹದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರು ವಹಿಸಿದ ವಿಶ್ವಾಸವು ಎಷ್ಟಿದ್ದಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನೂ ಈ ಶಾಸನವು ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ "ಯತೀವರ್ಯರಾದ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು ಹಗಲಿರುಳು ಜನರ ಅಂತರಂಗ ಬಾಹ್ಯಾಂಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಂಧಕಾರವನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಮಿಕ್ಕಿದ್ದರು." ಎಂದು ಈ ಶಿಲಾಲೇಖದಲ್ಲಿದೆ. ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರಾಧಿಪತಿ ವೀರಬುಕ್ಕ ಒಡೆಯನು ಈ ಭಿಟ್ಟೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭೂದಾನ ಧನದಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಈ ಶಿಲಾಲೇಖದ ಮಹತ್ವವೆಂದರೆ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ಅವರ್ಷ ಜೀವಿಸಿದ್ದುದು.

Sarvesvara Pandita; of the Tirupurantaka matha, Jnanasakti Pandita, and of the Kodiya matha, Vamasakti Pandita, E C VII Sk. 123, p 94. The Kodiya matha, therefore, was the fifth matha in Balligemma which contained many other mathas, Brahmapuris, and even a Buddhist Vihara ! The greatness of the Kodiya matha is described in detail in a record of A. D. 1162 Ibid. Sk. 102, p. 73.

[29] The only exception is in A. D. 1396 : when Khandeya Raya Khalesvara Devayya is called the **Raja-guru** E C. VII. HI 71, p 173. In A. D. 1403. Vitthanna Odeya is called a "flamingo at the lotus feet of Kriyasakti guru munisvara." Ibid, VI. Kp 52, p 87.

[30] E. C. VI Sg. 1, p. 92.

(31) Cf Saletore, S. P. Life., I. p. 142.

ಇದರಿಂದ ಶೃಂಗೇರಿ ಮಠದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಗೌಡಾನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಕಾಲಮಾಯಿ. ತೆಂದು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಸುಳ್ಳು ಇರುವದೇಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. (32)

ಶೃಂಗೇರಿಯ ಹೊರಗಣ ಶಾಸನಗಳೂ ಕೂಡ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಸಮ ಕಾಲೇನರಾಗಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನೀಯುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣಕಾಶದಾ ಜಿಲ್ಲೆಯೊಳಗಿನ ಮಂಗಳೂರ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿಯ ಉಳಿಯಬಿಟ್ಟು ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದೊಳಗಿರುವ ಶಿವನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಾಸನವಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ ಬುಕ್ಕಣ್ಣದೇಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶುಕುವು ನಾಡಿನಲ್ಲಿಯ ಓಮಂಜೂರು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಗೆ ಮಂಗಳೂರ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾದ ಪಂಥರದೇವ ಒಡೆಯನು ಭೂದಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇದು ಶಕ ೧೨೩೮ ರಾಕ್ಷಸನಾಮ ಸಂವತ್ಸರ ಪೌರ್ಣಮಿ ಗುರುವಾರ ದಿವಸ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ದಿವಸವು ಗೌಡಾನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಜೂನ ೧೪ ನೆಯ ತಾರೀಖು ಆಗುತ್ತದೆ [33]

ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಗೌಡಾನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಜೂನ ೧೪ ನೆಯ ದಿವಸ ಶೃಂಗೇರಿನ ರವ ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದರೆಂದಂತಾಯಿತು. ಇದೇ ವರ್ಷದ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬುಕ್ಕ ಒಡೆಯನು ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಮುನಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾಡನೆಂದು ಬರೆದಿದೆ. [34] ಇದರಿಂದಲೂ ಮೇಲಿನ ಮಾತಿಗೆ ಪುಷ್ಟಿಯು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಶ್ರೀಪಾದರೇ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಕಾರಣಭೂತರಾದರೆಂದು ತಪ್ಪು ತಿಳುವಳಿಕೆ

ಯಿಂದ ವಾದಿಸುವವರೆಲ್ಲರ ಮತವನ್ನು ಈ ಶಿಲಾ ಶಾಸನವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಖಂಡಿಸುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಶ್ರೀಪಾದರು ಶೃಂಗೇರಿಯ ಪೀಠವನ್ನು ಯಾವಾಗ ಅಲಂಕರಿಸಿದರೆಂಬುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತುಳುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಆಧಾರವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮಂಗಳೂರು ತಾಲೂಕಿನೊಳಗಿನ ಕುದುಪು ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿಯ ಅನಂತ ಪದ್ಮನಾಭ ದೇವಸ್ಥಾನದೊಳಗೆ ದೊರೆತ ಒಂದು ಶಿಲಾಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇರುವದೇನೆಂದರೇ—ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಮಂಗಳೂರು ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ ಪಂಥರದೇವನು ಜ್ಯೋತೀಶ ಭೋಜನದ ದೆಸೆಯಿಂದಲೂ, ಶಂಕರದೇವನ ಗುಡಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯವನ್ನರ್ಪಿಸುವ ದೆಸೆಯಿಂದಲೂ ನಂದಳಿಕೆ ನಾಡಿನೊಳಗಿರುವ ಕುದುಪು ಮತ್ತು ಮೂಳೂರು ಎಂಬ ಗ್ರಾಮಗಳಿಂದ ಬರುವ ಬತ್ತದ ಆದಾಯವನ್ನು ದಾನಮಾಡಿದನು. ಅದರಲ್ಲಿ ಶಕ ವರ್ಷ ೧೨೮೭ ರಾಕ್ಷಸ ನಾಮ ಸಂವತ್ಸರದ ಕಾರ್ತಿಕ ಶು. ೧ ಗುರುವಾರ ಎಂದೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಗೌಡಾನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಆಕ್ಟೋಬರ ೨೫ ನೆಯ ತಾರೀಖು ಆಗುತ್ತದೆ. (35)

ಈ ಶಿಲಾಲೇಖದೊಳಗಿನ ವಿಷಯದ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಸುಶಯ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಗೌಡಾನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಜೂನ ೧೪ನೇ ತಾರೀಖಿನ ದಿವಸ ಶೃಂಗೇರಿಯ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರಿಗೆ ದತ್ತಿಯನ್ನಿತ್ತ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯೇ ಇದನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವನು. ಮದರಾಸು ಸರಕಾರದ ಶಿಲಾಶಾಸನ ಕಚ್ಚಾಣು ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಸ್ವಾಮಿ ಎಂದಿದ್ದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದ ಎಂದು ತಪ್ಪಾಗಿ ಬರೆದಿರುವನು (36) ಮೇಲ್ಕಾಣಿಸಿದ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯೇ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಶ್ರೀಪಾದರು ವ ರಾ

(32) Mys. Archi. Rept. for 1915, p. 56.

(33) 475 of 1928-9; Ep Rept. for 1928-9. p 54

(34) E. C IV Yd 46, p. 58. Relying on Rieu's interpretation, I took the year to be A. D. 1346 (S. P. Life, I p 109) But this needs correction for the original runs thus :—Astottara-navati-adhika-dvi-satadhikaika-sahasra-sankhyakesu Saka-varsesu gatesu tad anantarasya Nala-samvatsarasya Phalguna-mase Krisna-pakase pratipade-tithau Bhauma-vare Uttara-Phalgunenaksatre Siva-sayujam E. C. IV, text, p. 152.

(35) 460 of 1928-9, Ep. Rept for 1928-9, p. 54

(36) 475 of 1928-9, Ep Rept. Ibid.

ದೀಶರಾದ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರೋಶವರೂ ನೆಯ ತಾರೀಖಿನ ದಿನ ಮತ್ತೊಂದು ದಾನಮಾಡಿದನು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಶ್ರೀಪಾದರ ಹಿಂದೆ ಶೃಂಗೇರಿಯ ವರಾಧೀಶರಾಗಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಂದ ಸಂಗಮನ ಮಕ್ಕಳು ಭೌತಿಕ ಸಹಾಯ ಪಡೆದರೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಜಗದ್ಗುರುಗಳಾದ ಮೇಲೆಯೂ ಜನರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಯವರಿಗೂ ಸಂಗಮನ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೋಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕೃಷ್ಣರಾಜವೆಟೆ ತಾಲೂಕಿನ ಬೊಕ್ಕಸದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಒಂದು ತಾಮ್ರ ಶಾಸನದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಬಹುದು. ಅದು ೧೫೭೫ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯದು. ಬುಕ್ಕನು ಜನ್ಮವನ್ನೆತ್ತಿದ ಕಾರಣವನ್ನು “ಮೈಚ್ಚರಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ದಕ್ಕಾಗಿ” ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿ ಮುಂದೆ ಆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ “ಅವನು ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಮುನಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಪೃಥ್ವೀಕಲಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬನೆ ಒಡೆಯನಾದನು” ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ (37)

೧೫೮೦ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ತಾಮ್ರಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಆ ಮೊದಲು ಕೊಟ್ಟ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಹಿರಿಯ ಶ್ರೀಪಾದರ (ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರ) ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ೧೫೭೬ ರೊಳಗೆ ಆ ಜನ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರು ಹೋದುದೂ, ೧೫೮೬ ರೊಳಗೆ ಬುಕ್ಕ ಒಡೆಯನು ಒಬ್ಬನೆ ಹೋದುದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಈ ಸಂಗತಿಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೊಟ್ಟ ವಿವರಗಳು ಮೇಲಣ ಕುದುರೆಗ್ರಾಮದ ಶಿಲಾಶಾಸನವನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತವೆ. ವಾರಣಾಸಿಯೊಳಗಿರುವ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಶ್ರೀಪಾದರಿಗೆ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬರೆದಿರಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ಹಿರಿಯ ಶ್ರೀಪಾದರ (ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರ) ರಾಯಸದೊಂದಿಗೆ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಒಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದನೆಂದು ಈ ಎಂಬರ

ತಮ ಶಾಸನದಲ್ಲಿರುವ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವಿರೂಪಾಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬಂದೊಡನೆ, ಅವರನ್ನು ಶೃಂಗೇರಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯಲಾಯಿತು. ಅಮೇಲೆ ಅರಸನು ಮಾದರಸನಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಚರಿತಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಳುಂದು ನಾಡಿನೊಳಗೆ ಇಂಥಂಥ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ಅರಗನಾಡಿನ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾದ ಹರಿಹರರಾಯನ ಮಗ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಕೂಡ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಶ್ರೀಪಾದರಿಗೆ ಆ ನಾಡಿನೊಳಗಿನ ಹಾಗೂ ಹಿರಿಯ ಕೊಡ ನಾಡಿನೊಳಗಿನ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನಮಾಡಿದನು. ಮುಂದೆ ೧೫೮೦ರಲ್ಲಿ ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರರಾಯನು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಹಿಂದಿನ ಎಲ್ಲ ದತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಮನ್ನಣೆಯತ್ತನು [38]

೧೫೮೪ ರಲ್ಲಿ, ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರರಾಯನು, “ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಮುನಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ” “ಅನ್ಯ ಅರಸನಿಗೆ ಆರಾಧ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನು,” ಎಂದು ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ [39] ಇಂತಿಂಥ ವಿಜಯನಗರದ ವರಿಹರ ದೊಳಗೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರರಾಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಿದ್ದರೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಶ್ರೀಪಾದರು ತಮ್ಮ ಕಾಲವಾಗುವವರೆಗೆ, ಅಂದರೆ ೧೫೮೬ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯವರೆಗೆ ಶೃಂಗೇರಿಯ ವರಾಧೀಶರಾಗಿದ್ದರು ಅದೇ ವರ್ಷ ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರರಾಯನು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಶ್ರೀಪಾದರ ಸಮಕ್ಷಮ, ಚತುರ್ಮುಖ ಭಾಷ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ: ನಾರಾಯಣ ನಾಜವೇಯನು, ನರಹರಿ ಸೋಮಯ್ಯಜಿ, ಮತ್ತು ಪಂಥರಿ ದೀಕ್ಷಿತ ಇವರಿಗೆ ತಾಮ್ರ ಶಾಸನದ ಮೂಲಕ ದಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. [40] ಅದೇ ವರ್ಷ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಶ್ರೀಪಾದರ ಕಾಲವಾಯಿತು ಆ ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತ ಗುರುಗಳ ಸ್ಮರಣೆಗಾಗಿ

(37) Mysore Archl Rept. for 1914-p. 57

(38) Mys. Archl. Rept for 1916, pp 56-7. Here too the unreliability of the Sringeri matha tradition which makes Bhoganatha younger brother of Vidyaranaya, guru of Sringeri under the name Bhurati Krsna-tirtha, between A. D. 1328-1380 is to be noted. Epigraphical evidence runs counter to the Sringeri tradition. Mys. Rept Ibid, pp 57 8.

(39) Ibid, p. 58.

(40) Ibid, for 1908, p 54, Ibid, for 1914-5, p 59.

ಕ್ಷಯನಾಮ ಸಂವತ್ಸರ, ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಕೃಷ್ಣ ಪಕ್ಷ
(೨ಯೋದತಿ ಶನಿವಾರ) ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರನು
ಕುಂದ ನಾಡೊಳಗಿನ ಕೆಲವು ವಿವಕ್ಷಿತ ಭೂಮಿ
ಗಳನ್ನು, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಪುರವೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟು
ಶ್ರಂಗೇರಿಯ ಮಹಾಜನರಿಗೆ ದಾನಮಾಡಿದನು.
ಈ ದಿನವೆಂದು ಶ್ರಂಗೇರಿಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ರೂಢ
ವಾಗಿರುವ ಅವರ ಮೃತಧಿಯೊಂದಿಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಗುರುಗಳು ಹಂಪಿಯಲ್ಲಿ ದೇಹವನ್ನಿಟ್ಟರು
ಅವರ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಗುಡಿಯ
ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು.

ಸಾರಾಂಶವೇನೆಂದರೆ,

(೧) ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಿಂದ
ಕರ್ನಾಟಕದ ಆರಸರು, ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ
ರುವ ಬಳ್ಳಿಗಾಮ, ಇಬ್ಬಟೂರು, ಆಸಂದಿ, ಮತ್ತು
ಶ್ರೀಪರ್ವತ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದಾದರೊಂದು ಸ್ಥಳ
ದಿಂದ ರಾಜಗುರುಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ತೆಗೆಯುವ
ಪ್ರಭಾತವನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದರು.

(೨) ವಿಜಯನಗರದ ನರಪತಿಗಳು, ಸಂಪನ್ನ
ವಾದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು,
ಮೊರೆವವರಾಗಿದ್ದರು. ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರು,

ಕಾಳಮುಖ ಪಂಥದ ರಾಜಗುರುಗಳನ್ನು ಅರಸಿ ತೆಗೆ
ಯುವ ರೂಢಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಆದರೆ,
ಅವರ ಗುರುವಾದ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯ ಆಚಾರ್ಯನು
ಇಂತಹದೇ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಾಳಮುಖ ಪಂಥಕ್ಕೆ
ಸೇರಿದವನು ಇದ್ದನೆಂದು ಹೇಳುವದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

(೩) ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯರು ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ
ಪಂಡಿತನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಾಸನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ,
ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು, ಅವರ ರಾಜ್ಯದಾಡಳಿತದ
ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ, ಅವರಿಗೆ ಶ್ರಂಗೇರಿಯ ಗುರುಗಳ
ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಒತ್ತಾಯ ಪಡಿಸಿತೆಂದು
ಹೇಳಬಹುದು.

(೪) ೧೩೭೫ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ವರೆಗೆ ವಿಜಯನಗರದ
ರಾಜ್ಯಸಂಸ್ಥಾಪಕರಿಗೆ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ
ವರೆಂದರೆ, ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದರೇ ಸರಿ.

(೫) ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದರ ಕರುವಾಯದಲ್ಲಿ
ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಶ್ರೀಪಾದರು ೧೩೭೫
ರಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರಂಗೇರಿಗೆ ಬಂದರು ಆಮೇಲೆ ತಮ್ಮ
ದೇಹಾವಸಾನದ ವರೆಗೆ, ಅಂದರೆ, ೧೩೮೬ ರ ವರೆಗೆ
ಆ ಮಹದ ಜಗದ್ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದರು.

ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಹಾಗೂ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು.

('ಲೇಖಕರು' -- ಪಂಡಿತ ಬುರ್ಲಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಬಾಗಲಕೋಟೆ.)

ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋದ ಅಸಾಧಾರಣ ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು ಮೇಲಿನ ವರ್ಗದವರು. ಇವರು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಾಗಿ ತನ್ನೇನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಿಖ್ಯಾತರಾಗಿ ಸರ್ವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಚರಿಸಿ ಶ್ರೀಮಧ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದರು ಪರತತ್ವ ಸಮರ್ಥನಪರವಾದ ಪ್ರಬಲವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರತಿನಾಥ ಪಂಡಿತರ ವಾಗ್ವಿವಾದವನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ಲೀಲೆಯಿಂದ ಮಾಡಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದರು ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಪರಮಾರ್ಥಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯರೆಂದು ಹೇಳುವ ಪದದಂತೆ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಘನತೆ ಗೇರಿಸಿ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಅತಿ ಕೌಶಲವೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದರು. ಧನುಸಿಧ್ವಂಸಕರನ್ನು ಸಮಬಡಿಸು ಧರ್ಮಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ರಾಜಮಂಡವನ್ನು ಹಿಡಿದ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಸರ್ವವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದೂ, ತಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಯತಿಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಹಾಕುವುದೂ ಒಂದು ತರದ ಭಗವದಾರಾಧನೆಯೇ ಎಂಬದನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಚರಣದಿಂದ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ನಂದರುಮದಾಂಧರಾದಾಗ ತಪಸ್ವಿಯಾದ ಚಾಣಕ್ಯನು ಅವರ ನಿರ್ಮೂಲನ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಸ್ತ್ರೀತಿಯ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಚಾಣಕ್ಯನೀತಿ ಎಂಬದನ್ನು ಅಜರಾಮರವಾಗಿ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೇ? ಇಂತಹ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ನಿರ್ಮಾಪ್ಯವೂ ರಾಜನೀತಿ ಪ್ರವೀಣನೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸೂತ್ರಧಾರನೂ ಆಗಿರುವ ಆರ್ಯ ಚಾಣಕ್ಯನ ವೈಭವವೆಂದರೆ " ಉಪಲಶಕಲಮೇತತ್ ಭೇದಕಂ ಗೋಮುಯಾನಾಂ || ಬಟು ಭಿ ರ ಪಪ್ಪ ತಾ ನಾಂ ಬರ್ಹಿಷಾಂ ಸ್ತೋಮ ಮೇತತ್ " ಎಂಬಂತೆ ವಿರಾಟ ದತ್ತ ಕವಿಯು ವರ್ಣಿಸಿರುವನು ಇದರ ತಾತ್ಪರ್ಯ

ವೇನೆಂದರೆ ಧರ್ಮರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದವರು ಸ್ವಯಂನಿಷ್ಠ ಹರಾಗಿಯೇ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅವರ ವೈರಾಗ್ಯವು ವರ್ಣನೀಯವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು ಇವರಂತೆಯೇ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದಂತಿದ್ದರೂ ಅವರಂತೆ ವೇದಾಂತ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತತ್ಪರರಾಗಿರುವ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯನ ವರ್ಯರ ವಿರಕ್ತಿಯೂ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿಯ ಭಕ್ತಿಯೂ ಅವರ್ಣನೀಯವಾಗಿದ್ದವು. ಯವನರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮವು ನಾಶವಾಗುವೆವೆ ಆಗುವ ಸಮಯವು ಬಂದಾಗ ನ ಹಾಮಹಿಮರಾದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತನಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ, ವಿದ್ಯಾಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದಲೂ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಾಣಶ್ವಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿದವು. ಅವರಾದರೂ ಮಹಾರಾಜರು ಸ್ವಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥರಾದರೂ ಲೇವೇದ ಭಾಷ್ಯಾದಿ ಪ್ರಚಂಡ ಗ್ರಂಥಗಳ ರಾಶಿರಾಶಿಯನ್ನೇ ಬರೆದು, ಒರೆಯಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತವಾಚ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಸಂಗ್ರಹಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆರೆವೇರಿಸಿದರು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಿಂಹಾಸನ ಸ್ಥಾಪನಾಚಾರ್ಯರೆನಿಸಿ ಅಚಂದ್ರಾರ್ಕವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿದಂತೆ, ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳಾದರೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಅರ್ಥನೂರು ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಶಾಸನ ಧುರಂಧರರಿಗೆ ದಿವ್ಯಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾಗಿಯೂ ಗುರುಗಳಾಗಿಯೂ ಮೆರೆದು ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪರಮಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣರಾಗಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಖ್ಯಾತರಾದರು.

ಇಂತಹ ಪುಣ್ಯ ಪುರುಷರು ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು. ವಿಜಯನಗರದ ಸಮ್ರಾಟರಲ್ಲಿ ಯಾರ ಯಾರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಏನೇನು ಮಾಡಿದರೆಂಬದನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವೆವು. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರ ಸಮಕಾಲನಾಗಿದ್ದ ಅವರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಂಡವನಾದ ಸೋಮನಾಥನೆಂಬ ಕವಿವರ್ಯನು

ಬರೆದಿರುವ “ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸಯೋಗಚರಿತ್ರೆ ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಆಧಾರದ ಮೇಲಿಂದಲೇ ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವೆವು. ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಾಣಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ಮಹಾನುಭಾವರಾದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ನೂರಾವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೂ ಈ ರಾಜವಂಶವು ನಡೆದು ಆ ಮೇಲೆ ಮುಗಿಯುವದು ಎಂದು ಭವಿಷ್ಯ ಮಾಡಿದರಂತೆ. ತದನು ಸಾರವಾಗಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಅಷ್ಟೇ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷರಾಯನೆಂಬ ರಾಜನು ಆ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಕಡೆಯವನಾಗಿ ಮುಂದೆ ಚಂದ್ರಗಿರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮಂತನರಪತಿಯಾದ ಸಾಲ್ವನರಸಿಂಹನು ವಿಜಯನಗರದ ಸಮ್ರಾಟನಾದನು. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ರಾಜಮನೆತನವು ಶೈವಾದೈತ್ಯಮತಾಂಬಿಯಾದದ್ದು, ಕಡೆಯವನಾದ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ರಾಮಾನುಜರ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಮತಾಂಬಿಯಾಯಿತು. ಇವನು “ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಪ್ರಶಾಸತಿ ಮಹೀಮಮಾಂ || ಅಸನ್ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವಾಃ ಸರ್ವೇ ಯಥಾರಾಜಾ ತಥಾಪ್ರಜಾ. || ವಿರೂಪಾಕ್ಷಾಭಿದಾಂ ಮುದ್ರಾಂವಿರೂಪಾಕ್ಷೋ ವಿಹಾಯಚ || ರಾಜಾಂಗುಲಿಯೇ ಶ್ರೀರಾಮ ಮುದ್ರಾಂ ದೃಢತರಾಂ ವೃಥಾತ್ ||” ಈವಚನಗಳಿಂದ ಇವನು ರಾಮಾನುಜ ಮತವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಬಂದ ಶೈವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ತರುವಾಯದಲ್ಲಿ ಸಾಲ್ವನರಸಿಂಹನು ವಿಜಯನಗರದ ಸಮ್ರಾಟನಾದನಂತರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಡೆಯವರೆಗೂ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರೆಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀಮಧ್ವಮತದ ವೈಷ್ಣವರೇ ಆಗಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲು ಅಭ್ಯಂತರವಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮರಾಯ, ನರಸರಾಯಕ, ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ, ಅಚ್ಯುತರಾಯ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಪ್ರೀಯ ಶಿಷ್ಯರೇ ಆಗಿದ್ದರೆಂಬುವದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟವೇ ಸರಿ. ಅಳಿಯ ರಾಮರಾಯನ ಕಾಲಕ್ಕೆనే ತಾಳೀಕೊಟೆಯ ಯುದ್ಧವಾಗಿ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ನಾಮ ಶೇಷವಾದಂತಾಯಿತಲ್ಲವೇ. ವಿರೂಪಾಕ್ಷರಾಯನ ನಂತರ ಸಾಲ್ವನರಸಿಂಹನು ಸಮ್ರಾಟನಾದಾಗ ಆತನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆ ಬರಲು ಶ್ರೀಪಾದರಾಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಅವನಮೇಲೆ ಪರಮಾನುಗ್ರಹ ಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಯ ಪಾಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದರು. ಈ

ವಿಷಯದಲ್ಲಿ “ಶ್ರೀಪಾದರಾಯಾಷ್ಟಕ” ಎಂಬ ದೊಂದು ಸ್ತೋತ್ರವಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ಸಾಲ್ವನರಸಿಂಹನ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಯನ್ನು ಇವರು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತೆ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ. “ಶ್ರೀಮದ್ವೀರ ನೃಸಿಂಹರಾಜ ನೃಪತೇ ಭೂದೇವತತ್ಯಾನ್ಯಥಾಂ | ದೂರೇಕೃತ್ಯತದರ್ಪಿತೋಜ್ವಲಮಹಾರತ್ನಾಸನೇಸ್ಥಾಪಿತಃ ” ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾ ಪರಿಹಾರದಿಂದ ಪರಮ ಹೃಷ್ಟನಾದ ಈ ಸಾಲ್ವನರಸಿಂಹನು ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರನ್ನು ಅನರ್ಘ್ಯರತ್ನಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಪೂಜಿಸಿದನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ತಿರುಪತಿ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೆ ಆಚರಿಸುವ ಮದಾಂಧರಾಗಿ ದೇವರ ಮತ್ತ ರತ್ನದ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ತಾವು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ವಿಷಯೋಪಭೋಗವಿಲಾಸದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿ ಕಾಮಚಾರಿಗಳಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸಾಲ್ವನರ ಏಕ ನರಪತಿಯು ಇಂತಹ ಅಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಶಾಸನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿಯೇ ಬಿಟ್ಟನು. ಇವರಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಯೇ ಬಂತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರಿಗೆ ಮೊರೆಹೊಕ್ಕನು. ಅವರು ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದರು. ಆ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳವರೆಗೂ ಅವನಿಗೆ ಗುರುಗಳಾಗಿ ಅವನಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿತರಾಗಿ ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರು ತಾವು ತಮ್ಮ ವಾಸಸ್ಥಳವಾದ ಮುಳಬಾಗಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಸಿದ್ಧರಾದ ಕೂಡಲೇ ತಾವು ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಬಾರದೆಂದು ಅತಿಶಯ ಆಗ್ರಹ ಪೂರ್ವಕ ಬಿನ್ನಸಿದವನು ಆಗ ಅವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯನ್ನು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಕಳಿಸುವನೆಂದು ಹೇಳಿ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸಯೋಗಿಯವರಿಗೆ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಆಗ ಅವರ ಅಗಮನವನ್ನು ಪ್ರತೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಅವರು ಬಂದಕೂಡಲೇ ಆತಿ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಸ್ವಾಗತ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅತ್ಯಾನಂದಭರಿತನಾದನೆಂದು ಆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೆ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ ಮುಂದೆ ತಿರುಪತಿ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೆ ಪೂಜೆಯುಬಗ್ಗೆ ಹೇಗೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿದಾಗ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುವ ಈ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸದೇವರನ್ನು ಈಗ ನಾವು ಪೂಜಿಸುವೆವೆಂತಲೂ ಆ ಆಚರಿಸುವ ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲಿ ಗರ್ಭದಿಂದ ಗಂಡು ಹುಟ್ಟಿ ಅವನು ಪೂಜೆಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು

ಹೊಂದುವವರಿಗೆ ನಾವು ನಿರ್ವಹಿಸುವೆವೆಂತಲೂ ಹೇಳಿ
೧೨ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸದೇವರನ್ನು
ಅರಾಧಿಸಿದರು. “ಶ್ರೀನಿವಾಸೇಚ್ಚಯಾ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ
ವೈಭವಂ ವೀಕ್ಷ್ಯತನ್ಮಹತ್ || ಓಮಿತ್ಯುಕ್ತಾಃ
ಭಕ್ತಿಭರಸ್ತಂತ್ರಸಾರೋಕ್ತಮಾರ್ಗತಃ || ಅಪೂಜಯತ
ಶ್ರೀನಿವಾಸಂ ವ್ಯಾಸರಾಜೋ ದ್ವಿಷಟ್ ಸಮಾಃ ||
ಎಂಬ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ತಂತ್ರ ಸಾರೋಕ್ತ ಮಾರ್ಗದಿಂದ
೧೨ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೂ ಪೂಜಿಸಿದರೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ
ವಾಗುವದು. ಅದು ೧೪೮೮ರಿಂದ ೧೪೯೮ವರೆಗೆ ಎಂದು
ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಾಲ್ವನರಸಿಂಹನು ಮುಂದೆ
ಚಂದ್ರಗಿರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ರಾಜ
ಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಮತ್ತು ತನ್ನನಂತರ
ವ.ಗನಾದ ತಮ್ಮರಾಯನನ್ನು ೧೪೯೩ ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ
ಕೂಡಿಸಿ ಅವನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಯರಿ
ಗೇನೇ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ದಿವಂಗತನಾದನು ಈ ಸಾಲ್ವ
ನರಸಿಂಹನಿಗೆ ಪರಮ ಅಪ್ಪನಾದ ನರಸನಾಯಕನೆಂಬ
ವೀರನು ತಮ್ಮ ರಾಯನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ತಾನೇ ರಾಜ್ಯ
ವಾಳುತ್ತಿದ್ದನು. ೧೪೯೮ ರಲ್ಲಿ ಅರ್ಚಕರಿಗೆ ದೇವಸ್ಥಾನ
ವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ ಆ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯ ಸ್ವಾಮಿ
ಗಳವರು ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆಗೇ ಬಂದರು ಆಗ್ನಿ
ನರಸನಾಯಕನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಕಾಧಾರಣವಾದ
ರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ವಾಗತ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು
ಮಾಡಿದ್ದನು. ಚಂದ್ರಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಲ್ವನರಸಿಂಹನು
ಮಾಡಿದ ಮಹೋತ್ಸವದಕಿಂತಲೂ ಈ ಮಹೋ
ತ್ಸವವು ಅತಿಶಯ ಅಧಿಕವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.
ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು ಬರುವಾಗ
ನರಸನಾಯಕನ ಸ್ವಾಗತ ಮಹೋತ್ಸವ ಸಮಯ
ದಲ್ಲಿಯ ಮಂಗಳವಾದ್ಯ ವೈಭವವನ್ನು ಸೋಮನಾಥ
ಕವಿಯು ಹೀಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. “ಬೃಹತೀನದ್ವಿ
ರದಾನಾಂಹ್ರೇಷಿತೇನ ಹಯಾನಾಂ; ಕ್ಷೇಲಿತೇನ
ಯೋಧಾನಾಂ, ಅಲೋಕ ಕೋಲಾಹಲೇನದಂಧಿನಾಂ,
ಭಾಂಕಾರೇಣ ಭೀರಣಾಂ, ಧಣಂಧಣೇನ
ನಿಸ್ಸಾಣಾನಾಂ, ಧುಮ ಧುಮಿತೇನ ಮಧಲಾನಾಂ,
ಜುಮಿಜುಮಿತೇನ ದಿಂಡಿಮಾನಾಂ, ಘಂಕಾರೇಣ
ಘುರ್ಯುರೀಣಾಂ ಘಂಘುಮಿತೇನ ಶಂಖಾನಾಂ,
ಕೂಜಿತೇನ ವೇಣಾನಾಂ ಶಬ್ದಾದ್ವೈತಮಿವ ಜಗತೀಂ
ಕುರ್ವಾಣಃ” ಇದು ಕವಿರಚನೆಯ ಚಾತುರ್ಯ
ವಿದ್ದರೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಸಂಭಾವಿತವಾದದ್ದಾದರೂ

ಯಾವದೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ನರಸನಾಯಕನು ಮಹೋ
ತ್ಸವದಿಂದ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅತಿಶಯವಾಗಿ
ಪೂಜಿಸಿದನು. “ಪಾರ್ಥಿವಃ ಸಪದಿ ಪರ್ಯಪೂಜ
ಯತ್ | ಪಾಂಡುಸೂನುರಿವ ಬಾದರಾಯಣಮ್”
ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಈ ನರಸನಾಯಕನು ಪ್ರತಿ
ಒಂದು ಕಾರ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರಿಗೆ
ತಿಳಿಸಿದ ಹೊರತು ಯಾವ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂದರೂ
ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮರಾಯ
ನಾದರೂ ದೊಡ್ಡವನಾದ ಮೇಲೆ ನರಸನಾಯಕನಿಗೂ
ಅವನಿಗೂ ಮತಭೇದ ಬರದಂತೆ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು
ಸನಾತನಧರ್ಮ ಸಂರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಧರ್ಮಭ್ರಷ್ಟರ
ಶಾಸನಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಸುರೂಪ್ಯದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಾಗಿ ಸರ್ವ
ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಲಕ್ಷವಿಟ್ಟು ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಾಹ
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ೧೫೦೦ ರಲ್ಲಿ ಹಂಪಿಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರ
ತೀರ್ಥದ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀಯಾತ್ರೇಂದ್ರಾರ ಪ್ರಾಣದೇವರ
ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದರು. ಅದರಂತೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ
ಮಾಡಿ ೩೨೨ ಪ್ರಾಣದೇವರ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ
ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಸಕಲ ವಿದ್ಯಾಸಂಪನ್ನರಾದ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸ
ರಾಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾವಿ
ರಾರು ಶಿಷ್ಯಜನರಿಗೆ ಪಾಠಪ್ರವಚನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ
ಸುತ್ತ ಇರುವದರಿಂದಲೂ, ನಾನಾ ದೇಶಗಳಿಂದ ಒಂದ
ವಿಧವಜ್ಜನರಿಗೆ ಅವರವರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆಗುಣಪರೀಕ್ಷೆಯಾಗಿ
ಯೋಗ್ಯ ಮರ್ಯಾದೆಯು ದೊರೆತು ಪರಮ
ಸಂತೋಷವು ಆಗುವದರಿಂದಲೂ, ವಿಜೀಷೆಯಿಂದ
ಬಂದ ವಿದ್ವಜ್ಜನರು ವಾದದಲ್ಲಿ ಸೋತು ಹೋಗು
ವದರಿಂದಲೂ, ಕಾವ್ಯಕಲಾಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗೀತ
ಮುಂತಾದ ಸರ್ವವಿಧದ ವಿದ್ಯೆಗಳೆಲ್ಲ ಉದಾರ
ತನದ ರಾಜಾಕ್ರಿಯವು ದೊರೆಯುತ್ತಿರುವದರಿಂದಲೂ,
ವಿಜಯನಗರ ಕೇರ್ತಿಯು ದಿಗುತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತ
ವಾಗಿ ವಿಜಯನಗರವು ವಿದ್ಯಾನಗರವೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತ
ವಾಯಿತು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕೇರ್ತಿಗೂ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರೇ
ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ವಿದ್ಯಾನಗರಕ್ಕೆ
ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯಸ್ವಾಮಿಗಳೇ ಆಧಿಪ್ತರಾಗಿ
ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಘನತೆಗೆ ಕಾರಣರಾಗಿರುವದರಿಂದ
ಇವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವರಿಗೂ ಅತಿಶಯವಾದ
ಭಕ್ತಿವಿಸ್ಮಯಗಳು ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸ
ರಾಯರು ಈ ವಿದ್ಯಾನಗರದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಅನೇಕ
ದೇಶ ಪ್ರಭು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಒಂದು ವಾದ ಮಾಡಿ

ಪರಾಜಿತರಾದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕಲಿಂಗದೇಶದ ಬಸವ ಭಟ್ಟನು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧನು. ಅವನು ವಾದದಲ್ಲಿ ಪರಾ ಜಿತನಾಗಿದ್ದರೂ ಇವರ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಮನೋಹರ ವನಾಗಿ ತಾನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವ ಪಚ್ಚದ ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಇವತ್ತಿಗೂ ಆದು ಮರದಲ್ಲಿ ಓಮಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಪೂಜಿತ ನಾಗುತ್ತಿದೆ ಇವರಂತೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆರಗಾದವಳಿ ಗಳನ್ನು ಹೋಗಳಿಸುತ್ತ ಅಲ್ಲಿ ಜಯಸತ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತ ಪಂಡಿತರ ಮಾನಗಳನ್ನು ಮಿಡಿಸುತ್ತ ಬಂದ ಪ್ರತಿ ವಿದ್ವಜ್ಞನರು ಇಲ್ಲಿ ಪರಾಜಿತರಾಗು ತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಬಂದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಜ್ಞನರಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲದೇಶದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಚೈತನ್ಯರು ಬಂದು ಕೆಲವು ದಿನಸಗಳಿದ್ದು ಇವರ ಶಿಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಿದವರಾಗಿ ತಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞವಮತ ಪ್ರಚಾರಮಾಡಿ ವೈಜ್ಞವಮತದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರೆಂದು ಸುಕ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದರು ಗುರ್ಜರದೇಶದ ವಲ್ಲಭಾಚಾರ್ಯರು ವಿಜಯನಗರ ದಲ್ಲಿ ಬಂದು ತಮ್ಮ ಗುಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಗೌರವ ವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು ವಿದ್ಯಾಧರನೆಂಬ ಪಂಡಿತ ನೊಬ್ಬನು ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಧ್ಭುತ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಆಡಂಬರವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಯರಿಂದ ಪರಾಜಿತನಾದನು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ದೇವರಾಯನಂತಹ ಸಮ್ರಾಟರಾದರೂ ಶ್ರೀಗಳವರ ಮಹಾಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಬೆರಗಾಗಿ ಅವರ ಹತ್ತರ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಅವಸರವನ್ನು ವ್ರತಕ್ಷಿಪಿ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. “ದ್ವಾರಿಕೃಷ್ಣನೈವತಿಃ ಸಮೇತ್ಯ ಸಃ | ಸ್ವಾಮಿನಃ ಸಹಪೂರೋಹಿತಾದಿಭಿಃ || ದರ್ಶನಾಪಸರಮೀಕ್ಷತೇಧುನಾ | ಪಾ ಕ ಶಾ ಸ ನ ಇವಾಬ್ಜಜನ್ಯನಃ ||” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರಿಂದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರ ವರ್ಚಸ್ಸು ಎಷ್ಟಿರಬಹುದೆಂಬ ದನ್ನು ವಾಚಕರೇ ಊಹಿಸಬೇಕು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವ ರಾಯರಿಗೆ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸಯೋಗಿಯವರನ್ನು ಎಷ್ಟು ರೀತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಿದರೂ ಸಾಲದಾಗಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಶ್ರೀಗಳವರನ್ನು ರತ್ನಮಯ ವಾದ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಅನರ್ಘ್ಯ ರತ್ನರಾಸಿ ಗಳಿಂದ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿದನು. ಅಭಿಷಿಕ್ತನಾದ ರತ್ನರಾಸಿಗಳನ್ನು ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಜ್ಞನರಿಗೆಲ್ಲ ಅರ್ಪಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಸೋಮನಾಥ ಕವಿಯು ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರ ಉದಾರ ತನವನ್ನು ಒಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ “ತಸ್ಮಿನ್ಯತೌ ವಿತರಣೇನ ಧನಾಧಿನಾಧಾಸ್ತನ್ಮತ್ಯಧಿಕ್ಷಿತತಲಂ ಸಕ ಲಾನ್ಬುಧೋದ್ರಾನ್ || ಸರ್ವಜ್ಞತಾಮಸಿವಕನ್ ನ ವಿವೇದ ದೇವಃ ಕೋವಾ ಸಖೇತಿಕುಲಶೈಲಸುತಾ ಸಹಾಯಃ | ಹೀಗೆ ವರ್ಣಿಸಿ ಮತ್ತೆ “ಶ್ರೀವ್ಯಾಮಿಗು ಸರ್ವ ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಉದಾರತನದಿಂದ ಹೇರಳ ದ್ರವ್ಯ ವನ್ನು ಕೊಡುವವರಿಂದ ಸರ್ವರೂ ಧನಸಂಪನ್ನರಾ ದರು ಬಹುಧನಕ್ಕೆ ಅಧಿಸತಿಗಳಾದರು. ಪಾರ್ವತೀಪತಿ ಯಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನಪ್ರಿಯಮಿತ್ರನು ಧನಪತಿಯಾದ ಕುಬೇರನು ಬಹು ಜನರು ಧನಪತಿಗಳಾಗಿರುವದ ರಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಶಿವನಿಗಾದರೂ ಕುಬೇರನು ಯಾರೊಬ್ಬನು ತಿಳಿಯದಂತಾಯಿತು.” ಎಂದು ಒಂದು ರೀತಿಯಾಗಿ ಕವಿಯು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವ ರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕುತುಬೋಗ ವೆಂಬೊಂದು ಕುಯೋಗ ಬಂದಿರಲು ಇವರು ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದರು ಜ್ಯೋತೀಸಾರಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ “ರಾಹುಣಾ ಕಾರ್ಕಳಭೂಪುತ್ರಃ | ಯದಾಚಂಡಾಲತಾಂಗತಾಃ || ಯಸ್ಯದ್ವಾದಶಗಾಃ ಸಸ್ಯಃ | ಸರಾಜಾನಶ್ರುತಿಧ್ರುವಂ ||” ಎಂದು ಕುತುಬೋಗ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸುವರು. ರಾಹು, ಸೂರ್ಯ, ಶನಿ, ಮಂಗಳಗಳು ಕೆಲವು ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷ ಗಳಿಗೆಗಳಿಂದ ಚಂಡಾಲರಾಗು ವರು ಯಾವ ರಾಶಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಗೆ ಇದು ಸಂಭವಿಸುವದೋ ಆ ರಾಶಿ ಮತ್ತು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವರಿಗೆ ಇದು ಭಯಂಕರ ಪರಿಣಾಮವನ್ನಂಟು ಮಾಡುವದು ಇದರ ಫಲವೆಂದರೆ ರಾಜರ ನಾರವು, ರಾಜ್ಯನಾರವೂ ಎಂದು ಹೇಳಿ-ತ್ತಾರೆ ಈ ಯೋಗವು ಪುಷ್ಯ ಬಹುಲ ಅಮಾವಾಸ್ಯದಿವಸ ಗಿಜಗಿ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಜನವರಿ ೮ನೇ ತಾರೀಖಿನ ದಿವಸ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ದೇವರಾಯನಿಗೆ ಬಂದೊವಗಿತ್ತು. ಅದರ ಶಾಂತ್ಯರ್ಥ ವಾಗಿ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು ಬಹುರೀತಿಯಾಗಿ ಜಪ ತಪ ಹೋಮ ಹವನ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಅದರೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಶ್ರೀ ಯೋಗಿವರರನ್ನೇ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಸರ್ವ ಸ್ವವನ್ನು ಧಾರಿಯರೆದನು. ಆಗ ಶ್ರೀಗಳು ಭೂದಾನಾದಿ ಸರ್ವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅತಿಶಯತವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರು ವರು. ಆಗ ಅನೇಕ ಸಾಮಂತ ನರಪತಿಗಳು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ದೇವರಾಯನ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ಆ ವಿಷ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಏನೇನಾಗುವದೆಂದು ನೋಡುವದಕ್ಕಾಗಿ

ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ. ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನಲಂಕರಿಸಿದ್ದರು. ಮಹಾರಾಜನು ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮಗಲಿಗೆ ನಿಂತಿದ್ದನು. ಭಯಂಕರವಾದ ಜ್ವಾಲಾ ಮಯವಾಗಿ ಆ ಕುಯೋಗವು ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ರಾಜನು ಭಯಭೀತನಾಗಿ ನಡುಗ ಹತ್ತಿದನು. ಶ್ರೀಗಳು ತಮ್ಮ ಕರಸಪ್ಪವನ್ನು ಮುದ್ದಿ ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ಒಗೆದ ಕೂಡಲೇ ಅದು ಸುಟ್ಟು ಒದಿಯಾಗಿ ಶಾಂತವಾಯಿತು. ಈ ಅದ್ಭುತವನ್ನು ಸರ್ವರೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡಿ ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯ ಚಕಿತರಾದರು. ಆದರೆ ಪರಿಹಾರವಾದ ನಂತರ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನಿಳಿದು ಕೃಷ್ಣದೇವ ರಾಯನಿಗೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನರ್ಪಿಸಿದರು. ಮುಂದೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ತನ್ನ ಕುಟುಂಬ ಪರಿವಾರ ಸಹಿತವಾಗಿ ಶ್ರೀ ತಿರುಪತಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ದೇವರಿಗೆ ಯಾವತ್ತೂ ವಂದೋತ್ಸವಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಿದ್ಧನೆ ಆಗಲಾದರೂ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು ತಿರು ಪತಿಗೆ ಪ್ರಿಯ ಶಿಷ್ಯನ ಸಹ ಹೋಗಿದ್ದು ಯಾವ ಉತ್ಸವಗಳನ್ನು ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪತ್ನೀಸಹಿತ ವೀರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸದೇವರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಸಿದ್ಧನೆ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ನಿಂದ ಕೂಡಿ ತಿರುಪತಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಪುರಂದರ ದಾಸರೂ ಕನಕದಾಸರೂ ಬಂದಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು ಮದನಸಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತ ದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ತಮ್ಮನ್ನೂ ಶ್ರೀಯಿಂದ ವಿದ್ಯಜ್ಞನರಿ ಗೋಸ್ಕರ “ವ್ಯಾಸಸಮುದ್ರ” ವೆಂಬ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಎಲ್ಲ ಭೂಮಿಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ದಾನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದೆ ಮತ್ತೆ ಇವರು ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಪುರಂದರದಾಸರು ಕನಕದಾಸರು ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸ ರಾಯ ರಿಂದ ದೊಡ್ಡ ಗೂಡಿಯೇ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿಯೇ ಇರಹತ್ತಿದರು. ಕ್ರಿ. ಶ ೧೫೩೭ ರಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದನಂತರ ಅವರು ರಾಜ ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ಹಾಕಲೇ ಇಲ್ಲ. ವಿಜಯೀಂದ್ರರೆಂಬ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ವಾಮಿಗಳೊಬ್ಬರು ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಅತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರು. ಇದರಂತೆ ಸ್ವಾದಿಯ ಮಠದ ಮೂಲ ಪುರುಷರಾದ

ಉಡುಪಿಯ ಶ್ರೀನಾದಿರಾಜ ಸ್ವಾಮಿಗಳಾದರೂ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯರಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಯಾವಾಗಾದರೂ ವಿಜಯ ನಗರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದು ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರ ಸನ್ನಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಇರ ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವ ರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಿಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರಗಳಲ್ಲಿಯ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಬಾದಶಹರ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ಪೋರ್ತು ಗೀಜ ಸರಕಾರದಿಂದಲೂ ಸಮಾಟರಿಗೆ ಮರ್ಯಾದೆಯ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಕಳಿಸುವಾಗ ರಾಜಗುರುಗಳಿಗೆ ಗೆಂದು ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೂ ಮಹಾ ವರ್ಯಾದೆಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು ಕನಕ ಪುರಂದರ ದಾಸರೊಡನೆ ಪರಮಾರ್ಥ ಸಲ್ಲಾಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕ್ರಮಣ ಮಾಡುತ್ತ ಮಾಡುತ್ತ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಉದಾಸೀನರಾಗಿದ್ದಾಗಲೂ ಸಹ ಪ್ರಬಲವಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಸ್ವಯಂನಿರ್ವಾಹ ಮಾಡಿ ಕೂಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸಂದರ್ಶ ನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನರೂ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯ ದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ದೇವರಾಯನಿಗೆ ತಿರುಮಲದೇವರಾಯನೆಂಬ ಮಗನಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಯವರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿಷೇಕವನ್ನು ಸಹ ಮಾಡಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಅವನು ಅಲ್ಪಾಯುಷಿಯಾಗಿ ತೀವ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ವರಣಹೊಂದಿದನು ಅದರಿಂದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಬಹಳೇ ಉದಾಸೀನನಾದನು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮನಾದ ಅಚ್ಯುತರಾಯನನ್ನು ತಾನೇ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿದನು ಕ್ರಿ. ೧೫೬೨ರಲ್ಲಿ ಅಚ್ಯುತ ರಾಯನಿಗೆ ವಟ್ಟಾಳವೇ, ಕವಾಗಿದ್ದರೂ ೧೫೬೯ ರಿಂದಲೇ ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಧಿಕಾರವು ಪ್ರಾರಂಭ ವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ೧೫೬೯ ರಲ್ಲಿಯೇ ಕೃಷ್ಣ ದೇವರಾಯನು ದಿವಂಗತನಾಗಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರಿಗೆ ಆಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಈ ರು ಅನೇಕವಿಧ ಮುಂದಿರುವ ಶುಂಗ ಭವ್ರ ನದಿಯ ನಡುಗಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರಹತ್ತಿದರು. ಆದರೂ ಅಚ್ಯುತರಾಯನಾದರೂ ಮೂರ್ಖನ ರಾಜ ರಂತೆ ಇವರನ್ನು ಪ್ರತಿ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸನ್ನಾಹಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. ೧೫೭೯ ನೇ ಇಸವಿಯ ಮಾರ್ಚ ತಿಂಗಳ ೮ ನೇ ತಾರೀಖಿನಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಶಾಲಿ ವಾಹನ ಶಕದ ೧೫೭೨ ರಲ್ಲಿ ಫಾಲ್ಗುಣ ಬಹು

ಚತುರ್ಥಿ ದಿನಸ ಆವರು ವೃಂದಾವನಸ್ವರಾದರು. ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇವರು ೯೨ ವರ್ಷ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದದ್ದರಲ್ಲಿ ೫೦-೬೦ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಕಾಲವನ್ನು ಸಾವ್ಯಾವ್ಯದ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭನೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದರು. ನ್ಯಾಯಾನ್ಯತೆ, ತರ್ಕತಾಂಡವ, ಚಂದ್ರಿಕಾ ಎಂಬ ಆಸಾ ಮಾನ್ಯವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದರು ಇಂತಹ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ವರೆಗೂ ತಮ್ಮ ಸಾವ್ಯಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರ ಮಹಾಸಮಾ ರಾಧನೆಯನ್ನು ಅಚ್ಚುತರಾಯನು ಅತಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದಲೂ, ವಿಜ್ರಂಭಣೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದನು. ಮುಂದೆ ಅಳಿಯ ರಾಮರಾಯನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಘನತೆಗೆ ಸಮಾಪ್ತಿ ಕಾಲ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ವಿಷಯವು

ನಮಗೆ ಪ್ರಸ್ತುತವಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ಶ್ರೀಸಾಲ್ವನರಸಿಂಹನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ಅಚ್ಚುತರಾಯನ ವರೆಗೂ ಹೀಗೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ರಕ್ಷಣದೀಕ್ಷಿತರಾಗಿಯೂ ಶ್ರೀಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಾಚಾರ್ಯರಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿದ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುವೆವು. ಇದರಿಂದ, ಈಗುರಾಜ ಚರಿತ್ರೆ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಶ್ರೀವೇಣುಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣನು ಪ್ರೀತನಾಗಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಈ ಮಹತ್ವದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಓದುವವರಿಗೂ ಕೇಳಿದವರಿಗೂ ಸಕಲ ವಿಧ ಐಹಿಕ ಪಾರಲೌಕಿಕ ಸುಖಾನಂದಗಳನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸೆಂದು ಆ ದಯಾಘನನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಈ ಲೇಖನವನ್ನು ಮುಗಿಸುವೆವು.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ವಾಣಿ.

ಕನ್ನಡದ ಭಾಗ್ಯ-ಭಾಸ್ಕರನುವಯವಹಹ ! ೯-
ನ್ನಾಗಲಿದೆ; ಸಿರಿ-ಸರಸ್ವತಿಯರೊಂದಿಡೆ ಕುಳಿತ
ಮಣಿ-ಮಂಜುಮಯ್ಯಾಲೆ ತೂಗಲಿದೆ, ರಸದೇವಿ-
ಯುನ್ಮತ್ತ ನೃತ್ಯ-ಕೇಲಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಕವಿಹೃದಯ-
ರಂಗ ಸಜ್ಜಾಗಲಿದೆ, ವೀರ್ಯ-ಕೀರ್ತಿಯ ಭೇರಿ
ಗುಡುಗಲಿದೆ; ಆರ್ಯ-ಧರ್ಮಸುಗಂಧವಿಡಗಲಿದೆ.
ಆಹ ! ಸಗ್ಗವೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಬಾಗಿ ತಲೆದೂಗುವೊಲು
ಸಾಗಲಿದೆ ರವ್ಯ ನವಜೀವನ-ಮಹಾರಥವು !

ಹರಿಹರಾ, ಏಳು; ನಾ ಬಲ್ಲೆ, ನಿನ್ನೆದಿಗಡಲು
ಮೇಲ್ವಾಯ್ದು ಹೊಯ್ಯಾಡುತಿದೆಯೇಗ, ಅದೊ ಅದೊ,
ಏನು ತನುವುಬ್ಬುತಿದೆ; ನವಿರು ಸಿಡಿದೇಳುತಿದೆ
ಏಳು, ಅಹುದೇಳು; ಕನ್ನಡವೀರಕೇಸರಿ !
ಏಳು, ರಾಜ್ಯಾಂಗನೆಯನಾಳು, ನಿನ್ನಂಗಾಂಗ-
ದಲ್ಲಿ ಮಹೋಜ್ವಲ ರಾಜ-ತೇಜ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತಿದೆ !

— ಎಸ್. ಆರ್. ಮುಳಗಿ.

ಬಿ. ಎ. [ಅನರ್ಸ್].

ಕಲ್ಯಾಣಮಹೋತ್ಸವ.

(ಬರೆದವರು.—ಶ್ರೀ. ಬಿ ಕಲ್ಯಾಣಶರ್ಮರು. ಬೆಳಗಾವಿ)

ಸರಮ ಪಾವನೆಯಾದ ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಿಂಡಿಟ್ಟ. ಆ ಬೆಟ್ಟದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೋಟಿ. ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಗಿಡಗಂಟಗಳೂ ಎಲೆಬಳ್ಳಿಗಳೂ ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಕೋಟಿಯ ನಟ್ಟಿನಡುವಿನ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗಾಜಿನ ದೀವಿಗೆಯ ಮಿಣಕು ಮಿಣಕಾಗಿ ಉರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಒಬ್ಬ ತರುಣನು ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿ ಮಂಚದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದಾನೆ. ಹತ್ತಿರ ಮುದಕ ನೊಬ್ಬನು ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲ ವಸ್ತ್ರಗಳೂ ಪಾತ್ರೆಗಳೂ ಗುಡಗುಡಿಯೂ ಬಿದ್ದಿವೆ ಮಳೆ ಗಾಲ; ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯ ಸಮಯ. ಯಾವನ ಕಾವಲು ಗಾರರು ನಿಡ್ಡೆಯ ಮೆಚ್ಚಿನಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ತರುಣನ ವಯಸ್ಸು ಇಪ್ಪತ್ತಕ್ಕೆ ಮಿಕ್ಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೈ ಬಣ್ಣ ಸಾದಗಟ್ಟು, ಹರವಾದ ಎದೆ, ಹುರಿಯಾದ ಮೈಕಟ್ಟು, ಮೊಗಮೀಸೆ, ಒಗಗನ ಮುಖಜರ್ಯ, ಇವೆಲ್ಲ ಆತನ ಹರಿಯವನ್ನು ಹೊರಸೂಸುತ್ತಿದ್ದವು.

ಮುದಕನು ಮುಂದಾಗಿ— 'ಬುಕ್ಕಪ್ಪಭುಗಳೇ! ಇನ್ನೂ ವಿಚಾರವೇ? ಯವನರು ಕಮ್ಮ ಸೇವಾಗಿ ನನ್ನ ಮನೆಮಾರು ಮಣ್ಣುಪಾಲ ಮಾಡಿದರು. ಒರಂಗಲ್ಲದಂಥ ಹೆಸರಾದ ಹಿಂನಾಡನ್ನೂ ಸೂರೆಗೊಂಡರು. ಅದೇ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರದ್ರಸರಿಯಾಳಾದ ಒಬ್ಬ ಸರದಾರನ ಮನೆಮಾರು ಹಾಳಾದರೆ ಹಳಹಳ ಯಾಕೆ? ತಾವು ಆ ರಾಜವಂಶದೊಳಗಿನವರೊಬ್ಬರು. ಇಂದಿಗೆ ಸರಾಜಯಪಟ್ಟ ಹಿಂದುಗಳ ಪ್ರಾಣಪದಕವು ತಾವೇ. ತಾವು ಯವನರ ಸೆರೆಯಿಂದ ಪಾರಾದರೆ, ತಮ್ಮೊಡನೆ ಹಿಂದುಗಳಾದ ನಮ್ಮ ರುದ್ರವಾದ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಗಳೂ ಬಿಡಗಡೆಯಾಗುವವು; ಮತ್ತು ಆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳೇ ಯವನರ ಸೈನ್ಯಸಮೂಹವನ್ನು ದೂಳುಗಾಣಿಸಿ, ಅಡಗುತ್ತಡಗುತ್ತ ಅಡವಿಯಡವಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡುವ ಕರ್ನಾಟಕ ಫೃಜವನ್ನು ಯಾವದೊಂದು ಜಯಶಾಲಿಯಾದ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯ ಅರಮನೆಯ ಮೇಲೆ ಅಲೆದಾಡಿಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳುವವರಾರು! ಅದುದರಿಂದ ಪ್ರಭುಗಳು ನನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸಬಾರದು. "

ಕರಳು ಮುರಿಗಿಗೊಂಡು ಮಾತಾಡುವ ಮುದಕನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ತರುಣನು ಮೆಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲನೆ ಕಣ್ಣಿರೆದನು. ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ಭಾವವು ತುಂಬಿತುಳುಕುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನು ಮುದಕನನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡುತ್ತ—'ತಿಮಿಂಗಿಲರಾಯರೇ, ನೀವು ಒರಂಗಲ್ಲದ ಹಿಂದೂಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹಿಕ್ಕಾಳಾಗಿ ಸಾಗಿಸಿದ ಸಂಗ್ರಾಮದ ಸೌರಣೆ, ನಿಮ್ಮ ಹಿಂದುತ್ವದ ಅಭಿಮಾನ, ಯಾರಿಗೆ ತಾನೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ? ನಿಮ್ಮಂತೆ ಕಾಳಗದ ಕಡದಲ್ಲಿ ಮಿಕ್ಕ ಸರದಾರ ಸೇನಾಪತಿಗಳು ಕಾದಿದ್ದರೆ, ಒರಂಗಲ್ಲದ ರಾಷ್ಟ್ರಧೃಜವು ಪರಾಜಿತವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಈಗ ಮಾತಾಡಿ ಮಾಡುವದೇನು? ಸ್ವಂತ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಆಶೆಯು ನನಗಿಲ್ಲ. ಹಿಂದುಗಳ ಸ್ವಾಕಂತ್ರದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ, ನಿಮ್ಮ ಕಾರಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನಿತ್ತು ನಿಮ್ಮ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ.' ಎಂದು ಮಾತಾಡಿ, ತಟ್ಟನೆ ಮಂಚದಿಂದಿಳಿದು ನಿಂತು ಕೊಂಡನು. ಮೋರೆಯಲ್ಲಿ ವೀರತೆಯು ಉಕ್ಕಿ ಬರಹತ್ತಿತು. ತಿಮಿಂಗಿಲರಾಯನ ಹುರುಪು ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದದಾಯಿತು. ಅವನು ಕೂಡಲೆ ಅದೇ ಕೋಣೆಯ ಒಂದು ಮೂಲೆಯನ್ನಗಿದು, ನೆಲದೊಳಗಿಂದ ಲಕಗುಟ್ಟುವ ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಹೊರದೆಗೆದು, ಬುಕ್ಕರಾಯನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಬಳಿಕ ಬುಕ್ಕರಾಯನನ್ನೆದ್ದೇತಿಸಿ— 'ಎಂದು ಯವನರು ಈ ಕೋಟೆಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, ನನ್ನನ್ನು ಈ ಕಲ್ಲುಮನೆಮಾಲು ಸೆರೆಯಾಳೆಂದು ತಡದಿಟ್ಟರೋ, ಅಂದೇ ನಾನು ಈ ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ತಂದಿಟ್ಟಿದ್ದೆನು. ಮುಂದೆ ತಮ್ಮನ್ನೂ ಹಿಡಿದು ಇಲ್ಲಿಯೇ ತಂದಿಟ್ಟರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿಯೂ ನನಗೆ ತಮ್ಮ ಸೇವೆಯ ಸುಖವು ದೊರೆಯಿತು. ಈ ಮುಪ್ಪಾದ ದೇಹವು ಮರಣಕ್ಕೀಡಾಗುವ ಮೊದಲು, ಈ ಕೊನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಸವಿಯಲಿ. ಪ್ರಭುಗಳೇ, ನಾನು ತಮ್ಮನ್ನು ಈ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ವಮಾರ್ಗದಿಂದ ಪ್ರಾಕಾರವನ್ನು ದಾಟಿಸಿ,

ಆ ದಾರಿಯ ಕಾವಲು ಪೂಡುತ್ತ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತೇನೆ ಪೂರ್ವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಹಳ್ಳದ ಬಳಿ ಒಂದು ಅರಳಿಕಟ್ಟಿಯಿರುವದು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿ ನನ್ನ ನಂಬಿಗೆಯ ಸೇವಕನಾದ ಧನಮಲ್ಲನು ದೊರಕುವನು. ಅವನು ಮುಂದಣ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡುವನು. ನಾನು ಬದುಕಿ ಉಳಿದರೆ ತಮ್ಮ ಸೇವೆಗೆ ಬಂದೇ ಬರುವೆ. ಸಾಯುವ ಹೊತ್ತು ಬಂದರೆ, ಅತ್ಯಂತ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಹಿಂದುತ್ವದ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಜೀರ್ಣ ದೇಹವನ್ನು ನೀಗಿ ಬಿಡುವೆ. ”

ಇಷ್ಟು ಮಾತಾಡಿ ತಿಮಿಂಗಿಲರಾಯನು ಒಂದು ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಒರೆಯಿಂದ ಹೊರಡೆಗೆದು ಬಾಗಿಲಕಡೆಗೆ ಸಾಗಹತ್ತಿದನು. ಬುಕ್ಕರಾಯನೂ ತನ್ನ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಒರೆಗೆಳೆದು, ಉಸುರು ಹಾಕದೆ, ಮುದುಕನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದನು. ಬಾಗಿಲು ತೆರೆಯಲಾಯಿತು ಆ ಸಪ್ತಳಕ್ಕೆ ಮಬ್ಬಿನಲ್ಲಿರುವ ಯವನುಕಾವಲುಗಾರರು ಎಚ್ಚರಾಗಿ ಸಜ್ಜಾಗುತ್ತಿರಲು, ಅವರಿವರನ ಖಡ್ಗಗಳು ಯವನರ ರಕ್ತದಿಂದ ಕೆಂಪಾದವು. ಒರಾಲನಾದ ಗಡ್ಡ ಮೇಸೆಗಳುಳ್ಳ ಯವನ ಕಾವಲುಗಾರರ ಸರೀರಗಳು ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿದವು ಈ ಗಲಭೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಕಾವಲುಗಾರನು ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿ ಪಾರಾಗಿ, ತಮ್ಮ ಒಡೆಯನ ಮಂದಿರದ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಬೊಬ್ಬೆಯಿಟ್ಟನು. ಇತ್ತ ತಿಮಿಂಗಿಲರಾಯನು ಒತ್ತರದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಒಂದು ಕಲ್ಲಿನ ಕಮಾನಿನ ಹತ್ತಿರ ಒಂದನು. ಕೂಡಲೆ ಬಾಗಿ ಎನೋ ಗುರುತಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಲಿಗೆ ಕೈಯಿಕ್ಕಿ, ಅದನ್ನು ಓರಿ ಮಾಡಿದನು ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಾಗಿಲು. ಅವರಿಬ್ಬರು ತಮ್ಮ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪಂಜುಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸಿ, ನೆಲಮನೆ ದಾರಿಯಿಂದ ಸಾಗಹತ್ತಿದರು. ಇತ್ತ ಕಾವಲುಗಾರನ ಬೊಬ್ಬೆಯಿಂದ ಎಚ್ಚರಾದ ಯವನರೆಲ್ಲರು ಒಟ್ಟಾಗಿ ನೆರಿ, ತಮ್ಮ ಒಡೆಯನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ತಿಮಿಂಗಿಲರಾಯ ಬುಕ್ಕರಾಯರನ್ನು ಶೋಧಿಸತೊಡಗಿದರು.

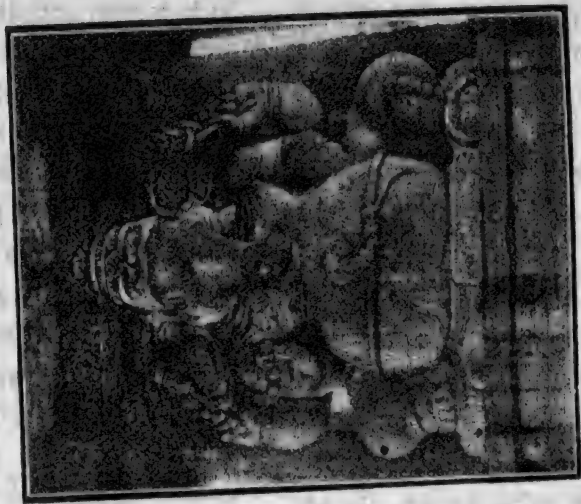
೨

ಮುಂಜಾ ವಿ ನ ವೇ ಕೆ. ಕೋಟಿಯ ಕೆಳಭಾಗದ ಪೂರ್ವನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ದಣುಕೊಂಡ ಒಂದು ವೃಕ್ಷಿಯು ಯಾವುದೋ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅರಳಿಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಒಬ್ಬ ನಡುಹರೆಯದ, ದುಂಡ

ವೃಕ್ಷದ ಮನುಷ್ಯನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಹಿಡುಕೊಂಡು ಯಾರದೋ ದಾರಿಯನ್ನು ಕಾಯುತ್ತ, ನಾಲ್ಕು ನಿಟ್ಟುಗಳನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತಿದ್ದನು. ಅವನನ್ನೇ ಹುಡುಕುತ್ತಿರುವ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಮುಂದಾಗಿ ಓಡಿದನು. ಅವನು ಬಂದಕೂಡಲೆ ವಿನಯದಿಂದ ಧನಮಲ್ಲನು ಮಂಡೆದು:- ಬುಕ್ಕಪ್ರಭುಗಳಿಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸಿದನು. ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಅನಂದದಿಂದ ‘ಧನಮಲ್ಲಾ! ಭಾವು! ಭಾವು! ಎಂದು ಆತನ ಬೆನ್ನು ತಟ್ಟಿದನು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮೈಕುಂಬ ಗಾಯಗಳಾಗಿ, ನೆತ್ತರ ಹೊರಚಮ್ಮುತ್ತಿರುವ ಒಬ್ಬ ವೃದ್ಧನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು; ಮತ್ತು ನೆತ್ತರದಲ್ಲಿ ನೆನಪಿ ಬಲವಾದ ಖಡ್ಗದಿಂದ ಒಂದು ನಿಟ್ಟನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ- ‘ಪ್ರಭುಗಳೇ! ಧನಮಲ್ಲಾ! ಇದೇ ನಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಯವನ ತಂಡವೊಂದು ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿರುತ್ತಿರುವದು’ ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತಿರಲು, ಯವನರ ದಿನ, ದಿನ ಎಂಬ ರಣಗರ್ಜನೆಯು ಕೆಳಬರಹತ್ತಿತು. ಧನಮಲ್ಲನು ಶಿಳ್ಳೆ ಹಾಕಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಸುತ್ತಲಿನ ಗಿಡಗಂಟಿಯೊಳಗಿಂದ ಬಿಲ್ಲು ಬಾಣಗಳಿಂದ ಸಜ್ಜಾದ ನೂರು ಜನರ ಗುಂಪೊಂದು ವೇಗವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಧನಮಲ್ಲನನ್ನು ಬಳಸಿ, ಅವನ ಆಪ್ತಕೈಯನ್ನು ಕಾಯುತ್ತ ನಿಂತುಕೊಂಡಿತು. ಯವನರ ತಂಡವೂ ಬಂತು. ಧನಮಲ್ಲನು ಮತ್ತೆ ಶಿಳ್ಳೆಹಾಕಿದನು. ಅವನ ಜನರು ಯವನರ ಮೇಲೆ ಬಾಣಗಳ ಸುರಿಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸಹತ್ತಿದರು. ಧನಮಲ್ಲನೂ ತನ್ನ ಬಲವಾದ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ತೀಡಿ ಬಾಣಗಳನ್ನು ಬಿಡಹತ್ತಿದನು. ಈ ಬಾಣಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಯವನರ ಆರ್ಧ ಜನರು ವಡಿದರು. ಆಗ ಉಳಿದವರು ರೇಗಿ, ಹಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಗಬಂದರು ಖಡ್ಗಗಳ ಕಾದಾಟಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಹಲಿಯಂತೆ ಹಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ವಿರೋಧನು ಅವನ ಕಲಿತನವನ್ನು ಕಂಡು, ನೆರಳುತ್ತ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡ ತಿಮಿಂಗಿಲರಾಯನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು ಅವನು ನಗೆಮೊಗದಿಂದ:- ‘ಪ್ರಭುಗಳೇ! ಭಾಸು! ಭಾಸು!! ನಿಮ್ಮಿಂದಲೇ ಹಿಂದೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪುನರುದ್ಧಾರವಾಗುವದು. ನಾನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸಾಯುವೆನು. ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ! ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತಿರಲು, ಪಂಡಪ್ರಾಣಗಳು ಅವನ ಶರೀರದಿಂದ ಬೀರೆಯಾಗಿ ಪಂಚ ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಹೋದವು.

ಸಾಲಿವೇಕಾಳು ಗಣಪತಿ

ಉಗ್ರನರಸಿಂಹ

ಇತ್ತ ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ಕಳೆಯಲಿತ್ತು. ಕನ್ನಡಿಗರ ಕೈಚಳಕವನ್ನು ಯುವನರು ತಡೆಯಲಾರದೆ ಗಡಗಡನೆ ಯಮಸದನವನ್ನು ಸೇರಹತ್ತಿದರು. ಅಳಿದುಳಿದವರು ಕಾಲ್ದಿಗೆಯಲು, ಕನ್ನಡಿಗರು ಅವರ ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ, ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಯಮಸದನಕಟ್ಟಿದರು. ಇಷ್ಟಾದ ಮೇಲೆ ಧನಮಲ್ಲನಾಜ್ಞೆಯಿಂದ ಸೈನಿಕರು ಹಿಂದಿರುಗಿದರು ಅದರೆ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಎಲ್ಲರ ಎದೆಗಳು ಧಸ್ಸೆಂದವು. ಎಲ್ಲರು ಬೆಪ್ಪಾಗಿ ಬುಕ್ಕರಾಯನನ್ನು ಹುಡುಕ ಹತ್ತಿದರು. ಯವನರ ಹೆಣಗಲ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅವನು ಗಾಯಗೊಂಡು ಎಚ್ಚರದಪ್ಪಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದನು ಅವನನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಲೆ, ಧನಮಲ್ಲನು ಮುಂದಾಗಿ, ಹೊರದೆಗಿದು, ಒಂದು ತರಗಲೆಗಳ ಹಾಸಿಗೆ ಮಾಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸಿದನು. ಬಗೆಬಗೆಯ ಅಮೂಲ್ಯ ಔಷಧ ವಸ್ತುಗಳ ತವರೂರಾದ ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ತೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಧನಮಲ್ಲನು ತನ್ನ ಇಡಿ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದಿದ್ದನು ಅವನು ಆಸ್ತಿಗೆ ಅನಶ್ಯವಾಗಿರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅವಸರದಿಂದ ಕೂಡಹಾಕಿ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಉಪಚಾರ ಮಾಡಿ ಗಾಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಟ್ಟಿದನು. ಅಸ್ವರಲ್ಲಿ ಡೋಲಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಬುಕ್ಕರಾಯನನ್ನು ಹಗುರಾಗಿ ಮಲಗಿಸಿ, ಎಲ್ಲರು ತಮ್ಮ ಸುರಕ್ಷಿತ ಸ್ಥಳದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಹತ್ತಿದರು. ತನು ನೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರು ಒಂದು ಕಿಂಬಿಟ್ಟುನನ್ನೇರಿ, ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಗುಡಿಸಲಿಗೆ ಬಂದರು ಅಲ್ಲಿಂದ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆಲ್ಲ ಬಹು ರಮಣೀಯವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಗುಡಿಸಲಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒರಗಲ್ಲಿನಹಿಂದೂಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ನಾಡಗಡಿಯು ಅಲ್ಲಾಡುತ್ತಿತ್ತು; ಒಳಭಾಗದ ಗೋಡೆಗಳಿಗೆ ಬಗೆಬಗೆಯ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳು ನೇತಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ವ್ಯಾಘ್ರಾಜಿನ, ಕೃಷ್ಣಾಜಿನಗಳು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಹಾಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಉದಿನಕಡೆಯ ಸುಮಾಸನೆಯು ಇಡೀ ಗುಡಿಸಲಿನಲ್ಲಿಗಿಳಿಸಿಡುತ್ತಿತ್ತು. ಹೂಗೊಂಚಲಗಳ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಎಡ್ಡುಟ್ಟಿದ್ದವು. ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗೋಶಾಲೆಯಿದ್ದಿತು.

ಧನಮಲ್ಲನು ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಡೋಲಿಯನ್ನು ಈ ಗುಡಿಸಲಿನ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ತಂದಿಳಿಸಿದನು. ರಾಯನು ಇನ್ನೂ ಮೂರ್ಛಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದನು. ಧನಮಲ್ಲನು ಅತನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರು ಹಚ್ಚಿ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಯಾವದೋ ರಸವನ್ನು ಹಿಂದಿದನು. ಬಳಿಕ

ಗುಡಿಸಲಿನ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿನಿಂತು — 'ಗೌರಿಗೌರಿ' ಎಂದು ಕೂಗಿದನು ಕೂಡಲೆ— 'ಓ! ಬಂದೆ' ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತ ಓರ್ವ ನಡುಹರಿಯದ ಹುಡುಗೆಯು, ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಲಿನ ಭಂಡವನ್ನು ಹೊತ್ತು, ಕೊಂಡು, ಕಾಲಂದೂಗಗಳ ಸಪ್ಪಳಮಾಡುತ್ತ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಳು. ಅವಳು ಎಡಗೈಯಿಂದ ಪಾತ್ಸೆಯನ್ನು ಒಡಿದಿದ್ದಳು. ಗಾಳಿಯಿಂದ ಆಗಾಗ ಚಲಿಸುವ ಸೆರಗನ್ನು ಬಲಗೈಯಿಂದ ಸಂವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಗೋಡೆಗೆ ತೂಗಿಸಿದ ಅವಳ ಹೆಳಲು ಚಲಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಆನಂದಕ್ಕೆ ತೊಡಕಿಸಿದ ಹೂಗಳ ಪಳಕುಗಳು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಉದುರುತ್ತಿದ್ದವು. ಮೈಕಟ್ಟಿದುಂಡೆಗೆ ಮೈಬಣ್ಣ ಸಾಡಗಸ್ತು. ಅವಳು ಅರಳಿದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಧನಮಲ್ಲನನ್ನು ಕುರಿತು— 'ಅಪ್ಪಾ, ಶುಭವಾರ್ತೆಯಿದೆಯೋ? ಬುಕ್ಕರಾಯರ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಅವರು ಸುಖವಾಗಿ ಬಂದಿರುವರೋ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ಧನಮಲ್ಲನು ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಅವಳ ಬೆನ್ನೆತ್ತಿ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಏನೋ ಹೇಳಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಗೌರಿಯು ಮುಖವು ಕಳೆಗುಂದಿತು. ಅದರೂ ಅವಳು ಸರಸೆ ಒಳಸೇರಿ, ಅಡ್ಡಸೆರಗುಗಟ್ಟಿ ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ತುಂಬಿದ ತಂಬಿಗೆಯನ್ನೂ ಅಕ್ಕಿಯಕಾಳುಗಳನ್ನೂ ತಕ್ಕೊಂಡು ಡೋಲಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಳು. ಧನಮಲ್ಲನು ಡೋಲಿಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದನು 'ಅಶುಭವು ಅಳಿದು ಹೋಗಲಿ!' ಎಂದು ಸುರಿ, ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ನಿವೇಳಿಸಿ ಚೆನ್ನಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ನೀರು ಹಚ್ಚುವ ನಾರಿಯನ್ನು ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಕಣ್ಣಿರೆದು ಅದೇ ನೋಡಲು ನೋಡಿದನು

೩

ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಗಾಯಗಳು ಮಾಯವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದವು. ಬಾಡಿದ ಮೈಬಣ್ಣವು ಕಳೆಯಿ ರತೊಡಗಿತ್ತು ಸಂಜೆಯ ಸಮಯ. ಮಂಜವಮೇಲೆ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಆತುಕೊಂಡು ಕುಳಿತನು ಅವನ ಎದುರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಗದ್ದುಗೆಯಮೇಲೆ ಗೌರಿಯು ಕುಳಿತು ಎಸರಿ ನಲ್ಲರುವ ಜಲ್ಲಿಯೊಳಗಿಂದ ಬಗೆಬಗೆಯ ಹೂವುಗಳ ನ್ನಾಯ್ದು ಮಾಲೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದಳು. ನಡನಡುವೆ ಯಾವವೋ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ನೋಟದಿಂದ ಬುಕ್ಕರಾಯನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ರಾಯನು ಮಾಲೆಯೊಡನೆ ಚಿನ್ನಾಟಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಒಮ್ಮೆ ಮಾನೆಗೆ ರಾಯನ ಕೈಡೋಲಿಯು

ಬಲವಾಗಿ ತಾಗಿ, ಗೌರಿಯ ಕೈಯೊಳಗಿನ ಸೂಜಿಯು ಬೇರೊಂದು ಬೆರಳಿಗೆ ಚುಚ್ಚಿ, ಒಂದು ಹಸಿ ರಕ್ತವು ಹೊರಬಿತ್ತು. ಅವಳು ಬೆಚ್ಚಿ ಬಿದ್ದಳು. ರಾಯನು ಜಿಟ್ಟನೆದ್ದು ಆ ಬೆರಳನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ನಾಲಿಗೆಯಿಂದ ಆ ರಕ್ತಬಿಂದುವನ್ನು ನೆಕ್ಕಿದನು. ಗೌರಾಂಜಿಯ ಮೈ ನಡುಗಿತು. ಸೂಜೆಯ ಚುಚ್ಚು ಕಡಿಸಿಯಾಗಿ, ಬೆಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದ ಕಾರಂಜಿಯು ನೀರಿನಂತೆ, ಅವಳ ಹೃದಯವೆಂಬ ಕಾರಂಜಿಯಿಂದ ಸುಖದನೀರಿನ ಹೊರಚಮ್ಮಿ ಹತ್ತಿದವು ಮೈಜುಮ್ಮೆಂದಿತು.

ಇತ್ತ ಬುಕ್ಕರಾಯನೂ ಯಾವದೋ ಒಂದು ಅನನುಭೂತವಾದ ಆನಂದದಿಂದ ಪುಲಕಿತನಾದನು. ಅವನ ಬಾಯಿಂದ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ—‘ಬರೆ ಬೆರಳು ಇಷ್ಟು ಮಧುರವಾಗಿದ್ದ ಮೇಲೆ, ಅಧರವು ಎಷ್ಟು ಮಧುರವಾಗಿರಬೇಕು?’ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಹೊರಗೆ ಹೊರಟವು. ಈ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥದ ಗುಟ್ಟು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ಆ ತರುಣನ ಮುಖದಿಂದ ನಿಸರ್ಗವು ಮೇಲಣ ಉದ್ಗರಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿತು. ಅದೇ ನಿಸರ್ಗವು ಮೀಸಲದುಟಿಯುಳ್ಳ ಗೌರಿಯ ಬಾಯಿಂದ ತಿಳಿಯದೆ—‘ಏ ಇದೇನು?’ ಎಂಬ ನುಡಿ ಹೊರಡಿಸಿತು. ಇಬ್ಬರೂ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ದಿಟ್ಟಿಸಿ, ಕ್ಷಣಕಾಲ ನೋಡಿದರು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವಿರಕಿ ರಕ್ತದ ತರುಣನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸರಪಳಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಬೇಟೆಯ ನಾಯಿಯೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಅವನು ಚುಚ್ಚು ನೋಟದಿಂದ ಗೌರಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ, ಒರಟದನಿಯಿಂದ—ಗೌರಿ, ಬುಕ್ಕರಾಯರ ಗಾಯಗಳು ಈಗ ಪೂರಾ ಮಾಡುವವಷ್ಟೆ? ಅವರು ತುಸು ಅಡ್ಡಾಡಿ ಬರಲು ಅಡ್ಡಿಯೇನಿರುವದು? ರಾಯರೇ, ಎದುರಿನ ಶೋಟದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಲು ಬರುವಿರಾ? ಎಂದನು. ಅವನ ಈ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಗೌರಿಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಬಂತು. ಅವಳು ಎಚ್ಚಿದನಿಯಿಂದ—‘ಪುಂಡಲೀಕಾ, ಈ ವಿಚಾರಣೆಯು ನಿನಗೇತಕ್ಕೆ? ಹಾಲು ಹುಂಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಹೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಹಕ್ಕಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹಾಲು ಹುಂಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನಾರಂಭಿಸು. ಆಪ್ತಾಜಿಯವರುಬಂದರೆಂದರೆ, ನನಗೆ ತಿಳಿಸು. ಹೂಂ. ನಡೆ’

ಛ

ಅದೇ ದಿನದ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ ಗುಡುಸಲಿನ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ತರುಣನು ಒಬ್ಬ ತರುಣಿಯೊಡನೆ ಮಾತಾ

ಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದನು.

‘ಪುಂಡಲೀಕಾ, ಆ ನರರತ್ನನ ವಿಷಯವಾಗಿ ನನ್ನ ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಷವನ್ನು ಬಿರಿಸಬೇಡ. ಅಪ್ಪನು ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋದಾಗ ನೀನು ನನಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ ಸಂಗತಿ ಸತ್ಯವಿದೆ. ನಾನು ಹೇಳಿದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನೀನು ಕಳಕಳಿಯಿಂದ ಮಾಡಿರುವೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ನೀನು ನನ್ನ ಪ್ರೇಮದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಲಾರೆ. ನನ್ನ ಕೃಪೆಯ ಹಾಗೂ ಕೌತುಕದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಲು ಮಾತ್ರ ಯೋಗ್ಯನಾಗಿರುವೆ. ನಿನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಇಷ್ಟೇ. ಇದನ್ನು ಬದಿಗಿರಿ, ನನ್ನ ಹೃದಯ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕರಾದ ಬುಕ್ಕರಾಯರನ್ನು ಹಳೆಯ ಹತ್ತಿದರೆ, ಜೋಕೆ ನಿನ್ನ ಕಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ನೀನೆ ಕಲ್ಲು ಚಲ್ಲಿಕೊಳ್ಳುವಿ. ದೇಶ ಧರ್ಮಗಳಿಗಾಗಿ ಜೀವವನ್ನು ಧಾರೆಯೆರೆದ ಕಡುಗಲಿಗಳಾದ ಬುಕ್ಕರಾಯರಿತ್ತ! ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ತುಂಬಿಕುಳುಕುವ ಸಂಸಾರ ಪಂಜರದ ನಡುಸಲಾಕೆಯ ಸುತ್ತಲು ಗಿರಿಕೊಡೆಯುವಸ್ವಾರ್ಥ ಸಾಧು ನೀನೆತ್ತ! ಭೂಮ್ಯಾಕಾಶದಷ್ಟು ಅಂತರ!’

ಕಣ್ಣೀರು ಹಾಕುತ್ತ ಪುಂಡಲೀಕನು—ಗೌರಿ, ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಹುಚ್ಚು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡು. ಅವನಿಂದ ನಿನ್ನ ಸಂಸಾರವು ಹಾಳಾಗುವದು. ಅವನಿಗೆ ವ್ಯವಹಾರ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ. ಯವನರ ಪಾರುಪತ್ಯದ ಸಲುವಾಗಿ ಆಡವಿಯಡವಿಯಲ್ಲಿ ಆಲೆದಾಡುವ ಅವನಿಂದ ನಿನಗೆ ಸುಖವಾಗದು. ತಿಂಗಳಿಗೊಂದು ಸಲವಾದರೂ ಭಿಕ್ಷೆಯಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಯವನರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರಂತೂ ಮಾತೇ ಮುಗಿಯಿತು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಜಯಶಾಲಿಯಾಗಿ, ಅರಣನಾದರೆ, ನೂರಿಂಟು ಅರಸಿಯರಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ನಂಬುವನೆಂದು ಯಾರು ಹೇಳಬೇಕು? ಇಂಥವನ ಉಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದರೆ ನಿನಗೆ ಸುಖವಾದೀತೇ? ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸು. ನಾನು ನಿನಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸಂಪತ್ತು ಕೊಡುವೆನು; ಹಗಲಿರುಳು ನಿನ್ನ ಸುತ್ತಲು ಸ.ಳಿದಾಡುವೆನು, ನಿನ್ನ ಬಯಕೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪೂರೈಸುವೆನು. ನಾನು ವ್ಯವಹಾರಜ್ಞನಿರುವದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಸಂಸಾರವು ಸುಖಮಯವಾಗುವದು. ಆ ದೇಶ-ಧರ್ಮಗಳ ಕೆಂಡವ ಹೊಂಡದಲ್ಲಿ ನಾವು ಧುಮುಕಿ ಮಾಡುವದೇನು!’

‘ಪುಂಡಲೀಕಾ, ಮನುಷ್ಯನ, ಕರೀಕ್ಷೆಯು ನನಗಿಲ್ಲವೇ? ವಿರ ಬುಕ್ಕರಾಯರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀನೇನು ಬಲ್ಲಿ? ಸರಕರೀತಿಯಿಂದ ಸಾಗುವ ನಿರ್ಜೀವ ಸಂಸಾರಕ್ಕಿಂತ ಸಾವಿನೊಡನೆಯೇ ಹೋರಾಡುವ

ಸರ್ಜೀವ ಸಂಸಾರವೇ ನನಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಆಯುಷ್ಯದ ಮಹಿಮೆಯೇ ಮೇಲು ಅಂತಹ ತೇಜವೇ ನನ್ನ ಕಣ್ಣು ಕುಕ್ಕಿಸುವದು. ನೀನು ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಭೇದವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲು ಹವಣಿಸಬಿಡ. ನನ್ನ ಉಪಕಾರವನ್ನು ನಾನು ಮರೆಯಲಾರೆ. ನನ್ನ ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮಮತೆ ದಯೆ ಈ ವೃತ್ತಿಗಳು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಉಳಿಯುವವು ನೀನು ಅಡ್ಡಹಾದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಡ. ನನ್ನ ಪ್ರೇಮನ ಒಡೆಯರು ಬುಕ್ಕರಾಯರು ! ಅವರು ನನ್ನ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಲಿ; ಮಾಡದಿರಲಿ; ಅವರೇ ನನ್ನ ಜೀವನಾಧಾರವು ! ! ”

ಪುಂಡರೀಕನು ನಿರಾಶೆ ಗೊಂಡನು. ಏನೋ ಮಾತಾಡತಕ್ಕವನಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಗಲಾಟೆಯ ಸುಳವು ಕಿವಿಮಟ್ಟಿ, ಕಂಡು ಬೆಳದಿಂಗಳಲ್ಲಿ ೪೬ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮಸಕಾಮಸಕಾದ ಅಕ್ಕಿತಿಗಳು ಕಂಡವು. ಪುಂಡರೀಕನು ಬೆದರಿ ಬೆಪ್ಪಾದನು ಅವನಿಗೆ ನಡುಗು ಹುಟ್ಟಿತು. ಬೆಪ್ಪಿನ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಹೊಳೆಯದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ೪೬ ಡೋಣಗಳ ಯವನರ ದೇಹಗಳ ಸ್ಪರ್ಶವಾಗಿ ಕಂಡವು; ಮಾತುಗಳೂ ಕೇಳಬರತಕ್ಕದ್ದವು

‘ ಗೆಳೆಯಾ, ಇವನೇ ಅಂಜಬುರುಕ ಬುಕ್ಕರಾಯನು. ನಮ್ಮ ಗಡಮೊಡೆಯನಿಗೆ ಮೋಸಮಾಡಿ ಓಡಿಬಂದವನು ಇವನು ಓಡಿ ಹೋದ ದಿನವೇ ನಮ್ಮ ಒಡೆಯರು, ಈತನನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಬಾದಶಹರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ, ತಿರುಗಿ ಒಡೆತನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಣೆಯನ್ನಿಟ್ಟಿರುವರು. ಇನ್ನೊಮ್ಮೆಲೆ ಸಾಗಿ ಹೋಗಿ, ಆತನನ್ನು ಹೆಡಮುರಿಗೆ ಕಟ್ಟೋಣ, ಮತ್ತು ಆ ಒಯ್ಯಾರದ ಆರಗಿಳಿಯನ್ನು ನಮ್ಮ ಉಳಿಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಒಯ್ಯೋಣ ” ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮಾತಾಡಿ ಆ ಯವನರು ಪುಂಡರೀಕನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದರು ಆಗ ಪುಂಡರೀಕನ ಕೈಕಾಲೇ ಹೋದವು ಅವನು ನಡುಗದನಿಂದು ಸಾಹೇಬರೇ ನಾನು ಬುಕ್ಕರಾಯನಲ್ಲ. ಅವನು ಗುಡಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿ ಮಲಗಿರುವನು ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕಾದರೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ, ನಾನು ಬಡ ಪ್ರಾಣಿಯು ನನ್ನನ್ನು ಬಿಡಬೇಡಿರಿ ’

ಗುಡುಗದನಿಂದು “ ಶುಕ್ಲಾ ! ನೀನು ಗಂಡಸನೇ ? ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಬಳೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು ಎಂದು ನಡಿಯುತ್ತಿರಲು ಒಬ್ಬ ಡೋಣಗಳು ಗೌರಿಯ ಬಳಿ ಬಂದು ಅವಳನ್ನು

ಮಟ್ಟಿ ಹತ್ತಿದನು ಆಗ ಅವಳು ಒಂದು ಕಿರಿಗಟ್ಟಿ ಯನ್ನು ಹೊರಡೆಗೆದು ಡೋಣಗಳನ್ನು ಇರಿಯ ತಕ್ಕವಳ, ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟನೆ ಬಂದು ಅವಳ ಕೈ ಹಿಡಿದನು. ಅವಳು ಕತ್ತಿಮುನ್ನು ಪುಂಡರೀಕನ ಬಳಿಗೆ ಎಸೆತು- ‘ ಏನು ನೇಡುತ್ತೀ ? ಏಳು; ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ತುಂಡರಿಸು ! ’ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರಲು, ಇನ್ನಿಬ್ಬರು ಪುಂಡರೀಕನ ಹೆಡಮುರಿಕೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು ಗೌರಾಂಬಿಯನ್ನು ಬಂಧಿಸತಕ್ಕವಳೂ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಗುಡಿಸಲಿನ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆಯಲ್ಪಟ್ಟು, ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಹುರಿಯಂತೆ ಹಾರಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು, ತನ್ನ ಕೈಯೊಳಗಿನ ಬಲವಾದ ಪಿಡ್ಡದಿಂದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ತುಂಡರಿಸಿ ಗೌರಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದನು ಧನಮಲ್ಲನೂ ಬಂದನು. ಗೌರಿಯ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಪುಂಡರೀಕನು ಅವನು ಮೊದಲಿನಂತೆ ಕೆಲಸದೊಳಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಮಾಡುತ್ತ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡನು.

೫

‘ ಬುಕ್ಕರಾಯರೇ ! ಈ ಬಡವಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ನೀವು ಸುಮ್ಮನೆ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಗಾಯದೊಳಗಿಂದ ಮತ್ತೆ ನೆತ್ತರವು ಸೋರತಕ್ಕಿತು ! ಹುಟ್ಟಿ, ಅದಕ್ಕಿಷ್ಟು ಚಿಂತೆಯೇಕೆ ? ನೀನು ಉಪಚಾರಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧರೇ ಇರುವೆ ! ನಿನ್ನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದೊರೆಯಲು, ಅಂಥ ಸಾವಿರ ಗಾಯಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಲು ಸಿದ್ಧನೇ ಇರುವೆ ! ’ ಎಂದು ನುಡಿದು ಗೌರಿಯ ಕೈಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ತನ್ನ ಕೈಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಿದನು. ಗೌರಿಯ ಅನುಕೂಲವಾದ ಭಾವವನ್ನು ತೋರುತ್ತಿರಲು, ಒಬ್ಬ ಭವ್ಯಾಕಾರದ ಪುರುಷನು ಅವರ ಹಿಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಿಂತುಕೊಂಡನು ಅವನು ಕ್ಯಾವೀಲಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಗಳ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದನು ಹಣೆಗೆ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಹಚ್ಚಿದ್ದನು ಅವನು ಅಧಿಕಾರಯುಕ್ತನಾದ ವಾಣಿಯಿಂದ— ‘ ಬುಕ್ಕರಾಯನೇ ಈ ತರುಣಿಯ ಸಹವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ನೀನು ಗಾಯಗೊಳ್ಳುವಿರುವಾದರೆ, ನಿನ್ನ ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಕೇಲಿ, ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಯಾವನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಗಾಯಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವವರಾರು ? ’

ಕರ್ತವ್ಯದ ಸ್ಫೂರ್ಣಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳ ಅಧಿಕಾರಯುಕ್ತನಾದ ವಾಣಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ, ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಗೌರಿಯ ಹಸ್ತಗಳನ್ನು

ಸ್ವರ್ಣಮಾಡದೆ ಚಟ್ಟನೆ ಎದ್ದು, ಆ ದಿವ್ಯಮೂರ್ತಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ— 'ಸೂರ್ಯರೇ ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ! ಯೌವನ ಸ್ವಭಾವಸಹಜವಾದ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ವಶವಾಗಿ ನಾನು ಕರ್ತವ್ಯಪರಾಧ್ಯಾಖ್ಯಾನಗೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಹೀಗಾಗಿ ತಾವು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಿದರೆ ತಾವು ಯಾರು?'

'ನಾನು ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯನು. ಯವನರ ಉಪಟಳದಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಒದಗಿದ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಂಡು ನನ್ನಿಂದ ಸುಮ್ಮನಿರುವುದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತಿಗೆಗಳನ್ನು ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಕೊಡೆಂದು ನನಗೆ ನನ್ನ ಧರ್ಮವು ಹೇಳಿದಾಯಿತು. ಈಗ ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಹೀನಾವಸ್ಥೆಯು ಬಂದೊದಗಿರುವುದು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಹಿಂದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು. ನಿನ್ನ ಐತಿಹ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಧನಮಲ್ಲನು ನನಗೆ ತಿಳಿಸುವೆನು.'

'ಆಗಲಿ! ಇಂದು ನನ್ನ ಜ್ಞೆಯಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮುಂದಾಗುವ ಸಮ್ಮೇಲನವು ಸೇರಿ, ಕಾಳಗದ ಮುಂದಣ ಮಾರ್ಗವೂ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ರುವುದು ಪುಷ್ಕರಿಕೆ, ತಾವು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವಿರಿ. ಆ ಸಮ್ಮೇಲನಕ್ಕೆ ಹೋಗೋಣ ನಡೆಯಿರಿ.'

ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಗೌರಿಯನ್ನು ನೋಡಿ, 'ಗೌರಿ' ನಾನು ನಿನಗೆ ಚಿರ ಪಡೆಯಾಗಿರುವೆ ನಿನ್ನ ಅಚ್ಚ ಅಶ್ವಿಕೆಯಿಂದಲೇ ನಾನು ಈ ದಿನಗಳನ್ನು ಕಂಡೆ ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತಿರುವೆ, ಅವನ ಕುತ್ತಿಗೆಯ ನರಗಳು ಉಬ್ಬಿರುವವು. ಆಗ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು— 'ಬುಕ್ಕರಾಯನೇ ನಾನು ಮುಂದಾಗುವೆ, ನೀನು ಧನಮಲ್ಲನೊಡನೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಬಾ. ಮಗೂ, ಗೌರಾಂಬೆ, ಹಿಂದೂದೇಶವೂ ಹಿಂದೂಧರ್ಮವೂ ನಿನ್ನವಾಗಿವೆಂಬ ಸಂಗತಿ ನಿನ್ನ ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿರಲಿ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ದೂರ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕರ್ತವ್ಯವಿದೆ'

ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಅಭಿವಂದಿಸುತ್ತ ಗೌರಿಯು, 'ನಾನು ಧನಮಲ್ಲರ ಮಗಳೇ ಇರುವೆನು. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಸಹಿಸ ಬೇಕಾದ ಅನುವು-ಅಪತ್ತುಗಳನ್ನು ನಾನು ಅನಂದದಿಂದ ಸಹಿಸುವೆನು. ತಮ್ಮ ಆಶೀರ್ವಾದವೊಂದಿದ್ದರೆ ಸಾಕು'

'ಮಗಳೇ, ನಿನ್ನ ಧೈರ್ಯವೇನೋಡಿ ನಾನು ಸಂತೋಷಗೊಂಡೆ. ನಿನ್ನ ಮನೋಧರ್ಮವು ಪೂರ್ಣವಾಗಲಿ, ಎಂದು ನುಡಿದು ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ಅಲ್ಲಿಂದ ಸಾಗಿ

ದರು. ಗೌರಾಂಬೆಯು ಅಳತೊಡಗಿದಳು. ಅಗಬುಕ್ಕನು ಅವಳನ್ನು ಸಂತೈಸುತ್ತ 'ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವುದು ಜೀವದ ಸುತ್ತು ಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಕರ್ತವ್ಯದ ನೆನಪು ಆಯಿತೆಂದರೆ ಜೀವವು ಕಳವಳಿಸುವದು. ತಿಳಿದವಳೇ ಇರುವೆ. ನನಗೆ ಅನಂದದಿಂದ ಅಸ್ಥಿಣಿಯನ್ನು ಕೊಡು, ಎಂದು ನುಡಿದು ಅವಳ ಕಣ್ಣೀರು ಗಳನ್ನೊರಿಸಿದನು. ಸ್ವರ್ಣಸುಖದಿಂದ ಪರಸ್ಪರರು ಪರವಶವಾಗಿರಲು ಮೋಡಗವಿದು ಕತ್ತಲೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಮುಂದಾದ ವಿಷಯವು ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಬೆಳಕು ಕಂಡಾಗ ಬುಕ್ಕನು ಸಂಕೇತ ಸ್ಥಳದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದ್ದನು. ಅವನ ಬೆರಳಲ್ಲಿ ಗೌರಿಯ ಉಂಗುರವತ್ತು ಗೌರಿಯು ಮೊದಲಿನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ಛಿಕಳಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಕೊಠರಿಯಲ್ಲಿ ರಾಯನ ರತ್ನಹಾರವೊಂದಿತ್ತು. ಪುಂಡಲೀಕನು ಅವಳನ್ನು ಉಪಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಸಂಗತಿಗೆ ಕೆಲವು ದಿನಗಳು ಕಳೆದುಹೋಗಿದ್ದವು. ಪುಂಡಲೀಕನು ಬುಕ್ಕರಾಯನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಗೌರಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಷ ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದನು. ನಡು ನಡುವೆ ತನ್ನ ಗೌರವದ ಜಾಲವನ್ನು ಉಪಕಾರದ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನೂ ಪಸರಿಸಲು ಕಡಿಮೆಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂದು ಹುಣ್ಣಿಮೆಯು ಬೆಳದಿಂಗಳು ಹಿಟ್ಟುಚೆಲ್ಲಿದಂತೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಗುಡಸಲಿನ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಕಂಟೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಪುಂಡಲೀಕನೂ ಗೌರಿಯೂ ಮಾತಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಗೌರಿಯು ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಮೊಗ್ಗುಗಳ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಹೆಣೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು.

'ಗೌರಿ, ಮಬ್ಬಿನಿಂದ ಎಚ್ಚರಾಗು ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಹುಚ್ಚು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡು. ಅವನು ಯವನರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಜಯಶೀಲನಾದುದರಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಮರೆತಿರುವನು. ಅವನ ಕುಟ್ಮರಸಿಯರಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಕೇಳುವವರಾರು? ರಾಜ್ಯ ಮದವು ಬಲು ಬಿಗಿಯಾಗಿರುವುದು ಸುಮ್ಮನೆ ಬಿಸುಲುಗುದುರೆಯ ಬೆನ್ನ ಹತ್ತಿ ಮೋಸ ಹೋಗಬೇಡ. ಅವನ ಹಂಬಲವನ್ನು ಹರಿದು ಬಿಡು'

'ಪುಂಡಲೀಕಾ, ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಹರೀ ಬಿಡಬೇಡ. ಬುಕ್ಕರಾಯರ ರಾಣೀವಾಸದಲ್ಲಿ ಮೂಲಗಿಳಿಸದಂತೆ ನಾನು ಮೂಲಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ನನಗೆ ಸಂತೋಷವೇ! ನೀನು ಸುಮ್ಮನೆ ಆ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮನನ್ನು ಜರಿಯಬೇಡ.

ಈ ಬಗೆಯ ಮಾತುಗಳು ನಡೆದಿರಲು ನೆರೆಗೂದಲುಗಳಿಂದ ಒಪ್ಪುವ ಗಡ್ಡೆ, ಮೀಶೆ, ಜಡೆಗಳುಳ್ಳ ಒಬ್ಬ ವೃದ್ಧನು ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನೂರುತ್ತ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಅವನ ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲಕ್ಕೋಟಿ ಇತ್ತು. ಗೌರಿಯು— 'ತಾವು ಯಾರು! ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಿರಿ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದಳು. ಅದಕ್ಕೆ ವೃದ್ಧನು ನಾನು ಬುಕ್ಕರಾಯರ ಸೇವಕನು. ಗೌರವ್ಯ ನವರು ತಾವೇಯೋ? ರಾಯರು ಈ ಲಕ್ಕೋಟಿಯನ್ನು ತಮಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಲು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿರುವರು ' ಎಂದು ನುಡಿದು ಲಕ್ಕೋಟಿಯನ್ನು ಗೌರಿಯ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಗೌರಿಯು ಕಾಗದವನ್ನು ಓದಹತ್ತಿದಳು. ಅವಳ ಮೋರೆಯ ಕಳೆಗುಂದಹತ್ತಿತು ಅವಳು ಆ ಕಾಗದವನ್ನೊದಿ ಪುಂಡಲೀಕನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಳು. ಅದನ್ನೊದಿ ಅವನ ಮುಖವು ಅರಳಿತು ಅವನು— 'ಗೌರಿ, ಬುಕ್ಕರಾಯರು ಈ ಗಡವನ್ನೂ ಸುತ್ತಲಿನ ಐದು ಗಾವುದ ಭೂಮಿಯನ್ನೂ ತೆರವು ಎಂದು ದಯಾಪಾಲಿಸಿ, ನನ್ನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಸುಖದಿಂದಿರಲು ಬೋಧಿಸಿ ಬರೆದಿರುವರು. ನಮ್ಮ ವರ್ತನೆಯ ಅಶೀರ್ವದಿಸಿರುವರು. ಇನ್ನು ನಿನ್ನೆಲ್ಲ ಬರವು ಪ್ರೇಮವು ಉಳಿದಿದೆ, ಅಳಿದು ಹೋಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಬಾಧಕವೇನು? "

ಗೌರಿಯು— 'ಪುಂಡಲೀಕಾ, ಜೋಕೆ! ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಬೊಗಳಬೇಡ ನಾನು ಇದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಂಕ. ಸ್ವಾರ್ಥಿಯಿಂದ ಬುಕ್ಕರಾಯರಿಗೆ ಸತ್ತೆಯೆಂದು ವಚನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಆದು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಆ ಸತ್ಯವಾಗದು. ಪ್ರೇಮರಜ್ಜು ಎಂದೆಂದೆ ಬಿಗಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ನಮ್ಮ ವರ್ತನೆಯ ವಿವಾಹವು ಮುರಿಯುವದುಂಟೆ? ರಾಯರು ನನ್ನನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಲಿ, ಹೊಂದೂಡಲಿ, ಕೊಲ್ಲಲಿ, ನಾನು ಮಾತ್ರ ವಚನ ಗೇಡಿಯಾಗಲಾರೆ ಬೈರಾಗಿಯಾಗಲಿ ಅವರ ನಾಮ ಜಪ ಮಾಡುತ್ತ ದಿನಗಳೆಯುವೆ.' ಎಂದು ನುಡಿದು ಪುಂಡಲೀಕನ ಕೈಯೊಳಗಿನ ಲಕ್ಕೋಟಿಯನ್ನು ಕಸಿದು ಕೊಂಡು ಮುದುಕನನ್ನು ದುರು ದುರು ನೋಡುತ್ತ 'ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶಾರ್ಯ ತೋರಿಸಿದವರಿಗೆ ಈ ಗಡವನ್ನು ಇನಾಮಾಗಿ ಕೊಡಿರಿ. ಅದರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಆತಿಯಿಲ್ಲ. ' ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತ ಲಕ್ಕೋಟಿಯನ್ನು ಚೂರು ಚೂರು ಮಾಡಿ, ಬಿಸಾಡಿ ನಡದೊಳಗಿಂದೊಂದು ಕಿಂಗತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿವಳು.

ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಪುಂಡಲೀಕನು ಬೆದರಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿದನು. ಗೌರಾಂಬೆಯು ಕಿಂಗತ್ತಿಯಿಂದ ಇಂದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕವಳು, ಅಸ್ವರಥಿ ಆ ವೃದ್ಧ ಸೇವಕನು ಗೌರಿಯ ಕೈಯನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಕಿಂಗತ್ತಿಯನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡನು. ಗೌರಿಯು ಸಿಟ್ಟು ಅಳತೆ ಗೆಟ್ಟಿತು. ಅವಳು ಸೇವಕನಿಗೆ 'ಮುದಿಮಂಗಾ, ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಹೆಂಡತಿಯು ಕೈಹಿಡಿದು ಜಡೆಯನ್ನು ಅವಮಾನಿಸುವಿಯಾ? ನಾಚಿಕೆಯನ್ನೆಲ್ಲೆಟ್ಟಿರುವೆ?' ಎಂದು ನುಡಿದು ಮೇಲಕ್ಕೆ ನೋಡಲು ಸೋಜಿಗದ ಸುರಿ ಮಳೆಯಾಯಿತು. ವೃದ್ಧ ಸೇವಕನ ರೂಪಾಂತರವು ಬುಕ್ಕರಾಯನಲ್ಲಾಗಿತ್ತು. ಗಡ್ಡೆ, ಮೀಶೆ, ಜಡೆಗಳೆಲ್ಲ ಮಾಯವಾಗಿ ವೀರನೆ ಪದಿಂದೊಪ್ಪುವ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ಗೌರಿಯು ಪುಂಡಲೀಕನೂ ಬೆಚ್ಚಿಬಿದ್ದರು. ಗೌರಿಯು ಬಾಯಿಂದ— ನನ್ನ ಪಾಣಸದಕ, ಪ್ರಾಣವಲ್ಲಭ, ಬುಕ್ಕಪ್ರಭುಗಳಿವರು! ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಉಚ್ಚಸ್ವರದಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದವು ಅವಳು ಮೈ ಮರೆತು ಭೂಮಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಿರಲು ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಅವಳನ್ನು ತನ್ನ ಬಾಹುಪಾತದಲ್ಲಿ ಬಿಗಿದುಕೊಂಡನು. ಪುಂಡಲೀಕನು ಕಲ್ಲುಗೊಂಬೆಯಂತೆ ನಿಂತುಕೊಂಡನು.

೭

ಇಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾನವಾದ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಂತೆಲ್ಲ ಅನಂದವೇ ಇಡಗ ಕೊಂಡಿತ್ತು. ಗೆಲುವುಗೊಂಡ ಹಿಂದುಗಳು ಬುಕ್ಕಪ್ರಭುಗಳ ಕಲ್ಯಾಣ ಸಮಾರಂಭಕ್ಕಾಗಿ 'ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರತೊಡಗಿದ್ದರು. ವಿವ್ಯರಣ್ಯರನ್ನೊಡಗೂಡಿ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಬೋರ್ಪಗಲಿಯಮೇಲೆ ನಿಂತು ಕೊಂಡಿದ್ದನು. 'ಸಮುಹಾರ್ತಸಾಧನ' ಎಂಬ ಧ್ವನಿಯು ಬಗೆಬಗೆಯ ವಾದ್ಯಗಳ ಹಾಗೂ ತೋಪುತುಪಾಕಗಳ ಸದ್ದಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ, ಪಟ್ಟಣದ ಜಯಘೋಷದಿಂದ ಬೆಳೆದು ಆಸಮಂತ ಭಾಗವನ್ನೆಲ್ಲ ತುಂಬಿಬಿಟ್ಟಿತು. ನಾಗರಿಕರೆಲ್ಲರೂ ಅನಂದದಿಂದ ಅಭಿವಾದನಗೈದರು ಹಾಗೂ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಬುಕ್ಕರಾಯರಿಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ. ಭುವನೇಶ್ವರಿಯು ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ದೀರ್ಘಾಯುರಾರೋಗ್ಯವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಲಿ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಚಿರಕಾಲ ಬಾಳಲಿ. ಎಂದು ಜಯಘೋಷ ಮಾಡಿದರು

ಜಯ ಭವನೇಶ್ವರ ||

ವಿಜಯನಗರದ ಸ್ಮರಣೆ.

(ನೆನಪು)

(ಬರೆವವರು:— ಪಂಡಿತ ಶಂಭುಶರ್ಮರು, ಪುತ್ತೂರು.)

ಉತ್ಕಲ ಮೂಲ ವೃತ್ತ. ವಾಲಿ ಬಲೋರ್ಮಿಮಾಲಿ ಗುಡುಗಾಡಿದ ವಿರವಿಹಾರಭೂಮಿ ಸ ॥
 ಕ್ಯಾಲಯುಮಪಾದಪರಿಧಾವನಪೂತಸುಕೀರ್ಣಭೂಮಿ ಪು ॥
 ದ್ವಾಲಯಿ ಹೇಮವೃಷ್ಟಿಗರೆದಾದ ಸುವರ್ಣಸುಮಾಂಕಭೂಮಿ ಹೂ ॥
 ಕಾಲುಲಿತಾರ್ಯಧರ್ಮಪರಿಪಾಲನ ಭೂಮಿ ಯಿದೀಗೆ ಹಂಪೆಯುಂ ॥ ೧ ॥

ಮಾತೃಗೀ. ವಿಜಯನಗರನಾಗಿತ್ತಂದು ಕರ್ಣಾಟ ಸೃಷ್ಟಿ ॥
 ಭುಜರ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀವಾಸದುತ್ಪಲ್ಲ ಹೇವನುಂ ॥
 ಬುಜವು ಯಶದ ಪೆಂಪನ್ನಾಂತ ಕಂಪನ್ನು ಸುತ್ತ ॥
 ತ್ರಿಜಗದೆಡೆಗೆ ಹೇರುತ್ತೊಪ್ಪಲೀ ಹಂಪೆಯಲ್ಲಿ. ॥ ೨ ॥

ಚಂಪಕ ಮೂಲೆ ವರುಷಗಲಾರುನೂರು ಸಂಯಾದುವು ಕನ್ನಡನಾಡಸ್ಯೆ ಪು ಮೈ ॥
 ಧರಿಸಿದುದೆಂಬಹಾಗೆ ವೇರೆವನ್ನತ ಕೇಸರಿ ಪೀರದಲ್ಲಿ ಬು ॥
 ಕೃರಸನು ನಾಲ್ಕುಕೈಯ್ಯವನು ಸೋದರಂದಿನಲೇರಿ ನಾವು ತತ್ ॥
 ಸ್ಮರಣೆಯ ಹಬ್ಬವನ್ನೆಸಗಿ ಧನ್ಯತೆಹೊಂದುವುದಿಂದು ಚಂದವು ॥ ೩ ॥

ಕಂಪಕ ಮೂಲೆ. ತುರ.ಕರು ಭಾರತೀಯರಸುವಾದ ಸುಧರ್ವಗಳನ್ನು ಮಾನವ ॥
 ನ್ನರಸುಗಳನ್ನು ದೇಗುಲಗಳನ್ನಳಿಸುತ್ತದೊ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬಂ ॥
 ದೇಶದೊಂದು ನೊಂದು ಹೊಸಗನ್ನಡಗದ್ದುಗೆಗೆರಿ ಹೊಣರ ॥
 ನ್ನಿಂದನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಗೆಲಿವತ್ತನು ಕೆಚ್ಚೆದೆ ಗಂಡು ಬುಕ್ಕನು ॥ ೪ ॥

(೧) ಬಲಸಮುದ್ರನು. [೨] ಆಲಾಲಿತ = ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ. (೩) ಉತ್ಪಲ್ಲ = ಅರಳಿದ. [೪] ಮುಗಿದುವು. (೫) ಪುಷ್ಪವು. [೬] ಚತುರ್ಭುಜನು-ಸುಗಮನ ಐವರು ಮಕ್ಕಳು ಬುಕ್ಕಾದಿಗಳು. ನಾಲ್ಕು ಸೋದರರು ಬುಕ್ಕನ ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳೆಂದು ಉಚಿತ. (೭) ಅಭಿವಾದ = ಪ್ರತಿಪಾದಿತೆ ಇರುವ.

ಮಹಾಸ್ವರ್ಗರ. ನೆನೆಯಣ್ಣಾ! ನಮ್ಮದಾದಾ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿದ್ದ ಕರ್ನಾಟಸಿಹ್ಮಾ ।
 ಸನವನ್ನಾ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರ ಗುರು ಸಚಿವಸ್ಥಾನವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನಂ ॥
 ದಿನ ಹಿಂದೂ ದೇಶಧರ್ನೇದ್ಧರಣ ನಿಪುಣನಾ ವೀರಬುಕ್ಕಣ್ಣಭೂಪಾ ।
 ಲನ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಕಾರುಣ್ಯವಿರದಯಶವನ್ನಂದು ಕೈ ನಮ್ಮದಿಷ್ಟೆ. ॥ ೫ ॥

ಮಹಾಸ್ವರ್ಗರ ಭರತೋರ್ವಿಭಾಗವೆಲ್ಲಾ ಮುಸಲರಸರ ಕೈಸೇರಿದಂದಾರ್ಯಧರ್ಮ ।
 ಕೈರ ಲಿಂಬಿಲ್ಲಾಗಿ ಹಿಂದೂ ಜನಗಳ ಧನಮಾನಕ್ಕೆ ಕಾಪಿಲ್ಲದಂತಾ ॥
 ಗಿರಲಿಂದಿದಾರುನೂರಬ್ಬಗಳ ಮೊದಲು ಕರ್ನಾಟಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕಾ ।
 ಸರಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಂದೀ ವಿಜಯನಗರ ವಂದಾದುದು ಸ್ಮರ್ಯವಿಂದು ॥ ೬ ॥

ಸ್ವರ್ಗರ ಎತ್ತೀ ಹೋಗಿತ್ತು ಹಿಂದೂ ಜನರೆಸೆಯೊಳಗಿಂದಾಗಲೇ ತಾನೆಯಾ ಸ್ವ ।
 ಯತ್ತಪ್ರಾಜ್ಞಾತ್ಮ ಸಾವ್ರಾಜ್ಯದ ರಚಯ ಸಂಕಲ್ಪವಾಸತ್ತು ಮುತ್ತಿ ॥
 ಟ್ಪಿತ್ತಾ ಕಗ್ಗತ್ತಲಲ್ಲೇ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿದ್ದು ಮೂಡಿತ್ತು ಕರ್ಣಾ ।
 ಟೋತ್ತಂಗ ಸ್ವರ್ಣಸಿಹ್ಮಾಸನ ದಿನಮಣಿಯಾ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ॥ ೭ ॥

ಚಂಪಕಮಾಲೆ. ಕರಗಮ ಯಾವ ಕನ್ನಡಿಗ ಗಂಡಿನ ಕಲ್ಲಿದೆ? ಮುಂಚೆ ಕನ್ನಡ ।
 ಕೈರ ಮನೆಯಾದ ಹಂಪೆಯದೊ ಹಾಳೆಡೆಕೊಂಪೆಯಿದಿಗಾದುದೆ ॥
 ದರೆ ಮುರಿದಿದ್ದ ದೇಗುಲಗಳಿಂದಗಳಿಂದಳಿದಾಳದ ಬಾವಿಯಿಂದ ಹೆ ।
 ಮೈರಗಳ ಕಾಡಿನ್ನಿಂದ ನಿಡುಕೇರಿಯ ದಾರಿಯ ರೂಪಿನ್ನಿಂದಲೂ ॥ ೮ ॥

ಶಾರ್ವಟ ವಕ್ರೀಡಿತ. ಕರ್ಣಾಟಾಂಬೆಯ ಕರ್ಣಭೂಷಣವಿದೆಂಬಂತಿದ್ದ ಕರ್ಣಾಟ ಸೌ ।
 ವರ್ಣ ಪ್ರೋಜ್ವಲಸಿಹ್ಮಪೀಠವಿನಂತೆ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯಸಂ ॥
 ಪೂರ್ಣಾನುಗ್ರಹದಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸಿತ್ಯೆ ಮುನ್ನೂರಹತ್ತಬ್ಬವೀ ।
 ಕರ್ನಾಟಸ್ಥರ ಭಾಗ್ಯದೊಂದಿಗದು ಕಂಠಿತ್ತಿಂದು ಹಾ ! ದೈವವೇ ॥ ೯ ॥

(೮) ಕೈನಮ್ಮದುಣ್ಣೆ = ಇಂದು ನಮ್ಮಕೈಯಿಂದ ಆಗುವದು ಇಷ್ಟೇ ಸಾಧ್ಯವು. (೯) ಕಾವು = ರಕ್ಷಣೆ.
 (೧೦) ಆಸರೆ = ಆಶ್ರಯವು. [೧೧] ಪ್ರಾಜ್ಞ = ಪ್ರಭೂತ. [೧೨] ಇನಂತೆ = ಸೂರ್ಯನಂತೆ.

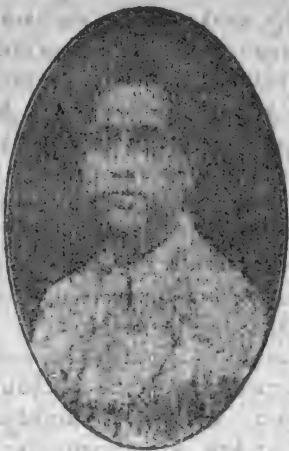
ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಆಳಿಕೆಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆ.

[ಲೇಖಕ:-ವಿದ್ವಾನ್; ಕೆ. ವಿ. ಕೃಷ್ಣಭಟ್ಟರು, ಮಂಗಳೂರು]

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ 'ರಾಜಾ ಕಾಲಸ್ಯ ಕಾರಣಂ' ಎಂದೊಂದು ಮಾತಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಅಳಿಗಾಲವಾಗಲಿ, ಉಳಿಗಾಲವಾಗಲಿ, ಸುಭಿಕ್ಷವಾಗಲಿ, ದುರ್ಭಿಕ್ಷವಾಗಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಅರಸರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದಾಗಲಿ, ದೌರ್ಬಲ್ಯದಿಂದಾಗಲಿ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದೇ ಈ ಮಾತಿನ ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಅರಸನು ಧರ್ಮಿಷ್ಠನೂ, ಪ್ರಜಾಭ್ಯುದಯಾಕಾಂಕ್ಷಿಯೂ, ವಿದ್ಯಾಪ್ರವೃತ್ತಿಯೂ ಆಗಿದ್ದರೆ, ಆತನ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಕೂಡ ಧರ್ಮಾವಲಂಬಿಗಳೂ ವಿದ್ಯಾವಿಲಾಸಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದು ಆತನ ಆಳಿಕೆಯ ಕಾಲವೆಲ್ಲಾ ಸುಖಮಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಹಾಗಿದ್ದರೆ, ಆತನು ಧರ್ಮವಿಮುಖನೂ ಪ್ರಜಾಪೀಡಕನೂ ವಿದ್ಯಾವಿದೂರನೂ ಆಗಿದ್ದರೆ, ಆತನ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಸಹ ಧರ್ಮಪ್ರವರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಉದಾಸೀನರೂ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯುದಯದಲ್ಲಿ ನಿರುತ್ಸಾಹಿಗಳೂ ಆನೇಕ ಸಂಕಷ್ಟಗಳಿಗೆ ಆಗಾಗ ಈಡಾಗುವವರೂ ಆಗಿದ್ದು, ದುಸ್ವಭಾವದಾತನ ಆಳಿಕೆಯ ಕಾಲವೆಲ್ಲಾ ದುಃಖಮಯವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವು ಹೆಚ್ಚು ಇದಕ್ಕೆ. ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಆನೇಕ ಏಕರ್ಮಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಹಲವು ಮಂದಿ ರಾಜರುಗಳ ಆಯುಷ್ಯವೆಲ್ಲಾ ನೆರೆನೋರೆಯ ಅರಸರೊಡನೆ ಕೃತ್ರಿಕವ್ಯವದರಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಕಳೆಯುವುದುಂಟು; ಕೆಲಮಂದಿ ಭೂಪರು ಅರಸುತನವೆಂಬುದು ದೈವಾಯತ್ತವಾದ ತಮ್ಮ ದೊಂದು ಹಕ್ಕು. ಎಂ ಮ ತಿಳಿ ಮ ಆಳಿಕೆಯ ಕಾಲವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸ್ವಭೋಗ ವಿಲಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಕಳೆಯುವರು; ಇನ್ನು ಕೆಲಮಂದಿ ನೆರಪತಿಗಳು 'ನಾವಿಷ್ಟು : ಪೃಥಿವೀ ಪತಿ: ' ಎಂಬ ಮಾತು ತಪ.ಗಾಗಿಯೇ ಉಂಟಾದೊಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತ ತಾವು ಭಗವಂತನ ಅವತಾರವೆಂದೂ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಮನುಷ್ಯವೆಂದೆ ನಡೆಯಿಸುವುದು ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಧರ್ಮವೆಂದೂ ಗರ್ವಪಡುತ್ತ ಪ್ರಜೆಗಳ ಸುಖಕ್ಕೆ ಒಂದು ತಡೆಗಟ್ಟಾಗಿ ಕಾಲವನ್ನು ನೋಡುವರು. 'ರಾಜಾ

ಪ್ರಕೃತಿರಂಜನಾತ್' ಎಂಬಂತೆ ಪ್ರಜೆಗಳ ಸ್ವೇಮವನ್ನೇ ಹೆಗ್ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಪ್ರವರ್ತನೆಯೂ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯುದಯವೂ ಉಂಟಾಗುವಂತೆ ಅವರಾಜನು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಪಡುತ್ತ ತನ್ನಾಳಿಕೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ಸುಖಮಯವಾಗಿ ಮಾಡುವನೋ ಆ ರಾಜನ ಕೀರ್ತಿಯು ಆಚಂದ್ರಾರ್ಕವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವದೆಂಬದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಭಾರತೀತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನಿದರ್ಶನಗಳುಂಟು. ಕೆಲವು ಕಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ, ಒಬ್ಬ ಅರಸನೇ ಯೇಕೆ, ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಹಲಮಂದಿ ಅರಸರು ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸದ್ಧರ್ಮದಿಂದಾಳುತ್ತ ಒಂದೆರಡು ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ಬಾಳಿದುದೂ ಉಂಟು. ಇಂತಹ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಸಮಾಧಾನಗಳು ನೆಲೆಸಿ, ಪ್ರಜೆಗಳು ಧರ್ಮಪ್ರವರ್ತಕರಾಗುವುದಕ್ಕೂ ವಿದ್ಯಾಪ್ರೇಮಿಗಳಾಗುವುದಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲತೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಅರಸರು ವಿದ್ಯಾಪಕ್ಷ ಪಾತಿಗಳಾಗಿದ್ದರಂತೂ ಕೇಳುವುದೇ ಬೇಡ. ಪ್ರಜಾ ನಿಕರ-ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಕವಿಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು ತೊಡಗಿ, ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿರುಚಿಯೂ ಕಲಾ ಪ್ರೇಮವೂ ನೆಲೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಜನತೆಯು ಧರ್ಮಪ್ರವರ್ತನೆಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಲೆಗಳ ಸೇವೆಗೂ ಮನಸ್ಸುಕೊಡಬೇಕಾದರೆ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಅನುಕೂಲತೆಗಳು ಇರಬೇಕಾಗುವುವು:-[೧] ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಯುದ್ಧಗಳು ನಡೆಯದೆ, ಸುಭಿಕ್ಷವೂ ಶಾಂತಿಯೂ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರಬೇಕು. (೨) ರಾಜನು ವಿದ್ಯಾಪಕ್ಷಪಾತಿಯಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಪ್ರಸಾರವನ್ನೂ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಚಾರವನ್ನೂ ಮಾಡಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತೆ ಧನವ್ಯಯವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕವನಾಗಿರಬೇಕು. (೩) ರಾಜನು ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೂ ಕವಿಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕವನಾಗಿರಬೇಕು. (೪) ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ಯದಯೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿಯಿದ್ದು ಕವಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ಕೊಡುವವರಾಗಿರಬೇಕು.

ವಿದ್ವಾನ್ ಕೆ. ವಿ. ಕೃಷ್ಣಭಟ್ಟರು.
ಮಂಗಳೂರು

ಶ್ರೀ ಬಿ. ಕಲ್ಯಾಣಶರ್ಮರು
ಬೆಳಗಾವಿ.

ಶ್ರೀ. ಕುಲಕರ್ಣಿ ಪ್ರಲ್ಹಾದರಾಯರು
ಬೆಳಗಾವಿ.

ಶ್ರೀ. ಜೋಗ ವಿಶ್ವನಾಥರಾಯರು
ಬಿ. ಎ. ನೆಲ್ಸನ್, ಬಿ. ಎಂ. ಎಲ್. ಸಿ. ಧಾರವಾಡ

ಭೂಲೋಕವು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭ್ಯುದಯವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉಂಟಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನಾಲ್ಕು ಅನುಕೂಲತೆಗಳೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಇವೆ. ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿದ್ದ ರಾಜರ ಅಥವಾ ರಾಜವಂಶಾವಳಿಗಳ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಅಗಿದ್ದು ವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ನಿದರ್ಶನಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಗ್ರೀಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಆಫೆನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರಿಯಾ ರಾಜ್ಯಗಳ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೂ ಕಲಾಕೋವಿದರಿಗೂ ಕವಿಗಳಿಗೂ ರಜಾಶ್ರಯವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೊರಕಿದಂತೆ, ಇಂದಿನ ಸಂಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಮೂಲಕಾರಣ ವೆಂದೆನಿಸುವ ವಿಜ್ಞಾನಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ರಚಿತವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. 'ಟಾಲೆಮಿ' ಅರಸರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರಿಯಾ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರ ಮತ್ತು ಅಪೂರ್ವವಸ್ತುಭಂಡಾರ ಇವುಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಓದಿದರೆ ಈ ವಿಷಯವು ಮನದಟ್ಟಾಗುವುದು. 'ಪ್ರಪಂಚದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಇತಿಹಾಸ' (A short History of the World) ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್. ಜಿ. ವೆಲ್ಸ್ ವ.ಹಾತ್ರೆಯರು ಹೀಗೆಂದು ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ - "For a generation or so during the reigns of Ptolemy I and Ptolemy II there was such a blaze of knowledge and discovery as the world was not to see again until the sixteenth century A.D..... Ptolemy I not only sought in the most modern spirit to organise the finding of fresh knowledge. He tried also to set up an encyclopaedic store house of wisdom in the library of Alexandria. It was not simply a store house, it was also a book-copying and book-selling organisation. A great many of copyists was set to work perpetually multiplying copies of books" (Page. 97) ಆಂಗ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅತ್ಯುಚ್ಛ್ರಾಯ ಕಾಲವು ವಿಕ್ಟೋರಿಯಾ

ರಿಯಾ ವ.ಹಾತ್ರಾಡೆಯ ಆಳಿಕೆಯ ಕಾಲವೆಂದು ತೋರುವುದು. ಆಂಗ್ಲಾನಿಯೇ, ಆಂಗ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ "ವಿಕ್ಟೋರಿಯಾ ಯುಗ" (Victorian Age) ಎಂಬೊಂದು ಕಾಲವಿಭಾಗವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ನಮ್ಮ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೂ ಅಮೂಲಗ್ರಾಮಿಕ ಪರಿಶೋಧಿಸಿದರೆ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತರಾದ ಹಲ ಮಂದಿ ರಾಜರುಗಳ ಆಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂತೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಅನೇಕ ರಾಜರುಗಳು ತಾವೇ ಸ್ವಯಂ ಕವಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತಮಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಹಿಂದೂ ದೇಶದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಐದನೆಯ, ಆರನೆಯ ಮತ್ತು ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸುಗ್ಗಿಯ ಕಾಲವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಡಾಕ್ಟರ್, ಭಂಡಾರ್ಕರ ಬರೆದಿರುವರು. ಈ ಕಾಲವನ್ನು ಅವರು 'ಗುಪ್ತರಾಯ' (the Age of Guptas) ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿರುವರು. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ, ಅಶೋಕ, ಹರ್ಷಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಮುಂಜ, ಭೋಜ, ಚಾಳುಕ್ಯ ವಿಕ್ರಮ ಪೊದಲಾದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಾಳಿದ ಕವಿಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ ಅವರಿಂದ ಮತ್ತು ಅವರ ಕಾಲದ ಕವಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾಗಿ ಗ್ರಂಥಸಮುದಾಯದ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಯೋಚಿಸಿಕೊಂಡರೆ, ವಿದ್ಯಾಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳೂ ವಿದ್ವಜ್ಞಾನಶ್ರಯದಾತರೂ ಆದ ಅರಸರ ಆಳಿ ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಎಷ್ಟೊಂದು ಅನುಕೂಲವೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಾಣಬಹುದು. ಹರ್ಷ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಸಾಂಸಾರ್ಯ ರಾಜನೇ ಭೋಜನ ಕೇವಲ ಭಾಷಣಕಾರ? ಇವರು ಅನೇಕ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತರಾಗಿದ್ದು ಅವರು ವಲ್ಲವೆಂದು ತಾವೇ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಿಲ್ಲವೆ? ಕವಿಗಳ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗೆ ಹೇಗೆ ರಾಜಶ್ರಯವು ಕಾರಣವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ರಾಜನ ಕೀರ್ತಿಪ್ರಸಾರಕ್ಕೂ ಆತ್ರಿಕ ಕವಿಗಳ ಕಾರಣವೆಂದೇಕೆ 'ಕಾವ್ಯಂ ಯುರಸೇರ್ಥಕೃತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡರೆ, ಈ ಕಾವ್ಯಕಥಾಂತವು ತಿಳಿಯುವುದು. ಬಾಣಭಟ್ಟನ ಹರ್ಷಚರಿತವೂ ಬಿಲ್ಹಣನ ವಿಕ್ರಮಾಂಕದೇವಚರಿತವೂ ಇವಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳೆನಿಸಬಹುದು. ಹಿಂದೂ ದೇಶವು ಪರಶತ್ರುಗಳ ತವರಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಸುಪರಿಷ್ಕøತಿಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ

ಒಬಗಿದ್ದು ವೆಂಪು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ವಿಚಿತ್ರವೇನೂ ಇಲ್ಲ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆಯೂ ಎಷ್ಟೋ ಕಾಲ ಶುರ್ಕುಂಕ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತುಂದುಕುಂಡಾಗಿ ಚರಿತೆಯಾದ ಚಿಕ್ಕ ಪುಟ್ಟ ಹಿಂಸಾ ರಾಜರೂ ಕೂಡ ವಿಜಯನಗರದ ಕವಿಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯವನ್ನಿತ್ತಾ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಓರಂಗಜ್ಜದ ಕಾಕತೀಯವಂಶದ ಪತಿಸುತರು ಕೇವಲ ಚಾಳುಕ್ಯ ಅರಸರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ನೃಪತಿಗಳು, ಹೊಯ್ಸಳ ಬಲ್ಲಾಳ ಅರಸುಗಳು, ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು, ಕೆಳದಿಯ ನಾಯಕರು ಇತ್ಯೇತಿಯ ಮೈಸೂರು ರಾಜ ವಂಶದವರು— ಇವರೇ ಮೊದಲಾದವರು ಕವಿಗಳಿಗೂ ವಿಜಯನಗರದ ಆಶ್ರಯದ ತರಗಿದ್ದರಷ್ಟೇಯಲ್ಲ, ಆ ಆ ರಾಜವಂಶದವರಲ್ಲಿ ಕೆಲ ಕೆಲವು ಅರಸರೂ ಕೂಡ ತಾನೇ ಕಾವ್ಯರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದುದೂ ಉಂಟು. ಇವರ ಆಳಿಕೆಯ ಕಾಲಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ, ಎಷ್ಟು ಸಾಧಕವೋ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಶ್ರುತಿಪುರುಷರಾದ ಅಷ್ಟೇ ಸಾಧಕವು ಇವರು ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರಜೆಗಳು ತಿಳಿದಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಇವರ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೂ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು ಬೇಕು. ಚಾಳುಕ್ಯ ವಂಶದ ಪುಲಿಕೇಶಿ-ವಿಕ್ರಮ-ನೂರ್ವಡಿ ಶೈಲರೂ; ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ವಂಶದ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ವೀರಬಲ್ಲಾಳರೂ; ವಿಜಯನಗರದ ಸುಗಮ ವಂಶದ ಹರಿಹರ-ಬುಕ್ಕ-ಕಂಪ-ಹರಿಹರ-ಪ್ರೌಢವೇನರಾಯರೂ, ಸಾಳುವ ವಂಶದ ನರಸಿಂಹನೂ, ಸಾಳುವ ವಂಶದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನೂ, ಕೆಳದಿಯ ಹಿರಿಯ ಬಸಪ್ಪನಾಯಕ- ಹಿರಿಯ ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕರೂ, ಮೈಸೂರಿನ ಮ.ಮೃಡ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರೂ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯರಾಗಿರುವರು ಇವರ ಆಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯವಂತೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತೆಂಬುದು ಸರ್ವವಿದಿತವಾಗಿರುವ ಸಂಗತಿ ಪ್ರಸ್ತುತ, ನಮ್ಮ ವಿಚಾರವು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತುದಾದುದರಿಂದ, ಅದನ್ನು ನಾವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿ ಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೂ ಸಮಗ್ರವಾಗಿಯೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸತಕ್ಕ ಉದ್ದಗ್ರಂಥದ ರಚನೆಯಕಾಲವು ಇನ್ನೂ ಸಮೀಪಿಸಿಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿಗರು ವ್ಯಸನಪಡಬೇಕಾಗಿ. ಈ ವರೆಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಿಂತ, ಮೂಲಕಾಲದ ಕಾಲದ

ಬಾಯಿಗೆ ತುತ್ತಾದ, ತುತ್ತಾಗುತ್ತಿರುವ. ಮುಂದೆ ತುತ್ತಾಗಬಹುದಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಅಧಿಕವೆನ್ನಬೇಕು. ಈಗ ಕಯಿ ದೊರಕಿದ ಗ್ರಂಥವು ದಾಯದ ಆಧಾರದಿಂದ, ಬಹುಕಾಲ ಶ್ರಮಬಿಟ್ಟು ರಾ. ಶ್ರೀ. ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ಸುಸ್ಥಿಗೊಳಿಸಿ 'ಕರ್ನಾಟಕವಿಚರಿತ'ಯ ಅಮೂಲವದಿಂದಷ್ಟೇ ನಾವು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ (ಇತಿಹಾಸದ) ವಿಸ್ತಾರವೈಭವಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ, ಕನ್ನಡಿಗರು ಮಾತ್ರವೇ, ಇದೀ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚವೇ ಅವರಿಗೆ ಏಡಿಯಾಗಬೇಕು. ಕವಿಗ್ರಾಹಿಗಳಾದವರಂತೆಯೂ ಸಂಶಯರಹಿತವಾಗಿರುವಂತೆಯೂ ಸಂಶೋಧಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆವುದೆಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯಕಾರ್ಯವಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಹಲವು ತಡೆಗಳು. ಅಂತೂ ಅವರಲ್ಲಿ ರಾ. ಶ್ರೀ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಮುಂದೊತ್ತಬೇಕಾದುದು ಕರುಣ ಕನ್ನಡಿಗರ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನಷ್ಟು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸದಿರಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ದೇಶದ ರಾಜಕೀಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಅರ್ಥಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ದ್ರಾಜಾಶ್ರಯವು ಹೇಗೆ ಅವಶ್ಯವೋ, ಹಾಗೆ ಭಾಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ರಾಜಾಶ್ರಯವು ಅವಶ್ಯವು ಎಂಬುದರ ದೃಷ್ಟಿವರ್ಧನಾರ್ಥವಾಗಿ ಮೇಲಿನ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೋದಾಹರಣೆ ವಿವರಿಸಿಯಾಯ್ತು. ಕಾವ್ಯಗಳ ಜನತೆಯ ವಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಗೊಂಡು ಕವಿಗಳ ಕೀರ್ತಿಲತೆಯು ಹಬ್ಬಬೇಕಾದರೆ, ಧನವಂತರ ಸಹಾಯ ಸಂಪತ್ತಿ (ಆರ್ಥಿಕ ರಾಜಾಶ್ರಯವು) ಬೇಕೆಂಬುದನ್ನೂ, ಸಹೃದಯರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ-ಪುರಸ್ಕಾರಗಳು ಅವಶ್ಯವೆಂಬುದನ್ನೂ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಗಳು ಹೇಗೋ, ಹಾಗೆ ಕನ್ನಡಕವಿಗಳೂ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ನಂಬಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದರೆಯೆಂಬುದು ಈ ಕೆಳಗಣ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುವದು—(೧) ಬಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾಗಿ ಮೊದಲೊಳ | ಗೆನ್ನಿಕುಂ ಕೊನ್ನ ನಿಕ್ಕದೊಡೆ ಸರ್ಪದು ಪೊ || ಸ್ವಲ್ಪ ನರನಿತ್ತೊಡಲಿಂದ | ಬೆಳ್ಳನೆ ಪರ್ಬಗಮೆ ಕೀರ್ತಿಲತೆ ದಿಕ್ಪಟಮಂ ? || (ಕವಿ ಕುಂಜರ). (೨) ಎನಿತನೊರಲ್ಲ ಮೇಳ್ಳ ಕವಿಯೇನ ನಡಂ ಪೆಸರಿಟ್ಟು ಮೆಚ್ಚು ಬ || ಲ್ಲನನರಸಲ್ಯೆ ಮೇಳ್ಳದವ ನಂ ಜಗದೊಳ ಪಡೆಯಲ್ಯೆ ಬಾರದಾ || ತನ ಮುಖದಿಂದಮಲ್ಲದದು ಸಲ್ಲದು; ಕಟ್ಟಿಯುಮೇನೊ ಮಾಲೆಗಾ- | ರನ ಪೊಕಟುಗಂ ಮುಡಿದ ಭೋಗ

ಲ್ಲದೆ ಬಾಡೀಪೋಗದೇ? || (ಜನ್ಮ ಮಹಾಕವಿ).
ವಿಗಳಿಗೆ ರಾಜಾಶ್ರಯವೂ ಸಹ್ಯದಯರ ಪ್ರೋತ್ಸಾ
ಹ ಏತಕ್ಕೆ ಬೇಕು? ಎಂದು ಕೇಳುವುದಾದರೆ
ಹೀಗೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ:-
ರಾಜಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸತ್ಯವಿಗಳಿಗೆ ದೃಷ್ಟವಿಗಳ
ಿಂದ ಮತ್ತು ದುರ್ಜನರತ್ತಣಿಂದ ಸದಾ ಭಯ
ದಿಂದ ಆ ಭಯವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ
ವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರಾಜಾಶ್ರಯ
ಲೇ ಬುಲೇಕಾಗಿದೆ ರಾಜಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯೇ
ವು ಸತ್ಯವಿಗಳೊಳಗೇನೇ ನಾದಗಳುಂಟಾಗಿ ಒಬ್ಬ
ಬ್ಬರು ಸೋಲಿಸಿ ರಾಜರಿಂದ ಸನ್ಮಾನಗಳನ್ನಾ
ಮ ಬಾವಲಿಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಕವಿ
ಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಹೀಗಿರುತ್ತ ದುರ್ಜನ
ವು ಸತ್ಯವಿಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತೆಂಬ
ಪ್ರಾಯಶಃ ಎಲ್ಲಾ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸುಕ
ಲದಾಹರಣೆಗಳಿರುವದನ್ನು ನಾವು ನೋಡ
ದು ದುರ್ಜನರಿಂದಾಗತಕ್ಕ ಉಪದ್ರವವನ್ನು ಪರಿ
ವವದು ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವೆಂದೂ, ಅದನ್ನು ಎಣಿಕೆಗೆ
ದೆ ಕವಿಯು ರಸಭರತವಾದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸು
ವೆಂದೂ, ಮಹಾಕವಿ ಜನ್ಮವು-- '...ರಸವತ್ಯು
ವೆಳ್ಳೆ, ದುರ್ಜನಂ ಪಳಿಯುಕುರ್ವಿ, ಬಾಲ್ಯ
ಗೊಂದು ಬಗುಳ್ಳುದು ಬೇಳ್ಳೆ ಮೈನ್ನಿರೆ? '[ಅನಂತ
ಪುರಾಣಂ] ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಸರಸವಾಗಿ
ಗೊಳಿಸುವನು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ
ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ರಾಜಾಶ್ರಯವು
ಕೊಡದರಿಂದ, ಹಲವು ಕವಿಗಳೂ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ
ಉದ್ಧಾಮ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ
ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥಿತ
ತ್ವ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರಷ್ಟೇಯಲ್ಲದೆ,
ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿಸಿದರು
ನಾರ್ತಿಕಲೋಕದಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷತಃ ಸಾಹಿತ್ಯಲೋ
ಕ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತರಾದ ರಾಜವಂಶಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಜಯ
ನಗರದ ರಾಜವಂಶದವರೇ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆನ್ನಬಹುದು
ಈ ಆಳಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯವು
ವವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂತೆಂದು ನಿರ್ಧಾ
ವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ಉದಾಹರಣೆ. ತುಂಗ
ಭೃತೀರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ-ಸಾಹಾ
ಗಳಿಂದ ಹರಿಹರ-ಬುಕ್ಕರು ವಿದ್ಯಾನಗರಿಯನ್ನು
ಶ. ೧೫೩೬ ರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥಾಪಿಸಿದಂದು ಮೊದ

ಲೊಂದು, ಕೆ. ಶ. ೧೫೩೬ರಲ್ಲಿ ಅಂಧಕುಲದ ರಾಮ
ರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಭಿನ್ನ
ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಹೋಗುವವರೆಗೆ, ಎಂದರೆ ಸುಮಾರು ಎರ
ಡೂವರೆ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ 'ಕಾವೇರಿಯಿಂದ
ಮಾಗೋದಾವರೆವರವಿದನಾಡದಾ ಕನ್ನಡ' ವು
ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಒಬ್ಬನೇ ಹಿಂದೂರಾಜನ ಆಳಿಕೆಗೆ
ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತೆಂದು ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.
ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಆಳಿಕೆಯ ಕಾಲ
ವೆಂದರೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಎರಡೂವರೆ
ಶತಮಾನಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯ ಕಾಲ
ನೆನ್ನಬಹುದು. ಈ ಎರಡೂವರೆ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ
ವಿಜಯನಗರ-ರತ್ನಸಿಂಹಾಸನ ಧಿಷ್ಣಿಕರಾಗಿ ಮೂರು
ವಂಶದವರು ಆಳಿದರೂ, ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾ
ಜ್ಯವು ಮಾತ್ರ ಮಧ್ಯ ಭಂಗವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರಲ್ಲಿ
ಮೊತ್ತಮೊದಲನೆಯವರು ಹರಿಹರ-ಬುಕ್ಕರೇ ಮೊದ
ಲದ ಸಂಗಮವಂಶದವರು. ಇವರು ಕ್ಷತ್ರಿಯ
ವಂಶೀಯರೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಜನ್ಮತಃ
ಯದುಮಂಶೀತ್ವವನ್ನರಗಿದ್ದು (ದಕ್ಷಿಣದೇಶದಲ್ಲಿ
ಕುರುಬರೊಡನೆ ನಂಬಿಸುವನ್ನು ಬಳಿಯಿಸಿದವರಾಗಿ)
ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಹಾಯದಿಂದ ವಿಜಯನಗರ
ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ದಕ್ಷಿಣಹಿಂದೂದೇಶವನ್ನು
ತುರುಕ್ಕರ ಹಾವಳಿಯುತ್ಪಣಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿದರೆಂದು ಹಲ
ವರು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಹಿಂದಣ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲ
ವರೂ ಇವರನ್ನು " ಕುರುಬರಾಯರು " ಎಂದು
ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದುದೂ ಉಂಟು ಅಂತೂ ಇವರು ಕನ್ನಡಿ
ಗರಾಗಿ-ರೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಅವ ಸಂಶಯವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು
ತೋರುವುತ್ತು. ಎರಡನೆಯದು ಸಳುವಮನೆತನವು.
ಇದು ಬಹುಕಾಲ ಬಾಳಲಿಲ್ಲ ಅನಂತರ ಪಟ್ಟಿನೊಂದ
ಕೊನೆಯ ವಂಶವು ತುಳುವರು ಈ ವಂಶವು ಶ್ರೌತಪಿ
ಯಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಖ್ಯಾತಿಯಿಂದ ಹೆಸರು
ಹೊಂದಿದೆ ಇಂತು ಎರಡೂವರೆ ಶತಮಾನಗಳ
ತನಕ ಆಳಿದ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರಲ್ಲಿ
ಪ್ರಾಯಶಃ ಎಲ್ಲರೂ ಹುಟ್ಟು ಕನ್ನಡಿಗರೇ ಆಗಿದ್ದಿರ
ಬೇಕು; ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಬಹುಪಕ್ಷ ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಭಿ
ಮಾನಿಗಳಾದರೂ ಆಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಇವರ ಆಸ್ಥಾನ
ಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಗಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದಕ್ಕೆ
ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ ಇವರ ಕೈಕೆಳಗಿದ್ದ ಸಾಮಂತರಾಜ
ರಲ್ಲಿಯೂ ದಂಡಾಧೀಶರಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡ ಹಲವು ಮಂದಿ
ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ಪುರಸ್ಕೃತರಾದೆಂಬುದಕ್ಕೆ

ನಿದರ್ಶನಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಬೇರೆಬೇರೆ ವತದವರು ಅನ್ನೋನ್ನೈ ವೈಷವ್ಯಗ-ನ್ನ ಬದಿಗೊತ್ತಿ ಪ-ಸ್ತುರ ಸಹಿಷ್ಣುಗಳಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಹಿಂದೂ ರಾಜನ ಜೊಳ್ಳಿಡೆನ್ನು ನೆರಳಲ್ಲಿ ನೆಮ್ಮದಿಯಿಂದ ಕಲಿತಿದ್ದುದಿಗಾಗಿ, ಆಗ ಈ ವಿಜಯ ನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವೈಭವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವುದು.

ಈಗ ನಮಗೆ ತಿಳಿದವರಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಪ್ರಾಚೀನಗ್ರಂಥಗಳು ದೊರಕಿರುವುದು ಕ್ರಿ. ಶ. ೯ ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೇ ಬೇಗ ಆಗಿರುವುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನೃಪತುಂಗನ ಕವಿ ರಾಜಮಾರ್ಗವೇ ಬಹಳ ಹಳೆಯದು. ಆದರೆ ಆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದಿದರೆ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಎಷ್ಟೋ ಶತಮಾನಗಳ ಪೂರ್ವದಲ್ಲೇ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕಾವ್ಯಗಳ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು, ಎಷ್ಟೋ ಮಂದಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಶ್ರೇಷ್ಠರು ಆಗ ಹೋಗಿದ್ದರೆ ಬೇಕೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರೂ ಚಾಳುಕ್ಯರೂ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಹೊಯ್ಸಳರೂ ಗಂಗರೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ತುಂಬ ಸಾಹಾಯ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲ ರಾಜವಂಶಾವಳಿಗಳು ಆಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗ ಹೋದ ಕವಿಗಳ ಮತ್ತು ಅವರ ಗ್ರಂಥಗಳ ವಿವರವನ್ನು ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಿದರೆ, ಇವರ ನಿಜತ್ವವು ಹುನಸ್ಸಿಗೆ ಹೋಲಿರುವುದು. ಪಂಪ, ಪೊನ್ನ, ರನ್ನ, ಜನ್ನ, ಗುಣವರ್ಮ, ನೇಮಿಚಂಪ, ನಾಗಚಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಹಾಕವಿಗಳ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಸುಂಕ. ಇವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ರಾಜಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆದವರಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ತೆಗೆಸಿಮಾಪುರ. ಪರಂದಿನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿನ ಉದ್ವಾಸ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಕಾವ್ಯರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿಯೂ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವಷ್ಟು ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆಂಬುದು ಸಾಮಾನ್ಯರ ಮಾತಲ್ಲ. ಪಂಪನ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯವೂ ಅದಿವುರಾಣವೂ ರನ್ನನ ಗದಾಯುದ್ಧವೂ ಅಜಿತತೀರ್ಥಂಕರಪುರಾಣವೂ ಕವೂ, ಜನ್ನನ ಯಶೋಧರಚರಿತೆಯೂ ಅನಂತನಾಥಪುರಾಣವೂ ಗುಣವರ್ಮನ ಪುಷ್ಪದಂತಪುರಾಣವೂ, ನೇಮಿಚಂಪನ ಅರ್ಧನೇಮಿಪುರಾಣವೂ, ಲೀಲಾವತೀ ಪ್ರಬಂಧವೂ, ನಾಗಚಂದ್ರನ

ಮಲ್ಲಿನಾಥಪುರಾಣವೂ ರಾಮಚಂದ್ರಚರಿತಪುರಾಣವೂ-ಹೀಗೆಯೇ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳಿಂದ ರಚಿತಗಳಾದ ಕಾವ್ಯ-ನಾಟಕ ಅಲಂಕಾರ-ವ್ಯಾಕರಣ-ಜ್ಯೋತೀಶ-ಶೈಲಶಾಸ್ತ್ರಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯದೇವಿಯ ಕಿರೀಟದ ರತ್ನಗಳಂತಿವೆ.

ಮೊದಲು ಮೊದಲು ಜೈನ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು, ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೇ ಮಾದರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತಿರುಳನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಸಂಭಾಷಣವಾದ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜೈನ ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ, ಗೌಣವಾಗಿ ಕಾವ್ಯಪ್ರಚಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಬರೆದರು ಆದರೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಲಕ್ಷಣಬದ್ಧವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರೌಢ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದು ಭಾಷಾಷ್ಟಕೃಷ್ಣಶೈಲಿಯದ್ದೆವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಸಿದ್ಧಿಗಳಾಗಿದ್ದು ವಲ್ಲದೆ, ಜನತೆಗೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲೆಂದು ಕೆಲಮಂದಿ ಅಭಿನಿವಾಸಿ ಅಪ್ರೇಮಿಸಬಹುದು. ಎಕೆಂದರೆ, ಈಗಲಿನ “ಸಾಹಿತಿ” (?) ಗಳ ದೈಯವ್ಯ, ಸಾಹಿತ್ಯವು ಜನಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತಕ್ಕಿದ್ದಾಗಿರಬೇಕೆಂದಿರುವುದು; ಹಳೆಯ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ, ಅಭಿನಿವಾಸಿ ಜೀವನಾನುಭವದಂತೆ, ಜೀವನದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ದೊರಕುವುದು ಕಡಿಮೆ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನೂ ಒಂದು ವಿಧವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು-- ಆದಾವುದೆಂದರೆ, ಆ ಕಾಲದ ಜನಗಳು ಸುಖಜೀವಿಗಳಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲವೆ, ಜನಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಮಂದಿ ಸತ್ಯದಯಾರಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ವ್ಯಾಪ್ತರೂ ಇದ್ದಿರಬೇಕು ಹೀಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಂತಹ ಪ್ರೌಢಕೃತಿಗಳು ಇಷ್ಟಕಾಲ ಬದುಕಿಕೊಂಡವು ಎಂದೆನ್ನಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಜೈನರ ಪ್ರೌಢಕಾವ್ಯಗಳ ಕಾಲವು ಕಳೆದ ಮೇಲೆ, ವೀರಶೈವರ ಸುಲಭಕಾವ್ಯಗಳ ಕಾಲವು ಆರಂಭವಾಯ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನಗಳೂ ನೈತಿಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ವೀರಶೈವ ಭಕ್ತರನ್ನೇ ಕರು ಲಕ್ಷಣ ಬದ್ಧವಾದ ಪದ್ಯಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ, ವಚನಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದರು. ಹಂಪೆಯ ಹರೀಶ್ವರ-ರಾಘವಾಂಕ-ಕೆರೆಯ ಪದ್ಮರಸರೇ ಮೊದಲಾದ ಕವಿಗಳೂ, ಇನ್ನಿತರ ವಚನಕಾರರೂ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕರಣೆಯರು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ಪ್ರೌಢ

ಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ ಇಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಕೃಷಿ ಕವಿಗಳು ಅನೇಕ ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಅಂತೂ ಕ್ರಮೇಣ ಜನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರುಚಿಯು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಬಂದು, ಕಾವ್ಯಪರನವು ಕೇವಲದ ಒಂದೆಂಟಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು; ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಪುಂಟಾಯ್ತು. ೧೫೨೦ರೂ ಕವಿಗಳೂ ಸಹೃದಯರೂ ಮಾತ್ರ ಇತರ ಸಾಮಾನ್ಯಜನಗಳೂ ಕೂಡ ವಿರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಪರನದಿಂದ ಆನಂದವನ್ನು ದುವುದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪಟ್ಟಿ ಕಾವ್ಯಗಳೂ, ಸಾಂಗತ್ಯವೇ ಮೊದಲಾದ ಗಬ್ಬಗಳೂ ತಲೆದೋರುವು ಆವರೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಮತಗಳ ಕೆಲಕೆಲವು ಕವಿ ತಿರುಳುಗಳನ್ನಡ ಪ್ರೌಢವಾದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣವಾದ ವಸ್ತುಕ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೈಶ್ಣವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸೇವ್ಯಗಳಲ್ಲದೆ, ಇಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇವ್ಯಗಳಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಆ ಆಸಗಳ ಪ್ರಾಚ್ಯಾರ್ಯದಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಶೈವರ ವಚನಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ, ಇತರ ದೀವ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಶೈಲಿಯು ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾಗಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತಿರುವುದರಿಂದ ಹ ಪಟ್ಟಿದಿಕಾವ್ಯಗಳು ಕನ್ನಡಿಗರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯಲ್ಲಿ ಒಂದೆ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬರಲು ಕಾರಣವಾ ಕ್ಕೆ ಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಇಂತಹ ವೃದ್ಧಿಯೂ ಪ್ರಾಚುರ್ಯವೂ ಒದಗಿದುದು ಮುಖ್ಯ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಆಳಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯೆಂಬುದನ್ನು ವಿಶದ ಪಡಿಸುವದೇ ಪ್ರಸ್ತುತದ ನದ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಯನಗರದ ಅರಸರ ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿಯೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕವಾಗಿಯೂ ಶ್ರೀ.ಅಲೂರ ವೆಂಕಟರಾಯರು ತಮ್ಮ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರೈಭವ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸೊಗಸಾಗಿ ವಿರೂವರು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಕೆಲ ವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿ ಬರೆಯುತ್ತೇನೆ.—" ಶ್ರೀ ರಾಜ್ಯರು ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ, ಪ್ರೀತಿಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿ. ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಆಗ ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜಾರ್ಯರ ಸ್ಥಾನಾಸನ್ನರಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಕೈ ಇಂಥ ವಿಷತ್ತು ಬಂದೊದಗಿದಾಗ ಸುಮನೆ

ಮೂಗು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಕುಳ್ಳಿರುವುದು ಮಾತ್ರವೇ ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದೂ ಆ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮ ರಕ್ಷಣಾರ್ಥ ವಾಗಿಯೇ ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಕರ್ತವ್ಯವೆಂದೂ ಆಲೋಚಿಸಿ, ಅವರು ವಿಜಯ ನಗರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು ಸಂಗಮ ವಂಶ (೧೩೩೬-೧೪೭೮) ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಮೂರು ವಂಶಗಳು ಆಳಿದುವು. ಮೊದಲನೆಯ ವಂಶವು ಸಂಗಮ ವಂಶವು. ಇದರಲ್ಲಿ "೯ ಜನ ಅರ ಸರು ಆಗಿಹೋದರು. ಇವರು ಯಾದವರು. ಇವರ ಕುಲದೇವತೆ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನು. ಬುಕ್ಕರಾಯನೇ ಈ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲನಾದ ಮೊದಲನೆಯ ರಾಜನು (೧೩೫೪-೧೩೭೭). ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿಯೇ ಕೋಟಿ ಕೊತ್ತಳಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದವನು ಇವನೇ ಇವನಿಗೆ " ಭಾಷೆಗೆ ತಪ್ಪುವ ರಾಯರ ಗಂಡ " " ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ-ದಕ್ಷಿಣ ಸಮುದ್ರಾಧೀಶ್ವರ " ಎಂಬ ಬಿರುದು ಗಳಿದ್ದುವು ೧೩೭೮ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಈತನು ಜೈನ ರಿಗೂ ವೈಷ್ಣವರಿಗೂ ಉಂಟಾದ ಜಗಳವನ್ನು ತೀರಿಸಿದ ಕಥೆಯು ಮನೋವೇಧಕವಾಗಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಈ ಅರಸನು ದರ್ವ-ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಸಮಬುದ್ಧಿ ಯುಳ್ಳವನಿದ್ದನೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗಿ ತ್ತದೆ. ಈ ಬುಕ್ಕ ರಾಯನ ಸೇಸೆಯಾದ ಗಂಗಾದೇವಿಯೆಂಬವಳು " ವೀರ ಕಂಠಾಂಜಯ ಚರಿತ " ಎಂಬ ಅತ್ಯಂತ ಸರ ಸವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಅದು ಮೊನ್ನೆ ಮೊನ್ನೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಬುಕ್ಕರಾಯ ಪಟ್ಟಣ ಮುಂತಾದ ಇವನ ಹೆಸರಿನ ಊರುಗಳು ಈಗಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿರುತ್ತವೆ. ಇವನ ಮಗನಾದ ಹರಿ ಹರನು ವಿದ್ವಾಂಸನಿಗೆ ಬಹಳ ಅಶ್ರಯ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ೨ನೆಯ ಹರಿಹರರಾಯನನ್ನು ' ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವಿಲಾಸ " ನೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಹರಿಹರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗುಂಡನೆಂಬ ಸೇನಾ ನಾಯಕನು ಅನೇಕ ಕೂರ ಸೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಹರಿಹರನು ೩೦-೪೦-೫೦ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದನು.

೨ನೆಯ ದೇವರಾಯನಿಗೆ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯ ನೆಂದೂ ಹೆಸರಂಟು. ಈತನು ಧಾರ್ಮವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಯುದ್ಧಕಲೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಿದನು. ಈತನು ೨೪-೫-೧೫೭೬ ಸತ್ತನು ಇವನ ತರುವಾಯ ಈ

ಸಂಗಮ ವಂಶವು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೦ ವೇ ವಿಜಯನಗರದ ೨ನೆಯ ವಂಶವು ಎದ್ದಿತು.

ಸಾಳ್ವರ ಮನೆತನ. (೧೪೭೯-೧೪೯೬) ಸಂಗಮ ಮನೆತನದ ಕೊನೆಯ ಅರಸನಾದ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಮುಖ್ಯ ಸರದಾರನಾದ ಸಾಳ್ವನರಸಿಂಹನು ವಿಜಯನಗರದ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಅರಸನಾದನು. ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೂ, ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರಿಗೂ ಕೃಷ್ಣಾ-ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗಳ ನಡುವಿನ ಸೀಮೆಗಾಗಿ ಆಗಾಗ ಯುದ್ಧಗಳುಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಳ್ವನರಸಿಂಹನು ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲನಾಗಿದ್ದನು. ಅದುದರಿಂದಲೇ ಇವನಿಗೆ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈತನ ವಂಶಜರು ಬಹಳ ದಿವಸ ಆಳಿಲ್ಲ. ಈತನ ಮಗನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ನರಸಿಂಹನನ್ನು ನರಸ ಅಥವಾ ನರಸಿಂಗನೆಂಬ ಅವನ ಸೇನಾಧಿಪತಿಯು ೧೪೯೬ನೆಯ ಇಸ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಂದು ಹಾಕಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ನರಸ ಮನೆತನ (೧೪೯೬-೧೫೬೭) ಈತನು ಚೇರ ಪಾಂಡ್ಯದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದನು. ಈತನ ತರುವಾಯ ಈತನ ಮೂರುಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳು ಒಬ್ಬರ ಹಿಂದೊಬ್ಬರು ಪಟ್ಟವೇರಿದರು. ಆದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ೨ನೆಯವನಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಕಾಶಶಾಲಿಯು. ಈತನು ಪಟ್ಟವೇರಿದಾಗಲೇ ಮುಸಲ್ಮಾನರೊಡನೆ ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ನಿಂತನು. ಈತನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಇವನೊಡನೆ ಆರ್ಥಿಕ ಕಾಳಗಗಳನ್ನು ಹೂಡಿದರೂ, ಅವರಿಗೆ ಒಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಜಯಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಮಹಾಸರಾಕ್ರಮಿಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲದೆ ವಿದ್ಯಾ-ಕಲಾಕಾಂಕ್ಷಾ-ಪ್ರಿಯನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಬಹು ವಿಖ್ಯಾತನಾಗಿದ್ದನು... ಆ ರಾಯನ ಮಾತೃಭಾಷೆಯು ಕನ್ನಡವೇ ಆಗಿತ್ತೆಂದು ಊಹಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬಲವಾದ ಆಸ್ಪದವು-ಟಾಗಿದೆ.” (ಪುಟಗಳು ೮೫-೮೭)

ಈ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆವಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳು ಬಾಳಿಸರೇಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ನೋಡಿಸಿ, ಬಳಿಕ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳ ಮತ್ತು ಅವರ ಕಾವ್ಯಗಳ, ತನ್ಮೂಲಕ ಆ ಕಾಲದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಸ್ವರೂಪದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆಯ ೨ ನೆಯ ಸಂಪುಟದ ಅವತರಣಿಕೆ [ಪುಟಗಳು ೧೭-೧೮] ಯಲ್ಲಿ

ರಾ|| ಶ್ರೀ|| ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ಕೊಟ್ಟ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಿವರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿ ಬರೆದುದು ಅನುಚಿತವೆನಿಸಿದೆ—“ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು— ಒಂದನೆಯ ಹಂಪರನ (1336-1353) ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಗುಳು ಪುರವ ಅಧಿಪತನಾದ ಒಂದನೆಯ ಮಂಗರಸನು ಖಗೇಂದ್ರವ ಷೇರ್ಪಣವನ್ನು ಬರೆದನು. ಧರ್ಮನಾಥ ಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದ ವ.ಧರನು ಎರಡನೆಯ ಹಂಪರನ (1377-1401) ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಒಂದನೆಯ ಬುಕ್ಕನ ಮಗನಾದ ಕಂಪರಾಜನ ಪುತ್ರ ದೇವರಾಜನು ಸೋಬಗಿನ ಸೋನೇ, ಅವರುಕ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಎರಡನೆಯ ದೇವರಾಯನ [೧೪೧೯—೧೪೪೬] ಮಂತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಣ್ಣ ದಂಡೇಶನು ಶಿವತತ್ತ್ವ ಚಿಂತಾಮಣಿಯನ್ನೂ ಜಕ್ಕಣ್ಣಾಚಾರ್ಯನು ನೂರೊಂದು ಸ್ಥಲವನ್ನೂ ಬರೆದರು. ಇದೇ ರಾಜನ ಮಹಾಪ್ರಧಾನನಾದ ಗುರುರಾಜನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಚಂಪ್ರಕವಿಯು ವಿರಪಾಕ್ಷಾಸ್ಥಾನ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಇವೇ ದೊರೆಯ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಚಾಮರಸನು ಪ್ರಭುಲಿಂಗ ಲೀಲೆಯನ್ನೂ ಮಗ್ಗಿಯ ಮಾಯಾದವನು ಶತಕತ್ರಯವನ್ನೂ, ಗುರ ಬಸವನು ಶಿವಯೋಗಾಂಗ ಭೂಷಣವೇ ಮುಂತಾದ ಸತ್ಪ್ರಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಒತ್ತಲೇತ್ತರನು ರಾಮಾಯಣವನ್ನೂ ಬರೆದರು. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನೂ ಇದೇ ರಾಜನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತವನ್ನು ಬರೆದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ (1446-1467) ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲರಸನು ಸನಮಕ್ಕವನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಪಟ್ಟೊಲಜ್ಞಾನ ಸಾರಾಮೃತವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗನು ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ [1467-1478] ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಳಿದನು. ಕವಿಲಿಂಗನ ಪದ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕವಿಲಿಂಗನು ಸಾಕುವ ನರಸಿಂಗರಾಯನ(1487-1493) ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಕೃಷ್ಣರಾಯನ [1509—1520] ಆಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ ತಿಮ್ಮಣ ಕವಿ ಭಾರತದ ಉತ್ತರ ಭಾಗವನ್ನು ಬರೆದನು. ಚಾಟುರ್ವಿಂಶನಾಥ ಎಂಬ ಬಿರುದುಳ್ಳ ಸದಾನಂದ ಯೋಗಿಯ ಅಚ್ಚುತರಾಯನ 1530-1543) ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿಯ ಭಾಗವನ್ನು ಬರೆದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸದಾಸಿವರಾಯನ (1543—1567) ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಲಹರಾಜನ ಮಗನಾದ ತಿರುಮಲರಾಯನು ಕಾಲಜ್ಞಾನ

ಬರೆದ ಎಮ್ಮೆ ಬಳವನಿಗೆ ಒಂದು ಗ್ರಾಮವನ್ನು
ತೆತ್ತಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಶಬ್ದಾನ ಶಾಸನವನ್ನು
ಭಟ್ಟಕಳಂಕನ ಗುರುವಾದ ಭಟ್ಟಕಳಂಕನು
ಶ್ರೀರಂಗರಾಯನ (1573-158) ಆಸ್ಥಾನ
ಆತನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಸಾರತ್ರಯವನ್ನೂ
ಕಾರತ್ರಯವನ್ನೂ ಓದಿ ಕೀರ್ತಿಸಿದಂತೆ-
ಂಗರಾಜನೃಪತಿ | ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದವಿಯು

ಮುನಿಸುಸುಸದೇಶನನಿಂ |

ತಿ,ತಯ.ಮುಮನಲಂ |

ಕಾರತ್ರಯಮುಮನೋದಿಜಸಮಂ ಪಡೆವಂ ||
ಬಿಳಿಗ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಶಾಸನದ
ದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ
ನುಶಾಸನಕಾರನಾದ ಭಟ್ಟಕಳಂಕನು ೧ನೆಯ
ಟಿಪ್ಪಣಿಯ ನ (1586-1617) ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ
ವಂತೆ ಹೇಳಿದೆ "

ಗ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರ ಮತ್ತು
ಕಾವ್ಯಗ್ರಂಥಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾಡು
ವೆ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ
ದ್ದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕೊಂಚ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯಾ
ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟದಿಕಾವ್ಯಗಳು ವಿಶೇಷ ಪ ಚಾ
ಬಂದಿದ್ದವು, ಕಾವ್ಯಕಗನವು ಕೇವಲ ಜೈನ-
ತರ ಪಂಡಿತರಿಗಿಂತ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯಕಾರ್ಯವಾಗಿರದೆ,
ಸಾಮಾನ್ಯರೂ ತಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸಿಸಿಕೊಳ್ಳ
ದಾದ ಒಂದು ಕಲೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು
ವೃದ್ಧ ಹಾವಳಿಯ ಮತ್ತು ಅನ್ಯಮತೀಯರ
ರವ ದಸೆಯಿಂದ ಕಂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಹಿಂದೂ
ರಕ್ಕೆ ಹಿಂದುರಾಜರ ಪುರಸ್ಕಾರದಿಂದಲಾಗಿ ಪುನಃ
ಬೇರೆಯಾದರಿಂದ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳ ಮೇಲೆ
ಪ್ರವಾಹ್ಯವಾಗಲೇ ಮೊದಲಾದುವುಗಳೂ, ಹಿಂದೂ
ರವ ಸಾರವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿ ಅನೇಕ
ವ್ಯಗ್ರಂಥಗಳೂ, ವೇದಾಂತಗ್ರಂಥಗಳೂ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾ
ಸಾಯಣ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ
ಶ್ರುತದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೋ, ಹಾಗೆ ಕರ್ನಾ
ಕವಿಗಳಿಂದ ಪುರಾಣಗಳೂ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳೂ,
ವೈ- ಜ್ಯೋತಿಷ- ನೀತಿಗ್ರಂಥಗಳೂ. ಇನ್ನಿತರ
ವ್ಯಗ್ರಂಥಗಳೂ, ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲದವರೂ ತಿಳಿದು
ಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಸುಲಭ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಪರನಕ್ಕೆ
ವಿಗೃಹವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ವಿರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು.
ಗಾಡುದರಿಂದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಭಾರತ, ರಾಮಾಯಣ,

ಭಾಗವತ, ಜೈಮಿನಿಭಾರತ, ಶಿವಪುರಾಣ, ಅದಿತ್ಯ
ಪುರಾಣಗಳೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಕಾವ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ
ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣ ಗ್ರಂಥಗಳು ವಿರಚಿತವಾಗಿ ಕನ್ನಡಿ
ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ವಿರಶೈವ ಕವಿಗಳು
ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮತಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಪು
ಕಾವ್ಯಗಳಾಗಿಯೂ ವಚನಗಳಾಗಿಯೂ ಕನ್ನಡಿಸಿದರು.
ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೈನಕವಿಗಳೂ ಇಲ್ಲದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇದ
ರಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ
ಮತದ ಕವಿಗಳಿಗೂ ಪುರಸ್ಕಾರವು ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದಂತೆ
ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ
ಹಳ್ಳಿಯಜನಗಳೂ ಕೂಡ ವಿರಾಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ
ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಾಗದಿಂದ ಓದುವುದು
ಇಲ್ಲವೆ ಹಾಡಲು ಅಲ್ಲವೆಂದೆ ಹಾಡಿಸುವುದು ಮೊದ
ಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಮೂಲಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿಗಿರುವ
ಆಭಿರುಚಿಯನ್ನೂ ಅನಂದವನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿಕೊಂಡ
ದಿರಬೇಕು. ಅದುವರಿಂದಲೇ ಲಕ್ಷಣಬದ್ಧವಾದ ಪ್ರಾಥ
ಮಿಕ ಶೈಲಿಯ ಚಂಪೂಗ್ರಂಥಗಳಿಗಿಂತ, ಇಂತಹ ಪಟ್ಟದೀ
ಕಾವ್ಯಗಳೂ, ಹಾಡು ಗಬ್ಬಗಳೂ, ವಚನಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು
ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದುವೆನ್ನಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ವಿದ್ವಾಂಸ
ರಲ್ಲದವರೂ ಕೆಲವು ಮೇಲೆ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯನ್ನು
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಯಾದರೂ ಅನೇಕ ನಿರರ್ಥಕಗಳು
ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ; ಆದರೆ ಇಂತಹರಿಗೆ ರ ಜಾತ್ರೆಯವು
ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಹೇಳಲು ಬರ ವುದಿಲ್ಲ. ಜನಗಳ
ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಲಿಸಿ. ಅವರಿಗೆ ಅನಂದವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ.
ತನ್ನೊಲಕ ಸ್ವರ್ಧ-ನೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ವ ನಸ್ಸನ್ನೆಡೆಮಾತಿ
ಮಾಡುವುದು ಕವಿಯ ಅಥವಾ ಶಿಕ್ಷಕರ ನ ಕರ್ತವ್ಯ
ವೆಂದು ಆ ಕಾಲದ ಜನರು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರು.
ಗ-ಗು ಭಾರತವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಹೊಂದಿದ ಕನ್ನಡ
ರತವರ್ಧಾರತವತ್ತು ಬರೆದ ಗದಗಿನ ನಾರಣಪ್ಪನು
ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳ ಕವಿಮುಖಿಯಾದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ
ನಾಗಿರುವನೆಂದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಇವನು
ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಸಮ ಕಾಲೀನನಾಗಿದ್ದನೆಂದು
ಕೆಲವರೂ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು, ಇವನು ವಿಜಯನಗರ
ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗಿಂತ ಎಷ್ಟೋ ಹಿಂದಿನವ
ನಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ, ಇನ್ನೂ ಚರ್ಚೆಯು ನಡೆಯುತ್ತಲಿದೆ.
ಅದರಿಂದ ಉಳಿದ ಕೆಲವು ಕವಿಗಳ ಕಾಲ
ನಿರ್ಣಯವೂ ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದಗಳಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿವೆ.
ಕನ್ನಡ ಜೈಮಿನಿಭಾರತದ ಕರ್ತೃವಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪು
ವಿಜಯನಗರದ ಮೊದಲನೆಯ ಹರಿಹರನ ಸಮ

ಕಾಲೇನನಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆ ಬ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ರಾ. ಶ್ರೀ. ಮಂಜೇಶ್ವರ ಗೋವಿಂದಪೈಗಳವರು ಹೊರಗೆಡವಿದ್ದಾರೆ:- " ಇವೆಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಜೈಮಿನಿಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಮೊದಲನೆಯ ಹರಿಹರರಾಯನನ್ನು ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿದೆಯೆಂದೂ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನು ಆ ಅರಸನ ಸಮಸಾಮಯಿಕನಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದೂ ನನ್ನ ನಂಬುಗೆ. ಆದುದರಿಂದ, ನನ್ನೇತರ್ಕಸರಣಿ ಸರಿಯೆಂದಾದರೆ ಜೈಮಿನಿಭಾರತದ ರಚನೆ ಆ ಹರಿಹರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೩೬ ರಿಂದ ೧೩೫೨ ರೊಳಗೆ ಆಗಿದ್ದಿರಬೇಕು " ['ಕವಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ' ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ, ರಾ. ಶ್ರೀ. ಗೋವಿಂದಪೈಗಳವರ 'ಲಕ್ಷ್ಮೀಶಕವಿಯಕಾಲ' ಎಂಬ ಲೇಖನ ಪುಟ ೯೬.) ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಸರಿಯಾದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನನ್ನೂ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದ ಕವಿಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಜೈಮಿನಿಭಾರತವನ್ನು ಓದಿದ ಕನ್ನಡಿಗರು ಕಡಿಮೆ; ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಆ ಕಾವ್ಯವು. ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಮತ್ತು ಆತನ ಕಾವ್ಯದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಈಗಾಗಲೇ ವಿಮರ್ಶಾಪ್ರಬಂಧಗಳು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಕಮಾರವ್ಯಾಸನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಗದಗಿನ ನಾರಣಪ್ಪನೂ, ಕುಮಾರ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಮತ್ತು ತೊರವೆ ರಾಮಾಯಣದ ಕರ್ತೃವಾದ ನರಹರಿಯೂ, ಕನ್ನಡ ಭಾಗವತದ ಕರ್ತೃವಾದ ನಿತ್ಯಾತ್ಮಕುಕಯೋಗಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ನಿತ್ಯಾತ್ಮಕುಕಯೋಗಿಯೂ ಕನ್ನಡಿಗರಾದ ಹಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೆ ತಾನೇ ಅಪರಿಚಿತರು? ಇವರ ಕಾಲನಿರ್ಣಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಾಗವತವು ಒಪ್ಪಿನೇ ಕವಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾಯ್ತೆ ಆಧವಾ ನಾಲ್ವರು ಕವಿಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ತಂಭಗಳಾಗಿ ರಚಿತವಾಯ್ತೋ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಇವರಿಬ್ಬರ ಕಾವ್ಯಗಳ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಗ್ರಾಚ್ಯಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಅವ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಾಹಿತಿಗೂ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದನೆಯ ಹರಿಹರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಾಳಿದ ಮೊದಲನೆಯ ಮಂಗಳಸನು 'ಖಗೇಂದ್ರವಂಶ ದರ್ಪಣವೆಂಬ ವಿಷವೈದ್ಯ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪದ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಬರೆದನೆಂದು ಮೊದಲೇ ಸೂಚಿತವಾಗಿರುವುದಷ್ಟೆ! ಆರು ವೈದ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥವಾದರೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೂ

ಪ್ರಯೋಜನಕರವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, " ಕನ್ನಡದಿಂದ ಸಮಪ್ರಜನಗೋಚರಮಪ್ಪವೊಲು " ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಖಹಳ ಲಲಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಮಂಗಳಸನು ಪ್ರೌಢ ಕವಿಯೆಂದೂ ಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿರಬಹುದೆಂದೂ ಕವಿಚರಿತ್ರಕಾರರು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬುಕ್ಕರಾಜನ ಮಗನಾದ ಹರಿಹರರಾಯನ ದಂಡಾಧಿಪನಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತನಾಗಿದ್ದ ಮಧುರ ಕವಿಯು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೫೨ ರಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಕವಿಚರಿತ್ರಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. ಈ ಮಧುರಕವಿಯು ಜೈನನು; ಈತನು ಬರೆದ ಧರ್ಮನಾಥ ಪುರಾಣವು, " ಆದಿ ಪುರಾಣಂಗಳ ಪಳವಾದುವನಲ್ ಮತ್ತೆ ಮಧುರಕವಿತಾಮೃತಮುತ್ತಾದಿಸೆ " ಚೋದ್ಯವೂ ಅಭಿನವವೂ ಆಯ್ತಂತೆ! ಲಕ್ಷಣಬಗ್ಗವಾದ ಈ ಕಾವ್ಯವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಜೈನ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಾಚೀನ ಕವಿಗಳ ಪ್ರಾಧಿಮಾನ್ಯವು ಬಿಗುವು ತೋರಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕಾಲಾಸುಕೂಲವಾಗಿ ಭಾಷಾಶೈಲಿಯಲ್ಲಾಗುವ ಬದಲಾವಣೆಯು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ವಿಜಯನಗರದ ಸಂಗಮವಂಶದ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಕಂಪರಾಯನ ಮಗನಾದ ದೇವರಾಜನು ಸೊಬಗಿನ ಸೋನೆ ಮತ್ತು ಅವರುಳ ಎಂಬ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವನೆಂದು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ. ' ಸೊಬಗಿನ ಸೋನೆ ' ಯು ಸಾಂಗತ್ಯವೆಂಬ ಹಾಡುಗಟ್ಟದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ' ಚದುರ ಕರ್ಣಾಟದ ಕಳೆಯಿರುವನ ಬಗ್ಗಿನ ಬಗೆ ' ಯಾಗುವಂತೆ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಸದ ಸೊಬಗಿನ ಸೋನೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ಇಂತಹ ರಸವತ್ಕೃತಿಯು ಇನ್ನೂ ಅಚ್ಚಾಗಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ, ಇದರ ಸಮಗ್ರ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಈಗಲೇ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರಲ್ಲಿ ತುಳುವಂಶದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಖ್ಯಾತನು. ಈತನು ' ಭುಜಬಲದಿ ಪಟ್ಟವ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅಪಿಳ ಕರ್ಣಾಟಾಧಿಪತಿಯಾಗಿ ಒಲಿದಿಳಿಯನಾಳಿದನು. ' ಈತನು ಅನೇಕ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತನಾಗಿದ್ದನು. ಈತನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪದಿಗ್ಗಜಗಳಂತೆ ಎಂಟು ಮಂದಿ ಕವಿರಿದ್ದರಿದ್ದು ದರಿಂದ, ಈತನನ್ನು ' ಅಂಫ್ರ ಭೋಜ ' ನೆಂದು ತಿಳುಮುಗರು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವರು.

ನನು ಹುಟ್ಟುಕನ್ನಡಿಗನಾದ ಅರಸನೆಂದು ನಂಬು
ತ್ತಕ್ಕೆ ಬಲವಾದ ಆಸ್ಪದಗಳುಂಟಾಗಿವೆ ಎಂದು
, ಶ್ರೀ ಅಲೂರು ವೆಂಕಟರಾಯರು ಮಾಡಿರುವ
ಂತಹವು ಒಪ್ಪತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ ಈತನ ಆಸ್ಥಾನ
ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿ
ಂದರೆ ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ಕವೀಂದ್ರನ. ಈ ತಿಮ್ಮಣ್ಣ
ಯು ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಭಾರತದ
ನೆಯ ಎಂಟು ಸರ್ವಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗೆ
ಪ್ರದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿ, 'ಜನಪನರಸಯ್ಯಪ್ಪ
ಯನಿಗಂಕಿತವಮಾಡಿ' ದ್ದಾನೆ. ಈತನು 'ಭಾಷು
ಪ್ಪನ ತನುಜ' ನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ
ನ ಅಂಕಿತನಾಮವೂ ತಿಮ್ಮಣ್ಣಭಟ್ಟ ಎಂದಿರ
ಬಹುದು. "ಭಾರದ್ವಾಜಕುಲವಿಖ್ಯಾತ ಪದವಾಕೃ
ಮಾಣಿಷ್ಯಾತಿಶಯವಿಖ್ಯಾತ ಭಾನು ವೀಂದ್ರ
ಕೃಷ್ಣ" ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಈತನ ಕಂದೆಯಾದ
ನುಭಟ್ಟನು ಭಾನು ವಿದ್ವಾಂಸನೂ ಕವಿಶ್ರೇಷ್ಠನೂ
ದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ,
ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದೂ ಊಹಿಸ
ಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದುವರೆಗೆ ಆತನ ಕನ್ನಡ
ವ್ಯವಾಹಾರದ ದೊರಕಿದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ ತಂದೆ
ಂತೆ ಮಗನಾದ ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ಭಟ್ಟನೂ ವಿದ್ವಾಂಸ
ಗಿದ್ದು ಪ್ರತಿಭಾಸಂಪನ್ನನಾದ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದು
ಂದಲೇಕೃಷ್ಣ ದೇವರಾಯನಂತಹ ಪ್ರಖ್ಯಾತಮಹಾ
ಪನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಿದವೆನ್ನಲು ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ.
ನನು ರಚಿಸಿದ ಅಷ್ಟಸರ್ವಭಾರತವನ್ನು ಆಮೂ
ಗ್ರ ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ಓದಿದರೆ ಈತನ ಪ್ರೌಢಿ
ಯೂ ಪ್ರತಿಭೆಯೂ ನಿರರ್ಗಳವಾದ ಕವಿತಾ
ವಾಹ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ತೋರಿಬರುವುವು ಈತನು
ಮಾರವಾಳಸಿಗೆ ಆನು ವಿಧದಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದುಳಿದವ
ನೆಂದು ತೋರುವುದು ಒಂದೆರಡು ವಿಷಯ
ಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನಿಗಿಂತಲೂ ಈತನೇ ಅಧಿಕ
ಪ್ರಬೇಕಾಗುವುದೆಂದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು
ಮಾರವಾಳಸನ ಗಾಂಧಿಯೇನೋ ಅದ್ಭುತವೂ
ರ್ಗಗಳೂ ಆಗಿದೆಯೆಂಬುದು ನಿಜವು; ಆತನ
ತಾ ಪ್ರವಾಹದ ವೇಗವನ್ನೂ ಪ್ರತಿಭಾ ಸಂಪತ್ತಿನ
ಸೃಷ್ಟಿವನ್ನೂ ಮೀರಿಸತಕ್ಕ ಕವಿಗಳು ಅಪೂರ್ವ
ಬುದ್ದಿ ವಾಸ್ತವವು. ಆದರೆ ಆತನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ
ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕತೆಯೂ ಪಾಂಡಿತ್ಯವೂ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರು

ವುದಿಲ್ಲ ತಿಮ್ಮಣ್ಣಭಟ್ಟನು ಒಳ್ಳೆ ವಿದ್ವಾಂಸನು.
ಅದುದರಿಂದ ಆತನ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬಂಧಗೊರುವವು
ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಸನದಂತೆ ಹೆಚ್ಚಿನವೆನ್ನಬೇಕಾಗು
ತ್ತದೆ ಮಹಾಭಾರತದ ಮೊದಲ ಹತ್ತು ಸರ್ವಗಳನ್ನು
ರಚಿಸುವಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಪ್ರತಿಭಾ ಪ್ರವಾಹ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ
ಎಡೆಯಿರುವಷ್ಟು ಮುಂದಿನ ಎಂಟು ಸರ್ವಗಳಲ್ಲಿ
ಲ್ಲವೆಂದು ಆ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಕುಲನೆ ಮಾಡಿ
ನೋಡಿದರೆ ತಿಳಿಯಬಹುದು ಹೀಗಾಗುವುದಕ್ಕೆ
ಆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಕಥಾವಸ್ತುಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಿನ
ವಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ನಾನು ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ
ಶಾಂತಿಸರ್ವದಲ್ಲಿ ರಾಜನೀತಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ
ಯಷ್ಟೆ. ಅದನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗುವಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆ
ಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಅವಕಾಶವು ಕಡಿಮೆ. ಅಲ್ಲಿ
ಬೇಕಾದುದು ಸಾಂಡಿತ್ಯದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಕವಿತಾ
ಶಕ್ತಿ. ತಿಮ್ಮಣ್ಣಭಟ್ಟನು ಅದನ್ನು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ರೀತಿ
ಯಲ್ಲಿ ಪೂರೈಸಿರುವನು ಈತನು ವಿಶೇಷ ಪ್ರತಿಭಾ
ವಂತನೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸತಕ್ಕ ಹಲವು ಅಂಶ
ಗಳು ಈತನ ಕೃಷ್ಣರಾಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ
ಉಂಟು ಈ ವಿಷಯವಾದ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಎಂದರೆ
ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ತಿಮ್ಮಣ್ಣಭಟ್ಟ ಇವರ ಶೈಲಿ
ಗಳ ಕುಲನಾತ್ಮಕ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು. ಲೇಖನ ವಿಸ್ತರ
ಭಯದಿಂದಲಾಗಿ, ಇಲ್ಲಿ ಬರೆವುದಕ್ಕೆ, ಪ್ರತ್ಯೇಕ
ವಾಗಿ ಬರೆವುದಕ್ಕೆ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದೇನೆ

ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಆಳಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ
ಬಾಳಿದ ಕವಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕರಿರು ವುದರಿಂದ
ಹಲವರು ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ
ವರೇ ಕವಿಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಚರಿತ್ರೆಗಳು
ಬರೆದಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಪ್ರಸ್ತುತ
ದಲ್ಲಿ ಇವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ವಿಮರ್ಶಿಸಬೇಕೆಂಬುದೆಂದರೆ,
ಈಗಲೇ ಇಚ್ಛಿಸಿದುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದ ಬಳಿದ ಈ
ಲೇಖನವು ದೂಡದೊಂದು ಗ್ರಂಥವೇ ಅಗಬಹುದು
ಆದುದರಿಂದ ಆ ತೊಡಕಿಗೆ ಹೋಗದೆ ಒಟ್ಟಾರೆ ವಿಜಯ
ನಗರದ ಅರಸರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ
ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಉಂಟಾಗಿ
ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಲಿಲ್ಲಾ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು
ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ ಈ ಲೇಖನವನ್ನು ಉಪಸಂಹರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಭದ್ರಂ ಶುಭಂ ಮಂಗಳಂ.

(All Rights Reserved by the Author)

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ

ಜೈನಧರ್ಮದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ.

(ಲೇಖಕರು:—ಪ್ರೊ. ಶ್ರೀಪಾದ ರಾಮ ಶರ್ಮಾ ಎಮ್. ಎ. ಫರ್ಗ್ಯೂಸನ್ ಕಾಲೇಜು, ಪುಣೆ)

ವಿಜಯನಗರದ ವೈಭವವು ಅನೇಕ ಮೈಗಳುಳ್ಳ ವಜ್ರದಂತಿರುವದು. ಅದರೊಳಗಿನ ಒಂದಂಶವನ್ನು ಕುರಿತು ಇಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾಗುವದು. ವಿಜಯನಗರದ ಆಧಿಪಾತಿಕ ವೈಭವವು ಎಷ್ಟೇ ಮಿಗಿಲಾದದ್ದು ಇದ್ದರೂ ಅವರ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮುಂದೆ ಅದು ತೀರ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ತೋರುವದು. ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಾದ ಹಿಂದುಗಳ ಧರ್ಮಜಾಗೃತಿಯ ತೆರೆಯೇ ವಿಜಯನಗರದ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು ಆದರೆ ಆ ಜಾಗೃತಿಯ ಮೂಢ ಭಾವನೆಯದಲ್ಲ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಉಪಟಳದಿಂದ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಕೊಡಗಲಹುದಾದ ಸಂಕಟದ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಅವರ ಸದ್ವಿರ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದಿತು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಮುಸಲ್ಮಾನ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಶುನಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸುಲ್ತಾನರು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಬಂದು ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಹಾಕು ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಅದರ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸ್ವರೂಪವು ವಿಕೃತವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವದು. ವಿಜನಾಗಿಯೂ ಆ ಕದನವು ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವರೂಪದ್ದಿದ್ದಿತಲ್ಲದೆ ಬೇರೊಂದಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ತಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ ವಿರೋಧಿಗಳ ಸಂಗಡ—ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಕೂಡ ಸಹ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯಿಂದ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಚರ್ಚಿಸಿ ಹೊರಟರೆ ಅದೊಂದು ಬೇರೊಂದು ಹೊತ್ತಿಗೆಯೇ ಆಗಬಹುದು. ಅದನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಲು ಆಧಾರಗಳೇನೂ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ಅವರ ಉದಾರ ಧೋರಣೆಯ ಬೇರೊಂದು ಅಂಶ

ವನ್ನು ಕುರಿತು ಎಂದರೆ ಜೈನ ಧರ್ಮದವರಿಗೆ ಅವರಿಂದ ದೊರೆತ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಇಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸುವೆನು.

ಡಾ. ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿ ಅಯ್ಯಂಗಾರರು ಹೇಳಿದಂತೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ತಡೆ ಹಾಕುವದಕ್ಕಾಗಿ ಉದ್ಧರಿಸಿದ ಈ ಪ್ರಚಂಡ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಂದೋಲನವು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಹಿಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಘಟಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸುರಕ್ಷಿಸುವ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ್ದಿತು. ಜೈನಧರ್ಮದ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಆಶ್ರಯಗಳ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾ ಇವುಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿತ್ತು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ತನ್ನ ಒಲವಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಧೋರಣವು ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. (೧) ಬಳ್ಳಾರಿಯ ಒಂದು ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದೇನೆಂದರೆ, ವೆದಲನೆಯ ಹರಿಹರನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ವರ್ತಕರು ಶಾಂತಿನಾಥ ಜಿನೇಶ್ವರ ಮೂರ್ತಿಯೊಂದರ ಸ್ತುತಿವ್ರತನೆ ಮಾಡಿದರು. ಆ ಮೂರ್ತಿಯ ಗವ್ವು ಗೆಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಂಡ ಕುದಾನ್ವಯದ ಅನುರಕ್ತೀ ಅಚಾರ್ಯರ ತಿಷ್ಠನಾದ ಮಾಘನಂದಿ, ಸರಸ್ವತಿಗಚ್ಚ ಮೂಲಸಂಘದ ಬಲಾತ್ಕಾರಗಣ ಇವರ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. (೨) ಜೈನರ ವಿಷಯವಾಗಿರುವ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬುಕ್ಕುಗಿ ರಾಯನ ಕಾಲದ ಸು. ೧೫೬೮ ನೆಯ ಇಸ್ರಿಯ ಶಾಸನವು ಅತಿ ಬೋಧಪ್ರದವಾಗಿರುವದು—

“ಶ್ರೀವೀರ ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜೈನರಿಗೂ ಭಕ್ತರಿಗೂ (ವೈಷ್ಣವರಿಗೂ) ನಡುವೆ ಜಗಳ ಬಂದಿತು.

(1) Krishnaswami Aiyangar, Some Contributions of S. India to Indian Culture, pp. 298-99.

(2) Rangacharya, Inscriptions of the Madras Presidency I, by 458.

ಅಗ ಎಲ್ಲ ನಾಡಗಳ ದೈವದ ಜನರು [ಜೈನರು]-- ಬುಕ್ಕರಾಯನಿಗೆ ಭಕ್ತರಿಂದಾದ ಅನ್ಯಾಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು, ಆ ರಾಯನು ಹದಿನೆಂಟು ನಾಡುಗಳ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನೊಡಗೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಯ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರಹಸ್ತದಲ್ಲಿ, ಜೈನರ ಹಸ್ತವನ್ನೊಪ್ಪಿ ವೈಷ್ಣವರ ದರ್ಶನ (ಧರ್ಮಸ್ಥಳ) ದಲ್ಲಿಯೂ ಜೈನದರ್ಶನದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವದೇ ತರಹದ ಭೇದವಿಲ್ಲೆಂದು ಸಾರಿ ಶಾಸನವನ್ನಿಡಿದು ದೇವಂವರೆ, ' ಜೈನದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಎಂದಿನಂತೆ ಪಂಚ ವಾಕ್ಯಗಳ ಹಾಗೂ ಕೆಲಸಗಳ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ ಭಕ್ತರಿಂದ ಜೈನದರ್ಶನದ ಹಾನಿ ಇಲ್ಲವೆ ಅಭ್ಯುದಯವು ಅದರೆ, ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರು ಅದು ತಮ್ಮ ದರ್ಶನದ ಹಾನಿ ಅಥವಾ ಅಭ್ಯುದಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. (೧) ಈ ರೀತಿಯ ಶಾಸನವನ್ನು ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರು ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಬಸದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರಪದಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರಿರುವವರೆಗೂ ವೈಷ್ಣವರು ಜೈನದರ್ಶನವನ್ನು ಸುರಕ್ಷಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ವೈಷ್ಣವರೂ, ಜೈನರೂ ಒಂದೇ ಅವರು ಭಿನ್ನರಾಗಿರುವರೆಂದು ಭಾವಿಸಕೂಡದು. '೪

ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ, ವಿವರಿಸಲಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ, ಬುಕ್ಕನು (ಭವ್ಯರ) ಜೈನರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಕ್ಷಸ್ತಾತಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಪುನರನ್ಯ ರಕ್ಷಿಸುವ ಭಾರವನ್ನು ತನ್ನ ಧೈರ್ಯವಿಧಾನವಾದ ಭಕ್ತರ [ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರ] ಮೇಲೆ ಹೇರಲಾಯಿತು. (೫) ಜೈನರ ಸಂಬಂಧವಾಗಿರುವ ಇಂತಹ ಘೋರವಾದ ಮಾಲಿಕ, ಜೈನರು, ಬರಬರುತ್ತ ಕೆಲ ಹಜ್ಜಿಗಳನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಯಾಕೆಂದರೆ, ಕ್ರಮಬೆಳಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಶಿಲಾಶಾಸನದಂತೆ ವಿಜಯನಗರದ ಮೊದಲನೆಯ ದೇವರಾಯನ ಅರಸಿಯಾದ ಭೀಮಾದೇವಿಯು, ಜೈನ ಆಚಾರ್ಯನಾದ ಅಭಿನವ ಚಾರ್ ಕೀರ್ತಿ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯನ

ಶಿಷ್ಯರಾಗಿದ್ದಳೆಂದೂ, ಬೆಳಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಮಂಗಳಾ ಯ ಬಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿನಾಥನ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಳೆಂದೂ, ತೋರುತ್ತದೆ ೬ ಜೈನಮತದಲ್ಲಿ ನಿರುಪಮ ಶ್ರದ್ಧೆಯುಳ್ಳವರು ಇರುಗುವನೆಂಬ ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರನ ವಿಶ್ವಾಸದ ಜೈನ ದಳವಾಯಿಯ ವಿಜಯನಗರ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಬಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಅವುಗಳಿಗೆ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು ಹಂಪಿಯೊಳಗಿರುವ ಗಾಣಗಿತ್ತಿ-ಗುಡಿಯ ದೀಪಮಾಲೆಯ ಕಂಬದ ಮೇಲಿರುವ ಶಿಲಾಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ, ಜನಹಾಗೂ ಜನಶಾಸನಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ ಮೇಲೆ ' ಜೈನಾಚಾರ್ಯನಾದ ಸಿಂಹ ನಂದಿಯು ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅರಳತನಾಗಿ ಅಚರಿಸುವ ಹರಿಹರನ ದಂಡನಾಯಕನಾದ ಜೈನ ಅಧವಾ ಜೈನರ ಮಗನಾದ ಇರುಗವನು ಕುಂಭ ಜನನಾಥನ ಗಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ' ಎಂದು ಬರೆದಿರುವದೆ. ಮೇಲಾಗಿ, ಈ ಇರುಗವನ ಅಧವಾ ಇರುಗದೇಶ ಅಧವಾ ದಂಡನಾಥನು ನಾನಾರ್ಥಕತ್ತಮಾಲಾ ಮೆಂಬ ಜೈನರಬ್ಬ ಕೋಶನನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಕಂಚಿಯೊಳಗಿನ ಒಂದು ಶಿಲಾಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ, ಇನ್ನೊಂದು ಹರಿಹರನ ಮಗನೇ ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಕೀರ್ತಿಗಾಗಿ ವೈಷಯ (ವೈಷಯ ಅಥವಾ ಜೈನರ ?) ದಂಡನಾಯಕನ ಮಗ ಇರುಗವನು, ಜೈನ ಬಸ್ತಿ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. [೭] ಅವನ ಮಗನೂ ಕೂಡ ಜೈನರಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನವನ್ನು ಕೊಡುವ ಧೋರಣನನ್ನೇ ರಚಿಸಿ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ [೮]

ಮುಂದೆ (ದಕ್ಷಿಣಕಾಸರ ಜಿಲ್ಲೆ) ಯೊಳಗಿನ ಗುರುಗಳ ಬಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಾಸನವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಮಂದರಾಯನೇ ತಾನಾಗಿ ಜೈನ ಗುಡಿಗೆ ಬಸವಕ್ಕಿತ್ತ ಸಂಗತಿಯು ಇರುತ್ತದೆ (೯) ವಿಜಯನಗರದ ಸುಗಮ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ

(3) Cf. Girnar Rock Edict XII (H) of Asoka, p. 18, No. 20 above

(4) Epigraphica Carnatica II, SB 344, Trans. pp. 146-47.

(5) Cf. Heras The Aravidu Dynasty of Vijayanagar I. p. 539. Longhurst. Hampi Ruins Described and Illustrated, pp. 25-6.

(6) Epigraphica Carnatica II, SB. 337.

(7) Hultzsch, South Indian Inscriptions I, pp. 156 ff. Ep. India VII, pp. 115-16.

(8) Ibid, VIII, p. 22; Cf. Heras, Op. Cit I, p. 539.

(9) Rangacharya, Op. Cit. II, Sk. 116.

ಇಮ್ಮಡಿ ದೇವರಾಯನು, ಅದೇ ಜಿಲ್ಲೆಯೊಳಗೆ, ಜನಾ
ಒಯಗಳಿಗೆ, ಅಂತಹ, ಅನೇಕ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟ
ನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಊರೊಳಗೆ ಬರಲಿರುವ ಪ್ರತಿ
ಯೊಂದು ಎತ್ತಿನ ಒಡ್ಡೆಯೊಳಗಿನ ಒಂದು ಬತ್ತದ
ಕೊಳಗವು ಬಸರೂರಿನ ಬಸದಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತಿತ್ತೆಂದು
ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಶಾಸನದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.
[೧೦] ಅದೇ ಇಮ್ಮಡಿ ದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ,
ಮಂಗಳೂರು ರಾಜ್ಯದೊಳಗೆ ನಾಗಮಂಗಲದ ದೇವ
ರಾಜ ಒಡೆಯನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ (೨೯-೧-೧೪೩೦)
ಶ್ರೀಭುವನ ಚೂಡಾಮಣಿ ಚೈತ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ
ಗೋಸ್ಕರ ಅಭಿನವ ಚಾರುಕೀರ್ತಿ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ
ನಿಗೆ ದಾನ ಕೊಟ್ಟದ್ದು ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನದಿಂದ
ಕಂಡು ಬರುವುದು [೧೧] ಇಮ್ಮಡಿ ದೇವರಾಯನ
ವಿಜಯನಗರದ ವಿಲಾಸವು, ದೇವರಾಯನು
“ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವಾಗಿದ್ದನೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿ
ದ್ದರೂ, (೧೨) ಅವನು ಜೈನರಿಗೂ ಆಶ್ರಯವನ್ನು
ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ ಆ
ಶಾಸನದಲ್ಲಿರುವದು, “ಚಂದ್ರತಾರಕೆಗಳಿರುವ ವರಿಗೆ
ತನ್ನ ಯಶಸ್ಸೂ ಮಣ್ಯವೂ, ಅಬಾಧಿತವಾಗಿ ನೆಲಿಸಿರ
ಬೇಕೆಂದು, ನ್ಯಾಯವಾದವನ್ನು ಘೋಷಿಸಬಲ್ಲ, ಜ್ಞಾನ
ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುವ ಅರ್ಪಣಾ ವಾರ್ತನಾಧನ
ಸಲುವಾಗಿ ಚೈತ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು ಅದು
ಕರ್ನಾಟಕ ದೇಶದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ದೇವರಾಯನ
ನಲಿವೀಡಾದ ವಿಜಯನಗರದ ಎಲೆ ಎಡಿಕೆಯ
(ಕ್ರಮಕ ವರ್ಣಾಪಣ) ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿದ್ದಿತು (೧೩)
ಇಮ್ಮಡಿ ದೇವರಾಯನ ಮಗನಾದ ವೀರಪಾಕ್ಷನ

ಕಾಲದಲ್ಲಿ (೧೪) ಎಂಟು ಜನ ವರ್ತಕರು, ಬದಿರೆ
ಯಲ್ಲಿಯ ಚಂದ್ರೋಗ-ಪಾರ್ವತ-ತೀರ್ಥಂಕರ ಚಂದ್ರ
ಪ್ರಭಸ್ವಾಮಿ ಮಾರ್ತಿಯ ಅಭಿಷೇಕ ಅರ್ಚೆಗಳಿಗಾ
ಗಿರು. ಶಾಸ್ತ್ರವಿಹಿತ ದಾನಧರ್ಮಗಳಿಗಾಗಿಯೂ
ಬರಕೂರು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ, ವಿಟ್ಟರಸನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ
(೧೫) ಚಾರುಕೀರ್ತಿ ಪಂಡಿತವೇವನ ಹೇಳಿಕೆಯ
ಮೇರೆಗೆ ದತ್ತಿಗಳನ್ನಿತ್ತರು. ವಿಜಯನಗರದ ನರಪತಿಗ
ಲ್ಲಿದ್ದ ಫನಪಡೆದ ಕೃಷ್ಣ ದೇವರಾಯನು (೧೫೯೯-೧೬೨೯)
ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದಾನಕೊಡುವದರಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ಪಡೆದ
ದ್ದನಷ್ಟೆ. ಅವನು ಚಿಂಗಳಪುಟ್ಟ ಜಿಲ್ಲೆಯೊಳಗಿನ
ಸೈಲೋಕ್ಯನಾಥ ಜಿನಾಲಯಕ್ಕೂ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು
ಕೊಟ್ಟನು (೧೬) ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸುಮನೆ
ತನದ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಒಡೆಯರು ಕೂಡ, ತಮ್ಮ ಮನೆ
ತನದ ಹಿರಿಯರ ಸರ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದ
ರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯೊಳಗಿನ
ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ, ರಾಮರಾಯನು ತನ್ನ ತಂದ
ಯಾದ ವಲ್ಲರಾಜ ಒಡೆಯನ ಕೀರ್ತಿಯ ಸಲುವಾಗಿ
ಕುರುಗೋಡು ಗ್ರಾಮದೊಳಗಿನ ಜಿನಾಲಯಕ್ಕೆ
ಭೂದಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.
(೧೭) ಹೊಯ್ಸಳ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನು ರಾಮಾನುಜ
ಮತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸದ ಮೇಲೆ, ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಇಳಿ
ತರುವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.
ಅದರೂ ವಿಜಯನಗರದವರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ಅ
ಧರ್ಮವು ರಾಜರಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಸಹಜ
ವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು.
ಮುಡಬಿದಿ, ಕಾರ್ಕಲ, ಯಣ್ಣೂರು ಮುಂತಾದ
ಕಾನದಾ ಜಿಲ್ಲೆಯೊಳಗಿನ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಜಯನಗರ

(10) Ibid, Sk. 27.

(11) Mangesha Rao, **Mudabidareya Hosa Basadiya Sila-sasanagalu**
(Twelveth Karnataka Sahitya Sammelan Report 1927, p. 152.

(12) Hultzsch, Op. Cit I, p. 166.

(13) Ibid, p 164

(14) See Surayanarain Rao, **The Never-to be forgotten Empire**, Ch.
XVI, pp. 331-43.

(15) Mangesha Rao, Op Cit. p. 157

(16) Rangacharya Op. Cit. I, p. 375, **Madras Epigraphical Report**,
1901, 188.

(17) Rangacharya, Op Cit. I, by 113, **Madras Epigraphical Report**
1904, 63.

ರದ ಮಂಡಲಿಕರಂದ, ಜೈನಧರ್ಮವು, ಎಷ್ಟೋ
ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು.
ಆ ವಿಷಯವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಈ ಲೇಖದ
ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಮೀರಬೇಕಾಗುವದು. ವಿಜಯ

ನಗರದ ರಾಯರು ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಶ್ರಯದವಿಷಯ
ವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು, ಧಾರ್ಮಿಕ
ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅವರ ಉದಾರ ಧೋರಣವನ್ನು
ಸಾಕಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ.

ವಿಜಯನಗರ.

೧

ಶ್ರೀಪಂಪಾಪತಿಯಿತ್ತು ಪ್ರೇಮವರವೇ ।
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯತನೋತರುಶ್ರೇಷ್ಠ ಫಲವೇ ।
ಹರಿಹರ ಸ್ಥಾನ ಪನಾ ವಿಜಯಧ್ವಜವೇ ।
ಸಿರಿಕರ್ಣಾಟಕ ರಾಜ್ಯವೇ ವಿಜಯನಗರ ॥

೨

ಪ್ರೇಮದಿ ಪ್ರಜೆ ಪೂಜಿಸಿ ಪೊರೆದ ಕಲಿಯೇ ।
ಸರರಾಜಗೃಹ ರೋಲಿಸಿದ ರವಿಯೇ ।
ಮದದರಿಮೈಗಳ ಮೆಟ್ಟಿ ಮೆರೆದ ಹರಿಯೇ ।
ನಮ್ಮ ಹೃದಯದ ಹೆಮ್ಮೆಯೇ ವಿಜಯನಗರ ॥

೩

ಚಿತ್ರ ಕವಿತಾ ಗಾನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಿಲ್ಲ ।
ದಿವ್ಯ ವಿದ್ಯಾ ಜ್ಞಾನ ಸುಗುಣ ಶಿಕ್ಷಣಕೆಲ್ಲ ।
ಶಾಂತಿ ವೀರೈದಾರ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯಕೆಲ್ಲ ।
ಪ್ರೇಮ ಮಡಿಲಿತ್ತಮ್ಮ ನೀ ವಿಜಯನಗರ ॥

೪

ನಿಜವಲ್ಲ ನಿನ್ನಳಿವು ಮರೆಯಾದೆಯಷ್ಟೆ ।
ವಳು ಬೀಳಿನ ಧರ್ಮ ತೋರಿಸಿದೆಯಷ್ಟೆ ।
ನಿನ್ನ ದವನತಿಯದತ್ಯುನ್ನತಿಯದಷ್ಟೆ ।
ನಿನಗಳವೆ ಚಿರಜೀವಿ ಹೇ ವಿಜಯನಗರ ॥

೫

ನಿಶಿಯೊಳು ಮೇಳವು ಮುಸುಕೆ ಧರ್ಮ ಕಶಿಯಂ ।
ನಡೆಯೊಳು ತಡೆತಡೆ ದೆಡೆವುತ್ತಿರೆ ಜನಮುಂ ।
ಭರದೊಳು ಬೀಸುತೆ ಬಿಳಗಿದೆ ತಿಳಿ ಬೆಳಕಂ ।
ಸುಜನವಂದಿತ ಶಕ್ತಿಯೇ ವಿಜಯನಗರ ॥

೬

ಜಗದತಿಭಾಗ್ಯದ ಬೀಡನು ಜರೆದಳು ನೀ ।
ನವರತ್ನವ ರಾಶಿಗಳೊಳಗಿಳಿದಳು ನೀ ।
ಅಂದಿನ ಸಿರಿಯರಸಿಯಳಂದದ ಮೊಗನೀ ।
ಇಂದಿಗು ಜಗ ಸೊಜಿಗ ನೀ ವಿಜಯನಗರ ॥

೭

ಪಂಕಜವು ಪೃಥ್ವಿ ರಾಜ್ಯಹೂ ಹಾರದಲಿ ।
ಭಾರತದ ಕಣ್ಣು ರಾಣಿ ತೆಂಕಣದಲ್ಲಿ ।
ವರ್ಷ ವನ್ನೂರಿಂಕು ಘನತೆ ಶಿಖರದಲಿ ।
ಪೊಳೆದಳಿದು ಪೊಡೆಯಾ ಹಾ ವಿಜಯನಗರ ॥

೮

ಎಂದಿಗೂ ನೀನಾಳು ನಮ್ಮ ಹೃದಯದಲಿ ।
ನಿನ್ನ ಕೇರಿ ಜ್ಯೋತಿ ಬಿಳಗುತಿರಲಿ ।
ನಿನ್ನಾತ್ಮ ಬಲದಮ್ಮ ನೆಚ್ಚರಿಸುತಿರಲಿ ।
ನಿನ್ನ ಸಿರಿ ಮರಳತರೆ ಜಯ ವಿಜಯನಗರ ॥

“ ಅಶ್ವತ್ಥ ” ಬೆಂಗಳೂರು.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾರ್ವಕೋತ್ಸವದ ಮಹತ್ವ.

ಬರೆದವರು-- ಡ್ರೀಮನ್ ಜೋಗ ವಿಕ್ರನಾಥರಾಯರು ಬಿ ಎ ಎಲ್. ಬಿ.ಎಂ. ಎಲ್. ಸಿ ಧಾರವಾಡ

೧೯೩೬ ರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಘನತೆ ಹೊಂದಿದ ಕೊನೆಯ ಮಹಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಹಂಪೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ವಾರ್ಕೋತ್ಸವವು ಜರುಗುವದೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಓದಿ ಅನಂದೋತ್ಸಾಹ ಪುಲಕಿತನಾಗದ ಕನ್ನಡಿಗನ-- ಅದೇಕೆ? ಭಾರತೀಯನು ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಬಹುದೆಂದು ನನಗಂತೂ ಎನಿಸುವದಿಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಹಿಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಾಗಿದ್ದು ಮಹಾಸಂಕಟವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಅದನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ಇಡೀ ಭರತ ಖಂಡಕ್ಕೆ ಮಹೋಪಕಾರ ಮಾಡಿರುವುದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಸುಮಾರು ೨೫೦ ವರ್ಷಗಳ ಆಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡಿದ ಇತಿಹಾಸವು ಅತ್ಯಂತ ಉಜ್ವಲವಾಗಿರುವದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದು ಅತಿಶಯ ಮಹತ್ವದ ಉತ್ಸವವಾಗಿದೆ ಇಂತಹ ಸ್ವಾರ್ಕೋತ್ಸವಗಳೆಂದರೆ ಸಿತ್ಯಮಾಣವನ್ನು ನೆನೆದಂತೆ. ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರಾದ ಆ ಮಹಾಮಹಿಮುರ ಅದ್ಭುತ ಪರಾಕ್ರಮದ ಅದ್ವಿತೀಯ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಅಪ್ರತಿಮ ಸಾಹಸದ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಏಳೆಯ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ನಾವು ಕನ್ನಡಿಗರು, ಎಲ್ಲ ಕನ್ನಡಿಗರೂ, ನಮ್ಮವರು; ಕರ್ಣಾಟಕ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಂತ ಇದು ನಮ್ಮ ಮಂತ್ರವಾಗಿರುವದು. ಹೆಮ್ಮೆ ಹೆಚ್ಚಬೇಡಿ ಅಭಿಲಾಷೆಗಳಿಲ್ಲದಿರುವ ನಾಡನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅತ್ಯಂತ ಘನವಾದ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನಾವು ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ ಕರ್ಣಾಟಕಕ್ಕೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಶಾಸನ ಸಭೆ, ನ್ಯಾಯಾಸನ, ಬಂದರ, ಹಡಗುಪಡೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ವಿವಾಳವು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಣ- ಸಂಸ್ಕೃತಿ- ಉದ್ಯೋಗ - ವ್ಯಾಪಾರ-ಕೃಷಿಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾಗಿರುವದು. ಇವುಗಳಿಲ್ಲ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಥವಾ ಮೂಲವಾದ ಕರ್ಣಾಟಕ ಏಕೀಕರಣವು ನಮ್ಮ ಮೊದಲನೆಯ ಹಾಗೂ ಜೀವಾಳದ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿರುವದು. ಕರ್ಣಾಟಕದ ಸದ್ಯದ ಮುಖಂಡರ ಮೇಲಂತೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕರ್ಣಾಟಕಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡುವ ದೊಡ್ಡ ಹೊಣೆ ಬಿದ್ದಿದೆ.

ನಾಡಹಬ್ಬ, ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಹಾ ಪುರುಷರ ಉತ್ಸವಗಳು, ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ಮೊದಲಾದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳ ಯೋಗದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿಯುಂಟಾಗುವದು ಜನರು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಕೂಡಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಏಳಿಗೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲು ಈ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಇವುಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಬಹಳ ಸಂಕುಚಿತವಾದಿರುವದು. ಅಖಿಲ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಉತ್ಸವವು, ಈ ಎಲ್ಲ ಉತ್ಸವಗಳ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ಉತ್ಸವವು, ಈ ವಿಜಯನಗರಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ವಾರ್ಕೋತ್ಸವವಾಗಿದೆ. ಈ ಉತ್ಸವದ ಕಲ್ಪನೆಯು ಭವ್ಯವೂ ಅಷ್ಟೇ ಉಪಯುಕ್ತವೂ ಆಗಿರುವುದು. ೧೯೩೬ರಲ್ಲಿ ಹಂಪೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ಆಭಿಷೇಕಪೂರ್ವವಾಗಿ ಜರುಗಿಸಿದರೆ, ರೋಮಾಂಚಕಾರಿಯಾದ ರಾಯರ ವೀರಚರಿತ್ರೆಯ ಶ್ರವಣ--ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಲ್ಪನೆ--ಬಗೆಬಗೆಯ ವಿವಿತ್ಯಮೈಲನಗಳು--ಅಟಿಮೇಲಾಟಗಳು--ಈ ಉತ್ಸವನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾಗುವ ವಿಪುಲ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಕಟನೆ--ವಿವಿಧ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು--ನಮ್ಮ ಅಭಿಮಾನದ ನಷ್ಟವಾದ ರಾಜಧಾನಿಯ ಶೇಷಗಳ ದರ್ಶನ--ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದಾಗುವ ಪರಿಣಾಮದ ಅದ್ಭುತತೆಯು ಕಲ್ಪನಾಗಮ್ಯನಾದುದು. ಜಾರ್ಜ್ ವಾಸಿಂಗ್ಟನ್ನಿನ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಅಮೇರಿಕನ್ನರೂ ನೆಪೋಲಿಯನ್ನಿನ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಫ್ರೆಂಚರೂ ಶಿವಾಜಿಯ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಮರಾಠೆಗರೂ ಅವರಂತೆಯೇ ವಿಜಯನಗರದ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಕನ್ನಡಿಗರೂ ಜಾಗೃತರಾಗಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋದ್ದರಲಾರರು. ಇಂತಹ ಉತ್ಸವಗಳೆಲ್ಲ ಕೇವಲ ಹಿರಿಯರ ಬಗ್ಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಿರದೆ ಬಹುಶಃ ನಮ್ಮ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಬೆಳಕನ್ನೀಯುವುದಕ್ಕಿರುವವು.

ಅದುದರಿಂದ ವಿಜಯನಗರೋತ್ಸವವನ್ನು ವಿಜಯನಗರದ ಕೀರ್ತಿ ವೈಭವಗಳಿಗೊಪ್ಪುವಂತೆ ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಸ್ವದೇಶ ಸ್ವಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅಭಿಮಾನವೂ ಶಾರ್ಯ ಸಾಹಸಾದಿಗಳೂ ಜಾಗೃತಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದವರ ಕಾರ್ಯ.

ಬರೆದವರು:--**ಶ್ರೀ. ಕುಲಕರ್ಣಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದರಾಯರು.** ಬೆಳಗಾವಿ.

ವಸ್ತುವೊಂದು ಇದ್ದು ಅದು ತನ್ನದೆಂಬ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಬಂದಮೇಲೆಯೇ ಅದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಕರ್ಣಾಟಕ-ಕನ್ನಡ-ಎಂಬಭಿಧಾನವು ಅದಾವಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಆಗಲೊಲ್ಲದೇಕೆ ಒಂದು ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ-ದೇಶಕ್ಕೆ-ಭಾಷೆಗೆ ಬಂದಮೇಲೆಯೇ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವದ-ಕನ್ನಡತನದ-ಕಲ್ಪನೆ ಬಂದಿತೆಂಬುದು ಸಹಜ. ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವದ ಕಲ್ಪನೆಯು ಎಂದು ಉದಿಸಿತೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ, ಮೊದಲು ಕರ್ಣಾಟಕ ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳು ಎಂದು ಉತ್ಪನ್ನವಾದುದೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೯ ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಯ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳೇ ಉಪಲಬ್ಧವಿವೆ. ಭಾಷಿಕೆ ಮೂರ್ತ ಸ್ವರೂಪ ಬಂದದ್ದಿತೆಂದ ಮೇಲೆ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವದ ಕಲ್ಪನೆ ಬಂದದ್ದಿತೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕಿಯ ಬೇಡ. ಕರ್ಣಾಟಕ ಕನ್ನಡ-ಶಬ್ದವು ಇದಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದಿಂದಲೇ ಪ್ರಚಾರ ದಲ್ಲಿದೆ. ಶೆಟ್ಟಿಯನ್ ಸರಾಂತಕನ್ ಎಂಬ ಪಾಂಡ್ಯ ರಾಜನು ಸುಮಾರು ೭೭೦ ರಲ್ಲಿ ಬರೆಸಿಕೊಟ್ಟ ವೇಲ್ವ ಕುಡಿ ತಾಮ್ರಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ಕರುನಾಡುಗನ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಆರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿಯೆ ವರಾಹಮಿಹಿರನು ತನ್ನ ಬೃಹತ್ಸಂ ಹಿತೆಯಲ್ಲಿ 'ಕರ್ನಾಟ' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿ ದ್ದಾನೆ. ಕ್ರಿ. ಶ. ೨ ನೆಯ ಶತಮಾನದವನೆಂದು ಪುಕ್ಕಾತ್ಯನಿದ್ದಾಂಸರಿಂದ ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶೂದ್ರ ಕನ ಮೃಚ್ಛಕಟಿಕ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ 'ಕರ್ಣಾಟ' ದೇಶದ ಹೆಸರು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ನೋಮದೇವನ ಕಥಾ ಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಈ ಕರ್ಣಾಟಶಬ್ದವು ಬರುವುದರಿಂದ ಅವನ ಮೂಲ ಗ್ರಂಥವಾದ ಗುಣಾಧ್ಯನಬೃಹತ್ಕಥೆ ಯಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ಈ ಗುಣಾಧ್ಯನೂ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧ನೆಯ ಇಲ್ಲವೆ ೨ ನೆಯ ಶತಮಾನದವನು, ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಣಾಟ ಶಬ್ದವು ಬಂದಿರು ವುದು. ಮಹಾಭಾರತವು ಕ್ರಿ. ಶ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ರಚಿತವಾದುದು. ಕೆಳಗಣ ಈಚ್ಚಿನಲ್ಲಿಯೂ ಆಕ್ರ

ರಿಂಕಸ್ ಎಂಬ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಮೊದಿತ ಕ್ರಿಸ್ತ ಶಕ ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಒಂದು ಗ್ರೀಕ ನಾಟಕ ದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡುವಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ. ಶ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಕರ್ಣಾಟಕ-ಕನ್ನಡವೆಂಬ ಜನಾಂಗವೊಂದು, ದೇಶ ವೊಂದು, ಭಾಷೆಯೊಂದು ರೂಪುಗೊಂಡದ್ದಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು

ಕರ್ಣಾಟಕ ಕನ್ನಡವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಜನಾಂಗ ವೊಂದು ರೂಪುಗೊಂಡದ್ದಿತೆಂದು ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವದ ಕಲ್ಪನೆ ಬಂದದ್ದಿತೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ- ಜನಾಂಗವಾಗಿ ರೂಪು ಗೊಂಡ ಹಲ ವಂಶಗಳು ಇಂದಿಗೂ ತಮ್ಮ ತನದ ಆರವಿಲ್ಲದೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ತಾವಾ ಡುವ ಭಾಷೆಗೆ ಮೂರ್ತಸ್ವರೂಪ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ವ್ಯವಹಾರದ ಭಾಷೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಎಂದು ಬರುವುದೋ ಅಂದೇ ಅವರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮತನದ ಹೊಳವು ಬಂದಂತೆಗುವುದು. ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಯನ್ನೇ ವ್ಯವಹಾರದ ಭಾಷೆಯ ನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯಿದ್ದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವದ, ಕನ್ನಡತನದ, ಆರಿವು ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವೆ ಇದೆ. ಶ್ರೀ. ಟಿ. ಎಸ್. ವೆಂಕಣಯ್ಯನವರಂಥ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧ನೆಯ ೨ನೆಯ ಶತಮಾನ ದಿಂದಲೇ ಗ್ರಂಥಗಳು ರಚಿತವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಊಹೆ ಯೊಂದನ್ನು ಮಂವಿರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‡ ಈ ಊಹೆಯು ನಿಜವಾದ ವಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಅದೊಂದು ಹೆಮ್ಮೆಯ ವಿಷಯವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾ ಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ದೊರೆವ ವರೆಗೆ ಅದೊಂದು ಊಹಾಸಂಪ್ರಾಪ್ಯದ ಮಾತೆ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈಗ ೭ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹಿಂದಿನ ಶಾಸನಗಳು ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲ ಈಗ ದೊರೆತ ೪ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರಿಗಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದೂ ದೇಶ

ದಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳೆಲ್ಲವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವವು. ಇದರಿಂದ ಇವೇ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದೂ ದೇಶದ ವ್ಯವಹಾರದ ಭಾಷೆಗಳಾಗಿದ್ದುನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಈಗ ದೊರೆತ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸನಗಳೆಂದರೆ ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದವು. ಇದರಿಂದ ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೆ (೫೫೦-೭೫೫) ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವದ, ಕನ್ನಡತನದ ಅರಿವು ಉಂಟಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಚಾಲುಕ್ಯರಾಜರಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವದ ಅರಿವಿದ್ದಿತೆಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತಿನಿಂದಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅದೇಂದರೆ ಚಾಲುಕ್ಯರು ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಕರ್ಣಾಟಕ ಬಲವೆಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಾಜನಾದ ದಂತಿವರ್ಮನು ಆಬ್ಬ ಸೈನ್ಯ ದೊಡನೆ ಸಾಗಿದಾಗ, ಪಾಂಡ್ಯ, ಚೋಳ, ಕೇರಳ ಕಾಂಚಿ ರಾಜರನ್ನು ಪರಾಭವಗೊಳಿಸಿದ, ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ವಜ್ರಬಿಸ್ತನನ್ನೂ ಸಾರ್ವಭೌಮ ಶ್ರೀ ಹರ್ಷನ ಸೈನ್ಯವನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿ ಕೀರ್ತಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸೈನ್ಯವನ್ನು (ಎಂದರೆ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು) ಸೋಲಿಸಿದನೆಂದು ಕ್ರಿ. ಶ. ೭೫೫ರಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಕೊಲ್ಲಾಪುರ ಸಂಸ್ಥಾನ ದಲ್ಲಿಯ ಸಾಮನಗಡದ ತಾಮ್ರಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ + ಅಂತುಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವದ ಅರಿವು ಬಂದು ಅದು ಪ್ರಸಾರವಾಗತೊಡಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂಕುರಿಸಿದ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವವು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (೭೫೫-೯೭೪) ಮಿಡವಾಯಿತು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜನಾದ ನೃಪತುಂಗನು (೮೪೪-೮೭೭) ತನ್ನ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ

ಕಾವೇರಿಯಿಂದಮಾಗೋ

ದಾವರಿವರಮರ್ದ ನಾಡೊಳಾಕನ್ನಡದೊಳೆ

ಭಾವಿಸಿದ ಜನಪದಂ ವಸ:-

ಧಾವಲಯವಿಲೀನವಿಶದವಿಷಯವಿಶೇಷಂ ||

ಎಂದು ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ

ಅದರೊಳಗಂ ಕಿಸುಪೊಳಲಾ

ವಿದಿತಕೊಪಣನಗರದಾಪುರಿಗೆರಿಯೊ

ಸದಭಿಸ್ತುತಮವೈಂಕುಂ

ದದ ನಡುವಣ ನಾಡೆ ನಾಸೆ ಕನ್ನಡದತಿರುಳ್ || X

ಎಂದು ತಿರುಳ್ಕನ್ನಡ ನಾಡನ್ನು ಬೇರೆ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ ಅಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡವರ ಪರ್ಮೆಯನ್ನು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ:

ಪದನರಿದು ನುಡಿಯಲುಂ ನುಡಿ-

ದುದನರಿದಾರಯಲುಮಾರ್ಪರಾನಾಡವರ್ಗಳ್

ಚದುರರ್ ನಿಜದಿಂ ಕುರಿತೋ-

ದವೆಯುಂ ಕಾವ್ಯಪ್ರಯೋಗಪರಿಣತಮತಿಗಳ್ ||

ಕುರಿತವರಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಂ

ಪೆರರುಂ ತಂತಮ್ಮ ನುಡಿಯೊಳ್ಳೊಂ ಜಾಣರ್ |

ಕಿರುಮಕ್ಕಳುಮಾಮೂಗರು

ಮರಿಸಲ್ಪರಿವರ್ ವಿವೇಕಮಂ ಮಾತುಗಳಂ || X

ಇದರಿಂದ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವವು ಅವನು ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದಿತೆಂಬುದು ಸಹಜ ತಿಳಿದುಬರುವಂತಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಂತೂ ಹಲವರು ಹೆಸರಾದ ಕವಿಗಳಾದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾರಮಣಿಯನ್ನು ಸಿಂಗರಿಸಿದರು. ಕನ್ನಡಕ್ಕಾದಿವಿಯೆನಿಸಿದ ಪಂಪನು ಅದಿಮರಾಣ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯಗಳಂತಹ ಅಮೌಲ್ಯ ಮಣಿಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾರಮಣಿಯ ಮುಗುಟದಲ್ಲಿ ಕೆಚ್ಚಿದನು. ನೆನೆಯ ಶತಮಾನದ ತರುವಾಯ ಕರ್ಣಾಟಕವನ್ನಾಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ-ಚಾಲುಕ್ಯ-ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜಮನೆತನಗಳು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ ಹಲವರು ಕನ್ನಡ ಪಂವಿತರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟರು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಈ ಮೂರು ಮನೆತನಗಳವರೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಕರ್ಣಾಟಕ ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಕೃಷ್ಣರಾಜ [ಕನ್ನರ] ನಿಂದ ಹೊನ್ನನು ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿ ಬಿರುದನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರೆ, ಚಾಲುಕ್ಯ ಕೈಲಪನಿಂದ ಕವಿರತ್ನನೂ ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನಿಂದ ಜನ್ನನೂ ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿ ಬಿರುದನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು. ಗುಣಿಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಗುಣಿಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗಿನ ಕಾಲವು ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಜ್ವಲವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಈ ಕಾಲ

ದಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖವಾಗಿ ಜಿಳಿಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಆ ಕಾಲದ ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವವು ಅಳವಾಗಿ ನೆಲಸಿದ್ದದೆ. ಬಾದಾಮಿ ಯ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂಕುರಿಸಿದ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವವು ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ, ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯರ, ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರವಾಗಿ ಪಾರಂಭಿಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಂಗೊಳಿಸ ತೊಡಗಿತು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿರಿಸದೆ ಅಚ್ಚುಗನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾವ್ಯ ಬರೆವ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿ—“ಅಚ್ಚುಗನ್ನಡಂ ಬಿಗಿವೊಂದಿರೆ ಕಟ್ಟಿಗರ ಕಾವನೊಲವಿದೊರೆದೆ” ಆದಯ್ಯನ ಕಾವ್ಯವನ್ನೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಬರುವ “ಕನ್ನಡ ಮೆನಿವಾ ನಾಡು ಚೆಲ್ವಾಯ್ತು” “ಹಲವುಂ ನಾಲಗೆಯುಳ್ಳವಂ ಬಗೆವೊಡೆಂದಂ ಬಣ್ಣಿಸಲ್ವಾರನಾ ನೆಲನಂ ಪತ್ತಿನ ಮಾನಿಸಾ ಮೊಗಳಲೇನಂ ಒಲ್ಲಾ” ಎಂಬ ಮಾತುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವವು ಆ ಕಾಲದ ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅದೆಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಿಂಬಿಸಿದ್ದಿ ತೆಂಬುದು ಸಹಜ ತಿಳಿದು ಬರುವಂತಿದೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವದ ಪೂರ್ಣ ಕಲ್ಪನೆ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಅದು ಸುಶಿಕ್ಷಿತರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದಿತು ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆಯೇ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವದ ಅಂವನ್ನು ನಿರಕ್ಷುರಿಗಳ ವರೆಗೂ ಒಯ್ದ ಮುಟ್ಟಿಸಿದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕಿರ ತದೆ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ತೆಲುಗರು ತುಳುವರು ಮೊದಲಾಗಿ ಹೇಳುವ ಮಾತು ಹಿಂದಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ಅವರು ಅಚ್ಚುಗನ್ನಡಿಗರೇ ಇದ್ದರಿಂದಲೂ ಈಗ ನಿರ್ವಿವಾದವಾಗಿದೆ* ಅಚ್ಚುಗನ್ನಡಿಗರೇ ಆಗಿದ್ದ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವವನ್ನೇ ತಳಹದಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕರ್ಣಾಟಕ ರಾಜ್ಯವೆಂದು

ಹೆಸರು ಕೊಟ್ಟರು. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವಿದ್ದುದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕನ್ನಡಿಗನಿಗೂ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅವರಿಗೆ ‘ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಿಂಹಾಸನ ಸ್ಥಾಪನಾಚಾರ್ಯ’ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಬಂದಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಶೃಂಗೇರಿ ಪೀಠಕ್ಕೆ ಆಚಾರ್ಯರಾದುದರಿಂದ ಆ ಪೀಠಕ್ಕೆ ಆಚಾರ್ಯರ ಬಿರುದಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಇನ್ನೂ ವರೆಗೆ ನೆದಿದುಬಂದಿದೆ ಇವರ ಮೇಲಿಂದ ವಿಜಯನಗರ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಿಂಹಾಸನ ಎತ್ತುತ್ತಿದ್ದರಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗ ತ್ತದೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಫಾದರ ಹೆರಾನ್ (Rev H Heras) ಎಂಬವರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೂ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೂ ಇದ್ದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಐತಿಹ್ಯವು ಕಟ್ಟುಕತೆ ಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. † ಡಾ. ಸಾಲೆತೋರಿ [Dr. Saletoire] ಇವರಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ದೃಢಗೊಡಿಸಿದ್ದಾರೆ ‡ ಹಲವು ದಿನಗಳಿಂದ ನಂಬಿಕೊಂಡು ಬಂದ, ಹಲವು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಆಧಾರಗಳೂ ಇದ್ದ ಈ ಸಂಗತಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಚರ್ಚೆಯಾಗಿ ಸಿದ್ಧಂತಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾಗಿದೆ ಅಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕರ್ಣಾಟಕ ರಾಜ್ಯವೆಂದು ಹೆಸರಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳುವ ಈ ಆಧಾರವನ್ನು ಬದಗಿಸಿದರೂ ಉಳಿದ ಆಧಾರಗಳೂ ಸಾಕಷ್ಟಿವೆ. ಬುಕ್ಕರಾಯನ [1354—1376] ಸೊಸೆಯಾದ ಗಂಗಾಬೇವಿಯು ಬರದ ಮಧುರಾವಿಜಯಂ ಅಥವಾ ವೀರಕಂವಣರಾಯಚರಿತಂ” ಎಂಬ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಜನತೆಯ ನಯನಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಚಂದ್ರನೋವಾದಿಯಲ್ಲಿರುವನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾಳೆ — ಇದರಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಕರ್ಣಾಟಕ ಜನತೆಯನ್ನೂ ತಿಳಿದಿರಬಹುದು ಸ್ಪಷ್ಟವೇ ಇದೆ. ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಮಗನಾದ ಎಡನೆಯ ಹರಿಹರನಿಗೆ ‘ಕರ್ಣಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವಿಲಾಸ’ ಎಂದು ಬಿರುದಿದ್ದಿತು.

* Social and Political life in the Vijayanagara Empire by Dr. B. A.

† Beginning of Vijayanagar History p 11-34

Salatore M. A. Ph. D. 23-39.

‡ Social and Political life in the Vijayanagara Empire Vol. I p 110-112.

÷ ಕರ್ಣಾಟಕೋಕ್ತ ನಯನೋತ್ಸವ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಃ | ಸಾಕಂ ತಯಾಕೃದಯಸುಕುತಯಾನರೇಂದ್ರಃ ||
ಕಾಲೋಚಿತಾನ್ಯನುಭವೋ ಕ್ರಮಶಃಸುಖಾನ್ | ವೀರಶೈರಯ ವಿಜಯಾಪಮಧ್ಯವಾತ್ಸೀತ್. ||

೧೫೬೩ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಯದುವಂಶದಲ್ಲಿ ಸಂಗಮನೆಂಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ರಾಜನಾದನು. ಅವನ ಬಲದಿಂದ ಕರ್ಣಾಟಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಯಾವಾಗಲೂ ತನ್ನ ಕರ್ಣಾಭರಣಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಲು ಶಕ್ತಳಾದಳು (ಅನಾಥೆಯಾಗಿ ಸೌಭಾಗ್ಯ ಚಕ್ಷುವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತಾದಳು] ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಸ್ವಿ ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ರಾಜನಾದ ಕೃಷ್ಣ ದೇವರಾಯನಿಗೆ 'ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯರಮಾರಮಣ' ಬಿರುದಿದ್ದಿತು. ರಾಕ್ಷಸ ತಂಗಡಿ ಕಾಳಗದ ತರುವಾಯ ೧೫೭೧ ರಲ್ಲಿ ತಿರುಮಲರಾಯನ ಕಾಲದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಸಹ ಕರ್ಣಾಟಕ ರಾಜರೆಂದೇ ಕರೆದಿದೆ. ಫಿ ಇದ್ದಲ್ಲದರ ಮೇಲಿಂದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಯ ಇತಿಹಾಸಕಾರರೂ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೆಂದು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ನೋಡಲು ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆಯೇ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ ಯಾಯಿತೆಂಬ ಮಾತು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವವು ಆಳವಾಗಿ ನೆಲ ಸಿತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಕೊಡಬಹುದು. ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರು ಕೊಟ್ಟ ದಾನಪತ್ರಗಳು ಯಾವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರಲಿ ಅವುಗಳ ರಾಜಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೇ 'ಶ್ರೀ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ' ಎಂಬ ಅಕ್ಷರಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಇವೆ. × ಕೊನೆಯ ರಾಜರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ 'ರಾಮ' ಎಂಬ ಅಕ್ಷರಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ + ಪೆನುಗೊಂಡೆಚಂದ್ರಗಿರಿರಾಜರ ಕಾಲದ "ಶ್ರೀವೆಂಕಟೇಶ" ಎಂಬ ಮುದ್ರಿಕೆ ಮಾತ್ರ ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿದೆ. ಫಿ ಎಂದರೆ ರಾಕ್ಷಸತಂಗಡಿಯ ಕಾಳಗದ ನೆರಗೊ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವವು ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಇದ್ದಿತೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ.

ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರು ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ

ಕರ್ಣಾಟಕರಾಜ್ಯ, ಕರ್ಣಾಟಕಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೆಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಕನ್ನಡಿಗರು, ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವವರು, ನಮ್ಮದು ಕರ್ಣಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅಶಿಕ್ಷಿತ ರಲ್ಲಿಯೂ ಒಡಮೂಡುವಂತಾಯಿತು ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಕಲ್ಪನೆ ಬಂದಿತು, ಎಂದರೆ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವದ ಕಲ್ಪನೆಯು ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಹರಡಿತು. ಚಾಲುಕ್ಯರ, ಕಾಲದ್ವೈ ಅಕುರಿಸಿದ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವವು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಫಲ ನೀಡಿತು ಇಂತು ವಿಜಯನಗರಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವದ ಪ್ರಸಾರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ನಾಶದಕೂಡ ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿಯೇ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವವೂ ಸುಷುಪ್ತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಅದರ ತರ.ವಾಯದಲ್ಲಿ ಆ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವವು ನಡುವೆನಡುವೆ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಚೀತರಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಎಚ್ಚರವಲ್ಲ. ಬ್ರಿಟಿಶರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಹರಿದು ಹಂಚಿಹೋಗಿ ಕನ್ನಡಿಗರು ಅತಿ ದೈನ್ಯಾವಸ್ಥೆಗಳಿ ದಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಫಲವಾಗಿಯೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಫಲವಾಗಿಯೂ ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಇಂದು ಹೊಸರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕತ್ವವು ತಲೆದೋರಿದೆ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದ ಫಲದ ಬೀಜವು ಹೊಸ ಅಂಕುರದೊಡನೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಎಳೆಯ ಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸದ ನೀರುಗೊಬ್ಬರದಿಂದ ಅದನ್ನು ಬೆಳೆಸೋಣ. ಅಶಿಕ್ಷಿತ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರೆಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ಪ್ರಸಾರವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡೋಣ. ಕರ್ಣಾಟಕ ಎಕೀಕರಣದಿಂದ ನವೀನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಭರತಖಂಡದಲ್ಲೊಂದು ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯೋಣ. ಭರತಖಂಡದ ಹಿತವನ್ನು ಸಾಧಿಸೋಣ. ಕನ್ನಡಿಗರೇ ಎಳಿಂ! ನಡ.ಕಟ್ಟಿಂ!

§ Epigraphia Carnatica VIII N. 69 p. 158; Tl. 206, p. 209.

‡ Epigraphia Carnatica XII T. 1, pp 102.

× Epigraphia Carnatica, Passim; Ep. Ind, XIV, pp, 240, 322.

+ My. Arch. Report for 1910-11. p. 53.

‡ Epigraphica India XIX, p. 89.

ರುದ್ರರಂಗ.

—ತಾಳೇಕೋಟೆಯ ಕಡನವಾದ ಮೇಲೆ ಆ ರುದ್ರರಂಗದಲ್ಲಿ ಒರಗಿದ್ದ ಹೆಣಗಲ ರಾಶಿಯ ನಡುವೆ ಅಲೆಯುತ್ತ ರಾಮರಾಜನ ಆತ್ಮವು ಮಡದ ವೀರಯೋಧರಿಗಾಗಿ ಮರುಗುತ್ತಿರುವುದು. ಎದೆದಡೆಯ ರಣಭೋಜನವನ್ನುಂಟು ರಣಭೈರವಿಯು ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ತೃಪ್ತಿಯಿಂದ ನಲಿಯುತ್ತಿರುವಳು. ಅವಳನ್ನು ಕಂಡು ರಾಮರಾಜನ ಆತ್ಮವೂ ನುಡಿಯುವುದು'

ರಾಮರಾಜ—

ನೋಡಿದೆಯೆ, ಬಿತ್ತರವೆ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿಲ್ಲೆಯೋ
ಹಸಿಯ ಹೆಣಗಲ ರಾಶಿ ಕಿಕ್ಕಿರಿಹುದು.
ನಿನ್ನ ಮಾಟದ ಬಲಗೆ ಸಿಲುಕಿದೋ, ಯೋದಕರು
ಮುಳುಗುಹರು ನೆತ್ತರಿನ ಹೊನಲಿನಲ್ಲಿ.
ವೀರರೆದೆ ಬಸಿದ ಬಿಸನೆತ್ತರಿನ ಕೆಸರನಲಿ
ನನ್ನಡಿಗಳೂ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿಹುವು
ನಮ್ಮವರ ಅದಟಗಿದೆ ಫಲವಾಯ್ತು ಕೊನೆಗೆ!
ಎಂ ನೆತ್ತರಿನ ಪಸವೋ, ರಣದೇವಿ, ನಿನ್ನಗೆ!

ರಣದೇವಿ—

ನಾಡಿನ ಪತಾಕೆಯನ್ನು ಬಿಡುಗೊಡದೆ ವೀರೈದಿಂ
ಕೊಳುಗುಳದಿ ಕಾಡಾಡಿ ಪೊಡವಿಗರುಳ
ಕೊನೆಯುಸಿರನೆಳೆಯುವನ್ನೆಗೆ ಮದಟನುಕ್ಕಿಸಿದ
ವೀರರಿಗೆ ನೀನೇಕೆ ಮರುಗುತ್ತಿರುವೆ?
ಪ್ರಳಯದಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಿದೆ; ಮರಣದಿಂದೊಗೆಯುವುದು
ಜನನ. ನಿಮ್ಮವರಿಂಕು ಮಡಿದು ಬೀಳಿ,
ನಾನೆ ಕಾರಣಳೆಂದು ನಿನ್ನ ಮನದಿಣಿಕೆ.
ವಿಧಿಯ ಲೀಲೆಯೆದಿಲ್ಲ. ನಾನೆ ಹೊಣೆಯಾದಕೆ?

ರಾಮರಾಜ—

ನಿನ್ನ ತಾಂಡವದ ತಂಟೆಯು ದನಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ
ಉಬ್ಬಿದುವು ವೀರರೆದೆ. ನಿನ್ನ ಮೊಗದ
ಭೈರವಿ ಹಾಸದಿಂದವರ ವಜ್ರಾಂಗದಲಿ
ಹಂದುಹೋಯ್ತು ತಟಿತ್ತಡಲಹರಿ
ನಿತ್ಯಕ್ರೂರಿಗೆ ಭೀಮಬಲವಿತ್ತಿ; ಹೆಳವರಿಗೆ,
ಕುರುಡ ಕುಂಟರಿಗೆ ಅಂಗಾಂಗವಿತ್ತಿ.
ನೀನೆಳೆದ ಸೂತ್ರದಿಂದಾಯ್ತು ರಣಲೀಲೆ.
ನೀನು ಹೊತ್ತಿಸಿದುದಿಂ ಪ್ರಳಯದಾ ಜ್ವಾಲೆ!

ರಣದೇವಿ—

ಕನ್ನಡದ ಕೀರ್ತಿ ಕಳೆಯಾದಿವರ ಶೌರೈದಲಿ
ಹೆಮ್ಮೆಯಿಲ್ಲವೆ ನಿನ್ನಗೆ? ಜಡನೆ ನೀನು?
ಅವರೆತ್ತಿದೊಂದೊಂದು ಅಸಿಯಲಗಿನೊಸಗೆಯಲಿ
ಝರ್ಝರಿತವಾಯ್ತು ನಾಳನಾಳಂ.
ಅವರ ಬಿತ್ತಿದೊಗಿದೆ ಕಣೆಗಳೊಂದೊಂದರಲಿ
ಕುದಿದು ಚಿಮ್ಮಿದೆ ನಿನ್ನ ಹೃದಯ ರಕ್ತಂ?
ಇಡುವೆ ಮಡಿದರ ಗೆಲುವು, ಬದಕಿದರ ಸೋಲು.
ವೀರದಿವೀವ್ರದಕೆ ಮೆಟ್ಟಲಿನ ಸಾಲು.

ರಾಮರಾಜ -

ಇಲ್ಲಿ ಮಡಿದಿಹ ಜೀವವೊಂದೊಂದಕ್ಕೂ ಅಲ್ಲಿ
ಧರಣಿಯಲಿ ಸಾಯುವವರೆನ್ನಿತಿರುವರು!
ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳು ಮುದುಕ ಜವ್ವನಗಿರಲ್ಲರೂ
ಕಷ್ಟ ಭಾರದನೆಂತು ಕುಸಿಯುತ್ತಿಹರು!
ಎಂ ಭಯಂಕರಲೀಲೆ ನಿನ್ನದಿಡು, ರಣದೇವಿ?
ಕರುಳಿರುವುದೆ ನಿನ್ನಗೆ? ಹೆಣ್ಣೆ ನೀನು?
ಎದೆಯೊಡೆದು ಬಿಸಿ ಜೀವರಕ್ತವನ್ನು ಸುರಿಸಿ
ಮಡಿಯೆ, ನೀಂ ನಲಿವೆ ನಾಲಿಗೆಯ ಚಪ್ಪರಿಸಿ!

ಸಾವು ಬಂದೆಮ್ಮ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತಟ್ಟುವ ಮುನ್ನ
ನೀನವನ ಕಳುಹಿಸಿದೆ ನಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ.
ಮಸಣದಲಿ ಮಣ್ಣಾಗಿ, ಪುಡಿಯ ಹಡಿಯಾಗಿ, ಇದೊ,
ಕನ್ನಡದ ಸೌಭಾಗ್ಯ ಕುಸಿದಿರುವುದು.
ನಿನ್ನಗೆ ಬಲಿಯಾಗಿ, ಇದೊ, ಅರಸು-ಆಳಿಲ್ಲರೂ
ತಮ್ಮ ದೇಹಾರ್ಪಣವ ಮಾಡಿರುವರು.
ಇನ್ನು ನೀನೆಮ್ಮ ಬಳಿ ಸುಳಿಯದಿರು, ಕ್ರೂರಿ!
ಎಂ ಕಟುಕರೆದೆಯೊ ನಿನ್ನೆದೆ, ಮಸಣವಾರಿ!

—ಜಿ. ವಾಸುದೇವರಾವ್
ಬೆಂಗಳೂರು.

ಕನಕದಾಸರು ಕಂಡ ವಿಜಯನಗರ.

(ಲೇಖಕರು:—ಶ್ರೀ. ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣ ಶರ್ಮರು, ಧಾರವಾಡ)

ಕನಕದಾಸರ ಹೆಸರನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕನ್ನಡಿಗರು ನಮ್ಮ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಎರಳರೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಕನಕನನ್ನು ಕೇಣಕಬೇಡ; ಕೇಣಕಿ ತಿಣುಕಬೇಡ. 'ಎಂಬ ಗಾಡೆ ಉತ್ತರ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಹಳ್ಳಿಗರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇದೆ. ಅದರೂ ಬಹುಜನ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಈ ದಾಸರು ತಮ್ಮ ಹಾಡು-ಕೀರ್ತನೆಗಳಿಂದಷ್ಟೆ ಪರಿಚಿತರಾಗಿರು ವರು. ಇವರು ರಚಿಸಿದ 'ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿ' 'ನಳಚರಿತ್ರೆ' 'ರಾಘವಧಾನ್ಯ ಚರಿತೆ' ಎಂಬ ನಿಡಿದಾದ ಕಾವ್ಯಗ್ರಂಥಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಕೂಡ ಕೇಳಿದ ವರು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜನರು ಇದ್ದಾರೆ. ಮೈಸೂರಿನ ಕಾವ್ಯಕಲಾನಿಧಿಯ ಸಂಪಾದಕರ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿ 'ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿ' 'ನಳಚರಿತ್ರೆ' ಇವೆರಡು ಕಾವ್ಯಗಳು, ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಾಢ ವಾಚಕರಿಗೆ ನೋಡಲಿಕ್ಕಾದರೂ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. 'ರಾಘವಧಾನ್ಯ ಚರಿತೆ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವು ಇದುವರೆಗೂ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ಮುಖವನ್ನು ಕೂಡ ನೋಡಿರಲಿಲ್ಲ.

ಕನಕದಾಸರು ಒಡುಕಿ ಬಾಳಿದ ಕಾಲವೆಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧವು. ಅದು ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೇವಲ ಘನತೆಯ ಕಾಲವು. ವೀರನರಸು ಕೃಷ್ಣ ದೇವರಾಯನ ಅಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರವು ವೈದಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ತವರು ಮನೆಯಾಗಿದ್ದಿತು ಜನರಲ್ಲಿಲ್ಲ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮವು ಹಬ್ಬಿ ಹರಡಿದ್ದಿತು. ಆಗಲೆ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ದೇವರಾಯನ ಕುತುಂಬಿಗೆ ವನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಅದರಿಂದಲೆ ವ್ಯಾಸರಾಯರಿಂದ ಪುನರುಜ್ಜೀವಿತವಾದ ದಾಸಕೂಟ ಪಂಥಕ್ಕೆ ವಿಜಯನಗರವು ಆಗ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದಿತು. ಈ ಪಂಥದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಸಾರಕರಾದ ಪುರಂದರದಾಸರು ಕನಕದಾಸರು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಆ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಕೈ ವಿಕಾಸಿತ ಪ್ರಮಾಣ

ಗಳೂ ಇಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲ 'ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿ' ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಕನಕದಾಸರು ಶ್ರೀ ರಾಮಾನುಜರ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನದ ಸುರಭ್ಯರ್ಥಗಳೆಂಬ ಮಾತು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಅವರು ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಯರಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಡು, ಅವರ ದಾಸಕೂಟ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದರೆಂದೂ ಮುಘ್ನವನಾಜದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಂಪರೆಯ ಕಥೆಗಳಿಂದ ಕಂಡುಬರುವುದು

ದಾಸಕೂಟದ ಎಲ್ಲ ದಾಸರಿಗಿಂತಲೂ ಕನಕದಾಸರ ಹಾಡು ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿಶೇಷ ಗುಣವಿದೆ ಅದರಂತೆಯೇ ಇವರ ಕಾವ್ಯಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶಿಷ್ಟವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣದೆ ಇರಲಾರೆವು ಮೋಹನತರಂಗಿಣಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇವರು ತಮ್ಮ ಕಾಲದ ಜನಜೀವನವನ್ನು ಗ್ರಂಥಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೇಡಿದು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಇನ್ನುಳಿದ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಂತೆಯೇ ಕನಕದಾಸರೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದ ಆಷ್ಟಾದಶ ವರ್ಣನೆಗಳ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಒಳಗಾಗದೆ ಇಲ್ಲ; ಆದರೆ ಅವೆಲ್ಲ ವರ್ಣನೆಗಳೂ 'ಯಾವ ಲೋಕದು ವೇನೋ!' ಎಂದಿನಿಪದ, ತಮ್ಮ ಕಾಲದ ಜನಜೀವನ ಜಾನಪದ ಜೀವನಗಳ ಪಡಿನೆಲವನ್ನು ತುಂಬು ತುಂಬಾಗಿ ಮೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಂತಿವೆ.

ಕನಕದಾಸರು ಬರೆದ 'ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿ'ಯು ಭಾಗವತದೊಳಗಿನ ಕೆಲವು ಕಥಾಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಭಕ್ತಿಯದೊಂದು ವರ್ಣಕಾವ್ಯವು. ಇದರಲ್ಲಿ 'ಪೂವರ ದಹನ' ಕಾಮೋತ್ಪತ್ತಿ, ವರಕಂಬರಾಸುರ ವಧೆ, ಕಂಕು ಸುತನ (ಅನಿರೂದ್ಧನ) ಭಾಸುರ ಲೀಲೆ ಬಾಣನ ಗೆದ್ದ ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀರನ (ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ) ಕೃತಿ, ಇವೆಲ್ಲವುಗಳೂ ಬಂದುಹೋಗಿವೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳು ಬಂದು ಹೋಗಿದ್ದರೂ ಕಾವ್ಯನಾಯಕನು 'ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣರಾಯ' ನೆ! ಕಾವ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ಜಾನಪದ ವೃತ್ತವಾಗಿದ್ದ ಸಾಂಗತ್ಯದ ಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದೆ. ಹೇಳುವ ರೀತಿ ಪಂಡಿತ-ಪಾಮರರಿಗೂ ರಂಜಕವಾಗಿದೆ. ಲಾಕ್ಷಣಿಕರ ಒರಿಗಳಿಗೆ ಈ ಕಾವ್ಯವು ಮಹಾಕಾವ್ಯವಾಗಿ ಇಳಿಯಲಾರದಾದರೂ ಕುಲರಸಿಕರಿಗೆ ಇದೊಂದು ರಸ

ಸಂಪತ್ತಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ರಮಣೀಯವಾದ ಮಹಾ ಕಾವ್ಯವೆ ಆಗಿದೆಯೆನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ಅಭ್ಯಂತರವೇನೂ ಇರದು.

ಕನಕದಾಸರು ತಮ್ಮ ಈ ಕಾವ್ಯದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ 'ದೇಶಾಧಿಪ ಕೃಷ್ಣರಾಯನ' 'ದ್ವಾರಾವತಿಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ಶೃಂಗಾರ' ವರ್ಣಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವರು. ಅವರ ದ್ವಾರಾವತಿಯ ವರ್ಣನೆಯೆಂದರೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಕಾಲದ ವಿಷಯನಗರದ ವರ್ಣನೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ವರ್ಣನೆ, ರಾಜಧಾನಿಯ ಹೊರವಳಯ, ಕೋಟೆ, ಪೇಟೆ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬೀದಿಗಳು ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳೂ ಅಂದಿನ ವಿಷಯನಗರದ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೇ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತವೆ. ಪರದೇಶದ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಬಂದು ಬಂದು, ವಿಷಯನಗರವನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆಕಂಡು, ಒರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದ ವಾಸ್ತವ ವರ್ಣನೆಗಳಿಗೂ ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕಾವ್ಯ ವರ್ಣನೆಗೂ—ಕೇವಲ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟಿರೆ-ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇನೂ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ.

ಕನಕದಾಸರು ತಮ್ಮ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ-ಓದುಗರನ್ನು ಒಡಗೊಂಡು—ವಿಷಯನಗರದ ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿಂದ ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೊರಡುವರು. ಅವರು ಹೊರಟ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ 'ನಗರ, ಪಟ್ಟಣ, ಖೇಡ, ಖರ್ವಡ, ಪುರ, ಗ್ರಾಮ' ಗಳೆಂಬ ನಾನಾ ದೆಸೆಗಳನ್ನಾಂತು ಊರುಗಳಿರುವುವು. ಹಾಳಾದಬೀಳುವಲ್ಲಿಗಳುವಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲವೆ ಇಲ್ಲ. ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 'ಷಡ್‌ವರ್ತನಾರ್ಯ' ರಿಗೆ ಅಗ್ರಹಾರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ತೊರೆಯ ದಂಡೆಯ ಊರುಗಳೂ, ವಿರರಿಗೆ 'ವೀರಮಾನ್ಯ' ವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಪುರಗಳೂ ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದವು. ಯಾವ ಗ್ರಾಮಾ ನುಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶಿವನ-ವಿಷ್ಣು ವಿನ್ ದೇವಾಲಯಗಳೂ 'ಪಾಶ್ರ್ವಭೋಗ ತೀರ್ಥ ಮೃಷ್ಣಾನ್ನ ಸತ್ರ' ಗಳೂ ಇರುವುವು. ಜನರೆಲ್ಲರೂ 'ಸಮಯನಿಷ್ಟರು. ಉನ್ನತಕೀರ್ತಿವಿವರು. ವಿಕ್ರಮವಿದ್ಯಾಭಾಗ್ಯಾಧಿಪರು (ಶಕ್ತಿ-ವಿದ್ಯೆ-ಸಂಪತ್ತಿಗಳುಳ್ಳವರು), ಸಮತಿಗಳು, ಅಭವ [ಶಿವ] ಅಚ್ಯುತ ಭಜಕರು.'

ದಾಸರು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತ ಹೊರಟ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಬಾವಿಗಳಿಲ್ಲದ ಅಗ್ಗಡೆಡೆಗಳೂ ಇದ್ದವು. ಅಲ್ಲಿಯೆಲ್ಲ ಧರ್ಮಸ್ವರೂಪದವರು. 'ತೊರೆಯ ನೀರುಗಳನ್ನು ಕಂಚಿ (ಕಾವಡಿ)ಗಳಲ್ಲಿ ತರಿಸಿ, ಮಾಡಿಸಿದ ಅರವಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಇರುವವು ಕೆರೆಬಾವಿಗಳೂ ಇರದೆದೆಯಲ್ಲಿ

ನೆರೆಳು ಕೊಡುವ ಮರಗಳೂ ಇರಲಾರವಲ್ಲವೇ! ಅದಕ್ಕಾಗಿ 'ಪಟಿಬದ್ಧ ದೀರ್ಘದಂಡಾಂಕ ನರಾಶ್ರಯ ಮಠಗಳು' ಎಂದರೆ ಡೇರಿಗುಡಾರಗಳು ಇರುವುವು. ಅವೆಲ್ಲವೂ ಕಂಪೆಸೆವ ಘಟಿಭರಿತ ಗಂಧಶೈಲ್ಯದಕದ ಅರವಟ್ಟಿಗೆಯ ಮನೆಗಳು' ಆಗಿರುವವು.

ದಾರಿದಾರಿಗಳ 'ಉಭಯತಟದ ಸಾಲಮರದೊಳು ದಾರಿಕಾರರನ್ನು ಕರೆಕರೆದು, ಬಿಲ್ಲದ ಪಾನಕವನ್ನು ಎರೆದು, ಅಲ್ಲವನ್ನು ಬೆರಿಸಿ ರುಚಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಕೆನೆ ಮೊಸರಶನವನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಉಣ್ಣುಡಿಸುವರು.' ರುಚಿತಂತರದ — ಸ್ವಹಸ್ತ ಪಾಕಿಗಳಾದ ಶ್ರೀಮೈಷ್ಠರಿ ಗಾಗಿ, ದಾರಿದಾರಿಗ ಏಕಾಂತ ನಿಳಯಗಳು'ನಿರ್ಮಿತ ವಾಗಿರುವವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೆ 'ಸ್ವಯಂಪಾಕವನ್ನು ಮಾಡಿ ಭುಂಜಿಸುತ್ತಿರುವರು.'

ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಸಿಹಿನೀರಿನ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳು 'ಜಲವಿದ್ಯೋಡೇನು? ಪಾನಕೆ ಯೇಗೃವಲ್ಲ; ಫಲಭೋಗಕೆ ಒಡಗುವದಲ್ಲ. ಮಲಿತ ಮೈ ನೀರು [ಮೂತ್ರ]' ಎಂದು ಸಮುದ್ರಗಳನ್ನು ಜರಿದು ನುಡಿಯುತ್ತಿರುವವು. ಮತ್ತೆ ಭಾಗೀರಥದೇವಿಯರು ಸೂಸಿರ ಮೊಗವಾಗಿ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರಿದಂತೆ ರಾಗಿವ ಪರಿಗಾಲುಗಳೆಗಳು ಸೂಸಿರಮೊಗವಾಗಿ ಸರ್ವವನವ ಸೇರಿರುವವು

ವಿಷಯನಗರದ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 'ಬೆಳ್ಳಿಬ್ಬು' ಗಳ ತೋಟ ಬಹಳವಲ್ಲವೆ! ಅಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿನ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಂಚೆನೆಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಅಗಲಿದ್ದ 'ಚದುರರಾದ ತೋಟಗಾರರು, ಇವು 'ತಮ್ಮ ದಂಡಿತ ಸ್ವರಚಾಪವೆಂದು' ಕೂಡಗೋಲಗಳಿಂದ ಖಂಡಿಸಿ ಖಂಡಿಸಿ, ಭಂಡಿಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ, ಕಬ್ಬುಗಳನ್ನು ಅಲೆಮನೆಗಳತ್ತ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿರುವರು. 'ಅಲೆಮನೆಗಳ ಮುಂದೆ, 'ಮದ್ದು ನಾಲುಕು ಮೂಲೆಯಾದಂತೆ' ಇರುವ ತನಿಬಿಲ್ಲದ ಉದ್ದಕ (ಚೌಕ ಇಟ್ಟಿಗೆ) ಗಳೂ 'ಹೆದ್ದೋರೆಯ ಮಳಲೊಟ್ಟಿನಂತೆ' ಪಂಚಧಾರೆ (ಸಕ್ಕರೆ) ಯೂ ಬಿದ್ದು ಬಿಟ್ಟಿರುವವು.

ಕನಕದಾಸರ ದಾರಿಯಾಗ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿ ನಡೆಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಬಾರಿಯಾದ್ದಕ್ಕೂ 'ಪಲಸು, ನೇರಲು. ಚೂತ (ಮಾವು), ಪಿಚು ಮಂದ (ಬೇವು), ನೈಗ್ರೋಧ [ಅಲ], ಜಲಪತ್ರ (ಅರಳಿ) ಬಿಲ್ವ, ಆಮಲಕ (ನೆಲೆ) ಮೊದಲಾದ ಸಾಲ ಮರಗಳು ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದವು. ರಾಜಧಾನಿಯ ಹೊರ ವಳಯದಲ್ಲಿ ಅದೆಷ್ಟೋ 'ಹೊಕ್ಕರೆಣಿ (ಪುಕ್ಕುಣಿ)

ಗಳೂ 'ಹೊಂಗಳಸದ ದೇಗಲ ಸಾಲು' ಗಳೂ 'ದೇದತ್ತರಿಗರ ಜಪಶಾಲೆಗಳೂ" ಸೊಕ್ಕಾಣಿ ಕುದುರೆಯ ವೈಹಾಳಿಯಂಕದ ಇಕ್ಕೆ [ಸಕ್ಕಳ] ಗಳೂ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದವು.

ಕೋಟೆಯನ್ನು ನೋಡಿದ ಕನಕದಾಸರು ಅದರ 'ಕೊತ್ತಳನಿಜಯ' 'ಕೋಟೆಯ ತೆನೆಗಳ', 'ಆಲ್ಪೇರಿಗಳು' 'ಕೋಟೆಯ ಹುಲಿನೊಗಳಗಳು' 'ಹೊನ್ನಗನೆಯ ಕವಾಟಗಳು' ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಣ್ಣಿಸಿ ಆ ಮೇಲೆ ಪಟ್ಟಣದ ಮುಖ್ಯ ಬೀದಿಗಳಾದ 'ಸೋಮ ಸೂರಿಯ ವಿಧಿ' ಗಳಿಗೆ ನಡೆಯುವರು. ಆ ಬೀದಿಗಳ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ 'ಸಾಧನ ಓಳೆ' ಯಿದೆ ರವಣೀಯವಾದ ಕಳಸಗಳುಳ್ಳ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಂಗಡಿಗಳಿವೆ 'ಪೇಟೆಯುಭಾಗದ ಅಂಗಡಿ' ಗಳೆಲ್ಲವು ನಗರ ರಚನೆಯ 'ಆಗಮಜ್ಞರು' ಹಂಚಿಕೊಟ್ಟಂತೆ-ಜನರ ಅನುಕೂಲತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ-ಇವೆ.

ಮೊದಲಿಗೆ ತಂಬುಲಿಗರ 'ಬೆಳ್ಳಿಲೆಗಳ ಅಂಗಡಿಗಳು; ಆ ಮೇಲೆ ಗಂಧದ ತಿಗುರುಗಳನ್ನು ತೇಯುತ್ತಿರುವ ಗಟ್ಟಿವಳ್ಳಿಯರ ಅಂಗಡಿಗಳು; ತರುವಾಯ 'ಸುರಗಿ' ಸೇವಂತಿಗೆ, ಕಂದ, ವಂದೂರ, ಪಾಂಡರಿಕಂಚಿ, ಕಡೆಗಲೆ, ದವನ, ಬಿಂಬ ಕಂಜಾಜಿ, [ಗುಲಾಬಿ], ಮೊದಲಾದ ಪುಷ್ಪದಂಗಳಗಳು... ಸುರರವಿಸಿದ್ದವು ಸುಗಂಧದ ಅಂಗಡಿಗಳು 'ಭೋಜಿಸಕಸ್ತೂರಿ, ಜೀರ್ಣಪವಾಜಿ, ಪುಣುಗು, ಬಹುತೈಲ, ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಂದ ಸೋಜಿಗವಡೆದು ರಾಜನತ್ತಿದ್ದವು' ಇನ್ನೊಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಇಕ್ಕೆಲದಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಸರುಪಡೆದ ದಿವ್ಯಮಾಲಿಕೆ, ಪಾಷಾಣ [ಸೋಮಲ] ರಸಸ್ರವ್ಯ (ಪಾರದಾದಿಗಳು) ಸಕಲ ಸುಭಾರವ (ಮಸಾಲೆಗಳನ್ನು)' ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಯಾರಾದರೂ 'ಬೆಸಗೊಂಡು ಬೇಡಲು' ಕೂಡಲೆ ತೂಗಿ ತೂಗಿ ಕೊಡುವ ಗಂದಿಗರ ಪಸರಗಳು ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದವು. ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಾಯಿ ಒಣಗಿದ್ದ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮಾರುವ ಪಸರಿಗರು 'ಉತ್ತತ್ತಿ' ಖರ್ಚು, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಸಕ್ಕರೆ--ಬೆಲ್ಲ ಮೆತ್ತಯಿಸಿದ ಕಾಯಿಭಾಗ[ಕೊಬ್ಬರಿ]' ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನೂ ಇತ್ತೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮಾರುತ್ತಿರುವರು.

ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ 'ಗೋದಿ, ಕಡಲೆ, ನಾನಾಧಾನ್ಯಂಗಳರಾಸಿಯ' ಅಂಗಡಿಗಳು ಇವೆ. ಅವುಗಳ ಮುಂಗಡೆಯಲ್ಲಿಯೆ 'ಚಕ್ಕಿಗಲಿಸಿ, ಚಿಕ್ಕಿಗರ ಆಯು

ಧಂಗಳ ಕೇರಿಗಳು' ಒಪ್ಪುತ್ತಿವೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೆ 'ಕಂಚುಗಾರರು, ಕೈದುಗಾರರು, ಹೊಳೆವ ಹೊಮ್ಮಂಚುಗಾರರು, ಶಿಲ್ಪಿಗರು' ಸಂಚುಗಾರರು ಇವೆಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ 'ಸದ್ವಿದ್ಯಾಧಿಕರಾದ ಪಾಂಚಾಳರು, ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಹಾಗೆಯೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಬಳೆಗಾರರ ಅಂಗಡಿಯ ಸಾಲುಗಳು ಅಲ್ಲಿಯ ಬಳೆಗಾರರು 'ಕಳೆವೆತ್ತ ವಾರನಾರಿಯರ ಕನ್ನಿಕೆಯರ ನೊಳೆ ನೊಲೆಗಳ ನೋಡಿ ನಗುತ, ಎಳವೆರಲಳ ಚಿಟಿಕೊತ್ತಿ (ಬೆರಳುಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ) ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ತೊಡಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಜವಳಿಯಂಗಡಿಯ ಸಾಲು ಮಳಿಗೆಗಳು. ಅಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ 'ದೀಪ್ತಿಯ (ಮೆರುಗಿನ) ಒಟ್ಟಿ, ಝಲ್ಲಿ, ನಾನಾವರ್ಣತಳೆದ ಚಿತ್ರಾಂಬರ (ಚೀಟಿ) ನಿಜಯ, ಸುಲಲಿತ ದೇವಾಂಗ ವಸ್ತ್ರದ ಒಟ್ಟಿಲು' ಇವೆಲ್ಲ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿವೆ. ಬಳಿಕ ಮುಂಗಡೆಗೆ 'ರತ್ನ ಭೂಷಣಸ್ಥಿವ ಸೊನ್ನಾರರ' ಅಂಗಡಿಗಳೂ 'ಸಾಣೆಯಮೇಲೆ ರನ್ನಗಳಿಟ್ಟು ಮಸೆಸು ಒಪ್ಪಗಾಣಿಸಿಕೊಡುವ ಪೇಟೆಗರ' ಅಂಗಡಿಗಳೂ ಅಣಿಮುತ್ತಿಗೆ ನೆಗಳ ಬೆಲೆಕಟ್ಟುವ ವಾಣಿಜರ' ಅಂಗಡಿಗಳೂ ಇಕ್ಕೆಲದಲ್ಲಿ ದಂಜಿಸುತ್ತಲಿವೆ.

ಮುನ್ನೊಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ 'ಚಪ್ಪನ್ನದೇಶದ ನಾಣಿಯಂಗಳ ನೋಟತಪ್ಪದ ಚಪಲ ಸೆಟ್ಟಿಗಳು, ಹುಂ-ಹೊನ್ನ ಕುವೈಯಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಒಪ್ಪವಡೆದು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದರು.' ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳಮೇಲೆ ಚಿನ್ನವರದರು ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಒರೆಗಲ್ಲಿಗೆ ಹತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಚಿನ್ನದ ರಜವನ್ನು ಮೇಣದಲ್ಲಿ ಒತ್ತಿತೆಗೆದು, ಕರಗಿಸಿ, ಆ ಚಿನ್ನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ನೆರೆದುಬಂದ ಯಾಚಕರಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊಡುತ್ತಿರುವರು ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಮರಕಾಲರು (ಸಮುದ್ರ, ವರ್ತಕರು) ಹಡಗಿನ ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ ಗಳಿಸಿದ ಹಣವನ್ನು ಎಣೀಲಾರದವರಾಗಿ 'ಭಾರಸಂಪ್ರಿಯಲಿ ತೂಗುವರು.' ಅವರು ಬೇಡಿದರೆ ಕುಬೇರನಿಗೆ ಕೈಗಡವ ಕೊಡುವ' ಧನಪತಿಗಳು. ಈ ಇದ್ದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಪೇಡೆಯ ಅಂಗಡಿಗಳಲ್ಲದೆ ತಿರುಗಾಡಿ ಮಾರುವವರ ಅಂಗಡಿಗಳೂ ಇರುವವು. ಆ 'ಎಡೆಯಾಟದ ವ್ಯವಹಾರಜನರು ತೋಟ, ಕಾಡು, ಆರಂಬ, ಕರ್ಮಗರ್ವಿಗಳಿಗೆ, ಕುದುರೆ ಆನೆ ಬಂಡಿಗಳ ಮೇಲಿಂದಲೂ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡೂ ಸರಕುಗಳನ್ನೊಯ್ದು ಮಾರಾಟಮಾಡುವರು.

ಅಂಗಡಿಬೀದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಬಂದರೆ ಮುಂದೆ 'ತಾಳ, ಮದ್ದಳೆ, ಪಾವುಳ, ಶು, ತಿ, ಮುಖವೀಣೆ, ಸಾಳಂಗ' ಮೊದಲಾದ ವಾದ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಹಾಡುವ 'ಶುದ್ಧ ಗಾನೆಯರ ಮೇಳ' ದ ಮನೆಗಳೂ, ನಟ್ಟುನ ನಾನಾವಿದ್ಯೆಯ (ನಾಟ್ಯಾಭಿನಯಶಾಸ್ತ್ರದ) ಗಟ್ಟಿವಾಳ (ನಿಷ್ಣಾತ) ರ' ಮನೆಗಳೂ ಶೋಭಿಸುವುವು. ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಯೇ ಸೂಳೆಯರ ಕೇರಿಯಿರುವುದು. ಆ ಮೇಲೆ 'ತೋರಿಯ ಭುಜವೆತ್ತು ಜಗಜಟ್ಟಿ ಮನೆದ ಕರಾರಿ ಖಂಡಿಯದ ಮಾಸಾಳುಗಳು' ಎಂಬಂತಹ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಜನರ ಬೀದಿಗಳಿರುವುವು.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಬೀದಿಯನ್ನಂತೂ ಕನಕದಾಸರು ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ನೋಡಿ, ಹೊಗಳಿ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಬೀದಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ 'ಹೊಂದಗಡಿನ ಹೊದಿಕೆಯ ಮನೆಗಳು; ಆ ಮನೆಗಳಿಗಿಲ್ಲ 'ನೇರಂದವಡೆದ ಪಟ್ಟಶಾಲೆಗಳು'; ಪಟ್ಟಶಾಲೆಗೆ ಮುಂದೆಸೆಯಲ್ಲಿ ಶುಲಸಿಯ ಮಂಟಪಗಳು ಮಂಟಪಮಂಟಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗೋವಿಂದನನ್ನು ಕೀರ್ತಿಸುತ್ತ ಜನರು ಕುಳಿತಿರುವರು. ಮನೆಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ 'ಸಾತ್ವಿಕಪೌರಾಣ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ ಗೋಷ್ಠಿ' ಗಳೂ 'ಗಾಣದಂಡಿಗೆ' (ತಂಬೂರಿ) ಯೊಂದಿಗೆ ಭಾಗವತಸಂಕೀರ್ತನೆಯೂ ನಡೆದಿರುವುದು. ರಾಮಾನುಜರ ತತ್ವವಂತೆ ವಹಿಸುವ ಭೂಮೀ ಸುರರು ಸಂದಣಿಸಿ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಘೋಷಣೆಯನ್ನೂ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾದ ಹೋಮಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು. (ನಿಜವಾದ ದ್ವಾರಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಾನುಜ ಸಂಧದವರು ಎಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕು !)

ಸಂಧಿಕರಾದ ಪಾರ್ವತನೇಕರು, 'ಹೇಳುವ ಕೆಲವು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ವಸ್ತ್ರ, ಕೂಳು, ವಿಳೆಯಗಳನ್ನು ಕೂಡ ತಾವಾಗಿಯೇಕೊಟ್ಟು, ಅವರನ್ನು ದೊಡ್ಡವರ ನ್ನಾಗಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪಾಠಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವರು. ಅಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ರವಿಸಿದ್ಧಾಂತಪಾರಕರು (ಜ್ಯೋತಿಷಿಗಳು), ಅಷ್ಟಭಾಷಾಕವಿಗಮಕಿಗಳು, ತಾರ್ಕಿಕರು ಇವರೆಲ್ಲರ ವಿದ್ವತ್ ಸಭೆಗಳು, ನೆರೆಯು ತ್ತಿರುವುವು.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ 'ಸಣ್ಣವರುಗಳನು ಓದಿಸುತ್ತರ್ಪ ಕಸಿಯಗೋಲ (ಭಡಿ) ಅಣ್ಣಗಳು' ಹುಡುಗರಿಂದ ಜಾತಕವಿವೇಕಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಬರೆದು

ಕೊಟ್ಟು, ಉಪಚೇವನವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿರುವ 'ಪುಸ್ತಕ ಲಿಖಿತಜ್ಞರು ಕನ್ನಡಕಗಳ ವಾಳ್ತು ಇಹರು' (ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ದ್ವಾರಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಲೂ ಕನ್ನಡಕಗಳಿದ್ದುವೇ !)

ಕನಕದಾಸರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಬೀದಿಯ ಒಂದು ವ.ಧ್ಯಾತ್ಮದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಬಲು ಸೊಗಸಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ:—'ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯ ಇರುವ ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಸೋಪಾನದ ಪುಸ್ಕರಣಿಗಳಿಗೆ ನಾನಾದೇಶದ ನಾನಾ ಭಾಷೆಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಅನುವ್ಯಾಸಕ್ಕೊಂದು ಬಂದರ. ಅವರೆಲ್ಲರೂ 'ಹಚ್ಚಡ (ಉತ್ತರೀಯ)' 'ಚಂದಿಕುಪ್ಪಸ (ಅಂಗಿ)' ಗಳನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಬರಿ ಮೈಯಿಂದಲೆ ಬಂದು ಸ್ವಚ್ಛವಾದ 'ಬೈರ್ಗಾಸ' 'ಕೃಷ್ಣ ! ಗೋವಿಂದ ! ಶ್ರೀವತ್ಸಲಾಂಭನ ! ಶರಣೆ ನುತ ಬೆಚ್ಚದೆ, ಮಳುಗಿ ಮುಳುಗಿ ಕೊಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಂದರು. ಬಳಿಕ ಹೊರವಟ್ಟು 'ಪಟ್ಟಾವಳಿದೋತ್ರ, ಬಹಿರ್ವಾಸ, ತಳಿದು, ತಳಿದುಗಾವಿಯನ್ನುಟ್ಟು' ಜಪದ ಮಂಟಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಂದಣಿಸಿ ಕುಳಿತರು. ಅವರಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವರಿಗೆ ಪಟ್ಟಿನಾಮ ತಿರುಚಾರ್ಣಗಳೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವರಿಗೆ ಗೋಪಿಚಂದನದ ಸಂಚಮುದ್ರೆಗಳೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರಿಗೆ ಭಗವಂತಂಧಾಕ್ಷತೆಗಳೂ 'ಭಾಳಲಾಂಭನ' ಗಳಾಗಿದ್ದುವು. (ದ್ವಾಪರದಲ್ಲಿಯ ದ್ವಾರಕೆಯಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲ ಇದ್ದಿರಬಹುದೇ ?).

"ಎಲ್ಲರೂ ಜಪತಪಾನ ಪೂಜೆಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು, ಬದಿಯಿಂದಲೆ ಗೀತಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತ ಅನ್ನ ಸತ್ಕರಾಲೆಗಳ ಕಡೆಗೆ ಬಂದರು. ಅಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ 'ಪೇಮಸಂಪುಟದಲ್ಲಿಯ ವಿಷ್ಣು ವಿಗ್ರಹ, ಸಾಲಗ್ರಾಮದೇವರ ಪೂಜೆಗೈದು, ನಿತ್ಯ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಿರು. ಬಳಿಕ 'ಅದ್ವಿಕದವರ (ಸತ್ಯದ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರ)" ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಎದ್ದು, ಊಟದ ನೆಗೆಳಿಗೆ ಹೊರಟರು ಎಲ್ಲರೂ 'ನಾನು ಮುಂದೆ ತಾನು ಮುಂದೆ' ಎಂದು ನುಗ್ಗುತ್ತಿರುವಾಗ, ಊಟದ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲು ಹಿಡಿದಂತಾಗಿ ಅನೇಕರು ತಮ್ಮತಮ್ಮಗಳಿಗೆ ಗುದ್ದಾಡಿದರು. ಒಳಿಕ ಎಲ್ಲರೂ ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಗದ್ದುಗೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಇಕ್ಕೆಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಲುಸಾಲಾಗಿ ಕುಳಿತರು."

"ಆಗ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹೊಂದಟ್ಟಿಯೊಳಗೆ ಕುಂಕುಮ ರಸಪೂರಿತ ಗಂಧಾಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು 'ಅಂದವಡೆದ ಕಜಳಯ ರಣ [ಬಾಳೆಯಲೆ] ದೊನ್ನೆಗಳನ್ನು ತಂದು ತಂದು ಇರಿಸಿದರು, (ಸತ್ಯಗಂಧಿ ಅಡಿಗೆಯ

ವರು ಬಡಿಸುವರು ತಿಗುಳರು; ಎಂದರೆ ತಮಿಳು ನಾಡಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ದ್ವಾರಾವತಿಯಲ್ಲಿ ತಿಗುಳರು ಎಲ್ಲಿಯವರು ಬರಬೇಕು? ಕೂಡಲೆ ತಿಗುಳರು ಬಂದು, ಮೊದಲು ಪಾತ್ರಾಭಿಗಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಬಳಿಕ ಪರಮಾನ್ನ ಸಣ್ಣಕ್ಕಿಯ ಓಗರ ತೊನ್ನೆ ಪಳಿದ್ಯ ಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಲೆತರದಿಂದ ಬಡಿಸುವರು.”

“ಜೇನು ಸಕ್ಕರೆ ಕ್ಷೀರ ರಸವಸ್ತುಫೇಣಿ ಸು—

“ಬಿಡುಂಡೆ ವಡೆ ಗಾರಿಗೆಯು ||

ನಾನಾಭಕ್ಷ್ಯಭೋಜ್ಯಗಳ ಪರಮ ಸು—

“ಮ್ಯಾನದೆ ಬಡಿಸಿದರೊಲಿದು ||

“ಹುಳಿದಾಳಿದ ಸುರು ಶಿಖರಣಿ ಹುತುಕೊಟ—

“ದಳಿನ ನಿಂದೆಯ ಹಣ್ಣು ಸವಿಡು ||

“ಗಳಲನೆ ಬಡಿಸಲೊಗ ರಣಿಯಿಂಗಿನ ಕಂಪು

“ಸುಳಿದು ಹೋಯಿತು ಬಹುಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ||

“ಫನವ ಫೃತವ ತಂದಿರಿದರು + ಪತ್ರ ಭಾ—

“ಜನ ತುಂಬಿ ಕಡೆಕೊಡಿದರೆಯೆ ||

“ಅನಲಾಕೃತಿಯಬ್ರಾಹ್ಮರುಮುದದಿಂದಾಮೋ—

“ಕನವಕೊಂಡರು ನುಹೋತ್ಸವದೆ ||

“ಸಿತರಾಜಾನ್ನ ಸರ್ವಾಫೃತ ತೊನ್ನೆಗೂಡಿ ನಿ—

“ರ್ಮಿತವಾದ ತೋರದುತ್ತುಗಳ ||

“ಜತನದವ್ವದೆ ಕೈಕೊಂಡರು ಕೃಷ್ಣಾ—

“ರ್ಮಿತವಂದು ಪರಿತೋಷವಡೆದು ||

“ಮಲ್ಲಿಗೆಯರಳಂತೆ ಬಿಜ್ಜೋಗರ ಮೊಸ—

“ರೊಕ್ಕೆಯ ಬಹಳುಪ್ಪುಗಾಯ ||

“ಫಲ್ಲಿಸಿ ಗಟ್ಟಿಯ ಕಟ್ಟಿದರಾ ಪಿರಿಯರು—

“ಪುಲ್ಲಿಗೆಗಳು ತರತರನೆ ||

+ ಪತ್ರಭಾಷನ = ದೊನ್ನೆ,

“ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ರಿಪ್ಪರೂ ರಸರಸಾಯನಗಳನು ಚಪ್ಪರಿದು; ನೀರ್ಮಜ್ಜಿಗೆಯನ್ನು ಕುಡಿದು, ಹೊಸ ವಾದ ವಿಘ್ನರಾಜನ (ಲಂ ಬೋ ದ ರ ನ) ಬಳಗ ವಿದೇನೋ! ಎಂಬಂತೆ ವಿಳಾರದವರಾಗಿಯ ಮೇಲ ಕೈದ್ದರು, ಎದ್ದುಹೋಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಸತ್ರ ಒತ್ತಿನ (ಬಳಿಯ) ಮುಂಗಾಲುಮೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಗಳನ್ನು ತೊಳೆದು ಕೊಂಡು, ಕರ್ಪೂರಮಿಶ್ರ ತಾಂಬೂಲವನ್ನು ಉತ್ಸವ ದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆ ಮೇಲೆ ‘ ಕಮ್ಮನೆ ತುಪ್ಪು-ಕಜ್ಜಾಯ-ಪಾಯಸದಿಂದ ದಮ್ಮನೆ ದಡೆದೆ.

ನೆಂದು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಶಯನಸ್ಥಳಗಳ ಕಡೆಗೆ ವಾಮಕುಕ್ಷಿಗಾಗಿ ನಡೆದರು”

ಮುಂದೆ ದಾಸರು ಅರಮನೆಯನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿರುವರು—

“ ಸಮುದ್ರಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದ ಹೊಂದಾವರೆಯಂತೆ ಇರುವ ಲೂನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ‘ ಕೃಷ್ಣ ರಾಯನ ಅರಮ ನೆಯು’—ಜನರಿಂದ ಗಜಬಜಸುತ್ತಲೆ ಹೊಂದಾ

ವರೆಯ ಕಣಿಕೆಯಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವುದು.

ಅದು ‘ ಹರ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳ

ರಾಜಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಪಡಿಸಿ ಶೋಭಿಸುವ

ಪರಮ ಐಶ್ವರ್ಯಗಳಿಂದ’ ಮೆರೆಯುತ್ತಿರುವುದು.

ಅರಮನೆಯ ಮುತ್ತಿನ ಚಾವಡಿಯು ‘ ಮಕರ

ತೋರಣ, ಮಣಿನಿಕರ, ಹೊಂಗುಬ್ಬಿಯ ನಿಕರ,

ಸೀಗುರಿ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ನೋಟಿಕರ ಕಣ್ಣೆ

ಕಾತುಕವ ಬೀರುತ್ತಿರುವುದು. ‘ ಅಂತಃಪುರಕ್ಕೆ ಶಿಖಾ

ಮಣಿಯಂತೆ ಒಪ್ಪುವ ಜಂತದ [ಹಸ್ತದಂತದ]

ಚಾವಡಿಯೊಳಗೆ, ಸಂತತವೂ ಸಿಂತವಿಷ್ಕರದಲ್ಲಿ

ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತನು ಕುಳಿತಿರುವನು.”

ಇದು ಕನಕದಾಸರು ಕಂಡ ವಿಜಯನಗರದ ಬಣ್ಣ

ನೆಯು ಮಾತ್ರ. ಮೋಹನ ಶರಂಗಿನಿ ಕಾವ್ಯವನ್ನು

ಓದಿ ನೋಡುವವರಿಗೆ ವಿಜಯನಗರದ ಕೃಷ್ಣರಾಯನ

ಕಾಲದ ನಾಗರಿಕತೆ, ಅರಮನೆಯಾಹಾರತ್ರನಿಯೋಗ

ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಅಂತಃಪುರದ ರೀತಿ ನೀತಿ, ಜಾನಪದ

ಜನರ ಬದುಕು ಬಾಳುಗಳು, ಯುದ್ಧದ ವರ್ಣನೆ

ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳದಿರುವು. ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ

ಕಾಮನ ಹಬ್ಬವು ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಜರುಗುತ್ತಿದ್ದ

ವಿಷಯವು ಅನೇಕರಿಗೆ ಗೊತ್ತು. ಆ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ

ಓದಲಿಕ್ಕಿಂದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಕನಕದಾಸರಿಂದ

ಶೃಂಗಾರ ರಸಪ್ರಧಾನವಾದ—ರತಿ ಮನ್ಮಥಲೀಲಾ

ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ವರ್ಣಕ ಕಾವ್ಯ

ವನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿರಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಕು. ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗ

ಗಳಾದ ಕನಕದಾಸರು ಈ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ-ಮನ್ಮಥ-ಅನಿ

ರುದ್ಧರು ಮುಖ್ಯರಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು—

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಥಾನಾಯಕನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ

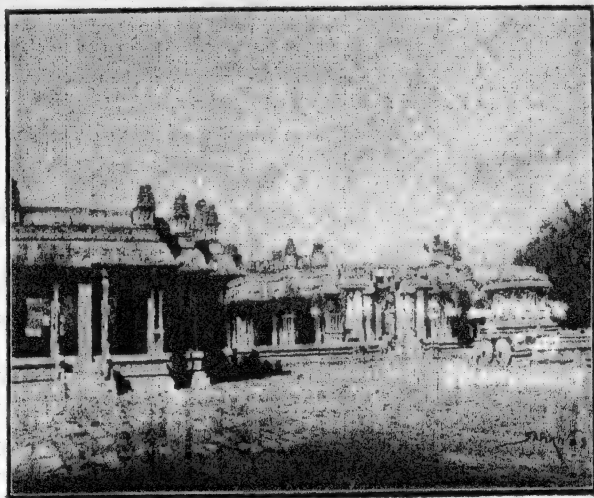
ಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಪಂಪನ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ, ರನ್ನನ

ಸಾಹಸಭೀಮ, ಪೊನ್ನನಭುವನೈಕರಾಮ ಇವಂತೆಯೇ

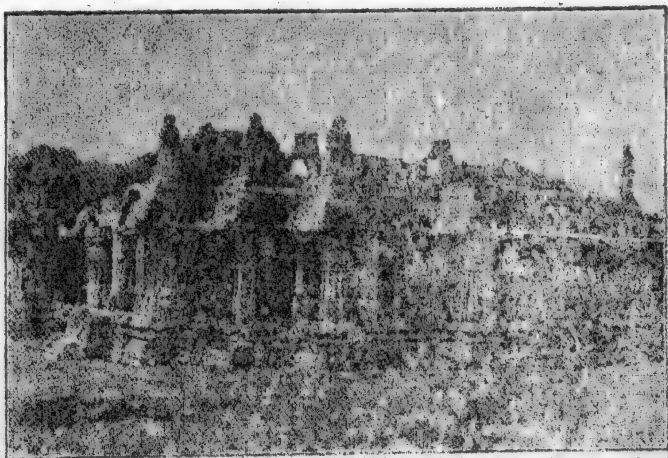
ಕನಕದಾಸರ ‘ ದೇಶಾಧಿಪ ಕೃಷ್ಣರಾಯನು

ಕಥಾನಾಯಕನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ವಿಜಯ ವಿಠ್ಠಲನ ಗುಡಿಯ ನೋಟಗಳು.

ದೃಶ್ಯ ೧.

ದೃಶ್ಯ ೨.

ಕರ್ಣಾಟಕವೂ ಶ್ರೀವಿಛಲ ಪರಂಪರೆಯೂ.

[ಪಂಥರಿ ವಿಠಲನು ವಿಜಯನಗರಿಗೆ ಬಂದುದು.]

ಲೇಖಕರು:—ಶ್ರೀ. ಶಂ. ದಾ. ಜೋಶಿ. ಧಾರವಾಡ.

ಶ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸರೇ ಮೊದಲಾದ ಯಾವ ದಾಸರಾಯರ ಕೀರ್ತನೆಯನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು; ವಿರಲನ ಮುದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ ಮುಕ್ತಾಯವಾದ ಹಾಡುಗಳಿರುವುದು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. 'ಪುರಂದರ ವಿರಲ' 'ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಠಲ' 'ರಂಗ ವಿರಲ' 'ವಿಜಯ ವಿರಲ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ನೂರಾರು ಬಗೆಬಗೆಯ 'ವಿರಲ' ನಾಮಗಳು ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಾಸಕೂಟದ ಅಧಿ ದೈವತವೆಂದರೆ ಶ್ರೀ ವಿಠಲನೇ ಆದುದರಿಂದ ಪಂಥರ ಪುರವು ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕರ್ಣಾಟದ ಹರಿದಾಸರ ಆಗರವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸೋಜಿಗವಿಲ್ಲ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ 'ವಿಠಲ ವಾರಕರಿ ಪಂಥವು' ಆರಂಭವಾದದ್ದು ಜ್ಞಾನದೇವನಿಂದ. (೧೫೬ ಕ್ರಿ. ಶ.) ಇವನು ಮಾಡುವ ಶ್ರೀ ವಿಠಲನ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೂ ಮೇಲಣ ವಿಧಾನಕ್ಕೇ ಸುಸ್ಥಿ ದೊರೆಯು ತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನದೇವನೊಬ್ಬನೇ ಅಲ್ಲ, ಇವನಂತೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಧು ಸಂತರೂ ತಮ್ಮ "ಅಭಂಗವಾಣಿ" ಯಿಂದ ವಿರಲನು ಕನ್ನಡ ದೇವ ನೆಂಬುದನ್ನೇ ಒತ್ತಿ ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ "ಕಾನಡಾಹೋ ವಿಠಲ ಕರ್ಣಾಟಕ" (ವಿಠಲನು ಕನ್ನಡಿಗನು); "ವಿಠಲ ಕಾನಡೇ ಬೋಲೂ ಚಾಣೇ" (ವಿಠಲನು ಕನ್ನಡನೂಡಬಲ್ಲ); "ಕಾನಡಿಯಾ ವಿರಲಾ ಕಾನ ಡಿಯಾ ಬಹು ಆವಡೇ ಜಿವಾಪಾಸೋನಿಯಾ"; [ಕನ್ನಡ ವಿಠಲನಿಗೆ ಕನ್ನಡವೆಂದರೆ ಬಲು ಜೀವ]; ಕಾನಡಾ ಹೋ ವಿರಲ ವಿಠಲ ಕರ್ಣಾಟಕೂ! ಯೇಣೇ ವಜ ಲಾವಿಲಾ ವೇಧೂ" (ಈ ಕನ್ನಡ ವಿಠಲನು ನನ್ನ ಹೃದಯವನ್ನು ಸೆಳೆದಿದ್ದಾನೆ.) ಎಂಬೀ ಮೊದಲಾದ ಉದ್ಗಾರಗಳೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಪಂಥರಿ ವಿರಲನು ಕರ್ಣಾಟಕ ಅಧಿದೇವತೆಯೆಂಬುದರ ನೆನಪು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಏಕನಾಥ ಮಹಾ ರಾಜನ ವರೆಗೂ ಇದ್ದ ಹಾಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ. "ಶೀರ್ಘ ಕಾನಡೇ, ದೇವ ಕಾನಡಾ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾನಡೇ ಪಂಥ ರಿಯೇ, ವಿಠಲ ಕಾನಡಾ, ಭಕ್ತ ಕಾನಡೇ" ಎಂಬುದು ಏಕನಾಥನು ಮಾಡಿದ ಉದ್ಘೋಷ. ಆದರೆ ಈ

ನೆನಪು ತುಕಾರಾಮಾದಿ ಸಂತರ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಶ್ರೀ ಜ್ಞಾನದೇವನು ಹೇಳುವಂತೆ ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಠಲಪಂಥವು ಕರ್ಣಾಟಕದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ತುಕಾರಾಮಾದಿಗಳಿಂದ ಮುಂದೆ ಇದಕ್ಕೆ "ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಧರ್ಮ" ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಾರಂಭಿಸಿತು.

ಪಂಥರಿ ವಿರಲನ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧಕರು ಈ ವರೆಗೆ ಕಂಡು ಹಿಡಿದಿರುವ ಸಂಗತಿಗಳೂ ಬಹಳ ಮಹತ್ವದವುಗಳಿವೆ.

(೧) ಕೆಲರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಪಂಥರಿ ವಿಠಲನು ಜೈನದೇವತೆಯು. ಶ್ರೀ ಗೋಡಬೋಲೆ ಎಂಬವರು "ಭರತಖಂಡಾಚಾ ಅರ್ವಾಚೀನ ಕೋಶ" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ "ನೇಮಿನಾಥಸ್ವಯಾಮೂರ್ತಿ: ತ್ರಿಷು ಲೋಕೇಷು: ವಿಸ್ತೃತಾ" ಎಂದು ಆರಂಭವಾಗುವ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಇದು ಜೈನ ಮಂದಿರವೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಸೊಲ್ವಾ ಪುರದ ಗ್ಯಾರ್ಡಿಯರಿನಲ್ಲಿ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಈ ಮತವನ್ನೇ ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಿ "ಚಿತ್ರ ಮಯ ಜಗತ್" ಮೊದಲಾದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಉಂಟು.

(೨) ಈಗೂರ ಮೊದಲಿನ ಹೆಸರು ಪಾಂಡುರಂಗ ಪುರ. ಉಡಪಿಯಂತೆ ಇದು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಶೈವ ಕ್ಷೇತ್ರವೆ ಆಗಿರಬೇಕು ಆದರೆ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮವು ಉರ್ಜಿತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ "ಹರಿಹರ ವಿಭೇದವನ್ನು ಕಿತ್ತುಹಾಕುವ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡುರಂಗ (ಶಿವ)ನೂ ವಿಷ್ಣುವೂ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ವಿಠಲ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿರಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ಶ್ರೀಮಾನ್ ನಾ. ಶ್ರೀ. ರಾಜಪುರೋಹಿತರ ಸೊಗಸಾದ ಒಂದು ಲೇಖನವು ಕರ್ಣಾಟಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ ತ್ರಿಕೆಯ ೯ನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ವಿಠಲನು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವನೆಂದು ಶ್ರೀ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ರಾಮದಾಸಾದಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಧುಸಂತರು ವರ್ಣಿಸಿರುವುದು ಈ ಮಾತಿಗೆ ಪೋಷ

ಕವಾಗಿದೆ. (Mysticism in Maharashtra P. 41).

(೩) ಪುಂಡಲೀಕನಿಂದ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಆರಂಭ ನಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳುವ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆಯು ಶಬ್ದಶಃ ಸರಿಯಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಹುರುಳರಬೇಕು. ಪುಂಡಲೀಕನು ಪುಂಧ್ರ-ಪೌಂಧ್ರ-ಲಿಂಬಜನಾಂಗದ ಪ್ರತಿಭಿದಿಯಾಗಿರಬೇಕು ಮಲ್ಲರ ಅರಿ-ಮಡೆಮಲ್ಲಾ ಸುರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ ದೇವರು- ಮಲ್ಲಾರಿ; ಕಂಡರ ಅರಿ-ಕಂಡರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿದ ದೇವರು- ಕಂಡಾರಿ, ಹಾಗೆಯೇ ಪುಂಡರನ್ನು-ಪುಂಡಲೀಕನನ್ನು ಹಾದಿಗೆ ತಂದ ದೇವರು ಮಂಡಾರಿ-ಪುಂಡರೀಕ ನಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಿದರೆ ಸ್ವಾಗತ. ದೇವಗಿರಿ ಯಾದವರ ದಳನಾಯಿ ಮಲ್ಲತೆಟ್ಟಿಯ ಒಂದು ದಾನಪತ್ರದಲ್ಲಿ “ಪೌಂಡರೀಕ ಕ್ಷೇತ್ರ” ವೆಂದೂ ಈ ಊರ ಹೆಸರಿದೆ, ಸೊಲ್ಲಾಪು ರದ ಸುತ್ತಲಿನ ನಾಡಿಗೆ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಲ್ಲಿ “ಪೌಂಧ್ರ” ವೆಂಬ ಹೆಸರಿದ್ದಿತ್ತೆಂದು ಶ್ರೀ ಚಾಂದೋದಕರರು “ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ” ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ [I. 142-147] ಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ!

ಮಲ್ಲಾರಿ, ಕಂಡಾರಿ, ಮಂಡಾರಿ [ಪುಂಡರೀಕ] ದೇವತೆಗಳ ಮುಖ್ಯ ಭಕ್ತಸಮುದಾಯವೆಲ್ಲವೂ ಕನ್ನಡ ಮಲ್ಲಾರಿ, ಕಂಡಾರಿಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಲ್ಲಿಯ “ಏಳು ಕೋಟಿ” ಯ ಉದ್ಘೋಷವು ಕನ್ನಡ ಭಕ್ತರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಎಂದು ಶ್ರೀಮಾನ್ ರಾಜಮುರೋಹಿತರು [ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೧೨-೧೩ರಲ್ಲಿಯೆ] ಎಲ್ಲರ ನಿರ್ದೋಷಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಮಲ್ಲಾರಿ ಕುಡಾರಿಗಳು ನಿಜವಾಗಿ ವಿರಪುರುಷರು, ವಿರಪೂಜೆಯ ಆನತಿಪವೆಂದು ಶ್ರೀಮಾನ್ ರಾಜಮುರೋಹಿತರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದೂ ಬಹಳ ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ. ಮಲ್ಲಾರಿ, ಕಂಡಾರಿ ಗಳಂತೆಯೇ ಪುಂಡಾರಿಯೂ ದೇವತಾಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಒಬ್ಬವೀರ ಮಹಾಪುರುಷನೇ ಆಗಿರ ಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. “ವೀರ” ವಿರಲನೆಂದೂ ವಿರಲನ ಒಂದು ರೂಪವಿದ್ದು ಈ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆತ ನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದೂ ಸಲವರಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಮಲ್ಲಾರಿ, ಕಂಡಾರಿ, ಪುಂಡಾರಿಗಳು ಮಲ್ಲ ರನ್ನು, ಕಂಡರನ್ನು ಮತ್ತು ಪುಂಡ (ಪುಂಧ್ರ)ರನ್ನು ತಳ್ಳಿ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ನೆಮ್ಮದಿಯಿಂದ ಬಾಳಿ ಬದುಕಲು

ಇಂಬು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಮಹಾತ್ಮರಾಗಿರಬೇಕು, ಅದು ದರಿಂದ ಮ.ಂ.ದ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿಗಳಂತೆ ದೇವತಾ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ತಾಳಿರಬೇಕು. ಮತ್ತು ಈ ದೇವತೆ ಗಳ ಭಕ್ತ ಕೋಟಿಮಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೇ ಪ್ರಧಾನ್ಯವಿರುವುದಕ್ಕೂ ಇದುವೇ ಮುಖ್ಯಕಾರಣವಾಗಿರಬೇಕು. ಮಲ್ಲಾರಿ, ಕಂಡಾರಿಗಳಂತೆ ಪುಂಡಾರಿಯೂ ಮೊದಲು ಶಿವರೂಪನಾಗಿಯೆ ಇದ್ದರೆ ಸೋಜಿಗವಲ್ಲ ಅದುದ ರಿಂದ ಶ್ರೀ. ರಾಜಪುರೋಹಿತರು ಊಹಿಸುವಂತೆ ಪಂಥಿಯು ಮೊದಲು ಜೈನಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿರುವುದೂ ಸಂಭವನೀಯವಾಗಿದೆ [ಕಣ್ಣರಿಯಾದ ಕನ್ನಡ ಪುಟ ೬೮-೭೩ ಓದಿ]

(೪) ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನೇಶದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಶೋಧಕರಾದ ಪ್ರೊ. ಪ್ರಿಲಸ್ಕಿ (Przylyusky) ಅವರು ವಿಶಲನು [ವಿಷ್ಣುವು] ದ್ರಾವಿಡರ ದೇವರು ಎಂದು ವಿವೇಚಿಸಿ ಒಂದು ಲೇಖನವನ್ನು ಬರೆದಿರುವರು [See mythic Society Journal, silver Jubilee Number] ‘ದ್ರವಿಡ’ ಶಬ್ದದೊಳಗಿನ ಕೊನೆಯ ‘ವಿಡ’ ವು ‘ವಿಶ’, ‘ವಿಶಲ’ ದ ಒಂದು ರೂಪವೆಂದೂ ವಿರಲ-ವಿಟ್ಟಗ [ಬಿಟ್ಟಗ] ದೇವನೆ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ರೂಪತಾಳಿ ವಿಷ್ಣುವಾದನೆಂದೂ ಅವರು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇದರಿಂದ ಪ್ರೊ ಪ್ರಿಲಸ್ಕಿಯವರ ವಿಚಾರಗಳೂ ಕಣ್ಣರಿಯಾದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈ ಮೊದಲೆ ಬಂದಿರುವ ಅಂಶಗಳೂ ತುಂಬಾ ಪರಸ್ಪರ ಸೋಪಕವಾಗಿವೆ ಯೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತು, ಮಲ್ಲಾರಿ ಮತ್ತು ಕಂಡಾರಿ ಇವೆರಡೂ ಕೂಡಿ ಮಲ್ಲಾರಿ ಅಥವಾ ಬಂದೋಬಾ ಎಂಬ ಒಂದೇ ಹೆಸರಿನ ದೇವತೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ಮಂಡಾರಿ ಮತ್ತು ವಿರಲನ ಎರಡೂ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದುದೂ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಇವಂತಿರಲಿ. ಜ್ಞಾನದೇವ ನಾಮದೇವಾದಿ ಮಹಾ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಧು ಸಂತರು ಹೇಳುವಂತೆ, ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಪ್ರೊ. ಪ್ರಿಲಸ್ಕಿಯವರು ಶೋಧಿಸಿರುವಂತೆ ವಿರಲನು ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ-ದ್ರಾವಿಡ ದೇವತೆಯಾಗಿ ದ್ದರೂ ಇಂದು ಪಂಥರ ಸುರವು ಕನ್ನಡ ಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದು ಹೇಳುವುದೂ ಸಾಹಸದ ಮಾತಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದೆಯಲ್ಲ. ಪಂಥಿಯು ಹೇಗೆ ಕನ್ನಡಿಗರ ಕೈ ಬಿಟ್ಟಿರಬಹುದು?

x

x

x

ವಿಜಯನಗರದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಒಂದು ಪಂಥರಿಯ ಶ್ರೀ. ವಿಠಲಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಸಂತ ಭಾನುದಾಸನು (ಶ್ರೀ. ಶ. ೧೪೪೮-೧೫೧೫) ಮರಳಿ ಪಂಥರಿಗೆ ತಂದಹಾಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ (ಪಾಂಗಾರಕರ ಕೃತ ಏಕನಾಥರಚರಿತೆ, ಭಾವೇ.ಕೃತ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾರಸ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಿ). ಅಲ್ಲದೆ ಬಳ್ಳಾರಿ ಗ್ಯಾರಿಟಿಯರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಆಧಾರವು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಜನು ಪಂಥರಿಯಿಂದ ವಿಠಲಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಏಕೆ ತಂದಿರಬಹುದು ? ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳು ಇನ್ನೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲ.

(೧) ಪಂಥರಿಸುರವು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದ್ದಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ವಿಠಲನ ಮೂರ್ತಿಯು ಸವಿತೃವಾಗಿ ಉಳಿಯಲಾರದೆಂಬ ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಅದನ್ನು ವಿಜಯನಗರಿಗೆ ತಂದಿರಬಹುದೆಂದು ಕೆಲರ ಊಹೆ

ಆದರೆ ಭಾನುದಾಸನು ಮರಳಿ ಆ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಒಯ್ಯಾಗ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಹೆದರಿಕೆಯೇನೂ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಮೇಲಣ ಊಹೆಯು ಅಷ್ಟು ಸಂಬಂಧಿಸುವದಿಲ್ಲ

[೨] ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ತಾನು ವೈಭವದಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ವಿಜಯವಿಠಲಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮೂರ್ತಿಯೆಂದರೆ ಪಂಥರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆನಾದಿಕಾಲದ್ದೆಂದೂ ಸ್ವಯಂಭುವೆಂದೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿರುವ ಶ್ರೀ ವಿಠಲ ಮೂರ್ತಿಯ ಸರಿ, ಎಂಬ ವಿಚಾರದಿಂದ ಆ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನಿಲ್ಲಿಗೆ ತಂದಿರಬಹುದೇನೋ, ಎಂದೂ ಒಂದು ವಿಚಾರವಿದೆ. ಈ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ' ಪಂಥರಿಯಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಹೆದರಿಕೆ ಬೇರೆ ', ಎಂಬ ಮಾತೂ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನುತ್ತಿರಬಹುದು.

ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ತಂದರೂ ಅದು ವಿಜಯನಗರಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಪಂಥರಿಯಿಂದ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದ ವಿಠಲನು ಆ ವೈಭವಶಾಲಿಯಾದ ವಿಜಯವಿಠಲನ ಮಂದಿರವನ್ನು ನೋಡಿ ತಾನು ಒಡಬಗ್ಗರ ದೇವರು ಈ ರಾಜವೈಭವದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಇರುವದು ಸೊಗಸದು ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮರಳಿ ಪಂಥರಿಗೆ ಹೊಂಟು ಹೋದನೆಂದು ಬಳ್ಳಾರಿ ಗ್ಯಾರಿಟಿಯರಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ.

ಪಂಥರಿಗೆ ಯಾತ್ರಿಗೆ ಬರುವ ಲಕ್ಷಾವಧಿ ಭಕ್ತ ಸಮುದಾಯವು ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟ ದೇವತೆಯ ಸ್ಥಲಾಂತರವಾದುವನ್ನಾಗಿ ಕಳುವಳಗೊಂಡು ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮರಳಿ ದೊರಕಿಸುವದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತವಿದ್ದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು " ಭಕ್ತಭಾಗವತ ನಿಃಶಬ್ದ ತೇ ರೇಲೇ ತುಜವಿಣ ' ಎಂದೂ " ರಕುಮಾಯಿ ಆಯೀ ತೇ ಜಾಹಲಿ ಅಸೇ ಉದಾಸ (ತುಜವಿಣ) " ಎಂದೂ ಭಾನುದಾಸನು ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ವಿಠಲನ ಸನ್ನಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿ " ಚಾಲ ಆಮ್ನಾಂಸವೇ " ಎಂದೂ ಕೊರಗಿ ಮರಗಿ ಬೀಡಿಕೊಂಡ ಹಾಡುಗಳಿವೆ.

ಭಾನುದಾಸನಿಗೆ ಮೂರ್ತಿಯು ಹೇಗೆ ದೊರೆತಿತೋ! ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ದೊರೆತುದಂತೂ ನಿಶ್ಚಿತ. ಆದರೆ ಇದು ತೀರ ಆಸಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತೆಂಬುದು ಭಾನುದಾಸನು ಹೇಳುವ ಮಾತಿನಿಂದಲೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ " ಕೋರಡಿಯೊ ಕಾಷ್ಟೀ ಅಂಕುರ ಘುಟಲೀ (ಕೊರಡು ಕೊನರಿತು)! ಯೇಧೇ ಯೇಣೇ ಜಾಹಲೀ ಫಿರೋಬಾಜೀ (ವಿಠಲನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ)! ಎಂಬ ಪಲ್ಲವಿಯ ವೇಲೆಯೆಂದು ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಒಯ್ದ ಮೇಲೆ ಪಂಥರಿ ಪುರದಲ್ಲಿ ಭಾನುದಾಸನ ತರಿಕೀರ್ತನೆ ಯಾಯಿತಂತೆ!

ವಿಜಯನಗರವರು ಪಂಥರಿಯ ಭಕ್ತಕೋಟಿಗೆ ನಿರುತ್ಸಾಹ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ತಂದಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ತಿರುಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರಬಹುದು ವಿಠಲನ ಆ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ರ.ಭ.ಗ.ಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂಬ ಹೆದರಿಕೆಯು ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೇ ' ಈ ಮೂರ್ತಿ ಕೊಟ್ಟು ಬಿಡಿ ' ರೆಂದು ಸ್ವಪ್ನ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು.

ಆದರೆ ಇಷ್ಟರಿಂದ ಪಂಥರಿಪುರವು ಕರ್ಣಾಟಕದ ದಾಸಕೂಟಕ್ಕೆ ಏಕೆ ದೂರವಾಯಿತೆಂಬುದರ ಗುಟ್ಟು ಇನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ.

ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರಲ್ಲಿ ವಿಠಲ ಭಕ್ತಿಗೆ ಆರಂಭವಾದುದು ಕೃಷ್ಣರಾಯನಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲ. ಇವರ ತಂದೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೇ ಶ್ರೀ ವಿಠಲನು ಶ್ರೀ ವಿಠಲ ಪಾಕ್ಷಗೀವರೊಡನೆ ರಾಜಮರ್ಯಾದೆಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ವಿಜಯನಗರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಠಲನ ಪ್ರಭೆಯು ಪಟ್ಟಣ-ಛೇದಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿತ್ತೆಂದೂ ಐಹೊಳೆ

ಗಳಿವೆ (ವ್ಯಾಸರಾಯ ಚರಿತೆ: ಬಿ ಎಂಕೋಬಾವ) ಹೀಗೆ ವಿಜಯನಗರವೂ ಪಂಥಿಯಂತೆ ಒಂದು ವಿರಲ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಲಾರಂಬಿಸಿದುದು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ವಿಜಯ ವಿರಲ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಪ್ರಾರಸ್ಥ್ಯವೂ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಬೆಂಬಲವನ್ನೀಯುತ್ತಿದೆ.

ವಿಜಯ ವಿರಲನ ಮಂದಿರವನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಹಾಗೆ ೫೦-೫೨ ವರುಷಗಳ ವರೆಗೆ ಸಾಗಿತು. ಆಗಲೇ ಅದರಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯೇ ಆಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನೈಸೂರು ಗ್ಯಾರ್ಯುಟಿಯರು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಕೃಷ್ಣರಾಯನೂ ಆತನ ಹೆಂಡತಿಯೂ ವಿಜಯ ವಿರಲನಿಗೆ ದತ್ತಿಬಿಟ್ಟು ಶಾಸನಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಮೂರ್ತಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಆಗದ ಮೇಲೆ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪಾನ ಕೊಡುವುದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಆಮದರಿಂದ ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಜಯ ವಿರಲನ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮೂರ್ತಿಯು ಪಂಥರಿ ಪುರದೊಡ್ಡ ಅಥವಾ ಬೇರೊಂದು ಮೂರ್ತಿಯೋ ಎಂಬುದು ಮಾತ್ರ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

ಭಾಣುದಾಸನು ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮರಳಿ ಒಯ್ದ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ವಿಜಯ ವಿರಲನ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ತೆರವಾದ ಜಗುಲಿಯು ಹಾಗೆಯೇ ಇದೆಯೆಂಬದಾಗಿ ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕೆತ್ತಿ ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಒಯ್ಯುವುದು ನಮ್ಮ ಪರಂಪರೆಗೆ ಹೇಗೂ ಎನಿಸುತ್ತಿದೆ, ಈ ಬಗ್ಗೆ ಸಹ ಸಂದೇಹ ಪಡುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೊರಗಿಂದ ತಂದ ಆಧಾರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕಲಿಂಗ ವಿಜಯದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಯಾದಗಿರಿಯಿಂದ ತಂದ 'ಕೃಷ್ಣ' ನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಶಿಲಾ ಶಾಸನವು ಆ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ (ಬಳ್ಳಾರಿ ಗ್ಯಾರ್ಯುಟಿಯರ ನೋಡಿಂ.)

ಆದರೆ ಈ ಮಾತಿಗೂ ಆಧಾರವು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ತರುವಾಯ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಅಚ್ಯುತರಾಯನೂ ಸದಾಶಿವರಾಯನೂ ವಿಜಯ ವಿರಲನ

ಸನ್ನಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ದಾನಪತ್ರಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. (Epigraphica Indica Vol III P. 149 Forgotten Empire P. 163)

ಈಗ ವಿಜಯವಿರಲ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿ ಇಲ್ಲದುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಹುಡುಕುವುದೇ ಆದರೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಸುಲಿದುದರಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವುದು, ಅಥವಾ ಭಕ್ತರು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಕೈಗೆ ಮೂರ್ತಿಯು ಸಿಕ್ಕಬಾರದೆಂದು ಸ್ಥಳೀಕರ ಮಾಡಿಸಿರುವ ಸಂಭವವೂ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ.

ಅಂತೂ ವಿಜಯ ನಗರದ ಕೊನೆಯ ವರೆಗೂ ಇಲ್ಲಿ (ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ) ವಿರಲನ ಪ್ರಾರಸ್ಥ್ಯವು ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತಿರಬಹುದು ಹೇಳಬಹುದು ಮರಂದರ ದಾಸರು ಪಂಠವಿರಲನ ಸನ್ನಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ಕಳೆದರೆ, ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳನ್ನು ಕಳೆದರು. ವಿರಲನ ಸನ್ನಿಧಾನವಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೆ ಇವರು ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನವಾದರೂ ನಿಲ್ಲುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದು ಪುರಂದರ ದಾಸರೊಡನೆ ಇನ್ನೂ ನೂರಾರು ವಿರಲ ಭಕ್ತರು ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾಲಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದು ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ ಆದುದರಿಂದ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಜಯನಗರವೂ ಒಂದು ಘಟಿ ಪಂಥರಿ ಪುರವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ವೃಂದಾವನೆಯಿಂದ ನವವೃಂದಾವನವು ಈಗಾಗಲೇ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದಿತು.

ಆಮದರಿಂದ ಚಂದ್ರಭಾಗಾ ತೀರಕ್ಕೆ ಸರತಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತ ಕೋಟಿಯು ಬರಬರುತ್ತ ತುಂಗಾ ತೀರವು ವಿಜಯವಿರಲನ (?) ಕದೇ ತಿರುಗಲಾರಂಭಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

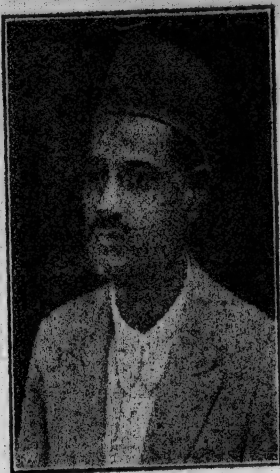
ಒಗೆ ಕ್ರಮದಿಂದ ಪಂಥಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ವೈಷ್ಣವ ಸಮಾಜವು, ಕದಿಮೆಯಾಗಿ ಅದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿಸ್ತಾರ ಭಕ್ತರ ಜ್ಞೇತೃವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿರಬೇಕೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ವೈಷ್ಣವ ಸಮಾಜವು ಪಂಥರಿ ವಿರಲನನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಮರೆತು ಬಿಡದಿದ್ದರೂ ವಿರಲನನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಪಂಥರಿ ಪುರದಿಂದ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಏಕೆ ತಿರುಗಿಸಿರಬೇಕೆಂಬದು 'ಶ್ರೀದೇವತಲರ' ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಗೆ ಒಂದು ಪದ್ಯದಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುವಂತಿದೆ.

ನೀ ನಿಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ್ಯಾ ವಿರಲಾ | ಎನ್ನಿ ಕೌತುಕವು || ಮಧ್ವದ್ವೇಷಿಗಳು ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿಯನು ಕಂಡು ||

ಶ್ರೀ. ನಂದಗಡ ಭೀಮರಾಯರು

ಬಿ ಎ ಎಲ್. ಬಿ ಬೆಳಗಾವಿ

ಶ್ರೀ ಆರ್. ಎಸ್. ಸಾಲೆತ್ತೂರ

ಎಂ. ಎ ಮುಂಬಯಿ

ಈ ಸಂಚಿಕೆಯ ಮುದ್ರಣಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸಗಾರರು.

ಹೃದ್ಯವಾಗದೆ ಕದ್ದು ಕಳ್ಳನಂತೆ ಎದ್ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ್ಯಾ ||೧||

ಮಿಥ್ಯಾವಾದಿಗಳು ನಿರಂತರ ಸುತ್ತಿ ಮುತ್ತಿಕೊಂಡು.
ಅತ್ತು ಕರೆದು ಕೂಗುತ್ತಿರೆ ಕಂಡು || ಬೇಸತ್ತು
ಬಂದ್ಯಾ ವಿಠಲಾ || ತ್ರೀದವಿರಲ ನಿನ್ನ ಸದ್ಗುಣ ವೇದ
ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು | ಶೋಧಿಸಿ ನೋಡಲು ಭೂದೇವರಿ
ಗೊಲಿದು ಅದರಿಸಲು ಬಂದ್ಯಾ ವಿಠಲಾ ||

+ + +

ಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ನವರಾತ್ರಿ ಮತ್ತು ಮುಕ್ಕೋಟಿ ದ್ವಾದ
ಶಿಗೂ ಮಂತ್ರಾಲಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ.ರಾಘವೇಂದ್ರರಾಯರ

ಆರಾಧನೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೂ ನೆರೆಯುವಷ್ಟು ಕನ್ನಡ
ದಾಸಕೂಟವು ಸಂಧರೆಯಲ್ಲಿ ಅಷಾಢ-ಕಾರ್ತಿಕ
ಏಕಾದಶಿಗಳಿಗೂ ಸೇರುವುದೊ ಇಲ್ಲವೊ ಎಂಬ
ಸಂದೇಹ ! ಇಂದಿಗೂ ವಿಜಯನಗರವು ಕಣ್ಣಿರೆಯಾ
ದದ್ದೂ ತುಂಗಾತೀರವು (ಮಂತ್ರಾಲಯ) ಮಾತ್ರ
ದಾಸಕೂಟದ ಅಶ್ರಯಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಹಾಗೆಯೆ ಉಳಿದಿ
ದೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಈಗ ನಮ್ಮ ದಾಸರುಗಳಿಗೆ ಪಂಥ
ರಿಗಿಂತೂ ಉಡುಪಿ ಮು. ಸಮಾಜ ಬಹಳ ಹತ್ತಿರವೆ
ನಿಸುತ್ತಿವೆ !

ಶಾಪಗ್ರಸ್ತ ವಿಜಯನಗರ.

—ಇದು ಯಾವ ಹೊಳಲು ?

ಲಕ್ಷ್ಮಾನಲಕ್ಷ ಮುಖದಲಿ ಕಲ್ಪನೆಯ ಕನಸು
ಬಾಷ್ಪದಲಿ ತೇಲುತ್ತಿದೆ ! ಯಾವ ಕಾಲನ ಶಾಪ-
ವೋ ಕಾಣೆ, ನಲಿದುಲಿದ ಚಲುವು ಹಾ ! ಮೂರ್ಛೆಯು
ಮಲಗಿಹುದು ! ಪಾಳಿನಲಿ ಯಾವದೋ ಸೌಂದರ್ಯ-
ದಾತ್ಮನದು ಮೌನದಲಿ ನರಳುತ್ತಿದೆ ! ರಾಜತೇ-
ಜವು, ತಪವು, ಯಶವು, ಕಲೆಗಳು—ಎಲ್ಲ
ಶಿಲೆಯಾಗಿ ಬಿದ್ದಿಹವು ! ನೂರ್ನೂರು ಬರಿಸಗಳ
ಹಳೆಯ ಹೆಮ್ಮರೆಗಳಲಿ ಯಾವ ಸ್ಮೃತಿಯೋ ಏನೋ,
ತಲೆದೂಗಿ ಸುಯ್ಯುತ್ತಿದೆ ! ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಳಗೆ
ಮರುಕು ಮಿಸುಕಾಡುತ್ತಿದೆ ! ಯಾವ ಮಾಯೆಯೋ ಏನೋ,
ಇಂಥ ಪಾಳಲಿ ಕೂಡ, ಸುಪ್ತ ಭವ್ಯನ ತೆರದಿ
ಕಣ್ಣಿನವ ಸೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ ! ಕನಸಿನಲಿ ಕಂಪಿಸುವ
ದೇನಾ ಸರೋವರಂ ? ಕನವರಿಪಳೆಂ ತುಂಗೆ ?

—ಅದೊ ಹೇಗೆ ಮಿಸುಕುತ್ತಿದೆ ? ಇಲ್ಲ, ಸತ್ತಿಲ್ಲ ಇದು !

ಶಾಪದಾ ಭಾರದಲಿ ವೈಭವದ ತೀರದಲಿ
ನಿಧ್ರೆಗೈಯುತ್ತಲಿಹುದು ! ಶಾಪಮೋಕ್ಷದಿ ವೃತ್ತಿ
ನಿಧ್ರೆ ತೊರೆದೇಳಲಹ ! ಏಂ. ಚಂದವಾನಂದ !

—ಈತ್ತರ ಸಣಕಲ್ಲ,
ರಬಕವಿ.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರ,

ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪರಿಚಯ.

(ಲೇಖಕರ :- ಪಂಡಿತ ರಾಮಾಚಾರ್ಯ ಗಲಗಲಿ, ಬೆಳಗಾವಿ.)

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ, ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಅಗಾಧ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅರಿಯದ ಕನ್ನಡಿಗರು ವಿರಳ ಇವರಿರ್ವರೂ ಐಹಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಕರಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಸಾರಮಾರ್ಥಕ ವೇದಾಂತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಕರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದವರು. ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಆದ್ವೈತ ಸರೋವರವನ್ನು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳೆಂಬ ಕಮಲ ಕಲ್ಪಾರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿದರೆ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ದ್ವೈತವೇದಾಂತ ನಂದನವನವನ್ನು ಚಂದ್ರಿಕಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳೆಂಬ ಪಾರಿಜಾತ, ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸಿದರು. ಇಬ್ಬರೂ ವೀರಸನ್ಯಾಸಿಗಳು, ರಾಜಕಾರಣ ಧುರಂಧರರು; ಆತ್ಮಂಶ ತಪಸ್ವಿಗಳು. ಉತ್ತಮ ಗ್ರಂಥ ಕರ್ತರು, ಒಬ್ಬರು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂಸ್ಥಾಪಿಸಿದರೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದರು. ಸನ್ಯಾಸ, ರಾಜಕಾರಣ, ತಪಸ್ಸು ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃತ್ವ ಇವೆಲ್ಲ ಗುಣಗಳೂ ಇವರಿರ್ವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಯಾವ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪುರುಷನಲ್ಲಿಯೂ ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇತರ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ರಾಜಕಾರಣ ಪಟುಗಳೂ ವಿರಕ್ತರೂ ತಪಸ್ವಿಗಳೂ ಆದ ಒಂದೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಕಂಡುಬಂದರೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಕಾರರೆಂದು ಎಣಿಸಲ್ಪಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಅಪರೂಪ, ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಿದರೆ ಅದೇನೂ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಲಾರದು. ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗೆ ದೊರಕದಿರುವ ಈ ಭಾಗ್ಯವು ಲಭಿಸಿದುದಕ್ಕೆ ಕರ್ಣಾಟಕವು ವಿಶೇಷ ಅಭಿಮಾನ ಪಡುವ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

ಇನ್ನು ಈ ವೀರ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಕ್ರಮದಿಂದ ವಾಚಕರಿಗೆ ಮಾಡಿ ಕೊಡುವಾ.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಸೂತಸಂಹಿತಾ, ವೇದಾರ್ಥ ಪ್ರಕಾಶನೆಂಬ ನಾಲ್ಕುವೇದಗಳ ಭಾಷ್ಯ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯ, ಪರಾಶರಸ್ಮೃತಿವ್ಯಾಖ್ಯಾಣೈ ಮಿನೀಯ

ನ್ಯಾಯಮಾಲಾ ವಿಸ್ತಾರವೆಂಬ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾ ಗ್ರಂಥ, ಸರ್ವದರ್ಶನ ಸಂಗ್ರಹ, ಅನುಭೂತಿಪ್ರಕಾಶ, ದಶೋಪನಿಷದ್ವಿಸಿಂಹಾ; ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿನೇಕ, ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿಟೀಕಾ, ಮಾಧವನಿದಾನ, ಧಾತು ವೃತ್ತಿ, ಶ್ರೀಶಂಕರದ್ವಿಜಯ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವರು. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಕರದ್ವಿಜಯವು ಕಾವ್ಯಗ್ರಂಥವು. ಧಾತುವೃತ್ತಿಯು ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಕರಣವು. ಜೈಮಿನೀಯ ನ್ಯಾಯಮಾಲಾ ವಿಸ್ತಾರವು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾ ವಿಷಯಕವಾದದ್ದು ಮಾಧವನಿದಾನವು ನೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಿದಾನೇ ಷಾಘ; ಶ್ರೇಷ್ಠ; ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಗ್ರಂಥವು. ಪರಾಶರಸ್ಮೃತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಚಾರವಾದದ್ದು. ವೇದಭಾಷ್ಯ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಣ ಗ್ರಂಥಗಳಭಾಷ್ಯ, ಇವೆರಡನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳು ಉತ್ತರಮೀಮಾಂಸಾ ಅದರ ವೇದಾಂತಪರವಾದವುಗಳು ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವದರ್ಶನಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಮತಗಳ ಸಾರವು ಸುಗಮ ರೀತಿಯಿಂದ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಿದರೆ, ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸರ್ವತೋಮುಖಿಯಾದ ಬುದ್ಧಿವೈಭವವನ್ನು ನೋಡಿ ಮನವು ಅಚ್ಚರಿಗೊಳ್ಳುವದು. ಏಕಸ್ಥಿನ್ ಜನ್ಮೈ ಏಕಮೇವ ಶಾಸ್ತ್ರಂ, ಎಂಬಂತೆ ಒಂದು ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿವ್ಯಾವೀಣ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬಹುದು. ಅದರಿಂದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವಾಗಿ ಒಂದು ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಜ್ಞಾನವನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು, ಅವರ ವಿಭೂತಿಮತ್ಸವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಪಂಡಿತರಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದೇವಿಯ ಅನುಗ್ರಹವು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಸ್ಥಿತರಾದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಸಾಹಿತ್ಯದೇವಿಯನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಬಹಳ ಶಂಕರದ್ವಿಜಯವೆಂಬ

ಸರಸವಾದ ಕಾನ್ಯವೇ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವದು. ರಾಜ್ಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಯಂಥ ಮಹತ್ತರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು, ಇಷ್ಟು ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಯಾವಾಗ ಸಂಪಾದಿಸಿದರೋ, ಯಾವಾಗ ಇಷ್ಟು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದರೋ, ಇದೆಲ್ಲವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯರ ಬುದ್ಧಿಗೆ ನಿಲುಕದ ಮಾತಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ವಿಚಾರಣೆಯಾದ ವಿಷಯವು. ಧರ್ಮವು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಗತಿಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವವರು, ಧರ್ಮೈಕ ಪ್ರವಣರಾದ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ದುರಾಗ್ರಹವನ್ನು ದೂರ ಮಾಡುವ ಔದಾರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ ? ಧರ್ಮವು ದೇಶದ ಏಳಿಗೆಯನ್ನು ತಡೆಯುವದಿಲ್ಲವೆಂದಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಧರ್ಮವು ಉನ್ನತಿಯ ತಳಹದಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಧರ್ಮದ ಬಲದಿಂದಲೇ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿದರು. ಮತ್ತು ಉಳಿಸಿದರು. ತಪಸ್ಸಿನ ಬಲವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವೆ ಆಗುತ್ತಿತ್ತೋ ಇಲ್ಲವೋ. ಇದೂ ಸಂಶಯಾಸ್ಪದವು. ಸನಾತನ ಧರ್ಮವು ಕಾಲದೇಕರಸಿಸ್ತಿಯಿಂದ ಪರಿವರ್ತನವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆಂದು ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಪರಾಶರ ಸ್ಮೃತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ತಾವು ಧರ್ಮದಿಂದ ನಡೆದು, ರಾಜರನ್ನೂ ಧರ್ಮದಿಂದ ನಡೆಸಬೇಕೆಂತೇ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಆಶಯವಿರುವದರಿಂದಲೇ ಅವರು ಸ್ಮೃತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಇರಲಿ

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಮಾಡಿದ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪ ರೀತಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದರೂ ಕೂಡ ಅದೊಂದು ಚಿಕ್ಕ ಗ್ರಂಥವೇ ಆಗಬಹುದು. ಅದುದರಿಂದ ಆ ಮೋಹವನ್ನು ಬಿಗಿ ಹಿಡಿದು ಆ ಗ್ರಂಥಗಳೊಳಗೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಸಂಚದರೀ ಗ್ರಂಥವನ್ನಷ್ಟೇ ವಾಚಕರ ಪರಿಚಯಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿನೇಚಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇವೆ.

“ ಪಂಚದಶೀ ” ಎಂಬ ಸಂಪೂರ್ಣ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೇ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲ. ಭಾರತೀ ತೀರ್ಥರೆಂಬ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕರು. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಐದು ವಿನೇಕ ಐದು ದೀಪ ಐದು

ಅನಂದ ಹೀಗೆ ಹದಿನೈದು ಪ್ರಕರಣಗಳುಂಟು. ಅದರೆ ತತ್ವ ವಿನೇಕ, ಪಂಚಮಹಾಭೂತ ವಿನೇಕ, ಪಂಚ ಕೋಶ ವಿನೇಕ, ದ್ವೈತವಿನೇಕ, ಮಹಾವಾಕ್ಯ ವಿನೇಕ, ಈ ಐದು ವಿನೇಕಗಳು ಚಿತ್ರದೀಪ, ತೃಪ್ತಿದೀಪ, ಕೂಟಸ್ಥದೀಪ, ಧಾನ್ಯದೀಪ, ಸಾಟಕದೀಪ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಐದು ದೀಪಗಳು; ಮತ್ತು ಯೋಗಾನಂದ-ಆತ್ಮಾನಂದ, ಅದ್ವೈತಾನಂದ, ವಿದ್ಯಾನಂದ, ವಿಷಯಾನಂದ ಹೀಗೆ ಐದು ಅನಂದಗಳು ಉಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಐದು ವಿನೇಕಗಳು. ಮತ್ತು ದೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಚಿತ್ರದೀಪ ಈ ಆರು ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಮಾಡಿರುವರು. ಉಳಿದ ಒಂಭತ್ತು ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವರು ಭಾರತೀ ತೀರ್ಥರು. ಈ ಭಾರತೀ ತೀರ್ಥರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ತಮ್ಮಂದಿರೊಡನೆ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಶೃಂಗೇರಿ ಪೀಠವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದರೊಡನೆ ಕೆಲವರು ಹೇಳುವರು. ಇರಲಿ. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಮಾಡಿದ ಆರು ಪ್ರಕರಣಗಳ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರವಲ್ಲ. ವಿಷಯಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನವಾಗುವಂತಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿನೇಚಿಸುವದು ಪ್ರಸ್ತುತ ಸ್ಥಳವೂ ಅಲ್ಲ. ಕಾಲವೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಲೇಖನಿಯನ್ನು ಬಿಗಿಹಿಡಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀನ್ಯಾಸರಾಯರು ಚಂದ್ರಿಕಾ, ನ್ಯಾಯಾಮೃತ, ತರ್ಕತಾಂಡವ, ಭೇದೋಜ್ಜೇವನ, ಮಂದಾರಮಂಜರಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ದ್ವೈತ ಮತವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಉರ್ಜಿತ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಂದರು. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಿಕಾ ಗ್ರಂಥವು ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಜಯತೀರ್ಥರ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ ಎಂಬ ಟೀಕಾಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಟಿಪ್ಪಣಿ ರೂಪವಾಗಿದ್ದು ಅತಿಶಯ ಪ್ರೌಢವಾದ ಗ್ರಂಥವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವವಾಮಾಂಸಾ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಬಹು ಮನೋಹರವಾಗಿ ವಿಷಯಗಳು ವಿನೇಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವವು. ಇವರು ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ,

“ ಸ್ತೋತ್ರೇ ಭಾಷ್ಯೇನುಭಾಷ್ಯೇ ಸನ್ಯಾಸಾಭಿವೃತ್ತಿರೇತದಾ ||

ಶಿಕ್ಷಾಪುತ್ರ ಯದಪಞ್ಚ ತತ್ಪ್ರಕೃತಿ ಕರಿಸ್ಯತೇ || ೧ ||

ಪ್ರತಿಸ್ತುತ ಪ್ರತಿಪದ್ಧ ಘಟನಾಘಟನೇ ಮಯಾ ||

ಸ್ವೀಯಾನ್ಯಪಕ್ಷಯೋಃ ಸಮ್ಯಗ್ವಿದಾಕ್ರೂರ್ವಿರು ಸ್ವರಯಃ || ೨ ||

ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯ ಅನುಭಾಷ್ಯ, ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆ, ಟೀಕಾಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ

ಅಸ್ಪೃಷ್ಯವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಪೃಷ್ಯಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರದು ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇನೆಂದರೆ ಇವರು ಪ್ರತಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಉಭಯವಾದಿಗಳಿಗೂ ಸಮೃತವಾದ ಪೂರ್ವವಿಾಮಾಂಸಾ ರೀತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿಯೇ ಸ್ವ ಪಕ್ಷದ ಸಮರ್ಥನೆಯನ್ನೂ ಪರಪಕ್ಷದ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ದ್ವೈತ ಮತವು ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಸಂಗತವಾಗುವದೆಂದೂ ಇತರ ಮತಗಳು ಹೇಗೆ ಅಸಂಗತವಾಗುವದೆಂದೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪೌಢ್ರ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ತರ್ಕಶುದ್ಧವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚಂದ್ರಿಕೆಯೆಂದರೆ ವಿದ್ವಚ್ಛೇಕೋರಗಳಿಗೆ ಆನಂದಗೊಳಿಸುವ ಚಂದ್ರಿಕೆಯೇ ಆಗಿರುವದು. ನ್ಯಾಯಾಮೃತವು ಅದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಿಯೆಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಖಂಡನವಾಗಿರುವದು. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತು ಮಿಥ್ಯಾ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಗಳ ಮತವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಮಾನ ಆಗಮಗಳೆಂಬ ಪ್ರಬಲ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಅಸಂಗತವಾದದ್ದೆಂದು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ಜಗತ್ತಿನ ಸತ್ಯತ್ವವನ್ನೂ ಇತರ ದ್ವೈತ ಮತದ ತತ್ವಗಳನ್ನೂ ಬಹು ವಿಶದವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

“ಶ್ರೀಮದ್ವಶಾಸ್ತ್ರವೇಂ ಬ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರವನ್ನು ಮತಿಯುಂ ಬ ಮಂದರ ಪರ್ವತದಿಂದ ಕಡೆದು ವಿಬುಧ ಸಂತೋಷದ ಸಲುವಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಮೃತವು ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅರ್ಥಾತ್ ದ್ವೈತ ಮತೋಜ್ಜೀವನಕ್ಕೆ ತಾವು ಧನ್ಯಂತರಿಯಂತೆ ಇರುವೆವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಧ್ವನಿಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವರ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವೆಷ್ಟಿತ್ತೆಂಬುದೂ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಶಾಸ್ತ್ರಪಂಡಿತರಾಗಿದ್ದರೂ ಕಾವ್ಯಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯಾರೂ ಅವರದು ಉತ್ತಮ ಪ್ರಗತಿಯ ತ್ರೆಂದುಶಬ್ದಾಲಂಕಾರ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಸಂಗ್ರಹಕವಾದ ನ್ಯಾಯಾಮೃತದ ಮಂಗಳಾಚರಣದ ಒಂದೇ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

“ನಿಖಿಲಗುಣನಿಕಾಯಂ ನಿಯಾನಿರ್ಭುತದೇಯಂ
ಶ್ರುಮತಮತಿಮೇಯಂ ಶ್ರುದ್ಧಸೌಖ್ಯಾದಯುಪಾಯಮ್ ||

ಸಕಲನಿಗಮಗೇಯ ಸರ್ವಶಬ್ದಾಭಿವೇಯ

ನವಜಲಧರಕಾಯಂ ನೌಮಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಸಹಾಯ || ೧ ||

ಈ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿರ್ಗುಣನು ನಿರಾಕಾರನು ಅವಾಚ್ಯನು ಮಾಯಾ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದುವವನು ಎಂದು ಹೇಳುವ ಮತಕ್ಕೆ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅದನ್ನೇ ಇಡೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿಶದ ರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನ್ಯಾಯಾಮೃತವು ಅದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಿಯ ಖಂಡನಾತ್ಮಕ ಗ್ರಂಥವೆಂದು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ್ದೇವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದೀಯಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಖಂಡಿಸುವ ತರಂಗಿಣೀ ಎಂಬ ಸರಸವಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಇರುತ್ತದೆ. ತರ್ಕತಾಂಡವನೆಂಬ ಗ್ರಂಥವು ತಾರ್ಕಿಕರ ಖಂಡನದ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಸ್ತುತವಾದದ್ದೆಂದು ಅದರ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಈಶ್ವರನಿಂದ ದೇಹವಾದುದರಿಂದ ವೇದವು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳುವ ತಾರ್ಕಿಕರನ್ನು ಕುರಿತು -ಈಶ್ವರನು ಸರ್ವಜ್ಞನನೆಂದು ಸಿದ್ಧಿಸಬೇಕಾದರೆ ವೇದ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ. ವೇದವು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಿದ್ಧಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಈಶ್ವರನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದದ್ದರಿಂದಲೇ; ಅಂದರೆ ಈಶ್ವರನು ಸರ್ವಜ್ಞನೆಂದು ತಿಳಿದ ಹೊರ್ತು ವೇದಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ; ವೇದಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ತಿಳಿದ ಹೊರ್ತು ಈಶ್ವರನು ಸರ್ವಜ್ಞನೆಂದು ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅನೈಕನ್ಯಾಯವೆಂಬ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಿಂದ ಅನೇಕ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದಲೂ ವೇದವು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೃದಯಂಗವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದ್ವೈತವಾದಿಗಳಾದ ತಾರ್ಕಿಕರು ಅದ್ವೈತವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ದ್ವೈತವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ನ್ಯಾಯಾಮೃತ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಆತ್ಯಂತ ಅದರಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ತಮ್ಮ ಮತವನ್ನೇ “ತರ್ಕತಾಂಡವದಿಂದ ಖಂಡಿಸಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ “ಸ್ಯಾಮೃತಾರ್ಜಿತಾ ಕ್ವೀತಿರ್ನಿರ್ವಾಣೇನ ವಿಶಾಶಿತಾ, ” ಎಂದು ಕೆಲವರು ಸಿಟ್ಟಿನ ಉದ್ಧರವನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಸರಾಯರು “ತಾಡೇ ನ ವಿಶಾಶಿತಾ ” ಎಂದು ಪದಚ್ಛೇದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನ್ಯಾಯಾಮೃತದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿಯು ತರ್ಕತಾಂಡವ

ದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ನಾಶವಾಗದೆ ಉರ್ಜಿತವಾಯಿತು ಎಂದು ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆಂದು ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಇರಲಿ, ಈ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನತ್ರಯವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಭೇದೋಜ್ಜೀವನವು ವಿಶ್ವಂ ಮಿಥ್ಯಾ ದೃಶ್ಯತ್ವತ್ ತುಕ್ತಿರಜತವತ್ ” ಎಂದು ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯವೆಂತಲೂ ಜೀವೇಶ್ವರರು ಯಾವಾಗಲೂ ಭಿನ್ನರೆಂತಲೂ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಿಂದ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಂದಾರಮಂಜರೀ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳು ಮಾಯಾವಾದಮಂಡನ,

ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಾನುಮಾನಮಂಡನ, ಉಪಾಧಿಮಂಡನ, ಎಂಬ ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಜಯತೀರ್ಥರ ಟೀಕಾಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಟಿಪ್ಪಣಿ ರೂಪಗಳಾಗಿರುವವು ಇವರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಮೃತ, ಭೇದೋಜ್ಜೀವನ, ತರ್ಕತಾಂಡವ ಈ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದವುಗಳು ಉಳಿದವುಗಳು ಟಿಪ್ಪಣಿ ರೂಪಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳಷ್ಟು ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ ಇವೆಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ಹೋದರೆ ವಾಚಕರು ಬೇಸರಬಹುದೆಂದು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಲೇಖಕಿಗೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇವೆ.

ಪಂಪಾಸರೋವರ!

(ಕಳೆದ ಡಿಶಂಬರಿನಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ನೋಡಹೋದಂದು ಪಂಪಾಸರಸ್ಸನ್ನು ಕಂಡು ಬಗೆ ಕೆರಳಿ ಬರೆದುದು)

ಯುಗ ಯುಗಾಂತರಗಳ ಅನಂತ ಚಿರ ನಿಧ್ರೆಯಲಿ
ನಿಷ್ಕಂದ ಮೂಕತೆಯ ಜಲಸಮಾಧಿಯೊಳಿಲ್ಲಿ
ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿದೆ ಸರೋವರ ದೇಹಿ—ದಡದಲ್ಲಿ
ರಾಮಾಯಣದ ಮಹಾಸ್ವಪ್ನ ಚಿನ್ನದ್ರಿಯಲಿ
ಶೈಲತಾಪಸೀರ್ಕಗಳಮರವಾಣಿಯನೇಳ್ವ
ಮಾಧುರ್ಯ ತೂಡ್ಯದಲಿ, ತೂಗುತಿಹ ಕಿಷ್ಕಿಂಧ
ತೊಟ್ಟಿಲಲಿ ಕಾವ್ಯ ಶಿಶು ವಾಲ್ಮೀಕಿ-ಕಾವ್ಯಾಂಧ
ಮೋಹದಲಿ-ಮಲಗಿಹನು. ಅವನ ನಲ್ಲುಡಿ ಕೇಳ್ವ
ಚಪಲತೆಯನ್ನಿದೊ, ಮಹಾರಣ್ಯ ತಣವನ್ನೆವರ
ಕಾತರೋನ್ಮಾದದಲಿ ಹಗಲಿರುಳು ಕುಣಿಯುತ್ತಿದೆ !
ಇದೊ ವಿರಾಟವಾಗುತ್ತಿದೆ ಮತ್ತೆ ಕಿಷ್ಕಿಂಧದಿದೆ !
ಸಮುದ್ರವಾಗಿದೆ ಮಹಾಮಾನಸ ಸರೋವರ ! !
ಭಾವ ಸೀತಾನ್ವೇಷಣದಿ ಮತ್ತೆ ಕನಲುತ್ತಿದೆ
ಕಾವ್ಯರಾಮನ ವಿರಹ ಪ್ರೇಮದುನ್ಮಾದಿದೆ !

—ಶ್ರೀಪರಮೇಶ್ವರ

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಉದಯಿಸದಿದ್ದರೆ?

(ಲೇಖಕರು:— ಬುರ್ಲಿ ಬಿಂದುಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ಬಾಗಿಲುಕೋಟೆ.)

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಬಂದ ಬನಾರಸದ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀಧರಾಚಾರ್ಯ ಇಲ್ಲಿ [ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ] ಜೀವಂತವಿದ್ದ ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೂ ಆಚಾರ, ವಿಚಾರ, ಪರಂಪರೆಗಳನ್ನೂ ಕಂಡು ಬೆರಗಾಗಿ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಜೀವಂತ ಉಳಿಯಿತು? ಎಂದು ಉದ್ಧಾರ ತೆಗೆದರು. ಆಗ ನನ್ನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದೆಲ್ಲವೂ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪುಣ್ಯನೆಂಬ ವಿಚಾರಗಳು ಬರಹತ್ತಿದವು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಉದಯಿಸದಿದ್ದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದ — ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ — ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಗತಿಯು ಏನಾಗುತ್ತಿತ್ತು? ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಬರಹತ್ತಿದವು. ಅವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಬರೆಯಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದೇನೆ

೧೩-೧೪ನೇ ಶತಮಾನಗಳಿಂದರೆ, ಭಾರತದ ಭಾಗ್ಯಹೀನತೆಯ ಕಾಲ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯೇ ಮುಸುಕಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ವೇದಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಆಘಾತಗಳಾಗಿ ಧರ್ಮವು ಜರ್ಜರಿತವಾಗತೊಡಗಿತ್ತು. ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಜೀವಂತ ಉಳಿಯುವದೇ ಎಂಬ ಸಂಕಯವು ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಆರ್ಯ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ರಹಸ್ಯವು ಮಲಿನವಾಗಿ ವೇದಾಂತದ ದುರುಪಯೋಗವಾಗತೊಡಗಿತ್ತು. ಧೀರ ವೃತ್ತಿಯು ತ್ಯಾಗವು ಮೈಗಳ್ಳರು ಮೈಯುಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಧನವಾಗಿತ್ತು. ಮೈಂಥರ ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಕ್ಷಾತ್ರವೃತ್ತಿಯು ಮಾಯವಾಗಿ, ನಮ್ರಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ನಾವು ಸುಖದಿಂದ ಇದ್ದರೆ ಸಾಕು ಪರರ ಗೊಡಿನ ನಮಗೇಕೆ? ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಇದು ಕಲಿಕಾಲ, ವೇದಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಈ ವ್ಯವಹಾರ ಏಕಕ್ಕೆ ಬೇಕು ಎಂಬ ಇವೇ ನೋಡಲಾದ ಔಪಚಾರಿಕಗಳು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ವೇದದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಸ್ಸು ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ಬಾಹುಬಲವೂ ಕಟ್ಟು ಕಥೆಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸ

ತೊಡಗಿದ್ದವು. ಆರ್ಯ ತತ್ವಜ್ಞಾನವೆಲ್ಲವೂ, ಯಾರೋ ಹುಚ್ಚರು ಬಡಬಡಿಸಿದ ಮಾತುಗಳೇನೋ ಎಂಬ ಭ್ರಮೆಯು ಮೆಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲನೆ ನೆಲೆಯೂರಹತ್ತಿತ್ತು. ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ದಿಕ್ಕುಗಾಣದೆ ತನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಆರ್ಯರಿಲ್ಲವೇ ಎಂದು ಗೋಳಿಡುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯವು ಉದಯವಾಯಿತು

ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಆರ್ಯ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಮೇಲಿನ ಧೂಳನ್ನು ಝಾಡಿಸಿ ಅದರ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಹೊರಗೆಡವಿದರು. ಯಾವ ತತ್ವಜ್ಞಾನದಿಂದ ಭಾರತವು ಇಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಜೀವಂತವಿರುವದೋ ಯಾವ ತತ್ವಜ್ಞಾನವು ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯ ತೇಜಸ್ಸು ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನೂ ಉಂಟು ಮಾಡುವದೋ ಆ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಆ ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸದಿದ್ದರೆ, ಅದರ ಫಲವಾದ ಜ್ಞಾನವು ಯಾರಿಗೂ ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲವೋ, ಈ ಯಜ್ಞ ಚಕ್ರವನ್ನು ಸಾಗಿಸದಿರುವದು ದೇವದ್ರೋಹವೆಂದೂ ಅದನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವದೇ ಈಗಿನ ಕಾಲಧರ್ಮವೆಂದೂ ಉಪದೇಶಿಸಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಧರ್ಮದ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮೈಯುಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೈಗಳ್ಳರನ್ನು ಬೈಲಿಗಳೆದು ತೇಜಸ್ವಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ಆತ್ಮಸ್ಥಿತಿಗೆ ಯಾವ ಪ್ರತಿಯೂ ಉಂಟಾಗದಂತೆ ವೇದಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವದೇ ವೀರ (ನಿಜವಾದ) ಧರ್ಮವೆಂದೂ ಯುಗ ಧರ್ಮವೆಂದೂ ಅದನ್ನಾಚರಿಸುವದು ಶಕ್ಯವಿದೆಯೆಂದೂ ಜ್ಞಾನಿಗಾಗಿ ಚಿತ್ತಮುಕ್ತಿಯು ಸಮ್ಯಕ್ ರಾಜ್ಯಾದಿ ಲೌಕಿಕಮುಖ್ಯ ಉಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾರಿ, ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದರು. ಆರ್ಯ ಧರ್ಮದ ತಿರುಳಾದ ವೀರಧರ್ಮದ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದರು ವೃತ್ತಿಯ ಜೀವನದ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಿಸಿ ಸಾಂಘಿಕ ಜೀವನದ ಕಲ್ಪನೆಯು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದರು. ಇದೇ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಶಾಂತಕವಿಗಳು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಏಳುಸಾಯಣ ಕಟ್ಟುಗ್ರಂಥವು ಏಳು ಪಂಚಾಕ್ಷರೈಶ್ವರೈ ಗಾಳಿಗಂಟುಗಳೋದಿದೇತಕೆ ! ಏಳು ಈ ಕ್ಷಣಮಾತ್ರಕೆ ||

ಹೀಗೆ ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಗಳನ್ನೂ ತಪಸ್ವಿಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದುಬಿಸಿ, ನಿಜವಾದ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಕಡೆಗೆ, ಅವರನ್ನು ಹೊರಳಿಸಿದರು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಭಾರತವನ್ನು ಜೀವಂತಗೊಳಿಸಿದರು. ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯವು ಉದಯಿಸದಿದ್ದರೆ, ಈ ಹೊಸ ತತ್ವಗಳು ಉದಯವಾಗದೆ, ಆರ್ಯತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಗತಿಯು ಏನಾಗುತ್ತಿತ್ತೋ ನಾವರಿಯುವೆ !

ಇನ್ನೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಚಾರಿಸೋಣ. ಮುಳಲಾ ನರ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಲು ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯದಂಥ ಗಂಡುಗಲಿಗಳ ರಾಜ್ಯವು ಹುಟ್ಟಿರದಿದ್ದರೆ, ದಕ್ಷಿಣಹಿಂದುಸ್ಥಾನವು ಆರೂಪದಿಂದ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೀಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾಣುವ ಗಡಿಗೋಪುರಗಳು ಮಾಯವಾಗಿ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಹಾಳಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಡಮೂಡಿದ ನಮ್ಮ ಕಲೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹೀಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಇಂದಿಗೂ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುವ ಆರ್ಯತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಶಬ್ದಗಳಾದ ದ್ವೈತ ಅದ್ವೈತ, ವಿಶಿಷ್ಟಾನ್ವೈತ, ಶಕ್ತಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ, ಜೈನ ಮೊದಲಾದ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪಗಳೂ, ಅವುಗಳ ಆಚರಣೆಯೂ, ಪರಂಪರೆಯೂ, ಎಂದೋ ಮುಂಚೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು ಎಲ್ಲ ಜಾತಿ ಪಂಗಡಗಳು ಧ್ವಂಸವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಂತೆಯೇ ನಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯೂ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಈ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪಗಳೂ, ಪರಂಪರೆಯೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳಲಾರವು. ಇದೇ ಶ್ರೀ. ಶ್ರೀಪ್ರಕಾಶರ ಅತ್ಯರ್ಥಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು. ವಿಜಯನಗರವು ಉದಯಿಸದಿದ್ದರೆ, ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಒಂದು ಮಾನವರ ಗುಂಪು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು.

ಮೈಸೂರಾಜನು ಕ್ರೇಡಿಸಿ ಗವಿಯನ್ನು ಸೇರಿದ ನಂತರ ವನದಲ್ಲಿಲ್ಲ ನಂಗಳ ಚೆಲ್ಲಾಟವೇ ಆಗುವಂತೆ ಭಾರತದ ವೀರಶ್ರೀಯು ಮಂದವಾದ ಕೂಡಲೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಉಪಟಳಕ್ಕೆ ಮೇರೆ ದಟ್ಟಿತ್ತು. ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಕೊಲೆಸುಲಿಗೆಗಳೂ ಪಾತಿವ್ಯಕ್ಕೆ ಭಂಗವೂ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಾಶವೂ ತೆಪಿಲ್ಲದೆ ನಡೆದಿದ್ದವು. ಕ್ರೂರವಾದ ಹುಲಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಎರಳೆಗಳು ಎದೆಯೊಡೆದು ದಿಕ್ಕಿಡುವಂತೆ, ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಈ ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಂಡು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಹೆತ

ವೀರ್ಯರಾದ ಭಾರತೀಯರೆಲ್ಲರೂ, ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಆಕ್ರೀಡಾಳು ಹಾಕಿಕೊಂಡು, ಜೀವರಕ್ಷಣೆಯ ಸಲುವಾಗಿ, ಅಲೆಯಹತ್ತಿದಾಗ ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟುವ ಗಂಡುಗಲಿಗಳು ಒಬ್ಬರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇಡೀ ಭಾರತವು ಯವನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯುವಾಗುವ ಹೊತ್ತು ಬಂದಿತ್ತು. ಇಂಥ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಂಥ ತಪಸ್ವಿಗಳೂ ಹುಕ್ಕು ಬುಕ್ಕುರಂಥ ಗಂಡುಗಲಿಗಳೂ, ಉದಯಿಸಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ಅವರ ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅಡಗಿಸಿ, ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು.

ದಕ್ಷಿಣಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ಎದುರಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಹುಕ್ಕುಬುಕ್ಕು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೇ ಮೊದಲನೆಯವರು ದಕ್ಷಿಣಹಿಂದುಸ್ಥಾನವೇ ಏಕೆ ? ಇಡೀಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ಎಂದರೂ ಸಲ್ಲುವದು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವೆಂದರೆ, ಭಾರತವು ಕಂಗಟ್ಟು ಕಂಗಾಲಾದಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ರಾಜಕುಲಗಳು ಸ್ವಾರ್ಥ ಪರವಾಗಿ, ಬೇಕಾದವನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧವಿದ್ದಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೂಡಿಸಿ, ಪಾರತಂತ್ರ್ಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಬಲಿಷ್ಠರೂ ಕ್ರೂರರೂ, ಪರಧರ್ಮೀಯರೂ ಆದ ಶತ್ರುಗಳ ಕೂಡ ಹೋರಾಡಿ ಧರ್ಮರಾಜ್ಯ (ದೇವರಾಜ್ಯ) ವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡಿದ್ದು ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಇದು ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಸಂಗವು. ಇಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಭಾರತೀಯ ರಾಜರು ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯಬಲದಿಂದಲೇ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಜನಾಂಗವೇ ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿ ಸಂಘರಕ್ರಿಯೆ ಅಸ್ಮಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಸಂಗವಿವೇ ಕ್ಷಾತ್ರತೇಜಸ್ವಿನೊಂದಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಸ್ಸು ಬೆರೆತರೆ, ಅದರ ಪ್ರಖರತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಸಹಿಸುವದು ಎಂಥ ಬಲಿಷ್ಠರೂ, ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣವೆಂಬುದು ಜಗತ್ತಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಹೀಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರವು ವಿಶತ್ತಿವಲ್ಲದವಾಗ ಇಡೀ ಜನಾಂಗವೇ ಅದರ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಗ್ರಿಯುವದು ಅವಶ್ಯವೆಂದೂ, ಜನಾಂಗವು ಜಾಗೃತವಾದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಉಂಟೆಂದೂ ಹೊಸ ತತ್ವಗಳ ಪ್ರಚಾರವನ್ನು ಈ ರಾಜ್ಯವು ಮಾಡಿತು.

ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯದ ಉದಯವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದಂತೆ ಅನರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ತತ್ವಗಳೇ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಜಾತಿ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಸಂಧ ಭಿನ್ನ

ಭಿನ್ನ ಧರ್ಮಗಳುಳ್ಳ ಜನಾಂಗಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆಗೆ ಒಂದೆಡೆ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿದ್ದೇ ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಸಂಗತಿಯು. ಆ ಜನಜೀವನದ ಜೀವಾಳವನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆದುದು ಅದಕ್ಕೂ ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಧರ್ಮಜೀವನವಾದ ಭಾರತವು ಜಾಗೃತ ಉಳಿಯಬೇಕಾದರೆ, ಗೋ, ದೇವ, ದ್ವಿಜಪ್ರತಿಪಾಲನೇ ಹಿಂದುರಾಜ್ಯದ ಧೈರ್ಯವಿರಬೇಕೆಂದು ಕಂಡುಹಿಡಿದು, ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯವು ಈ ತತ್ವಗಳ ಪುರಸ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿಯೆ ಉದಯವಾಗುವೆ ಎಂದು ಸಾರಿದರು.

ನಿರ್ಮಯಿ ವಿಧಾನಗರಮ್ | ನೃಪಹರೀಹರಾಭಿದಮ್ ||

ಗೌದೇವ ದ್ವಿಜರಕ್ಷಾರ್ಥಿ | ಅಪ್ಯವಿಶಿನ್ ನೃಪಾಸೇನ ||.

ಇದೇ ಮಂತ್ರವನ್ನೇ ಜಸಿ, ಶಿವಾಜಿಮಹಾರಾಜರಂಥ ವೀರ ಪುತ್ರಿಯರು ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡರು ಹೀಗೆ ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯದ ಅಸ್ತಿಭಾರವನ್ನು ಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ವೇದಕಾಲದ ಧರ್ಮರಾಜ್ಯ (ದೇವರಾಜ್ಯ) ವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿದರು. ಹಿಂದುರಾಜರು ರಾಜ್ಯವು ಪುಕ್ತಗತವೆಂದೂ, ಅದು ತಮ್ಮ ಸ್ವತ್ತೆಂದೂ, ಭಾವಿಸಿ, ಮನಬಂದಂತೆ, ನಡೆಯಹತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೆ ವಿಪತ್ತುಗಳು ಬಂದರೂ, ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ನಷ್ಟವಾಗುವ ಹೊತ್ತು ಬಂದರೂ, ಅವರು ಕಣ್ಣು ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವಿವೇಕಿಗಳಂತೂ, ರಾಜ್ಯಮದದಿಂದ ಮದವೇರಿ ಪ್ರಜಾಪೀಡೆಯನ್ನೇ ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಎಲ್ಲ ಅನರ್ಥಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ, ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಾಚಾರ್ಯರಾದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಾವು ವೇದಧರ್ಮ ಪುನಸ್ಕರ್ತರೆಂದೂ ಆ ಕಾಲದ ರಾಜ್ಯಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವವರೆಂದೂ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತಾವು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ರಾಜ್ಯವು ಮಾನವರ ರಾಜ್ಯವಲ್ಲವೆಂದೂ, ದೇವರಾಜ್ಯವೆಂದೂ ಸಾರಿದರು. ಈ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಆಳುವವರು ಶ್ರೀ ವರೂಪಾಕ್ಷನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ತಾನು “ಧರ್ಮಪಾದಪ” ನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ವಿಜಯನಗರದ ದೇವರಾಯನು ಕೊರಿಸಿದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲ ಕೊನೆಗೆ ರಾಜರ ಅಂಕಿತ (ಸಹ) ವು ಇರದೆ “ವರೂಪಾಕ್ಷ” ವೆಂಬ ದೇವರ ಅಂಕಿತವಿರುವದು. ಪಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ರಾಜನು ತಾನು ರಾಜನಲ್ಲವೆಂದೂ ದೇವರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯೆಂದೂ, ಜನಸೇವೆಯೇ ತನ್ನ

ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದೂ ತಿಳಿಯುವ ವೇದಕಾಲದ ರಾಜ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯು ಮತ್ತೆ ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇಂಥ ಉದಾತ್ತ ಧರ್ಮನೀತಿಗಳ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಇದರ ಬುಡದಲ್ಲಿ ನೀತಿಯ ಅಸ್ತಿವಾರವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ದೃಢಪಾದಿಸುವ ರಿಯಾಸತಕಾರರಾದ ಸರದೇಸಾಯಿಯವರಿಗೆ ಎನ್ನೆನ್ನ ಬೇಕೋ ತಿಳಿಯದು!

ಮುಸಲ್ಮಾನ ರಿಯಾಸತ:—

ಪು ೩೮೯. (ಖ) ನೀತಿಮತ್ತೇಚಾ ಅಭಾವ.

..... ಪಣ ಹ್ಯಾ ಹಿಡ್ತು ರಾಜ್ಯಾಖ್ಯಾ ಪಾಪಾಸ ನ್ಯಾಯ ವನೀತಿ ಹ್ಯಾಂಚಿ ಭರ ನವ್ಹತಿ..... ಪ್ರಜೇಖ್ಯಾ ಕಿವಾ ರಾಷ್ಟ್ರಾಖ್ಯಾ ಸಬಧಾನಿ ಆಪಲಿ ಅಮೃತ ಏಕ ಜಬಾಬದಾರಿ ಆಹಿ ಆಗಿ ಸ್ವತ: ತ್ರಾಸ ಸೊಸುನ ತಿ ಜಬಾಬದಾರಿ ಪಾರ ಪಾಡ್ಲಿ ಪಾಡ್ಲಿ ಅಶಿ ಭಾವನಾ ವಿಜಯನಗರಾಂತ ರಾಜ್ಯಕಲ್ಯಾಣಿ ಠಿಕಾಣಿ ಉಪನ್ ಶಾಲಿ ನಾಹಿ...

ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಅತ್ಯಂತ ಅಸಹನೀಯ ಆರೋಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು ನೋಡಿ, ಕೆಡಕೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ತಮ್ಮನ್ನು ಹೊಗಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಭರದಲ್ಲಿ ಪರರನ್ನು ನಿಂದಿಸುವದು ಯೋಗ್ಯವಾಗಲಾರದು. ಸರದೇಸಾಯಿಯರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಭಿಮಾನದ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬದಿಗಿರಿಸಿ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ, ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯದ ಗುರಿಯನ್ನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠಪ್ರತಿಶಿವಾಜಿಮಹಾರಾಜರು ಅನುಸರಿಸಲಿಲ್ಲವೇ? ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯವು ಮೇಲೆ ವರ್ಣಿಸಿದ ತತ್ವಗಳಂತೆ, ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನಡೆದರೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ, ಅವರ ಉನ್ನತಿಯಾಯಿತು; ಎಂದು ತತ್ವಜ್ಞತರಾದರೋ ಅಂದೇ ಅಳಿಗಾಲವೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಮರಾಠರ ಇತಿಹಾಸವು ಇದನ್ನೇ ಹೇಳುವದಿಲ್ಲವೇ? ಇತಿಹಾಸಜ್ಞರು ಇದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯ ಉತ್ತರವೇಯಬೇಕು.

ಅಂತೂ ವಿಜಯನಗರರಾಜ್ಯವು ಉದಯಿಸಿ, ನವ ತತ್ವಗಳ ಪ್ರಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಆರ್ಯಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ, ಮಾಡಿದ ಅನಂತ ಉಪಕಾರಗಳನ್ನು ಯಾವ ಭಾರತೀಯನೂ ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಇಂದಿನ ಕರ್ನಾಟಕದ ನವಯುವಕರು ಈ ದಿವ್ಯ ತತ್ವಗಳ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತು, ದೇವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತೆ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಬಿನ್ನವಿಸಿ ಈ ಬರಹವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಶ್ರೀ. ಎನ್. ಅನಂತಾಚಾರ್ಯ
ಎಂ. ಎ. ಜಿ. ಪಿ. ಶಾಸ್ತ್ರವ ಇಲಾಖೆಯ ಸೂರು.

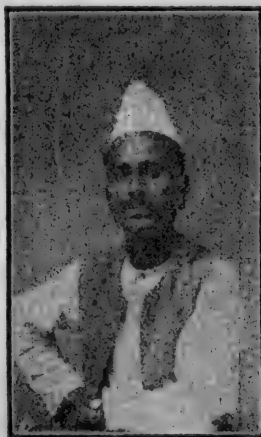
ಪಂಡಿತ ರಾಮಾಚಾರ್ಯ ಗಲಗಲಿ.
ಬೆಳಗಾವಿ.

ಶ್ರೀ. ಈಶ್ವರಪ್ಪ ಸಣಕಲ್. ಬೆಳಗಾವಿ.

ಶ್ರೀ. ಚೆನ್ನಬಸವಸ್ವಾಮಿ ಹಿರೇಮಠ.
ಪಂಪಾಚಾರ್ಯ ಕರ್ನಾಟಕಬಂಧು ಸಂಘ.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚ.

(ಲೇಖಕರು:—**ಡಿ. ಎನ್. ಅನಂತಾಚಾರ್ಯ ಎಂ ಎ. ಬಿ ಟಿ. ಶಾಸನದ ಇಲಾಖೆ ಮೈಸೂರು.)**

ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುದು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಹದಿನೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದಿಯರು ದಕ್ಷಿಣದಕಡೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಂದಿನಿಂದ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಉಳಿಗಾಲ ವಿಲ್ಲದಾಯಿತು. ಹಿಂದೂ ದೇವಾಲಯಗಳು ನೆಲಸಮ ನಾದುವು. ಅವರ ಬಹು ಪವಿತ್ರವಾದ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಆಗ್ನಿಯ ಪಾಲಾದವು ಆರ್ಷೇಯವಾಗಿ ನಡೆದು ಬಂದ ಹಿಂದೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೂ ಧರ್ಮಗಳೂ ನಾಮಾಂತರವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಈ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ನೋಡಿದ ಅಥವಾ ನೋಡಿದವರಿಂದ ಸ್ವತಃ ಕೇಳಿದ ಕಂಪರಾಯನ ಶಕ್ತಿಯಾದ ಗಂಗಾ ದೇವಿಯು ತನ್ನ ಕಂಪರಾಯಚರಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾಳೆ:-

ಶ್ರುತಿರಶ್ವಮಿ ತಾನಯಃ ಪ್ರಲೀನೋನಿರತಾಧರ್ಮ
ಕಥಾಚ್ಯುತಂಚಂತ್ರಂ ಸುಕೃತಂಗೆ ತಮಾಭಿಜಾತೃಮಸ್ತಂ ಕಿಮಾನೃಕ್ಯಲಿ
ರೇಕವಿವಧನ್ಯಃ ||

ಇಂತಹ ವಿಷಮ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಕ್ಷುಭ್ರಮನ ಸ್ವರಾದ ಹಿಂದೂಗಳಿಗೆ ಶಾಂತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ ಅವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಕೊಡಲು ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕ್ರಬಲವಾದ ಹಿಂದೂ ರಾಜ್ಯವಾವುದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅತಿ ಪ್ರಬಲರಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಹೊಯ್ಸಳರೂ ವಾಂಡ್ಯರೂ ಒಂದಾಗಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಾ. ಅದರಿಂದ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ದ್ವೇಷವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರು ಒಂದಾಗುವ ಸಂಭವವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ಈ ದುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯಿಂದ ತರಂಗ ತರಂಗವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಹಮ್ಮದಿಯ ವಾಹಿನಿಯನ್ನು ತಡೆದು ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಅವರ

ಧರ್ಮವನ್ನು ಏಕರೀತಿಯಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಸರಬರಾಜು ವೀರರೂ ಮೇಧಾವಿಗಳೂ ಆದುದರಿಂದ ಯೋಗ್ಯರೂ ದಕ್ಷರೂ ಆದ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಾಜ್ಯ ಪರಿಪಾಲನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಬಂದೊದಗಿದ್ದ ವಿಶತ್ತು ದೊರೆಯಿತು. ಧರ್ಮವಂಚಿಗಳಾದ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ದೊರೆಗಳು ಧರ್ಮಸಂಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನೇ ಮುಖ್ಯ ದ್ವೇಷವನ್ನಾಗಿಸಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಪ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಅದರ ಅಧರಭೂತರಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೂ ವಿಶೇಷವಾದ ಆಶ್ರಯವು ದೊರಕಿತು. ರಾಜರು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅನೇಕ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರು. ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನೂ ಉಚ್ಚವಾದ ಬಿರುದು ಸನ್ಮಾನಿಸಿದರು. ಇಂಥ ಫಲವಾಗಿ ರಾಜ್ಯದ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಾಶ್ರಯರಾಗಿದ್ದ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಕೆಲ ಶಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತರೂ ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸೇರಿ ರಾಜಕೀಯವನ್ನು ಪಡೆದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ತಮಗೆ ಆಶ್ರಯವಿತ್ತು ಪೋಷಿಸಿದ ಕೃತಿಭರ್ತರ ಹೆಸರನ್ನು ಶಾಶ್ವತಗೊಳಿಸಲು ಕೃತಿಭರ್ತರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅವರ ಅಂಕಿತದಿಂದ ರಚಿಸಲು ನೊಡಲು ಮಾಡಿದರು. ಕವಿಗಳ ಮತ್ತು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಸಹವಾಸದಿಂದ ಅನೇಕ ರಾಜರುಗಳು ಸ್ವತಃ ಉದ್ಭಾವ ಕವಿಗಳಾದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಬಹು ಮಂದಿ ಅರಸರು ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಗಳಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗೆ ನಾಯಕರೂ ಇರಬಹುದೂ ಆದರು. ಹಾಗೆಯೇ ರಾಜರ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲನೇಕರು ತಮ್ಮ ಯಜಮಾನರನ್ನನುಸರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಕೈಲಾದಷ್ಟು ಕವಿಗಳಿಗೆ ಪೋಷಕರೂ ಪ್ರೇರಕರೂ ಸಹಾಯಕರೂ ಆದರು. ಇದರಿಂದ ವಿಜಯನಗರ

ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಬೆಳೆದ ಹಾಗೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಾರಸ್ವತ ಪ್ರಸಂಚವೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿ ಅದರ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಭೂತಪೂರ್ವವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ನೆಲೆಗೊಂಡಿತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ದಕ್ಷಿಣದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದ, ಧರ್ಮಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ತಮ್ಮ ತಪಃ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯ ಅನುಗ್ರಹ ಪಡೆದು ಸುವರ್ಣವೃಷ್ಟಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರಿಂದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಗೆಂದೂ, ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಆವಾಸ ಸ್ಥಾನವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅದರ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ವಿದ್ಯಾನಗರಿಯೆಂಬ ನಾಮಧೇಯವನ್ನಿತ್ತರೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಿಯುಂಟು. ಇದು ಎಷ್ಟುಮಾತ್ರ ನಂಬಲರ್ಹವೋ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರ ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆಂದೂ ಇಲ್ಲದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಸಂಚದ ಸುವರ್ಣ ಯುಗವು ನೆಲೆಗೊಂಡಿತೆಂದು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂದೇಹವೂ ಇಲ್ಲ.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ೧೩೩೬ನೆಯ ವರ್ಷದಿಂದ ಸುಮಾರು ೨೦೦ ವರ್ಷಗಳಕಾಲ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಬಾಳಿ ತನ್ನ ಕೀರ್ತಿಧ್ವಜವನ್ನು ಪ್ರಸಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಮೆರೆಯಿಸಿತು ಸಂಗಮವಂಶದವರೂ ಸಾಳುವರೂ ಶುಳುವರೂ ಆರುವೀಡು ವಂಶಸ್ಥರೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನಲಂಕರಿಸಿದರು. ಪ್ರತಿ ಒಂದು ವಂಶದಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ದೊರೆಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಸಂಚಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರುಗಳೆಲ್ಲರೂ ಮಾಡಿರುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕರಿಕು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದೇ ಈ ಲೇಖನದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ವಿಶದವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಲು ಈ ಸಣ್ಣ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಂಶದ ಆರಸರ ಕೈಕೆಳಗೆ ನಡೆದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥೂಲದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಶೀಲಿಸಲು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಪಟ್ಟಿದೆ.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ತೆಲುಗು ಕನ್ನಡ ತಮಿಳು ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು. ಅಮದರಂದ ವಿಜಯನಗರದ ಆರಸುಗಳು ದೇಶಭಾಷೆಗಳಾದ ಈ ಮೂರು ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನಿತ್ತರು. ಅಲ್ಲದೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಮತ್ತು ಬಹು

ಕಾಲದಿಂದ ಪೂಜ್ಯವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗೆ ಇವರಿಂದ ಸಹಾಯಸಿಕ್ಕದೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ರಾಜರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತವೇ ದೇಶಭಾಷೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ದೇಶಭಾಷಾ ಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಮತಾವೇಶವೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾದುದರಿಂದ ರಾಜರ ಮತಾಭಿಮಾನವು ಹೆಚ್ಚಿದ ಹಾಗೆಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಯೂ ವಿಶೇಷ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಸಂಗಮ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಬುಕ್ಕ ಹರಿಹರರೇ ವಿಜಯನಗರದ ಮೊಹಲನೆಯ ಆರಸರು. ಇವರ ಶರಣವಾಯಿ ಇಮ್ಮಡಿ ಬುಕ್ಕ ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರ ಮೊದಲಾದವರು ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದರು. ಬುಕ್ಕ ಹರಿಹರರು ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಇವರ ಸಹೋದರರೂ ಮಕ್ಕಳನೇಕರೂ ರಾಜ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿ ಅನೇಕ ಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ರಾಜ್ಯಭಾರ ನಿರ್ವಹಣೆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದವರು ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ರಾಜ ಕಾರ್ಯ ಧುರಂಧರರೂ ಆದ ಮಾಧವ ಸಾಯಣ ಭೋಗನಾಥ ಸಹೋದರರು. ಇವರು ರಾಜಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ಯುದ್ಧ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಭವಿಷ್ಯದ್ರಾಜರ ಮೋಕ್ಷಣಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷವಾದ ಬುದ್ಧಿ ಕಾಶ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಇವರ ಸಹಾಯದ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಗಮವಂಶೀಯರಿಗೆ ರಾಜಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೃಂಗೇರಿ ಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಸಲಹೆಗಳೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವೂ ದೊರಕಿದವು. ಶೃಂಗೇರಿ ಮಠದ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಸ್ವಾಮಿಗಳೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೂ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿರುವುದು ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಶ್ರುತಪಡುತ್ತದೆ. ಅವರ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಆರಸರೂ ಆ ಮಠಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಏಧದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಈ ಸರಸ್ವರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಒಂದು ಕಡೆ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣವೂ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಧರ್ಮಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಯಿತು.

ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗಮರಾಜರು ಜೈನಗುರುವಾದ ಕಾಶೀವಿಲಾಸ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸನಿಂದ ವಿಶೇಷ ಸಹಾಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರಬಹುದು. ಈತನು ಅವರ ಕುಲಗುರು. ಈತನು ಒಂದನೆಯ ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಮೊದಲೊಂದು ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರರಾಯನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ವಿಜಯನಗರದ ಆರಸುಗಳ

ಕುಲಗ.ರುನಾಗಿಬಿಟ್ಟಂತೆ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತ ಪಡುತ್ತದೆ. ಬನ್ನನಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ಮಾಧವ ಮಂತ್ರಿಗೆ ಗುರುವಾಗಿದ್ದವನೂ ಈತನೇ. ಮಾಧವ ಮಂತ್ರಿ ಮತ್ತು ಮಾರಪ್ಪನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಸರ್ವಾಗ ಮಸಾರಸಂಗ್ರಹ^೨ ದ ರಚನೆಗೆ ಈತನೇ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿರಬೇಕು. ಸೋರಬದ ೩೭೫ ನೆಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈತನು ಗಿರಿಶನ ಅಪರಾಂವತಾರವೆಂಬುದ ಗಿಯೂ ತ್ರಿಯಂಬಕ ನಷ್ಟು ಕೀರ್ತಿವಂತನೆಂಬದಾಗಿಯೂ ಹೇಳಿದೆ. ಚನ್ನ ರಾಯಪಟ್ಟಣದ ೭೫೬ನೆಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರರಾಯನು ಇವನನ್ನು ' ತ್ರೀಮದ್ರಾಜಗುರು ಮಹಾಮಂಡಲಾಚಾರ್ಯ ವಾಣೀ ವಿಲಾಸ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ' ಎಂಬದಾಗಿ ಸಂಭೋದಿಸಿ ಇವನು ತನ್ನ ಕುಲಗುರು ವೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಗಂಗಾದೇವಿಯ 'ವೀರ ಕಂಠರಾಯ ಚರಿತ'ದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯೇ ಬುಕ್ಕ ರಾಯನ ಮಗನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ಕಂಠಾಜನ ಕುಲ ಗುರುವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಗಿರ್ಫಾನೆಯೇ ವರ್ಷದ ಶಾಸ ನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಇಮ್ಮಡಿ ಬುಕ್ಕನು ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ದೇಶಿಕನ ಆಜ್ಞೆಯಪ್ರಕಾರ ಶೃಂಗೇರಿಯ ವಿದ್ಯಾ ಶಂಕರಸ್ವಾಮಿಗೆ ದತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಂತೆ ಹೇಳಿದೆ. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ದೇಶಿಕನ ಪ್ರಭಾವವು ಸಂಗಮರಾಜರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿದೇಶಿಕನು ನಕುಲಾಗಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪಾಶುಪತಮತಾವಲಂಬಿ ಯಾದ ಶೈವಗುರು. ಹಾಗೆಯೇ ಸಂಗಮರಾಜರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ ಶೃಂಗೇರಿಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಗಳೂ ಮಾಧವಸಾಯಣರೂ ಅದ್ವೈತಿಗಳು. ಆದುದರಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ ನೊಂದಲನೆಯ ರಾಜವಂಶದವರ ಆಶ್ರ ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಶೈವಮತವೂ ಶೈವಗ್ರಂಥ ಗಳೂ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದವು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಂದಲೂ ಗುರುಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರೇರಿತರಾದ ಸಂಗಮವಂತೀಯರು ತಮಗೆ ಅವರಲ್ಲಿದ್ದ ಗಾಢವಾದ ಭಕ್ತಿವಿಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ಸೂಚಿ ಸುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಅವರಿಂದ ಪಡೆದ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ

ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿಯೂ ತಮಗಿದ್ದ ಮತಾಭಿಮಾನವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ತಮ್ಮ ಕರ್ತ ವ್ಯವಾದ ಧರ್ಮಸಂಸ್ಥಾಪನೆ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಾಭಿ ವೃದ್ಧಿಗಾಗಿಯೂ ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಿಗೂ ಅವರ ಶಿಷ್ಯ ರಾದ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೂ ಗ್ರಾಮ, ಭೂಮಿ, ದ್ರವ್ಯ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಹುಲಿಕೇರಿಯ ತಾಮ್ರಶಾಸನ^೩ ಅಗ್ರಹಾರ ಬಾಚಳ್ಳಿಯ ತಾಮ್ರಶಾ ಸನ^೪ ಹರಿಹರದ ಶಿಲಾಶಾಸನ^೫ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರಿಗೂ ಇತರ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೂ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಹೇಳಿದೆ. ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿಯ ಗಿಳಿನೆಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ^೬ ಹರಿಹರಮಹಾರಾಯನು ನೇದಮಾರ್ಗಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಾಚಾರ್ಯನಾದ ಹರಿಹರದೇವ ನಿಗೆ ಶಾಂತಲಿಗೆಯೆಂಬ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದಾನಮಾಡಿರುವುದು ಲಿಖಿತವಾಗಿದೆ. ಬುಕ್ಕಮಹಾರಾಯನೂ ಅವನ ಪರಿವಾಯ ಬಂದ ಅರಸರೂ ಶೃಂಗೇರಿಯ ಮಠದಲ್ಲಿ ಸಂತತವಾಗಿ ಪಾರ ಪ್ರವಚನ ಕಾಲಕ್ಷೇಪಾದಿಗಳು ನಡೆಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಗಿರ್ಫಾನೆಯ ವರ್ಷದ ಒಂದು ಕಡತದಿಂದ ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರರಾಜನು ಆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಶೃಂಗೇರಿ ಮಠಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಶಾಕನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಹಿಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಶಾಸನಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೊಗಳಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಉರ್ಜಿತಪಡಿಸಿದಂತೆ ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.^೭ ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿರಾಯನ ಹೆಬ್ಬ ಸೂರು ತಾಮ್ರಶಾಸನದಿಂದ^೮ ಬುಕ್ಕ ಮಹಾರಾಜನು ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಮುನಿಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸನ್ಮಾನ ಮಾಡಿದಂತೆಯೂ ಅವರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅವನು ಬಹುಖ್ಯಾತಿಗೆ ಬಂದಂತೆಯೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರನು ತನ್ನ ಕುಲ ಗುರುವಾದ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯ ಆಜ್ಞೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಗದಗು ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ೩೬ ಹಳ್ಳಿಗಳಾಗಿ ಭಾಗಿಸಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡಿದನೆಂಬುದು ಡಾಂಟಲ್ ತಾಮ್ರಶಾಸನದಿಂದ^೯ ಶ್ರುತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವು ಗಳನ್ನು ಪಡೆದವರಲ್ಲಿ ಸೋಮಭಟ್ಟ ತ್ರಿರಂಗಭಟ್ಟ ಹನುಮಾನ್ ಎಂಬವರು ಉದ್ದಾಮ ಕವಿಗಳಾಗಿ

೨ E. c VIII Sorab 375

೩ Ibid

೪ E. c V Chaunnarayapama 256. ೫ Ibid. ೬ Mar 1935 para 57. ೭ E. c XI Div 34

೮ E. c VIII Thirthalli 154 ೯ M. E. R 1918 para 94. ೧೦ E. c IV yedatore 46.

ಲಿಂದೂ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನೆಂಬುವನು ಉತ್ತಮನಾದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯನೆಂದೂ ಹರಿ ಎಂಬುವನು 'ಜ್ಯೋತಿರ್ವಿದಾ ಭೋಗ' ಎಂಬುದರ ಕರ್ತೃನೆಂದೂ ನರಸಿಂಹನೆಂಬುವನು ಸಾಮರ್ವೇದದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮೂರ್ತಿಯೆಂದೂ ವೆಂಕಟಪ್ಪ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನೆಂದೂ ಕಾಶಿನಾಥನು ಶಾಸ್ತ್ರಪಾರನಾರ ಪಾರಂಗತನೆಂದೂ ಅದೇ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇದೇ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಶೃಂಗೇರಿಮಠಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಶೃಂಗೇರಿಭಟ್ಟ, ವಿದ್ಯಾಶಂಕರಭಟ್ಟ, ಎಂಬಿಬ್ಬರಿಗೂ ವೃತ್ತಿಗಳು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಮೂಢವಮಂತ್ರಿಯೂಕೂಡ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿದೇಶಿಕನ ಆಜ್ಞೆಯಮೇರೆಗೆ ಒಂದು ವರ್ಷ ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ ವರ್ಷಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬುಕ್ಕಮಹಾರಾಜನಿಂದ ಮುಚ್ಚಂದಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಭಾಗಿಸಿ ಎಂಬತ್ತು ಜನ ಕಾಶ್ಮೀರದೇಶದ ಶೈವ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ದಾನಮಾಡಿದನೆಂಬುದು ಸಿಕ್ಕಾರಿಪುರದ ಒಂದು ಶಾಸನದಿಂದ ೧^{ನೇ} ವ್ಯಕ್ತ ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಳುಬಾಗಿಲು ಕಾಲೋಕ್ತಿನ ೧೫ನೆಯ ಮತ್ತು ಗೋರೀಬಿದ ನೂರಿನ ೪೬ನೆಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬುಕ್ಕ ಮಹಾರಾಯನು ನಾಚಿನ ಸೋಮನೆಂಬುವನಿಗೆ ಒಂದು ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ದಾನಮಾಡಿದುದಾಗಿ ಹೇಳುವ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಸಿಕ್ಕುವುವು.

ಆಪಸ್ತಂಭಾಖ್ಯ ಸೂತ್ರಾಯ ಭಾರದ್ವಾಜಾಖ್ಯಾಯಿಕೆ.

ಯಾಜುಷಾಣಾಂ ವರೇಣ್ಯಾಯ ಸಕಲಾಗಮ

||

ಆಷ್ವಾದಶಪುರಾಣಾನಾಮುಖ್ಯಾ ತಾರ್ಥವೇದಿನೆ |

ಅಪ್ಪಭಾಷಾಕವಿತ್ವಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಾಚೀಜಿತಸಂಪದೇ ||

ಸೋಮಾಯಾನಾಚಿನಾಂಬೋಧೇಃ ಸೋಮಾಯಾ

ಮಿತತೇಜಸೇ |

ಬುಕ್ಕರಾಯ ಪುರಾಣಾತ್ಮಕಂ ಪ್ರತಿನಾಮ್ಮಾಚ

ಶೋಭಿತಂ |

ಸಹಿರಣ್ಯಪಯೋಧಾರಾ ಪೂರ್ವಕಂದತ್ತನಾನ್

ಮುಧಾ ||

ಇವುಗಳಿಂದ ನಾಚಿನಸೋಮನು ಅಪ್ಪಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿತ್ವಮಾಡುವಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನೆಂಬುದೂ ವೇದಾಗಮಪುರಾಣಜ್ಞನೆಂಬುದೂ ಬುಕ್ಕಮಹಾರಾಯ

ನಿಂದ ಬುಕ್ಕರಾಯಪುರವನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಪಡೆದನೆಂಬುದೂ ಶ್ರುತಪಡುವುದು. ಈ ನಾಚಿನ ಸೋಮನೇ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಇದೇ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಅಂಧ್ರಕವಿಯೆಂಬ ದಾಗಿ ಪಂಡಿತರು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವನ ಅಂಧ್ರಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ 'ಹರಿವಂಶಮು' ಮತ್ತು 'ವಸಂತವಿಲಾಸಮು' ಎಂಬ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಕವಿತಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವನು ಭಾರತವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಅಂಧ್ರ ಕವಿತ್ರಯಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲೆಂಬದಾಗಿ ವೀರೇಶಲಿಂಗಂಪಂತಲು ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ ೧೩

ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ರಾಜಾಶ್ರಯವು ದೊರೆತುದರಿಂದ ಅವರು ನಿಯೋಜನೆಯಿಂದ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಈ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರವಾಹವು ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಿಂದಲೇ ಹೊರಟಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಬುಕ್ಕ ಹರಿಹರರ ಮಂತ್ರಿಗಳಾದಮೂಢವ ಸಹೋದರರು ಉದ್ವಾಮ ವಿದ್ವಾಂಸರು; ವೇದಮಾರ್ಗ ಪ್ರವರ್ತಕರು. ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರು. ಅದುದರಿಂದ ರಾಜಾಸ್ಥಾನವನೆಯ ಕಾರ್ಯವು ಒಂದು ಘಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರಲು ಧರ್ಮಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಸಾಧಕವಾದ ಗ್ರಂಥರಚನೆಗೆ ಮೊದಲುಮಾಡಿದರು ಪುಟೀನ ಧರ್ಮಶೈ ಮೂಲಾಧಾರವಾದ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಲಭ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸುವುದು ಪ್ರಥಮ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಅವರಿಗೆ ತೋರಿತು. ಅದೇಪ್ರಕಾರ ಮೂಢವಾಚಾರ್ಯನು ಪರಾಶರ ಸ್ಮೃತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾದ 'ಪರಾಶರ ಮೂಢವೀಯ' ವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮೊದಲು ರಚಿಸಿದನು. ವ್ಯವಹಾರ ಮೂಢವ 'ಕಾಲಮೂಢವೀಯ' ಅಥವಾ 'ಕಾಲನಿರ್ಣಯ' 'ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿವಿವೇಕ' 'ಜೈಮಿನೀಯ ನ್ಯಾಯಮಾಲಾ ವಿಶ್ವರ' ಇವು ಆತನ ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಪರಾಶರ ಸ್ಮೃತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ'ವು ಹಿಂದುಗಳ ನಿತ್ಯನೈಮಿತ್ತಿಕ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. 'ವ್ಯವಹಾರಮೂಢವ'ವು ರಾಜನೀತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು. 'ಕಾಲನಿರ್ಣಯವು' ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸು

ವೃದು 'ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿವೇಕವು' ಪರಾಶರ ಸ್ವಾಮಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಅನುಬಂಧದಂತಿದೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಪರಮಹಂಸರೆಂಬ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳ ಧರ್ಮವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳ ೯೨.ವನ್ನು ಆದಿತ್ಯ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುವ ವೈದಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನೂ ವಿವರಿಸುವ ಜೈಮಿನಿಯ ಸೂತ್ರಗಳ ವಿಸ್ತಾರವೇ 'ಜೈಮಿನೀಯ ನ್ಯಾಯಮಾಲಾ ವಿಸ್ತಾರ' ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬುಕ್ಕಮಹಾರಾಯನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದುವು ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯನ ಸಹೋದರನಾದ ಸಾಯಣನೂ ವಿದ್ವಾಂಸನೂ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಯೂ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ 'ಸುಭಾಷಿತಸುಧಾನಿಧಿ' 'ಪುರುಷಾರ್ಥ ಸುಧಾನಿಧಿ' 'ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಸುಧಾನಿಧಿ' 'ಯಜ್ಞತಂತ್ರ ಸುಧಾನಿಧಿ' 'ಅಲಂಕಾರ ಸುಧಾನಿಧಿ' 'ವೇದಾರ್ಥ ಪ್ರಕಾಶ' ನೆಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದನು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಸುಭಾಷಿತ ಸುಧಾನಿಧಿ' 'ಪುರುಷಾರ್ಥ ಸುಧಾನಿಧಿ' ಇವೆರಡೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಹನೀಯರ ಉಪದೇಶ ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಂಕಲನ. 'ಯಜ್ಞತಂತ್ರ ಸುಧಾನಿಧಿ'ಯು ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳ ವಿಧಾನವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಗ್ರಂಥ 'ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಸುಧಾನಿಧಿ'ಯು ನಾನಾಪಾತಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಆಚರಿಸತಕ್ಕ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕರ್ಮವಿಪಾಕವೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. 'ಅಯುರ್ವೇದ ಸುಧಾನಿಧಿ'ಯು ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥ. 'ಅಲಂಕಾರ ಸುಧಾನಿಧಿ'ಯು ಕಾವ್ಯದ ಅಂಗಾಂಗಗಳಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. 'ಧಾತುವೃತ್ತಿ'ಯು ಸಂಸ್ಕೃತ ಧಾತುಗಳ ವಿಷಯಕವಾದುದು. ವೇದದ ಅಂತ್ಯಭಾವವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಾಂಗವಾಗಿ ವಿಶದಪಡಿಸುವ ವೇದಭಾಷ್ಯವೇ ವೇದಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವೇದಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶದ ರಚನೆಗೆ ಬುಕ್ಕಮಹಾರಾಯನೇ ಕಾರಣಭೂತನೆಂಬುದು, ವೇದಭಾಷ್ಯದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಿಂದಲೂ ಆಶ್ವಾಸಾಂಶವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ವಿಶದಪಡುವುದು. ಯತ್ಕುಟಾಕ್ಷೇಣತದ್ವೈತದಧೃತ್ಯು ಮಹೀಶತಃ | ಆದಿಶನ್ಯಾಧವಾಚಾರ್ಯಂ ವೇದಾರ್ಥಸ್ಯ ಪ್ರಕಾಶನೇ || ಯೇಪೂರ್ವೋತ್ತರಮೀಮಾಂಸೆ ತೇವ್ಯಾಖ್ಯಾಯಾತಿ ಸಂಗ್ರಹಾತ್

ಕೃಪಾಲುವಾರ್ಧವಾಚಾರ್ಯಃ ವೇದಾರ್ಥವಕ್ತೃಃ
ಮುದ್ರಿತಃ ||

ಇತಿ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತೇ ಮಾಧವೀಯೇ ವೇದಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶಃ—

'ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಸುಧಾನಿಧಿ' 'ಅಲಂಕಾರ ಸುಧಾನಿಧಿ' ಧಾತುವೃತ್ತಿ ಇವು ಸಂಗಮರಾಜನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದುವು. ೧೪

ಯಜ್ಞತಂತ್ರಸುಧಾನಿಧಿಯೂ ಅಥರ್ವೇದ ಮತ್ತು ಶತಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಭಾಷ್ಯವೂ ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಗಿದುವು. ಮಾಧವನ ಮತ್ತೊಬ್ಬನ ಸಹೋದರನಾದ ಭೋಗನಾಥ ಕವಿಯು ಸಂಗಮರಾಜನ ನರ್ಮಸಚಿವನಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಡು ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಗೋಚಿಗೆ ಹೋಗದೆ ಭಾವನಾ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿ ಮನೋಹರವಾದ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. 'ರಾಮೋಲ್ಲಾಸಂ', 'ಶ್ರೀಪುರವಿಜಯಂ', 'ಉದಾಹರಣಮಾಲಾ', 'ಮಹಾಗಣಪತಿಪ್ರವಂ', 'ಶೃಂಗಾರಮಂಜರಿ', 'ಗೌರೀನಾಥಾಷ್ಟಕಂ' ಇವು ಆರೂ ಭೋಗನಾಥ ಕವಿರಚಿತವಾದುವು. ಭೋಗನಾಥನು ಸ್ವತಃ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಇತರ ಪಂಡಿತರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುವಷ್ಟು ದಕ್ಷನೂ ಅನಂಗಿ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಕೊಡುವಷ್ಟು ಉದಾರಯೂ ಆಗಿದ್ದನು ಸಾಯಣನ ಪುತ್ರನಾದ ಮಾಯಣ ಅಥವಾ ಸಾಯಣ ಮಾಧವನು ಈ ಕಾಲದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವಿದ್ವಾಂಸ. ಈತನು ಸರ್ವದರ್ಶನ ಸಂಗ್ರಹ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕಂಪಣ್ಣ ಒಡೆಯರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದನು

ಸಂಗಮರಾಜರ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಇತ್ತ ರಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಲು ಅತ್ತ ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಗುರುಗಳಾದ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ೧೫ ಭಾರತೀ ತೀರ್ಥಮೊದಲಾದವರು ಸ್ವತಃ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರನ್ನೇಕರನ್ನು ಆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಯೋಗಿಸಿ ಅವರಿಂದಲೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 'ಅಪರೋಕ್ಷನಾಭೂತಿ' 'ವಿವರಣ

ಪ್ರಮೇಯ ಸಂಗ್ರಹ' ಇವೆರಡೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಕೃತ ವಾದವು. 'ದೇವ್ಯಾಪರಾಧಸ್ತೋತ್ರ' 'ತಂಕರ ವಿಜಯ' 'ನೈಯಾಸಿತ ನ್ಯಾಯಮಾಲಾ' ಮೊದಲಾ

ದುಮೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಕೃತನೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ನೇದಾಂತ ಸಂಚಿದತಿಯು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಭಾರತೀ ತೀರ್ಥರಿಬ್ಬರಿಂದಲೂ ರಚಿತವಾದುದು.

ಅದರ ಪ್ರಥಮ ರಾಜರಾದ ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರಿಗೆ ಮಾಧವರೆಂಬ ಆಸರ ಸಾಮುಧೇಯದಿಂದ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿ ರಾಜ್ಯವಿಶ್ವರಣಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೆಂದೂ ರಾಜ್ಯಭಾರ ನಿರ್ವಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಯೂ ಧರ್ಮಪ್ರಸಾರಣೆಗಾಗಿಯೂ 'ಪರಾಶರಸ್ಮೃತಿವ್ಯಾಖ್ಯೆ' 'ವೇದಭಾಷ್ಯ' ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಂದಿರಾದ ಸಾಯಣರ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಚಿಸಿದರೆಂದೂ ಅನೇಕ ನವೀನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇದನ್ನು ನೋಡಿಸುವ ಲೋಕವಾರ್ತೆಯೂ ಉಂಟು. ಇವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಚರಿತ್ರ ಕಾರರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ವಿಷಯವು ಶುದ್ಧವಾದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಪ್ತ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಶ್ರೀಮಾನ್‌ರಾನ್ ಬಹಾದೂರ್ ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ೧೯೧೬ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯನ್ ಆಂಟಿ ಕ್ವಿರ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯನೂ ಅವನಸಹೋದರರು' ಎಂಬ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಮಾಧವ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಏಕವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ಯಾವ ನಂಬಬಹುದಾದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಇದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು" ಈಚೆಗೆ ಶ್ರಮಾನ್ ಡಿ. ಎ. ಗುಂಡಪ್ಪನವರು ತಮ್ಮ 'ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಕಾಲವಿಚಾರ' 'ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಮಕಾಲೀನರು' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಧವ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಏಕವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಂದೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೇ ವಿದ್ಯಾನಗರಿಯನ್ನು ೧೩೬೬ ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರೆಂದೂ ಸಾಯಣ ಭೋಗನಾಥರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಹೋದರರೆಂದೂ ಪರಾಶರ ಸ್ಮೃತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಕೃತವೆಂದೂ ಹೇಳಿ ತಮ್ಮ ಹೇಳಿಕೆಗೆ ಆಧಾರಭೂತವಾಗಿ ಹಂಪೆಯಶಾಸನ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿಯೆ ೭೦ನೆಯ ಶಾಸನ ಮುಳುಬಾಗಿಲಿನ ಶಾಸನ ಶೃಂಗೇರಿಯ ಶಾಸನ, ಅಹೋಬಿಲ ಪಂಡಿತಿಯಮೇಲೆ ಆಂಧ್ರ ವ್ಯಾಕರಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶಾಸನವೂ ಶಾಸ್ತ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಂಬಲರ್ಹವಲ್ಲ. ಹೆಂಪೆ, ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ, ಶೃಂಗೇರಿಯ ಶಾಸನಗಳಿಗೆ ಮೂಲ ಪ್ರತಿಗಳೇ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಉಳಿದವು ಕೃತಕಗಳಿರಬಹುದೆಂದು ಪಂಡಿತರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಆಂಧ್ರ 'ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ' ಕರ್ತೃವಾದ ಅಹೋಬಿಲ ಪಂಡಿತನು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಮಕಾಲೀನನಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವರಿಂದ ೩೦೦ ವರ್ಷಗಳಾದರೂ ಈಚೆಗೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆಂದೂ ಆಂಧ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಕಾರರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಅದುದರಿಂದ ಆತನ ಮಾತಿಗೂ ಪೂರ್ಣವಾದ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸಾಯಣ ಭೋಗನಾಥರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಹೋದರರೆಂಬ ವಾದವು ಮಾಧವ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಏಕವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂಬ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಹೇಳುವ ಮಾತು. ಈ ವಿಷಯವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಂಬಬಹುದಾದ ಯಾವ ಶಾಸನದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಆ ಕಾಲದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ಅನುಮೋದಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈಚೆಗೆ ಮೈಸೂರುಶಾಸನದ ಇಲಾಖೆಯ ಶ್ರೀಮಾನ್‌ ಆರ್. ರಾಮರಾವ್ ಬಿ. ಎ. ಅವರು 'ಇಂಡಿಯನ್ ಹಿಸ್ಟಾರಿಕಲ್‌ಕ್ವಾರ್ಟರ್ಸ್' ಎಂಬ ಕ್ರೈಮಾನಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಮಾಧವ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಐಕ್ಯವಾದ ಎಂಬ ಲೇಖನ' ನಲ್ಲಿ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಭಿನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿರಬಹುದು ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಕೆಳಗೆ ಕಂಡ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಆ] ಶೃಂಗೇರಿಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ 'ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಕಾಲಜ್ಞಾನ' ಗುರುವಂತ ಕಾವ್ಯ' ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಆ] ಸುಮನಾಥ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೦೮ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಶಿವತತ್ವ ರತ್ನಾಕರದಲ್ಲಿ 'ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಪೂರ್ವ ಸಾಮುಧೇಯವು ಶಿವಧರ್ಮ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುವುದಲ್ಲದೆ ಅವರು ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಭಿನ್ನರೆಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಇ) ನಂಬಬಹುದಾದ ಯಾವ ಶಾಸನದಲ್ಲಿಯೂ ಐಕ್ಯತೆಯು ಹೇಳಿಲ್ಲ.

ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರವಾಹವು ಅತಿ ತೀವ್ರದಲ್ಲಿ ನಾನಾಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಕಂಡಿತರ ಸಂಸರ್ಗದಿಂದ ಅನೇಕ ರಾಜಮನೆತನದವರೂ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ದಂಡನಾಯಕರೂ ಸ್ವತಃ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇಮ್ಮಡಿ ಕಂಪರಾಯನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಗಂಗಾದೇವಿಯು ತನ್ನ ಪತಿಯ ವಿಜಯ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಚರಸ್ಥಾಯಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ 'ವೀರ ಕಂಪರಾಯ ಚರಿತ'ವೆಂಬ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಳು. ೧೬ ಗೋವಾ ಪ್ರಾಂತದ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿದ್ದ ಮಾರಪ್ಪ ಒಡೆಯರ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಮಾಧವ ಮಂತ್ರಿಯು ಸೂತ ಸಂಹಿತೆಗೆ 'ತರ್ಕದೀಪಿಕೆ' ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ೧೭ ಇದರಲ್ಲಿ ಇವನು ತನ್ನನ್ನು 'ಉಪನಿಷನ್ಮಾರ್ಗಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಾಚಾರ್ಯ' ಎಂಬ ದಾಗಿ ಸಂದೇಶಧಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಸೊರಬದ ೩೭೫ ನೆಯ ಶಾಸನದಿಂದ 'ಶೈವಾಗಮಸಾರಸಂಗ್ರಹ' ವನ್ನು

ರಚಿಸಿದ ಮಾರಪ್ಪ ಒಡೆಯರಿಗೆ ಈತನು ಗ್ರಂಥರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದಂತೆ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದೇಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಭಟ್ಟನೆಂಬವನು ಹರಿಹರರಾಯನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ 'ತರ್ಕಭಾಷ್ಯವಾಚ್ಯೆ'ಯನ್ನು ರಚಿಸಿರುವನೆಂಬುದು ಆ ಗ್ರಂಥಾಂಶ್ಯದ 'ಇತಿಶ್ರಿ ಹರಿಹರಪಾಲಿತೇನ ಸಹಜ ಸರ್ವಜ್ಞ ವಿಷ್ಣುದೇವಾರಾಧ್ಯತನೂಜೇನ ಚನ್ನಭಟ್ಟೇನ ವಿರಚಿತಾಯಾಂ' ತರ್ಕ ಭಾಷ್ಯಾಖ್ಯಾಯಾಂ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಶ್ರುತವಾಗುತ್ತದೆ. ಜೈನಮತೀಯನಾದ ಇರುಗಪದಂಡನಾಥನು ತನ್ನ 'ನಾನಾರ್ಥರತ್ನಮಾಲೆ' ಎಂಬ ಕೋಶವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದೂ ಹರಿಯಾನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿಯೇ. ಈತನು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು 'ಹರಿಹರಸ್ಯದ್ವಿತೀಯಮಂತ್ಯಕರಣಂ' ಎಂಬದಾಗಿ ವಿಶೇಷಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಹರಿಹರನ ಮಗನಾದ ಯುವರಾಜ ವಿರುಪಾಕ್ಷ ಅಥವಾ ವಿರುಪಣ್ಣ ಒಡೆಯರು 'ನಾರಾಯಣವಿಲಾಸ'ವೆಂಬ ಛಾಂದಿಕವನ್ನು ತನ್ನ

ಈ) ಮಾಧವಸಾಯಣರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಐಕ್ಯತೆಯು ಹೇಳಲ್ಪಡಿದೆ ಇರುವುದಲ್ಲದೆ ಭಿನ್ನತೆಯೇ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉ) ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು, ಇವರ ಹೆಸರು ಬರುವ ಶಾಸನಗಳೆಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ರಾಜನು ಇವರನ್ನು ಗುರುವೆಂಬದಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿ ಅವರ ಆಜ್ಞೆಯ ಪ್ರಕಾರ ದಾಸಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಮಾಧವನು ಗೃಹಸ್ಥ; ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಈತನು ರಾಜನ ವಿಧೇಯನಾಗಿ ಆತನ ಆಜ್ಞೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರುವುದು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಖಿತವಾಗಿದೆ.

ಊ) ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯನು ಒಂದನೆಯ ಬುಕ್ಕಮಹಾರಾಯನ ಕಾಲದವನು; ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಶಾಸನಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರರಾಯನ ಕಾಲದವು ೧೩೭೫ನೆಯ ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಹೆಸರು ಬರುವ ಯಾವ ನಂಬಬಹುದಾದ ಶಾಸನವೂ ಇದುವರೆಗೆ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಸಾಯಣ ಹೋದರನಾದ ಪರಾಶರಸ್ಮೃತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೆ ನೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕರ್ತೃವಾದ ಮಾಧವನಿಂದ ಭಿನ್ನರಿರಬಹುದು ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಶರ್ಮರು ಅದೇ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಧವ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಐಕ್ಯತೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು ಕೆಲವು ಸಮಾಧಾನಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವು ಸರಿಯಾದ ಸಮಾಧಾನಗಳಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಮಾನ್ ಶರ್ಮರಿಗೆ ರಾಯರು ಅದೇ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಉತ್ತರವನ್ನೂ ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಮಾನ್ ಎಂ. ಎ. ದೊರೆಸ್ವಾಮಯ್ಯಂಗಾರ್ ಎಂ. ಎ. ಬಿ. ಎಲ್. ಅವರು ಜರ್ನಲ್ ಆರ್. ಇಂಡಿಯನ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮರಾಯರ ವಾದವನ್ನು ನೋಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ವರೆಗೆ ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಬಹುದಾದ ಆಧಾರಗಳ ಪರಾವರ್ತಿಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಈ ಕಡೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಒಲೆಯುವುದರಿಂದ ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಮಾಧವರನ್ನು ಭಿನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದೆ.

ತಂದೆಯ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ರಚಿಸಿದನು.^{೧೯} ಇದರ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಧಾರನು ಇವನನ್ನು 'ಸಕಲ ಕಲಾವಿಲಾಸಿನೀಪ್ರಿಯಂವರಸತಿಃ' ಎಂಬದಾಗಿ ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಇದು ವರೆಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯವು. ಸಂಗಮರಾಜರ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷವು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಸಂಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ್ದು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಬುಕ್ಕಹರಿಹರರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ಪಡೆದು ಕ್ರಮೇಣ ಬಂದ ರಾಜರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಸ್ತಿ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ವಂಶದ ಕೊನೆಯ ರಾಜರಾದ ಪ್ರೌಢ ದೇವರಾಯ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿತು. ಈ ಕಾಲದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಂತೆ ಈ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಮತ್ತಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವಿರಚಿತ ಗ್ರಂಥಗಳೇ ಬಹಳ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಿರುವಲ್ಲಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಲ್ಲಿ ಗುರುದೇವ, ಭೀಮಕವಿ, ಪದ್ಮಣಾಭ ಮತ್ತು ನೀಲಕಂಠ ಶಿವಾಚಾರ್ಯ ಈ ನಾಲ್ವರು ಮುಖ್ಯರು. ಗುರುದೇವನು ವಿರಚಿತ ಪಂಚಸೀತೆ, ತ್ರಿಪುರಾಸುರೀಕೇಶವು ಎಂಬವು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.^{೨೦} ಒಬ್ಬ ಸಿದ್ಧದೇವನಿಗೋಸ್ಕರ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವಿರಚಿತವಾಚಾರ ಪ್ರದೀಪಿಕೆ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದಾಗಿ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಟೀಕೆಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ತಾನು 'ಶ್ರೀಮದ್ವೇದಾಗಮೋಪನಿಷತ್ತುರಾಣೋಕ್ತಮಾರ್ಗಪ್ರಚಾರನಪ್ರವೀಣ' ಎಂಬದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಕನ್ನಡಾಂಧಭಾಷಾ ಪಂಡಿತನಾದ ಭೀಮಕವಿಯು ಅಸಮಲಿಂಗೈಕ್ಯಾನುಭಾವಪ್ರಸರಮತಿವಾದ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನು ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಬಸವಪುರಾಣವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.^{೨೧} ಉಭಯಭಾಷಾಕವಿಯಾದ ಪದ್ಮಣಾಭನು ಕೆರೆಯ ಪದ್ಮರಸನ ಚರಿತ್ರವಾದ ಪದ್ಮರಾಜಪುರಾಣವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು.^{೨೨} ನೀಲಕಂಠ ಶಿವಾಚಾರ್ಯನು ಬ್ರಹ್ಮ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ರೂಪವಾದ, 'ಕ್ರಿಯಾಸಾಲ' ಎಂಬ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥವನ್ನು, ಅದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದು

ಭಾಷಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನೂ ರಚಿಸಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.^{೨೩} ಶಿವಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳಾದ ರಾಜರುಗಳ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ವಿರಚಿತವೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ರಾಜರ ಕೈಕೆಳಗಿದ್ದ ಅನೇಕ ಅನ್ಯಮತೀಯ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಮತ್ತು ದಂಡನಾಯಕರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಇತರರೂ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. 'ಧರ್ಮನಾಥಪುರಾಣ' ಕರ್ತೃವಾದ ಮಧುರನು (ಜೈನ) ಬುಕ್ಕರಾಜಸುತ ಹರಿಹರರಾಯನ ಪ್ರಧಾನನಾದ ಮದ್ದಣ್ಣದಂಡೇಶನ ಆಸ್ಥಾನಜನಕಮಣಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಇವನಿಗೆ 'ಮಧುರಮಾಧವ', 'ಸರಸಕವಿಸಾಲವಸೂತ', 'ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಸಮುದಯಸುಮನಸ್ಸಂಚಿ ರಚ್ಯಂಚರಿತ' ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳಿವೆ. ಇವನ ಕವಿತ್ವವು ಬಹು ಸರಸವಾಗಿಯೂ ಪ್ರೌಢವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ^{೨೪} 'ಗೋಮೃಟಸಾರ' ಕೂಡ ಅವತಗತಿಯ 'ಶಾವಕಾಚಾರ' ಕೂಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದ ಕೇಶವವರ್ಣಿಯೂ, 'ಖಂಗೇಂದ್ರಮಣಿದರ್ಪಣ' ಕಾರನಾದ ಮಂಗರಾಜನೂ, ಮಲ್ಲಿಸೇನನ 'ಚಿತ್ತವಲ್ಲಭ'ದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಕಾರನಾದ ಅಭಿನವ ಶ್ರುತಿಮುನಿಯೂ ಹರಿಹರರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನಿಂದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಾದ ಸಹಾಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರರಾಯನು ಇಷ್ಟು ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ೧೩೮೬ನೆಯ ವರ್ಷದ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು 'ಕರ್ಣಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವಿಲಾಸ' ಎಂಬದಾಗಿ ಕರೆದಿದೆ.^{೨೫}

ಆದರೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆತುದು ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರೌಢ ದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಪ್ರೌಢ ದೇವರಾಯನೂ ಅವನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ವಿರಚಿತ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನುತ್ತರು. ಇವರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದವರಲ್ಲಿ 'ವಿಕೀರ್ತರ ಶತಸ್ಥಲ', 'ಪಟ್ಟಲವಿವೇಕ' ಗಳ ಕರ್ತೃಗಳೂ ವಿರಚಿತ ಗಣಾಚಾರ್ಯನೂ ಅದಮಹಾ ಲಿಂಗದೇವನು ಮುಖ್ಯವಾದವನು. ಇವನು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ದಂಡನಾಧನಾದ ಜಕ್ಕಣ್ಣನ ಉಪದೇಶಾರ್ಥವಾಗಿ ರಚಿಸಿದಂತೆ ಹೇಳಿ

ಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ೨೬ ' ಶಿವಕಲ್ಪತ್ರ ಚಿಂತಾಮಣಿಯ ಕರ್ತೃವಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ದಂಡೇಶನು ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ದ್ವೈತಮತೋಬ್ಬ ಕವಿ ೨೭ ಇವನು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು " ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತ ತಂತ್ರದ ಸೂತ್ರವಿದು, ಸಕಲವೇದಾಗಮದ ಶಿಖಾ ಸೂತ್ರವಿಂತಿದು, ಪರಮನಿರ್ವಾಣ ಪರಿಪದನಿನಿಪ ಶಾಂಭವೀಯೋಗ ಸೂತ್ರವು " ಎಂದು ಹೊಗಳಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಜಕ್ಕಣ್ಣ ದಂಡನಾಥನೂ ಅವನ ಗುರುವಾದ ಕುಮಾರ ಬಂಕನಾಥನೂ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ರಚಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಸೋಪಕರಾಗಿದ್ದರು. ' ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ'ಯನ್ನು ಬರೆದ ಚಾಮರಸನೂ ಭಾರತವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಸನೂ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ದ್ವಂತೆಯೂ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಸ್ಪರ್ಧೆ ನಡೆದು ಚಾಮರಸನೇ ಜಯಶಾಲಿಯಾದಂತೆಯೂ ' ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಥಾಸೂತ್ರರತ್ನಾಕರ'ದಲ್ಲಿಯೂ ಗುರುರಾಜ ಚಾರಿತ್ರ'ದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದೆ. ೨೮ ಆದರೆ ನವೀನ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ ಈ ಕಥೆಯು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಂಬಲರ್ಹವಲ್ಲವೆಂಬದಾಗಿ ತೋರಿಬಂದಿದೆ. ಚಾಮರಸನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ' ಲಿಂಗಲೀಲಾವಿಲಾಸ ಚಾರಿತ್ರ'ವನ್ನು ಬರೆದ ಕಲ್ಹವರಸ ಪ್ರಭುದೇವನೂ ಜಕ್ಕಣ್ಣಾರ್ಯನ 'ವಿಕೋತ್ತರ ಶತಶ್ಲೋಕ'ಕ್ಕೆ ಟೀಕೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಶ್ರೀಗಿರೀಂದ್ರನೂ 'ಕರಸ್ಥ'ದ ನಾಗಲಿಂಗತ್ರಿಪದಿ'ಯನ್ನು ಬರೆದ ನಾಗದೇವನೂ 'ಶಿವಯೋಗಾಂಗಭೂಷಣ'ದ ಕರ್ತೃವಾದ ಗುರುಬಸವನೂ 'ಅನುಭೂತಸೂತ್ರ'ಕಾರನಾದ ಮೊಗ್ಗಿಯ ಮಾಯದೇವನೂ ದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಮೃದ್ಧಗೊಳಿಸಿ ಮೂಡಿದರು.

ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನು ವಿಧ್ಯಾಪ್ತವೃತ್ತಿಯೂ ಕವಿ ಜನಾಭಿಮಾನಿಯೂ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ನಾನಾದೇಶದ ಕವಿಗಳು ಅವನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಮ್ಮ ಮೈದುಷ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವಂತೆ ಅವನಿಂದ ಸನ್ಮಾನಿತರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. 'ಗಂಗಾದಾಸ ಪ್ರತಾಪವಿಲಾಸ'ವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಗಂಗಾಧರನು ತಾನು ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ

ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದಂತೆಯೂ ಅವನಿಂದ ವಿಶೇಷವಾದ ಸನ್ಮಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆದಂತೆಯೂ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ ೨೯ ಅಂಧಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಶ್ರೀನಾಥನು ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಅನೇಕ ಚಾಟಿಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ ಶ್ರೀನಾಥನು ವೇಲಮ ರಾಜನಾದ ಸರ್ವಜ್ಞ ಭೂಪಾಲನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸರಸ್ವತೀಪ್ರಾರ್ಥನಾರಾಸವಾಗಿ ರಚಿಸಿರುವೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ ಇರುವ

ಸೀ|| ದೀನಾರ ಬೆಂಕಾಲ ದೀನ್ತೆ ಮಾಡಿಂಚಿತಿ

ದಕ್ಷಿಣಾಧೀಶ ಮುಕ್ತಾಲಲಾ

ಶಲುಕುಂಡೋಡೈ ಕಾಂಧಭಾಷಾ ಮಹಾಕಾವ್ಯ ನೈಪಥಗ್ರಂಥ ಸಂದರ್ಭಮನುಕು ಸಗಲು 'ಗೊಟ್ಟಿಂಚಿ ತುದ್ವಟಿವನಾದ ಪ್ರೌಡಿ ಗಾಡಡಿಂದಿಯ ಭಟ್ಟ ಕಂಚುಡಕ್ಕ ಚಂದ್ರಭೂಷ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ರಾಯುಲಯೊದ್ದ ಬಾದುಕೊಲ್ವಿತಿ ಸಾರ್ವಭೌಮ ಬಿರುದ
ಗ|| ಮೆಟುಲಮೆಸ್ಸಿಂಚೆದೋ ನನ್ನು ನಿಂಕಮೀದ ರಾವುಸಿಗ ಮಹೀಪಾಲಾ ಧೀವಿಶಾಲಾ ನಿಂಡುಕೊಲುವುನ ನೆಲಕೊನಿಯುಂಡಿ ನೀವು ಸಕಲ ಸದ್ಗುಣ ನಿರೂಪಬಶಾರದಾಂಬ.

ಎಂಬ ಸದ್ಗುಣದಿಂದ ಶ್ರೀನಾಥನು ದಕ್ಷಿಣದೇಶದ ರಾಜನ [ವಿಜಯನಗರ] ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕನಕಾಭಿಷಿಕ್ತನಾದನೆಂಬುದೂ ಹಿಂದಿಮಾ ಭಟ್ಟನನ್ನು ವಾದದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ ಅವನ ಕಂಚು ಧಕ್ಕವನ್ನು ಕಳಿಸಿದನೆಂಬುದೂ ಚಂದ್ರ ಭೂಷ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯ ಸನ್ನಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕವಿವಾರ್ಯ ಭಾಮನೆಯ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದನೆಂಬುದೂ ಶ್ರುತಪಡುತ್ತದೆ ಇದೇ ವಿಷಯವು ಶ್ರೀನಾಥನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕಾಶೀಖಂಡದ ಈ ಕವನದ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಧೃಡೀಕೃತವಾಗಿದೆ ಕರ್ಣಾಟ ಕ್ಷಿತಿ ಪಾಲಮಾಕ್ತಿಕ ಸಭಾಗಾರಾಂತರಾ

ಕಲ್ಪಿತ

ಸ್ಪರ್ಣಸ್ನಾನ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿರಾಟಪ್ರಕೃತಿ

ಚಾರಿತ್ರಧು

ಗೃಹೋರಾಂತಿಗಭೀರ ಪ್ರಾಕ್ಟ ಮುಖ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಾ

ಪರಾಧಾ ಜಿತಾ

ಪ್ರಾಚೀನವಲ್ಲದೆ ರಾಜಕೀಯ, ನೀತಿ, ಶಾಂತಿ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ
ಗೌರವಣೀ ||

ಶ್ರೀಮದ್ವಾಸುಕೇಂದ್ರರಾಜ್ಯದ ರಾಜ್ಯದ ಅರಸರ
ಅಸ್ತಿತ್ವವು ಈತನು 'ಶೃಂಗೇರಿ ನೈವೇದ್ಯಮು',
'ಕಾರ್ತಿಕವಿರಾಮು', 'ಕರವಿಲಾಸಮು', 'ಮರಾದಾಜ
ಚರಿತ್ರೆಮು', 'ಪಂಚತಾಂಡ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಮು', 'ಶಂಕರ
ಕವಿ ಸ್ಮಾರಕ', 'ಭೀಮಪುರಾಣಮು', 'ವಿಧಿನ ಬಿ
ಕಾರ' ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ ಈತನ
ರಚನಾಶಕ್ತಿಗಳು ಬಹು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿವೆ.

ಜಕ್ಕನೂರಿನ ಕಾವ್ಯಮಂತ್ರಿಯೊ
ಪ್ರಾಚೀನವರಾಯನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಒಟ್ಟು ಲಂಛನ
ಕವಿಗಳು ಬರೆದಿದ್ದಾನು 'ವಿಶ್ವಮಾರ್ಗ ಚರಿತ್ರೆ'ಯನ್ನು
ಒಂದು ದೇವರಾಯನ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಸಿದ್ಧಮಂತ್ರಿಗೆ
ಬಿಟ್ಟಿರುವನು ಆತನು ಇವನ ಕವಿತೆಯನ್ನು ನೋಡಿ
ಸಂತೋಷಪಟ್ಟು ಕವಿಯನ್ನು ಈ ಕಾಗೆಗೆ ಕಂಡಂತೆ
ಕೊಂಡಾಡಿದನಂತೆ.

"ಜಕ್ಕನ ನೀವೈದ್ದಕ್ಕನು, ಜಕ್ಕನನು, ಕಾವ್ಯ ರಚನಾ
ಚಾತುರ್ಯವು."

ಜಕ್ಕನ ನೀವಾಗ್ನಿಪ್ರಿಯ, ಜಕ್ಕನ ನೀಯಾರಾಮವಿಮ
ಜಕ್ಕನ ಸುಕವಿ || ೧೦

ಪ್ರಾಚೀನವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ವಿಜಯನಗರ
ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಂಘಟನೆ ರಚಿತವಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ
ಗಿಲ್ಲ ಆದರೆ 'ಮಹಾನಾಟಕ ಸುಧಾಧೀಯ' ೪೨
ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಡಿ ದೇವರಾಯನು ಸಂಸ್ಕೃತ

ಕಲ್ಪೋಲ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷ ಸೂಕ್ತಿ ವಿಭಾವಾ ವಿವರಣೆ
ಶೃಂಗೇರಿ ||

ಭೀಮನು ಮಹಾದವನು ವಿಷಯಾನ್ವಯವನ್ನು ಹೊ
ನು ಬಿಡ
ಶೃಂಗೇರಿ-ನೀವು ಕ್ರಮೇಣ ಕರಾಣ
ರಮಾ ನಾರ್ತಕಿಗಳು.

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ 'ಮಹಾನಾಟಕ' ಎಂಬ
ರಾಮಾಯಣ ವಿಷಯ ಕವನ ಚಂಪೂ ಗ್ರಂಥವು
ದೇವರಾಯ ಕೃತವೆಂದೇ ತೋರುತ್ತದೆ ದೇವರಾ
ಯನ ಸೋದರಳೆಯನಾದ ಸಾಲುವ ಗೋಪತಿಪ್ಪ

ಭೋಪಾಲನೆಂಬವನು ಮೂಳ ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ದೇವರಾ
ಯನ ರಾಜ್ಯತನುಧಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಇವನು ಪಾಮನ
ನನ 'ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ ಸೂತ್ರ'ಕ್ಕೆ 'ಕಾಮಧೇನು'
ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ತಾಲಲಿಯಾದಿಗಿ. ಕ್ರಮ
ವಸ್ತು ಬೋಧಿಸುವ 'ತಾಲವಿಷಿಕೆ' ಯೆಂಬ ಗ್ರಂಥ
ವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ 'ತಾಲವಿಷಿಕೆ'ಯು ಅಶ್ವ
ಸಂಸ್ಕೃತ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ತತ್ವಭೂಪಾಲನು ತನ್ನ 'ದರಶ
ಮತಸರ ವಾರ ಪಾಂಡಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಶೇಷ
ಕೂಡಿಸಾನೆ ||

ಪ್ರಾಚೀನವರಾಯನ ಪ್ರರಮಾಯ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜು
ನನೂ ವಿರೂಪ ಕ್ಷನೂ ವಿಜಯನಗರದ ಸೇವಾಸನ
ವನ್ನು ಹತ್ತಿರಲು ಇವರ ಸಂಗಮ ಎಂಥರ ಕಡೆಯ
ಅರಸರು ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು
ಬಹು ಕಿರಿಗಿಡವಾಗಿತ್ತು. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಶತ್ರು
ಗಳು ವಿಜಯನಗರ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಒಂದರ
ಕ್ಷಾಮಗಳು ತಲೆದೂಗಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯ
ನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದ್ದು ರಾಜಮನೆತನದವರಲ್ಲಿಯೇ
ಒಳಜಗಳಗಳು ಸಾಂಭವಾಗಿ ಸಂಗಮ ವಂದದವರು
ಮೂಲೆಗೊತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು ರಾಜ್ಯವು ಸಂಕಟ ಎಂಥರ
ನರಸಿಂಹರಾಜನ ಕೈವಶವಾಯಿತು

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ವಿವರಗಳೂ ಕಷ್ಟಸಂಪರೆ
ಗಳೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೂ ಈ ಕಾಲವು ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆ
ಯಿಂದ ಸ್ತುತವೂ ಹಿಂದುಳಿದಿಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತವು
ಪಾವುಗಡೆಗೊಳಿಸಿಯು ಶಾಕನ ೪೪

ಅಧಿಕೃತವಾದ ಭೀಮತಿ.

ವಡ್ಡರನ ವಿದೇಶದತ್ತ ವಟ್ಟರ್ಮ ನಿರತಾಯಚ್ಛ
ನೀತಿ ರತ್ನವಿದೇ ತದ್ವತ್ ಸಕಲಾಗಮ ವೇದಿನೆ |
ಸರ್ವ ಸಂಪ್ರದೇ ಸಿಕ್ಕ ಸರ್ವಜ್ಞ ಯಾಧ ಭೂಪತಿಃ ||
ಸರ್ವೋ ಪರಿತೋಷಿವಿವಾ ಸಾಲಸು ಕಲಾಪ್ರಸಿ |
ನೈಕುಣ್ಯಂ ಮಲಕೃತಂ ಮಲಕೃತಂ ಸಂಸ್ಥಿತಂ
ತತ್ಸಂಸ್ಥಿತಂ ಮಲಕೃತಂ ಮಲಕೃತಂ ರಂ ||

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು ಅಧಿಕೃ
ತವಾದವನ್ನೂ ಅವನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಾಹ
ರನ್ನೂ ಅವನವರಿಗೆ ತಿಳಿದ ಎಲ್ಲ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ
ಪರಿಣಮಾದಿ ಅವರ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂತುಷ್ಟ

ನಾಗಿ ಅವರುಗಳಿಗೆ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ವಿಶದ ಪಡುವುದು ಪಂಡಿತರನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುವಷ್ಟು ಶಕ್ತಿ ಇವನಿಗಿರುವೆವೆಂದರೆ ಇವನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಪ್ರೌಢ ವಿದ್ವಾಂಸನಾಗಿರಬೇಕು. ಅದುದರಿಂದಲೇ ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥ ಕರ್ತರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆತಿರುವುದು.

ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ವಿರೂಪಾಕ್ಷರ ಕಾಲವು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಹು ಉತ್ತಮವಾದ ಕಾಲ. ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಈಗಲೂ ವೀರಶೈವ ಗ್ರಂಥ ಕರ್ತರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿ. ಬೊಮ್ಮರಸನು ಹಿಂದೆ ಹರಿಹರನಿಂದ ಸೋಪನಾಭಿಮಾನವಾದವನು. ವಿಸ್ತರಿಸಿದ ನಂಬ್ರಜಾಂಕನ ಪಣ್ಯಚರಿತೆಯನ್ನು 'ಸಾಂದರ ಪುರಾಣ'ವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಬರೆದನು. ೧೫ ಭಾಷೀಶ ದೇವನ್ಯರ ಪುತ್ರ ಮೂರು ರಾಯರಗಂಡ, ನೃಪ ಗುಡಗುಡ, ರುದ್ರಮಂಜುನಾದಿವರು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದರಾವಲಿಭವಿಸಿದರು. ಕನ್ನ ನಲ್ಲಕ ರವಂ ತೊಳೆದ ಜನಪದವನ್ನು ಸ್ವಂತ ಘಾಣು ಕವಿ ಕಲ್ಲರಸನುಳುವವರ ಮೆಲ್ಲಿದ್ದೆಯ ಸಿಂಹಗೊ ಲ್ಲಂತೆ ಬರೆದನು. ಇದಕ್ಕೆ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನುಜಯ ಎಂಬ ಹೆಸರು. ಉಟ್ಟಿ ಇದು ವಾತ್ಸಲ್ಯವಿನನ 'ಕಾವಶಾಸ್ತ್ರ'ದ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೇಲೆ ಬರೆದಿರುವ ರೂಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹರದಸರುಳ್ಳಿ ಮರಗೋಡಲ ಬಸವೇಶ್ವರನು ಬಿ. ನಾಗ ತೋಟದ ಸ್ವಾಮಿಗಳನ್ನು ಆ ಕಾಲದ ಶ್ರಿಸ್ಥಾನದ ಸತ್ಯೋಬ್ಬ ವೀರಭವ ಕವಿ ಅವನು ರ ನಾಯಕನಾಗಿ ರಶಿವ ಕವಿಗಳು ಅವನನ್ನು ಸರೂನ ಗಣೀಶನ ಅಕರಾಂತ ರವೆಂದು ಕರೆ ದಿದ್ದಾರೆ. ಈತನು 'ಪಟ್ಟಿಲ ಜ್ಞಾನ ಸಾರಮಯ' ಎಂಬ ವೀರಶೈವ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲರೂ ಇವನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಮತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. 'ಚನ್ನಬಸವ ಪುರಾಣ' ದಲ್ಲಿಯೂ 'ಸಿದ್ಧೀಶ್ವರ ಪುರಾಣ' ದಲ್ಲಿಯೂ ತೋಂಟ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗನು ವೀರಶೈವ ಗಣಾಚಾರ್ಯನೆಂದೂ, ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣ್ಣ, ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರ, ದೊಡ್ಡಲಿಂಗೇ ಶ್ವರ, ಗುಮ್ಮಳಾಪುರದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಮೊದಲು ದವರ ಗುರುಪೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣ್ಣನು 'ಭಾವಚಿಂತಾರತ್ನ'ವನ್ನು ರಚಿಸಿದ

ಕವಿಮಲ್ಲಣಾಧ್ಯನ ಮಿತ್ರನು. ಈತನು 'ಗೀ ರತ್ನಮಾಲೆ', 'ಪಾಶೋ ತತ್ತ್ವ ಬೀಕೆ' ಎ ಗಂಧಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇ 'ಭೂಂತ್ಯ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರ ವಚನ' ಎ. ಕಾ. ಕಂಠಮಾಲೆ' ಇವುಗಳ ಕರ್ತೃ ವೀರ ಗುಮ್ಮಳಾಪುರದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರನು. 'ಪಟ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಂಹಂಧದ ಸಮಾಚಾರ' ಎಂಬ ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣ್ಣನು ವ್ಯಾಸನಾದ ಮಲ್ಲಿಕ ಕವಿಯು ಶೈವನ ಸಾಂಗತ್ಯವನ್ನೂ ಸಾನಂ ಯೋಗಿಯು ವೀರಮಾಣೀಶ್ವರ ಚಾರ್ಯ ದ್ವಾರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೂ ನೀಡಿದ ಕಾಲದ ಸಿದ್ಧರು. ನೀಲಕಂಠಾಚಾರ್ಯನು ಮುಕಾ ವಗಸಾದ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ ವೀರನಂ ಬದಿಯರ ಅಶ್ವಯವಲ್ಲಿ 'ಅರಂಭ ಚರಿತ್ರೆ' ರಚಿಸಿದನು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೈನ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಗಳು ವೀರಶವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಂಪೂರ್ಣವ ದೇನೇ ಇಲ್ಲ. ಜೈನನಾದ ತೇರಕುಂಬಿ ಬೊ ಕೃತನಾದ 'ಸನತ್ತಿ ಮಾಚರಿತೆ' ಮತ್ತು 'ಜಿ ಸಾಂಗತ್ಯ'ವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದ ನರಾಯ ಯಿಂದ ರಚಿತವು. 'ಭಾಗವತ ಸೂತ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ರಚಿತವಾದುದು.

ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ವಿರೂಪಾಕ್ಷರು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಅಗಾಧ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಉತ್ತಮ ಕೊಂಡು ಕೊನೆಗೆ ಸಂಗಮವಂತೆಯೆ ರನ್ನು ಗೊತ್ತಿ. ಈ ನೇ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪತಿಯಾದನು. ಇವರ ಕಾಲವಾಯಿ ಇವು ನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ಸಾಕುವ ನರಸಿಯನು ನಾದನು ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಪಂಡಿತರೂ ಪಾತಿಗಳೂ ಆದುದರಿಂದ ಇವರ ಅತಿ ಕಾಲವಾದ ಹದಿಮೂರ ವರ್ಷ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿತು ಇವರ ಅಶ್ವಯವನ್ನು ಕಂಡಿದ

ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು ಸಾಕುವ ಅರಸರು ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ವೈಷ್ಣವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಬಂದುದರಿಂದ ಸಂಗಮಮತೀಯರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದ ವೀರಶೈವರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಸಾಕುವ ನರಸಿಂಹನು ಉದಾರಿ 'ನವರತ್ನಮುಲು' ಎಂಬ ಒಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇವನು 'ಸಹಜದಾನ ಶಿಬಿಂಧ್ರ' ಎಂಬದಾಗಿ ಸಂಖ್ಯೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ^{೨೪} ಸಾಲುನಾಭ್ಯುದಯದ ಹನ್ನೊಂದು ಮಕ್ಕಳು ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ

ಅಥವಾಯುಲಿಂಗಧರ ಸಂಸ್ಕೃತಾಖಿಲ ದ್ರವಿಣೋಪಿ
ಶಂಭು ನಿಶಿಧೀರ ಧಿರಸೌ |

ವಿದುಷಾಂಚಿಕೇರ್ಷುರವನಂ ವಿಶಾಂಪತಿಃ ದ್ರವಿ
ಣೈರಭೂಜ್ಞತನ್ಮಪೋಶಹಾರಿಕೈಃ ||

ಸಚಿವಸ್ತದಿಂಗಿತ ... .. ತಾನೋತ್ತಮ ಹಸಾ
ಸುವರ್ಣಮುಖರೀತಟಾಂಶರೇ |

ನಗರೀಂ ವಸಂತ ದಿನದಾನ ಹೇತವೇ ನವರತ್ನ
ಸಾಲಗೃಹ ಭಾಸುರಾಂ ನವಾಂ ||

ಅದಾಯವರ್ಷವರವೇಷಮಶೇಷಭೂವೈಃ ಅಗ್ರೇಸ
ರದ್ವಿರನಲೋಕನ ಮಾತ್ರಧನ್ಯೈಃ |

ಆ ಸೇವಿತಸ್ತತ ಇತೋ ನೀರಗಾತ್ಯವೀನಾಮಾರ್ಕಸ
ಣಾಯ ಕುತುಕೇನರಸಿಂಹರಾಜಃ ||

ಅಂಭೋಧರಂ ಧಿಗವಿಶೇಷವಿದಂ ಪ್ರದೇಶೇ ಯಸ್ಯೋ
ತ್ತರೇಸದ್ವತ್ಸವರ್ಷಣ ಮೂಷರೋಪಿ |

ಸರ್ವಸ್ವದಸ್ಯ ಶಿವರಾತ್ರಿತಿಥೌ ತವೇಶೋ .. ಮಹಲಂ
ವಿಂಚಯ್ಯ ಹೈಮಮ್ ||

ಆಕರ್ಣ್ಯವಾಚಮಿತಿಸಾವರಮಂಚಿತಾರ್ಥಾಯಭ್ಯ
ರ್ಹಣಾಂವಿರಚಯನ್ಮುಚಿತಾಮಮುಷ್ಯೈಃ

ಅನ್ಯಾಜಬಂಧುರವತಿಸ್ಮಮಹೀಮಶೇಷಾಂ

ಅಶ್ವರ್ಯ ಹೇತುಚರಿತೋನರಸಿಂಹರಾಜಃ ||

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಸಾಕುವ ನರಸಿಂಹನು ಶಿವ ರಾತ್ರಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುವರ್ಣಮೇರುದಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬದಾಗಿಯೂ ತನ್ನ ಸಾಮಂತರಾಜರುಗಳಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಣುಕಾದ್ರವ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲಾ

ಕಾಶಿಕಾಕಿರಿ ಅವಲೋಕನಮಾತ್ರದಿಂದ ಸಂಕುಪ್ತನಾಗಿ ಸುತ್ತಲೂ ಇದ್ದ ಕವಿಗಳಿಗೂ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೂ ದಾನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬದಾಗಿಯೂ ಅವನ ಕವಿಜನಾಶ್ರವು ಅವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಆಶ್ಚರ್ಯಜನಕವಾಗಿದ್ದಿತೆಂಬದಾಗಿಯೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ^{೨೫} ಇಮ್ಮಡಿ ನರಸಿಂಹನೂ ತಂದೆಯಂತೆಯೇ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಪ್ರತಿ ನಿತ್ಯವೂ ಷೋಡಶ ಮಹಾದಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬುದು ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ ಚಾಕನ ಹಳ್ಳಿ ತಾಮ್ರಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇಮ್ಮಡಿ ನರಸಿಂಹನ ದಂಡನಾಥನಾದ ನಾಗನಾಯಕನು ತನ್ನ ಯಜಮಾನನ ಆಜ್ಞೆಯಪ್ರಕಾರ ಮೀಮಾಂಸ, ನ್ಯಾಯ, ಬುಕ್ಕುಜು ಸ್ವಾಮವೇದ, ಪುರಾಣ, ಸ್ತುತಿ, ತಂತ್ರ, ಮಂತ್ರ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಏಂಜನ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಕಾಜಾಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ರಾಜನಿಂದ ಸನ್ಮಾನ ಪಡೆಯಲು ಅರ್ಹರೆಂಬದಾಗಿ ತಿಳಿಸಲು ರಾಜನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ನರಸಿಂಹನು ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಪರೀಕ್ಷೆಮಾಡಿ ಅವರಿಗೆ ಆಗ್ರಹಾರವನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಿದ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದೆ ಗುಂಡಲಪೇಟೆಯ ೬೭ನೆಯ ಶಾಸನದಿಂದ ಈತನು ಕಾವೇರಿಯ ಸಂಗಮದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಾರ್ಪಣಾರ್ಚನಾ ತನ್ನ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ 'ಮಹಾಭೂತಘೋಷ' ವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತೆ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ

ಇಷ್ಟು ವೈದ್ಯಾತ್ಮಕವಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುದೇನೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ. ಸಾಕುವ ನರಸಿಂಹನು ಕವಿಗಳಿಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ದಿನ ಅವರು ರಾಜನನ್ನು ತನ್ನ ಕವಿತಾ ಪ್ರಾಧಿಮ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ನರಸಿಂಹನು 'ರಾಮಾಭ್ಯುದಯ' ವನ್ನು ರಚಿಸಿದಹಾಗೆಯೂ ರಾಮಾಭ್ಯುದಯದ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪೀಠಿಕಾ ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥಾಂತ್ಯಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕಾವ್ಯೇದರ್ಶಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಮಿತ್ಯಸೌ
ಕಧಿತೋಬುಧೈಃ |

ತದಿಂದ ರಾಮಚಂದ್ರಸ್ಯ ಚರಿತಂ ತತ್ಪಸಾರತಃ ||

ಉಚ್ಯತೇತೇನವಿದುಷಾ ನರಸಿಂಹಮಹೀಭುಜಾ |

ಗ್ರಂಥಾಂತ್ಯದ ಶ್ಲೋಕ :—

ಇತ್ಯದ್ವಾಮವರ ಪ್ರಸಾದ ಕವಿತಾಸಿಂಹಾ
 ಸನಾಧ್ಯಾಸಿನಃ : |
 ಕ್ಷೋಣೀಮೀಸರಗಂಡ ಗುಂಡಯಪತೇಃ
 ಪ್ಷಾಕಂಟಕೋತ್ಪಂಡಿನಃ ||
 ವಿಷ್ಣೋಶ್ರೀನರಸಿಂಹ ವಿಗ್ರಹಭೃತೋಭಾವೋ
 ಮಿಸೇತಾಕೃತಾ |
 ಶ್ರೀರಾಮಾಭ್ಯುದಯೇತ್ರಪೂರ್ವಿಮಗಮತ್ಸರ್ಗ
 ಶ್ವಽಖರ್ವಿಕತಃ |
 ಆದರೆ ಇದೇ ರಾಮಾಭ್ಯುದಯದ ಐನೆಯ ಸರ್ಗದ
 ಶೋಣಾದ್ರೀಂದ್ರಂ ಕವೀಂದ್ರಂ ಶ್ರವಣಕಟುರಟಿ
 ಡ್ಡಿಂಡಿಮಂ ಸಾರ್ವಭೌಮಂ |
 ಪ್ರಾಸೂತಾಂಬಾಭಿರಾಮಾ ನವ ನವ ಕವಿತಾ
 ಭಾಜನಂ ರಾಜಸಾಧಾತ್ |
 ತಸ್ಮೈತ್ಯುನ್ನಯಾತಿ ಕ್ರಮವಿಷಯ ಮಹಾ
 ಸಾಟಕಸ್ಯಾಗ್ರಜಾತೇ |
 ಕಾವ್ಯೇಸರ್ಗೇನಿಸರ್ಗೋಜ್ವಲ ರಸವಿಲಸತ್ಪಂಚ
 ಮೋಯಂ ಜಗಾಮ ||
 ಇತಿ ಡಿಂಡಿಮ ಸಾರ್ವಭೌಮ ಕೃತಾ ರಾಮಾಭ್ಯು
 ದಯೇ ಪಂಚಮಸ್ಸರ್ಗಃ—

ಎಂಬ ಭಾಗದಿಂದ ರಾಮಾಭ್ಯುದಯವನ್ನು ರಾಜ
 ಸಾಧ ಕವಿಯ ಮಗನಾದ ಡಿಂಡಿಮ ಸಾರ್ವಭೌಮ
 ಕವಿಯೇ ರಚಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ೪೦
 ಇದೇ ಸತ್ಯಾಂಶವಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಡಿಂಡಿಮ
 ಸಾರ್ವಭೌಮನು ಸಾಳುವ ನರಸಿಂಹನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿ
 ಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನುರಾಮಾಭ್ಯುದಯವನ್ನು ರಚಿಸಿ
 ತನ್ನ ಪೋಷಕನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿರಬಹುದು.
 ಇದು ಹೇಗಾದರೂ ನರಸಿಂಹನು ಕವಿತಾಕೆತ್ತಿಯಳ್ಳ
 ವನಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂದೇಹವೂ ಇಲ್ಲ.
 ಇವನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜನಾಥನು ಪ್ರಸಿದ್ಧನು.
 ಈತನು ತನ್ನ ಪೋಷಕನ ಸಾಹಸ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು
 ವರ್ಣಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ 'ಸುಲುವಾಭ್ಯುದಯ' ಎಂಬ
 ಉತ್ತಮವಾದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು.^{೪೧} ಸಾಹಿತ್ಯ
 ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲದೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ
 ಇದು ಬಹು ಉತ್ತಮವಾದ ಕಾವ್ಯ. ಪಿಲ್ಲಲಮಳುಸಿನ

ವೀರಭದ್ರನೆಂಬ ಅಂಧ ಕವಿಯು ನರಸಿಂಹನ ಆಸ್ಥಾನ
 ದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬನು. ಈತನು 'ಶೃಂಗಾರಶಾಕುಂಟಲ'
 'ಆವತಾರದರ್ಪಣ' 'ನಾರದೀಯ' 'ಮಾಘ
 ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ' 'ಪುರುಷಾರ್ಥ ಸುಧಾನಿಧಿ' 'ಮಾನ
 ಸೋಲ್ಲಾಸಸಾರ' ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರು
 ವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈತನು 'ಜೈಮಿನೀಭಾರತವು'
 ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ರಚಿಸಿ ನರಸಿಂಹನಿಗೆ ಅರ್ಪಿ
 ಸಿದ್ದಾನೆ. 'ನವರತ್ನಮುಲು' 'ಸಪ್ತಾಂಗಮುಲು
 ಎಂಬ ಮತ್ತೆರಡು ತೆಲುಗು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಐತತ್ಯತವೇ
 ಇರಬಹುದು. 'ನವರತ್ನಮುಲು' ಎಂಬುದು ರಾಜ
 ನಿಗೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯವಾಗಿರಬೇಕಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತ
 ಉಪದೇಶಗ್ರಂಥ. 'ಸಪ್ತಾಂಗಪದ್ಧತಿಯು' ರಾಜ್ಯಾಂ
 ಗಗಳಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೋಶ, ದುರ್ಗಬಲ, ಮೊದಲಾದ
 ವುಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದು. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರತಿಪದ್ಯವೂ
 ಗುಂಡಭೂಪಾಲ ನರಸಿಂಹ ಮಂಡಲೇಂದ್ರ ಎಂಬ
 ದಾಗಿ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ. ^{೪೨} ಈ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ
 ಆ ಕಾಲದ ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಸ್ಪಷ್ಟಮಟ್ಟಿಗೆ
 ವಿಶದಪಡುತ್ತದೆ. ನಂದೀಮಲ್ಲಯ್ಯ, ಫಂಟಾಸಿಂಗಯ್ಯ
 ಎಂಬವರು ಈ ಕಾಲದ ಮತ್ತೆಬ್ಬರು ಅಂಧಕವಿಗಳು.
 ಇವರು 'ಪ್ರಭೋಧಚಂದ್ರೋದಯ' 'ವರಾಹಪುರಾ
 ಣಮು' ಎಂಬ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವರು.
 ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಭೋಧಚಂದ್ರೋದಯ'ವು ಗಂಗೆಯ್ಯ
 ಮಂತ್ರಿಗೋ'ವರಾಹಪುರಾಣವು' ಸಾಳುವ ನರಸಿಂಹನ
 ದಂಡನಾಯಕನಾದ ನರಸನಾಯಕನಿಗೂ ಅಂಕಿತ
 ವಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ವರಾಹಪುರಾಣದಲ್ಲಿ
 ನರಸನಾಯಕನು ವಿದ್ಯಾಪಕ್ಷಪಾತಿಯೆಂದೂ 'ವರ
 ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಲ್ಯಾಣಂ' 'ನರಸಿಂಹಪುರಾಣಂ' ಎಂಬ ಎರಡು
 ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಬರೆಸಿಕೊಂಡಿರು
 ವನೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. ^{೪೩} ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರ ಪದ
 ಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ಕವಿಲಿಂಗನು ಸಾಲುಪ ನರಸಿಂಹನ
 ಆಸ್ಥಾನದ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದಂತೆ

ಇಂಗಿತವನರಿಯಲೆಂದನಾರಿಯರಿಗಿತ್ತ | ಮಂಗಳಾ
 ಲಂಕಾರ ಸಮವಾಗಿರೆ |
 ಅಂಗಜಕಲಾನಿಪುಣ ಗಂಡಭೇರುಂಡ ಕವಿ | ಲಿಂಗ
 ನಡಜಾಣ ಕವಿಸಾಕ್ಷಗಿ ||

ಮಲೆವರಿಪುರಾಯಗಿರಿವಜ್ರವನದಾನಾ । ನಲವೈರಿ
ವಾರ್ಧಿವಡಬಸಾಳ್ವ ।
ಕುಲರತ್ನಗುಂಡಭೂವರ ನರಸಿಂಗಗಿ । ತಲೆಯೊಡ್ಡಿ
ಬಾಳ್ವಭೂಭುಜರುಂಟಿ ॥
ಎಂಬ ಅವನ ಪದಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

೨

ಸಾಳುವ ವಂಶದ ಅರಸರು ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ
ಬಹುಕಾಲ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ತಾವು ಹೇಗೆ ತಮ್ಮ
ಒಡೆಯರಾದ ಸಂಗಮ ವಂಶೀಯರನ್ನು ಹಿಂದೂತ್ತಿ
ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದರೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇವರ ದಂಡನಾಥರು
ಇವರನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಬಲರಾಗಿ ಸಿಂಹಾಸನ
ವನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿ ಕೊಂಡರು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಪ್ಲವ
ವೃಂದಾಯಿತು. ಸಾಳುವರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ತುಳುವರು
ಆಕ್ರಮಿಸಿದರು ಆದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ
ಯಾವ ವಿಧವಾದ ತೊಂದರೆಯೂ ಉಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ
ಹಿಂದಿನಿಂದ ಆಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತ ಹರಿದು ಬಂದ
ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರವಾಹವು ಈಗ ಮತ್ತಷ್ಟು ಪುಷ್ಟವಾಗಿ
ದಡವನ್ನು ಮೀರಿ ಹರಿಯುವಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ
ಸಾಹಿತ್ಯಸ್ಥಭಾವದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಯು ತಲೆ
ದೋರಿತು. ಸಾಳುವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆರಡಲು
ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ವೈಷ್ಣವರ ಮತವು ಈ ಕಾಲ
ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ರಾಜರುಗಳನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಧೀನ
ಪಡಿಸಿಕೊಂಡುದರಿಂದ ಈ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯ
ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ವೈಷ್ಣವಗ್ರಂಥ ಭೂಯಿಷ್ಯವಾಗಿದೆ

ತುಳುವರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ, ತೆಲಗು, ಕನ್ನಡ
ಭಾಷೆಗಳು ಸರ್ವತೋಮುಖವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ
ಯಾದುವು. ಇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವ ಮತ್ತು
ಅಚ್ಯುತರಾಯರೂ ಇವರ ಶರಣವು ಬಂದ ಸದಾ
ಶಿವರಾಯ ಮತ್ತು ಅವನ ಸೋಡಕರಾದ ರಾಮ
ರಾಯ ತಿರುಮಲರಾಯರೂ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ
ಮಾಡಿದ ಸಹಾಯವು ಸುಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಡಲು
ಅರ್ಹವಾಗಿದೆ. ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ದಾನಮಾಡುವದೂ
ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಒಂದು ಹೆಮ್ಮೆ
ಯಾದು ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಈತನು
ಸ್ವತಃ ಸಂಸ್ಕೃತಾಂಧ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥ
ಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಈತ

ನಿಗೆ ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯವಿತ್ತು. ಇವನ
ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವನಿಂದ ಸಹಾಯಪಡೆಯದ ವಿದ್ವಾಂಸರೇ
ಅಪೂರ್ವವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಲಾ
ರದು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಡಿಬ್ಬಿಕ್ಕಿನ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ
ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಕಂಚಿ, ಶ್ರೀಶೈಲ, ತಿರುನಣ್ಣ
ಮಲೆ, ಚಿದಂಬರ, ವೆಂಕಟಾದ್ರಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳ
ಲ್ಲಿದ್ದ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಅನೇಕಸಲ 'ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವಾನ್'
ವನ್ನೂ ಸುಪರ್ಣಮೇರುದಾನವನ್ನೂ ಮಾಡಿದಂತೆ
ಹೇಳಿದ ೪೪ ಅದೇ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಗದ ನಿವಾಸಿ
ಯಾದ ಶೌತಸ್ಮಾರ್ತ ಪಾರಂಗತನೂ ಆದ ವೀರಶೈವ
ನೆಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸನು ಇವನಿಂದ ಒಂದು ಅಗ್ರಹಾರ
ವನ್ನು ಪಡೆದಂತೆ ಬರೆದಿದೆ ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ೮೪ ಮತ್ತು
೮೫ ನೆಯ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು
ಕೊಡಲೀಮರದ ನಾರಾಯಣಯತಿ೦ದ್ರನಿಗೂ
ವ್ಯಾಸರಾಯಮರದ ವ್ಯಾಸಾರ್ಥನಿಗೂ ಅನೇಕ ದತ್ತಿ
ಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ೪೫
ಗೋವಿಂದರಾಜನೆಂಬವನು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ
ರಾಜಗುರು ಈತನಿಗೆ ೧೫೧೬ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ
ಒಂದು ಅಗ್ರಹಾರವು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ೪೬ ಉದ್ದಾಮ
ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಪಂಡಿತನಾದ ವೆಂಕಟಾತಾಚಾರ್ಯನು
ರಾಜನಿಂದ ವಿಶೇಷ ಸನ್ಮಾನಿತನಾಗಿ ವಿಜಯನಗರದ
ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯತ್ಸಭೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಗ್ರಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು
ಪಡೆಯುವ ಹಕ್ಕನ್ನೂ ಧರ್ಮಬಾಹಿರರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ
ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಪಡೆದಿದ್ದನು. ೪೭.

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜನ
ಕವಿಗಳಿದ್ದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಸಾನಿಪೆದನ್ನ ನಂದೀ
ತಿಮ್ಮಣ್ಣ, ಅಯ್ಯಲರಾಜು ರಾಮಭದ್ರಯ್ಯ,
ಫೂರ್ಜಟ, ಮಾದಯ್ಯಗಾರಿಮಲ್ಲನ್ನ, ಹಿಂಗಲಗಾರಿ
ಸೂರನ್ನ, ರಾಮರಾಜಭೂಷಣ, ತೆನ್ನಾಲಿರಾಮಕೃಷ್ಣ
ಇವರು ಮುಖ್ಯರು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಆಂಧ್ರಕವಿಗಳು.
ಇವರಿಗೆ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನದ ಅಪ್ಪದಿಗ್ಗಜ
ಗಳು ಎಂಬ ಬಿರುದು ಇರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.
ಆದರೆ ಕೊನೆಯ ನಾಲ್ಕು ಜನರು ಕೃಷ್ಣರಾಯಣ
ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನವೀನ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ
ವ್ಯಕ್ತಪಡುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ತನ್ನ
ಆಸ್ಥಾನಕವಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಆಂಧ್ರಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ
ಪ್ರಬಂಧಮಾರ್ಗವೆಂದು ಒಂದು ಹೊಸಮಾರ್ಗವನ್ನು

ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗಿನ ಅಂಧ್ರಸಾಹಿತ್ಯವೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪುರಾಣಗಳ ಭಾಷಾಂತರಗಳು ಮಾತ್ರವಾಗಿದ್ದುವು. ಪುರಾಣವು ವಿಷಯ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಕವಿಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಕವಿಯ ವರ್ಣನಾ ಕಾಶಲ್ಯವನ್ನೂ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನೂ ಶಬ್ದ ವೈಖರಿಯನ್ನೂ ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಲ್ಪನಾ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿಯೂ ಅಲಂಕಾರಮಯವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಕಾವ್ಯ ಅಥವಾ ಪ್ರಬಂಧ ಮಾರ್ಗವು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿರ್ಭಟ್ಟಿತ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ಕೃತವಾದ 'ಆಮುಕ್ತಮಾಲ್ಯದಮೌ' ಅಲ್ಲಸಾನಿಪೆದವ್ವ ಕೃತವಾದ ಮನುಚರಿತ್ರೆವೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಗಳು.^{೪೮}

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಉದ್ಭಾವನಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಾಂಧ್ರಕವಿ. ನಂದೀ ತಿಮ್ಮಯ್ಯನು ತನ್ನ ಪಾರಿಜಾತಾಪಹರಣದಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು 'ಕವಿತಾಪ್ರವೀಣ್ಯಫಣೀಶ ಕೃಷ್ಣರಾಯ ಮಹೀಶ' ಎಂದು ಸಂದೋಧಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ತೆಲುಗು, ಕಾವ್ಯವಾದ 'ಆಮುಕ್ತಮಾಲ್ಯದ' ಎಂಬುದರ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಸೀ|| ಪಠಿಕೆ ಹು ಪ್ರೇಕ್ಷೋಪಮಾಲಸಾತಿ ಪಂಪಕ್ಕ ರಸಿಕ

ತಾನನ ಮದಾಲಸ ಚರಿತ್ರ

ಭಾವಧ್ವನಿವ್ಯಂಗ್ಯ ಸೇವಧಿಗಾಂಠ ಜೆಪ್ಪಿತಿವಿ

ಸತ್ಯಾಪಧೂ ಪ್ರೀಣನಂಬು

ಶ್ರುತಿಪುರಾಣೋಪಸಂಹಿತ ಲೆರೈ ಕೂರ್ಚಿತಿ

ಸಕಲಕಥಾಸಾರ ಸಂಗ್ರಹಂಬು

ಶ್ರೋತ್ರಘಟ್ಟಪಟಲು ವಿಜೈಗರ ಚಿಂಚಿತಿ ಸೂಕ್ತಿ

ನೈಪುಣೀಜ್ಞಾನ ಚಿಂತಾಮಣಿಕೃತಿ.

ಗೀ|| ಮಳುಯರಸ ಮಂಜರಿ ಮುಖ್ಯ ಮಧುರ ಕಾವ್ಯ

ರಚನಮೆಪ್ಪಿಂಚಿ ಕೊಂಬಿ ಗೀರಾಜಭಾಷ

ನಾಂಧ್ರಭಾಷಯ ಸಾಧ್ಯಂಬಿಯೆಂದು ನೊಕ್ಕ

ಕೃತಿವಿನಿರ್ಮಾಪು ಮೀರಮಾಳುಪ್ರಿಯಮಾಗಾ

ಂಬ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಈತನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಮದಾ

ಲಸಾಚರಿತ್ರಂ' 'ಸತ್ಯಾಪಧೂ ಪ್ರೀಣನಂ' 'ಸಕಲ

ಕಥಾಸಾರ ಸಂಗ್ರಹಂ' 'ಸೂಕ್ತಿನೈಪುಣೀಜ್ಞಾನ

ಚಿಂತಾಮಣಿ' 'ರಸಮಂಜರಿ' ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥ

ಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವಂತೆ ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ^{೪೯} ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಲಭ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಜಾಂಬವತೀ ಕಲ್ಯಾಣ' ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕದ ಸಮಾಪ್ತವಾದಂ ರಾಜಾಧಿರಾಜ ರಾಜಪರಮೇಶ್ವರ ಸಕಲ ಕಲಾಭೀಷ ರಾಜ ವಿಭವ ಮೂರುರಾಯರಗಂಡ ಶ್ರೀಮತ್ಕೃಷ್ಣರಾಯವಿರಚಿತಂ ಜಾಂಬವತೀ ಕಲ್ಯಾಣಂ ನಾಮ ನಾಟಕಂ' ಎಂಬ ನಾಟಕಾಂತ ಗದ್ಯದಿಂದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಆ ನಾಟಕವನ್ನು ರಚಿಸಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ^{೫೦} ಆದರೆ ಇವನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗಿಂತ ಅಂಧ್ರ ಗ್ರಂಥವಾದ 'ಆಮುಕ್ತಮಾಲ್ಯದ' ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣುಚಿತ್ರೆಯನೇ ಈತನ ಕವಿತಾ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಶಾಶ್ವತ ಗೊಳಿಸಿರುವುದು. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಆಗ ತಾನೆ ರೂಢಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ 'ಕಾವ್ಯಶೈಲಿ'ಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ. ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತರಾದ ಶ್ರೀವಿಠ್ಠಲಾಚಾರ್ಯನ ಪೆರಿಯಾಚಾರ್ಯ ವರ ಚರಿತ್ರೆಯು ಇವರ ಕಥಾವಸ್ತು ಆಚಾರ್ಯವರ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಅಂಡಾಳಿ ಎಂಬ ಭಕ್ತಿಗೂ ಶ್ರೀರಂಗ ನಾಥಸ್ವಾಮಿಗೂ ನಡೆದ ವಿನಾದವೇ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಕಥಾಕರ್ಪ. ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಕಳಿಂಗ ದೇಶದ ವಿಜಯ ಯಾತ್ರಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕಾಕುಳದ ಅಂಧ್ರ ಮಧುಸೂದನ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ದರ್ಶನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ರಾತ್ರಿ ಅಲ್ಲಿ ತಂಗಿ ರಲು ದೇವರು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಗೋದಾದೇವಿಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ದೇಶಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಉತ್ತಮವಾದ ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸೆಂದು ಆಜ್ಞೆಮಾಡಲು ತದನುಗುಣವಾಗಿ ತಾನು 'ಆಮುಕ್ತಮಾಲ್ಯದ' ವನ್ನು ರಚಿಸಿದಂತೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯನೇ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ^{೫೧} ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ದೇವರೂ ಸಹ ತೆಲುಗೇ ದೇಶಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಉತ್ತಮವಾದುದೆಂದೆ ಹೇಳಿದರು ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಅಭಿಮಾನವಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಅಂಧ್ರ ಕವಿತಾ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಸಾನಿ ಪೆದ್ದನ್ನನು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಪ್ರಿಯಮಿತ್ರ. ಈತನೂ ರಾಜನಂತೆಯೇ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರ ಶಿಷ್ಯನಾದುದರಿಂದ

ಇವರ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವು ಬಲಪಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಹಿಂದೆಯೇ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಪೆದ್ದನ್ನನು ಕಾವ್ಯಮಾರ್ಗ ಸ್ಥಾಪಕ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಇವನಿಗೆ 'ಅಂಧ್ರಕವಿತಾ ಸಿತಾನುಕ' ಎಂಬ ಪೌರಾಣಿಕವಾದ ಅಕ್ಷರಣೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಇವನು ತಾನು ರಚಿಸಿದ ಮನುಚರಿತ್ರವನ್ನು ತನ್ನ ಪೋಷಕನಿಗೆ ಅಂಕಿತವಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದರ ವಿಷಯಕವಾದ ಚಾಟು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ನಂಬ ಬಹುದಾದರೆ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಮನುಚರಿತ್ರವನ್ನು ತನಗೆ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿ ಸ್ವತಃ ಆ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ರಾಜಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಆದರ ಕರ್ತೃವಾದ ಪೆದ್ದನ್ನನಿಗೆ 'ಅಂಧ್ರಕವಿತಾಸಿತಾನುಕ' ನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವನ ಕಾಲಿಗೆ ತನ್ನ ಕೈಯಿಂದ ಕಡಗವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಪೆದ್ದನ್ನನೇ ತನ್ನ ಮನುಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ತಾನು ಕೇಳಿದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದಾಗಲೆಲ್ಲ ಅಗ್ರಹಾರಗಳನ್ನೂ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಉಪಪೋಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಶಾಶನಗಳು ಶಿಲ್ಪವಸ್ತು- ಮದ್ರಾಸ್ ಶಿಲ್ಪನೈಷಣ ಶಾಖೆಯು ೧೯೧೬, ೧೯೨೧, ೧೯೨೭ ನೆಯ ವರ್ಷಗಳ ವರದಿಗಳಿಂದ ಪೆದ್ದನ್ನನು ಕೃಷ್ಣರಾಯನಿಂದ ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೂ ಸರೈತಂತ್ರಸ್ವತಂತ್ರೋಭಯವೇದಾಂತಾಚಾರ್ಯರಾದ ಪರಾಂಕುಶ ಶ್ರೀಶರಗೋಪಜೇಯಂಗೂ ದಾನ ಮಾಡಿದಂತೆ ತಿಳಿಯ ಬಹುದಾಗಿದೆ.^{೫೧} ಪೆದ್ದನ್ನನು ತನ್ನ ಮನುಚರಿತ್ರೆಯ ವಸ್ತುವನ್ನು 'ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ' ಪುರಾಣದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಮನೋಹರನಾದ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಹೊಸ ಗ್ರಂಥವನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ವರ್ಣನೆಗಳೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಉಪಮಾನಗಳೂ ಇಂಪಾದ ನಾದವೂ ತುಂಬಿದೆ. 'ಹರಿಕಥಾಸಾರ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಈತನು ರಚಿಸಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಇತರ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ನಂದೀ ತಿಮ್ಮಯ್ಯನು ತನ್ನ ಪೋಷಕನ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚಾರಿತ್ರಾಂಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ 'ಪಾರಿಜಾತಾ ಪಹರಣ'ವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು.^{೫೨} ಕೃಷ್ಣದೇವನ ಪ್ರಧಾನನಾದ ಸಾಲುವ ತಿಮ್ಮನು ಅಗಸ್ತ್ಯನ 'ಚಂಪೂ ಭಾರತ'ಕ್ಕೆ 'ಬಾಲಭಾರತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ' ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈತನು ಬಾಲಭಾರತದಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ಸಕಲಾಗಮ ಪಾರಾವಾರಪಾರಿಣಿ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.^{೫೩} ಈತನ ಆಳಿಯಂದಿರಾದ ನಾದಿಂದಲೇ ಅಪ್ಪ ಮತ್ತೂ ನಾದಿಂದಲಾಗೋಪ ಎಂಬವರು ಕವಿಗಳೂ ಕವಿಜನಾಶ್ರಯರೂ ಆಗಿದ್ದರು ಮಾದಯ್ಯಗಾರಿ ಮಲ್ಲಿನನು 'ರಾಜಶೇಖರ ಚರಿತಮು' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅಪ್ಪನಿಗೆ ಅಂಕಿತ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅಪ್ಪನ ತಮ್ಮನಾದ ಗೋಪನು ಕೃಷ್ಣಮಿತ್ರನ ಪ್ರಭೋಧ ಚಂದ್ರೋದಯ'ಕ್ಕೆ 'ಚಂದ್ರಿಕೆ'ಯೆಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು.^{೫೪} ದ್ವಿಪದೇಧಂದನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ 'ಕೃಷ್ಣಾರ್ಜುನ ಸಂವಾದವು' ಎಂಬದು ಈತನಿಂದಲೇ ರಚಿತವಾದುದು. ಗೋಪನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ದೇಶೀಯಾ ಮಾತ್ಯನು 'ಮಹಿಮ್ನ ಸ್ತವಕ್ಕೆ' 'ಸಂಚಿಕೆ'ಯೆಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈತನು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಋಸಾಮತ್ತು ಕೊಂಡುವೆಡುಶಾಸನಗಳ ಕರ್ತೃವಾದ ಲೊಲ್ಲಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನ^{೫೫} ಶಿಷ್ಯನೂ ಹೌದು. ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ, ಮಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರ, ಪಡ್ಧದರ್ಶನಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವಂತೆ ದೇಶೀಯಾಮಾತ್ಯನು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಲೊಲ್ಲರಚಿತವಾದ 'ಸಾಂದರ್ಭ ಲಹರಿ'ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ'ದ ಗ್ರಂಥಾಂತ್ಯಗದ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರಕೃತನೆಂದು ಪ್ರತಿತಿಳಿಯುವ 'ಸರಸ್ವತೀ ವಿಲಾಸ' ಎಂಬುದು ಏತತ್ಯುತನೇದೇ ತೋರುತ್ತದೆ. 'ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯದರ್ಪಣ'ದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನ ಕೈವಾಡವು ಸೇರಿರುವುದು ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾದ ವಿಷಯ^{೫೬}

೫೧ Ibid P. 189-90 ೫೨ MER 1916 Para 66 App B. No. 534, Ibid P. 1921 Para 50 App.C No 105, Ibid 1927 Para 82. B, Nos 715-16 ೫೩ WVIX P. 199 ೫೪ Sources P 143 ೫೫ Ibid n. 144.8 ೫೬ EP. Ind Vol VI n. 117 Sources P. 152

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳಾವುದೋ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವನು ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೆಂಬುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂದೇಹವೂ ಇಲ್ಲ. ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ಕವಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 'ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಒಡ್ಡೋಲಿಗದೊಳಿರ್ಬು ಭಾರತದ ಕಥೆಯುಕೇಳಿ ಕವಿಜನರ ನೋಡಿ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನ ಕರೆದು ವಕ್ರಭಾಷಣವ್ರಾತವನು ಕೊಟ್ಟು ಮನ್ನಿಸಿ-ಲೇಸಿನಿಸಿ ಮೊದಲಾಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ದಶಪರ್ವಗಳ ಹೇಳಿದ ಭಾರತದ ಉಳಿದ ಪರ್ವಗಳನ್ನೀಸಕಲಜನ ಮೆಚ್ಚುವಂತೆ ಪೇಳು...ಎನಲು ತಿಮ್ಮಣ್ಣನು ಹಸಾದವನುಕ ಕೈಕೊಂಡು ಭಾರತ ಕಥೆಯ ಕಡಮೆಯ ಕೃಷ್ಣರಾಯನಿಗಂಕಿತ ಮಾಡಿದಂತೆ ಹೇಳಿದೆ ಈ ಗ್ರಂಥಂತ್ಯದಲ್ಲಿ 'ನರಸನ್ನಪ್ಪನುಕ ಕೃಷ್ಣರಾಯಂಗಿ ವರಯಶವು ನಿಲು ವಂತೆ ಪೇಳಿ ಭಾರತವು' ಎಂದು ಕವಿಯು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಭಾರತ ಅಥವಾ ಕರ್ಣಾಟಕ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಭಾರತ ಮಂಜರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. ೫೯ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನು ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸಹಾಯದಿಂದ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆ ಮಾಡಿರ ಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. 'ವೀರ ಶೈವಾಮೃತ ಪುರಾಣ' ಮತ್ತು 'ಭಾವಚಿಂತಾರತ್ನ' ಕರ್ತೃವಾದ ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಿಣ್ಣನೂ 'ತ್ರಿಭುವನತಲಕ' ಮತ್ತು ಗುರುಭಕ್ತ ಚಾರಿತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ವಿರುಪ ರಾಜ 'ಕುಮಾರ ರಾಮಕಥೆ' ಯನ್ನು ಬರೆದ ನಂಜುಂಡ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು. ಇವರುಗಳಲ್ಲದೆ ವ್ಯಾಸರಾಯ, ಓದುವಗಿರಿಯ, ಲಿಂಗಮಂತ್ರಿ, ಚೇರಮಾಂಕ ಪುರಿಯ ಶಾಂತವೀರ ಮೊದಲಾದವರೂ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದವರು. ಇವರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸರಾಯನು ವಿನಾ ಉಳಿದವರು ವೀರಶೈವರು. ಇವರಿಗೆ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸಂಬಂಧ ವಿದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ವೈಷ್ಣವನಾದ ವ್ಯಾಸರಾಯನು ಮಾತ್ರ ರಾಜನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸನ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದನು. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನಿಗೆ ಈತನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಭಕ್ತಿಯಿತ್ತೆಂಬುದು ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತಿಮತ ಸ್ಥಾಪಕನಾದ ವಲ್ಲಭಾ

ಚಾಕ್ಯನು ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮುಂದೆ ತನ್ನ ಮತಚರ್ಚೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈತನು ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಕೇಳಿಕೊಂಡನಂತೆ ೬೦ ಈತನು ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ದ್ವಿತೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ 'ಚಂಕ್ರಿಕ' 'ನಾ ಯಾಮೃತ' 'ಭೇದೋಜ್ಜೀವಿನಿ' ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈತನಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಕೃಷ್ಣ ನಾಮಾಂಕಿತವಾದ ಅನೇಕ ಹಾಡುಗಳಿವೆ.

ವಿಷಯನಗರದ ರಾಜವಂಶೀಕರ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ರಾಜರ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯೇ ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಶಾಸನವನ್ನು ಸಭಾಪತಿಯೆಂಬವನು ರಚಿಸಿದನು ಎಂಬದಾಗಿ ಹೇಳುವ

ಕೃಷ್ಣದೇವಮಹಾರಾಯ ಶಾಸನೇನ ಸಭಾಪತಿಃ |
ಅಭಾಣಿಮೈದು ಸಂಘರ್ಷಂ ತದಿದಂ ತಾಮ್ರಶಾಸನಂ ||

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕವು ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವುದು. ಈ ಸಭಾಪತಿಯು ಡಿಂಡಿಮ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು. ಇವನ ವಂಶಸ್ಥರಾದ ಸ್ವಯಂಭು, ಕಾಮಕೋಟಿ, ರಾಜನಾಥ, ರಾಮಕವಿ ಮೊದಲಾದವರು ತುಳುವ ಮತ್ತು ಆರುಮೀಡುವಂಶಸ್ಥರ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಉದ್ಧಾಮ ಕವಿಗಳು. ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಇವರ ಕೆಲವು ಕವನಗಳು ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಮೀರಿಸಿವೆ. ಸಭಾಪತಿಯ ಸಹೋದರಿಯ ಮಗನಾದ ಅರುಣಗಿರಿನಾಥನು 'ಸೋಮವಲ್ಲೀ ಯೋಗಾನಂದ ಪ್ರಹಸನ'ವೆಂಬ ಹಾಸ್ಯರಸ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ ಈತನಿಗೆ 'ಚೇರ ಚೋಳಪಾಂಡ್ಯ ಪ್ರಧಮಾರಾಧ್ಯ ಡಿಂಡಿಮಕವಿ' 'ದಶರೂಪನಾರಾಯಣಬಿರುದಮಂಡನಡಿಂಡಿಮ' 'ರಸಿಕ ಕವಿತಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮೀರತಿ' 'ನವನಾಟಕ ಭರತಾಚಾರ್ಯ' 'ಪ್ರತಿಭಟಿಕವಿಂಜರಪಂಚಾನನ' ಮೊದಲಾದ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ ೬೧

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಕೇಳಿ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಈತನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಇವ

ನಿಂದ ಸನ್ಮಾನಿತರಾದಂತೆ ಕೆಲ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಮುರಲೀದಾಸ ಕೃತವಾದ ವಲ್ಲಭರಾಯ ಚರಿತ್ರದಿಂದ ಘೋರ್ಜರ ದೇಶದ ವೈಷ್ಣವಾಚಾರ್ಯನಾದ ವಲ್ಲಭನು ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಂತೆಯೂ ಅಲ್ಲಿ ವಾದಮಾಡಿ ವೈಷ್ಣವೇತರರನ್ನು ಜಯಿಸಿದುದರಿಂದ ರಾಜನಿಂದ ಕನಕಾಭಿಷಕ್ತನಾದಂತೆಯೂ ಊಹಿಸ ಬಹುದಾಗಿದೆ. ೬೨ ನಾರಾಯಣಕೃತವಾದ ರಾಘವೇಂದ್ರ ವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಮುಕ್ತಚ್ಛನಾದ ಕೃಷ್ಣನು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅವನಿಗೆ ವೀಣಾಗಾನವನ್ನು ಪಾಠಪೇಳಿ ಅವನಿಂದ ಮುತ್ತಿನಹಾರಗಳನ್ನು ಬಹುಮಾನವಾಗಿ ಪಡೆದಂತೆ ಹೇಳಿದೆ.

ಅಚ್ಯುತರಾಯ ಮತ್ತು ಸದಾಶಿವರಾಯರು ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಶರುವಾಯ ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಿಂಹಾಸನಾರೋಧರಾದರು. ಸದಾಶಿವರಾಯನು ರಾಜ್ಯಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸುವಾಗ ಪ್ರಾಶ್ನ ವಯಸ್ಕನಾಗಿರಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಆಳಿಯಿಂದ ರಾಜ ಅರವೀಡುವಂತದ ರಾಮರಾಯ ತಿರುಮಲಯರೆಂಬ ಸಹೋದರರು ಅವನ ಪೋಷಕರಾದರು ಇವರು ಸದಾಶಿವನ ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಪೋಷಕರಾಗಿ ರಾಜ್ಯಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿ ಅವನು ಪ್ರಾಶ್ನ ವಯಸ್ಕನಾದ ಮೇಲೆಯೂ ಅವನಿಗೆ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಡದೆ ಅವನನ್ನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಡಿಸಿ ೧೫೬೫ನೆಯ ವರ್ಷದ ತಾಳೀಕೋಟೆಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ರಾಮರಾಯನು ಗತಜೀವನಾಗುವ ವರೆಗೆ ಅವನೂ ಅನಂತರ ಅವನ ತಮ್ಮನಾದ ತಿರುಮಲರಾಯನೂ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದರು. ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸದಾಶಿವನು ರಾಜನಾಗಿದ್ದರೂ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರವೆಲ್ಲ ಇವರ ಕೈಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚವು ಇವರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದಿತು.

ಅಚ್ಯುತನು ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ದಾನ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ. ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು 'ನವಕೋಟಿ ನಾರಾಯಣ' ಎಂಬದಾಗಿ ಕರೆದಿದೆ. ೬೪ ಇವನಿಂದ ವಿಶೇಷ ಸಹಾಯ ಪಡೆದವನು ಇವನ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಯಾದ ರಾಜನಾಥ

ಕವಿ. ಈತನು ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಸಾಹಸ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ 'ಅಚ್ಯುತರಾಮಾಭ್ಯುದಯ' ಎಂಬ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾವ್ಯವನ್ನೂ 'ಭಾಗವತ ಚಂಪು' ಎಂಬ ವೈಷ್ಣವ ಕಾವ್ಯವನ್ನೂ ರಚಿಸಿ ತನ್ನ ಪೋಷಕನಿಗೆ ಅಂಕಿತವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ೬೪ ವರದಾಂಬಿಕಾ ಪಂಥಿಯೆಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಚಂಪೂಗ್ರಂಥಕರ್ತೃಳಾದ ತಿರುಮಲಾಂಬಾ ಎಂಬುವಳು ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿರಬಹುದು. ಅಚ್ಯುತರಾಯನಿಗೂ ವರದಾಂಬಿಕೆಗೂ ನಡೆದ ವಿವಾಹವು ಇದರಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಆಶ್ವಾಸಾಂತ್ಯ ಪಡ್ಡದಿಂದ ತಿರುಮಲಾಂಬೆಯು ದೊಡ್ಡವಿದ್ವಾಂಸಳೂ ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗೌರವಿಸಲ್ಪಟ್ಟವಳೂ ಆಗಿದ್ದಳೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ ೬೫

'ರಾಮರಾಜಭೂಷಣ'ನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಭಟ್ಟಮೂರ್ತಿಯು ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಪೋಷಕರಾದ ಅರುಣೀದರ ಸಹೋದರರ ಆಸ್ಥಾನದ ತೆಲಗುಕವಿ. 'ರಾಮರಾಜಭೂಷಣ' ಎಂಬುದು ರಾಮರಾಯನು ಕವಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಬಿರುದು ರಾಮರಾಜಭೂಷಣನೂ ಭಟ್ಟಮೂರ್ತಿಯೂ ಏಕವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಅಥವಾ ಭಿನ್ನವ್ಯಕ್ತಿಗಳೇ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವುಂಟಾಗಿ ಏಕವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂಬದಾಗಿ ಯೇ ಅಂಗೀಕೃತವಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ೬೬ ಈತನು 'ವಸುಚರಿತ್ರಮು', 'ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನಳೆ', 'ಪಾಪ್ಯಾನಮು', 'ನರಸಭೂಪಾಲೀಯಮು' ಎಂಬ ಮೂರುಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 'ವಸುಚರಿತ್ರೆ'ಯು ಪ್ರಸ್ಥಾನದೇಶದ ರಾಜನಾದ ವಸುಮಹಾರಾಜನಿಗೂ ಕೋಲಾಹಲ ಪರ್ವಕರಾಜಪುತ್ರಿಯಾದ ಗಿರಿಕನ್ಯೆಗೂ ನಡೆದ ವಿವಾಹವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಕಾವ್ಯ. ಅಲ್ಲಸಾನಿಪೆದ್ದನ್ನನ 'ವ.ನ.ಚರಿತ್ರದ' ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಬರದ ಗ್ರಂಥವಿದು ಇದು ತಿರುಮಲರಾಯನಿಗೆ ಅಂಕಿತವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. 'ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನಳೀಪಾಪ್ಯಾನ'ವು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನಳಮಹಾರಾಜರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಏಕಾಕಾರವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸುವ ದ್ವೈತ್ಯಕಾವ್ಯ. ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಆಗಿನ

೬೨ Sources 155 ೬೩ M. ER. 1918 Para 73 ೬೪ Sources PP 160-165

೬೫ Ibid p 176 ೬೬ W VL. X: pp 251-53

ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯದಿಂದ ಇದು ಮುಂದಿನ ಅಂಥ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. 'ನರಸಭೂಪಾಲೀಯ'ವು ಅಲಂಕಾರಗ್ರಂಥ. ಕವಿಯು ಇದನ್ನು ತಿರುಮಲರಾಯನ ಆಳಿಯನ್ನಾದ ಮೋಚಿ ರಾಜ ನರಸರಾಜು ಎಂಬುವನಿಗೆ ಅಂಕಿತವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿ ಸಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ ಚೂಡಾಮಣಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು.

ರಾಮರಾಯನ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಕೊಂಡುವೀಡು ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯೂ ಆದ ರಾಮಯಾಮಾತ್ಯ ಕೋದರಮಲ್ಲನು ಉದ್ಘಾತನಾದ ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈತನು ಒಂದು ದಿವಸ ರಾಮರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ರಾಮರಾಯನು ಸ್ವಪ್ನನಾಗಿ ತನ್ನ ತಮ್ಮನಾದ ವೆಂಕಟಪ್ರಿಯ ಸೂಚನೆಯಮೇರೆ ಈತನನ್ನು ಒಂದು ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಷಯಕವಾದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸುವಂತೆ ಆಜ್ಞೆಮಾಡಿದನಂತೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಈತನು 'ಸ್ವರ ಮೇಲಲಕರಾನ್ವಿಧಿ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ ರಾಮರಾಯನಿಗೆ ಅಂಕಿತ ಮಾಡಿದನು. ಈ ಅಂಶವು 'ಸ್ವರ ಮೇಲಲಕರಾನ್ವಿಧಿಯ ಪೀಠಿಕಾಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಶ್ರುತ ಪಡುವುದು. ೬೭.

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ವ್ಯಾಸರಾಯನೂ ಈತನ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಕನಕದಾಸ, ಪುರಂದರದಾಸ, ವಾದಿರಾಜತೀರ್ಥ ವಿಜಯೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಮೊದಲಾದವರೂ ಅರವೀಡು ಹೊದರರಿಂದ ಸಹಾಯಪಡೆದು ಗ್ರಂಥ ರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದು ಅನೇಕ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಹೊರಪಡುತ್ತದೆ. ಕನಕದಾಸನು ವ್ಯಾಸರಾಯನ ಸೇವೆಯಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಯಾದಂತೆ ಅನೇಕರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಅವನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಅವನು ವ್ಯಾಸರಾಯನ ಶಿಷ್ಯನೆಂಬದಾಗಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ; ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವನಾದ ತಾತಾಚಾರ್ಯನ ಶಿಷ್ಯನೆಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿ, ರಾಮಧಾನ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ನಳಚರಿತ್ರೆ, ಹರಿ ಭಕ್ತಸಾರ, ನೃಸಿಂಹಸ್ತವ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ೬೮ ಮರಂದರದಾಸನು ೧೫೩೮

ರಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ೧೫೬೪ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಸತ್ತಂತೆಯೂ ಅವನ ಕೆಲವು ಕೀರ್ತನೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದೆಂಬದಾಗಿ ೧೫ ಕೆಟ್ಟಲರವರು ನಾಗವರ್ಮನ ಛಂದೋಂಬುಧಿಯ ಉಪೋದ್ವೃತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ೬೯ ಹಾಗಾದಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಈತನು ೧೫೪೨ ರಿಂದ ೬೫ ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದ ರಾಮರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ಈತನು ವಿಷ್ಣುಸ್ತುತಿರೂಪವಾಗಿಯೂ ವೇದಾಂತ ಬೋಧಕವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಮರಂದರ ವಿರಲ ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅನೇಕ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಾದಿರಾಜನು ವ್ಯಾಸರಾಯನ ಸುಪ್ತಾತ್ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುವುದರಿಂದ ಈತನೂ ರಾಮರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರಬೇಕು. ಇವನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ 'ರುಕ್ಮಿಣೀಶವಿಷಯ' 'ತೀರ್ಥಪ್ರಬಂಧ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ವೈಕುಂಠವರ್ಣನೆ' 'ಸೃಷ್ಟಗದ್ಯ' ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಸೋಬನೆ' 'ಭಾರತತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಯಬೀಜಿ' ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ಹಯವದನ' ಎಂಬ ಅಂಕಿತವಿರುವ ಕೆಲವು ಕೀರ್ತನೆಗಳೂ ವಿತತ್ಯತವೇ ಇರಬಹುದು ೭೦ ನಾರಾಯಣ ಕೃತನಾದ 'ರಾಘವೇಂದ್ರ ವಿಷಯದ' ಎರಡನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ :-

ವಿದ್ವದ್ವಿಲೋಸ್ಯಾದ್ವಿಜಯೇಂದ್ರಯೋಗಿ

ವಿದ್ಯಾಸುಹೃದ್ಯಾಸ್ತಕುಲಶೃಭಾವಃ |

ರತ್ನಾಭಿಷೇಕಂಕಿಲರಾಮರಾಜಾತ್ ಪಾಪಾಂಗ್ರ್ಯ

ಲಕ್ಷ್ಮೀಸತ್ಯತಾಗ್ರಹಾರಾನ್ ||

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ವಿಜಯೇಂದ್ರತೀರ್ಥನು ರಾಮರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವತ್ಪ್ರದರ್ಶನದಿಂದ ಕನಕಾಭಿಷಿಕ್ತನಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈತನು ಮಾಧ್ವಸನ್ಯಾಸಿ. ನೀಲಕಂಠದೀಕ್ಷಿತವಿರಚಿತವಾದ 'ಶಿವ ಲೀಲಾರ್ಣವ' ಎಂಬ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಇವನು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶೈವವಿದ್ವಾಂಸನಾದ. ಅಪ್ಪಯ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತನ ಸಮಕಾಲೀನನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅಪ್ಪಯ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತನು ದ್ವೈತಮತವನ್ನು ಖಂಡಿಸಲು ಅವನ ಪ್ರತಿಖಂಡನಕ್ಕಾಗಿ ವಿಜಯೇಂದ್ರನು ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದನೆಂಬುದನ್ನು

ದುವಾರ್ಯಸ್ಯಯ್ಯರಚಿತ ಗ್ರಂಥಃ ರಾಜ್ಯವಿವರಣೆಯೆ |
ಚತುಸ್ಸಂಖ್ಯಾದಿಕಶತಗ್ರಂಥಾಗ್ನಿಃ

ಸಾಂಪ್ರಚೋದಕಮ್ ||

ಮಾದ್ಯದಪ್ಪಯಮಾತಂಗ ಗರ್ವನಿರ್ವಾಪಣ

ಕ್ಷಮಃ |

ಶ್ರೀಜಯೇಂದ್ರೋಮೈಗೇಂದ್ರೋಮೇಹ್ಯದ್ಗುಹಾ
ವಸಧೋಭವೇತ್ ||

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ವಿಜಯೇಂದ್ರ ಸ್ತೋತ್ರದ

ಜಿತ್ವಾವಾದೇ ವೀರಶೈವಗುರುಂವಿತ್ತತತ್ಪರಮ್ |

ಅಪಹೃತ್ಯೇಕಸಂವಾಸಂ ಕೃತವಂತಂಕಶಾಂ

ಹಿತಮ್ ||

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ವಿಜಯೇಂದ್ರನು ಒಬ್ಬ ವೀರ
ಶೈವ ಗುರುವನ್ನು ವಾದದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ ಅವನನ್ನು
ಅವನ ಮರದಿಂದ ಓಡಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.
ವಿಜಯನಗರದ ಜಂಬುನಾಥ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿರುವ ಕುಂಭ
ಕೋಣ ಮರವೆ ಎಮ್ಮೆಯ ಬಸವನೇ ಈತನಿರಬಹು
ದೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ವಿಜಯೇಂದ್ರನ
ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ 'ಚಕ್ರವಿಮಾಂಸ' 'ಚಂದ್ರಿಕೋ
ದಾಹೃತನ್ಯಾಯವಿವರಣೆ' 'ನ್ಯಾಯಾವೃತ್ತವ್ಯಾಖ್ಯಾ'
'ಅಪ್ಪಯ್ಯ ಕವೋಲಚರೇಶಿಕಾ' ಮೊದಲಾದುವು
ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ೭೧

ಅಪ್ಪಯ್ಯದೀಕ್ಷಿತನು ದೊಡ್ಡ ಪಂಡಿತ. ಈತನ
ಗ್ರಂಥಗಳು ಬಹುಮುಖವಾಗಿವೆ. ಈತನು ಆರವೀಡು
ಸಹೋದರರಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ
ನೆಂದು ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ
ಗುರುವಾದ ವೇಬಾಂತ ದೇಶಿಕರ ಯಾದವಾ
ಭೃದಯಕ್ಕೆ ಈತನು ವಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.
ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ

ಶ್ರೀಚಿನ್ನತಪ್ತರಾಜಃ ಪ್ರತಾಪನೀರಾಜಿಕಪ್ರಮಾ
ವಲಯಃ

.... :... ....

ಸಾಹಿತ್ಯಗೋಷ್ಠಿಂ ಸರಸಾಮಾಶಿಷ್ಯನ್ನಯ
ಮೇಕದಾ |

ಯಾದವಾಭೃದಯಂಕಾವ್ಯಮಶೌಷೀದ್ವಿದು
ಷಾಂಮುಖಾತ್ ||

ಅವ್ಯಾಖ್ಯಾತತಯೋಪನಿರ್ವಹನಭಿವ್ಯಕ್ತ

ಧಾವಕಮ್ |

ಅಭ್ಯುಪ್ಪಮಿವ ಶಿಲ್ಪಜ್ಞೈರಭಿಜಾತಂ

ಪರಿಣತಮ್ ||

ತದಾರ್ಥಾನತಸ್ಸದ್ಯಃ ಸಮುದಂಚತ್ಯುಕ್ತಾಹಲಃ |
ವಿದುಷಾಂಪುರತತ್ತ್ವಸ್ಯ ವಿದ್ವತ್ಕಾನಾಂನೈಯೋ |
ಜಯತ್ ||

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಅಪ್ಪಯ್ಯದೀಕ್ಷಿತನು ಚಿನ್ನ
ತಮ್ಮರಾಜನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಮೇರೆ ಯಾದವಾಭೃ
ದಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ರಚಿಸಿದಂತೆ ತಿಳಿದು ಬರು
ತ್ತದೆ ಈ ಚಿನ್ನ ತಮ್ಮನು ರಾಮರಾಯನ ಜ್ಞಾತಿ.
ಇವನು ರಾಮರಾಯನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಕೇರಳ ದೇಶ
ವನ್ನು ಜಯಿಸಿ ತಾಮ್ರಪರ್ಣ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ
ಜಯಸ್ತಂಭವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಂತೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ-
'ಪ್ರಪನ್ನಾ ಮೃತದ ಗೌತಮೇಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ
ಅಪ್ಪಯ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತನು ಚಿತ್ರಕೂಟದಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಂಡು
'ಅದ್ವೈತದೀಪಿಕೆ' ಯೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಶೈವ
ಮತಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿ
ಯಾಗಿ ಮಹಾಚಾರ್ಯನೆಂಬ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವಾಚಾರ್ಯನು
'ಚಂಡಮಾರುತ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅದ್ವೈತ
ದೀಪಿಕೆಯನ್ನು ಖಾಕಶಪಡಿಸಿದಂತೆಯೂ ಆ ಮಹಾ
ಚಾರ್ಯನ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಾಮರಾಯನೂ ಅವನ
ಗುರುವಾದ ತಾತಾಚಾರ್ಯನೂ ಗೋವಿಂದರಾಜ
ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದಂತೆಯೂ ಹೇಳಿದೆ.
ಇವುಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಅಪ್ಪಯ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತನು ರಾಮ
ರಾಯನಕಾಲದವನೆಂದು ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬಹು
ದಾಗಿದೆ. ಅಪ್ಪಯ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ 'ಪರಿ
ಮಳ'ವೇ ಮೊದಲಾದ ಆರು ಅದ್ವೈತವೇದಾಂತ
ಗ್ರಂಥಗಳು. 'ಮಾನಸೋಲ್ಲಾಸ' 'ಶಿವಕರ್ಣಾ
ವೃತ್ತ' ಮೊದಲಾದ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಶಿವೋತ್ಪರ್ವಪರ
ವಾದುವು; 'ಸವ್ಯಾಖ್ಯನ್ಯಾಯಮಯೂಖ ಮಾಲಿಕಾ'
ಎಂಬುದು ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ವೇದಾಂತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ
ಪಟ್ಟುದು; 'ಸವ್ಯಾಖ್ಯನ್ಯಾಯರತ್ನಮಾಲಾ' ಎಂಬುದು
ದ್ವೈತವಿಷಯಕವಾದುದು; 'ನಕ್ಷತ್ರಸಾದ ಪಾದಾವಳಿ'
ಎಂಬುದು ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥ; 'ಚಿತ್ರವಿಮಾಂಸಾ',
'ಕುವಲಯಾನಂದ' ಇವೆರಡೂ ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥ

ಗಳು. 'ವಿಧಿರಸಾಯನವು' ಮೀಮಾಂಸಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದೆ. 'ಯಾದವಾಭ್ಯುದಯವ್ಯಾಖ್ಯಾ' 'ಪಾದುಕಾಸಹಸ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾ' ವರದರಾಜಶ್ವವವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಇವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು. ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯಿಂದ ಆ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷಿತನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸಲಭವಾಗಿ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಬಹುದು. ೭೨

ರಾಮರಾಯನ ತಮ್ಮನಾದ ತಿರುಮಲರಾಯನು ಸ್ವತಃ ವಿದ್ವಾಂಸನಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈತನು ಜಯದೇವನ ಗೀತಗೋವಿಂದಕ್ಕೆ 'ಶ್ರೀರಂಜನಿ' ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವಂತೆ ಕೆಲವು ಕೈಬರಹದ ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ. ಆದರೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವಲ್ಲಿ ಆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಚರಕೂರಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ^{೭೩} ಕೃತವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಹೇಗಾದರೂ ತಿರುಮಲರಾಯನು ವಿದ್ವಾಂಸನೂ ವಿದ್ವಜ್ಞನೂ ಪೋಷಕನೂ ಆಗಿದ್ದನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಮಳೂರು ತಾಮ್ರಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಇವನು 'ವಿದ್ಯಾಭೋಜ' ನೆಂಬದಾಗಿ ಸಂಚೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಮರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಕವಿಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕರು ಗ್ರಂಥರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. 'ಬಾಲಭಾಗವತ'ವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕೋನೇರನಾಥ ಕವಿಯು ತಿರುಮಲರಾಯನ ಆಳಿಯನಾಗ ಚಿನ್ನ ತಿಮ್ಮನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದವನು. ತಿರುಮಲರಾಯನ ಸೋದರ ಆಳಿಯನಾದ ಕೊಂಡವೀಡು ರಾಜನಾದ ಸಿಫ್ಥರಾಜು ತಿಮ್ಮಭೂಪಾಲನು ಸ್ವತಃ ಕವಿಯೂ ಕವಿಜನಾಶ್ರಯನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿರುವ 'ಪರಮಯೋಗಿವಿಲಾಸ' ಎಂಬ ವೈಷ್ಣವಭಕ್ತರಚನಶ್ರೇಯು ಈತನಿಂದ ರಚಿತವಾದುದು. ಇವನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏಕಾಮ್ರಪ್ರಾಧನೆಯು ವನು ಕೊಂಡವೀಡುರಾಜ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ 'ಜಾಂಬುವಂತೀಕಲ್ಯಾಣಂ' ಸತ್ಯಾಪರಣಿಯಂ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ತಿರುಮಲರಾಯನ ಮಗನಾದ ಮುಮ್ಮಡಿ ರಾಮರಾಯನ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ಅಂಕುಶರಾಯನಿಗೆ ಅಂಕಿತವಾಗಿ

ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನದ ಅಪ್ಪದಿಗ್ಗಜಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೆಂಬದಾಗಿ ಪ್ರತಿತಿ ಇರುವ ಹಿಂಗಲಿ ಸೂರನ್ನನೂ ತಿರುಮಲರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದ್ದವನು. 'ಪ್ರಭಾವತಿಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಮು' 'ಕಲಾಪೂರ್ಣೋದಯಮು' 'ರಾಘವ ಪಾಂಡವೀಯಮು' ಈ ಮೂರು ಈತನ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಈತನು ಗಂಡೀ ಕೋಟಿಯ ನಂದ್ಯಾಲ ಕೃಷ್ಣರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದನು.

ಸದಾಶಿವರಾಯನೂ ಇವನ ಪೋಷಕರಾದ ಆರು ವೀಡು ಸಹೋದರರೂ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರತಿಷ್ಠರಾದುದರಿಂದ ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಮತವು ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಹರಡಿತು. ಈ ಮತದ ಆಚಾರ್ಯರು ರಾಜರಿಂದ ಪೋಷಿತರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಮತತತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ತಿರುಮಲೈ ಆಕಾಶಾಚಾರ್ಯ ಅಥವಾ ತಿರುಮಲೈ ತಾತಾಚಾರ್ಯನೆಂಬವನು ಈ ಕಾಲದ ರಾಜಗುರು. ಈತನೇ ದೊಡ್ಡಯ್ಯಾಚಾರ್ಯನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಗೋವಿಂದರಾಜನನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿಸಿದವನು. ಈತನು ಪಂಚಮತ ಭಂಜನವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವಂತೆ ಪ್ರಸನ್ನಾಮೃತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಈತನ ಮಗನಾದ ಕೋಟಿಕನ್ನಾ ದಾನಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕುಮಾರ ತಾತಾಚಾರ್ಯನು ಪ್ರಸನ್ನವಿದ್ವಾಂಸ ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಸದಾಶಿವನು ಅನೇಕ ಅಗ್ರಹಾರಗಳನ್ನು ದಾನಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಉಭಯ ವೇದಾಂತ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ತಾಲ್ಲವಾಕಂಠಿರುಮಂಗಲನಾಥಯ್ಯನೂ ೧೫೪೫ ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸದಾಶಿವನಿಂದ ಎರಡು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ.^{೭೪} ಈತನು ದೊಡ್ಡ ಪಂಡೀನಾಗಿರಬೇಕು. ಸಿದ್ಧರಾಜು ತಿಮ್ಮರಾಜುವಿನ ಗ್ರಂಥವಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ 'ಪರಮಯೋಗಿ ವಿಲಾಸ' ಎಂಬ ಆಳ್ವಾರ್ವರ ಚರಿತ್ರೆಯು ಈತನಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿರಬಹುದು. ತಾಲ್ಲವಾಕಂ ಮನೆತನದವರು ಸಂಗೀತ ವಿದ್ವಾಂಸರು. ಈ ಮನೆತನದ ತಿರುಮಲಾಚಾರ್ಯ ಅನ್ನಮಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕೃತಿಗಳು ಈಗಲೂ ತಿರುಪತಿಯ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವವು. ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಸದಾಶಿವನು ಗ್ರಾಮ

೭೨ Kuvalayanand Introduction ೭೩ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನು ಜಯದೇವನ ಪ್ರಸನ್ನ ರಾಘವಕ್ಕೆ ಅಭೀಷ್ಟಾರ್ಥದಾಯಿನಿ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಸಿದ್ಧರಾಜು ತಿಮ್ಮರಾಜುವಿಗೆ ಅಂಕಿತವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಾಕೃತವ್ಯಾಕರಣವಾದ ಪದ್ಯಾಪ್ತಾ ಚಂದ್ರಿಕೆಯೂ ವಿಕಲ್ಪಕವಾದುದು. ೭೪ M. ER. 784 No 337

ಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಸದಾಶಿವನಂತೆಯೇ ಇವನ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ರಾಮರಾಯನೂ ಅನೇಕ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿದನು. ಆಳ್ವಾರ್ ತಿರುಮಲೈವೆನುಗೊಂಡೆ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯನೆಂಬುವನಿಗೆ ರಾಮರಾಯನು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಗೋರಿ ಬಿದನೂರಿನ ೩೨ ನೆಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಆ ಕಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸನಾದ ಕಂಠಾಡೆ ಶ್ರೀರಂಗಾಚಾರ್ಯನಿಗೆ ಸದಾಶಿವರಾಯನು ಬಹುಮಾನ ಮಾಡುವದಕ್ಕೂ ರಾಮರಾಯನೇ ಕಾರಣ. ಶ್ರೀ ವೆರಂಬೂದಿನ ಅದಿಕೇಶವ ಸ್ವಾಮಿಯವರ ದೇವ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೂ ಅಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೂ ಸದಾಶಿವರಾಯನಿಂದ ೩೨ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸಿದವನೂ ರಾಮರಾಯನೇ. ೭೫ ಇವರ ಈ ತೆರನಾದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಅನೇಕ ಜನ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಾಹಿತ್ಯಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು.

--೪--

ತಿರುಮಲರಾಯನು ಸದಾಶಿವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಪೂರ್ಣಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರೂ ಅವನು ಜೀವಿಸಿರುವ ವರೆಗೆ ಸ್ವತಃ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸುಮಾರು ೧೫೭೦ ರಲ್ಲಿ ಸದಾಶಿವರಾಯನು ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥನಾಗಲು ತಿರುಮಲರಾಯನು ಜೆನುಗೊಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿಷಿಕ್ತನಾಗಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರ.ವೀಡು ವಂಶಸ್ಥರ ದೊರೆತನವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ತಿರುಮಲರಾಯನು ತಾನು ಸುಮಾರು ಎಂಟುವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ರಾಜನಾಗಿದ್ದು ತರುವಾಯ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಶ್ರೀರಂಗರಾಯ ರಾಮರಾಯ ಮತ್ತು ವೆಂಕಟಪತಿರಾಯರಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಟ್ಟಂತೆ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮತ್ತೂ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿರುಮಲರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅವನ ಮಕ್ಕಳು ವಿಜಯನಗರ, ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣ ಮಧುರ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿದ್ದು ತಂದೆಯು ಸತ್ತು ಹೋದಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾವೇ ಸ್ವತಂತ್ರರಾದಂತೆ ಉಂಟುಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಗರಾಜನು ಜೆನುಗೊಂಡೆ

ಯಲ್ಲಿಯೂ ರಾಮರಾಯನು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿಯೂ ವೆಂಕಟಪತಿಯು ಮಧುರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರು. ಇವರೂ ತಮ್ಮ ಹಿರಿಯರಂತೆ ತಮ್ಮ ಕಷ್ಟಪರಂಪರೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಹಿಸಿ ವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ಗ್ರಂಥರಚನೆಗೂ ಬಹಳ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು.

ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಮತವು ಪ್ರಾಬಲ್ಯದ ಅಕ್ಕುನ್ನತ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಮತದವರಿಗೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ದತ್ತಿಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ತಾತಾಚಾರ್ಯರೇ ಅರುವೀಡು ವಂಶಸ್ಥರಿಗೂ ರಾಜಗುರು. ಏಟ್ಯೂರ್ ಕುಮಾರ ತಿರುಮಲೈ ತ ತಾಚಾರ್ಯನು ಶ್ರೀರಂಗರಾಜನ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಗುರು. ಈತನ ಉಪದೇಶದ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀರಂಗರಾಜನು ಮೇಲುಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ ವಿಷಯಕವಾದ ವೇದಾಂತ ದೇಶಿಕಕೃತಯ.ತಿರಾಜವೃತ್ತತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಪರಾಯಣ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ವಿದ್ಯದೋಷಿಗಿ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ೧೮೮೫ನೆಯ ವರ್ಷದಿಂದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕುಮಾರ ತಾತಾಚಾರ್ಯನಿಗೆ ಮೇಲುಕೋಟೆಯ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಮರ್ಯಾದೆಯು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ೭೬ ಕಂಚಿಯಲ್ಲಿರುವ ಯಥೋಕ್ತಕಾರಿ ದೇವಾಲಯದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು ವೇದಮಾರ್ಗ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಾಚಾರ್ಯ ಪರಿಮ ತಿರುಮಲೈಸ್ವಾಮಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಂಬೋಧಿಸಿದೆ. ಈತನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಶ್ರೀರಂಗನು ಅಹೋಬಿಲದಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಹಿಡಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಪೂಜೆಯು ನಡೆಯುವಂತೆ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದುದು. ವೆಂಕಟಪತಿರಾಜನಿಗೆ ಕೀರ್ಟಿಧಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಆ ಕಾಲದ ವೈಷ್ಣವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಯಜಮಾನನಾಗಿದ್ದವನು ಇವನೇ. ಇವನು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರಂತೆ ತಾನೂ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಕೆರೆ ಕೊಳಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಚಂಗಲ್ಪಟ್ಟು ತಾಲ್ಲೋಕಿನಲ್ಲಿರುವ 'ಕೆನ್ನೇರಿ' ಎಂಬ ಕೆರೆಯು ಈತನು ಸ್ವತಃ ತೋಡಿದುದೆಂದು ಈಗಲೂ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಈತನು 'ಸಾತ್ವಿಕ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾವಿಲಾಸ'ವೆಂಬ ವೇದಾಂತಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿರುವ 'ಪಾಂಡುರಂಗ ಮಹಾತ್ಮ್ಯವು' ಈತನಿಂದಲೇ ರಚಿತವಾಗಿರಬಹುದು. ವೆಂಕಟಪತಿರಾಯನು ಈ

ವಿದ್ವಾಂಸನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ ಅನನ್ಯ ಸಾಧಾರಣಭಕ್ತಿಯು ಅನ್ಯಾದೃಶವಾದುದು.

ವೆಂಕಟಪತಿರಾಧ್ಯುನಿಂದ ಸಹಾಯಪಡೆದವನು ತಾತಾಚಾರ್ಯನೊಬ್ಬನೇ ಆಳು. ಸರ್ವಾಪುರದ ತಾಮ್ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಾರ್ಯನ ಮಗನಾದ ರಾಮಯ್ಯನೆಂಬ ವೇದವಿದ್ವಾಂಸನಿಗೆ ವೆಂಕಟಪತಿರಾಯನು ಒಂದು ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ದಾನಮಾಡಿರುವುದು ಬರೆದಿದೆ. ೭೭ ಮಂಗಳಂಪಾಡು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತನೂ ಸರ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರವಿದನೂ ಆದ ಶ್ರೀರಂಗರಾಜನೆಂಬವನಿಗೆ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ ೭೮ ವಿಲ್ಲಿಪಾಕಂ ತಾಮ್ರ ಶಾಸನವು ವೇದವೇದಾಂಗ ಜ್ಯೋತಿಷ, ಶಬ್ದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣರಾದ ಬೃಹತ್ಪಣಿಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು, ೧೬೧೨ ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ. ತರ್ಕಸ್ಮೃತಿ, ಸೂರ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಸಾಂಡಕ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಜ್ಯೋತ್ಸನ: ವೆಂಕಟಪತಿರಾಯನಿಂದ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ೭೯ ಅಶ್ವತ್ಥುದೀಕ್ಷಿತನು ವೆಂಕಟಪತಿರಾಯನ ಆಜ್ಞೆಯಮೇರೆ 'ಕುವಲಯಾನಂದ'ವೆಂಬ ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಬರೆದಂತೆಯೂ ನೆಲ್ಲೂರಿನ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಹ ಚಿನ್ನ ಬೊಮ್ಮನಾಯಕನಿಂದ ಕನಕಾಭಿಷಿಕ್ತನಾದಂತೆಯೂ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ೮೦

ಆಮುಂಕುವಲಯಾನಂದಮಕರೋದಸ್ಪದೀಕ್ಷಿತಃ |
ನಿಯೋಗಾದ್ವೀಕ ಟಿಪತೇರ್ನಿರುಪಾಧಿ ಕೃಪಾನಿಧೀಃ ||

ಕರ್ಣ ಶ್ರೀಚಿನ್ನಬೊಮ್ಮ ಕ್ಷಿತಿಪತಿರಭಿಶೋಲಂಭಯನ' ಶಾತಕಂಭ ಸ್ತೋಮಂ ಹೇಮಾಭಿಷೇಕಪ್ರಣಯನ ಸಮಯೇ ಯಸ್ಯವಂಶಿಪ್ರಶಾಸ್ತಮ್ ರೇಜೇ ಶ್ರೀರಂಗರಾಜಾಧ್ಯಂವರ ಕಲತಂ ಬೋಧಿಲಬ್ಧ ಪ್ರಸೂತೇ ವಿದ್ಯಾಕಲ್ಪದ್ರುಮಸ್ಯ ಸ್ವಯಮಿವಕಲಯಂ ಸಾತರೂಪಾಲವಾಲಂ

ಆರುವೀಡುರಾಜರ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ದೇಶಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪೋಷಣ್ಣೆ ದೊರೆತಿದೆ. ೧೫೯೨ನೆಯ ವರ್ಷದ ಒಂದು ಶಾಸನದ ೮೧

ಆತನ ಶಿಷ್ಯಂ ಸಕಲಕ | ಲಾತತವೈದ್ಯಮೃನಖಿಲಗಣಿ ಗಣಭೂಷ್ಯಂ ಸಾತಿಶಯಚರಿತನೋಪ್ಯ | ಖ್ಯಾತಂ ಭಟ್ಟಾಕಲಂಕ ನನುಮಭಾಷ್ಯಂ ||

ಶ್ರೀರಂಗರಾಜನೃಪತಿ | ಪ್ರೇಕ್ಷಣಿಯಂ ವಿಜಯಮುನಿ ಪನುಪದೇಶನದಿಂ |

ಸಾರತ್ರಿತಯಮನಲಂ | ಕಾರತ್ರಿತಯಮನೋದಿ ಜಸಮಂ ಪಡೆದಂ ||

ಎಂಬ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ 'ಕರ್ಣಾಟಕ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ' ವನ್ನು ಬರೆದ ಭಟ್ಟಾಕಲಂಕನು ಶ್ರೀರಂಗರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ತೆನ್ನಾಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ವೆಂಕಟಪತಿರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿ. ಇವನು ಮೊದಲು ವೀರಶೈವ ನಾಗರ್ದಿ ತನ್ನ ಮೋಕ್ಷಕನ ಇಷ್ಟಾನುಸಾರ ತನ್ನ ಆಪರ ಮಯ್ಯಿನಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವನಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿರುವ 'ಪಾಂಡುರಂಗ ಮಹಾತ್ಮ್ಯವೂ' 'ಭಿಲಿ ಕಾಚಲ ವ.ಹಾತ್ಮ್ಯವೂ' ಈತನಿಂದ ರಚಿತವಾದುವು. ೮೨ ವೆಂಕಟಪತಿರಾಯನ ಜ್ಞಾತಿಯಾದ ಕೋನೇಟಿ ತಿಮ್ಮರಾಜನು ಸುದಕ್ಷಿಣಾಪರಿಣಯವನ್ನು ತನ್ನ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಬರೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ವೆಂಕಟಪತಿರಾಯನ ದಂಡನಾಯಕನಾದ ಮಾಟ್ಟ ಅನಂತನೆಂಬುವನು 'ಕಾಕಾಸ್ತ ವಿಜಯ'ವೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ ೧೬೦೫ನೆಯ ವರ್ಷದ ಸಿದ್ಧಾಟಿಯ ಶಾಸನವನ್ನು ಈತನೇ ರಚಿಸಿರಬಹುದು. ೮೩ ವೆಂಕಟಪತಿರಾಯನ ಪೃಥಾನನಾದ ದತ್ತಮಂತ್ರಿಯ ಸಹೋದರನಾದ ಕರಿಗೊಪ್ಪುಲ ಮಲ್ಲಪ್ಪನು ಚಂದ್ರಭಾನು ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ೮೪ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವಂತ್ರಿಯಾದ ಸೆಮ್ಮಾಸಾಣಿ ತಿಮ್ಮನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಮರಾಜು ಎಂಬ ಕವಿಯು ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 'ಆಸ್ಥಾನ

೭೭ M. AR. 1918 Para 93 ೭೮ Nel'ore Inscriptions I 25 ೭೯ MER 1922-3 App A No 7 ೮೦ Sourcesp 25. ೮೧ ಕ.ಚ. II ಪು 349.೮೨ Tel Lit p 83. ೮೩ Sources p 248 & MER 1915-16 Para 75 App B No 564 ಇದರಲ್ಲಿ ೨೦ ಪಾದಗಳುಳ್ಳ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸೀತ ಪದ್ಯವೂ ತೆಲುಗಿನ ಕೇಟಿ ಗೀತೆಯೂ ಇವೆ ೮೪ Sources 247.

ಕ್ಷೋರಿವಿಧನಾದ ಭಾಸ್ಕರನು ಕನ್ನಡದಿಂದ ತೆಲುಗಿಗೆ ರಟ್ಟ ಮತವನ್ನು ಭಾಷಾಂತರ ಮಾಡಿದನು. ಕನ್ನಡ ನ್ಯಾಕರಣ ಕರ್ತೃವಾದ ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಶಿಷ್ಯಭಟ್ಟಾಕಳಂಕನೂ, ಈ ಎಚ್ಚುಮಾಧವಾರ್ಯನೂ ವೆಂಕಟಕಿರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನದ ವ.ಶ್ರೀಬ್ಬರು ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಇವರಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯಭಟ್ಟಾಕಳಂಕನು ೧೫೯೨ ನೆಯ ವರ್ಷದ ಒಂದು ಶಾಸನವನ್ನೂ ಎಳ್ಳುಮಾಧವನು 'ಶ್ರೀಪದಿದ್ರೋಶಿನಿ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಕರಣವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ೮

ವೆಂಕಟಕಿರಾಯನ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರೇಮವನ್ನೂ ವಿದ್ವತ್ಪಕ್ಷಪಾಕವನ್ನೂ ಅವನ ಅಭಿನವರಾದ ನಾಯಕರನೆ ಕರು ಅನುಕರಿಸಿದರು ಇವರಲ್ಲಿ ತಂಜ:ಪೂರಿನ ರಘುನಾಥ ನಾಯಕನು ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧನು. ಈತನು ಸ್ವತಃ ಸಂಧಿತನೂ ಕವಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಇವನು ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತಂಧ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ಉದ್ಧಾಮನಾದ ಸಂಗಮ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾಗಿದ್ದಂತೆಯೂ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಷಯ ಕವಾದ 'ಸಂಗೀತಸುಧಾ' ೯೭ ಎಂಬ ಈತನ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬರುವ

ಜಯಂ ತಸೇನಾದಿಮರಾಗ ರಾಮಾನಂದಾದಿ ತಾಳಾನ್
ರಚಯನ್ನ ವಿನಾನ್ |

ಸಂಗೀತವಿದ್ಯಾಂ ಸಮುಪಾದಿತಸ್ತ್ವಂ ವಿಲಂಚಿನಾದ
ವಿಚಕ್ಷಣಾಣಾಂ ||

ಕಿಂಚಿತ್ತಮಂಚದ್ಧವದೀಯನಾಮ ಮೇಳಾಂತರಂ
ಸಂಪ್ರತಿ ಕಲ್ಪಯಿತ್ವಾ |
ಮೇಳಾಂತರೇ ತತ್ರಸಮಸ್ತರಾಗಾನ್ ಪ್ರಕಾಶಯಾ
ಗ್ಯಾನ್ಯುಲಭಾನ್ವರೋಷಿ ||

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಈತನು ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣನಾಗಿದ್ದಂತೆಯೂ 'ಜಯಂತಸೇನ' ಮೂರಲಾದ ರಾಗಗಳನ್ನೂ ರಾಮಾನಂದ ಮೊದಲಾದ ತಾಳಗಳನ್ನೂ ಸ್ವನಾಮಾಂಕಿತವಾದ ಒಂದುಮೇಳವನ್ನೂ ಹೊಸದಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದಂತೆಯೂ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ವೀಣಾಘಾತವನ್ನು ಹೇಳಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವಂತೆಯೂ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯವು ಈತನ ಆಸ್ಥಾನದ ವಿದ:ವೀಮುಣಿಯಾದ ರಾಮಭದ್ರಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬುವ

ಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ 'ರಘುನಾಥಾಭ್ಯಯದ' ಈ ಕೆಳಗಣಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಧೃಢಪಡುತ್ತದೆ. ೧೦

ಚಂಚತ್ಪಟಾದ್ಯೈಕರ್ವಪತೇ: ಸಮೀಪೇ ಭವಾನ್ಯ
ಜಾತ್ಯೈರ್ವಟಿಸಪ್ರಪಂಚಂ |

ಪ್ರಪಂಚಯತ್ಸಂಚವಿಧೈಸ್ತಲೀಲಂ ಮೃಗೇಕ್ಷಣಾ
ಕಾಚನಮಾರ್ಗಕಾಲ್ಯೇ: ||

ಜಯ.ಮಂಗಲಸಿಂಹಲಲೀಲಾ ಜಯನಿಸ್ವಾರುಣ
ಕಚಚ್ಚರಿತ್ರಭಿನ್ನೈಃ |

ರತಿಲೀಲತುರಂಗ ಲೀಲರಂಗಾಭರಣಾನಂಗ
ಪರಿಕ್ರಮಾದಿಕಾಲ್ಯೇ: ||

ಅಭಿನಂದನ ನಂದನಂದನಾವೈ ರಭಿಮಾಲಾದಿ
ಭರನ್ಯೈಶ್ಚಕಾಲ್ಯೇ: |

ರಘುನಾಥವಿಲಾಸ ಮುಖ್ಯಲಾಸ್ಯಾನ್ಯಜಲಾ
ಕಾಚಿದಕಲ್ಪಯತ್ಸಲೀಲಂ ||

ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ರಘುನಾಥನಾಯಕನು ಸ್ವಕಲ್ಪಿತವಾದ ಜಯಮಂಗಲಸಿಂಹಲಲೀಲಾ, ಜಯನಿಸ್ವಾರುಣ, ಕಚಚ್ಚರಿತ್ರ ಮೊದಲಾದ ರಾಗಗಳಿಂದಲೂ ರತಿಲೀಲ ತುರಂಗಲೀಲ, ರಂಗಾಭರಣ, ಅನಂಗಪರಿಕ್ರಮಣ, ಅಭಿನಂದನ, ನಂದನಂದನ, ಮೊದಲಾದ ತಾಳಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ ಸ್ವನಾಮಾಂಕಿತವಾದ ರಘುನಾಥ ವಿಲಾಸ ಎಂಬ ನಾಟ್ಯವನ್ನು ಗಾಯಕಿಯರಿಂದ ಆಡಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಬಹುಮಾನ ಮಾಡಿದನೆಂಬುದು ಶ್ರುತಪಡುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃಳಾದ ರಾಮಭದ್ರಾಂಬೆಯು ರಘುನಾಥನಾಯಕನಿಂದ ತಾನು ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕಲಿತಂತೆ ಇದೇ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ. ರಘುನಾಥ ನಾಯಕನ ಮಗನಾದ ವಿಜಯರಾಘವನಾಯಕನೂ 'ರಘುನಾಥಾಭ್ಯಯದ' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನೇ ಉಳ್ಳ ಒಂದು ನಾಟಕವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಅವನು ತಮ್ಮ ತಂದೆಯ ವಿಶೇಷವಾದ ವಿದ್ಯಾಪಕ್ಷಪಾಕವನ್ನು ಬಹಳ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರಘುನಾಥ ನಾಯಕನ ಮತ್ತು ಅವನ ತಂದೆಯಾದ ಅಚ್ಯುತ ನಾಯಕನ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಗೋವಿಂದದೀಕ್ಷಿತನು 'ಹರಿವಂಶಸಾರ ಚರಿತ್ರಂ' 'ಸಾಹಿತ್ಯಸುಧಾ' ಎಂಬ

ಪ್ರಾಚೀನ ಕವಿಗಳು

[illegible][illegible][illegible]

— ۱۰۰ —

[illegible]

ଅନୁଗ୍ରହ ଶୁଭାଶିଷ୍ୟ

[illegible]

۱۰۰

ಅಲ್ಪ ಮೂಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಇದೇ ನಮ್ಮ ಹೆಗ್ಗುರಿ.

ಅಖಿಲ ಕನ್ನಡಬಂಧುಗಳಿಗೆ ಬಿನಹ

ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಸೇವೆಗಾಗಿ ವಿಶೇಷತಃ ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನ, ಬರ್ಮಾ ಮತ್ತು ಸೀಲೋನದಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಕ್ತಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸರಕುಗಳ ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲ ತರದ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿದ್ದೇವೆ ಆದುದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವರ್ಣಕರ, ಡಾಕ್ಟರ, ಜ್ಯೋತಿಷಿಗಳು, ಇನ್‌ಸೂರೆನ್ಸ್ ಕಂಪನಿಗಳು, ಔಷಧಾಲಯದವರು ಮೊದಲಾದವರು ತಮ್ಮ ಜಂಟಿರಾಶಿಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಮುಖಾಂತರ ಕೊಟ್ಟರೆ ನಮಗೂ ಸ್ವಯಂ ಮಾಡಿಕೊಂಡಂತಾಗಿ ತಮಗೆ ಗಿರಾಕಿಗಳನ್ನು ಸುಲಭದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿಸಿಕೊಂಡಂತಾಗುವದು ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೇ ಸುಕಷ್ಟ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ನಾವು ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಸ್ವಯಂ ಮಾಡುವೆವು.

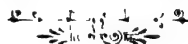
ತರತರದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಹಾಗೂ ವಾಲ್‌ಬಲ್ಸ, ಜುಹೀರಾತ್, ಮಾಹಿತಿ ಪುಸ್ತಕ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನಾದರೂ ಕೈಕೊಳ್ಳುವೆವು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಗಾಗಿ ಕೆಳಗಿನ ವಿಳಾಸಕ್ಕೆ ಓದಿಕೊಳ್ಳಿ.

ದಿ ಡೆಕ್ಕನ್ ಆಂಡ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಬ್ಲಿಸಿಟಿ ಸರ್ವಿಸ್

ಕಾಮತಕಂಪನಿಯ ಚಾರ್ಜ್

ಶಾಕುರದ್ವಾರ ಮುಂಬಯಿ ನಂಬರ್ 2

ಬೇಕಾಗಿರುವರು.

ಅತಿ ಉತ್ತಮ ವಾದ ಮತ್ತು ನಾನಾ ಶರತ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ (schemes) ಕೂಡಿ ಕೊಡುವಂಥ ಗಾರ್ಡಿಯನ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ ಇನ್ಸೂರೆನ್ಸ್ ಕಂಪನಿಗೆ ವಿಪುಲವಾದ ಕಾಮಿಷನ್ ಮೇಲಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಖಗಾರದ ಮೇಲಾಗಲಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಡಿಪ್ಲಿಕ್ಟ ವಿಸಂಬರ ಬೇಕಾಗಿರುವರು ಸಮೀಪ ಮಾಹಿತಿಗಾಗಿ ತೀವ್ರವೇ ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟ ವಿಳಾಸಕ್ಕೆ ಬರೆಯಿರಿ.

ದಿ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟಿ ಆಫ್ ಇನ್ವೆಸ್ಟಿಮೆಂಟ್

ಅಥವಾ

ಮೆಸರ್ಸ್ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಆಂಡ್ ಕಂಪನಿ.

ಚೀಫ್ ಇಂಜಿನಿಯರ್ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಖಾನದೇಶ.

ಸ್ವಾಂಡರ್ಡ್ ಬಿಲ್ಡಿಂಗ್ ಹಾರ್ನರ್ ಬಿ ರೋಡ್, ಮುಂಬಯಿ.

The Guardian of India Insurance Co Ltd. Head Office, Madras.

ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ಸಾಹಿತ್ಯಸುಧೆ'ಯ ಈ ಕೆಳಗಣ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದಲೂ ರಘುನಾಥ ನಾಯಕನು ಸಂಗೀತ ಸಾಹಿತ್ಯಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣನೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಭಾಷಾಪ್ರಬಂಧರಚನೆಯಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನೂ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತಾನೆ. 'ಪಾರಿಜಾತಾಹರಣಂ' 'ವಾಲ್ಮೀಕಿಚರಿತ್ರೆ' 'ಅಚ್ಯುತೇಂದ್ರಾಭ್ಯುದಯಂ' 'ಗಣೇಂದ್ರಮೋಕ್ಷಂ' 'ನಳಚರಿತ್ರೆ' 'ಶ್ರೀ ರುಕ್ಮಿಣೀಕೃಷ್ಣ ವಿವಾಹಯಕ್ಷಗಾನಂ' ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕರ್ತೃವೂ ಆಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಆಸ್ತದಿಭದ್ರಾಸನ ಮಚ್ಯುತೇಂದ್ರ ತನೂಭವ ಶ್ರೀ ರಘುನಾಥ ಭೂಪ:

.... ..

ಸಂಗೀತಸಾಹಿತ್ಯಕಲಾವಿಲಾಸಿ: ಭಾಷಾಪ್ರಬಂಧಿ
ಭೀಷುಭೃಶಂಪಟಮ್ಯಾ

.....
ಶ್ರೀಪಾರಿಜಾತಾಹರಣಪ್ರಬಂಧಂ ಚಿತ್ರಂಚ
ವಾಲ್ಮೀಕಿಚರಿತ್ರಿಕಾವ್ಯಂ
ಕಥಾಚ್ಯುತೇಂದ್ರಾಭ್ಯುದಯಂಗಣೇಂದ್ರ ಮೋಕ್ಷಂ
ಚರಿತ್ರೆಚನಳಚಿತ್ರಂ

ಶ್ರೀರುಕ್ಮಿಣೀಕೃಷ್ಣ ವಿವಾಹಯಕ್ಷಗಾನಂ
ಪ್ರಬಂಧಾನುನೈಕಭೇದಃ
ನಿರ್ಮಾಯವಾಗ್ನಿನಿಪುಣಾರ್ಥ ಭಾಗ್ಯ: ವಿದ್ವ
ತ್ಪ್ರವೀಣಾವಿದಧಾಸಿ ಹರ್ಷಂ ||

ಗೋವಿಂದ ದೀಕ್ಷಿತನ ಮಗನಾದ ಯಜ್ಞನಾಥ ಯಣದೀಕ್ಷಿತನೂ ರಘುನಾಥನಾಯಕನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನು ತನ್ನ ಪೋಷಕನ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಚಿರಸ್ಮಾಯಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರತ್ನಾಕರನೆಂಬ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ರಘುನಾಥನಾಯಕನು ನೂರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವಂತೆ ಹೇಳಿದೆ. ರಘುನಾಥ ನಾಯಕ ರಚಿತವಾದ ಅಂಧ್ರ 'ರಾಮಾಯಣ'ವು ಈಗಲೂ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಅವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅವನ ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾಂಸಳಾದ ಮಧುರವಾಣಿ ಎಂಬವಳಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಗೆ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿದೆ. ಯಜ್ಞನಾರಾಯಣ ದೀಕ್ಷಿತನು ಶುಲ್ಪಸೂತ್ರಕ್ಕೆ

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆಪ್ತಯ್ಯದೀಕ್ಷಿತನಿಗೆ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಈತನು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದಂತೆ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ರಾಘವೇಂದ್ರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇವನು ರಾಘವೇಂದ್ರ ಶರ್ದೂಲೋದನೆ ವಾದಮಾಡಿ ಪರಾಜಿತನಾಗಿ ಅವನಿಂದ ಮಂದ್ರಾಂಕನವನ್ನು ಪಡೆದಂತೆ ಹೇಳಿದೆ.

ವೆಂಕಟಪತಿರಾಯನ ಇತರ ಆಧೀನರಾಜರುಗಳಲ್ಲಿ ಜಂಜಿಯಸೂರಪ್ಪನಾಯಕನು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ದೀಕ್ಷಿತನೆಂಬ ಕವಿಗೆ ಪೋಷಕನಾಗಿದ್ದು ಅವನ ಕವಿತಾ ಪ್ರಾಧಿಮಯ ಗರುಡ ೧ ಅವನಿಗೆ 'ರತ್ನಖಟ ದೀಕ್ಷಿತನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ದೀಕ್ಷಿತನು 'ಭಾವನಾ ಪುರುಷೋತ್ತಮ' ವೇ ಮೊದಲಾದ ಹದಿನೆಂಟು ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ 'ಶತಖಂಡವಿಜಯ'ವೇ ಮೊದಲಾದ ೬೦ ಪುರಾಣಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನೂ ಕೆಲವು ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ ೯೧

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಿರುಮಲರಾಯನು ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಅಧೀಪತಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಇವನ ೧೬೧೦ ನೆಯ ವರ್ಷದ ಶಾಸನವೊಂದರಿಂದ ವೇದಮಾರ್ಗ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಾಚಾರ್ಯನಾದ ರಾಮಾನುಜಯ್ಯನೆಂಬವನು ಈತನ ಕೈಕಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದಂತೆ ಉಹಿತವಾಗಿದೆ. ೧೬೧೪ರಲ್ಲಿ ತಿರುಮಲರಾಯನು ವೇದಮಾರ್ಗ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಾಚಾರ್ಯನಾದ ವೆಂಕಟಯ್ಯ ಭಟ್ಟನಿಗೆ ಒಂದು ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ ತಿರುಮಲರಾಯನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಆನೇಕ ಕವಿಗಳು ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು ಇವರಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಬಸವ ಪುರಾಣದ ಕರ್ತೃವಾದ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪಂಡಿತನೂ ಕೆಳದಿವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ 'ಶಿವಗೀತೆ'ಯನ್ನು ಬರೆದ ತಿರುಮಲಭಟ್ಟನೂ ರಾಜವಡಿಯರ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಪ್ರಧಾನಿ ತಿರುಮಲಯ್ಯನೂ ಮುಖ್ಯರಾದವರು.

ವೆಂಕಟಪತಿರಾಯನ ತರುವಾಯ ಬಂದ ರಾಜರು ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವಷ್ಟು ಶಕ್ತರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ದುರ್ಬಲತೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಆದಿರಾಜರಲ್ಲಿ ನೇಕರು ದೊಂಬಿ ಎದ್ದು ಸ್ವತಂತ್ರರಾದರು. ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಗೋಲ್ಕೊಂಡು ಮತ್ತು ಬಿಜಾಪುರದ

ಸುಲ್ತಾನರು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದರು. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತಾ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯ ತಂದೆಯಾದ ಷಾಜಿಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಮಾಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಡಿಗೊಳ್ಳುವ ಹಾಕಿದನು. ಮದರೆಯ ನಾಯಕರು ಸ್ವತಂತ್ರರಾದರು. ರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದ್ದ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವು (ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣ) ಚಿಕ್ಕದೇವ ರಾಜಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಬಲವಾಗಿ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಉಳಿದಿದ್ದ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಅವರಿಂದ ಕಸಿದುಕೊಂಡಿತು. ಇವುಗಳ ಫಲವಾಗಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಹದಿನೇನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಅದುದರಿಂದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಾಹಸ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯೂ ವೆಂಕಟಪತಿಯನೊಂದಿಗೆ ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು.

ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಮುನ್ನೂರು ವರ್ಷದ ಸಾಹಸ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನ ರೋಹಿತ ಕ್ರಮದಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ಸಾಹಸ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಸ್ಥಾನವು ವಿಷದ ಪಡುವುದು. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ಸುಮಾರು ಹದಿನೂರು ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದೀಯರಿಂದ ಬಡಬಾಗಿಲಿಂದ ಒಣಗಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಹಸ್ಯ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಪುನಃ

ಪುನರುದ್ಭವವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ತಂದಿತು. ರಜರ ಪೂರ್ಣವಾದ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಸ್ಯವೂ ದೇಶಭಾಷಾ ಸಾಹಸ್ಯಗಳೂ ನಾನಾಮುಖವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾದವು. ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳೂ ಭಾಷಾಂತರಗಳೂ ರಚಿತವಾದುವು. ದೇಶಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸಮಾರ್ಗಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ವೈವಿಧ್ಯಗಳುಂಟಾದವು. ವೀರರ ವಿಷಯಕವಾದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲು ಅನುಕೂಲವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದುವು; ಹಿಂದಿನಿಂದ ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ನಡೆದುಬಂದ ಸಂಗೀತ, ಶಿಲ್ಪ, ಚಿತ್ರಕಲೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಧನೆಗಳು ನಡೆದು ಆ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ರಚಿತವಾದುವು; ಒಂದು ಮಾತಿ ನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಭಾರತೀಯನ ಬಹುಶಃಗಾಗಿ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಜಾತಿಯ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾದುವು. ಒಂದುವೇಳೆ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗದಿದ್ದರೆ ಸಾಹಸ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬಹುವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂದೇಹವೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಸಾಹಸ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವಿಷಯವು ಸ್ಥೂಲವಾದುದು ಮಾತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಹೊರತಡೆದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೀರ್ತಿಯೂ ವೈಭವವೂ ಇತರ ಪ್ರತಿಶಯವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬರುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂದೇಹವೂ ಇಲ್ಲ.

ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಕೆಲವು ಸಂಕೇತಗಳು.

ಕೆ. ಜೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಚರಿತ್ರೆ, ರಾಮ ಬಹಾದೂರ ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ರಚಿಸಿದುದು

B. B. R. A. S. Journal of the Bombay branch of the Royal Asiatic Society.

E. C. Epigraphia Carnatica.

Ep. Ind. Epigraphia Indica.

Heras. the Aravidu Dynasty of Vijayanagar by Rev Henry Heras.

Ind Ant. Indian Antiquary.

M. A. R. Mysore Archaeological Report

M. E. R. Madras Epigraphical report.

Nag pro. Nagavarmas Prosody edited by Rev. F. Kittel.

S. H. A short history of the Tanjore Naik pr. n. s. by prof. S. Kuppaswamy Shastri.

Sources. Sources of the Vijayanagar history by Rao Bahadur S. Krishnaswamy Aiyangar.

Tel. lit. Telugu Literature heritage of India Series- by p. chenchia & Raja Bhujang Rao.

W. V. L. Complete works of Veera Linganna Pantulu.

ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಧಾರ್ಮಿಕ

ಪರಿಸ್ಥಿತಿ.

[ಲೇಖಕರು:—ಶ್ರೀ ಚೆನ್ನಬಸವ ಸ್ವಾಮಿ ಹಿರೇಮಠ, ಸಂಪಾದಕ—ಕರ್ನಾಟಕ ಬಂಧು, ಗದಗ]

ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿ ಯೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಮೊದಲಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬದಲಾವಣೆ ಯಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಮೇಲ್ಕಾಣಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬದಲಾವಣೆಯು ಒಮ್ಮೆ ರಾಷ್ಟ್ರದೊಳಗೆ ಅನೇಕ ಕಾಲವಾದುದಿರಬಹುದು; ಒಮ್ಮೆ ಪ್ರತಿ ಕಾಲವಾದುದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಮಾತ್ರ ಅನಿವಾರ್ಯ ಹೀಗೆ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಬದಲಾವಣೆ ಯಾಗುತ್ತಿರುವದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿರುವವಾದರೂ, ಕಾಲಚಕ್ರ ಪರಿಭ್ರಮಣದ ಜೊತೆಗೆ ಆಗುತ್ತಿರುವ ಮಾನವರ ವಿಚಾರ ಕ್ರಾಂತಿಯೊಂದು ಪ್ರಧಾನ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದು. ಅಷ್ಟು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸುವುದು ನಮ್ಮ ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರದೆ, ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಂತಿಂಟಾದನ್ನು ಕುರಿತು ನಾವಿಗೆ ವಿವೇಚಿಸಬೇಕಾಗಿರುವದರಿಂದ ಆ ವಿಷಯದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳೋಣ.

ಧರ್ಮದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಎಂದಿನಂತೆ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶಾಲವಾದುದಿದ್ದರೂ, ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಚಾರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಪೂರ್ಣ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಕಾಲವಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಅಷ್ಟೊಂದು ಚರ್ಚಾಸ್ಪದವಾದುದಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಮೊದಲಾಗಿಯೇ ತಿಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟರೆ ಆಗಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಂತಿಂಟಾದರ ಸರ್ವ ಸಾಧಾರಣ ಕಲ್ಪನೆಯು ನಮಗೆ ತಟ್ಟನೆ ಹೊಳೆದು ಬಿಡಬಹುದಾಗಿದೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಷ್ಟೆ, ವಿಜಯನಗರದ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೂ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೂ ಅಷ್ಟೊಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಿಜಯನಗರಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಹಿತಮೋಕ್ಷಕ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮಾರ್ತಸ್ವರೂಪ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುದು

ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಮನಾದ ವಿಚಾರವಾಗಿದೆ ಈ ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸುವ ಮೊದಲು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಇನ್ನುಳಿದ ಅಚರ ವಿಚಾರಗಳೆಂದೆಲ್ಲವೆಂಬದನ್ನು ಕೊಂಚ ನೋಡೋಣ.

ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವದೊಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಔಕ್ತಿಕಾಧಿವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮ ಪಾಲನವು ಆಗ ತುಂಬಾ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತುಲ್ಲದೆ, ಬ್ರಹ್ಮ ಚರ್ಯಾದಿ ಚತರಾಶ್ರಮಗಳಾದರೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪಾಲಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು ಈ ಮಾತಿನ ಸತ್ಯತೆಗೆ ನಮಗೆ ದೇರೆ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಿಗುವಂತಿರುವವಾದರೂ ಆ ಕಾಲದ ಅತ್ಯಂತ ಮಹಿಮಾ ಪುರುಷರೂ, ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಕರೂ ಆದ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ವಿಷಯವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಗ್ರಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಗಳಾಗಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರೆಂದು ಒಂದು ಮತವಿದೆ; ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಾಗಿ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿರಬೇಕೆಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಮತವಿದೆ. ಇವೆರಡು ಮತಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಮತಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿರುವುದು ಏಕೆಂದರೆ,

“ಆಚಿನೋಚಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾಽಥಿ ಆಚಾರೇ ಸ್ವಯಮಪ್ಯಥಿ |

ಸ್ವಯಮಪ್ಯಾಚಾರೇ ಇತ್ಯು ಸ ಆಚಾರ್ಯಃ ಐತಿ ಸ್ಮೃತಃ |”

ಎಂದು ಅಚಾರ್ಯ ಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವಿರುವಾಗ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಂಥ ಮಹಿಮರು ನಿವೃತ್ತಿಮಾರ್ಗದ ಸನ್ಯಾಶ್ರಮವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾರ್ಗದ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ರಾಜಕಾರಣದಂಥ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿರಲಾರದೆಂಬ ಜಾಗೃತವು ಗ್ರಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಿಗಳಾಗಿಯೇ ರಾಜಗುರು ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆಂಬ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರದೇ ಸ್ಪಷ್ಟೋಕ್ತಿವಿರುವದೊಂದು ಮುಂತಾದ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ, ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಗ್ರಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಿಗಳಾಗಿಯೇ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದರೆಂಬ ಮತಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿರುವುದು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು

ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಂಥ ಮಹತ್ವದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವಾಗಲೂ ಸಹ ಅಶ್ರಮಗಳ ಪರಿಪಾಲನೆ ಮಾಡಿದ ರೆಂಬುದೂ ಮತ್ತು ಅವರು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹಾಗೂ ನಿವೃತ್ತಿ ಪರಗ್ರಂಥಗಳೆಡನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದರೂ ಆಯಾ ಅಶ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಆರಾಧನಾ ವೃತ್ತಿ ಪರಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೇ ಬರೆದರೆಂಬುದೂ ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಚತುರಾಶ್ರಮ ಪರಿಪಾಲನದ ಮಾತಿಗೆ ಆಧಾರ ಭೂತವಾಗುವದು.

ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮದವರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಇನ್ನುಳಿದವರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವಿಷಯವಾಗಿ ಕೊಂಚ ಜಿಗ್ಗು ತಿರಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಕಾರಣವಾಗುವದೆಂಬ ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಪಾಲನವೂ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರದ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಕಾರಣವಾಗುವದೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಅಶ್ರಮಪರಿಪಾಲನವೂ ವಿಜಯನಗರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದವಾದರೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯದ ಅಲ್ಲದ ಸಲ್ಲದ ಕರ್ಮರತನವಾಗಲಿ, ಹೇಡಿತನದ ನಿಷ್ಕರ್ಮವೃತ್ತಿಯಾಗಲಿ ಆಗಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. ಉಚ್ಚವರ್ಣದವರು ನಾನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಜಾತಿ ಪಂಥದವರು ಹಿಂದುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇನ್ನುಳಿದ ಪಂಥದವರನ್ನು ಅವೈದಿಕರೆಂದು ಮುಠಾಾಗಿ ಭಾವಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಹಿಂದುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲ ಜಾತಿ ಪಂಥದವರು ವೇದವನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಆ ವೇದವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಸ್ಮೃತ್ಯಾಗಮ ಪುರಾಣಗಳನ್ನೂ ಮೃತ್ಯುಪತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಹಿಂದುಗಳೆನಿಸುವ ನಾನೆಲ್ಲರೂ ವೈದಿಕಧರ್ಮದವರೇ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿತ್ತು. ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿ ಪುರಾಣಗಳ ಆಧಾರಗಳಿಗೂ, ನಿರ್ಮಲಭಾವದ ವಿಷುದ್ಧ ಚರಣೆಗೂ ಮಾತ್ರ ಗೌರವವಿತ್ತಲ್ಲದೆ, ರಕ್ತವಾದ ಶಾಖೆಗಳ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಲಿ, ಆಡಂಬರದ ಆಚರಣೆಗಾಗಲಿ ಗೌರವವಿರಲಿಲ್ಲ. ಲೋಕಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಕಂಕಣ ಬದ್ಧವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಜಾತಿಸೂಚಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಕ್ಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೊಬ್ಬನ ಸ್ವಾರ್ಥಪರ ಕೃತಿಗೂ ಧರ್ಮ ಸಮ್ಮತವೆಂದು ತೋರಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಕ್ಷಮ್ಯವೆಂದೂ, ಶೂದ್ರನೊಬ್ಬನ ಪರಾರ್ಥದ ಕೃತಿಗಳು ಧರ್ಮವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ತೋರಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಅಕ್ಷಮ್ಯವೆಂದೂ ಎಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನ ಕಾರ್ಯಾ ಕಾರ್ಯಗಳ ಯೋಗ್ಯಾ ಯೋಗ್ಯತೆಯ ನಿರ್ಣಯವು ಕೇವಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಡದೆ

ಆ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿನ ಸ್ವಾರ್ಥ ಪರಾರ್ಥದ ಹೇತುವಿನ ಪುರಾಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ವಿನೇಚಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ಧರ್ಮದ ನಿರೂಪಣೆಯಂತೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾದವರೆಲ್ಲ ಯಜನ ಯಾಜನಾದಿ ಪಟ್ಟಿಮಾರ್ಗಾಧಿಕಾರವುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವೈಷ್ಣವರಾದವರೆಲ್ಲ ಶ್ರೀಕರ್ಮಗಳ ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ, ಶೂದ್ರರಾದವರು ಯಾವ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದೆಯೂ ಅಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳ ವಿಧಿನಿಯಮಗಳಂತೆ ಪೂರ್ಣಬಗ್ಧತೆಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸಾಹಸದ ಮಾತಾಗುವದಾದರೂ ಬುದ್ಧಿ ಪುರಃಸರವಾಗಿ ಈ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮುರಿಯುವ ಹವ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಯಾರೂ ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದಾದರೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಒಟ್ಟಾರೆ ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯೊಂದು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು.

ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾದ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿತ್ತೆಂಬದರ ವಿಷಯದ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಯೊಂದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಮುಗಿಸುವೆನು. ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವಹಾಮಹಿಮರು; ತಪೋಧನರು, ಮುಮುಕ್ಷುಗಳು; ಅಹಿಂಸಾವೃತ್ತಿಯವರು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಪರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮವು ತಾರಕವೆಂದು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವವರು. ಇಂಥವರು ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿರುವಾಗ ಅಶ್ರಮ ಧರ್ಮದ ನಿಯಮ ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನು ಮೂಲೆಗೊತ್ತಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಗೋಮಾಂಸಕದ ಸೀಮೆಗೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ಅದನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿದ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನೊಡಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಪೂರ್ವದ ಸತ್ಯನಾಥಾಧಿಕರನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದುದನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ, ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರೇಮವು, ಅರ್ಥತಾ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯಧರ್ಮ ಭಾವನೆಯು ಎಷ್ಟು ಉಜ್ವಲವಾಗಿತ್ತೆಂಬದು ಸಹಜವಾಗಿ ಒಡೆದು ಕಾಣುವಂತಿದೆ. ಇಂಥ ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಸ್ಥಳ ವಿಸ್ತಾರ ಭಯದಿಂದ ವಿಷಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಲುಬಾರದಾಗಿದೆ. ಅಸ್ತು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ರಾಷ್ಟ್ರಹಿತ ನೋಡಕವಾದುದೂ ಕರ್ಮವೃತ್ತಿ ಪ್ರಧಾನವಾದುದೂ ಇತ್ತೆಂದು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಬಾಧೆಯೂ ಇಲ್ಲ.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾಲವೂ

ಅದಕ್ಕೆ ಯೋಗಿಗಳ ಸಂಬಂಧವೂ.

(ಲೇಖಕರು: — ೨೬. ಬಿ. ಹಾಲಭಾವಿ. ಬಿ. ಎ. ಎಲ್, ಎಲ್. ಬಿ. ರಿ. ಫ. ಸಬಜಜ್ಜ ಧಾರವಾಡ)

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು 'ಮರೆತು ಹೋದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ (A forgotten empire)' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮೆ. ಸಿವೆಲ್ ಸಾಹೇಬರು ತಮಗೆ ದೊರೆತ ಸಾಧನಗಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಮೊದಲು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸಿದರು. ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೩೬ ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತೆಂದೂ ಇದನ್ನು ಹುಕ್ಕು ಮತ್ತು ಅನನ್ ಶಮ್ಸುನಾದ ಬುಕ್ಕು ಎಂಬವರು ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯ (ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ) ಎಂಬೊಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸನ್ಯಾಸಿಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರೆಂದೂ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿರುವರು. ಇತ್ತೀತ್ತಲಾಗಿ ಈ ಕಾಲದ ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯನ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದುದರ ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳುಂಟಾಗುತ್ತಿರುವವು. ಈ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೆ ಫಾದರ್ ಹೆರಾಸರವೇ ಕಾರಣರಾಗಿರುವರೆಂದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕ್ರಿ. ಶ ೧೯೩೦ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಮೈಸೂರ ಗ್ಯಾರ್ಡಿಯರವರ ೨ ನೆಯ ಪುಸ್ತಕದ ೩ ನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಯುತ ಸಿ. ಹಯನದನಾವ್. ಬಿ. ಎ, ಬಿ ಎಲ್. ಎಂಬವರು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅಂದರೆ ಅದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಕಾಲದಿಂದ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೭೬ ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಟೀಪು ಸುಲ್ತಾನನು ನಾಶಪಡಿಸಿದ ಕಾಲದ ವರೆಗೆ ಬರೆದಿರುವರು. ಇದರಲ್ಲಿ ೧೪೫೬-೫೭ ನೆಯ ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೩೬ ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತೆಂದೂ ಇದಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯನೇ ಪ್ರೇರಕನೆಂದೂ ಅಂದಿರುವರು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಲೇಖನೊಂದು ತಮ್ಮ ಹಳೆ ಹೊತ್ತಿಗೆಯ ಗಂಟೆ ನೋಳಿಗೆ ದೊರೆಯಿತೆಂದು ಬೆಳಗಾವಿಯ "ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ" ದತ್ತಾ ೧೫ ೪-೩೫ನೆಯ ಇಸವಿಯ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡದ ಕನ್ನಡಿಗರ ಕೂಟದ 'ಮಲ್ಲಾರಿ' ಎಂಬವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವರು. ಇದೇಪತ್ರದ ೩೦-೭-೩೫

ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಡಾ. ಸಾಲೆತ್ತೂರ ಎಮ್. ಎ. ಪಿ. ಎಚ್. ಡಿ., ಇವರು ಪುನೆಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘದ ಉದ್ಘಾಟನೋಪನ್ಯಾಸವನ್ನು ಕೊಡುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ೧೩೩೬ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಾಗಿದ್ದ ೧೩೪೯ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಆಯಿತೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಹೇಳಿದರೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಈ ಮಾತುಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಅಧಾರವು ನನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಈ ಲೇಖದ ಮೂಲಕ ಅದನ್ನು ನಾನು ಹೊರಗೆಡಬೇಕೆಂದಿರುವೆನು. ಅದನ್ನು ಈ ಮೊದಲೇ ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ಓದಿರಬಹುದು. ಅದರೂ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅದನ್ನು ಯಾರೂ ಅಧಾರವಾಗಿ ತಕ್ಕೊಂಡಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಈಗ ಹೊರಗೆಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವದ ಕೆಲವಿದ್ದಾಂಸರು "ಕಾಲಜ್ಞಾನ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮುಂದಾಗುವ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿಟ್ಟಿರುವರು. ವೀರಶೈವ ಶರಣರಲ್ಲನೇಕರು ಸಹ ಇವುಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವರು. ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವದ ಕವಿಗಳು ಸಹ ಇವುಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವರು. ಅವರಲ್ಲಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಪಂಡಿತನೊಬ್ಬನು. ಇವನು ತಾನು ರಚಿಸಿದ "ಚಿನ್ನ ಬಸವಪುರಾಣದ" ೬೨ ಮತ್ತು ೬೩ ನೆಯ ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ 'ಕಾಲಜ್ಞಾನ' ಎಂಬ ಶಿರೋಲೇಖನದಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದರೇ ಇವು ನಿಜವಾಗಿ ಭವ್ಯಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಚಿನ್ನ ಬಸವನು ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಕಾಲಜ್ಞಾನರೂಪದಿಂದ ಹೇಳಿದಂತೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಗತಿಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅವನು ಬರೆದಿರುವುದೇನೆಂದರೆ:—

ಸಂಧಿ ೬೩

ಆಲಿಸೈ ಶಾಲಿವಾಹನ ಶಕದ ಸಾವಿರದ ।

ಮೇಲದಿನ್ನೂರೈವತ್ತೆಂಟರಿಂದ ಮುಂದೆ ।

ವೇಳಲೇಂಧಾತು ಸಂವತ್ಸರದ ವೈಶಾಖಶುದ್ಧ

ಸಪ್ತಮಿ ಸುದಿನದಿ ॥ ೧ ॥

ಲೀಲೆಯಿಂದ ಹರಿಹರಗೆ ಪಟ್ಟಮಂ ಕಟ್ಟಲವ ।

ನಾಳುವಂ ಹದಿಮೂರು ಪಟ್ಟಪರಿಯಂತರಂ ।

ವೇಳಲೇಂ ತನ್ನ ಸಂತತಿಗೂಡಿ ನೂನೈವತ್ತೈದು
ಸಂವತ್ಸರವನ್ನ || ೨ ||
ಲಾಲಿಸಾನೆಯ ಗುಂದಿಯಲ್ಲಿರುತೆ ಹಂಕರನ್ನೆ |
ಪಾಲವಂಶೋದ್ಭವಂ ಪಂಪಾ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ |
ನಾಲಯ ಸಮಾಪದೊಳ್ ವಿದ್ಯಾನಗರಿಯೆಂಬ
ಪಟ್ಟಣವರಚಿಪನ್ನತ್ತ || ೩ ||

‘ ಸ್ವದೇಶೀ ಪ್ರಚಾರಕ ’ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯ ೨ನೆಯ
ಸಂಪುಟದ ೪ ನೆಯ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ ವಿಜಯನಗರದ
ನಿರ್ಮಾಣವೂ ಶ್ರೀಗೇರಿಯ ಗುರುಪರಂಪರೆಯೂ ’
ಎಂಬ ಶಿರೋಲೇಖದಿಂದ ಶ್ರೀಯುತ ಗೋವಿಂದ
ಪೈಯವರು ಕೊಟ್ಟ ಶ್ರೀಗೇರಿಯ ಗುರುಪಂಪರೆಯಲ್ಲಿ
ಸಹ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಾಲವು ಕೊಡಲ್ಪ
ಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಅದುಹೇಗಂದರೆ:—

ಶಾಲಿವಾಹನಶಕ ೧೨೫೮ ನೆ ಧಾತು ಸಂವತ್ಸರ |
ವೈಶಾಖ ಶುದ್ಧ ೭ ಅದಿತ್ಯನಾರ ಮಾ(ನು)ಘಾ |
ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದರು ||

ಈ ದಿನವನ್ನು ಕ್ರಿ. ಶ ೧೩೩೩ ನೆಯ ಎಪ್ರಿಲ್ ೩೦
ನೆಯ ತಾರೀಖು ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದ
ಪೈಯವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ.
ಸಂಶೋಧನವು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತ ನಡೆದ ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ
ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಬದಲಾಗುತ್ತ ನಡೆಯುವದು ಸಹಜ
ವದೆ. ತನಗೆ ದೊರೆತ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಜನತೆಯ
ಮುಂದಿಡುವದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಮಾತು. ವಿದಾರಣ್ಯಯತಿಗಳಸಹಾಯ
ದಿಂದ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತೆಂದು
ಎಷ್ಟೋ ಅಧಾರಗಳಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವರು
ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಬಹಿರಂಗ ಕಾರಣ
ರಾದರು. ಮೇಲ್ಕಂಡ ಶ್ರೀಗೇರಿಯವರ ಪರಂಪರೆಯ
ಆದಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದ ಸಂಗತಿಯು ಕಾಣಬರು
ತ್ತದೆ. ಅದು ಏನೆಂದರೆ—

ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರು ಬಲ್ಲಾಳರಿಂದಾ ಪರಾಜಿತರಾಗಿ
ಬಳಲಿ ಒಂದು ವೃಕ್ಷಮೂಲದಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮಂದಿರು
ದಡೆದು ಮಲಿಗರಲಾಗಿ ನಿದ್ರಾಕಾಲದಲ್ಲಿರೆ (೧)
ವಣಾ (ಣ) ಶಿದ್ದೆ (೧) ಶ್ವರ ರೆಂಬ ಯೋಗಿಗಳು
ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಚಂದ್ರಮೌಳೀ (೪೧) ಶ್ವರ ಲಿಂಗ
ವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸರ್ವಲೋಕೋಪಕಾರಿಗಳಾದ
ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೆಂಬ ಯೋಗಿಗಳ ದರ್ಶನವಾಗುತ್ತಾ
ಯಿಧೆ | ಅವರ ದರ್ಶನಾನುಗ್ರಹದಿಂದಾ ನಿಮಗೆ
ಸಿಂಹಾಸನಾಧಿಪತ್ಯ ಬಂದಿತು ಯೆಂದು
ಹೀಳಿರೇ||ವಣಾಶಿದ್ದರು ಅಂತರ್ಧಾನವಾದಮೇಲೆ
.....

ಈ ಅವತರಣಿಕೆಯಿಂದ ರೇವಣಶಿದ್ದೇಶ್ವರ ಯೋಗಿ
ಗಳು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಂತರ ಕಾರಣ
ರಾಗಿದ್ದರೆಂಬದು ಸ್ಪಷ್ಟವದೆ. ಈ ಯೋಗಿಗಳು ವೀರ
ಶೈವರ ಪಂಚಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಆದ್ಯಾಚಾರ್ಯರಾಗಿರ
ಬಹುದು. ಈ ಮಾತಿನ ಬಗ್ಗೆ ಸಹ ಹೆಚ್ಚು ಶೋಧ
ವಾಗುವದು ಅವಶ್ಯವದೆ.

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಬಿರುದಾವಳಿ.

ಶ್ರೀಸಮಸ್ತಭುವನಾಶ್ರಯ, ಪೃಥ್ವೀವಲ್ಲಭ, ಶ್ರೀಮನ್ನಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ ರಾಜ
ಪರಮೇಶ್ವರ, ಭಕ್ತಪರಮ ಭಟ್ಟಾರಕ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ, ಪದವಾಕ್ಯಪ್ರಮಾಣಸಾರಾವಾರ
ಪಾರೀಣ, ಶ್ರೀಮನ್ನಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ, ಪ್ರತ್ಯರ್ಥಿರಾಜವಿಭಾಡ, ಶ್ರೀವಿರುಪಾಕ್ಷಸಾದ
ಪದ್ಮಾರಾಧಕ, ಶ್ರೀವೀರಪ್ರತಾಪ ದಕ್ಷಿಣಸಮುದ್ರಾದಿ ಸರ್ವದಾಸದ್ಯಂತಭೂಮಂಡಲೈ
ಕಚ್ಚತ್ರಾಧಿಪ, ಸಕಲವರ್ಣಾಶ್ರಮಾಚಾರಧರ್ಮಪ್ರತಿಸಾಲಕ, ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾನಗರ
ರಾಜಧಾನೀಶ್ವರ ಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶ್ವರ, ಸಕಲಕಲಾಭೋಜ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯರಮಾರಮಣ
ಕೃಷ್ಣದೇವನಹಾರಾಯ.

ಸಿರಿ.

೧

ಸುಂದರ ನದ ನದೀವನಗಳ ನಾಡಿನಲಿ ಮೌನವಾ
ಗಲಿದಲೆದು, ವಿವಿಧ ಜನಗಳ ಮತದ ಏಕಮೂಲತೆ
ಕಂಡು, ಶಾಂತಿ ಗೀತವ ಹಾಡಿ ಜೀತನದ ಉಸಿರೊದಿ
ಹಗಲಿರುಳು ಹಂಜಲಿಪ ರಸಕವಿಯ ಬಯಕೆಯು
ಸಲಿಸಿ, ಅಜ್ಞಾತವಾಸದೊಳಹ ನಗರಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸಮ್ರಾ
ಜ್ಞಿಗೆ ಜಯಮುಕುಟವನು ತೊಡಿಸಿ, ಜನಪದಕೆ
ಹರುಷ ಬದುಕನು ದಯೆ ಗೈವುದು ಓ ತಾಯಿ
ಭುವನೇಶ್ವರಿ !

ಚೆಲುವು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ವಿಜಯದಭ್ಯುದಯದಲಿ
ಮನನೆಟ್ಟು ತುಮುಲ ಭೀಷಣಗಳು ತೊಳಲಿ ಬಳಲು
ತಿರುವ ಸೋದರಗೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಗುರುವರನ ಕೆಚ್ಚಿ
ದೆಯ ನೆಚ್ಚನ್ನು, ಕುಂದದುತ್ತಾಹವನು ಪಾಲಿಸಮ್ಮ;
ಹರಕೆಯ ಜ್ಯೋತಿ ನೊಂದದಂತೆಸಗು ಕರ್ಣಾಟ
ಬನಶಂಕರೇ !

ಶ್ರೀ ಗಂಜಿಯಾಸ್ಯ ಕಮಲದ ಸೊಂಪು ಪೊಳೆಯೆ
ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಸೂರ್ಯಾನಂದ ಕುಣಿತದಲಿ ನಲಿದು
ನುಲಿದ; ದಣಿದ. ಮಧುರ, ನರಹರಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ,
ವ್ಯಾಸ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಕುವರರು ಚಾಮರಸ ಬೊಮ್ಮರಸ
ಮಂಗರಸ ಕವಿಕೋಗಿಲಿಗಳು ಮರಳಿ ಮೂಡಿ
ನಾಡಲಿ ಹಾಡಲಿ ಜಯದೇವಿ ವಾಗೀಶ್ವರಿ !

ಮಲೆ ಬೀಡುಗಳ ವಿಸಿನಗಳಲಿ ತೆರೆತೆರೆಯಾಗಿ
ಸಾಗುತಿರುವ ತುಂಗೆಯ ಎದೆಯ ಮೇಲಿನ ಕುಸುಮ
ಕಿಸಲಯು ದೋಣಿಯಲಿ ಮುಂಜಾವಿನ ಉದಯ
ರಾಗವನ್ನೆಳೆವ ವಿಹಂಗಮದೊಲು ಗಂಗೆ ತಿರುಮ
ಲಾಂಬೆಯ ರಂದದ ಕವನ ಮಣಿಗಳು ರಾಜಸಲಿ
ಹೇ ನಭೋಮಂಡಿತೇ !

ಸರ್ವಸೂತ್ರಧಾರಿ ! ದಿನಮಣಿಯಂತೆ ಮಹಾ
ಮಹಿಮ ರಸಿಕರತ್ನ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವನ ವಿಲಸಿತ
ಕೀರ್ತಿ ದಿಗಂತ ವ್ಯಾಪಿಸಲಿ ಧ್ರುವವಾಗಿ ಎಲೆತಾಯಿ
ಪಂಪಾಂಬಿಕೆ !

೨.

ಕಳೆದಾರು ನೂರು ವರುಷದ ವಿಜಯನಗರ ವಿಭವ
ವನು ನೆನೆದು ಕಂಬನಿ ಮಿಡಿದು ಕಾಣಿಕೆಯ ಸಲಿ

ಸುತಲಿಹರು ನಿಮ್ಮಯ ಪದದೊಳೊಂದು ದೇವಿ !

ಕಂಬನಿಯ ಪಾದ್ಯಗಳು, ನೆನೆ ಬೆವರ ಅಭಿಷೇಕ,
ಅಂದಿನಾ ಚಿತ್ರಕತೆ ತಿಳಿಸುಗಳು, ನೈಪುಣ್ಯವಾಗುವಾ
ಕವನ ಮಾಲೆಗಳು, ಬಿಸಿಯುಸಿರ ಕರ್ಪೂರ
ದಾರತಿಯು, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹಾಮಂತ್ರಪುಷ್ಪಗಳು,
ತರತರದ ಅಲಂಕಾರ ತ್ರಿವೇಳಿಯರ್ಚನೆಯು
ಓರಣವೆ ಅಂಬ !

ಮನಸಿನ ಮೊರೆಯನು ಅರಿತು ಇಂದಿನ ಕನಸ
ನನಸಾಗಿಸುವೆಯಲ್ಲವೇನಮ್ಮ !

ಕಾವಳವು ಬಹುಭೀತಿ; ಉದಯ ನಗೆಯನು ಬೀರಿ
ಹೃದಯ ಬೆಳಕನು ತೋರಿ ನೆಲಿಸಮ್ಮ ತಕ್ಕೈಸಿ !

೩.

ಈಗ ನೀನು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸನ್ನಳಾಗಿದುವೆ; ಅದು
ನನಗೆ ಗೊತ್ತು

ಅಮ್ಮ ! ಅಮ್ಮ ! ಎಂದೆ ನಿನ್ನ ಕೂಗುವೆನು.

ಧ್ಯಾನ ಸ್ತೋತ್ರಗಳ ಕಾಣೆ ಎಲೆ ತಾಯಿ.

ನಮಗೆ ಬೇಕಾದುದೇನೆನ್ನುವೆಯೆ ? ಹೇಳುವೆನು—

ಸತ್ಯಜೀವನ, ಹುರುಪಿನ ಬದುಕು, ಕೃಷಿವಾಣಿಜ್ಯ
ಕುಶಲ ಕಲೆಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಸು—ನವಜೀವನವ
ತುಂಬಿ — ಕರ್ಣಾಟ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನು ಸರ್ವದಾ
ಬೆಳಗಿ ಹೇ ಭುವನೇಶ್ವರಿ !

೪.

ಅಂಬೆ ಕೊಡು ಎನಗೆ ಆ ಲೀಲಾಕಮಲ ಮೇಣ್
ಖಡ್ಗವನು. ನಿನ್ನಯ ಕರುಣಕಟಾಕ್ಷದಲಿ ನೀನೆ
ನಾನಾಗುವೆನು. ಸುಮ ಸುಗಂಗಳ ಪಿಡಿದು

ಧೀರ ಮಹಮದಿಯರೊಡನೆ

ಕುಶಲ ಕೈಪ್ರದೊಡನೆ

ಶೂರ ಅಕ್ಕ ತಂಗಿಯರೊಡನೆ

ಕಲಿತು ಸರ್ವಮತ

ಧರ್ಮಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರವನು ಸಾರಿ, ಶಾಂತಿ
ಸೌಜನ್ಯಗಳ ಸುಧಾರಸವನ್ನು ಹೀರಿ ಜಯಸಿರಿಯನು
ತೋರಿ ಆನಂದಿಸುವೆನು.

—ಜೈ. ಮೈಸೂರು.

ತಾಳೀಕೋಟೆಯ ಕಾಳಗದಬರ.

ತಾಳೀಕೋಟೆಯ ಕಾಳಗದಬ್ಬರ ರಣರಂಗಸ್ಥಲ
ವ್ಯಾಪಿಸಿತು |
‘ಎಳಿಂ ಕನ್ನಡ ಕಲಿಗಳೆ’ ಎನುತಲಿ ಎಬ್ಬಿಸಿತೆಚ್ಚರ
ಹುಟ್ಟಿಸಿತು || ೨ ||
ನಡೆಯಿರಿ, ತಡೆಯಿರಿ, ವೈರಿಯ ಜಡಿಯಿರಿ, ಮುಂದಡಿ
ಯಿಕ್ಕಿರಿ ಕೊಳಗುಳದಿ ||
ಬಡಿಗೋಲ್ಬರ್ಚಿಗಳೆಸೆಯಿರಿ, ಯವನರ ಶಿರಗಳು
ಕಳಚಲಿ ಭೂತಲದಿ ||
ಖಡುಗದ ತ್ಯಾಜ್ಯೆಯ ಸಲಿಸಿರಿ ತುರುಕರ ತಂಡದ
ರಕ್ತದ ಸತ್ಪರದಿ ||
ತೊರೆಯಿರಿ ಜೀವದ ಭಾನವನು | ಮೇಣ್
ತೊರೆಯಿರಿ ಮನೆಮಾರಾಶೆಯನು || ೩ ||
ಹರಿಸಿರಿ ಅರಿಗಳ ರಾಶಿಯನು |
ನಾಡಿನ ಮೇಲ್ವಿಯ ಗಳಿಸಲು ಸ್ವಾರ್ಥನ ನೀಗಿರಿ
ಭೇದವ ದೂರದಿರಿ || ೪ ||
ಮಕ್ಕಳ ಮಮತೆಯ ದೂಡಿರಿ, ಹೆಂಡತಿ ಚಿಕ್ಕವಳಹ
ಳಿಂದೆನಬೇಡಿ ||
ಉಕ್ಕುವ ಧನಕಾನೊಬ್ಬನೆ ಒಡೆಯನು, ಒಬ್ಬನೆ
ಮಗನೆಂದೆನಬೇಡಿ ||
ಚಿಕ್ಕವನಾನೊಕ್ಕಲಿಗನು ಮುಪ್ಪಿನ ಮುದುಕನು
ಯಾತಕೆ ಎನಬೇಡಿ ||
ಇಡೆನಾ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವೆನು | ಮೇ
ಣೆದಿನಾ ಪದವಿಯ ಗಳಿಸಿಹೆನು | ಮ
ತ್ತಿದಿನಾ ಚಾಕರಿ ನಡಿಸಿಹೆನು |
ಇನ್ನೂ ಹಣವನು ಗಳಿಸೇ ಇಲ್ಲವು ಕೀರ್ತಿಯ ಪಡೆ
ದಿಲ್ಲಿನಬೇಡಿ || ೫ ||
ಸತ್ತೆಯ ಹಂಬಲವೇತಕೆ ? ತಾಯಿಯ ಚಿತ್ತವೆ
ಶಾಂತಿಯೊಳಿರದಿರಲು ||
ಎತ್ತಣ ಸೌಖ್ಯವದೆತ್ತಣ ಬಾಳೆಯು ಮಾತೆಯ
ಬಂಧನದಿರುತಿರಲು ||
ಎತ್ತಣ ದೈವಾರಾಮದಿ ಮೆರೆವುದು, ಮುತ್ತಿಗೆ
ಬೇಗೆಯು ಹತ್ತಿರಲು ||
ಧೂಳಿಯ ಮೋಡನು ಹುಟ್ಟಿಸಿರಿ | ಖಡು
ಗಾಳಿಯ ಮಿಂಚನು ಹೊರಡಿಸಿರಿ | ಕೆ
ನ್ನಿರನ ಬಲ್ಲರಿ ಕರೆಯಿಸಿರಿ |

ಬೇಗೆಯ ನೊಂದಿಸಿ ಸುಖ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಿ ಮೆರೆಯಲು
ರಣದಲಿಹೊಯ್ದಾಡಿ || ೬ ||
ತಾಳೀಕೋಟೆಯ ಸಮರವು-ಕನ್ನಡ ಕಲಿಗಳ ಕಲಿತನ
ದೊರೆಯಿಹುದು ||
ತಾಳೀಕೋಟೆಯ-ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲಾಧಾರವು
ಆಗಿಹುದು ||
ತಾಳೀಕೋಟೆಯು-ಕನ್ನಡದೇವಿಯ ಮೂಂಗಲ್ಲದ
ಮಣಿಬಂಧನವು ||
ದೇವಿಯ ಭಾಗ್ಯವಕಾಯ್ದೊಳಿರಿ | ರಣ
ದೇವಿಯ ಕೃಪೆಯನು ಪಡಕೊಳಿರಿ | ಜಯ
ದೇವಿಯ ಮನವನು ಮೋದಿಸಿರಿ |
ಕನ್ನಡವೀರರ ಶಿರಮಣಿಮಾಲೆಯನರ್ಪಿಸಲೇಳಿರಿ |
ಹುರುಪಿನಲಿ || ೭ ||
ದೇಶದಸೇವೆಯೇ ದೇವರಸೇವೆಯು ಅದರೊಳೆ
ಪರಮಾನಂದಗತಿ ||
ದೇಶದ ಬಾಳ್ವೆಯೇ ನಿಮ್ಮಯ ಬಾಳ್ವೆಯು ದೇಶವು
ಅಳಿದರೆ ಏನುಗತಿ? ||
ದೇಶದ ಹಿತಕೆಂದಾತ್ಮ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ತೋರಿರಿ ದೇಶದ
ಕುದಾರಗತಿ |
ಎಳಿಂ ಸಮರದಿ ಕಾದಾಡಿ | ಬಹ
ದಾಳಿಯ ದೂಡಿರಿ ಹೆಣಗಾಡಿ | ಯಮ
ರಾಯಗೆ ಬೆದರದೆ ಹೋರಾಡಿ |
ಸಾವಿನ ದಾರಿಯ ಸ್ವರ್ಗದ ದಾರಿಯು; ಸಾವನು
ಮೀರಲು ರಾಜಗತಿ || ೮ ||
ಕನ್ನಡ ಜನನಿಯ ಕೃಪೆಯಿಂದಲ್ಲೇ ? ಕರ್ನಾಟಕದಲಿ
ಜನಿಸಿದುದು ||
ಕನ್ನಡ ದಮ್ಮನ ಮೊಲೆವಾಲಲ್ಲೇ ? ನಿಮ್ಮನು ಮೋಷಿಸಿ
ಬಿಳಿಸಿದುದು ||
ಕನ್ನಡ ತಾಯಿಯ ಬಲದಿಂದಲ್ಲೇ ? ಭುಜಬಲ
ಶೌರ್ಯವು ಬೆಳೆದಿಹುದು ||
ತಾಯಿಯ ಪುಣವನು ತೀರಿಸಿರಿ | ಭೂ
ದೇವಿಗೆ ಮುಡುಪನು ಮುಟ್ಟಿಸಿರಿ | ತಾಯ್
ನಾಡಿನ ಹಿತವನು ಸಾಧಿಸಿರಿ |
ತಾಯಿಯ ಮೋಡಿಸಿ ತಾಯಿಯ ತೊಡೆಯಲಿ
ಫಲಿನಲಿದಾಡುತ ಮಲಕೊಳಿರಿ || ೯ ||
—ಅಜ್ಞಾತಕವಿ.

ಭರತಖಂಡದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾನವು.

ಬರೆದವರು—**ಶ್ರೀ. ನಂದಗಡ ಭೀಮರಾಯರು** ಬೇಗಂವಿ,
ಕನ್ನಡ ಸೇವಾಸಮಿತಿಯ ಪರವಾಗಿ

ಭರತಖಂಡದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅರಿತು ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ನಾವು ಆ ಮೊದಲಿನ ಭರತಖಂಡದ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಿ ಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು. ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೬೫ ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಅಂದಿನ ವರೆಗೆ ಭರತ ಖಂಡದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಮೇಲೂ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೂ ಮುಕ್ತ ನೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಮೇಲೂ ಬಂದ ಸಂಕಟ ಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದ ಹೊರತು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಗೆದ್ದು ಮತತ್ವಾರ್ಯದ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಲಾರದು.

ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೯೫ ರ ವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ ಖಿಲಜಿಯು ಗಾದಿಗೆ ಬರುವ ವರೆಗೆ ಒತ್ತರ ಉತ್ತರ ಭರತ ಖಂಡವೆಲ್ಲವೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ವಶವಾಗಿತ್ತು. ಚಿತೋಡದ ರಜಪುತರ ಹೊರತು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಧೀಕರಿಸುವವರು ಯಾರೂ ಉಳಿದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೆ ನಾಯವ್ಯದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ತಂಡಗಳು ಹಸಿದ ತೋಳಗಳಂತೆ ಒಳನುಗ್ಗಿ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದವು.

ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪದಾಕ್ರಾಂತ ಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದೃಷ್ಟಿಯು ಖಿಲ್ಜಿ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿತು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಗ್ನೇಯ ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವರು, ವರಂಗಲ್ಲಿನ ಕಾಕತೀಯರು, ದ್ವಾರ ಸಮುದ್ರದ ಹೊಯ್ಸಳರೂ, ಮಧುರೆಯ ಪಾಂಡ್ಯರೂ ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ ಖಿಲಜಿಯು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೯೩ ರಲ್ಲಿ ದೇವಗಿರಿಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟು ಆದನ್ನು ಕೈವಶ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ದೇವಗಿರಿಯು ಬಿದ್ದೊಡನೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣದ ಮಾರ್ಗವು ಸುಲಭವಾದಂತಾಯಿತು. ದೇವಗಿರಿಯು ದುರ್ಗಮವಾದ ದುರ್ಗವಾಗಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದದರಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಅದು ತಡೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ

ಅಲ್ಲಿಯ ಅರಸನಾದ ರಾಮದೇವನ ಮಾರ್ಪಡನಿಂದಲೋ, ಭರತಖಂಡದ ದುರ್ಬಲವೆಂದಲೋ ದೇವಗಿರಿಯು ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನಿಗೆ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ತುತ್ತಾಯಿತು. ೧೨೯೩ ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು ಗುಜರಾಧದ ಕರ್ಣರಾಯನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮುಣುಗೊಡಿಸಿದನು. ಈ ಜಯಗಳಿಂದ ಹುರುಪುಗೊಂಡ ಅವನ ರಾಜ್ಯ ಬುಧುಪ್ರಿಯ ದಕ್ಷಿಣವನ್ನು ತುತ್ತಿಡಲು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿತು. ೧೩೦೩ ರಲ್ಲಿ ಅವನು ಎರಂಗಳನ್ನು ನುಂಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನು. ಅವನಬಳಿ ಕುಲಗಟ್ಟು ಮುಸಲ್ಮಾನನಾದ ಮಲಿಕ ಕಾಫರನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಹಿಂದು ಕುಲಾಂಗಾರನು ಸೇನಾಪತಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಈ ನರಂಧಮನು ಭಾರತೀಯರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ, ನೈದಿಕ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಮಾಡಿದ ಹಾನಿಯು ಅಷ್ಟಿಷ್ಟೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಮೇಲೆ ಬಿಕ್ಕುಮೆಟ್ಟು ಮೊದಲನೇ ರಾಷ್ಟ್ರಾಂಗರನು ಇವನೇ.

ತೆಲಗು ದೇಶದ ವರಂಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಾಕತೀಯರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ಬಗ್ಗು ಬಡಿಯಲು ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನು ಮಲಿಕಕಾಫುರನನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಳಿಸಿದನು. ಕಾಕತೀಯರ ಮೇಲಿನ ಈ ಅಭಿಯೋಗದಲ್ಲಿ ದೇವಗಿರಿಯ ರಾಮದೇವನು ಮಲಿಕ ಕಾಫುರನಿಗೆ ಸಾಹಾಯ್ಯ ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು [?] ಮಾಡಿದನು.

೧೩೦೩ ರಲ್ಲಿ ಮಲಿಕ ಕಾಫುರನು ದ್ವಾರ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕೈವಶ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊಯ್ಸಳರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮುಳುಗಿಸಿದನು. ಮಧುರೆಯ ಸುಂದರ ಪಾಂಡ್ಯನು ತನ್ನ ಅಂಣನಿಗೆ ಮಂಣು ಎನ್ನಿ ಸವೇಕೆಂದು ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ಔತಣವಿತ್ತನು. ಮಲಿಕಕಾಫುರನಿಗೆ ಇದೇ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅವನು ಮಧುರೆಯನ್ನು ಕೈವಶ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಸೇತುಬಂಧ ರಾಮೇಶ್ವರದ ವರೆಗೂ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಯೊಂದು ಮಸೀದಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು.

೧೩೦೮ ರಲ್ಲಿ ಮುಬಾರಕ ಖಿಲಜಿಯು ದೇವಗಿರಿಯ ಹರವಾಲನನ್ನು ಮೈದೋಗಲು ಸುಲಿಸಿ ಕೊಂಡನು.

೧೫೨೩ ರಲ್ಲಿ ವರಂಗಲ್ಲು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಂಜು ಸಾಲಾಯಿತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿಜಯಿಯಾದರು. ವಿರೋಧಕರು ಯಾರೂ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಹಾಕಾರವೆದ್ದಿತು. ಯಾರೂ ಸುರಕ್ಷಿತ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಹೆಸರು ಕೇಳಿದೊಡನೆ ಜನರ ಮೈ ಮೇಲೆ ಮುಳ್ಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದವು ಪ್ರತೀಕಾರ ಮಾಡಬಲ್ಲವರು ಹೋರಾಡಿ ಸತ್ತುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು ವನಂದೆ ದುರ್ಬಲರ ಮೊರೆ ಕೇಳುವವರಾರು? ಹೆಂಗಸರು ಪಾತ್ರಕ್ಕಾದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಅಗ್ನಿಕಾಷ್ಠಗಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೋಡುವವರೇ ಯಾರಿಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದ್ದ ಬಿದ್ದ ವಸ್ತು ಒಡನೆ ಗಳನ್ನು ಜನರು ಹುಗಿದು ಇಲ್ಲಿವೆ ಆಳವಾದ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಲ್ಲಿಕೊಟ್ಟು ಅತ್ತರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಅದವಿಗಳನ್ನು ಸೇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಟ್ಟಣಗಳೂ ಹಳ್ಳಿಗಳೂ ನಿರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನವಾದವು. ಭೂಮಿಗಳು ಬೀಜವನ್ನು ಕಾಣದಾದವು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ದಾರಿದ್ರ್ಯವು, ಅನ್ನಾನ್ನದಶೆಯು ಪ್ರಸೂದಂತಾಯಿತು. ಯಾರಿಗೂ ಯಾಕರದೂ ಸುರಕ್ಷಿತತೆಯಿರಿಸದೆ ಜನರಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಅಸ್ತಿತ್ವವೂ ಕ್ಷಣಭಂಗುರವೂ ತೋರಹತ್ತಿತು ವ್ಯಾಪಾರೋದ್ಯೋಗಗಳು ನಿಂತು ಹೋದವು ಬೀಸಾಯವು ನಿಂತು ಬಿಳಿಯುವ ಭೂಮಿಗಳು ಆರಣ್ಯಗಳಾದವು. ಹೊಲಗಳನ್ನು ಬೀಜಗಾಣಿಸಿದರೆ, ಬಿಳಿಯು ಕೈಗೆ ಹತ್ತಿ ತೆಂಬ ಭರವಸೆಯುಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರವಾಸವು ನಿಂತು ಹೋಯಿತು. ಸ್ತಿಯೊಬ್ಬನು ತನ್ನಪ್ಪಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಎಂಬಸ್ಥಿತಿಯುಂಟಾಗಿ ಸಮಾಜದ ಬಂಧನಗಳೆಲ್ಲ ಸಡಿಲಿಸಿ ಹೋದವು. ಒಗ್ಗಾದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಾಗುವದೂ ಕಠಿಣವಾಯಿತು ಹಿಂದೂ ಜನರ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಮೇಲೂ, ಗುಡಿಗಳ ಮೇಲೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಕಟಾಕ್ಷವು ಬಹಳ. ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ತವರ್ಮನೆಯೆನಿಸುವ ಸುಂದರ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ನೆಲಸಮ ಮಾಡಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಅವುಗಳ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಮಸೀದೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು ಸುಂದರ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಛಿನ್ನ ವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಈಡಾಡಿದರು. ಹಿಂದೂ ಜನರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮವನ್ನಾಚರಿಸುವದು ತುಡುಗಾಯಿತು. ಫಿರೋಜ ತುಘಲಖನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಘಟಿಸಿದ ಒಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದರೆ ಅಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಲಾರದು. ಅದರಿಂದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಸ್ಥಿತಿಯು ಹೇಗೆ

ಅಸಹಾಯವಾಗಿತ್ತೆಂಬದರ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗುವದು. ಫಿರೋಜನಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ವಾಂಸ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿದ್ದನು. ಅವನು ಒಳ್ಳೆ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠನೂ, ಸಾತ್ವಿಕನೂ, ಸಾಧವೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಹಿಂದು ಜನರು ಮೂರ್ತಿ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಫಿರೋಜನ ಕಟ್ಟಿಪಣಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮೂರ್ತಿಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ನೀತಿಮತಿ ಆತಭಕ್ತನೂ, ಸಾತ್ವಿಕನೂ ಆದುದರಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ, ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರೂ ಅವನ ಭಕ್ತರಾದರು. ಬರಬರುತ್ತ ಆತನು ಬಾನಶಹನ ಕಿವಿಗೆ ತಲಪಿತು ಕೂಡಲೆ ಬಾದಶಹನು ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದು ತರಿಸಿ, ದೊಡ್ಡ ದೊಂದು ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ರಾಶಿ ಹಾಕಿಸಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಅವನನ್ನು ಕೈಕಾಲು ಕಟ್ಟಿ ಜಲ್ಲಿಸಿ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿಸಿದನು. ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಆ ದಾರುಣದಳ್ಳುರಿಯು ಜ್ವಾಲೆಗಳು ಆ ಬಡ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಸ್ವಾಹಾಕರಿಸಿದವು. ಫಿರೋಜಕಛಲಖನು ದಯಾಳುವೂ ಪ್ರಜಾವತ್ಸಲನೂ ಎಂದು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯುಂಟು. ಇಂಥವನೇ ಹೀಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದಮೇಲೆ ಮಹಮ್ಮದ ತುಘಲಖನಂಥ ರಾಕ್ಷಸಾಧವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಅವಸ್ಥೆಯು ಏನಾಗಿದ್ದಿತೆಂಬದನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದು. ಮಹಮ್ಮದನಂಥ ಮೂರ್ಖನೂ, ನೀಚನೂ, ಕ್ರೂರನೂ ಆದ ಸುಲ್ತಾನನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಆಳಿಕೆಯು ಆರಂಭಿಸಿದೊಡನೆ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಆಕಾಶವೇ ಹರಿದು ಬಿದ್ದಂತಾಯಿತು. ತನ್ನ ಅಂಣನ ಮಗನಾದ ಬಹಾಲ್‌ದೀನನ ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೊಂದು ಅವರ ಮಾಂಸವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ತಿನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿದ ರಾಕ್ಷಸನಿವನು.

ಮೊದಲೇ ದಾರುಣವಾದ ಭಾರತೀಯರ ಅವಸ್ಥೆಯು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಹಾಕಾರವೆದ್ದಿತು. ಭಾರತೀಯರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೂ ಧರ್ಮವೂ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೂ ಗತಕಾಲದ ಸಂಗತಿಗಳೋ ಎನ್ನೋ ಎಂಬುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಬಂದೊದಗಿತು. ಅದರ ದೇವರು ದೊಡ್ಡವನು. ಅವನ ಲೀಲೆಯು ಅಗಾಧವಾದದ್ದು. ಇಂಥ ಸಂಕಟಮಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಭರತಖಂಡದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಬೀಜವು ಮೊಳೆಯಿತು. ಉತ್ತರದೇಶವು ಮುಸಲ್ಮಾನರೊಡನೆ

ಹೋರಾಡಿ ದಣಿದು ನಿವಾರಣವಾದಂತಾಗಿದ್ದರೂ, ದಕ್ಷಿಣದೇಶವು ಆ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಮುಟ್ಟಿದ್ದಿಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶವು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಕೈವಶವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರ ಪ್ರತೀಕಾರಶಕ್ತಿಯು ನಷ್ಟವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಜುಲುಮೆಯಿಂದ ಸಂತ್ರಸ್ತರಾದ ಜನರಿಗೆ ನಾಯಕನು ಮಾತ್ರ ಬೇಕಾಗಿದ್ದನು. ಈ ಕಾಲಕ್ಕುಚಿತವಾದ ನಾಯಕನೂ ದೊರೆತನು ವಿವ್ಯಾಠಣ್ಯನೂ, ಹುಕ್ಕನೂ ಬುಕ್ಕನೂ ಮುಂದುವರೆದು ಕನ್ನಡಿಗರನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ, ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ಅನುಗೊಳಿಸಿ ವೈದಿಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಟ್ಟಡದ ಅಸ್ತಿವಾರವನ್ನು ಹಾಕಿದರು.

ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಉಪಟಳಕ್ಕೆ ಜನರೆಲ್ಲರು ರೊಚ್ಚಿಗೆದ್ದರೂ ಅಸಹಾಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ, ಕಿಂಕರ್ತವ್ಯಮೂಢರಾಗಿ ದ್ದಾರೆ. ಸರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಅತ್ಯಂತ ನಿರಾಶವಾಯುವಾಗಿದೆ ದೇಶವು ಇಂಥ ದಾರಿಣಿ ಸಂಕಟಕ್ಕೊಳಗಾದ ಸೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಜನರಾಗೊಂದು ಅಶೆಯ ಕಿಣವು ಅನೇಗುಂದಿಯ ಹತ್ತರ ದೈಗೋಚರವಾಯಿತು ವರ್ಷಾನುವರ್ಷಗಳಿಂದ ಅವರ್ಷಣವಾಗಿ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಒನ್ನನ್ನಗತಿರಾಗಿ ಮೃತಪ್ರಾಯರಾದ ಸೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೊಂದು ಶುಭ್ರವಾದ ಆಗಸದಲ್ಲಿ ಸಜಲ ವೇಳು ಶಕಲವು ಕಂಡು, ಅವರ ಬದಕುವೆ ಅಶೆಯನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುವಂತೆ, ಮೃತಪ್ರಾಯರಾದ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ನಿರಾಶಾಮಯವಾದ ಆಗಸದಲ್ಲಿ ಅಶೆಯ ಮೇಘರಕಲವೊಂದು ಕಂಡು ಅವರನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿತು. ಜನರ ದೃಷ್ಟಿಗಳೆಲ್ಲ ಅದರಡೆಗೆ ನೆಟ್ಟವು. ಭಾರತೀಯರು ಇನ್ನು ಬದಕುವೆ ಅಶೆಯುಂಟೆಂದು ಆನಂದಭರಿತರಾದರು. ಆ ಅಶೆಯ ಮೇಳು ಶಕಲವು ಕರಿ ಮಾಯಗವಾಗದೆ, ಜಲಪ್ರಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣಾಪಧದಷ್ಟು ಬೆಳೆದು, ಮನದಣಿವಂತೆ ಅವ್ಯುತವನ್ನು ವರ್ಷಿಸಿ, ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಜೀವನಕಳೆಯನ್ನು ತುಂಬಿ, ಅವರಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಭಾರತೀಯತ್ವವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು.

ಗುಡ್ಡದ ಸುಮಾರಕ್ಕೂ ಮತ್ತೂ ಆ ಮೊದಲು ಭರತಖಂಡದ ಸ್ಥಿತಿಯು ಹೀಗಿತ್ತೆಂಬದನ್ನು ನಾವು ಎಣಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಅದರ ಮೇಲಿಂದ ವಿವ್ಯಾಠಣ್ಯನೂ, ಹರಿಹರನೂ ಮತ್ತು ಅವರ ತಮ್ಮಂದಿರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾನವು ಭರತಖಂಡದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಏನೆಂಬುದು ತಿಳಿಯುವಂತಿದೆ.

ದಕ್ಷಿಣದೇಶದ ಮೇಲಿನ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಭಿಯೋಗಗಳನ್ನೂ, ಆಘಾತಗಳನ್ನೂ ತಡೆಯಲು ೨೫೦ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಒಂದು ಅಭೇದ್ಯವಾದ ಗೋಡೆಯಂತಿತ್ತು. ಇದರಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು, ವೈದಿಕಧರ್ಮವೂ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆದವು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸಂಗ್ರಾಮವನ್ನು ವಿಜಯನಗರದವರು ೨೫೦ ವರುಷ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಸಾಗಿಸಿದರು. ಭರತಖಂಡದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಮೇಲೆ ಆಘಾತಗಳಾಗದಂತೆ ಆಗಲೇ ೩೦೦—೪೦೦ ವರುಷಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಗುನೇಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದ ವರೆಗೂ ಉತ್ತರ ಹಿಂದು ಸ್ಥಾನವು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಘಾತಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಿತು. ಅದು ಹೋರಾಡಿ ದಣಿದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪತಾಕೆಯನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದನೆನ್ನಡೆಗಲಿಗಳು ಅದನ್ನೆವೆಚೆ ಸಂಗ್ರಾಮವನ್ನು ಮುಂದೆ ಹಾಗೆ ಸಾಗಿಸದಿದ್ದರೆ, ಭರತಖಂಡದ ಅವಸ್ಥೆಯು ಈಗ್ಯೆ ಏನಾಗುತ್ತಿತ್ತು? ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೆ ಒಂದೊಂದಿಗಾದ ಮಹತ್ಸಂಕಟದ ಶೃಂಗವನ್ನೊಡೆದು, ವಿವ್ಯಾಠಣ್ಯರೂ, ಹರಿಹರರೂ ಮತ್ತು ಅವರ ತಮ್ಮಂದಿರು ಮುಂದಾಗಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಒಗೆದ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ರಣದಲ್ಲಿ ಎದೆಟ್ಟು ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಜೈತನ್ಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಅವರ ಗಂಡುಗಲಿತನವನ್ನು ಒರೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿ ಭಾರತೀಯರ ಮಾರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದು, ಕನ್ನಡಿಗರಾದರೂ ಮೆಯ್ಯೆಗೆಯದೆ, ತಮ್ಮಚೊಕ್ಕಾದ ಶೌರ್ಯ ಧೈರ್ಯಾದಿಗಳೊಡನೆ ಸತತವಾಗಿ ೨೫೦ ವರುಷ ಅರ್ಯವೀರರಿಗೆ ಲೋಭಿಸುವಂತೆ ಹೋರಾಡಿ ಭಾರತೀಯರ ಜೀವನಶಕ್ತಿಯು ದುರ್ದಮಾನೀಯವೆಂದು, ಕಿಂಬುಕನಾ, ಅಮರನೆಂದು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಾರಿದರು. ಮರಾಟರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಶಿವಭೈರವೆತೆಗೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೂ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಿಂದಲೇ, ದೊರೆತು. ಕನ್ನಡಿಗರ ಹೋರಾಟದ ಗುಟ್ಟನ್ನೊಡೆದು ಅವರು ದಣಿದು ಕೆಳಗಿಟ್ಟ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪತಾಕೆಯನ್ನು ಮೇಲೆಕ್ಕಿತ್ತಿ ಭರತಖಂಡದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದ ರಣಭೀರಿಯನ್ನು ನವಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಾರಿಸಿ, ಆ ಸಂಗ್ರಾಮವನ್ನು ೧೮೧೮ ರ ವರೆಗೂ ಸಾಗಿಸುವಂತೆ ಮರಾಟರಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿದನು. ಮರಾಟರು ದಣಿದೊಡನೆ ಉತ್ತರ ದೇಶೀಯರು ತಮ್ಮ ಉತ್ತರ

ದಾಯಿತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದು, ೧೫೫೭ರ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ರಣದಲ್ಲಿ
ಳಿದರು. ಆದರೆ ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ
ಯಶದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ ಇಡೀ ದೇಶವು ಶೃಂಗುಲಾಬದ್ಧ
ವಾಯಿತು. ೧೮೮೭ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಭೆಯು ಸ್ಥಾಪನ
ವಾಗಿ ಕೆಳಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪುನರವಿ ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತ
ಲ್ಪಟ್ಟು ರಾಷ್ಟ್ರವು ಹುಟ್ಟಿಹೋದಂತೆ ಆಯಾಯಿತು.

ಹೀಗೆ ೧೦೦೦ರಲ್ಲಿ ಘಟನಾನುಹುತವಾದ ಆಭಿಯೋ
ಗದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಇದುವರೆಗೂ ಆವ್ಯಾಹತವಾಗಿ
ನಡೆದ ಭರತಖಂಡದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಮಹಾಯುದ್ಧ
ವಿರು ಈ ಸುದೀರ್ಘವಾದ ಯೋರಾಟದಲ್ಲಿ ವಿಜಯ
ನಗರದ ಕನ್ನಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಅವಿರ
ತವಾಗಿ ಹೋರಾಡಿ ಭಾರತೀಯರ ಭಾರತೀಯತ್ವವನ್ನು
ಸಂರಕ್ಷಿಸಿತು. ಇದರ ಮೇಲಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ
ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಭರತಖಂಡದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಎಂಥ
ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು.
ನೈದಿಕ ಧರ್ಮವನ್ನು ಆಸಿದವರು ವಿಜಯನಗರದವರು
ಭರತಖಂಡದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದವರು
ವಿಜಯನಗರದವರು ಅಂತೆಯೇ ಭರತಖಂಡದ ಇತಿ
ಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸ್ಥಾನವು ನಿಸ್ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿದೆ.

ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಸ್ಥಾಪನವಾದಂದಿ
ನಿಂದ ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಹೊಸಮನ್ವಂತರವೇ ಆರಂಭ
ವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಸಮಯಕ್ಕುಚಿತವಾಗಿ,
ಸ್ವತ್ವವನ್ನು ಕಾಯಿದುಕೊಂಡು, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ
ನೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಸಮಾಜವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಧರ್ಮ
ದಲ್ಲಿಯೂ, ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಭರತಖಂಡವು
ನವನವನವಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ನವತಾರುಣ್ಯದ
ಹೊಸಹುರುಪಿನಿಂದ ಹೋರಾಡಲು ಆಣಿಯಾದು
ದರಿಂದಲೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಸಂಗ್ರಾಮವನ್ನು ೨೧೦

ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ನಡೆಯಿಸಲು ಶಕ್ತವಾಯಿತು.
ಒಳಜಗಳಗಳನ್ನು ಬದಿಗಿಟ್ಟು, ಜಾತಿ ಜಾತಿಗಳೊಳ
ಗಿನ ದುರಭಿಮಾನಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ, ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು
ಒಪ್ಪಿ, ಹಿಂದೂಸಮಾಜವೆಲ್ಲವೂ ರಾಷ್ಟ್ರ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ
ಒಮ್ಮನಿಸಿನಿಂದ ಒಂದಾಗಿ ಸುಸಂಘಟಿತ ಪ್ರತೀಕಾರ
ವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು ಇದೇ ಮೊದಲು. ಪ್ರಸಂಗವು
ಆತ್ಯಂತ ಗಂಭೀರವಾಗಿತ್ತು. ಹಿಂದು ಸಮಾಜದ ವಿವಿ
ಧಾಂಗಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ, ಒಮ್ಮೊಗದಿಂದ
ಪ್ರತೀಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗಲೇ ಬಂದೊದಗಿದ
ಆಸತ್ತು ದೂರಾಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಸಂಘರಕ್ರಿಯೆ
ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಬಲಾಢ್ಯವಾದ
ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಸತ್ತೆಯು ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು.
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯನು, ಹುಕ್ಕನು, ಬುಕ್ಕನು ಈ ಕಠಿಣವಾದ
ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿತೋರಿಸಿದರು. ವಿಜಯನಗರ
ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಹಿಂದಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದ
ದಾಯವಿದು. ವಿಜಯನಗರದವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರವು
ನಖಶಿಖಾಂತ ಜೈತನ್ಯದಿಂದಲೂ, ಜೀವನಸಾಮರ್ಥ್ಯ
ದಿಂದಲೂ, ತುಂಬಿತುಳುಕುತ್ತಲಿತ್ತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ
ಮಹಾಯೋಧರು ನಿರ್ಮಾಣರಾದರೊಬ್ಬರೇ ಅಲ್ಲ;
ಮಹಾ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳೂ, ರಾಜಕಾರಣಿಗಳೂ, ಕವಿ
ಗಳೂ ಕಲಾಕೋವಿದರನೇಕರೂ ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ
ಆಗಿಹೋದರು.

ಎಂಟು ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾ
ಸವು ಭರತಖಂಡದ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ನಿಗದಿತವಾಗಿ
ಅದರ ಒಂದು ಆತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಅಂಗವಾಗಿದೆ.
ಅದನ್ನು ಲಿದರೆ ಭರತಖಂಡದ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಪುರ್ಣತೆ
ಯಿಲ್ಲ.

“ ಜಯ ಭುವನೇಶ್ವರ ”

KARNATAKA

ARCHITECTURE & SCULPTURE.

ಕರ್ನಾಟಕ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಮಾದರಿಗಳು.

ವಿಜಯನಗರದ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

[ಲೇಖಕರು:—ಶ್ರೀ. ಆರ್. ಎನ್. ಸಾಲೆತ್ತೂರ, ಎಂ. ಎ. ಮುಂಬಯಿ.]

ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಕಲಾಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದ ಲೇಖಕರು ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅರಿತುಕೊಂಡು ಬರೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಡಾ. ಎ. ಕೆ. ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ, ಎಂ. ಈ. ಬ. ಹಾವೇಲಿ ಮುಂತಾದ ಕಲಾಚಿಕ್ಕಿತ್ಸಕರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪದ್ಧತಿಯ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೆ ಸಂಯಾದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಆ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟಪದ್ಧತಿಯ ಅರ್ಥವೇ ಅವರಿಗೆ ಆಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಡಾ. ವ್ಲಿನ್ಸೆಂಟ್‌ಸಿಡ್ಧಾರು ಅದು ತೀರ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿರುವದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅನಂತಾಳ್ವಾರ್ ಮತ್ತು ರೀ ಎಂಬವರು ವಿಜಯನಗರದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ಬೊಟ್ಟುಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವಷ್ಟು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವುಳ್ಳದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವ ಸಾಹಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. (1) ಈ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೆ ಯಾವತರದ ಆಧಾರಗಳೂ ದೊರೆಯಲಾರವು.

ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಪೋಷಿಸಿ ಆಭಿವೃದ್ಧಿಸಿದ ಆ ಪದ್ಧತಿಯ ಆವಶೇಷಗಳನ್ನು ಇನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವು ಒಡೆದು ಕಾಣುವಂತಹದು ಅದರ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಅದು ಜೋಳ, ಚಾಲುಕ್ಯ, ಪಲ್ಲವ, ಪಾಂಡ್ಯ, ಕದಂಬ ಮತ್ತು ಹೊಯ್ಸಳರ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವದೆಂಬುದು ಸಹಜವಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುವಂತಿದೆ.

ಇನ್ನು ಆ ಪದ್ಧತಿಯು ಆದಕೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಯಾವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು, ವಿಶೇಷತಃ ಹೊಯ್ಸಳ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅವ್ವರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತದೆಂಬುದೂ ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ವಿಜಯನಗರದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರು ಹೊಯ್ಸಳ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಕರ್ನಾಟಕಕುಲವೊಂದರಿಂದ ಬಂದವರೆಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಂಗತಿಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರು

ಹೊಯ್ಸಳರ ಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು ಕಾದುಕೊಂಡು ಬಂದರು; ಹೊಯ್ಸಳರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನೇ ಉಳಿಯಗೊಟ್ಟರು; ಹೊಯ್ಸಳರ ಜನ್ಮಸ್ಥಳವಾದ ಸೊಸೆ ಪೂರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. (2) ಆದರೂ ವಿಜಯನಗರದರಾಯರು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಹೊಯ್ಸಳರಿಂದ ಎತ್ತಲಿಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣದೊಳಗಿನ ಮತ್ತಾವ ಮನೆತನದವರಿಂದಂತೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.

ಇಷ್ಟೊಂದು ಮಾತು ಲಕ್ಷದಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ಒಂದು ಹೊಸ ಪದ್ಧತಿಯದೇ ಆಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಅದರ ಅದು ಸಂಗ್ರಾಹಕವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಹಳೆಯ ಯಾವುದೇ ಪದ್ಧತಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಅದು ಹೊಸತು. ಮತ್ತು ಆಗ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪದ್ಧತಿಗಳೊಳಗಿನ ಪುನಃ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತೆಂದು ಅದು ಸಂಗ್ರಾಹಕವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು.

ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಲಾಕೋವಿದರಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಿತ್ತದರಿಂದ ಒಂದು ನವೀನವಾದ ಹೊಸ ಪದ್ಧತಿಯ ನಿರ್ಮಿತಿಯು ತಿಳಿಯದಲೇ ಆಗಿರಬಹುದು. ಅವರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದೊಳಗಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೂರವಿರುವ ದೇಶಗಳಿಂದ ನಿಷ್ಣಾತ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ಹೊಸತರದ ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣದ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಅವಕಾಶವು ದೊರೆಯಿತು. ಯಾವ ಯಾವ ದೇಶದಿಂದ ನಿಷ್ಣಾತ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಬಂದಿದ್ದರೆಂಬುದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಬಾರದಂತಿದ್ದರೂ, ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯರು ಕಲಾಕೋವಿದರಿಗೆ ಉದಾರ ಆಶ್ರಯವನ್ನೀಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದ ವಿಷಯ. ಹೀಗಾಗಿ ರಾಜ

(1) Anantalwar Rea- Indian Architecture III, Part II, P. 240.

(2) Cf Saletores, social and political life in the Vijayanagar Empire I pp.33-39.

ಧಾನಿಯಾದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಯಾವ ತರದ ಕಟ್ಟಡಗಳು ದೊರೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದುವೋ ಅಂಥವೇ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಅವರ ಮಾಂಡಲೀಕರಿಂದ, ಸರದಾರರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಜಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನು? ವಿಜಯ ನಗರದ ಅರಸರು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ನವಾನೆಯ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹವಣಿಸಿದ ರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹೊಯ್ಸಳರಂತೆ ಅವರು ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರದ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅದ ರಂತೆಗುಂಪುಗುಂಪಾಗಿ ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸ ವ ಹೊಯ್ಸಳರ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ ಅವರು ಅನು ಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. [3]

ವಿಜಯನಗರದೊಳಗಿನ ಸಂಣದಾದ ವಿಷ್ಣುಪಾದ ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು ವಿಜಯನಗರ ದವರು ಮೊದಲು ಮೊದಲು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ದೇವಸ್ಥಾನ ಗಳಲ್ಲಿ ಅದೊಂದು ಅದನ್ನವಲೋಕಿಸಿದರೆ ಮೇಲಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಸುಸ್ಥಿಯು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿರುವ ರೈ ನಾನಾ (ರಾಣಿವಾಸ) ದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆರುವ ರಂಗನಾಥ ದೇವಸ್ಥಾನದಂತೆ ಅದು ಚಚ್ಚಾಕಾಗಿರುವದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಮಾತಂಗ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ರುವ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಚಚ್ಚಾಕಾದ ಮಂಟಪ ಗಳಿರುವವು. ದಿನೆಯ ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಕಾಲದಿಂದೀಚೆಗೆ ಮಾತಂಗ ಪರ್ವತವು ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪ ಡಹತ್ತಿತು. ಅಂತೆಯೇ ಅಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು ಮಂಟಪಗಳು ಕಟ್ಟಲಾದುವು. [4]

ಸಾಸಿವೆ ಕಾಳುಮಂಡವಂತೆ ಈ ಚಿಕ್ಕವಂಡಪವು ಸದ್ವು ಮುದ್ದಾಗಿ, ಕೆರಕು ಬರಕಾಗಿ ತೋರಿದರೂ ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದ ದೇವಸ್ಥಾನ ಕಟ್ಟಡದ ಮೊದಲಿನ ಮಾದರಿಯಿಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಅದ ರಿಂದ ಮುಂದೆ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಕಟ್ಟಡದ ಕಲ್ಪನೆಯು ಹಬ್ಬಿತು. ಈ ಚಚ್ಚಾಕಾದ ಕಟ್ಟಡದ ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಯ ಭಾಗವು ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಪ್ರಸನ್ನ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ, ಅದರಂತೆ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಠ್ಠಲಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ

ಕಾಣಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರಾಕಾರವನ್ನು ಕಾಯುವದನ್ನು ಪಲ್ಲವ ಮತ್ತು ಚಾಲುಕ್ಯರ ದೇವ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅವರೆ ಹೊಯ್ಸಳ ಪದ್ಧತಿ ಯ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಕಂಡುಬರುವದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ಕಾಯುವಲ್ಲಿಯೂ ಬರಬರುತ್ತ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು ವಿಠ್ಠಲ ಸ್ವಾಮಿಯ ಗುಡಿ ಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂತೆ ಶುಕನಾಸಿ ಮತ್ತು ಗರ್ಭಗುಡಿ ಯಕೆಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಳಗಿನ ಥರದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರದಕ್ಷಿ ಣೆಯು ಇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅಂದರೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಯ ಭಾಗ ದಕೆಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರದಮೇಲೆ ಶುಕನಾಸಿ ಹಾಗು ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಭಾಗಗಳಿದ್ದವು. ಕೆಲವೊಂದುಕಡೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಯ ಭಾಗವು, ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳ ಗುಡಿಗಳೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಮಾವಿಷ್ಟವಾಗುವಂತೆ ವಿಸ್ತಾರವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವದು ವಿಠ್ಠಲ ಸ್ವಾಮಿಯ ಗುಡಿಯ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾ ಪ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಸುಂದರವಾದ ಕಲ್ಲಿನ ರಥವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಅದು ಬೇರೊಂದು ಗುಡಿಯೇ ಆಗಿದೆ ಇದೇ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಮಾಂಡಲೀಕರಾದರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಿದರು ಮಧುರೆಯಲ್ಲಿ ತಿರುಮಲ ನಾಯಕ ನಿಂದಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರೀ ಸುಂದರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಣ್ಣ ಗುಡಿಗಳುಂಟು. ಒಂದು, ದೊಡ್ಡ ದೇವಾ ಲಯದ ಎದುರಿಗೆ, ಮತ್ತೊಂದು, ಅವರ ಎಡಕ್ಕೆ. [5] ಈ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಯ ಭಾಗವು ಅಚ್ಚಾದಿಸಲ್ಪ ಟ್ಟಂತೆಯೂ ಕಂಡುಬರುವದು. ಕೊನೆಯ ರಾಜಧಾನಿ ಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ವೆನಗೊಂಡಿಯ ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲೂ ಇದರಂತೆಯೇ ಇದೆ. ಬರಬರುತ್ತ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಯ ಸುತ್ತಲೂ, ಪ್ರಾಕಾರಗಳು, ಶುಕನಾಸಿ ಹಾಗೂ ನವರಂಗಗಳೂ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದವು ಕೆಲವು ಕಡೆಗೆ ವಿಜಯನಗರದ ಕೃಷ್ಣನ ಗುಡಿದ್ದಂತೆ, ಗರ್ಭ ಗೃಹ, ಶುಕನಾಸಿ ಮತ್ತು ನವರಂಗಗಳಷ್ಟೇ ಇರುವವು. ಅದರ ಅಚ್ಚುತರಾಯನ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹೊಸಮಾರ್ಪಾಟು ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರ ದೊಳಗಿನ ಈ ಗುಡಿಗೆ ಎರಡು ಪ್ರಾಕಾರಗಳಿರುವವು.

(3) Narasihacharya, Architecture Sculpture in Mysore I plate 1.

(4) E. C. 5 P. P. 256 (5) Fergusson and Burgess, History of Indian and Eastern Architecture I, P. 391 Fig 229.

ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಾಕಾರಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ ಒಂದು ಮಹಾದ್ವಾರವು ಹತ್ತುವದು. ಆ ದ್ವಾರದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಭವ್ಯವಾದ ಗೋಪುರವಿರುವದು. ಆ ಗೋಪುರವು ಗರ್ಭಗೃಹದ ಮೇಲಿನ ವಿಮಾನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬಲು ಎತ್ತರವೂ ಭವ್ಯವೂ ಆಗಿರುವದು. ದಕ್ಷಿಣ ದ್ವಾರದ ಮೇಲಿರುವ ಗೋಪುರವು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಣದಾಗಿರುವದು. ವಿಜಯನಗರದ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ನಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಪ್ರವೇಶ ದಾರಿಗಳಿರುವವು. ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಾಕಾರದೊಳಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಹಿಂಬದಿಯ ನಿಟ್ಟನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ನಿಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರಗಳಿರುವವು. ಒಟ್ಟಾರೆ ವಿಜಯನಗರದ ದೇವಸ್ಥಾನವೆಂದರೆ, ಮೊದಲಿನ ಮಹಾದ್ವಾರದ ಮೇಲೆ ಭವ್ಯ ಹಾಗೂ ಎತ್ತರವಾದ ಗೋಪುರ, ಗರ್ಭಗೃಹ, ಶುಕನಾಸಿ, ನವರಂಗ ಮತ್ತು ಅರ್ಧಮಂಡಪ. ಎಲ್ಲವುಗಳ ಮೇಲೂ ಅಚ್ಚಾದನ. ಜೋಳಸದೃಶಿಗೂ ವಿಜಯನಗರದ ಪದ್ಧತಿಗೂ ಇರುವ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ವಿಜಯನಗರದ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಗೃಹದ ವಿಮಾನವು ಸಣ್ಣದಾಗಿದ್ದು ಮಹಾದ್ವಾರದ ಮೇಲೆ ಭವ್ಯವಾದ ಗೋಪುರವಿರುವವು.

ಈ ರೀತಿನೆಲಗಟ್ಟು ಸಿದ್ಧವಾದಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಡವು ಮೆಟ್ಟು ಮೆಟ್ಟಲಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕೆಳಗೆ ಪೋರ್ತುಗೀಜರು ತಮ್ಮ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಮಾರಲಿಕ್ಕೆ ತಂದವರೆಂದಿದ್ದು ಶೃಂಗವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಕೆತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಕೆತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಹೊಸಪದ್ಧತಿಯೇ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಿತು. ಇದರಿಂದ ವಿಜಯನಗರದವರ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದ್ವಾರದ ಬಳಿ ಇಲ್ಲವೆ ಗಿಳಿಗಳ ಸಾಲು ಕೆತ್ತಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು ಹಳೇಬೀಡಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಹೊಯ್ಸಳ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಗಳನ್ನೇರಿದ ರಾವುತರ ಚಿತ್ರಗಳು ತೆಗೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಇದಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸ. ಚೈತನ್ಯದ ದ್ಯೋತಕವಾದ ಕಮಲದ ಕೆತ್ತಿಗೆಯು ಅದರ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ; ಅದಕ್ಕೂ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ಥಳ ಬಿಟ್ಟು ಬುಡ ಮೇಲಾದ ಕಮಲದ ಕೆತ್ತಿಗೆಯು. ಅದಕ್ಕೆ ವೇದಿಗಾಯ ಎಂತಲೂ ಅನ್ನುವರು.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕೆತ್ತಿಗೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಎತ್ತರದ ಗದ್ದುಗೆಯ ಮೇಲೆ ಕಂಬಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವರು.

ಮಾತಂಗ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ, ಮೊದಲು ಮೊದಲಿನ ದೇವಸ್ಥಾನದೊಳಗಿನ ಕಂಬಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅವು ತೀರ ಸಾದಾ ಮತ್ತು ಚಚ್ಚಾಕಾಗಿರುವವು. ಆದರೆ ಬರ ಬರುತ್ತ ಕೆತ್ತಿಗೆಯ ಕೆಲಸವು ಕುಸುರಿನದಾಗುತ್ತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಸೌಂದರ್ಯಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಸಿವೆಕಾಳು ಗಣೇಶಮಂಡಪದ ಹತ್ತರವಿರುವ ಸಣ್ಣ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿಯ ಕಂಬಗಳು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಚಚ್ಚಾಕಾಗಿ ಕೆಳದಂತೆ ತೋರುತ್ತವೆ. ಮುಂದೆ ಬರ ಬರುತ್ತ ಕಡಲೆಕಾಳು ಗಣೇಶನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿಯಂತೆ ಆ ಕಂಬಗಳಮೇಲೆ ಹಾವಿನ ಹೆಡೆಯ ಆಕಾರದ ಕೆತ್ತಿಗೆಗಳೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ಬರಹತ್ತಿದವು. ಅದಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ, ಹಜಾರರಾಮನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವಂತೆ, ಕಂಬಗಳಿಗೆ ಸುಂದರವಾದ ಅಶ್ವಪಾದ ಇಲ್ಲವೆ ಗದ್ದುಗೆಗಳೂ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಕಂಬಗಳ ತಲೆಯಮೇಲೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಅರಳಿದ ಕಮಲಗಳು ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟವು. ವಿಜಯನಗರದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದಿರುವ ಈ ಕಮಲವೆಂದರೆ ಅಮರವಾದ ಅತ್ಯುತ್ಕಮಲದ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಇದರ ಸೊಬಗನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವೆಲ್ಲೂರದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಂಡಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಮುಂದೆ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ. ಅಚ್ಯುತರಾಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಕಂಬಗಳ ಆಕಾರವು ಇಮ್ಮೂಯಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೂ ಮೊದಲಿನ ಕಾಲದ ಈ ಆಕಾರದ ಕಂಬಗಳು ತಿಗುವದಿಲ್ಲ ಮೊದಲು ಕಂಬಗಳಮೇಲೆ ಕುದುರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿರುವ ರಾವುತರು, ಇಲ್ಲವೆ ದೊಳ್ಳು ಬಾರಿಸುವ ಇಲ್ಲವೆ ನರ್ತಕಿಯರ ಆಕೃತಿಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ತರದ ಕಂಬಗಳು ಸುದೈವದಿಂದ ಇನ್ನೂ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅರಳಿದ ಕಮಲದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲವೆ ಆ ಕಂಬಗಳ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಗಟ್ಟಿನ ಭದ್ರವು ನಿಂತಿರುವದು. ಇದಾದರೂ ಬರ ಬರುತ್ತ ಸೌಂದರ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದ ಎಲ್ಲೋರಲ್ಲಿಯ ಚಪ್ಪರವನ್ನೂ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುವಂತಹದಾಗಿತ್ತು. ತುಟಿಯ ಆಕಾರದಂತಿರುವ ಚಪ್ಪರದ ಮುಂಭಾಗವು ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅದು

ವಿಟ್ಟಲಸ್ವಾಮಿ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನೋಡಲು ಸಿಗುವಂತಿದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಪರಮಾನುಭವಿಯು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಆಯಿತು. ಮೇಲ್ಗಟ್ಟಿನ ಭವ್ಯರವ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಳಭಾಗದೊಳಗೆ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಹಂಸನೊಡಲಾದವುಗಳ ಕೆತ್ತಿಗೆಗಳಿರುವವು. ಕೆಲ ಕೆಲವು ಕಡೆ ವಿಜಯನಗರದ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡ್ಯಕಾಲದ ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರದ ಕೆತ್ತಿಗೆಗಳೂ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಚಪ್ಪರದ ಇಬ್ಬದಿಗೂ ಮೂರು ರೆಕ್ಕೆಗಳುಳ್ಳ ಒಂದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಒಂದು ದೊಡ್ಡದಾದ ಕೆತ್ತಿಗೆಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಿಗೆ ಉಂಗುರಗಳಂತೆ ಕಲ್ಲಿನ ಬಳೆಗಳು ತೂಗ ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ದೀಪಗಳನ್ನು ಇಳೆಬಿಡುವದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ವಿರ್ವಾಡು ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ಬುದ್ಧರಚೈತ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ವಿಜಯನಗರದ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಚಪ್ಪರದ ಮೇಲೆ ಕುಡುಗಳು ಇಲ್ಲವೆ ಮಾಡುಗಳು ರಚಿತವಾಗಿದ್ದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ದೇವತಾ ವಿಗ್ರಹಗಳಿದ್ದವು. ನಮ್ಮ ದುರ್ಯ್ಯವದಿಂದ ಅವು ನಾಶ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ವಿಟ್ಟಲಸ್ವಾಮಿಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಗುರುತು ಸಿಗಬಹುದು ಇದು ಜೋಳರಪದ್ಧತಿ ತಂಜಾವರದೊಳಗಿನ ದೊಡ್ಡ ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ತಿಳಿದು ಬರುವದು. (6) ಇದೇ ಪದ್ಧತಿ

ಯನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೇಳಬಿಡುವ ಮತ್ತು ದ್ವಾರಸಮುದ್ರದ ಹೊಯ್ಸಳರು ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಮಹಾಮಲ್ಲಾ ಪುರಮಾದೊಳಗಿನ ಭೀಮರಥದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಕುಡು ಇಲ್ಲವೆ ಮಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪರಿಚಿತವಿರುವ ಮೂರ್ತಿಗಳೇ ಕಾಣುತ್ತಿವೆ.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಜಯನಗರದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಭವ್ಯ ಮತ್ತು ಎತ್ತರವಾದ ಗೋಪುರವು. ಮೇಲಣ ವರೆಗೂ ಅಲ್ಲಿ ನಡುವೆ ಬಾಗಿಲಗಳಿದ್ದು, ಕೆಲವೆಡೆ ಪಟ್ಟಾಭಿರಾಮನ ಗುಡಿದ್ದಂತೆ ತೀರ ಕೊನೆಗೆ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ಕೋಡಗಳುಳ್ಳ ಸ್ತೂಪವು ಕಲರದಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವದು. ಅದು ಗರ್ಭಗೃಹದ ವೇಲಿನ ಸುಂದರ ವಿಮಾನಕ್ಕಿಂತಲೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೂ ಅದನ್ನು ಮರೆಸುವಂತಹದೂ ಇರುವದು. ಇಂತಹ ಗೋಪುರಗಳೊಳಗೆ ಹಲವು ನಾಶವಂತನಾದ ಮಣ್ಣುಗಟ್ಟಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ವಾದುದಂಂದ ಬಿದ್ದು ಹೋಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಉಳಿದ ಹಲ ಕೆಲವು ಗೋಪುರಗಳು, ಯಾವ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭ್ಯಾಸಕನೂ ಮರೆಯಕೂಡದಂತೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಹೆಗ್ಗು ರುತಾಗಿ ಅದರ ಹೆಚ್ಚಳದ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಇನ್ನೂ ನಿಂತಿವೆ.

(6) Dubrenil, Archaeologie D'Sind L'Inde, fig. 45 & plate XXXVI.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಜೈನಧರ್ಮ

(ನ್ಯಾಯಾಚಾರ್ಯ ಕೆ. ಭುಜಬಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಸಂ. “ ಜೈನ-ಸಿದ್ಧಾಂತ-ಭಾಸ್ಕರ ”,)
ಆರಾ.

ಸನ್ ೧೩೨೭ ರಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದ ತುಗಲಕನು ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಮೂಲ ಸಾಶಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡನು. ಈ ಘಟನೆಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತೀಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಜ್ಯಗಳು ಎಚ್ಚತ್ತು ಅವು ಅವರು ವೀರ ಯೋಧರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದಾದುವು. ಈ ವೀರ ಯೋಧರು ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ರಾಜ್ಯ ವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ವಿಜಯನಗರವೇ ಇದರ ರಾಜ ಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಉತ್ತರ ವೀರರ ಹೆಸರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹರಿಹರ ಮತ್ತು ಬುಕ್ಕ. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸಹೋದರರು. ಈ ಸಹೋದರರು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮುಂಗುರುತ್ತಿದ್ದ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ತಡೆದು. ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದೀಯರು ಬಹಮನಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಗುಲಬರ್ಗವನ್ನು ಅವರ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡೇ ರಾಜ್ಯಗಳು ಪ್ರಧಾನ ವಾಗಿದ್ದು ಇವು ಸದಾ ಪರಸ್ಪರ ಕಾದಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಸುಮಾರು ಸನ್ ೧೪೮೧ ರಲ್ಲಿ ಬಹಮನಿ ರಾಜ್ಯವು ಬರಾರ, ಗೋಲಕುಂಡ, ಬಿಜಾಪುರ ಮೊದಲಾದ ಐದು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ವಿಜಯನಗರ ರಾಜರ ಕಾಲವು ಬಿಜಾಪುರದ ಆದಿಲ್ ಶಾಹರೊಡನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಐದೂ ಮಹಮ್ಮದಿ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ದ್ವೇಷವಿದ್ದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಯಃ ವಿಜಯನಗರವೇ ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ವಿಜಯಿಯಾಗು ತ್ತಿತ್ತು. ಕೊನೆಗೆ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ರಾಜರು ತಮ್ಮ ತಪ್ಪನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅವರು ಒಂದಾಗಿ ಸನ್ ೧೫೬೫ ರಲ್ಲಿ ತಾಳಿಕೋಟೆಯ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಬೇರನ್ನೇ ಕೆತ್ತಿದರು. ಮಹಮ್ಮದೀಯರು ವಿಜಯ ನಗರದ ಶಾಸಕನಾದ ರಾಮರಾಯನನ್ನು ಕೊಂದು ಅದರ ಸುಂದರ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ವಿಜಯನಗರ ವನ್ನೇ ವಿಧ್ವಂಸ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರು. ಇದು ವಿಜಯ

ನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತೇತಿಹಾಸವಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ವಿಷಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ. ವಿಜಯನಗರ ರಾಜವಂಶದಲ್ಲಿ ಬುಕ್ಕರಾಯ ಪ್ರಥಮನಿಗೆ ಜೈನಧರ್ಮವು ವಿಶೇಷ ಪಡೆಯಾಗಿದೆ. ಅದು ಅವನ ನಿಸ್ಸೀಮ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಎಂದೂ ಮರೆಯಲಾರದು. ಬುಕ್ಕರಾಯ ಪ್ರಥಮನು ತನ್ನ ಶಾಸನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೈನ ವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಛಾಂದ್ರದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಆಶಾಂತಿಯನ್ನು ದೊರ ಮಾಡಿ ಶಾಂತಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ತನ್ನ ಆಚಲವಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಬಿಚ್ಚಿ ತೋರಿಸಿದ ವನು. ಇವನು ಸರ್ವಧರ್ಮ ಸಮದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದ ನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದೊಂದೇ ಉದಾಹರಣೆಯು ಕರ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಉಪಲಬ್ಧ ಗುಣವು ಪ್ರತಿ ಯೊಬ್ಬ ಶಾಸಕನಲ್ಲಿರಬೇಕಾದುದು ಪರಮಾ ವಶ್ಯಕವಾದರೂ ಎಷ್ಟೋ ಮಂದಿ ಶಾಸಕರು ಅಂಥ ಭಕ್ತರಾಗಿ ಇದನ್ನು ಮರೆತು ಬಿಟ್ಟಿರುವುದುಂಟು. ಇರಲಿ. ಈ ಮಹತ್ವ ಪೂರ್ಣವಾದ ಸಂಧಿಯ ವಿವ ರವು ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿದೆ ವೈಷ್ಣವರು ಜೈನರ ಅಧಿ ಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಠಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದರು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಜೈನರು ರಾಜ (ಬುಕ್ಕ) ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡರು. ದೊರೆಯು ಜೈನರ ಕೈಯನ್ನು ವೈಷ್ಣವರ ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜೈನ ಮತ್ತು ವೈಷ್ಣವರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭೇದವು ಇಲ್ಲವೆಂದೂ, ಜೈನರಿಗೆ ಪೂರ್ವದಂತೆ ಮಂಚಮಹಾಪಾದ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲಶದ ಅಧಿಕಾರವು ಇದೆಯೆಂದೂ, ಜೈನ ದರ್ಶನದ ವೃದ್ಧಿ ಹ್ವಾಸಗಳನ್ನು ವೈಷ್ಣವರು ತಮ್ಮ ವೃದ್ಧಿಹ್ವಾಸ ಗಳನ್ನಾಗಿಯೇ ಭಾವಿಸಬೇಕೆಂದೂ, ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರು ಏತನ್ಮುಖಂಭಿ ಶಾಸನವನ್ನು ರಾಜ್ಯದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬಸ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರು ಇರುವವರೆಗೂ ವೈಷ್ಣವರು ಜೈನಧರ್ಮದ ರಕ್ಷಣ ವನ್ನು ಮಾಡುವರೆಂದೂ ಆದೇಶಮಾಡಿದನು. ಈ ವರ್ಣನೆಯು ಶ್ರವಣ ಬೆಳ್ಳೋಕದ ಸಂ. ೧೩೬

(೩೪೪) ನೆಯ ಶಕ. ೧೨೯೦ ರ ಶಿಲಾಲೇಖದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೇ ಅಲ್ಲ. ಉತ್ತರೇಖದಲ್ಲಿ ಜೈನರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನೆಯಿಂದ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಒಂದೊಂದು ಹಣ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಅದರಿಂದ ಶ್ರವಣ ಬೆಳ್ಳಿಗಳದ ದೇವ (ಮೂರ್ತಿ) ರ ರಕ್ಷಣೆಗೋಸ್ಕರ ವೈಷ್ಣವ ಅಂಗರಕ್ಷಕರು ಇಡಲ್ಪಡುವ ರೆಂದೂ ಶೇಷದ್ರವ್ಯವು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರದಿ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವ ದಿಂದೂ, ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸುವವನು ರಾಜ್ಯ ಸಂಘ ಸಮುದಾಯಗಳ ದ್ರೋಹಿಯೆಂದೂ ಬರೆದಿದೆ. ಬುಕ್ಕರಾಯನ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತವಾದ ಈ ಸಂಧಿಕಾರ್ಯದಿಂದ ಅವನು ವೈಷ್ಣವನಾಗಿದ್ದೂ ವರ್ಷಾರ್ಥಮತವಾದ ಲಂಬಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ನಾವು ಸುಲಭವಾಗಿ ಊಹಿಸ ಬಹುದಾಗಿದೆ. ವಿಜಯಾಗಿಯೂ ಅವನೊಬ್ಬ ಅದರ್ಶ ರಾಜನು.

ಸುಮಾರು ಶಕ ೧೩೩೨ನೆಯ ಶ್ರವಣ ಬೆಳ್ಳಿಗಳ ಸ್ಥಾನಂ. ೪೨೮ (೩೩೭) ನೆಯ ಶಿಲಾಲೇಖದಿಂದ ದೇವರಾಯ ಮಹಾರಾಯನ ರಾಣಿ ಭೀಮಾದೇವಿಯ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯಳಾಗಿದ್ದಳೆಂದೂ ಆಕೆಯು ಮಂಗಳಾಯಿ ಬಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶಂಕಿನಾಥ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಬಿಂಬ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ್ದಳೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ ಈ ದೇವರಾಯನು ಪ್ರಾಯಃ ಪ್ರಥಮ ದೇವರಾಯನಾಗಿರಬೇಕು. ಉತ್ತ ಭೀಮಾದೇವಿಯು ಜೈನ ಧರ್ಮಾವಲಂಬಿಯಾಗಿದ್ದಳೆಂದು ವಿದಿತವಾಗುವುದು. ಶ್ರವಣ ಬೆಳ್ಳಿಗಳದ ಶಕ. ೧೩೪೪ ನೆಯ ಲೇಖನಂ. ೮೨ (೨೫೩) ರಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ (ದ್ವಿತೀಯ) ನ ಗೌರವಾರ್ಥವಾದ ಇರುಗಸನಿಂದ ಶ್ರವಣ ಬೆಳ್ಳಿಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಭೂದಾನಾದಿಗಳು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುವು. ಇರುಗಸನು ದೇವರಾಯ ದ್ವಿತೀಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದನು. ಇವನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ಪಂಡಿತನು. ಉತ್ತ ಇರುಗಸನು “ ನಾನಾರ್ಥ ರತ್ನಮಾಲಾ ” ಎಂಬ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕೋಶವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವನು ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿಯೂ ಕುಂಭನಾಥ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಒಂದು ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿಸಿರುವನು.

ಹರಿಹರರಾಯ (ಸನ್ ೧೩೩೭-೧೩೫೦) ನು ತುಳು ಜೈನ ಅರಸರು ಸಂತಾನನಾರಂಭಾರ್ಥವಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಆಳಿಕೊಂಡು ಬರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಿ ಅವರ ಸ್ವಂತ ಆಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಉಂಟಾಗಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಈ ಆಸ್ತಿಗಳಿಗೆ ಕಂದಾಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಧಿಕಾರವಿತ್ತು. ಎರಡನೆಯ ಹರಿಹರ ರಾಯನು (೧೩೭೯-೧೪೦೪) ಕದರೆಮಂಜುನಾಥ ಕಾಂತಾವರ ಕಾಂತೀಶ್ವರ ಮೊದಲಾದ ಜಿನೇಶರ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಉಂಟಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಂತೆ ಮಾಡಬಿಡಿಯ ಗುರುಬಸದಿಗೂ ಉಂಟಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಶಕ ೧೩೭೯ ರ ಮೂಡ ಬಿದರೆಯ ಗುರು ಬಸದಿಯ ಒಂದು ಶಿಲಾಲೇಖದಿಂದ ದ್ವಿತೀಯ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಈ ಬಸದಿಗೆ ಭೂದಾನ ಬಿಟ್ಟಿರುವಂತೆ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. + ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೇವರಾಯ ದ್ವಿತೀಯ (ಸನ್ ೧೪೦೯-೧೪೫೧) ನು ಹಟ್ಟಂಗಡಿ ಚಂದ್ರನಾಥ ಬಸದಿ, ಮೂಡ ಬಿದರಿ ಹೊಸ ಬಸದಿ, ವಾರಂಗ ನೇಮಿ ನಾಥ ಬಸದಿ ಮೊದಲಾದ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲವು ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಉಂಟಾಗಿ ಬಿಟ್ಟ ವಿಷಯ ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಿಲಾಲೇಖಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಸನ್ ೧೪೩೧-೨೨ ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಕಳದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಭೈರವರಾಯನ ಮಗ ವೀರ ಪಾಂಡ್ಯನ ಕಾರ್ಕಳ ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸಿದನು. ಇದರ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಸಮಯ ೨ನೆಯ ದೇವರಾಯನು ಕಾರ್ಕಳಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ಆಗ ವೀರ ಪಾಂಡ್ಯನು ದೇವರಾಯನನ್ನು ರಾಜವೈಭವದಿಂದ ತನ್ನ ಗುರುಗಳ ಸಹಿತ ಎಲ್ಲಾ ಬಿರುದಾವಳಿಗಳೊಡನೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರ ಬಸದಿಬಿಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ವಿಜಯನಗರದ ಒಂದು ಶಾಸನದಿಂದ ದೇವರಾಯನು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಯ ಬಸದಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿಸಿದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. § ೨ನೆಯ ದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯವು ಬಹಳ ಉನ್ನತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇಟಲಿ ದೇಶದ ಪ್ರಯಾಣಿಕನಾದ ನಿ ಕೊ ಲೆ ಲೊ ಕೊಂಟಿ ಮತ್ತು

+ Inscriptions of the Madras Presidency Rangacharya Vol. II, S. K. p. 116
§ Hultzeh, South Indian Inscription Vol. I p. 166.

ಸರಸಿಯಾದೇಶದ ಅರಸ ಕಕ್ಕಲಿಯನ್ ಎಂಬವನ ರಾಯ ಭಾರಿಯಾದ ಅಬ್ದುಲ್ ರಜಾಕನೂ ಅನೆಯ ದೇವರಾಯನ ರಾಜವೈಭವವನ್ನು ಬಹಳ ಸುಂದರ ವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಯ ನಗರವು ೬೦ ಮೈಲಿ ಸುರಳಿಕೆಯುಳ್ಳ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣ ವಾಗಿತ್ತು. ದೇವರಾಯನು ರಾಜ್ಯವು ಕೃಷ್ಣಾನದಿ ಯಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಪಾರಿಯ ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದ ಎಲ್ಲಾ ಅರಸರಿಂದ ವಿಶೇಷ ಬಲಾಢ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಇರಲಿ. ಇದೇ ವಂಶದ ೭ ನೆಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷರಾಯ (ಸನ್ ೧೪೬೫—೧೪೭೯) ನು ಮೂಡಬಿದರಿಯ ಹೊಸ ಬಸದಿಗೆ ಉಂಬಳಿ ಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಚಿಟ್ಟಿ ಪಾಡಿ ಬಲ್ಲಾಳರ ತಮ್ಮನ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನ ದಿಂದ ಸಲುವ ವಂಶದ ನರಸಿಂಹನ ತಮ್ಮನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ನರಸಿಂಹನು ಸನ್ ೧೪೯೦ ರಲ್ಲಿ ಚಿಟ್ಟಿಪಾಡಿ ಹಲರ ಬಸದಿಗೆ ಉಂಬಳಿ ಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ (ಸನ್ ೧೫೦೯-೧೫೩೦) ನು ಮೂಡಬಿದರಿಯ ಗುರುಬಸದಿಗೂ ಚಂಗಲಪಟ್ಟದ ಶೈಲೋತ್ಕೃತಾಥ ಜನಾಲಯಕ್ಕೂ ಉಂಬಳಿ ಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. + ವಿಜಯನಗರಾಜ್ಯವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದಂದಿನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ನಾಗರಿಕತೆಯು ಕ್ರಮವಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಂತೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತವು ಎಲ್ಲಾ ವಿಧದಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚು ಉನ್ನತಿ

ಯನ್ನು ಹೊಂದಿತು. ಉತ್ತರಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಮಿಶ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಹೆಸರು ಅವರವಾಗಿರುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಹೆಸರು ಅವರವಾಗಿರುವುದು.

ವಿಜಯನಗರದ ವಂಶದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ರಾಜರೂ ಜೈನ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಹಲವು ಉಂಬಳಿ ಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವರು. * ಅಂತು ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೈನರು ವಿಶೇಷ ಸುಖಗಳಾ ಗಿದ್ದರೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಶಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ವಂಶದ ರಾಜರು ಜೈನ ಕವಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಒಂದನೆಯ ಹರಿಹರನ (೧೩೬೬-೧೩೯೦) ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಗಳಿಯ ಪುರದ ಮಂಗಳಸು “ ಖಗೇಂದ್ರಮಣಿದರ್ಶಣ ” ವನ್ನು ಬರೆದನು. “ ಧರ್ಮನಾಥಪುರಾಣ ” ವನ್ನು ಬರೆದ ಮ.ಧರನು ಅನೆಯ ಹರಿಹರ (೧೩೭೭-೧೪೦೪) ನ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಬೀಳಗಿ ತಾಲೂಕು ನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಶಾಸನದಿಂದ + ಶಬ್ದಾನು ಶಾಸನ” ವನ್ನು ಬರೆದ ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕನ ಗುರುವಾದ ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕನು ೧ನೆಯ ಶ್ರೀ ರಂಗರಾಯನ (೧೫೭೩—೧೫೮೪) ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಆತನ ಪ್ರೇರಣೆ ಯಿಂದ ಸಾರತ್ರಯವನ್ನೂ ಅಲಂಕಾರತ್ರಯವನ್ನೂ ಓದಿ ಕೀರ್ತಿ ಪಡೆದಂತೆಯೂ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನದ ಕರ್ತನಾದ ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕನು ೧ನೆಯ ವೆಂಕಟಪತಿ ರಾಯನ [೧೫೮೩—೧೬೧೭] ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಳಿದಂ ತೆಯೂ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. x

+ Inscriptions of the Madras presidency Vol 1 p 375 also see Madras Epigraphic report by Rangacharya, year 1901 p. 188

* Madras Epigraphic report by Rangacharya, year 1904 p 63.

x “ ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿ ಚರಿತೆ ” ದ್ವಿತೀಯ ಸಂಪುಟ.

ಗಲವಿನ ಹೊಳಲು.

(ಲೇಖಕ — ಅನಂದಕವಿ ಕುರಗುಂದ)

ಶ್ರೀಪುಡೆ.

ವೀರಕನ್ನಡ ಗಂಡುಗಲಿಗಳ ವಿಜಯನಗರದ

ತಾಣಮಂ ।

ಭೂರಿಸುಂದರ ಶಿಲ್ಪ-ಕಲೆಯಂ ಮೆರೆವ ಗುಡಿಗೋಪುರ
ಗಳಂ ||೧||

ಧಾರುಣಿಗಿಮಿಗಿಲಾದತುಂಗಾತೀರ ಪಂಪಾನಾಥನಂ |
ಅರುನೋಡುವವರೆ ಧನ್ಯರು ! ಪುಟ್ಟ ಬಂದುದು
ಸಾರ್ಧಕಂ ||೨||

ಹೇಮ ಕೂಟನ ಮಾಲ್ಯವಂತನ ಹೆಸರು ಪೊಂದಿದ
ತಿಖರಮಂ ।

ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣ ವಾಯುಸುತರಿಂ ಪೂಜ್ಯನಾಗಿಹ
ಕ್ಷೇತ್ರಮಂ ||೩||

ಆ ಮಹಾಶ್ವರು ವೆರವಸಿಷ್ಠರು ತಪವಗೈದಿಹ
ತಾಣಮಂ ।

ಪ್ರೇಮದಿಂಗಡ ನೋಡಿದಾತನ ಜನ್ಮಜಗದೊಳು
ಸಾರ್ಧಕಂ ||೪||

ಅಕ್ಕತಂಗಿಯರೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಬಿಟ್ಟಿದಂತಿಹ ಕಲ್ಪಳಂ ।
ದಿಕ್ಕು ಇಲ್ಲದ ಬಾಲವರ್ಗಕೆ ಹಾಲುನುಣಿಸುವ
ದೋಣಿಯಂ ||೫||

ಸೊಕ್ಕಿಡಾನೆಯ ಸಾಲುಕುದುರೆಯ ಸಾಲು ಕಟ್ಟುವ
ಮನೆಗಳಂ ।

ಹುಕ್ಕ-ಬುಕ್ಕರು ರಚಿಸಿದಂತಹ ಚಲುವ ಗಲವಿನ
ಹೊಳಲಮಂ ||೬||

ಕಡಲಿ ಗಣಪತಿ ಸಾಸ್ತಿ ಗಣಪತಿ ಬದವಿರಿಂಗನ
ಸೊಬಗನುಂ ।

ಬೆಡಗು ಬೀರುವ ನೋಡಲಸದಳಮಾದ ಗುಡಿಗಳ
ಗಡಣಮಂ ||೭||

ಬಿಡದೆ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವ ರಾಜಬೀದಿಯ
ರೀವಿಯಂ ।

ಸಹಗರದೆ ಸಲೀಕೀರ್ತಿ ಪೊಂದಿದ ಚಲುವ ಗೆಲುವಿನ
ಹೊಳಲಮಂ ||೮||

ರಾಜ-ರಾಣಿಯ ರೀಜುಕಲೆಯುವ ಸ್ವಚ್ಛ ನೀರಿನ
ಕೊಳಗಳಂ ।

ಮೋಜಿನಿಂ ಸಲೆ ಯುಗ್ಮಮಾಡುವ ದಂಡಿನಾಟವ
ಬೈಲಮಂ ||೯||

ಓಜೆಯಿಂ ಮಾನೋಮಿ ಹಬ್ಬದ ಗೈವ ದಿಬ್ಬದ
ತಾಣಮಂ ।

ನೈಜ ಸುಂದರಮಾದ ಪೂರ್ವದ ರಾಜವೈಭವ
ನಗರಮಂ ||೧೦||

ಅಗಸಗತ್ತಿಯ ಮಹಲು ಬೆಡಗಿನ ಗಾಣಗಿತಿ ಯು
ಮಹಲಮಂ ।

ನಗುತನಲಿಯುವ ನೈತ್ಯಮಾಡುವ ಗಾನಲೋಲರ
ಗೈಹಗಳಂ ||೧೧||

ಗಗನ ಜುಂಬಿತ ಋಷ್ಯಮೂಕನ ವರಮತಂಗನ
ಗಿಂಗಳಂ ।

ಬಗೆದು ಭಾವಿಸಿ ನೋಡುವಾತನ ಜನ್ಮಜಗದೊಳು
ಸಾರ್ಧಕಂ ||೧೨||

ಸರಸ-ನಾಟಕ ಕಾವ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಪುರಾಣ ನಡೆಸುವ
ಮರಗಳಂ ।

ಹರಿ-ಹರೇಶ್ವರ ರಾಘವಾಂಕರು ಕೃತಿಯು ಗೈದಿಹ
ತಾಣಮಂ ||೧೩||

ವರಕುಮಾರನು ರಾಮರಚಿಸಿದ ಗರಡಿಯಾಡುವ
ಮನೆಗಳಂ ।

ಹಿರಿಯ ಬಂಟರ ಕಿರಿಯ ಬಂಟರ ಮಲ್ಲ ಯುದ್ಧದೆ
ಕಣಗಳಂ ||೧೪||

ಪರಮ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಗುರುಗಳು ತಪವಗೈದಿಹ
ತಾಣಮಂ ।

ವರದ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯು ಹೊನ್ನಿನ ಮಳೆಯು ಸುರಿ
ಸುವ ಕ್ಷೇತ್ರವಂ ||೧೫||

ಅರಸರೊಳು ಬಲುಕೀರ್ತಿ ವೆಂದಿದ ಕೃಷ್ಣ ರಾಜನ
ಕುರುಹವಂ |

ಮತ್ತು ಮಾಣಿಕ ವಜ್ರದಂಗೆಡಿ ಅಂದ ಚಂದದ
ಸಾಲ್ಪಳಂ ||೧೮||

ಕಿರಿಯ ಹರಣದೆ ಕಂಡ ಮನುಜನ ಜನ್ಮ ಜಗದೊಳು
ಸಾರ್ಧಕಂ ||೧೯||

ದಂಗುಬಡಿಸುವ ವಿಜಯನಗರದ ಕೋಟಿ ಕೊತ್ತಳ
ಸೊಬಗಮಂ |

ಸುತ್ತ ಮುತ್ತ ಮುಗಿಲ ಮುದ್ದಿಪ ಏಳುಕೋಟಿಯ
ಗೋಡೆಯಂ |

ರಂಗನಾಥನ ವಿಜಯ ವಿಠಲನ ರಮ್ಯವಾಗಿಹ
ಗುಡಿಗಳಂ ||೨೦||

ಕತ್ತಿ ಬರ್ಚೆಯ ಹಿರಿತುಬಾಕಿಯ ಡುಲು ಮಾರುವ
ತಾಣಮಂ ||೨೧||

ಶುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ತೀರದ ಚಲುವ
ಪಂಪಾನಾಥನಂ |

ಒತ್ತಿ ಹರಿಯುವ ಸೊಗಸು ಕಾಲುವೆ ಅನ್ನಭಕ್ತನ
ಮನೆಗಳಂ |

ಮಂಗಲಂ ಜಯ ! ನೋಡಿದಾಗಳೆ ಪ್ರಣಿಮಾತ್ರಕೆ
ನಿಶ್ಚಯಂ ||೨೨||

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಮುನಿಗೆ.

(ಕವಿ—ಯ.ಶೋದಾಕುಮಾರ ಹಾವೇರಿ.)

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲ, ಯೋಗಾರೂಢರಾದ
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಮುನಿದೇವನನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಿ, ನುಡಿದುದು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ! ತುರುಕರಾಸುಗಳಿಂದ ಕಡುನೋಂದ
ಕರ್ನಾಟಕದಲಿ ಕಟ್ಟಿರುಳು ಕಟ್ಟಿಹುದು ಧೀರವರ
ರಾಜ-ರಾಜಾಧಿರಾಜರಲಿ ಕಟುತರದ ಮಚ್ಚರ-
ವು ಬೇಗಿಯಂದದಿ ಒಳೆದು, ಸಾಡಿನಲಿ ಬಲಿತಹುದು,
ಕಂಗೊಳಪ ಸಿರಿ-ಸೊಬಗು, ಕಮನೀಯ ವನಬಿಡಗು-
ಗಳ ಕೆನ್ನೀರಧಾರೆಯಲಿ, ಮಿಂದು ಮಲಗಿಹವು;
ಬಡತನದಿ ಬಳಲತಹ, ಭಾಗ್ಯದಲಿ ತೊಳಲತಹ
ಕರುಳುಗಳು ಕಂಬನಿಯ ಕಾಲುನೆಯ ಕರೆತಹವು,
ಅಯ್ಯೊ, ಆ ಧನಲ ಕೀರ್ತಿಯುತ ಧರ್ಮಧ್ವಜ ಮಿಂದು
ಕೊಂಕಿಹುದು! ಇದುವೆ ಕರ್ನಾಟಕೀರ್ತಿಲತೆಯೇ !
ಮುನಿವೇವ ! ಗಂಭೀರ ಮೌನತೆಯನೆ ಕಳೆದು,
ನೀನಾವ ತಪಮಾಚರಿದೆ? ಇದು ಯೋಗಸಾಧನೆ-
ಯೇ? ಮೇರ್ಣ, ಮಾತೆಯನ್ನೂರಿಸ ನಿವೃತ್ತಿಯ
ಸಿದ್ಧಿಯೇ ?

ಅವುದದು? ಮುನಿವರ್ಯ ! ಸಾಧನೆಯೋ?

ಮೋಚನೆಯೋ ?

ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕಾಲದ ಕರ್ನಾಟಕವು.

(ಲೇಖಕ:—ಕಾಶಿನಾಥ ಗ. ವರ್ಣಿ, ಎಂ. ಏ. ಬಿ. ಟೀ ಹೆಡ್‌ಮಾಸ್ಟರ ಹಾಯಸ್ಕೂಲ ಗೋಕಾಕ.)

ಆರು ಶತಕಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕುರುಬ ಅರಸರು ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ರಷ್ಟೇ. ಮುಂದೆ ೨೫೦ ವರುಷಗಳವರೆಗೆ ಇದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ನಾನು ಶೇಷವಾಗಿರುವದು. ಈ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಈಗ ಮರೆತುಹೋದ ಮಾತು ನಿಜವಾದರೂ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಅದೊಂದು ಅಭಿಮಾನಾಸ್ಪದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿರುವದು. ಯಾಕಾದರೆ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಕಡಿತನಕ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಗಿಹೋದ ಯಾವ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅದು ಯಾವದೇ ರೀತಿಯಿಂದ ಕಡಿಮೆಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಐತಿಹಾಸಿಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಶೋಧನವಾಗಿಲ್ಲ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೆಲವು ಮಹನೀಯರು ಆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಶ್ರಮ ಪಡುತ್ತಿರುವರೆಂಬದು ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವು. ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಬದಿಗಿಟ್ಟು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ಜಾನಪದದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವದೇ ಈ ಲೇಖನದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವು.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗುವ ಮೊದಲು ಸಹ ಈ ಕನ್ನಡದೇಶವು ಬಹಳೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು. ಆರುನೂರು ಇಸ್ವಿಯ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಉಜ್ಜನಿಯಿಂದ ಭದ್ರಬಾಹು ಎಂಬವನು ಈ ದಕ್ಷಿಣದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದ ಸಂಗತಿಯೂ ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಸಮೃದ್ಧಿಯ ವರ್ಣನೆಯೂ ಶಿಲಾಲೇಖದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದು. ಅವರ ಮುಷಿಗಳ ಸಂಘವು ನೂರಾರು ಹಳ್ಳಿಗಳಿದ್ದ ಧನಧಾನ್ಯ, ದನಕರ, ಆಡುಕುರಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ವಿಪುಲವಾದ ದಕ್ಷಿಣದೇಶದ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಿತೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಈ ಶಿಲಾಲೇಖದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ವರ್ಣನೆಯಪ್ರಕಾರ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಹೂಗಳೂ ಕುದರವಾದ ಮರಗಳೂ ಕರೇ ಮೋಡಗಳಂತೆ ಕಾಣುವ ದೊಡ್ಡ

ದೊಡ್ಡ ಒಂದೆಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಿದ್ದವು. ಹಾಗೂ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಡುಹಂದಿಗಳೂ ಚಿಚು, ಕಿರಬು, ಕರಡಿ, ಮೊದಲಾದ ವನ್ಯಪಶುಗಳೂ ಕಾಣು ಮೊದಲಾದ ಹುಳುಪುಡಿಗಳೂ ಬಹಳವಾಗಿದ್ದವೆಂದು ಆ ಶಿಲಾಲೇಖದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವರು ಇಂಥ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧದೇಶದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಗುಂಟ ಎಂಬ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಹರರಾಯನು ವಿದಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವ್ಯಾಪಕತೆಯು ಮುಂದೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಹೋಗಿ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿದ್ದ ಇಡೀ ಹಿಂದೀ ದ್ವೀಪಕಲ್ಪವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿತು. ಇ. ಸನ್ ೧೪೪೩ರಲ್ಲಿ ಶಹರುಕ್ ಸುಲ್ತಾನನಕಡೆಯ ವಕೀಲನಾದ ಅಬ್ದುಲ್ ರಜಾಕನು ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ದಕ್ಷಿಣ ಸಮುದ್ರಾಧಿಪತಿಯೆಂದೆನ್ನುವನು ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ೧೨೨ ಸಾವಿರ ಯೋಜನೆಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗ್ತೆಂದು ಹೇಳಲು ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರದೇಶವು ವಿಜಯನಗರಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಕರ್ನಾಟಕವೆಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆಯಿತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕಾಲದ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಕವಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರೂ ಪರದೇಶದಿಂದ ಬಂದ ಪ್ರವಾಸಿಗಳೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ಣಿಸಿರುವರು. ನಮಗೆ ವಿಶೇಷ ಪರಿಚಯವಿದ್ದ ಸರ್ವಜ್ಞ ಕವಿಗಳ ಕವಿತೆಗಳಂತೂ ಹುಡುಗರಲ್ಲಿ ಸಹ ಲೋಕಪ್ರಿಯವಾಗಿರುವವು. ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕಡೆಯಲ್ಲಿ ದಸ್ತಾದ ಜಾಲಿಯ ಮುಳ್ಳುಗಳು ಹಬ್ಬಿರುವವೆಂದೂ ಜನರಲ್ಲಿ ತೆರಿವಾಯಿಗಳೆಂದೂ ಸರ್ವಜ್ಞನು ಹೇಳಿರುವನು. ಅದರಂತೆಯೇ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಊರುಗಳು ದೂರು ದೂರಾಗಿ ಯೂ ನೀರು ಸಮಾಸದಲ್ಲಿಲ್ಲದಂತೆಯೂ ವಿಶ್ವಾಂತಿಗೋ ಸ್ಮರ

ನೆರಳು ಸಹ ಸಿಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ವರ್ಣಿಸಿರುವನು. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅಡವಿ ಹೆಬ್ಬಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗಿಡಗಳಿದ್ದು ರೋಗ ರಾಜ್ಯಗಳು ಬಹಳ ವಿದ್ಯದಿಂದ ಜನರು ಅರತ್ತರೂ ಬಡವರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕವು ಮಾತ್ರ ಬಹು ಸಡಗರವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದ್ದು ಜನರು ಶ್ರೀಮಂತ ಆಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಜೋಳದ ನುಚ್ಚಿನಸಂಗಡ ಬೇಳೆಯ ತೊವೈಯನ್ನೂ ಎಮ್ಮೆಯ ಕಾಲು ಹೈನವನ್ನೂ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಡಲೆ, ಗೋದಿ, ಮಡಕೆ, ಉದ್ದು ಮುಂತಾದ ಬೆಳೆಗಳು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವು.

ರಾಗವೇ ಮೂಡಲು, ಯೋಗವೇ ಬಡವಲು
ರೋಗವೇ ಶುದ್ಧ ಪಡವಲು, ತೆಂಕಲು
ಭೋಗದಾ ಬೀಡು ಸರ್ವಜ್ಞ ||
ಉಡಹೀನ ಮೂಡಲು, ನುಡಿಹೀನ ಬಡಗಲು
ಕಡು ಕೋಪದವರು ಪಡುವಲು, ತೆಂಕಲು
ಸಡಗರಾದವರು! ಸರ್ವಜ್ಞ ||

ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಯಾದ ನಂಜುಂಡನು ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ಗೋದಾವರಿಯ ವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಈ ಕರ್ನಾಟಕ ಭೂಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವನಮೆಚ್ಚಿ ವರ್ಣಿಸಿದನು. ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವೈಯಾರ ದಿಂದ ನಡೆಯುವ ಹಂಸಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಮಾತಾಡುವ ಗಿಳಿಗಳೂ ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ ಕುಣಿಯುವ ನವಿಲುಗಳೂ ದಾರಿಕಾರರ ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಇಂಪಾದ ಸ್ವರವನ್ನು ಕೊಡುವ ಕೋಕಿಲಿಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದವೆಂದು ಈ ಕವಿಯು ಹೇಳಿರುವನು. ಪರದೇಶದ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಸಹ ಇದರಂತೆಯೇ ಆ ಕಾಲದ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಬಹು ಸರಸವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಡುಆರ್ಬೆಬಾರ್ಟೊಸಾ ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸಿಕನು ಹದಿನಾರನೇ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವಿಜಯ ನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ನೆರಸುಗಾಯನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗ ಜನರು ಶ್ರೀಮಂತರಾಗಿದ್ದರು. ಆಹಾರಸಾಮಗ್ರಿ ಯಾದರೂ ವಿಪುಲವಾಗಿತ್ತು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಬಹಳವಿದ್ದವು. ಒಟ್ಟಿನಮೇಲೆ ದೇಶವು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿಯೂ ಇತ್ತು. ಇ ಸ. ೧೫೦೦ ರ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಈ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಪೇಸಾನೆಂಬ ಪ್ರವಾಸಿಯು ಬರೆದ 'ಕ್ಯಾನಿಕಲ್' ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕ ದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದ ಕರ್ನಾಟಕ ದೇಶದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು

ಮಾಡುವಾಗ ಹೇಳುವದೆಂದರೆ— ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಡು ಅಡವಿಯು ಬಹಳವಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಎರಡು ಮೂರು ಹರದಾರಿಗಳವರೆಗೆ ಮಾರ್ಗಗಳ ಎರಡೂ ಬದಿಗೆ ಗಿಡಗಳ ಸಾಲುಗಳಿದ್ದವು. ಹೆಣ್ಣು ಪಟ್ಟಣಗಳ ಸಮೀಪ ದಲ್ಲಿಯೇ ಮಾವು, ಹಲಸು, ಹುಣಿಸೆ ಮೊದಲಾದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮರಗಳ ತೋಟಗಳಿದ್ದವು. ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಸಲುವಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಗೃಹಗಳು ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಈಪ್ರದೇಶದ ಭೂಮಿಯು ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಿಂದ ಸಾಗು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಆಳಳು, ಎಮ್ಮೆ, ಎತ್ತು, ಕರಿ, ಆಡು ಮುಂತಾದ ದನಕರ ಗಳಿಂದ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಪಕ್ಷಿಗಳು ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ರುತ್ತುವಷ್ಟೇ; ಮೇಲಾಗಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಅವು ಜೋಪಾನ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಆಕ್ಕಿ, ಜೋಳ ಮೊದಲಾದ ಬೆಳೆಗಳು ಚನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವಲ್ಲದೆ ಹತ್ತಿಯ ಬೆಳೆಯು ಅತಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಸಾಗುಮಾಡಲ್ಪ ಡುತ್ತಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ನೋಡಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಬರೆದ ನಿಕೋಲಸ್, ಅಬ್ದುಲ್ ರಜಾಕ ಮುಂತಾದ ಜನರು ಇದೇಪ್ರಕಾರ ಕರ್ನಾಟಕ ಭೂಮಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರುವರು.

ಈಗಿನ ಕರ್ನಾಟಕವೂ ತಮಿಳು ದೇಶವೂ ಕೂಡಿ ಆ ಕಾಲದ ವಿಜಯ ನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದ ತಮಿಳರು ನೌಕಾ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪಾರಂಗತರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಮಾತು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಲೇಖನಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಈ ಜನರು ತಮ್ಮ ಸ್ವನ ಸಾಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳೇ ಮುಂದೊದ್ದಿದ್ದಾರೆಂದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸೀಮೆಯಮೇಲಿನ ಸಮುದ್ರ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಮುನ್ನೂರು ಬಂದರಗಳಿದ್ದ ವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಅಬ್ದುಲ್ ರಜಾಕನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಂದರವು ಸಮೃ ದ್ಧವೂ ಹಡಗು ಪಡೆಗಳ ಕೃದ್ಧಾಗಿಯೂ ಇತ್ತು. ಶಿಟ್ಟಿಯಗಾಡಾ ಲಕ್ಕಣ್ಣ ಧನನಾಯಕ ಒಡೆಯರ, ವೀರಶ್ರೀ ಸೋಮಣ್ಣ ಒಡೆಯರ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನೌಕಾಧಿಪತಿಗಳಿಗೆ ನಾವಿಗರ ಪ್ರಭು, ಪೂರ್ವ ಸಮುದ್ರಾಧಿಪತಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರಾಧಿಪತಿ ಮೊದಲಾದ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದವೆಂಬ ಕಥೆಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೌಕಾವಿದ್ಯೆಯು ಬಹಳೇ ಪುರಸ್ಕೃತವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳ ಬಹುದು. ಕಾರಣ ಆ ಕಾಲದ ಜನರು ಸಮುದ್ರದಾಚೆ

ಯಿಲ್ಲಿರುವ ಪರದೇಶಗಳ ಕೂಡ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಮಾಲದೀವ ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಹಡಗುಗಳು ಕಟ್ಟಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವಂತೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಸಮುದ್ರದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದ್ದ ಅಂಕೋಲಾ, ಭಟಕಳ, ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಹಡಗುಗಳು ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಂದ ಮೇಲೆ ಪರದೇಶಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬರುವ ಸರಕುಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸುವಗೋಸ್ಕರ ರಾಜ ಮಾರ್ಗಗಳು ಸಹ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದವು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಊರೊಂದೊರಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣಕಷ್ಟೋಸ್ಕರ ಮಾರ್ಗಗಳೂ ಕಾಲಾರಂಗಗಳೂ ಇದ್ದವೆಂದು ಪ್ರವಾಸಿಕರು ಹೇಳುವರು. ಈಗಿನಂತೆಯೇ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ರಾಜಮಾರ್ಗಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದವು. ವಾಹನ ಸಾಧನಗಳು ಮಾತ್ರ ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆನೆ, ಒಂಟೆ, ಕುದುರೆ, ಮತ್ತು ಮೊದಲಾದ ಪಶು ಸಾಧನಗಳೂ ಮತ್ತು ಕೆಲವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿನ ಬಂಡಿಗಳೂ ಇದ್ದವು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಕಳು, ಎತ್ತು, ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ಮತ್ತು ಒಂಟೆ ಈ ಪಶುಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಸನ್ಮಾನವಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೂ ಜನರು ಆಕಳಿಗೆ ದೇವತೆಯೆಂದು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರಿಂದ ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಾಲು ಹೈನು ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಎತ್ತುಗಳು ಕೃಷಿಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವಲ್ಲದೆ ಊರೊಂದೊರಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣದ ಸಲುವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸರಕುಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಳು ಎತ್ತುಗಳಿಗೆ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಪಶುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಾನ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆನೆ ಕುದುರೆಗಳಂತೂ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅನೆಗಳು ಸಿಂಹಲದ್ವೀಪದಿಂದಲೂ ಕುದುರೆಗಳು ಆರ್ಮಝ ಖಂಬಾಯತ ಆಫಘಾನಿಗಳಿಂದಲೂ ತರಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವೆಂದು ಬಾರ್ಬೊಸಾ ಇವನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪಶುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಜೋಪಾಸನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅರಸರೂ ಸರದಾರರೂ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷ್ಯ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನರಸಿಂಗರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ೪೦ ಸಾವಿರ ಕುದುರೆ ಸ್ವಾರರೂ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಸಾವಿರ ಆನೆಗಳೂ ಇದ್ದವಂತೆ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು

ಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ಪಶುಗಳ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತಿದ್ದದಂದಲೂ ಇವು ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಿಗದಿದ್ದರಂದಲೂ ಇವುಗಳ ಬೇಡಿಕೆಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಯುದ್ಧ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಗದ ಪತ್ರ ಮತ್ತು ತೀವ್ರ ಕಳಸತಕ್ಕ ಸುದ್ದಿ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂಟೆಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು.

ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಅನುಕೂಲತೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ದಾರಿಗುಂಟೆ ಗಿಡಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಗೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಗ್ರಹಣಗೊಂಡಿದ್ದವೆಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದೆ ಯಷ್ಟೆ! ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈಗಿನ ಕಾಲದ ವಾಹನ ಸಾಧನಗಳಿಲ್ಲದಾಗಿದ್ದು ಪ್ರವಾಸವು ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕಿಂತ ಸುಖಕರವಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ವೇಳೆಯು ಮಾತ್ರ ಬಹಳ ಹತ್ತುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಜಧಾನಿಯಿಂದ ಮಂಗಳೂರ ಬಂದರಕ್ಕೆ ತಲುಪುವದಕ್ಕೆ ಹದಿನೆಂಟು ದಿವಸಗಳು ಬೇಕಾಗುತ್ತಿದ್ದವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಮಾರ್ಗಗಳ ನಡುವೆ ಬಂದ ನದಿ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ದಾಟುವದಕ್ಕೆ ಹರಗೋಲು ಮುಂತಾದ ಸಾಧನಗಳು ಸಹ ಇದ್ದವು. ಕೆಲಕೆಲವು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಪೂಲು ಪರಸಿಗಳನ್ನು ಸಹ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದವುಗಳೆಂದರೆ ಹರಗೋಲು ತೆಪ್ಪು ಮುಂತಾದವುಗಳೇ. ಇವುಗಳನ್ನು ದಂಡೆಯಿಂದ ದಂಡೆಗೆ ಒಯ್ಯುವದಕ್ಕೆ ಅಂಬಿಗರು ನೇಮಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ವಾಹನಗಳೆಂದು ಎತ್ತುಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳುಗಳ ಸಹಿತವಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವಾಗ ಎತ್ತಿನ ಬಂಡಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿ ತರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಶ್ರೀಮಂತರು ಭೋಯಿಗಳಿಂದ ಒಯ್ಯಲ್ಪಡುವ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಮೇಣಿ ಮುಂತಾದ ವಾಹನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಭೋಯಿಗಳಿಗೆ ಮುಂಗಡವಾಗಿ ವೇತನವನ್ನು ಕೋಡಬೇಕಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರು ನಂಬಿಕಸ್ಥರಿದ್ದರು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸೀಜರ್ ಫ್ರೆಡ್ರಿಕ್ ನೆಂಬ ಪ್ರವಾಸಿಕನು ಹೇಳುವ ಕಥೆಯು ಬಹು ಮನೋರಂಜಕವಾಗಿರುವದು. ಒಮ್ಮೆ ಈ ಪ್ರವಾಸಿಕನು ಅನೇಗಿಂದಿಯಿಂದ ಅಂಕೋಲಾ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಗೋವೆ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಮಳೆಗಾಲವಿತ್ತಲ್ಲದೆ ದಾರಿಯು ಸುರಕ್ಷತವಿಲ್ಲದಿದ್ದರಿಂದ ಅಂಕೋಲೆಯಿಂದ ಗೋವೆಗೆ ಹೋಗುವ ಸಲ

ವಾಗಿ ಒಂದು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದನು ಅವನ ಸಂಗಡ ಮತ್ತೆ ಒಬ್ಬರು ಪ್ರವಾಸಿಕರಿದ್ದರು, ಅದರೂ ತನ್ನ ಹತ್ತರಿದ್ದ ವಜ್ರ ಮುಂತಾದ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಒಡನೆಗಳನ್ನು ಕೈಯೊಳಗಿನ ಬಡಿಗೆಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಳ್ಳಕಾಕರರಿಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೊರಟನು. ಮುಂದೆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಒಂದು ಅರಣ್ಯವನ್ನು ದಾಟುವಾಗ ಕಳ್ಳರೊಂದು ತಂಡಿನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕನು. ಆಗ ಆತನ ಕೂಡ ಇದ್ದ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿದ್ದರು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಂಥ ಆತನ ಭೋಯಿಗಳು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ಒಗೆದು ದಿಕ್ಕಾಪಾಲಾದರು. ಮುಂದೆ ಕಳ್ಳರು ಹತ್ತರಿದ್ದ ಅಲ್ಲಸ್ವಲ್ಪ ಹಣವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದನಂತರ ಭೋಯಿಗಳು ಸಮಾಸವಿದ್ದವನ್ನು ನೋಡಿ ಫೈದರಾನ್ ತನ್ನ ಜಿತ್ತವನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ನಡೆಯುತ್ತ ಹೋಗುವ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಭೋಯಿಗಳು ತಿರುಗಿ ಬಂದು ಆತನನ್ನು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿರಿಸಿ ಗೋವೆಯ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದರು ಭೋಯಿಗಳು ತಿರುಗಿ ಬಂದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನು ಅಶ್ಚರ್ಯ ಚಕಿತನಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಕೇಳಲು ತಮಗೆ ಗೋವೆಯವರಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸುವ ವೇತನವು ಮುಂಗಡ

ಸಿಕ್ಕದ್ದರಿಂದ ತಿರುಗಿ ಬಂದು ಆತನನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸುವದು ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವೇ ಇತ್ತೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರು. ಈ ಸಣ್ಣ ಕಥೆಯ ಮೇಲಿಂದ ಆಗಿನ ಕರ್ನಾಟಕ ಜನರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕರೂ ಇದ್ದರೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಪೂರ್ವ ಪಕ್ಷಿಮ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿಯೂ, ಸ್ವದೇಶದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಇದ್ದವು. ಆ ಕಾಲದ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಿರ್ಜಾಪುರ, ಹೊನ್ನಾವರ, ಭಟಕಳ, ಬೈಂದೂರ, ಬಸರೂರ, ಕುಂಬಳಾ ಮೊದಲಾದ ಪಟ್ಟಣಗಳು ವ್ಯಾಪಾರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲ್ಲದೆ ಬೌದ್ಧಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಹ ಮುಂದೊರಿದಿದ್ದವು. ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಶಹರುಗಳೂ ಊರುಗಳೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವೆಂದು ಆ ಕಾಲದ ಪ್ರವಾಸಿಕರು ಹೇಳುವರು. ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕಾಲದ ಜನರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯನ್ನು ನೋಡಲಾಗಿ ಈ ದೇಶವು ವ್ಯಾಪಾರೋದ್ಯೋಗಗಳಿಂದ ಬೆಳೆದದ್ದಾಗಿಯೂ ಸುಖ ಸಂಪತ್ತುಗಳಿಂದ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿಯೂ ಬೌದ್ಧಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಂದೊರಿದದ್ದಾಗಿಯೂ ಇತ್ತೆಂದು ಊಹಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ.

ಹಾಳು ಹಂಪೆ.

(ಕವಿ - ಭಾರತೀಸುತ, ಮಂಗಳೂರು)

ಹರಿಯ ಮೂರಲಿಯ ಮಾಯೆಯಲ್ಲಿ-

ಕನ್ನಡಮ್ಮನ ಅಂಕದಲ್ಲೆ-

ಮೆರೆದ ಹಿಂದಿನ ಖ್ಯಾತ ಹಂಪೆ ?

ಈಗ ನಿನಗೇನಿಹುದು - ಜಂಪೆ ?

ಓ ಹಾಳು ಹಂಪೆ ! ೧

ಗರುವ ದೇವನ ಗಡಿಯ ಗರ್ವದಿ

ವೀರ ನರಸುಂಗವರ ಧೈರ್ಯದಿ,

ಮಾಯೆಯೆಸಗಿದ ಖ್ಯಾತ ಹಂಪೆ !

ಈಗ ನಿನಗೇನಿಹುದು - ಜಂಪೆ

ಓ ಹಾಳು ಹಂಪೆ ! ೨

ಎಲ್ಲಿ ಮುಗಿಲನ್ನೇರ್ವ ಖ್ಯಾತಿ ?

ಎಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯದ ವಜ್ರಭಾತಿ ?

ದ್ವೇಷ ಕಲಹದ ಸಂಘಿಗೆ ಸಿಲುಕಿ

ಬಾದ ಶಹರಾ ಕರನ ಕುಲುಕಿ

ಸೊಗದ ಹಿಗ್ಗಿದ ಖ್ಯಾತ ಹಂಪೆ !

ಈಗ ನಿನಗೇನಿಹುದು - ಜಂಪೆ ?

ಓ ಹಾಳು ಹಂಪೆ ! ೩

ಹುಕ್ಕು ಬುಕ್ಕರ ಜಲವಿಸಿಂಚನ

ಆಯ್ತು ನಿನಗಸು ಬರಲು ಕಾರಣ

ದೇವರಾಯನ ಗರುವಹಂಪೆ !

ಈಗ ನಿನಗೇನಿಹುದು - ಜಂಪೆ ?

ಓ ಹಾಳು ಹಂಪೆ ! ೪

ಕೃಷ್ಣ ದೇವನ ಹಿಗ್ಗು ಸಾಂದಿ,

ರಾಮರಾಜನ ತಗ್ಗು ತೋಡಿದಿ,

ಜನತೆಯುಸುರಿತು 'ಖ್ಯಾತ ಹಂಪೆ' !

ಈಗ ನಿನಗೇನಿಹುದು - ಜಂಪೆ ?

ಓ ಹಾಳು ಹಂಪೆ ! ೫

ವಿಜಯ ಗುಡಿ ತೋರಣವದೆಲ್ಲಿ ?

ದ್ವಿಜರ ವಂತ್ರದ ಘೋಷವೆಲ್ಲಿ ?

ಮರೆಯಲಾಗದ ರಾಜ್ಯ ಹಂಪೆ !

ಮರೆತು ಹೋಗಿಹೆಯಿಲ್ಲ ಹಂಪೆ ?

ಓ ಹಾಳು ಹಂಪೆ ! ೬

ವಿಜಯನಗರದ ಧ್ವಜವು ಯಾವುದು ?

ಲೇಖಕರು :- **ಶ್ರೀದೇವಸಾಯಿ ಸಾಂಡುರಂಗರಾಯರು ಬಿ ಎ. [ಆನರ್ಸ್] ಧಾರವಾಡ.**

ವಿಜಯನಗರದ ಧ್ವಜವು ಹೇಗೆ ಇದ್ದಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಚಾರಿಸುವ ಮೊದಲು ಈ ಧ್ವಜ ಮುಂತಾದ ಸಂಕೇತಗಳ ಬಗೆಗೆ ನಮ್ಮ ಅರಸರ ಪೂರ್ವ ಪರಂಪರೆ ಏನು ಇದ್ದಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಬೇರೆ ನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೂ ಆಳಿದ ಅರಸುಮನೆತನಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧದ ಗೌರವ ರಾಜಚಿಹ್ನೆ ಹಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದವು.

[೧] ರಾಜಮುದ್ರೆ, ನಾಣ್ಯ, ಶಾಸನ ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಡೆದು ಕಾಣುವ ಬಿರುದಿನ ಚಿಹ್ನೆ. ಇದಕ್ಕೆ **ಲಾಂಛನ (crest)** ಎಂದು ಹೆಸರು.

[೨] ಯುದ್ಧ, ವಿಜಯಯಾತ್ರೆ, ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತವಾದ ಧ್ವಜಸ್ತಂಭದ ಮೇಲೆ ಕೂಡಿದಾಡುವ ಧ್ವಜ ಚಿಹ್ನೆ [baner]

ಉದಾಹರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಕೆಲವು ಅರಸುಮನೆತನಗಳ ಧ್ವಜ, ಲಾಂಛನ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವೆವು.

ಮನೆತನ ಲಾಂಛನ ಧ್ವಜ

[೧] ಗಂಗ. ಮದಗಜ. ಹಿಂಭ (ಗಂ)

[೨] ಚಾಲುಕ್ಯ (ಬಾದಾಮಿ) ವರಾಹ. ಪಾಲಿಧ್ವಜ. ಪಾಲಿಧ್ವಜ ವೆಂದರೆ ಸಾಲಾಗಿ ರಚಿಸಿದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಬಾವುಟಗಂಧ ರೂಪುಗೊಟ್ಟ ವಿಕಿಷ್ಟ ಆಕೃತಿ

[೩] ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಇತರ ಪಾಲಿಧ್ವಜ; ಗರುಡ

(೪) ಸವದತ್ತಿಯ ರಟ್ಟೆ. ಗಜ. ಗರುಡ.

(೫) ಕದಂಬ ಸಿಂಹ ವಾನರ.

ಕೆಲವು ಅರಸುಮನೆತನಗಳ ಲಾಂಛನ-ಧ್ವಜಗಳು ಇವು ಎರಡೂ ಒಂದೆ ಇದ್ದುವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣಾರ್ಥವಾಗಿ,

(೧) ಕಲಚೂರ್ಯ ವೃಷಭ ವೃಷಭ

(೨) ಯಾದವ ಗರುಡ ಗರುಡ

[೩] ಹೊಯ್ಸಳ (ಯಾದವ) ಹುಲಿ ಹುಲಿ

ಈ ಎರಡು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಹೊಳೆದು ತೋರುವವು ಅದು ಹೀಗೆ,

(೧) ಲಾಂಛನ ಧ್ವಜಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮೊದಮೊದಲಿನ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ.

[೨] ಮುಂದು ಮುಂದಿನ ಅರಸರು ಈ ವಿಭೇದವನ್ನು ಸಾಲಿಸುವುದರತ್ತ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಲಿಲ್ಲ

(೩) ಯಾದವ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಒಂವೇ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ಎರಡಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ರೂಢಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಈ ನಿಸ್ಪರ್ಷಗಳ ಪೂರ್ವಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಕೊಂಡು ವಿಜಯನಗರದತ್ತ ತೆರಳುವ. ವಿಜಯನಗರದ ಧ್ವಜವನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಕೆಲವು ಸೋಚಿದ ಸಂಗತಿಗಳು ಆನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಅದೇನೆಂದರೆ,

(೧) ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಧ್ವಜಚಿಹ್ನೆಯ ಸವಿತ್ತರ ವರ್ಣನೆ ಗ್ರಂಥ, ಶಾಸನ, ಪರಕೀಯ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ವರ್ಣನೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಬಂಧ ಸಾಮಗ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ ಈಗ ತಿಳಿದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಜಯನಗರಕಾಲದ ಗುಡಿ ಗೋಪುರಗಳ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಧ್ವಜಾಕೃತಿ ಒಡಮೂಲ ಅದರೂ ವಿಜಯನಗರದವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಧ್ವಜದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಅಭಿಮಾನವಿದ್ದಿತೆಂದೂ ಅದನ್ನು ಆನರೂ ತಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಬ್ಬವಾದ ಮಾನವಮಿ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಬಹು ಆಸ್ಥೆಯಿಂದ ಮೆರೆಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಮಾನವಮಿ ಉತ್ಸವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಪ್ರೇಷನು ಹೇಳುವನು.

(೨) ಮಧುರಾವಿಜಯಂ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವೆಡೆಯ ವಿವರಗಳು ಮೊದಲಾದ ಶಿಲ್ಪ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಧ್ವಜದ ನಿರ್ದೇಶವೂ ಕುರುಹೂ ದೊರೆತಿವೆ. ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ಅದರ ವಿಕಿಷ್ಟ ಸಂಕೇತ ಇಲ್ಲವೆ ಆಕೃತಿಯ ಕಲ್ಪನೆ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ

ಹೀಗಿದ್ದರೆ ವಿಜಯನಗರದರಸರು ಧ್ವಜ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದು ಏಕೆ ತಿಳಿಯಬಾರದು ಎಂದು ಯಾರಾದರೂ ಕೇಳಬಹುದು. ಹೀಗೆ

ಕೇಳಬಹುದಾದರೂ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸುವುದು ಮಾತ್ರ ಸಯುಕ್ತಿಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಧ್ವಜಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದ ನಡೆದುಬಂದ ನಮ್ಮ ಅರಸರ ಸಾಂಪ್ರದಾಯ. ಇದನ್ನು ಯಾರೂ ಉಲ್ಲಂಘಿಸದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಉಲ್ಲಂಘಿಸುವುದು ಶಕ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದಂತಹ ವಿಜಯಶಾಲಿ ಸಮ್ರಾಟರು ಧ್ವಜದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಕೂಡ ಅಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ. ಅಂತೂ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಧ್ವಜವು ಇದ್ದಿರಬೇಕು ಅಂದಮೇಲೆ ಆ ಧ್ವಜವು ಯಾವುದು?

ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣದ ಅಭಾವಮೂಲಕ ಸಯುಕ್ತಿಕವಾದ ಅನುಮಾನ ಬಲವನ್ನೇ ಆಂಗೀಕರಿಸಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ.

(೧) ಯಾದವ ಹಾಗೂ ಹೊಯ್ಸಳ ಮನೆತನಗಳೊಡನೆ ವಿಜಯನಗರದ ಸಂಗಮಮನೋನದ ರಕ್ತ ಸಂಖಂಭಗಳಾಗಿದೆ.

(೨) ವಿಜಯನಗರದವರೂ ಸ್ವತಃ ಯಾದವ ವಂಶದವರು.

(೩) ಯಾದವ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ನೋಡಿದಂತೆ ಧ್ವಜ ಲಾಂಛನಗಳನ್ನು ಒಂದನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಂಪ್ರದಾಯವು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ.

(೪) ವಿಜಯನಗರದವರು ಹೊಯ್ಸಳರ ಅನೇಕ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದಂತೆ ಈ ಧ್ವಜ ಸಾಂಪ್ರದಾಯವನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸುವುದು ಸಂಭವನೀಯವೂ ಸಯುಕ್ತಿಕವೂ ಆಗಿದೆ.

ಅದುದರಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ ಧ್ವಜಲಾಂಛನಗಳು ಒಂದೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಈಗ ವಿಜಯನಗರದ ಲಾಂಛನ [೧೮೧] ವೇನಿದ್ದಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಧ್ವಜವೇನಿದ್ದಿತು ಎಂಬುದೂ ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ ಅಗುವುದು.

(೧) ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರ ತಾವ್ರಶಾಸನಗಳ ಮೇಲೆ ವರಾಹ ಮುದ್ರೆ ಮೆರೆಯುತ್ತಿರುವುದು.

(೨) ವಿಜಯನಗರದ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಎತ್ತು, ಆನೆ, ಗಂಡಭೇರುಂಡ, ಶಿವ, ಉರ್ವಶಿ, ವಿಷ್ಣು-ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ವೆಂಕಟೇಶ ಮುಂತಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ವರಾಹವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ನಾಣ್ಯ [Mysore Gazetteer Vol II part I, p 89) ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರ

ವರಾಹಪ್ರೇಮದ ಇನ್ನೊಂದು ಕುರುಹೆಂದರೆ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರೂ ಕೆಲ ಮಾಂಡಲಿಕರೂ ವರಾಹದ ಬಿರುದನ್ನು ಧರಿಸಿರುವರು. ಉದಾಹರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಅರವೀಡು ತಿರುಮಲರಾಯನಿಗೆ ಧರಣೀ ವರಾಹ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಇತ್ತು. ಇಷ್ಟು ಈತನುಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಈ ವರಾಹ ಭಕ್ತಿ ನಡೆದು ನಿಂತಿರಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೇ ಅವರಲ್ಲಿ ದೃಢವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರ ವರಾಹಭಕ್ತಿಯ ಮೀಮಾಂಸೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸರು ಉನ್ನತ ರಂಜಧರ್ಮ ಉದಾರ ರಾಜನೀತಿ, ಇವುಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಆಳಿದರು. ರಾಜ್ಯವೆಂದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರವು. ರಾಷ್ಟ್ರದ, ಜನಾಂಗದ, ಪ್ರಜಾವರ್ಗದ, ಹಿತಕ್ಕಾಗಿಯೇ ರಾಜ್ಯದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಎಂಬ ತತ್ವವನ್ನು ಅವರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತಿದ್ದು ಅದರಂತೆ ಆಚರಿಸಲು ಯಥಾಶಕ್ತಿ ಹೆಣಗಿದರು. ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದೆಂದರೆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ವರಾಹನು ಎತ್ತಿ ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದಂತೆ ಆರಾಜಕದ, ಕುರಾಜಕದ ಪ್ರಲಯದಿಂದ ದೇಶವನ್ನೂ ಜನಾಂಗವನ್ನೂ ಕಾಪಾಡುವುದು ಎಂದು ಅವರು ಬಗೆದಿದ್ದರು. ಅಂತೆಯೇ ಈ ಭಟನೆಯ ಸೂಚಕವಾದ ವರಾಹ ಸಂಕೇತವನ್ನು ಮೊದಲು ಬದಾಮಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರು ತಮ್ಮ ರಾಜಶಾಸನಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಧರಿಸಿದರು. ಅವರ ಶಾಸನಗಳ ಅರಂಭದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ವಿನವರಾಯ ವತುರ ಸ್ತುತಿ ಇರುತ್ತದೆ ಅದು ಹೀಗೆ,

ಜಯತ್ಯಾವಿಷ್ಣುಕಂ ವಿಷ್ಣೋರ್ವರಾಹಂ

ಪ್ರೇರಭಿಕರ್ಣವಂ

ದಕ್ಷಿಣೋನ್ನತದಂಷ್ಟ್ರಗ್ರ ವಿಶ್ವಂತಭವನಂ ವಪುಃ ||

ಬಾದಾಮಿ ಯಿಂದ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವ ವಿಜಯನಗರ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಅರಂಭದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತವು ಎಂತಹ ಆರಾಜಕಕ್ಕೆ ಈಡಾಗಿತ್ತು; ಹಿಂದು ಜನಾಂಗ, ಹಿಂದು ಧರ್ಮ, ಹಿಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಎಂತಹ ಭೀಷಣ ಗಂಡಾಂತರವು ಬಡಗಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಅಲೋ

ಚಿಸಿದರೆ, ಇಂತಹ ಘೋರ ಪ್ರಲಯದಿಂದ ದೇಶ
ವನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡಿ ಹಿಂದು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ
ವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು
ವರಾಹವನ್ನು ತಮ್ಮ ರಾಜಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು
ಮಾಡಿಕೊಂಡುದು ಎಷ್ಟು ಸಯುಕ್ತಿಕವಾಗಿದೆ
ಎಂಬುದು ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಮನದಟ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ನಿಜ
ವಾಗಿ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರಿಗೆ ವರಾಹ
ಲಾಂಛನವು ಒಪ್ಪಿದಷ್ಟು ಇನ್ನಾವ ಅರಸರಿಗೂ
ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ. ವಿಜಯನಗರದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿಯೂ
ವರಾಹ ಸ್ತುತಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ವಿಜಯನಗರದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮನೆತನದ ತಿರುಮಲ
ಲರಾಯನು ಧರಣೀ ವರಾಹ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು
ಧರಿಸುವಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಔಚಿತ್ಯವಿದೆ. ರಕ್ತಸ
ತಂಗಡಗಿಯ ಪ್ರಚಂಡ ಪ್ರಲಯದಿಂದ ವಿಜಯನಗರ
ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಉಳುಹಲು ಈ ರಾಯನು ಹೆಣಗಿ
ದನು. ಅದರಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಯಶವೂ
ದೊರೆತಿತು. ಆತನ ಈ ಸಾರ್ಥವಾದ ಬಿರುದು ಇದನ್ನೆ
ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

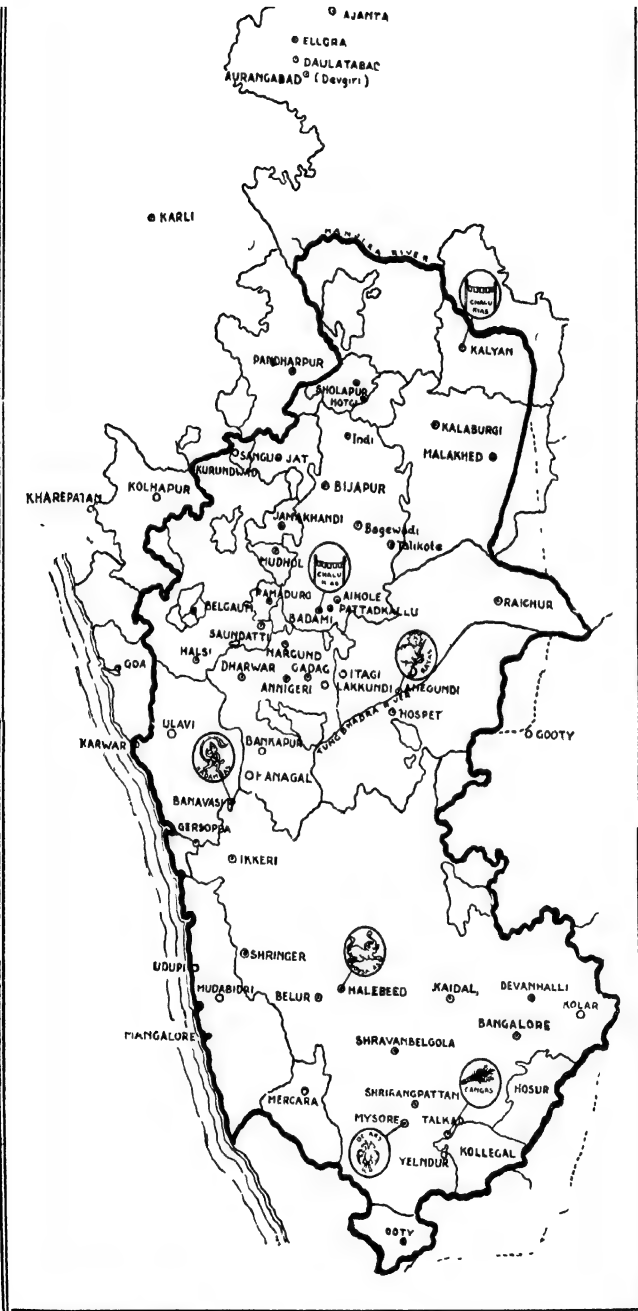
ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಿದಲ್ಲಿ,
ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿ ವಿಜಯನಗರ
ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಜೀವಾಳದ ಕುರುಹಾದ ವರಾಹ
ಲಾಂಛನವನ್ನೇ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ತಮ್ಮ
ಧ್ವಜ ಚಿಹ್ನೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಸಿಂಹಾರ್ಥ
ವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆದುದರಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ ಧ್ವಜವು
ವರಾಹವೇ ಆಗಿರಬೇಕು.

ಇನ್ನು ಈ ವರಾಹ ಧ್ವಜಧರಿಸುತ್ತಿರುವ ಸ್ವರೂಪವು
ಹೇಗಿದ್ದಿತು ಎಂಬದನ್ನು ಇಷ್ಟು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿ ಈ
ಧ್ವಜ ಪರಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಗಿಸುವ. ಈ ವಿಶ್ವದ
ಕಾಲ ನಿಯಾಮಕವಾಗಿದ್ದು ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ದೇವ
ಲೋಕದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳೂ ಇಹಲೋಕದ ಸಾಕ್ಷಿಗಳೂ
ಆಗಿನಂತ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು
ಕೋರುವ, ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರವಿರುವ
ವರೆಗೆ ಸ್ವೈರ್ಯವುಂಟಾಗಲಿ ಎಂದು ಹಾರಯಿಸುವ
ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರನ ಆಕೃತಿಗಳು
ಈ ಚಿಹ್ನೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು.
ಅದರ ಕೆಳಗೆ ಎಡಗಡೆಗೆ ಮುಖವಾಗಿ ಕೋರಿ
ದಾಡೆಯ ಮೋರೆಯನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕಿತ್ತಿ ನಿಂತ
ಭವ್ಯ ವರಾಹ ಮೂರ್ತಿ. ಈ ವರಾಹದ
ಮುಂದೆ ನಮ್ಮ ಎಡಕ್ಕೆ ಅಲಗಿನ ತುದಿ ಕೆಳಗೆ,
ಹಿಡಿಕಿ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿ ನೀಟಾಗಿ ನಿಂತ ಖಡ್ಗ.
ಈ ಖಡ್ಗವು ಪ್ರಚಂಡ ರಾಜಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕಠೋರ
ರಾಜಶಾಸನವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುವ ಸಂಕೇತ.

ಇದು ಲಾಂಛನದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದ್ದಿತು.
ಇದಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಕೃತಿಗಳು ಆ ಆ ಮನೆ
ತನದ ಇಲ್ಲವೆ ರಾಜನ ಇಷ್ಟವಾದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದಂತೆ
ಧ್ವಜದಮೇಲೆ ಇದ್ದಿರುವುದು ಶಕ್ಯವಿದೆ. ಅದರ
ಧ್ವಜದ ಜೀವಾಳವಾದ ಮುಖ್ಯಭಾಗವು ಮಾತ್ರ
ಇಷ್ಟು ಇರಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಕು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸುಮನೆತನಗಳ ಲಾಂಛನಗಳು.

ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ.

(ಲೇಖಕರು:—ಪ್ರೊ. ಕೆ. ಜಿ. ಕುಂದಣಗಾರ ಎಂ. ಎ. ರಾಜಾರಾಮ ಕಾಲೇಜು ಕೊಲ್ಲಾಪುರ.)

ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯವು ಕೃಷ್ಣನದಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡ
ಮಾರಿ ಭೂತರದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡು ಬಹುಘನತೆ
ಯಿಂದ ೧೫೩೬—೧೫೬೫ರ ವರೆಗೆ ಬಾಳಿತು. ಅರಸ
ಲ್ಲರೂ ಸಾಹಿತ್ಯಭಕ್ತರಾದುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಧರ್ಮ
ಸಿಂಹಾಸನಗಳಾದುದರಿಂದ ಕನ್ನಡ, ತೆಲಗು ಮತ್ತು
ಸಂಸ್ಕೃತಗ್ರಂಥಕಾರರಿಗೆ ಜಾತಿಮತಗಳ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ
ರಾಜಾಶ್ರಯವು ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಡಾ. ಎಸ್

ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿ ಅಯ್ಯಂಗಾರರವರು ತಮ್ಮ Sources
of Vijayanagar History ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ
ತೆಲಗು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ
ಮತ್ತು ಅವರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿ ಅವುಗಳೊಳಗಿನ
ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು
ಹೇಳಿದ ಗ್ರಂಥಕಾರರಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ
ಮಾಂಡಲಿಕರ ಮತ್ತು ಮಂತ್ರಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವೆ.

— ಹೆಸರುಗಳು —

- ೧ ಗಂಗಾವೇನಿ [ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಸೋಪಿ. ಕಂಪಣರಾಯನ ಹೆಂಡತಿ]
- ೨ ಸಾಳುವ ನರಸಿಂಹ [ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸು]
- ೩ ವೀರಪಾಕ್ಷ ,,
- ೪ ಇಮ್ಮಡಿ ದೇವರಾಯ ,,
- ೫ ಕೃಷ್ಣ ದೇವರಾಯ ,,
- ೬ ,, ,,
- ೭ ಕೆಳದಿ ಬಸವಭೂಪಾಲ (ಮಾಂಡಲಿಕ)
- ೮ ಸಾಳುವ ತಿಮ್ಮ (ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಮಂತ್ರಿ)
- ೯ ಲಕ್ಕಣ ದಂಡೇಶ [ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಮಹಾ ಪ್ರಧಾನ]

— ಬರೆದಗ್ರಂಥಗಳು —

- ಕಂಪರಾಯ ಚರಿತೆ
- ರಾಮಾಭ್ಯುದಯ
- ನಾರಾಯಣವಿಲಾಸಂ [ನಾಟಕ]
- ಮಹಾಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಧಾನಿಧಿ
- ಅಮುಕ್ತಮಾಲ್ಯದಾ
- ಜಾಂಬವತೀ ಕಲ್ಯಾಣಂ [ನಾಟಕ]
- ಶಿವತತ್ವ ರತ್ನಾಕರ
- ಅಗಸ್ತ್ಯಭಾರತ ಚಂಪೂ ನ್ಯಾಯ
- ಶಿವತತ್ವ ಚಿಂತಾಮಣಿ (ಕನ್ನಡ)

ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರ
ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳಲೇ ಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ.
ರಾಜಮನೆತನದವರೂ ಮಾಂಡಲಿಕರೂ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ
ಹೀಗೆ ಸಾಹಿತಿಗಳಾಗಿರುವಾಗ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ರಾಜಾಶ್ರ
ಯವು ದೊರೆಯಿತೆಂದು ಹೇಳುವುದು ದೊಡ್ಡ ಮಾತಲ್ಲ.
ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಅಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಇಮ್ಮಡಿ
ಹರಿಹರನ, ಪ್ರೌಢ ದೇವರಾಯನ, ಕೃಷ್ಣರಾಯನ,
ಮತ್ತು ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಹೆಸರುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಮುಂದೆ
ಬಂದಿವೆ. ಮತ್ತೆ ರಾಜ್ಯವು ಬಹಳ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದ
ಕಾರಣ ಆ ಕಾಲದ ಎಲ್ಲ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ವಿಜಯ
ನಗರದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾ
ಗುತ್ತದೆ. ಅದುದರಿಂದ ಸುಮಾರು ೨೦೦ ವರ್ಷಗಳ
ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಲಿಖಿತವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳು

ಹೊರಟು ಅದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ
ಸುವರ್ಣಯುಗವಾಯಿತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ
ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದು.
ತುಳುವಂಶವು ತುಳು ನಾಡಿನಿಂದ ಬಂದುದು. ಅಲ್ಲಿ
ಮುಲಬಾರದಲ್ಲಿರುವಂತಹ ಕಡಕಲಿಯೆಂಬ ನೃತ್ಯಭಿ
ನಯ ನಾಟಕಕ್ಕಿಂತಲೂ ತುಸು ಭಿನ್ನವಾದ ಯಕ್ಷ
ಗಾನವು ರೂಢವಾಗಿತ್ತು. ಈಗಲೂ ಇದೆ. ಅದನ್ನು
ಅವರು ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆತಂದರು. ಅದರ ಉಪಯೋಗ
ಕ್ಕಿಂದು ಅರವ.ನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಂಗ
ಮಂಟಪವು ನಿರ್ಮಿತವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಅದುವ
ಕ್ಕಿಂದು ಅನೇಕ ಯಕ್ಷಗಾನಗಳು ರಚಿತವಾಗಿರಬೇಕು.
ಅವು ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ
ಒಂದು ಕುಂದು ಬಂದಿದೆ. ಶಬ್ದಾನುಕಾಸನಕಾನು

‘ ಕಾನ್ಯನಾಟಕಾದೀನಾಂ ಬಹೂನಾಂ ಗ್ರಂಥಾನಾ ಮುಪಲಭ್ಯಮಾನತ್ಯಾತ್ ’ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಹೀಗೆ ನಾನಾ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆದು ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಈ ಪುಟ್ಟ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಸ್ವಧಕ್ಕರಿಸಿ ಅವರ ಒಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳೊಳಗಿನ ಪ್ರಾಚೀನಸಾಹಿತ್ಯವು ಧರ್ಮವನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ನಾಟಕವು ನಾಲ್ಕು ಧರ್ಮಗಳ ಉಗಮಸ್ಥಾನವೂ ಐದನೆಯದರ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಆ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವು. ಅದರೂ ಜೈನ, ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮಗಳ ಹೊರತು ಉಳಿದವುಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿತ್ತುದರಿಂದ ಆ ಧರ್ಮಗಳ ಪ್ರಭಾವವು ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಒಡೆದು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಅದ್ವೈತ ಮತ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಲ್ಲ; ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ದ್ವೈತಮತತತ್ವಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಗ್ರಂಥಗಳು ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಜೈನರು ಮತ್ತು ವೀರಶೈವರು ಮಾತ್ರ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಕಡೆಗೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಮತಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದರು.

ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯವು ಜೈನರಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು ಪುರಾಣಕಾವ್ಯಗಳೂ ಖಂಡಕಾವ್ಯಗಳೂ ಜೈನರಿಂದಲೇ ಪ್ರಚಲಿತವಾದುವು. ಅವರ ಪುರಾಣಗಳೆಲ್ಲ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳು ಅವು ಕಾಂತಾಸಮ್ಮಿತ ಗ್ರಂಥಗಳಾಗಿ ಜನರಿಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವು ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯುವಂತಿವೆ. ಅವರ ಇಂತಹ ಪುರಾಣಸಾಹಿತ್ಯವು ೧೨ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದವರೆಗೆ ಒಂದೇ ಸಮನ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಬಂದರೂ ಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಶಿಥಿಲತೆಯು ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿರಬಹುದು. ಅದುದರಿಂದಲೇ ನಯ ಸೇನನು [ಸು. ೧೧೧೨] **ಧರ್ಮಾವಮೃತವನ್ನು** ಬರೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ಜೈನ ಧರ್ಮವ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕಾಯಿತು, ಬ್ರಹ್ಮಶಿವನು ತನ್ನ **ಸಮಯ ಪರೀಕ್ಷೆ**ಯಲ್ಲಿ ಇತರ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ನಿಂದಿಸಬೇಕಾ

ಯಿತು. ವೃತ್ತವಿಲಾಸನು [ಸು. ೧೧೪೦] ತನ್ನ **ಧರ್ಮಪರೀಕ್ಷೆ**ಯಲ್ಲಿ ಇತರ ಮತಗಳನ್ನೂ ಪುರಾಣಗಳನ್ನೂ ಅಪಹಾಸ್ಯಗೊಳಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಉಪಾಯಗಳಿಂದ ಜೈನಧರ್ಮಿಯಾಗಿ ಏನೂ ಲಾಭವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸು. ೧೧೬೦ ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರು ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಸಾರಗೊಳಿಸಿದಾಗ ಮತ್ತು ಬಿಟ್ಟದೇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (೧೧೧೦-೪೩) ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಮತವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದಾಗ ಆನೇಕ ಜೈನರು ಮತಾಂತರ ಮಾಡಿದರು. ಮತ್ತು ಮತಾಂತರ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಜೈನರ ಮೇಲೆ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ಅತ್ಯಾಚಾರವೂ ಹೊಯ್ಸಳರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯೂ ನಡೆದು ಆನೇಕ ಜನರು ತಮ್ಮ ಪಾಣಕ್ಕೆ ಸಹ ಎರವಾದರೆಂದು ಸ್ವುದಿ ಜೈನಮಠದ ಭಟ್ಟಾರಕರ ಪಟ್ಟಾವಳಿಯಿಂದಲೂ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೂ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಏನೇ ಇರಲಿ! ಈ ಸುಮಾರಿಗೆ ಜೈನರಿಗೆ ರಾಜಾಶ್ರಯವು ತನ್ನ ತೆಂಬದು ನಿಜವು ಅವರು ಮಠಗಳ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ಮತ್ತು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಅದರೂ ಅವರು ಹಿಂಜರಿಯಲಿಲ್ಲ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಚನವಾಚಿಯದಿಂದ ಕ್ರಾಂತಿಯಾದ ತರುವಾಯ ತುಸು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರತಿಕ್ರಾಂತಿಯಾಗಿ ನೇಮಿಚಂದ್ರ ಅಗ್ಗಲ, ಆಚಣ್ಣ, ಬಂಧುವನ, ಪಾರ್ಶ್ವ, ಜನ್ನ, ಶಿಶುಮಾರಣ, ಗುಣನರ್ಮ, ಕಮಲಭವ ಮುಂತಾದ ಉದ್ದಾಮ ಕನ್ನಡ ಜೈನಕವಿಗಳು ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಇಷ್ಟರಿಂದ ಕಾರ್ಯನಿಧಿಯಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಸಲು **ಅಂದೆಯ್ಯನು** ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಿವನನ್ನು ತೆಗಳ ಮುನಿಗಳನ್ನು ಹೊಗಳಿದನು. ನಾಗರಾಜನು (ಸು. ೧೩೩೦) ತನ್ನ ಪುಣ್ಯಸ್ರವದಲ್ಲಿ ಇತರ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ನಿಂದಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಮಾಘಣಂದ್ರಾಚಾರ್ಯರು ಶಾಸ್ತ್ರಸಾರ ಸಮುಚ್ಚಯವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಟೀಕೆಯೊಡನೆ ಬರೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಭಾಳಚಂದ್ರ ಪಂಡಿತನು (ಸು. ೧೨೭೩) ದ್ರವ್ಯಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕಾಯಿತು ಕನಕಚಂದ್ರನು (ಸು ೧೩೦೦) ಮೊಕ್ಷ ಪ್ರಾಕೃತಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕಾಯಿತು ಇತ್ಯರ್ಥವೇ ನಂದರೆ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ, ದ್ವೈತ, ಶೈವ, ವೀರಶೈವ,

ಮತಾನುಯಾಯಿಗಳಿಂದ ನಾನಾ ವಿಪತ್ತುಗಳಿಗೊಳಗಾಗಿ ಹೇಗೆ ಹೇಗೋ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ಜೈನರು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು.

ಇಂತಹ ಮುಚ್ಚುಂಜೆಯ ಮಸುಕಿನ ಕಾಲವು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಚಂದ್ರನು ಉದಯನಾಗಲು ಕಳೆದುಹೋಗಿ ಶಾಂತಿವಯ ಕಾಲವು ಉಂಟಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಆಧಾರವೂ ಉಂಟು.

“ಶಕವರ್ಷ ೧೬೦ ನೆಯ ಕೀಲಕ ಸಂವತ್ಸರದ ಭಾದ್ರಪದ ಶುದ್ಧ ೧೦ ಬೃಹಸ್ಪತಿವಾರದಂದು ಸ್ವಸ್ತಿ ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರಂ ಅರಿಯವಿಭಾಂಡ, ಭಾಷೆಗೆ ತಪ್ಪುವ ರಾಯರ ಗಂಡ, ಶ್ರೀವೀರ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಪೃಥ್ವೀರಾಜ್ಯವ ಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ..... ವೈಷ್ಣವ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಉಜ್ಜನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಉಭೇದವಿಲ್ಲೆಂದು ರಾಯನು ವೈಷ್ಣವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಜೈನರಕ್ಕೆ ವಿಧಿಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಈ ಜೈನದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವ ಮರಿಯಾದೆಯಲು ಸಂಚ ಮಹಾಮಾಧ್ಯಂಗಳೂ ಕಳಶ ಉ ಸಲುನದು. ಜೈನದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಭಕ್ತರ ದೆಶೆಯಿಂದ ಹಾನಿ ವೃದ್ಧಿಯಾದರೂ ವೈಷ್ಣವ ಹಾನಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಪಾಲಿಸುವುದು.....” ಶೃ ಬಿ. ೩೪೪.

ಜೈನರು ಹೀಗೆ ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದಾಗ ವಿಜಯನಗರದ ಎಡನೆಯ ಅರಸನಾದ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಎರಡೂ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಂತತೆಯನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದನು. ಇದರ ಸಂಜ್ಞಾಮದಿಂದ ಮಧುರನು (ಸು ೧೩೮೫) ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಯಾಗಿ ಧರ್ಮನಾಥವರಾಣನನ್ನು ರಚಿಸಿದನು.

ಜೈನಕವಿಗಳು ೧೪ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಬರೆದರೆಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದೆ ಆ ತರುವಾಯ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಚಂಪೂರೂಪವಾಗಿ ರಚಿಸುವುದು ಉಪಯುಕ್ತವಲ್ಲವೆಂದು ಅವರು ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ಏಕೆಂದರೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ರೂಢವಾದ ಪಟ್ಟದೀ ಕಾವ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರ ಆದಂವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಾಂಕತ್ಯವೆಂಬ ಹೊಸ ಭದ್ರವನ್ನು ಅವರು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಆ ರೂಪದಿಂದ ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯವನು ಶಿಶುನಾಗುಣನು (ಸು. ೧೩೩೩) ಅವರು ಪಟ್ಟದಿಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಜೈನ ಪಟ್ಟದೀ ಕಾರಣ ಕ. ಮದೇಂದ್ರವು (ಸು ೧೩೬೫) ಮೊದಲ

ನೆಯವನು. ಇವನ ರಾಮಾಯಣವು ನಾನಾ ಪಟ್ಟದಿಗಳಲ್ಲಿದೆ.

ವೀರಶೈವರು ವಚನಗಳನ್ನೂ ಪಟ್ಟದಿಗಳನ್ನೂ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ವೈಷ್ಣವಮಾಧ್ಯಂದಿಂದ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗವು ಪ್ರಚಾರಗೊಂಡಹಾಗೆ ಅದು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಹಬ್ಬಿ ಭಕ್ತರ ಸಪ್ರಧಾನವಾನ ಭಾವಗೀತೆಗಳಿಗೆ (ದಾಸಕೂಟದ ಕೀರ್ತನೆಗಳಿಗೆ) ಉಗಮವಾಯಿತು. ಕೀರ್ತನೆಕಾರರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯವನು ನರಹರಿಕೀರ್ತನು (ಸು. ೧೨೮೧) ಇಂತಹ ಸಾಹಿತ್ಯದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದ (೧೩೩೬-೧೫೬೫) ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಟ್ಟಡವು ಕಟ್ಟಿಲಾಯಿತು.

ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಜೈನ ವೀರಶೈವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವೆಂದು ವಿಭಾಗಿಸುವ ರೂಢಿಯಿದ್ದಂತೆ ಈ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದ ಸು. ೨೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಬಿದ್ದ ಜೈನಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಆ ಕವಿಗಳಿಗೆ ರಾಜಾಶ್ರಯವು ದೊರೆತಿದ್ದರೂ ೧೦ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ೧೪ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ಹೊರಟಿರತಹ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದು ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿದ್ದುವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ ಮೊದಲನೆಯ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಜೈನ ಪಂಡಿತರ ಮತ್ತು ಕವಿಗಳ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಾರವು ಬಿದ್ದದರಿಂದ ಅವರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬರೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಉದಾ:- ಕಲ್ಯಾಣ ಕೀರ್ತಿಯ (ಸು ೧೪೫೯) ಅನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ, ವಿಜಯಣ್ಣನ [ಸು. ೧೪೪೪] ದ್ವಾಪರಾನ ಪ್ರೇಕ್ಷೆ, ವಿದ್ಯಾನಂದನ [ಸು. ೧೪೫೫] ತಾನೇ ರಚಿಸಿದ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಯ ಶಿ: ಕೀರ್ತಿಯ (ಸು. ೧೫೦೦) ಧರ್ಮಶರ್ಮಾಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಸಂವೇಹಧಾಂತದೀಪಿಕೆಯೆಂಬ ಕನ್ನಡವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ನೇಮಣ್ಣನ [ಸು ೧೫೫೯] ಜ್ಞಾನಭಾಸ್ಕರ ಚರಿತೆ [ಇದು ತಾತ್ವಿಕ ಗ್ರಂಥವು; ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲ.] ಎಡನೆಯ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವರಿಗೆ ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಾದಮಾಡಬೇಕು ಗುತ್ತಿತ್ತು. ಉದಾ:- ನೇ: ಚಂದ್ರನು ಪ್ರೌಢರಾಯನ (೧೪೧೯-೪೬) ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸ

ರನ್ನು ವಾದದಲ್ಲಿ ಜಯಿಸಿ ಜಯಪತ್ರವನ್ನು ಪಡೆದಂತೆ ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಮಂಡಲೇಶ್ವರ ಪ್ರೌಢರಾಯನ ||

ಕಂಡು ತತ್ತ್ವಭೇದಲ್ಲಿ ರಂಜಿಸ ||

ತಂಡತಂಡದ ವಾದವಿದ್ವಾನುಗಲ ಮದವಳಿದು ||

ಕೊಂಡು ಜಯಪತ್ರವನ್ನು ಭೂಗೆ ಪ್ರ !

ಚಂಡತಾರ್ಕಿಕರತ್ನ ಸದ್ಗುಣ ||

ಮಂಡನಾಂಗಗೆ ನೇಮಿಚಂದ್ರಗೆ ಶಿರವೆಬ್ಬಿವೆನು ||

ಅಭಿನವವಾದವಿದ್ಯಾನಂದನು [೧೫೩೩] ನಂಜಿ

ದೇವರಾಜ, ಸಾಕ್ಷ್ಯಮಲ್ಲಿರಾಯ, ಸಾಳುವದೇವರಾಯ, ನರಸಿಂಹ ಕುಮಾರ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಮುಂತಾದ ರಾಜರ ಆಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಾದಿಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ತನ್ನ ಮತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನೆಂದು ನಗರ ತಾಲೂಕಿನ ೪೬ನೆಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ (೧೫೮೦) ಹೇಳಿದೆ. ಜೈನಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಮಹಾವಾದವಾದಿಶ್ವರ, ವಾದೀಭಕರೇವನ, ಪರವಾದಿಗಿರಿವಜ್ರ ಮುಂತಾದ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದಂತೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶಿಲಾಶಾಸನ ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ವಾದದಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದುದರಿಂದ ಬಂದ ಬಿರುದುಗಳೆವು ಎದು ಬೇರೇ ಹೇಳುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ.

ಆ ಕಾಲದ ಪಂಚಿತ್ತಿಯು ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಜೈನಕವಿಗಳು ಪುರಾಣ**ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು** ಬರೆದಿರುವುದು ಅವರ ದೀರ್ಘೋದ್ಯೋಗ, ಕಾವ್ಯಪ್ರೀತಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವನೆ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳ ಚಿಹ್ನೆ. ಈ ಕಾವ್ಯಗಳು ಸುಟ್ಟದಿ ಸಾಂಗತ್ಯರೂಪವಾಗಿವೆ. ಭಾಸ್ಕರನ [ಸು. ೧೪೨೪] ಜೀವಂಧರ ಸುಟ್ಟದಿ, ತೆಂಕಣಾಂಬಿ ಬೊಮ್ಮರಸನ [೧೪೮೫ ಸು] ಸನತ್ತಮಾರಚರಿತೆ, ಜೀವಂಧರ ಸಾಂಗತ್ಯ, ಕಲ್ಯಾಣಕೀರ್ತಿಯು (೧೪೫೯ ಸು.) ಜ್ಞಾನಚಂದ್ರಾಭ್ಯುದಯ ರಾಮನಕಥೆ, ಕೋಟೇಶ್ವರನ (ಸು ೧೫೦೦) ಜೀವಂಧರ ಸುಟ್ಟದಿ, ಮಂಗರಸನ (೧೫೦೮ ಸು.) ಜಯನೃಪಕಾವ್ಯ, ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವ ಕಾಮುದಿ, ನೇಮಿಜಿನೇಶ ಸಂಗತಿ, ಮುಂ ಶಾಂತಿಕೀರ್ತಿ (ಸು. ೧೫೧೯) ಯ ಶಾಂತಿನಾಥ ಚರಿತೆ, ಸಾಕ್ಷನ (೧೫೫೦) ಭಾರತ, ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿಯು (೧೫೫೭) ಭರತೇಶವೈಭವ ಮುಂ. ಹದಿನೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು ಸೂಕ್ತಿ ಸುಧಾರ್ಣವವನ್ನು ರಚಿಸಿದಂತೆ ಅಭಿನವವಾದಿ ವಿದ್ಯಾನಂದನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಚಂಪೂ

ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಅಂದವಾದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ಕೊಂಡು **ಕಾವ್ಯಸಾರವೆಂಬ** ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಜೈನರಲ್ಲದೆ ಇಂತಹ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಅನ್ಯರಾರೂ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಸಾರಾಂಶವೆಂದರೆ ಜೈನಗ್ರಂಥಕಾರರ ಒಲವು ಧಾರ್ಮಿಕಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪುರಾಣಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬರೆಯುವುದರ ಕಡೆಗೆ ಇದ್ದಿತೇ ಹೊರ್ತು ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಗಮನಕೊಡಲು ಅವರಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ ಚಂಪೂಶೈಲಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸುಟ್ಟದಿ ಸಾಂಗತ್ಯ ಹಾಡುಗಳ ಭಂಡಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅವರು ಅನುಕರಿಸಿದರು. ಸಾಂಗತ್ಯವು ಹಾಡುಗಬ್ಬವಾದುದರಿಂದ ಜೈನರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ನೇಮಿಜಿನೇಶಸಂಗತಿಯನ್ನು ಅಂಭದಿಂದ ಅಂತ್ಯದ ವರೆಗೆ ಮುಖೋದ್ಗತ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಜನರು ಉತ್ತರದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ದೊರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಸಾಂಗತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಪುರಾಣಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಅವರ ಆದರವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗ್ರಂಥಕಾರರ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗುವ. ೧೪ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ತೀರ ತುಸು ಲಾಭವಾಯಿತು ಈ ಮುಂದೆಯಾರದರೂ ಅನಂದ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಗ್ರಂಥಗಳು ರಚಿತವಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ವಿಷಾದಕರವು. ಗ್ರಂಥರಚನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜೈನ ವೀರಶೈವರಷ್ಟು ಇತರರಾರೂ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಸೇವೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಇರಲಿ. ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೈಬರಹಗಳ ಮೇಲೆಣಿಸ ಬಹುದಾದಷ್ಟು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕವಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಗ್ರಂಥಗಳ ವಿಷಯಗಳೆಂದರೆ ಭಾರತ, ಭಾಗವತ, ರಾಮಾಯಣಗಳು, ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಮತ್ತು ಅಲಂಕಾರ ಭಂಡಸ್ಸುಗಳು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿಮಲ್ಲನ (ಸು ೧೪೦೦) ಮನ್ಮಥ ವಿಜಯವು ಮಾತ್ರ ಚಂಪೂ ರೂಪವಾಗಿದೆ, ಈಶ್ವರ ಕವಿಯು (ಸು ೧೫೦೦) ಕವಿಜಿಹ್ವಾಬಂಧವೆಂಬ ಭಂದೋ ಗ್ರಂಥವೂ, ಮಾಧವನ (ಸು ೧೫೦೦) ಮಾಧವಾಲಂಕಾರವೂ ಕಂದವೃತ್ತ ರೂಪವಾಗಿವೆ. ಉಳಿದ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲ ಸುಟ್ಟದೀ ಕಾವ್ಯಗಳು. ಗದುಗಿನ **ನಾರಾಯಣಪ್ಪನ** (ಸು ೧೫೫೦) ಕರ್ಣಾಟಕದ ಭಾರತವು ಆತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲೋಕ ಪ್ರಿಯವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ರಾಜಕೀಯ ಕ್ರಾಂತಿಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಕಾಲದ ವರೆಗೆ ಆತನ ಹೆಸರೇ ಮರೆತು ಹೋಗಿದ್ದಿತು. ಇತ್ತೀಚೆಲಾಗಿ ಅದು

ಮತ್ತೆ ಜನರ ಆದರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಪುರಾಣ ವಾದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯವು ತುಂಬಾ ತುಂಬಿದೆ. ಅದೇ ನಮ್ಮ ಅಂಕಿತವನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವದು. ಕವಿಯಾದರೂ ಭಾರತದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೂ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನೂ ಆತ್ಮ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ

ಅರಸುಗಳಿಗಿದು ವೀರ ದ್ವಿಜರಿಗೆ |

ಸರಮ ವೇದದ ಸಾರ ಯೋಗೀ |

ಶ್ವರರ ತತ್ವವಿಚಾರ ಮಂತ್ರೀ ಜನಕೆ ಬುದ್ಧಿಗುಣ ||

ವಿರಹಿಗಳ ಶೃಂಗಾರ ವಿಧ್ಯಾ |

ಪರಿಣತರಲಂಕಾರ ಕಾವ್ಯಕೆ |

ಗುರುವೆನಲು ರಚಿಸಿದ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತವ

|| ಅಡಿ ೧-೨೭ ||

ಕೋವಿದರಿಗಿದು ಮೆಚ್ಚು ಜಾಣರ |

ಜೀವವಿದು ಪರಿಣತರ ಹರಣವು |

ಭಾವುಕರ ಕುಲದೈವ ಮನುಜರಿಗುಂ

ಮಹಾಮಮತೆ ||

ಆ ವಿಮುಖ ಬಳಜನರ ಚಿತ್ತ |

ದ್ರಾವಣವು ಮೂರ್ಖರಿಗೆ ಪೀಯೂ |

ಪಾವಗಾಹನ ಮತ್ಸ್ಯತಿಯು ಸರ್ಕರ ಕುತೂಹಳಕೆ

|| ಅಡಿ ೧-೧೨ ||

ತಾನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದುದು ಅಭಿಮಾನದ ಸಂಗತಿಯು. ಇದರ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದು ಚಂದ್ರಾಕ್ಷುಜ ರುದ್ರನೆಂಬ ೧೭ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯೊಳಗಿನ ಕವಿಯು ಇದನ್ನು ಮರಾಠಿಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದಾದರೂ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಅಭಿಮಾನದ ವಿಷಯ.

ತೊರವೆಯು ರಾಮಾಯಣ ಭಾಗವತಗಳು ಇತರ ಪುರಾಣ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇವಾದರೂ ಭಾಮಿನೀ ಸಟ್ಟಿದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದವುಗಳು.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಎರಡನೆಯ ಅಭಿಮಾನದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ದಾಸಕೂಟದ ಕೀರ್ತನೆಗಳು. ನರಹರಿಕೀರ್ತರು (ಸು. ೧೭೫೦) ಮೊದಲು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿರಸವು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಗನೆ ಪ್ರಸಾರಗೊಂಡುವು. ಶ್ರೀಪಾದರಾಯ (ಸು. ೧೫೦೦), ವ್ಯಾಸ

ರಾಯ (ಸು. ೧೫೫೫) ಪುರಂದರದಾಸರು (ಸು. ೧೫೪೦) ಕನಕದಾಸರು (ಸು. ೧೫೫೦), (ಕನಕದಾಸರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮಾಧ್ವಮತಾನುಯಾಯಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರ ಹೆಸರು ದಾಸಕೂಟದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ.) ಇವರೆಲ್ಲರ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರ ಮತ್ತು ಕನಕದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಬಹು ಕೃದಯಂಗಮವಾಗಿವೆ. ಅದುದರಿಂದ ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವವರೆಲ್ಲರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಈಗಲೂ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಭಕ್ತಿರಸದಿಂದ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುವ, ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಲ್ಲೀನಗೊಳಿಸುವ ಇಂತಹ ಭಾವಗೀತೆಗಳು ಈ ವರೆಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಾಧ್ವರು ಅವುಗಳನ್ನು ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ತಂದುದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೂ ಒಂದು ಉಚ್ಛ್ರಾಂತವು ದೊರೆತಿದೆ ಆ ಕಾಲದ ನಿಜಗುಣವೆಯೋಗಿಯಂತಹ ವೀರಶೈವ ಕವಿಗಳೂ ಸಹ ಅನುಭವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿರಸಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿರುವ, ಭಾವಗೀತೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವಾದರೂ ಶೈವಾಧ್ಯಾತ್ಮ ಮತಾನುಯಾಯಿಗಳ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಇವೆ.

ವೀರಶೈವ ವಾಚ್ಯಮದೊಳಗಿನ ಭಾವಗೀತೆಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವು ಮೇಲೆ ಬಂದಿದೆ. ಉಳಿದ ಭಾಗವು ಬಹಳ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು. ೧ ಟೀಕಾಗ್ರಂಥಗಳು, ೨ ಸಿದ್ಧಾಂತಗ್ರಂಥಗಳು, ೩ ವಚನಗ್ರಂಥಗಳು, ೪ ಪುರಾಣಗ್ರಂಥಗಳು, ೫ ಶತಕಗಳು, ೬ ವಿಶೇಷ ವಿಷಯಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನವೆರಡಾದ ಟೀಕಾಗ್ರಂಥಗಳೂ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ತಾತ್ವಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದವುಗಳಾದುದರಿಂದ ಮತಸ್ತಾರಕ್ಕೂ ವಾದವಿವಾದಕ್ಕೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದವು. ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮವನ್ನು ರೂಢಮೂಲವಾದ ಜೈನಮತಾನುಯಾಯಿಗಳು ವಿರೋಧಿಸುವದು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದುದರಿಂದ ಪರಮತತ್ವಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ತಮ್ಮಮತಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲು ಲಕ್ಷಣದಂಡೇಗನಂತಹ ಮಂತ್ರಿಗೂ ಸಹ ಶಿವತತ್ವ ಚಿಂತಾಮಣಿಯಂತಹ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ವೀರಶೈವ ಪಂಡಿತರೂ ಅಸಾಧಾರಣರಾಗಿದ್ದರು. ನೀಲಕಂಠಾಯನೇಂಬ ಪಂಡಿತನು “ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರೀಪನಿಷದರ್ಥಮಂ ಗರ್ಭೀ

ಕಂಸಿ ಜೈನಚಾರ್ವಾಕ ಮಾಯಾವಾದಿ ವೈಷ್ಣವರೆಂಬ ಮದಗಜಕ್ಕೆ ಅಂಕುಶ" ವಾದ ಪರವಾದಿಗಜಾಂಕುಶ ತಾರಾವಳಿಯೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಈತನು ವಾದಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದುದರಿಂದ ಪರಮತ ವೇಶ್ಯಾ ಭುಜಂಗನೆಂಬ ಬಿರುದಿದ್ದಿತು.

೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಚನ ಗ್ರಂಥಗಳ ಶ್ರವಣವು ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಅದು ಪುನರುಜ್ಜೀವಿತವಾಗಿ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಧಾರಾವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅವುಗಳೊಳಗಿನ ಎಷ್ಟೋ ವಚನ ಗಳ ಅರ್ಥವು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೊಂದು ಕೆಲವರು ಟೀಕೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯವನು ಮಹಾಲಿಂಗದೇವನು (ಸು. ೧೪೨೫) ಇವನು ಪ್ರಭು ದೇವರ ಪಟ್ಟಿಲಜ್ಞಾನಜಾರಿತ್ರವಚನದ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವನಂತೆಯೇ ಕುಮಾರಬಂಕನಾಧನು (೧೪೩೦) ಪ್ರಭುದೇವರ ಟೀಕಿನ ವಚನವನ್ನು ಬರೆ ದಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಭುದೇವರ ಮಂತ್ರಗೋಷ್ಠದ ಟೀಕೆ ಯನ್ನು ಬರೆದವನು ಕಲ್ಲುಮಠದ ಪ್ರಭುದೇವನು. (ಸುಮಾರು ೧೪೩೦) ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣ್ಣನು (ಸು. ೧೪೭೫) ವಾತುಲತಂತ್ರದ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆ ದಿದ್ದಾನೆ. ಸಾನಂದ ಶಿವಯೋಗಿಯು (ಸು. ೧೪೮೦) ವೀರಮಾಹೇಶ್ವರಾಚಾರಸಾರೋದ್ಧಾರ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆದನು. ಹೀಗೆ ಟೀಕಾಗ್ರಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರು ನಾಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಯು ನಡೆದು ಹೋಯಿತು. ಹರಭಕ್ತನು (ಸು ೧೨೫೦) ವೇದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದನೆಂದು ಚಿನ್ನಬಸವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ವೇದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡದಿಂದ ಬರೆದವರಲ್ಲಿ ಈತನೇ ಮೊದಲನೆಯವನು, ಗುರುನಂಜನು [ಸು. ೧೫೦೦] ಎರಡನೆಯವನು. ಈತನು ಭಟ್ಟ ಭಾಸ್ಕರಕೃತ ಯಜುರ್ವೇದ ಭಾಷೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆ ದನು. ಇದಕ್ಕೆ ರುದ್ರಭಾಷ್ಯವೆಂಬ ಹೆಸರಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

೨ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣದಂಡೇಶನ ಶಿವತತ್ತ್ವ ಚಿಂತಾಮಣಿಯು (ಸು. ೧೪೨೮) ಮೊದ ಲನೆಯದು. ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯನು (ಸು. ೧೪೩೦) ನೂರೊಂದು ಸ್ಥಲದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಬರೆದನು.

ಶ್ರೀ ಗಿರೀಂದ್ರನು [ಸು. ೧೪೩೦] ಇದಕ್ಕೆ ಟೀಕೆ ಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಮಗ್ಗಿಯಮಾಯಿದೇವನು (ಸು. ೧೪೩೦) ಅನುಭವಸೂತ್ರವೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆದನು. ಗುರುಬಸವನ (ಸು. ೧೪೩೦) ಶಿವಯೋಗಾಂಗಭೂಷಣ, ತೋಟದ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನ (ಸು. ೧೪೭೦) ಪಟ್ಟಿಲಜ್ಞಾನಸಾರಾ ವೃತ, ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣ್ಣನ (ಸು. ೧೪೭೫) ಗಣಭಾಷ್ಯ ರತ್ನಮಾಲೆ, ನಿಜಗುಣಶಿವಯೋಗಿಯ ಪರಮಾರ್ಥಗೀತೆ, ಪರಮಾನುಭವದೋಧ, ವಿನೇಕ ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ

೩ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದಂತೆ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಚನಗ್ರಂಥಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿರ ದಿದ್ದರೂ ಅನೇಕವಾಗಿದ್ದುವೆಂದು ಎದೆ ತಟ್ಟಿ ಹೇಳ ಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತೋಟದ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನ (ಸು ೧೪೭೦) ವಚನಗಳು, ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇ ಶ್ವರನ ವಚನಗಳು ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣ್ಣನ ವಚನಗಳು ಗುಮ್ಮಳಾಪುರದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರನ ವಚನಗಳು, ಎಮ್ಮೆ ಬಸವನ (ಸು. ೧೫೪೩) ಕಾಲಜ್ಞಾನದ ವಚನಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು

೪ ೧೫ ನೆಯ ಶತಮಾನವು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕಾಲವೇ ಹೊರ್ತು ಪುರಾಣ ಕಾಲವಲ್ಲ. ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಮತ ಪ್ರಸಾರವು ಸಾಕಷ್ಟು ಅದ ಮೇಲೆ ೧೬ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯ ಗಳು ರಚಿತವಾದುವು. ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ಬರೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂದರೂ ಆಗ ಬಹುದು ೧೫ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕೆಲವು ಕವಿಗಳು ಪುರಾಣ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಅವ ರಲ್ಲಿ ಚಾಮರಸನು ಅಗ್ರಗಣ್ಯನು; ಉದ್ದಾಮ ಕವಿಯು. ಈತನ ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯನ್ನು ಓದಿಸಿ ಕೇಳಿ, ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನು ಈತನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಮರ್ಯಾದೆ ಮಾಡಿದನು. ಈತನಿಗೆ ವೀರಶೈವಾ ಚಾರ್ಯ ಸಾರೋದ್ಧಾರ, ಅನ್ಯಮತಕೋಳಾ ಹಳ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದುವು. ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕಾವ್ಯವಾಗಿರುವದರಿಂದ ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಅರವಿಂದದಲ್ಲಿಯೂ ಪದ್ಯ ರೂಪವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿದೆ. ಭೀಮಕವಿ (ಸು. ೧೬೩೯)

ಬಸವಪುರಾಣ, ತಿಮ್ಮರಸನ (ಸು. ೧೪೫೦) ಸೌಂದರ ಪುರಾಣ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ [ಸು. ೧೪೮೫] ಶ್ವೇತನ ಸಾಂಗತ್ಯ, ಚತುರ್ಮುಖ ಬೊಮ್ಮರಸನ (ಸು. ೧೫೦೦) ರೇವಣಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ, ಸುಂಗ ರಾಜನ (ಸು. ೧೫೦೦) ಮಲಬಸವಚಾರಿತ್ರ, ಮುಂತಾದವು ೧೫ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಇತರ ಪುರಾಣಗಳು. ೧೬ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯನ ಭಾವಚಿಂತಾರತ್ನ, ವೀರಶೈವಾಮೃತ ಪುರಾಣ, ಚೇರಮಾಂಕನ ಚೇರಮಕಾವ್ಯ, ವೀರಭದ್ರ ರಾಜನ ವೀರಭದ್ರವಿಜಯ, ಬೊಂಬೆಯಲಕ್ಕನ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಸಾಂಗತ್ಯ, ಚೆನ್ನಬಸವಾಂಕನ ಮಹಾ ದೇವಿಯಕ್ಕನ ಪುರಾಣ, ಕಿಕ್ಕೇರಿಯಾರಾಧ್ಯನ ಭೈರ ವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯ ಗಳು.

೫ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯ ಶತಕಗಳು ಉಳಿದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಾನದಿಂದ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ರಚಿತವಾದುವು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಪಟ್ಟದಿಗಳ ಸುಲಭತೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮೇಲಿನ ಜನರ ಪ್ರೀತಿ. ಆಂಭದ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳು ಕುಂದುತ್ತನ್ನೆತಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ತತಕಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿಂತವು. ಕೆಳಗಿನ ಕವಿಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಇವರ ಸತ್ಯವು ಹೊಳೆಯುವದು.

ಮಗ್ಗಿಯ ಮಾಯದೇವನ ಶಿವಾರ್ಥ ಶತಕ, ಶಿವಾ ವಲ್ಲಭ ಶತಕ, ಐಪುರೇಶ್ವರ ಶತಕ, ಚಂದ್ರಕವಿಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಾಸ್ಥಾನ, ಗುರುಮೂರ್ತಿ ಶಂಕರ ಶತಕ; ಗುಮ್ಮಟಾರ್ಯನ ಅರ್ಥೇಂದುಮೌಳಿ ಶತಕ; ವೀರ ಭದ್ರರಾಜನ ವೀರಭದ್ರ ವಿಜಯ [ಚಂಪೂ], ಪಾರ್ವತಿವಲ್ಲಭ ಶತಕ. ಉಮಾಮಹೇಶ್ವರ ಶತಕ, ಪ್ರಾಣನಾಥ ಶತಕ, ಶ್ರೀಕಂಠ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಶತಕ; ಮುಂತಾದವುಗಳು.

೬ ವಿಶೇಷ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿಘಂಟು ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ನಿಘಂಟುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪದ್ಯರೂಪವಾಗಿವೆ. ಚತುರಾಸ್ಯ ಬೊಮ್ಮರಸನು (ಸು ೧೪೫೦) ಬರೆದ ಚತುರಾಸ್ಯ ನಿಘಂಟು ಕಂಡ ರೂಪವಾಗಿದೆ. ದೇಸಿ ತತ್ವವು ತದ್ಭವ ಶಬ್ದಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಇದು ಸಹಾಯವಾಗುವಂತಿದೆ. ಚೆನ್ನವೀರನು (ಸು ೧೫೦೦) ಸಾರಸ್ವತ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಶಬ್ದಮಣಿ

ಯೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕನ್ನಡ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಲಿಂಗಮಂತ್ರಿಯು (೧೫೩೦) ಕಬ್ಬಿಗರ ಕೈಬಿಡಿಯೆಂಬ ಕೋಶವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಳಗನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥಗಳು ಹೇಳಲಾಗಿವೆ.

ಮೇಲಿನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿದ ಕವಿಗಳೆಲ್ಲರು ದೊಡ್ಡ ಪಂಡಿತರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲ ಕೆಲವರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿಯೂ ಇದೆ. ಚಂದ್ರಕವಿಯು ಅಷ್ಟಭಾಷಾಪ್ರವೀಣನೆಂದು ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಭಟ್ಟಭಾಸ್ಕರನ ಯಜುರ್ವೇದ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ಟೀಕೆ ಬರೆದ ಗುರುನಂಜನು ಸಾಮಾನ್ಯನಲ್ಲ; ಪರವಾದಿಗಳಾಂಕುಶ ತಾರಾವಳಿಯನ್ನು ಬರೆದ ನೀಲಕಂಠಾರಾಧ್ಯನು ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಪಂಡಿತನು; ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯನು ವೀರಶೈವಾಮೃತ ಮಹಾಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದು ಪಂಡಿತನೆಂದು ಹೊಗಳಿಕೊಂಡನು. ಚೇರಮನು ಈತನನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. “ ವೇದಾಂತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಲಕ್ಷಣ ನೈದ್ಯ ಭರತ ಸಾಮುದ್ರಿಕ ಜ್ಯೋತಿಷಾಲಂಕಾರ ಸರಸಗೀತು || ವಾದ್ಯ ಶಕಾನಸದ್ವ್ಯಾಕರಣ ಸೂಪ ರಶಾಸ್ತ್ರದೊಳಗೆ ಪರಿಣತನು.”

೧೪ ನೆಯ ಶತಮಾನವು ಯುದ್ಧಕಾಲವಾದುದರಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅರಸರಿಂದ ಕವಿಗಳಿಗೆ ದೊರೆಯಬಹುದಾದಷ್ಟು ಆಶ್ರಯವೂ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕವಿಗಳು ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಬಸವಪುರಾಣ ಧರ್ಮನಾಥಪುರಾಣ ಪದ್ಮರಾಜ ಪುರಾಣಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದಗಳು. ೧೫ ನೆಯ ಮತ್ತು ೧೬ ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯು ನೆಲೆಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವು ದೊರೆತು ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳು ಬರೆಯಲಾದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಗ್ರಂಥಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾಲವನ್ನು ವೀರಶೈವ ಯುಗವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಜನರ ಒಲವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮತ್ತು ಪುರಾಣಗಳ ಕಡೆಗೆ. ಗಡ್ಯಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ಬರೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂದರೂ ಆಗಬಹುದು. ವಚನಗಳು ಅಧುನಿಕ ಗದ್ಯ ಶೈಲಿಗೆ ಮಾರ್ಕಗಳಾದರೂ ಅವುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಗ್ರಂಥಗಳು ಗದ್ಯಗ್ರಂಥಗಳಾದವು. ವೀರಶೈವರೂ

ಬ್ರಹ್ಮಣರೂ ಕೀರ್ತನೆಗಳಿಗೆ ಕೈಹಾಕಿದುದೊಂದು ಅನಂದದ ಸಂಗತಿ. ಇದೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರನಾದರಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಭಾವ ಗೀತೆಗಳೆಂದು ಇವುಗಳನ್ನು ಸಂಭೋಧಿಸಬಹುದು.

ಶಾಶನಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಹೋಗಿದೆ ಅದರಿಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಸ್ಥಲಾಭಾವ ವಿ. ಸೂ — ಈ ಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಕರ್ಣಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆ ಭಾಗ ೧-೨ ರಿಂದಲೂ ಮಿಕ್ಕ ಪುರಾಣ

ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ರಾಮರಾಜನ ರಣಸಂದೇಶ.

(ಸೃಷ್ಟಾಂಗೇರದ ರಾಕ್ಷಸಶಂಕಡಗಿ ರಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ವೃದ್ಧ ಶೂರನಾದ ರಾಮರಾಜನು ಕೊಟ್ಟ ಅಂತಿಮ ರಣಸಂದೇಶ)

ಕೂರಲಗುಗಳನು ಕರದೊಳು ಸಿಡಿಯಿರಿ |
ಶೂರರೆ ನಡೆಯಿರಿ ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ||
ತೋರಿಂ ನಿಮ್ಮಯ ಸಾಹಸದಿರವನು |
ತೂರಿಂ ತುರುಕರ ಸೈನ್ಯವನು || ೧ ||
ಕಿಡಿ ಕಿಡಿ ಮಸಗುತ ಕಡುಗಲಿ ಬಂಟಿರೆ |
ಪುಡಿ ಪುಡಿಗುಟ್ಟಿಂ ಶತ್ರುಗಳ ||
ಘಡು ಘಡಿಪುತ ನೀವೊಡಲಿನಂದದಿ |
ನಡಿ ನಡೆಯಿರಿ ಮೈಂಗಳೆಡೆಗೆ || ೨ ||
ವಿದ್ಯಾನಗರಿಯ ಕಟ್ಟಿದ ಗುರುವರ |
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯನ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಲಿ ||
ಯುದ್ಧದಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಡುಗಿಸಿದೆ |
ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರನು ನೆನೆಯುತ್ತಲಿ || ೩ ||
ಹರಿ ಹರರಾಯನ ಅಥವನು ಬಗೆಯಿರಿ |
ಕಂಪಣರಾಯನ ಮರೆಯದಿರಿ ||
ಪ್ರಾಧರಾಯನ ಕೆಟ್ಟಿದೆಯರಿಯಿರಿ |
ಕೃಷ್ಣರಾಯನನು ವಂದಿಸಿರಿ || ೪ ||
ವೀರಭದ್ರನ ನಾಮವ ಭಜಿಸಿರಿ ||
ವಿಜಯವಿಠಲನನು ಪೂಜಿಸಿರಿ |
ನರಸಿಂಹನ ಪದ ಭಕ್ತರೆನಿಸಿರಿ |
ಪಂಪಾಪತಿಯನು ಮರೆಯದಿರಿ || ೫ ||
ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿ |
ತುರುಕ್ಕುಗಳಿಗಲು ಮದಿಸಿತವು ||
ಹಿಂಮೂರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ |
ಫೋರ ವಿಶ್ವತನ ತಂದಿತವು || ೬ ||

ದಿಂದ ಅದನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಅನೇಕರು ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಅದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಬಿಡಬೇಕಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳೂ ಅದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿವೆ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಓದುಗರು ಅನ್ಯಥಾ ಬಗೆಯಬಾರದೆಂದು ಅವರಲ್ಲಿ ಕ್ಷಮಾಪನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ.

ಸತ್ತೊಡೆ ಸ್ವರ್ಗವು ಉಳಿದೊಡೆರಾಜ್ಯವು |
ಎಂಬ ತತ್ವವನು ಗಮನಿಸುತ ||
ಎತ್ತಿತ್ತಲು ಆಕ್ರಮಣ ಗೈಯ್ಯುತ್ತ |
ಮತ್ತತುರುಕ್ಕರ ಓಡಿಸಿ || ೭ ||
ಹಿಂದೂ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ||
ಕಂಟಕರಾಗಿ ಹಯನನರನು |
ಇಂದುವದನೆಯರೆನಿಕೊಡಿಯುತ್ತ |
ಮಂದಮತಿಗಳ ತಂದಿರಿ || ೮ ||
ಇಂದಿನ ಯುದ್ಧದ ಜಯಾಪಜಯಗಳು |
ಎಂದೊಂದಿಗು ಫಲವೀಯುವುವು ||
ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆ ನಮ್ಮ ನು ಜರಿಯುತ ||
ಪಂದಿಯನ್ನ ದಂತೆಸಗುವುವು || ೯ ||
ಭೀಷ್ಮ ದ್ರೋಣ ಭೀಮಾರ್ಜುನ ಕರ್ಣರು |
ನಮ್ಮ ವರೇಂಬದ ಮರೆಯದಿರಿ ||
ಶತ್ರು ಸೈನ್ಯವನು ಸದೆಬಡೆದೊಡಿಸಿ |
ಸಿಂಹಗಳಂದದೆ ಗರ್ಜಿಸಿ || ೧೦ ||
ರಣೋತ್ಸಾಹವನು ತೋರಿಸಿರಿ |
ಖಡ್ಗಗಳನು ಖಣಗುಟ್ಟಿಸಿರಿ |
ಭುವನೇಶ್ವರಿಯನು ವಂದಿಸಿರಿ |
ಭುವನದೀರ್ಘಯಗಳಿಸಿರಿ || ೧೧ ||
ವಿಜಯನಗರದ ವಿಜಯದುಂದುಭಿಯು |
ದಶದಿಕ್ಕುಗಳೊಳು ಮೊಳಗಿಸಿ ||
ದೇವಾಲಯಗಳ ರಕ್ಷಿಸಿರಿ |
ಹಿಂದೂರಾಜ್ಯವ ಮರೆಯಿಸಿ || ೧೨ ||

“ ದೇವನ್ಯಾಸ ”

ಪ್ರೊ. ಕೆ. ಜಿ. ಕುಂದಣಗಾರ
ಎಂ. ಎ. ರಾಜಾರಾಮಕಾಲೇಜು

ಶ್ರೀ. ದೇಸಾಯಿ ಸಾಂಪುರಂಗರಾಯರು
ಡಿ ಎ (ಆರ್‌ಎಸ್‌ಎಸ್) ಧಾರವಾಡ.

ಶ್ರೀ. ಕೆ. ಟಿ. ಪುರಾಣಿಕ
ಧಾರವಾಡ.

ಸೌ. ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿ ನಾರಾಯಣರಾವ್
ಲಿಂಗವಿಡೆ ಬೆಳಗಾವಿ

ರಾಯರ ಕಾಲದ ಸ್ತ್ರೀಸಮಾಜದ ಚಿತ್ರ.

[ಲೇ.— ಸೌ.ಸುಭದ್ರಾದಾಯಿ ನಾರಾಯಣರಾವ ಲೋಖಂಡೆ, ಬೆಳಗಾವಿ]

ವಿಜಯ ನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಲೌಕಿಕವಾದದ್ದೆಂದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮಾತು. ಪುರುಷರು ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳೂ ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ವ್ಯವಹಾರ ಚತುರರೂ ಇದ್ದದರಿಂದ ಅವರು ಇಂಥ ಜಗಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಂದ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಉಳಿಸಿದರು. ಇಂಥ ವೀರರನ್ನು ಹೆತ್ತಂಥ ಮಾತೆ ಯಾರಾದರೂ ಅವರಿಗೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆಯೇ ಇದ್ದರೆಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವದೇ ಈ ಲೇಖನದ ಉದ್ದೇಶವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗಿನ ಮಹಿಳೆಯರು ವಿದ್ಯಾವಿಷಯ ಸಂಪನ್ನರು, ರಾಜಕಾರಣ ಪಟುಗಳು, ಕವಯಿತ್ರಿಗಳು, ಕಲಾಕಾಶ್ಯಲ್ಯ ನಿಪುಣರು, ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತರು ಮತ್ತು ರಾಜಭಕ್ತರು ಆಗಿದ್ದರೆಂದು ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದು ಸ್ಥಾನದ ಮಹಿಳೆ ಯಾರೆಂದರೆ ಒಂದುಬಗೆಯ ಗುಲಾಮರು ಎಂದು ಲೋಕಾಸುವಾದ ವುಂಟು ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಎಂದಿಗೂ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಚರ್ಚಿಸದೆ ರಾಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗಿನ ಸ್ತ್ರೀ ವರ್ಗದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಹೇಗಿತ್ತೆಂಬದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುವಾ.

ರಾಯರ ಕಾಲವೆಂದರೆ ೧೪ ರಿಂದ ೧೮ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಾಲ. ೧೫೬೬ ರಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಸ್ಥಾಪನೆ ಆಯಿತು. ಮುಂದೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೬೯ ರಲ್ಲಿ ತಿರುಮಲ ರಾಯನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಂಪನಿ ಮತ್ತು ನಿಜಾಮ ಸರಕಾರದವರು ಹಂಚಿಕೊಂಡರು. ಈ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಾಗಿ ಲಿಖಿಸಿ ರಾಯರ ಕಾಲವು ೧೪ ರಿಂದ ೧೮ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ಎಂದು ಹೇಳಿತು. ಈ ಕಾಲದ ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು ೫೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲದ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಕೆಲಸವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮನೆಯೊಳಗಿಂದೆ. ಈ ಮಾತು ಇಪ್ಪನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಯಾದರೂ ನಿಜವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಮನೆಹೊರಗಿನ

ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ಮಾತ್ರ ಈಗಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ. ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಹಿಂದು ಸ್ಥಾನದೊಳಗಿನ ಇತರ ಪ್ರಾಂತಗಳಂತಲೂ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ಮಹಿಳೆಯರು ಬಹಳ ವಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರರಿದ್ದರೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದೇಶ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದೊಳಗೆ ಪಡದಾ ಪದ್ಧತಿಯು ವಿಶೇಷ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಆದ್ದರಿಂದ ತೀರ ಕೆಳಗಿನ ವರ್ಗದೊಳಗಿನ ಸ್ತ್ರೀಸಮಾಜವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಯಾವತ್ತೂ ಸಮಾಜಗಳೊಳಗೆ ಪಡದಾ ಪದ್ಧತಿಯು ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಆದಕಾರಣ ಹಿಂದೂ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಮನೆಯ ಹೊರಗೆ ಬೀಳುವದೇ ಕರಣವಾಗಿ ಮನೆಯ ಹೊರಗೆ ಮಾಡುವಂಥ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಭಾಗ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು ಅಶಕ್ಯವಾಯಿತು.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪಡದಾ ಪದ್ಧತಿಯು ಎಂದೂ ಹಬ್ಬಲಿಲ್ಲ, ಪಡದಾ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ನಡೆಸುವಂಥ ಮುಸಲ್ಮಾನ, ಮರಾಠ ಮತ್ತು ರಜಪೂತ ವಗೈರೆ ಸಮಾಜದವರು ಸಹ ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗೆ ಇರಲಾರಂಭಿಸಿದರೆಂದರೆ ಬಹುಶಃ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಾರೆ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸಹ ಪದ್ಧತಿಯು ಸಮ್ಮತವಿಲ್ಲ. ಅವರು ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಟೀಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿನಂಥ ಪಡದಾ ಪದ್ಧತಿಯು ಕುರಶ್ಚರರುಗಳಿಗೆ ಸಹ ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವದು ಲೇವೆಂದು ಅನಿಸುವದರಲ್ಲೇನಾಶ್ಚರ್ಯ!

ರಾಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಯಾವದೂ ಪ್ರತಿಬಂಧವಿದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಅನುಕೂಲವಿದ್ದವರು ತಮ್ಮ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದಂಥ ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಕಲಿಯುವ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಷಯಗಳುಂಟೆ ಕಾವ್ಯ, ಗಾಯನ, ಶಿಲ್ಪ, ವೇದಾಂತ ಮುಂತಾದವುಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಕೆಲವರು ಗಾಯನ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರವೀಣರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲವರು ಸಾಕಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ

ಹೆಸರು ಕಡೆಯತ್ತಿದ್ದರು ವೇಶ್ಯವರ್ಗದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರದಿಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪುರುಷ ಅಪ್ಪರಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತ್ತು ಒಕ್ಕಲ ತನದ ವರ್ಗದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ರಾಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಮುಂದೆಯಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಾಧನವಿತ್ತು. ಅದಾವುದೆಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಸರಕಾರಿ ನೌಕರಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ರಾಯರ ಆರಮನೆಯಲ್ಲಿ, ರಾಯರ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ರಾಣಿಯರ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾವಿರಾರು ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪೋಲೀಸ ಕೆಲಸಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಕೆಲವರಿಗೆ ರಾಯರ ಭೋಜನ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನೌಕರಿಗಳು ಸಿಗುತ್ತಿದ್ದವು. ರಾಣೀವಾಸದೊಳಗಿರುವಂಥ ದಾಸಿಗಳಂತೂ ಇದ್ದೇ ಇದ್ದರು.

ಕೆಲವರು ಸ್ತ್ರೀಯರು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ಕೆಲಸ ಸಹ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳ ತೀರ್ಮಾನ ಮಾಡುವದೇ ಈ ಸ್ತ್ರೀ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ಕೆಲಸವಿದ್ದಿರಬಹುದು.

ರಾಯರ ಆರಮನೆಯೊಳಗಿನ ಜಮಾಖರ್ಚಿನ ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಪುರುಷರಂತೆಯೇ ಸ್ತ್ರೀ ಕಾರಕನರೂ ಇದ್ದರು ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ರಾಜ್ಯದೊಳಗೆ ನಡೆಯುವಂಥ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಆರಮನೆ ಹೊರಗಿರುವ ಕೇಕೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷರಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ವೃತ್ತಾಂತಗಳಿಗೂ, ಆರಮನೆಯೊಳಗಿನ ಸ್ತ್ರೀ ಲೇಖಕರಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ವೃತ್ತಾಂತಗಳಿಗೂ ಮೇಲಗೂಡಿಸಿ ನೋಡುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಆರಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೌಕರಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದವು.

ಮಲ್ಲಯ್ಯದ್ದದಲ್ಲಿ, ವೈದ್ಯಕದಲ್ಲಿ, ಮಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ, ಮತ್ತು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೀಣರಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ರಾಯರ ನವಕರಿಯಲ್ಲಿದ್ದರು.

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಹ ಕುಶಲರಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರನೇಕರಿದ್ದರು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳ ಸಂಗಡ ಅನೇಕ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿಜಯನಗರದರಸರು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗಲೇ ಅನೇಕಾರ್ತ ಅವರ ಹೆಂಡರು ಅವರ ಜೊತೆಗೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅನೇಕ ಸರಬಾರ ಮಾಡಲಿಕರ ಹೆಂಡ-ದಿರುಗಳೂ ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳ ಸಂಗಡ

ರಣಾಂಗಣದ ಮೇಲೆ ಜಾಜರ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು ಎಷ್ಟೋ ಸಾರೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪತಿಯು ಮಡಿದ ಬಳಿಕ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಪತಿಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ತಾವು ನಿಂತು, ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಸಂಗತಿಗಳು ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಶಿಲಾಲಿಪಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಕೆಲವು ಸ್ತ್ರೀಯರು ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದಂತೆ ಕಂಡುಬಂದದೆ, ಕೆಲವರು ಜಮಾನುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಾವೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತ್ತು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಿಗಾಗಿ ಹೊಸ ಅಗ್ರಹಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಬೇಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸ್ವತಃ ರಾಯರ ಭೆಟ್ಟಿಗೆ ಬಂದು ತಮ್ಮ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕೆಲವರಂತೂ ವಿಧವಿಷಯರೆಂದು ವಿಶೇಷ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು, ಆರಮನೆಯ ಆರಸಿಯರು ಬಹುಶಃ ವಿಧವಿಷಯರೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು, ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಗ್ರಂಥಕರ್ತ್ರಿಯರು ಕವಯಿತ್ರಿಗಳೂ ಆಗಿ ಹೋದರು. ತಿರುಮಲಾಂಬಾ ಎಂಬ ಕವಯಿತ್ರಿಯು ವರದಾಂಬಿಕಾ ಪರಿಣಯಂ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದು ಅಚ್ಚುತರಾಯ ಮತ್ತು ವರದಾಂಬೆಯರ ವಿವಾಹ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ಆತಿ ಸರಸವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವಳು. ಪೊಡೆಯತಿರುಮಲಮ್ಮಾ ಈಶಿಯು ಅಚ್ಚುತರಾಯನು ಮಾಡಿದ ಸುವರ್ಣ ಮೇರುದಾನದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರುವಳು. ಶಿಲಾಲಿಪಿಯೊಳಗಿನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿರುವಳಂತೆ. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ತಂಜಾವರದ ನಾಯಕನಾದ ರಘುನಾಥನಾಯಕನ ಹೆಂಡತಿಯು ಮಹಾ ವಿಧವಿಯಾಗಿದ್ದಳು ಈಶಿಯೂ ರಘುನಾಥ ಭೃದಯವೆಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವಳು.

ರಾಯರ ಕಾಲದ ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜದ ಉಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆ, ಅಲಂಕಾರ, ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬರೆಯುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲ. ಇತ್ತೀಚಿನ ಫ್ಯಾಷನವನ್ನು ನುಸರಿಸದೆ ಇದ್ದ ಸದ್ಯದ ಕಾಲಿನ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಿಳೆಯರ, ಉಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆ, ಮತ್ತು ಅಲಂಕಾರಗಳಂತೆಯೇ ಆಗಿನವಾಗಿದ್ದು ವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು. ಅಟಿ ನೋಟ ಹಬ್ಬಹುಣ್ಣಿನ ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಗಿನೂ ತಿಳಿದೇ ಇವತ್ತಿಗೂ ಹಲಕೆಲ ಅಂತದಿಂದ ಉಳಿದೇಯಿರುತ್ತವೆ. ರಾಯರ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಈಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಉಂಟಾದದ್ದು ಈ ೨೦೨೦ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ

ಕೆಲ ಸುಧಾರಕೀಯತದ ಜನರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಬಹುಜನ ಸಮುದಾಯದೊಳಗಿನ ಮಹಿಳೆಯರ ನಡತೆ ನಡಾ ವಳಿಗಳು ಈಗಲೂ ಹಳೆ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿ ಸಿರುತ್ತವೆ.

ರಾಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ವಿವಾಹವು ಪ್ರಾಯಃ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಯರ ಕಾಲ ದಲ್ಲಿ ಗಂಡಸರು ಅನೇಕ ಪತ್ನಿಯರನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಪದ್ಧತಿಯಿತ್ತು. ರಾಯರಂತೂ ತಮಗೆ ಇಷ್ಟವಿದ್ದಷ್ಟು ಮಂದಿ ಹೆಂಡಂದಿರನ್ನು ಮಾಡಿಕೊ ಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಸುಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಮತ್ತು ಗಾಯನಾದಿ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರಾದ ಕುಲೀನ ಕನ್ಯೆಯರಿಗೆ ತಾವು ದೈವಯೋಗವಿದ್ದರೆ ಅರಮನೆಯ ಅರಸಿಯರಾಗಬಹು ದೆಂದು ಹೆಮ್ಮೆಯಿರುತ್ತಿತ್ತು.

ರಾಯರ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹೀನಸ್ತ್ರೀಯರು ಸೂಳಿಕೆನವನ್ನು ಮಾಡಿ ವೈಭವಸಂಪನ್ನರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಸಾಮರ ಗಟ್ಟಿ ಇತ್ತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇತರ ಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಆ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಶತ್ಯಂತೆ ಸೂಳೆಯರು ಇರುತ್ತಿ ದ್ದರು. ಆ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೂಳೆಗೇರಿ ಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಸೂಳೆಗೇರಿಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳು ಅನೇಕ ಕಾವ್ಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ.

ವಿಧವೆಯರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಮಹಾಧರ್ಮಸ್ವರಾಗಿ ರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ವಿಷಯರಂಗ ಜೊಕ್ಕಾನಾಥ ನಾಯಕನ ತಾಯಿಯಾದ ಮಂಗಮ್ಮಲ ಈಕೆಯು ಕೀರ್ತಿಯು ದಿಗಂತ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು. ಮಗನು ಅಲ್ಪ ವಯಸ್ಸಿನಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಮಂಗಮ್ಮಲ ಈಕೆಯೇ ರಾಜ್ಯ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅನೇಕ ದೇವಾಲ ಯಗಳು, ಮತ್ತು ಅನ್ನ ಭತ್ತಾಲಯಗಳು ಆಕೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಅನೇಕ ಅಗ್ರಹಾರಗಳು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಈಕೆಯಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟವು. ಒಮ್ಮೆ ಮರೆತು ಎಡಗೈಯಿಂದ ತಾಂಬೂಲ ಭಕ್ಷಣ ಮಾಡಿದ್ದು ಒಲು ದೊಡ್ಡ ಪಾತಕವಾಯಿತೆಂದು ಆ ಪಾಪದ ಕ್ಷಾಲನಾರ್ಥವಾಗಿ ಮಂಗಮ್ಮಲ ಈಕೆಯು ಕಾಶಿಯಿಂದ ರಾಮೇಶ್ವರದ ವರೆಗೆ ರಸ್ತೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದಳು. ಆ ರಸ್ತೆಯ ಎರಡೂ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಲಾಗಿ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿಸಿದಳು. ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿ ಮಂತಾದ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೂ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಸಿದಳು. ಲೆಖ್ಖವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಭಾವಿಗಳು, ಹೊಂಡಗಳು

ಧರ್ಮಶಾಲೆಗಳು, ಅನ್ನ ಭತ್ತಗಳು, ಆಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು.

ರಾಯರ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಯರ ಜೊತೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ರಾಣಿಗಾದರೂ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವಾಗು ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವಾದ ಅರಸಿಗೆ ಮಹಾ ರಾಜ್ಞ ಅಂದರೆ ಪಟ್ಟದ ಅರಸಿ ಎದು ಬಿರುದು ಬರು ತಿತ್ತು.

ವಿಷಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ, ದೇವದಾಸಿ ಯರ ಪದ್ಧತಿಯು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು. ದೇವಾಲಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಸವದಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಾಯನ ನರ್ತನಾದಿ ಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದೇ ಇವರ ಕರ್ತವ್ಯ. ಈ ಕೆಲಸ ಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಜಮಾನುಗಳು ಇನಾಮು ಇರುತ್ತಿ ದ್ದವು. ಈ ಪದ್ಧತಿಯು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬರೆಯುವ ಅವಶ್ಯ ಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಯಾವತ್ತೂ ಪಾಚೀನ ಮತ್ತು ಮಹತ್ವದ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ದೇವದಾಸಿಯರು ಈ ವತ್ತಿಗೂ ಉತ್ಸವಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವರ ಮುಂದೆ ಗಾಯನ ನರ್ತನ ಮಂತಾದ ಸೇವೆ ಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಜ್ಞಾನ ಮಾರ್ಗವಲಂಬಿ ಯಾಗಿ ವೇದಾಂತದಂಥ ಗಹನ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ ನಂಧವರ ವಚನಗಳೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಇದಲ್ಲದೆ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಮಹಾಧರ್ಮಸ್ವರಾಗಿದ್ದರು. ಜೈನರಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ್ತ್ರೀಯರು ಉಗ್ರತಪಾಚರಣೆ ಮಾಡಿ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದವರು. ಲಿಂಗಾಯತ ಧರ್ಮ ದೊಳಗಿನ ಅನೇಕ ಶರಣೆ ಮರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಿದ್ದಾರೆ.

ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ ಸೂಳೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರನೇಕರೂ ಆ ಕೆಟ್ಟ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕದೆ ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗವಲಂಬಿ ಯಾಗಿ ವಿರಕ್ತರಾಗಿ ಸಮಾಜಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡು ವದರಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪತಿ ನಿಧನಾನಂತರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪತಿ ಭಕ್ತಿಗೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಧೈರ್ಯದಿಂದಲೂ ಸ್ವಸಂತೋಷದಿಂದಲೂ ಸಹಗಮನವಂ ಮಾಡಿ ಅಕ್ಷಯ ಸ್ವರ್ಗಸುಖವನ್ನು ಪಡೆದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಅಂಥ ಸತಿಯರ ಸ್ಮಾರಕಗಳು ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಾಸಕಿಲ್ಲಾ ಗಳೆಂದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇರು ವವು. ಸತಿಹೋದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಬಗ್ಗೆ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪೂಜ್ಯ ಭಾವನೆ ಇರುತ್ತಿತ್ತು.

ಅಂಕೂ ರಾಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜವು ಒಳ್ಳೆ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಆಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಅವರು ಮಾದರಿಯ ಮಹಿಳೆಯರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಉಜ್ವಲ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತ ಬಂದರೆ ಈಗೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಿಳೆಯರು ಅದರ್ಶ ಮಾತೆಯರಾಗಿ, ಪತ್ನಿಯರಾಗಿ ಖ್ಯಾತಿಪಡೆದು, ಅವರಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ

ಗೊಂಡ ಕರ್ನಾಟಕವೀರರು ಅದರ್ಶ ಪುರುಷರಾಗಿ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೀರ್ತಿಯು ಅಚಂದ್ರಾರ್ಕವಾಗಿ ಅಖಂಡ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಮೆರೆದಾಡುವಂತೆ ಮಾಡುವರೆಂಬ ದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂದೇಹವೂ ಇಲ್ಲ.

|| ಜಯಭುವನೇಶ್ವರಿ ||

ಗತವೈಭವಗಳನಾಡೆ! ಇಂದಿನ ದುರ್ಗತಿಬೀಡೆ!

(ಕವಿ:— ಶ್ರೀ ಬಿ. ಎನ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ ಮೈಸೂರು.)

ಗತವೈಭವಗಳ ನಾಡೆ !
ಇಂದಿನ ದುರ್ಗತಿ ಬೀಡೆ !
ಸಿಂತಾ ಮಸಲರ ದಾಳಿಗೆ ಸಿಲುಕಿ,
ಅನ್ಯ ಧರ್ಮಗಳ ತುಳಿತಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿ,
ಅರ್ಯ ಧರ್ಮ ತಾ ಲಯವಾಗುತ್ತಿರೆ,
ಭಾರತ ಕಲೆಯದು ಮಣ್ಣು ಗೂಡುತ್ತಿರೆ
ಹೊಡೆ! ಕಡೆ! ಇಂ! ತಿವಿ! ಎಂಬದ ಹಯಲು
ಕೈದುಗಳಾಟವು, ಮಜ್ಜೆಯ ಹೊನಲು,
ಭೀಷಣ, ಹೇಷಣ, ಜಯಘೋಷ !
ಕಾದುವ ಭಟಗಳ ಆನೇಶ !

ಸೋತರ ಆಕ್ರೋಶ !

ಭಾರತಭೂಮಿಯ ತುಂಬಿರಲಿಲ್ಲೂ,
ದೆಸೆಮಸಗುತ್ತಿರೆ ಆ ಗುಲ್ಲು;
ಬಂಜರ ಭೂಮಿಯ ನೋಡಿದರೆಲ್ಲೂ;
ಕುಂದಿದ ಮೊಗಗಳೆ ಮೇಣೆಲ್ಲು;
ವಿಶ್ವವ ? ವಿಶ್ವವ ! ಭೀಷಣ ವಿಶ್ವವ !
ಪ್ಲಾವಿತಮಾಗಿದೆ ನೇದದ ಬೀಡು,
ಶಾಂತಿಯು ಮಸುಗಿರಲು;
ಕ್ರಾಂತಿಯು ಕೆರಳಿರಲು !
ನಾಡಿನ ಸುಸ್ಥಿತಿ ಹಾಳಾಗಿ !
ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹೀನರ ತೊತ್ತಾಗಿ !

ಕಲಿಕೊಲೆಯಾಗಿ;

ಜೀವನ ಕಟ್ಟುವಾಗಿ;

ಇರಲಿದ ಕಾಣಾಕ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಂ,
ಮನದಲಿ ಮರಗುತೆ ಮಹರ್ಷಿಮಾನ್ಯಂ,
ನಾಡಿನ ಪುನರುದ ರಣೆ ಬಗಿದು

ಯೋಜಿಸಿ, ಯೋಜಿಸಿ, ಯೋಜಿಸಿ, ನೆನೆದು,
ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರಲಿ ಸ್ವಾತ್ಮವ ಕಂಡು,
ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ ತಾಳೈಕೊಂಡು,
ತುಂಗಪ್ಪಾವಿತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲಿ
ರಾಜ್ಯವ ಕಟ್ಟಿದನು.

ನಾಡಿನ ಚದುರಿದ ವೀರರು ಎಲ್ಲ !
ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದರು ಒಡನೆಯೆ, ಎಲ್ಲ;
ಮುಸಲಾ ಘಾತದಿ ನೊಂದವರು;
ವಿಶ್ವವದಿಂದಲಿ ಬೆದವರು !
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ
ರಾಜ್ಯವ ಕಟ್ಟಿದರು;

ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರಲಿ ಹಿರಿಯವಹುಕ್ಕಗೆ
ಪಟ್ಟವಕಟ್ಟಿದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಕಟ್ಟಿದ ರಾಜ್ಯವು
ವಿದ್ಯಾನಗರವದೆನ್ನಿಸಿತು;
ವಿಜಯಕೆ ನೆಲೆವನೆಯಾದುದರಿಂದದು
ವಿಜಯನಗರ ವೆಂದೆನ್ನಿಸಿತು.

ಬೆಳೆಯತು, ಬೆಳೆಯತು, ಬೆಳೆಯತು ನಾಡು !
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಕಟ್ಟಿದ ನಾಡು !
ಏಸಿರಿಯಂದಲಿ ಬಲವನು ಹೊಂದಿ,
ಧರ್ಮದ ಪಥದಲಿ ನಡೆಯುತಬಂದು,
ಆಶ್ರಯಹೊಕ್ಕುರಿಗಾಶ್ರಯಮಿತ್ತು,
ಆರ್ಯ ಧರ್ಮಕೆ ಮೇಲ್ವೆಯನಿತ್ತು,
ಬೆಳೆದುದು ಸತ್ಯಕೆ ಮೈಕೆತ್ತು !
ಅಧರ್ಮಕ್ಕುದುನೆ ತಡೆಯಿತ್ತು !

ವಿದ್ಯಾನಗರದ ಏಳಿ ಯಲಿ
ಹಿಂದೂ ರಾಜರ ಮೇಲ್ಮೆಯಲಿ,
ನಾಡಿನ ಕ್ರಾಂತಿಯು ಮುಳುಗಿದುದು !
ಶಾಂತಿಯು ಅದನಾವರಿಸಿದುದು !
ಬೆಳೆದುದು ನಾಡಿನ ಧರ್ಮವು, ಕಲೆಯು
ಡಂಕಣ ಜಕಣರ ಶಿಲ್ಪಕೆ ನೆಲೆಯು !
ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಿಗಾಶ್ರಯವಿತ್ತು
ಕನ್ನಡ ನಾಡದು ಬೆಳೆಯುತ್ತಲಿತ್ತು;
ನೇಗಿಲ ಯೋಗಿಯು ಹೊಲವನು ಉಳುಕಿ,
ಗೋಸಾಲನು ತುರುವಂದೆಯ ಕಾಯುತೆ
ಕಾಲಕೆ ವಳಿ ಬೀಳುತೆ, ಬೆಳಿ ಬೆಳೆಯುತೆ,
ಶಾಲಿಯ ವನಗಳು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಮೆರೆಯುತೆ,
ಎಸೆದುದು ನಮ್ಮ ದಿಯಲಿ ಅನಾಡು,
ವೇದದ ಬುಡುಗಳಾ ನೆಲೆವೀಡು !
ಸುತ್ತಣ ಬಳಸಿನ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜರು,
ಕಪ್ಪಕಾಣಿಕೆಯನೀಯುತ ಬಂದರು
ಸಾಮಂತರ ಪೊಲು ತಪ್ಪದಲೆ;
ಅದರಿಂದೆಸರಾಂತುದು ಆ ರಾಜ್ಯವು
ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಮೊಂದಿನ್ನು ತಲೆ !
ಇಂತೆಸದುದು ಆ ಮಂಗಳಧಾಮ,
ಸಿರಿಸತಿಯರ ಆರಾಮ !
ಪ್ರಕೃತಿ ಜನನಿಯ ನಕಳನ ರಂಗ;
ಪರಿಯುವುದತಿ ಪಾವನ ತುಂಗ !
ಅದರೆ ಏನು ?
ಅಯ್ಯೋ ಏನು ?
ಅಂದಿನ ವೈಭವ ಯಂದಿನ ಕನಸು;
ತಿರುಕನು ನೆನೆಯುವ ಸಗ್ಗದ ನೆನಸು !
ನಾಡಿನ ಧರ್ಮವು ಕ್ಷಾತ್ರವು ಉಡುಗಿ,

ಸಮತಾ, ಮೈತ್ರಿಯು, ಮಣ್ಣೊಳು ಹುದುಗಿ
ನಾಡಿನ ವೈಭವ ಗತಿಸುದುದು,
ಹಸಿಮಸಣಕೆ ಸಮನೆನಿಸಿದುದು !
ಗತ ವೈಭವಗಳ ನಾಡು;
ಇಂದಿನ ಮಸಣದಗೂಡು !
ಹಿಂದಿನ ವೈಭವ ನೆನೆಯುತ ರಸಿಕನು
ಮನಗಲಿ ಹಿಗ್ಗುವನು,
ಲಂದಿನಕಲೆ ಛಾಯೆಯ ಕಾಣುತಲವ
ಅಂತೆಯೆ ಸಿಗ್ಗುವನು;
ಮರುಜಣದಲೆ ಯಂದಿನ ದುರ್ಗತಿಯವ
ನೆನೆಯುತ ಮೊಗ್ಗುವನು !
ಅಯ್ಯೋ ! ಎನ್ನವನು;
ನಡುಸುಯ್ಯುವನು !
ಏಕೆಲೆ ಈ ಪರಿ ಮರಗುವೆ ಜೀವ !
ಗತವೈಭವಗಳ ನೆನೆಯುವದಾವ—
ಹಿರಿತನ ! ಅದನಶ್ವರಬಾಳ,
ನೆನೆದರೆ ತಪ್ಪದು ಎಂದಿಗೂ ಗೋಳು !
ಕೆಜ್ಜೆಡು ! ನೆಜ್ಜೆಡು ! ನಿನ್ನೊಳು ನೀನು !
ನನ್ನಿಯಬದಲೆ ನಡೆ ನಡೆ ! ಏನು !
ಧರ್ಮಕೆ ಮೈಗೊಡು ! ಮೈತ್ರಿಯ ಗಳಿಸು
ನಾಡಿನ ಮೇಲ್ಮೆಯ ಕಳೆಯದೆ ಉಳುಹು !
ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕೆ ದುಡಿ ! ಸಂತ್ಯಸ್ತತೆಯಲಿ !
ಬಾಕೆಲೆ ಜೀವನೆ, ಧರ್ಮದ ನೆಲೆಯಲಿ !
ಕಾಣುವೆ ನಾಕವ ಲೋಕದೊಳೆ
ಅಮೃತತೆ ಸೌಖ್ಯವ ಬಾಳಿನೊಳೆ !
ಮೆರೆಯಲಿ ವಿದ್ಯಾನಗರವು ಸಿರಿಮರಳಿ !
ಸುಗತಿಯ ನೈದಲಿ ಕಾಲವು ಜೊರಳಿ !
ಜಯ ಹೇ ಮಾಧವ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ !
ಜೈ ಭುವನೇಶ್ವರ ! ಜೈ ! ಜೈ ! !

ಆಂಧ್ರಕುಲದ ರಾಮರಾಜ.

[ಲೇಖಕರು:- ಶ್ರೀ ಉಗ್ರಾಣ ಮಂಗೇಶರಾಯರು, ಪುತ್ತೂರು.]

ವೀರ ಪ್ರತಾಪ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಸರಾಕ್ರಮದಿಂದ ನೈಋತ್ಯದ ಓರಿಸ್ಸೆಯ ಅನಂತರದ ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಆಸ್ಥಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಘನತೆಯಿಂದ ರಾರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಬಳಿಕ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೊದ ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ಪಾದಾಕ್ರಾಂತವಾಗಿ ಭಾರತೀಕೃತವಾದಿಂದ ನಿರ್ಜೀವವಾಗಿ ಹೋಯಿತೆಂದು ಚರಿತ್ರೆ ತಿಳಿಸುವದು. ವಿಜಯನಗರದ ಈ ಅಪದಿಶೆಗೆ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಆಳಯನೂ ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಸೇನಾನಿಯೂ ಆದ ಆಂಧ್ರಕುಲದ ರಾಮರಾಜನು ಕಾರಣನು, ರಾಮರಾಜನ ದೃಢತ್ವವೇ ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ಶತ್ರುತ್ವಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾಗಿ, ದಕ್ಕುಣದ ಯವನರಾಜ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಂದಾಗಿ ತಾಳಿಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಿತು, ಹಿಂದೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಮಸ್ತ ಸೇನೆಯೊಂದಿಗೆ ಘೋರ ಯುದ್ಧವನ್ನೆಸಗಿ ಸೇನಾನಾಯಕನಾದ ರಾಮರಾಜನನ್ನು ಕೊಂದು, ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದ ವೀರರನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಿಂದುಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಅವರ ಮೇಲಣ ಲೋಪದಿಂದ ಭೂಸ್ವರ್ಗದಂತಿದ್ದ ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಭೂಮಿಯಂತೆ ಮಾಡಿದನು; ಆದವ್ರಯಕ್ತ ರಾಮರಾಜನು, ಕುರುಕುಲಕ್ಕೆ ದುರ್ಯೋಧನನಂತ ತುಳುವ ಕುಲಕ್ಕೆ ಕೇತುಪ್ರಯನಾದನು— ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಆದರೆ ರಾಮರಾಜನು ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಅನಂತರ ಕಳೆಗುಂದುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಕಳೆಯನ್ನು ತುಂಬಿಸಿ, ಅಲುಗಾಡುತ್ತಲಿದ್ದ ಕೀರ್ತಿ ಧ್ವಜವನ್ನು ದೃಢವಾಗಿ ನೆಟ್ಟು ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷಕಾಲ, ಪೂರ್ವಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾದ ವೈಭವದಿಂದ ಅದನ್ನು ಮೆರೆಯಿಸಿ, 'ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದವನು' ಎನ್ನುವಂತ 'ನಿಜರಾಜ'ನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕರ್ನಾಟಕಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಸಾರ್ವಭೌಮ ಪತಿಕಾರ್ಯದೊಳಗಿನ ತಗ್ರಾಣನೆನಿಸಿ ಒಮ್ಮೆ ಉತ್ತರದಿಗ್ವಿಜಯದೊಳಗಿದ್ದ ಯುವನ ಸೇನಾ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆಂಬ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದನು.

ಆತನು ತನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರಕಲ್ಯಾಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಪಟ್ಟ ಸಾಹಸವನ್ನೂ ೧೫೪೨ ರಿಂದ ೧೫೬೫ ರ ವರೆಗೆ ಮಹಮ್ಮದೀಯರೊಂದಿಗೆ ಸರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಕಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಂದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೊನೆಗೆ ಅಸಾಧಾರಣ ಶೌಕ್ಯದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ಮಡಿದ ಕ್ರಮವನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ, ರಾಮರಾಜನಂತಹ ಉಪಾಯಚತುರರೂ ರಾಜ್ಯತಂತ್ರಧೋರೂ ಶೂರಾಗ್ರೇಸರರೂ ಭಾರತೀಕೃತವಾದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಮಂದಿ ಯಲ್ಲವೆಂದ, ವೇದ್ಯವಾದೀತು. ಭೇದೋಪಾಯದಿಂದ ನೆರೆಯ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ರಾಜ್ಯಗಳು ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಸದಾ ಕಾದುತ್ತಿತ್ತಿತ್ತಿ ಗುಂದುವಂತ ಮಾಡಿ, ಅವರ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಯವರಿತು ಆತನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಜಯಶೀಲನಾಗಿ ಕಾದುತ್ತ ರಣಭಯಂಕರನೂ ಆಜೀಯನೂ ಲೋಕೈಕವೀರನೂ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡು, ಗುನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರತಾಪರಾಲಿಯಾದ ನೆಮೋಲಿಯನಂತೆ ದಿಗ್ವಿಜಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಕೊನೆಗೆ ಅವನಂತ ಪುಬಲವಾದ ಶತ್ರುಮಂಡಲದಿಂದ ಆವೃತನಾಗಿ, ೯೬ ವರ್ಷದ ಹಳೆಯ ಮುರುಕನಾದರೂ ೩೦ ವರ್ಷದ ಹೊಸ ಜನ್ಮದಂತೆ ಸರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಕಾದಾಡಿ ವೀರ ಪುರ್ಗವನ್ನು ವದಿದನು ವೀರರಾದವರಿಗೆ ಅಂತಹ ಪರಣವೇ ಪರಮಯೋಗ್ಯವಾದುದರಿಂದ, ಸೆರೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ನೆರಳಿದ ನೆಮೋಲಿಯನನ್ನಿಗಿಂತ ರಾಮರಾಜನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆನ್ನು ಬಹುದು.

ರಾಮರಾಜನು ವಿಜಯನಗರದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರತಾಪರಾಲಿಯಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಆಳಯನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಏಕಮಾತ್ರ ಪುತ್ರಿಯಾದ ತಿರುಮಲಾಂಬಿಕೆಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾದುದರಿಂದ ರಾಮರಾಜನ ಪುಸಿದ್ದಿ ಆಗಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅನಂತರವೂ ಹುಟ್ಟಿದ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಆತನ ಕುಲದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯು ನಡೆತವಾಗಿದೆ ಆತನು ಪುರಾಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಪುರಾಣದ ಮೊದಲಾದ ಪೂರ್ವಿಕರಿಂದಾಗಿ ಚಂದ್ರ ವಂಶದವನೆಂದೂ, ಚರಿತ್ರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪಾಲಿಲೀಪುತ್ರದ ನಂದರ

ಮನೆತನದವನೆಂದೂ, ಜಾಲುಕ್ಯವೆಂದರ ಬಿಜ್ಜಲೇಂ
ದ್ರನ ಕಲದವನೆಂದೂ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯು
ತ್ತದೆ. ಆತನ ಪೂರ್ವಜರಾದ ಸೋಮದೇವ ಬುಕ್ಕ
ಮೊದಲಾದವರು ವಿಜಯನಗರದ ದ್ವಿತೀಯ ರಾಜ
ವೆಂರಸ್ವತನಾದ ಸಾಳು ನರಸಿಂಹನಿಗೆ ಸೇನಾ
ನಾಯಕರಾಗಿ ಸಹಾಯಮಾಡಿದ್ದರು. ಬುಕ್ಕನ ಮೊಮ್ಮ
ಗನಾದ ಶ್ರೀರಂಗನು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಮಂತ್ರಿಗಳ
ಲ್ಲೊಬ್ಬನಾಗಿದ್ದನು. ಆತನ ಐದು ಮಂದಿ ಪುತ್ರರಲ್ಲಿ
ರಾಮರಾಜನು ಹಿರಿಯನು. ರಾಮರಾಜನ ತಮ್ಮಂದಿ
ರಲ್ಲಿ ಎರಡೆಮ್ಮರಾದ ವೆಂಕಟಾದ್ರಿಯೆಂಬವರು ಆತನ
ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಭಾಗಿಗಳಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಗಳಿಸಿದರು.

ಕೃಷ್ಣಜೀವರಾಯನ ಇಲದಲ್ಲಿ ರಾಮರಾಜನು ಸೇನಾನಾಯಕರಲ್ಲಿದ್ದುಬಿಟ್ಟುನಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ಅನಂತರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಆತನ ತಮ್ಮನಾದ ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಆಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮರಾಜನೂ ಎರೆದಿಮ್ಮ ರಾಜನೂ ಆತನ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿ ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದರು. ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ತರನಾಯಕ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಚನ್ನ ವೆಂಕಟಾದ್ರಿಯು ಕೇವಲ ಬಾಲಕನಾದುದರಿಂದ ಅವನ ಸೋದರ ಮಾವನಾದ ತಿಮ್ಮರಾಜನು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾದನು. ಆತನು ಅಶಿವರುಳಾದುದರಿಂದ ಕುಚ್ಚ ತಿಮ್ಮರಾಜನೆಂದು ಆತನಿಗೆ ಹೆಸರಿದ್ದಿತು. ಆತರ ಅಡಳಿತೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೇಗನೇ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟಾಯಿತು. ರಾಜರುನೆತನದವರನ್ನೆಲ್ಲೊಬ್ಬರನ್ನೇ ಆತನು ವಧಿಸುತ್ತ ಬಂದು ರಾಮರಾಜ ಎರೆದಿಮ್ಮರಾಜರ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣು ಹಾಕಿದುದರಿಂದ ಅವರು ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ವಿಜಯನಗರದಿಂದ ವಲಾಯನ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ರಾಜನನ್ನೇ ಕುತ್ತಿಗೆಹಿಡಿಕೊಂಡು ತಾನೇ ರಾಯನಾಗಿ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಕೋಲಾಹಲವನ್ನೆಬ್ಬಿಸಲು ಕೆಲವು ಸರದಾರರು ತಿಮ್ಮರಾಜನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನದಿಂದ ತಳ್ಳುವವಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ಆತನು ಲಕ್ಷಾಂತರ ಹೂಗನ್ನೂ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಬಿಜಾಪುರದ ಇಬ್ರಾಹಿಮ್ ಅದಿಲ್ ಷಾಹನನ್ನು ತನ್ನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಬರಿಸಾಡಿಕೊಂಡನು ಇಂತಹ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ರಾಮರಾಜನು ಚತುರೋಪಾಯಗಳನ್ನು ಹೂಡಿ ಅದಿಲ್ ಷಾಹನನ್ನು ವಿಜಯನಗರದಿಂದ ಹೊರಡಿಸಿ, ತನಗೆ ಸಹಾಯಕರಾದ ಸರದಾರರೊಡನೆ ತಿಮ್ಮರಾಜನನ್ನು ಆತನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮುತ್ತಲು ಆತನು ಸೈರಿಗಳ

ಶೈಗೆ ಸೆರೆಸಿಕ್ಕುವದಕ್ಕಿಂತ ಮರಣವೇ ಲೇಸೆಂದು ಕರಾರಿಯಿಂದ ತಿವಿದುಕೊಂಡು ಆತ್ಮತತ್ವ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಅನಂತರ ಪುಣ್ಯಬಲದಿಂದ ವಧೆಗೊಳಗಾಗದೆ ಬದುಕಿದ ಒಲಕನಾದ ಶುಳುನಂಜರ ಸದಾಶಿವರಾಯನನ್ನು ರಾಮರಾಜನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೇರಿಸಿದನು.

ಇದು ಅಂಧ ಸಹೋದರರ ನಿಜಾಧಿಕಾರವೆ
ವ್ಯಾಂಛನು. ಪ್ರಥಮತಃ ಪನ ಕೊಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಾ
ಭಿಷಿಕ್ತನಾದ ಸದಾಶಿವರಾಯನಿಗೆ ಅನಂತರ ವಿಜಯ
ನಗರದಲ್ಲಿ ಕೃನವಾಗಿ ಪುನಃ ಅಭಿಷೇಕವಾಯಿತು.
ಸದಾಶಿವರಾಯನು ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನವನಾದುದರಿಂದ
ಸರ್ವಾಧಿಕಾರವು ರಾಮರಾಜನ ಕರಗತವಾಯಿತು.
ವಿರ ಪ್ರತಾಪ ಕರೂರ ಸಾಳುವ ವೀರ ಸದಾಶಿವರಾಯ
ದೇವನನ್ನು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸರದಾರರನ್ನಿರೂ ಚಕ್ರ
ವರ್ತಿಯಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಆತನ ಮುಖ್ಯ
ಮಂತ್ರಿಯೂ ದಳವಾಯಿಯೂ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯೂ
ಆದ ರಾಮರಾಜನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಆತನು ಬರಿಯ ಅಡು
ಗೊಂಬಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಆ ಕಾಲದ ಪಾಪಮೃದ್ಧಿಯ
ಚರಿತ್ರಕಾರರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುವರು. ಆಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ
ಕೊನೆಗೆ ಅಧಿಕಾರಮವದಿಂದ ಆತನ ಕಿಂಚಿನ್ನೇ ಅವ
ಹಸಿ ತಾನೇ ರಾಜಾರ್ಥ ರಾಜ ರಾಜಪರಮೇಶ್ವರ ವೀರ
ಪ್ರತಾಪ ಮಹಾರಾಯ ರಾಮದೇವರಾಯನೆಂದು
ಯೂಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟ
ವಾಗುತ್ತದೆ ರಾಮರಾಜನು ಆಪ್ತ ಪ್ರಬಲನಾದುದೆ
ಹೇಗೆ ?

ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ರಾಮರಾಜನು ' ಮಹಾಸುಂದರೀಧರ
ಅಯ್ಯ ರಾಮರಾಯ ಮಹಾರಾಜ ' ನಾಗಿ ಸರ್ವಾಧಿ
ಕಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿದರೂ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಅಜ್ಜಿಗೆ ಒಂ
ಗಾಗಿದ್ದ ಸುಂದರಗೃಹ-ಲರ ಶಾಸನಗಳಿಂವ ತಿಳಿಯು
ವುದು. ರಾಜ್ಯಭಾರಕ್ಕಾದ್ದೂ ಅ ಸ್ಯ ರ ವಾ ದ
ಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿ ಸಂಧಿಸಿಗ್ರಹದ ಮಂತ್ರಿತ್ವ
ವನ್ನು ತಾನೇ ವಹಿಸಿ, ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಎರಡೆಮ್ಮರಾಜ
ನನ್ನೂ, ಕಂದಾಯಕ್ಕೆ ಮಂಟ್ರಿಯನ್ನೂ ಮಂತ್ರಿ
ಯನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿ ಅಡಕತದಬಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ತನ್ನ
ಸಹೋದರರೊಳಗೆ ಹಂಚಿದಾಗಲೇ ರಾಮರಾಜನು
ಅಸಾಧಾರಣನೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದ್ದಿತು. ಗಣಗರಲ್ಲಿ
ಪ್ರಾಪ್ತವಯಸ್ಕನಾಗಿ ಸದಾಶಿವರಾಯನು ಅಡಕತದಲ್ಲಿ
ವಿಶೇಷ ತರಹಾಕಲಾ ಪ್ರಾರಂಭಮಾದಿಂ ಗ ತನನ್ನು
ತನ್ನ ಉಚ್ಚಯಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಕಂಟಕವಾಗೆಡಿಸಿ,

ಅವರಂಗಳೇಬನು ಪಾಹಾಜಹಾನನ್ನು ಆತನ ಅರಮನೆ ಯೊಳಗೆ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟಂತೆ, ಸದಾಶಿವರಾಯನನ್ನು ಆತನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಬಂಧದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಆತನನ್ನು ನವರಾತ್ರಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಯಂತೆ ಮೆರೆಯಿಸಿ, ತಾನು ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿದ್ದನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸುವ ಕ್ರಮವೂ ಗುಜರಾಟದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರಬೇಕು; ಏತಕ್ಕೇಂದರೆ ಆಗ ಸದಾಶಿವರಾಯನು ಕಾಲವಾದನೆಂಬ ವರ್ತಮಾನವು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ರಾಮರಾಜನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತನಾಗಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಮೂವರು ಸಹೋದರರು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಚಕ್ರ ವರ್ತಿಯ ದರ್ಶನ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು.

ಈ ಅಧಿಕಾರಾಸಹಾರವು ರಾಜ್ಯಕಲ್ಯಾಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಆಯಿತೋ ಸ್ವ ವಂಶ ಸ್ಥಾಪನಾನುಮಿತ್ಯವಾಗಿ ಆಯಿತೋ ಹೇಳಲು ಸಂಧಿಗದವಾದಿದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಏನಾಗಿದ್ದರೂ ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ಅದು ಅರವಿವಳಿ ವಂಶದ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಅವಕಾಶಗೊಟ್ಟಿತು ಕುರುಬ ವಂಶದ ಕೊನೆಯ ರಾಜನಾದ ವಿರುಪಾಕ್ಷನ ಅಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವು ಮಹಮ್ಮದೀಯರಿಂದ ಅಕ್ರಮಣವಾಗುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಕಾಪಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಳುವ ನೆರವಿಹೆನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನಪಹರಿಸಿ ಸಾಳುವ ವಂಶವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಂತೆ ರಾಮರಾಜನಾದರೂ ಅಷ್ಟೇ ಉಚ್ಚ ಧೈಯದಿಂದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ.

ರಾಮರಾಜನು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾದೊಡನೆ ಅಗ್ಲೆಲ್ಲದ್ದ ಮಾಂಡಲಿಕರ ದಂಗೆಗಳನ್ನು ಅಣಗಿಸಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತೋರಿದ್ದನು. ಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಬಂಧದಲ್ಲಿರಿಸುವ ಆಲೋಚನೆಗೆ ಆತನ ಸಹೋದರರು ಒಪ್ಪದೆ ದಂಗೆಯಿದ್ದು ಅಣ್ಣನೊಡನೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಂತಾಗ ಆತನು ಗೋಲ ಕೊಂಡದ ಕುತುಬಪಹಾನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಔದಾರ್ಯದಿಂದ ಅವರನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿ ಪುನಃ ತನಗೆ ಸಹಾಯಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

ನೆರೆಯ ಮಹಮ್ಮದೀಯರಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಯುದ್ಧವು ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಸಿಂಹಾಸನಾರೋಹಣದ ದಿನವೇ ಎಂಬಂತೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. 'ಹುಚ್ಚ' ತಿಮ್ಮರಾಜನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನದಿಂದ ತಳ್ಳಿ ಸದಾಶಿವರಾಯನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೇರಿಸಿದರೆಂಬ ವಾರ್ತೆ ಬಿಜಾಪುರದ ಇಬ್ರಾಹಿಮ ಆದಿಲಷಾಹನು ಕೇಳಿದೊಡನೆ ತನಗದೇ ಸಂದರ್ಭವೆಂದು ತಿಳಿದು ಅಸದಖಾನನನ್ನು ಅದೋನಿ ದುರ್ಗವನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದನು. ಇವರೊಳಗೆ ನಡೆದ ಕದನದಲ್ಲಿ ಅಸದಖಾನನು ಸೋತು ಸೇನಾರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿದನು. ಆದರೆ ನೆಂಕಟಾದ್ರಿಯ ಜಯದಿಂದ ವೈನುರಿತಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿದು ಫಕ್ರುನೇ ಆತನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಆತನನ್ನು ಬೆರಗುಗೊಳಿಸಿದನು. ನೇಂಕಟಾದ್ರಿಯ ಹೆಂಡಿರು ಮಕ್ಕಳು ಶತ್ರುಗಳ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವದರಿಂದ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆಡ್ಡದೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿದು ರಾಮರಾಜನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನು. ರಾಮರಾಜನು ಯುದ್ಧವನ್ನು ಬಿಡುಸಾಗಿ ಸಾಗುವಂತೆ ಅಣ್ಣ ಮಾಡಿ ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಸೇನೆಯನ್ನು ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದರೂ ಹೆಂಡಿರು ಮಕ್ಕಳು ಶತ್ರುಗಳ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದುದರಿಂದ ಬಿಜಾಪುರದೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವಂತೆ ಅಂತರಂಗವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದನು. ಅಂತೆಯೇ ಈ ರಾಜ್ಯಗಳೊಳಗೆ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು.

ಆದರೆ ಈ ಒಪ್ಪಂದವು ಸ್ವಲ್ಪನೇ ಸಮಯಕ್ಕಾಯಿತು, ಇಬ್ರಾಹಿಮ ಆದಿಲಷಾಹನು ಅಹಮ್ಮದನಗರದ ಬರ್ಹನ್ ನೈಜಾಮಷಾಹನೊಡನೆ ಸೇರಿ ವಿಜಯನಗರದ ಮೇಲೆ ದಂಡಿತ್ತಿ ನಡೆದನು. ಈ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮೂಲಕಾರಣವು ಅಹಮ್ಮದನಗರದ ಸುಲ್ತಾನನೆಂದು ತಿಳಿದು ರಾಮರಾಜನು ಅಹಮ್ಮದನಗರದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆದು ನಗರವನ್ನು ನೆಲಸಮ ಮಾಡಿ ಔಡಲ ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತಿದನೆಂದು ರಾಮರಾಜೀಯವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವು ತಿಳಿಸುವದು. ನೈಜಾಮಷಾಹನು ಬೇರೆ ಯತ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಅದಿಲ್ ಷಾಹನ ಸಂಗವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ರಾಮರಾಯನ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಿದನು.

ಇದಾದ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದೊಳಗಾಗಿ ನೈಜಾಮಷಾಹನೂ ಗೋಲಕೊಂಡದ ಕುತುಬಪಹಾನೂ

ಬಿಜಾಪುರದೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಮರಾಜನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಬೇಡಿದರು. ಹಿಂದೆ ಬಿಜಾಪುರದೊಡನೆ ಮಾಡಿದ ಒಪ್ಪಂದದ ಮೇರೆ ಅದಿಲ್ ಶಾಹನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ ಐದು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಆಗ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವೇ ನೈಜಾಮನ ಸಾಹಸ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದ್ದಿತು. ರಾಮರಾಜನು ಬಿಜಾಪುರದ ಸೇನೆಯನ್ನು ತೆಂಕಣದಿಂದ ನಗ್ಗುವದೆಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿಸಿತು. ಆತನು ಅಂತೆಯೇ ಬಿಜಾಪುರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ನೇಕ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳಿ ಹೊಡೆದು ಅದಿಲ್ ಶಾಹನನ್ನು ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿದನು. ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ಇಂದಲೂ ಶತ್ರುಗಳು ಮುತ್ತಿದುದನ್ನು ಕಂಡು ಅದಿಲ್ ಶಾಹನು ಅಸಹನನೊಡನೆ ಅಲೋಚನೆಯಾದ ಕುತುಬಶಾಹನೇ ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಹೇತು ಎಂದು ಊಹಿಸಿ ಅಹಮದನಗರ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಾಗ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿ ಕುತುಬಶಾಹನನ್ನು ಬಿಡಿದನು.

ಈ ಒಪ್ಪಂದವೂ ಬಹಳ ಕಾಲ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ರಾಮರಾಜನು ನೈಜಾಮನ ಸಾಹಸವನ್ನು ಗುಲಬರ್ಗಿಯ ದುರ್ಗವನ್ನು ಹುಡುಗುಟ್ಟುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸಿದನು. ಇದರಿಂದ ಬಿಜಾಪುರ ಅಹಮದನಗರಗಳೊಳಗೆ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳ ವರೆಗೆ ಕದನಗಳು ನಡೆದು ನೈಜಾಮನು ಅಪೂರ್ಣ ಸೋತು ಹೋದನು. ರಾಮರಾಜನು ಕಿರೀಟ ಭೇದೋಪಾಯದಿಂದ ವಹಮ್ಮದಿಯ ರಾಜ್ಯಗಳೊಳಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಕಲಹಗಳನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿ ಅವರ ಕೈಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ತಾನು ಆನಂದಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

೧೫೯೯ ರಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರದ ಮುಖ್ಯ ಸರದಾರನಾದ ಸದಖಾನನು ಮಡಿಯಲು ನೈಜಾಮನ ಸಾರ್ವಭೌಮ ಸೇಡನ್ನು ತೀರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಂಟೆಂದು ತೀರ್ಮಾನವಾದ ಬಿಜಾಪುರದ ಮೇಲೆ ದಂಡಾಧಿಪತಿಯಾದ ಕೈ ರಾಮರಾಜನ ಕಡೆಗೆ ತನ್ನ ರಾಯಬಾರಿಗೆನ್ನು ಕಳುಹಿದನು. ರಾಮರಾಜನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕೈಯನ್ನು ಇಕ್ಕೆರಿಯ ಸದಾಶಿವನಾಯಕನೊಂದಿಗೆ ಒಂದು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕೊಂಡುಹೋಗಿ ಶಾಹನಿಗೆ ನೆರವಾದನು. ಕಲ್ಯಾಣಿಯೆಂಬಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರ ವಿಜಯನಗರ ಸೇನೆಗಳೊಳಗೆ ದೊಡ್ಡ ಕದನವಾಗಿ ಅದಿಲ್ ಶಾಹನು ಸೋತು ಸಂಧಿಗೊಪ್ಪಿದನು.

ಮರುವರುಷವೇ ಅದಿಲ್ ಶಾಹನು ಕಲ್ಯಾಣಿಯನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ನೈಜಾಮನ ಸಾಹಸವು ಪುನಃ ರಾಯಭಾರಿಗಳನ್ನು ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದನು. ಒಡನೆಯೇ ರಾಮರಾಜನು ತನ್ನ ಸೇನೆಯೊಂದಿಗೆ ಅವನಿಗೆ ನೆರವಾದನು. ರಾಯಚೂರ ಎಡುಗಲ್ಲು ದುರ್ಗಗಳನ್ನು ರಾಮರಾಜನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದೆಂದೂ ನಿಶ್ಚಯವಾಯಿತು. ರಾಯಚೂರು ಮೂಡುಗಟ್ಟುಗಳು ಬೇಗನೇ ವಶವಾದುವು ವೇಂಕಟಾದ್ರಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ನೈಜಾಮನು ಶೋಲಾಪುರವನ್ನು ಕೊಂಡನು. ರಾಮರಾಜನು ಅಹಮದನಗರದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಯುದ್ಧಮಾಡಿದುದು ಇದು ಕೊನೆಯ ಬಾರಿ. ಆತನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಬಿಜಾಪುರದ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಿ ಇತರ ವಹಮ್ಮದಿಯ ಸುಲ್ತಾನರೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದನು.

ಇದು ೧೫೫೫ ರಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿತು ಅಹಮದನಗರದ ಹಳೆಯ ಸುಲ್ತಾನನು ಕಾಲವಾಗಿ ಹುಸೇನ ನೈಜಾಮನ ಸಾಹಸವು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ಗೋಲಕೊಂಡದ ಸಾಹಸವು ತೀರಿಹೋಗಿ ಇಬ್ರಾಹಿಮ್ ಕುತುಬಶಾಹನು ಗದ್ದುಗೆಯನ್ನೇರಿದನು. ಈ ಇಬ್ರಾಹಿಮ್ ತರುಣರು ಒಂದಾಗಿ ಗುಲಬರ್ಗಿಯ ದುರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ಅದಿಲ್ ಶಾಹನು ಅವರೊಡನೆ ಒಬ್ಬಂಟಿಗನಾಗಿ ಕಾದಲಾರದೆ ರಾಮರಾಜನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಬೇಡಿ ತನ್ನ ರಾಯಭಾರಿಗಳನ್ನು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಕಾಣಿಕೆಗಳ ಸಹಿತ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದನು. ರಾಮರಾಜನು ಸುಪ್ರೀತನಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಬಲ ಸೇನೆಯೊಂದಿಗೆ ಆತನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ನಡೆದನು. ಆತನು ಇಬ್ರಾಹಿಮ್ ಕುತುಬಶಾಹನನ್ನು ಹಿಡುವಳಿನಗಳ ಮೂಲಕ ನೈಜಾಮನಿಗೆ ನೀಡುವ ದೂರಗೊಳಿಸಿ ಅಹಮದನಗರದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದನು. ಪ್ರಬಲರಾದ ಇಬ್ಬರೊಡನೆ ಕಾದುವುದು ಅಶಾಕಾರ್ಯವೆಂದು ನೈಜಾಮನು ಅವರೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿದನು.

೧೫೫೭ರಲ್ಲಿ ಇಬ್ರಾಹಿಮ್ ಅದಿಲ್ ಶಾಹನು ಪಟ್ಟವೇರಿದನು. ಈತನು ಬಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ನಷ್ಟವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ರಾಮರಾಜನೊಂದಿಗೆ ಪ್ರೇಮದ

ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಆದಿಲ್‌ಷಾಹನ ಮರಣದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಹಿಡಿದು ನೈಜಾಮನು ಬಿಜಾಪುರದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದನು, ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಾಯದ ಅಲಿ ಆದಿಲ್‌ಷಾಹನು ಬಿಜಾಪುರದಿಂದ ಪಲಾಯನಮಾಡಿ ರಾಮರಾಜನ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಸೇರಿದನು. ಆಗ ರಾಮರಾಜನು ಪುತ್ರಶೋಕದ ದುಃಖದಿಂದಿದ್ದುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸ್ವತಃ ಬಂದನೆಂದು ನಟಿಸಿ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಂಡನು. ರಾಮರಾಜನ ಪತ್ನಿ ಷಾಹನನ್ನು ತನ್ನ ದತ್ತಪುತ್ರನನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಆತನಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಮರ್ಯಾದೆ ಮಾಡಿದಳು. ಬಿಜಾಪುರಕ್ಕೂ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೂ ಪ್ರೇಮದ ಸಂಬಂಧ ವೆಂಬಂತಾಗಿ ರಾಮರಾಜನು ಪುತ್ರಶೋಕವನ್ನು ತೊರೆದು ಆದಿಲ್‌ಷಾಹನ ಸಹಾಯಾರ್ಥವಾಗಿ ಅಹಮ್ಮದನಗರದ ಮೇಲೆ ನಡೆದನು ಆತನ ಸೇನೆಯು ಹೋದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಹಾಳುಗಡೆವುತ್ತು ಮಸೀದೆಗಳನ್ನು ಕುದುರೆಲಾಯಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತ ಮಹಮ್ಮದಿಯ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮಾನಭಂಗ ಮಾಡುತ್ತ ನಡೆಯಿತು. ನೈಜಾಮನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹುರುಳನ್ನು ಕಾಣದೆ ಕಲ್ಯಾಣಿಯನ್ನು ಬಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳಿಸಿ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮಾಡಿದನು.

ಶತ್ರುಗಳು ಅಹಮ್ಮದನಗರದಿಂದ ಹೊರಟೊಡನೆಯೇ ನೈಜಾಮನು ಇಬ್ರಾಹಿಮ್ ಕುತುಬ್‌ಷಾಹನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಕಲ್ಯಾಣದುರ್ಗವನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಹವಣಿಸಿದನು ಆದಿಲ್‌ಷಾಹನು ಪುನಃ ತನ್ನ 'ತಾತ್'ನಾದ ರಾಮರಾಜನು ಕುತುಬ್‌ಷಾಹನನ್ನು, ಪೂರ್ವಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಹಮ್ಮದನಗರದ ಸ್ವೇಚ್ಛವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆದರೂ ಆತನು ರಾಮರಾಜನ ದಾಪ್ಪಣ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಹಾಗೆ ವರ್ತಿಸಿದರೂ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ನೈಜಾಮನಿಗೆ ಅಹಾರಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಸಹಾಯಮಾಡಿದ. ದಲ್ಲದೆ ಜಾತುರ್ಯದಿಂದ ಅಹಮ್ಮದನಗರ ಬಿಜಾಪುರ ವಿಜಯನಗರಗಳೊಳಗೆ ಒಪ್ಪಂದವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.

ಗುಣಪರಲ್ಲಿ ಅಹಮ್ಮದನಗರದ ಸುಲ್ತಾನನ ಗೋಲಕೊಂಡದ ಕುತುಬ್‌ಷಾಹನೊಂದಿಗೆ ವಿವಾಹಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಿ ಕಲ್ಯಾಣದುರ್ಗವನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಯತ್ನಕ್ಕಾರಂಭಿಸಿದನು. ರಾಮರಾಜನು ಆದಿಲ್‌ಷಾಹನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಪುನಃ

ಬಂದನು. ರಾಮರಾಜನು ಶತ್ರುಗಳೊಳಗೆ ವಿಯೋಗವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ವೇಂಕಟಾಧಿಯೊಂದಿಗೆ ಗೋಲಕೊಂಡಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದನು. ಒಡನೆಯೇ ಕುತುಬ್‌ಷಾಹನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ನಡೆದುಬೇಕಾಗಿ ಕಲ್ಯಾಣಿಯ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಈ ಇಬ್ಬರು ಮಿತ್ರರು ಸ್ಪಷ್ಟನಕ್ಕೆ ತೆರಳಬೇಕಾಯಿತು. ಅದಪ್ರಯುಕ್ತ ಅವರು ರಾಮರಾಜನೊಂದಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಒಪ್ಪಂದಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಒಪ್ಪಂದದ ಒಂದು ಶರ್ತವಾಗಿ ಅಹಮ್ಮದನಗರದ ಸುಲ್ತಾನನು ರಾಮರಾಜನ ದರ್ಶನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ವೀಳ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಿದ್ದಿತು ಆ ದರ್ಶನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರೊಳಗೆ ಪುನಃ ಕ್ಷೇಶಗಳುಂಟಾದುವು.

ರಾಮರಾಜನು ಅಹಮ್ಮದನಗರದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋದಾಗಲ್ಲ ಅತನು ಮಾಡಿದ ಹಾವಳಿ, ನಡೆಸಿದ ಅನಾಚಾರ ದುರಾಚಾರಗಳಿಂದ ಮಹಮ್ಮದಿಯರು ರೋಷಾವಿಷ್ಟರಾಗಿ ಆತನಮೇಲಿನ ಸೇಡನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದರು ಅಹಮ್ಮದನಗರದೊಂದಿಗೆ ಆದ ಕೊನೆಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗೋಲಕೊಂಡವನ್ನು ರಾಮರಾಜನ ಸೇನೆಯು ನುಗ್ಗಿ ಹಾವಳಿ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಕುತುಬ್‌ಷಾಹನಿಗೂ ರಾಮರಾಜನಿಗೂ ಇದ್ದ ಸ್ನೇಹವು ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಮಹಮ್ಮದಿಯರು ತಮ್ಮೊಳಗಿನ ವೈರವನ್ನು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗಿಟ್ಟು ಒಂದಾಗಿ ರಾಮರಾಜನ ಸೊಕ್ಕನ್ನು ಮುರಿಯಬೇಕೆಂದು ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಆಲೋಚನೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಮರಾಜನಾದರೂ ಇಂತಹ ಘಟನೆಯು ಅಸಂಭವವೆಂದು ತಿಳಿದಿರದೆ ವಿಜಯನಗರದ ಕೋಟಿಕೊತ್ತಗಳನ್ನೂ ಭದ್ರಪಡಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೆ ರೋಷಾವೇಶದಿಂದ ಒಂದಾಗಿ ಬಂದ ಮಹಮ್ಮದಿಯರ ಮುಂದೆ ಇದೊಂದೂ ಸಫಲವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಮಹಮ್ಮದಿಯರು ಒಂದಾಗಲು ಅಹಮ್ಮದನಗರದ ಸುಲ್ತಾನನೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣನೆಂದು ಆ ಕಾಲದ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. ಆದರೆ ಮಹಮ್ಮದಿಯ ಚರಿತ್ರಕಾರನಾದ ಫೆರಿಸ್ತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಮೇರೆ, ಪ್ರಬಲನಾಗುತ್ತಿರುವ ರಾಮರಾಜನ

ಮದವನ್ನಣಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ಆದಿಲ್‌ಷಾಹನೇ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ರಾಜರೊಳಗೆ ವಿವಾಹ ಸಂಬಂಧ ದಿಂದ ಪ್ರಬಲವಾದ ಮಿತ್ರಮಂಡಲವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದ ನೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವದು. ಮಹಮ್ಮದೀಯರು ಅಂತಃ ಕಲಹಗಳನ್ನು ಮರೆತು ಒಂದಾಗುವಂತೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಹುಸೇನ ನೈಜಾಮಷಾಹನು ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅನಂತರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದ ತನ್ನ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಚಾಂದಬೀಬಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಆದಿಲ್‌ಷಾ ಹನಿಗೆ ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು. ಆದಿಲ್‌ಷಾಹನು ತನ್ನ ಸಹೋದರಿಯಾದ ಫಕ್ರಾಬೀಬಿಯನ್ನು ಅಹ ಮದನಗರ ಯುವರಾಜನಿಗೆ ವಿವಾಹ ಮಾಡಿದನು. ನೈಜಾಮಷಾಹನು ತನ್ನ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪುತ್ರಿಯನ್ನು ಇಬ್ರಾಹಿಮ ಕುತುಬಷಾಹನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಆತನೊಡನೆ ತನಗಿದ್ದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮತ್ತೂ ಬಲಪಡಿಸಿದನು. ಈ ವಿವಾಹ ಸಂಬಂಧಗಳು ಯುದ್ಧಸನ್ನಾಹಗಳೆಂದು ರಾಮರಾಜನು ತಿಳಿದು ಕೃಷ್ಣಾತೀರದಿಂದ ಸಿಂಹಳ ದ್ವೀಪದವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿದ್ದ ತನ್ನ ಮಾಂಡಲೀಕರನ್ನೆಲ್ಲ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸನ್ನದ್ಧರಾಗಿರುವಂತೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು.

ರಾಮರಾಜನು ಈ ರೀತಿ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಲಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಆದಿಲ್‌ಷಾಹನು ವಿಜಯನಗರವು ಬಿಜಾಪುರದಿಂದ ವೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆಸಹರಿಸಿದ ರಾಯ ಚೂರು ಬುಗಲಕೋಟೆ, ಮೂಡುಗಲ್ಲು ದುರ್ಗ ಗಳನ್ನು ಬಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ರಾಯಭಾರಿ ಗಳನ್ನು ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದನು. ಅವರ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಂತೆ ರಾಮರಾಜನು ಅವರ ಬಿಟ್ಟವನನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ಅವರನ್ನು ಅಪಮಾನಗೊಳಿಸಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆಟ್ಟಿದನು. ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾಗಿ ಮಹಮ್ಮ ದೀಯರಿಗೆ ಅಷ್ಟೇ ಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು.

೧೫೬೫ ರಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರಮಂಡಲಿಯ ಸೇನೆಗಳು ತಾಳೇ ಕೋಟೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದವು. ಗೋಲ ಕೊಂಡದ ಮುಸ್ತಾಫಾಖಾನನೂ ಅಹಮ್ಮದನಗರದ ಇನಾಯತುಲ್ಲಾಖಾನನೂ ಬಿಜಾಪುರದ ಕಿಶಾನರ ಖಾನನೂ ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ಮುಖ್ಯ ಸೇನಾ ಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ರಾಮರಾಜನು ತನ್ನ ಸಹೋದರರಾದ ಎರೆದಿಮ್ಮರಾಜ ವೇಂಕಟಾದ್ರಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇನೆಯ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದನು. ರಾಮರಾಜನು ಆಗ ೯೬ ವರ್ಷದ

ಮುದುಕನಾದುದರಿಂದ ಆತನ ತಮ್ಮಂದಿರು (ಅವರೂ ಸಾಧಾರಣ ೮೫-೮೦ ವರ್ಷದವರು) ಆತನನ್ನು ತನ್ನ ರಮನೆಯೊಳಗೆ ನೆಮ್ಮದಿಯಾಗಿರೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರೂ ಕೇಳದೆ, ತನ್ನ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹೆಸರಿಗೆ ಕಳಂಕ ವನ್ನು ತರುವವಲ್ಲವೆಂದು ಆತನು ತರುಣರಿಗೆ ಸಹಜ ವಾದ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ತೋರಿ ಸಮಸ್ತಸೇನೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಸೇನಾಧಿಪನಾದನು.

ರಾಮರಾಜನು ತನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿರನ್ನು ಸೇನಾಸಮೇ ತರಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಾನದೀತೀರಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಕಡೆವುಗಳನ್ನು ಕಾಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿ ತಾನೂ ಪ್ರಬಲವಾದ ಸೇನೆಯೊಂದಿಗೆ ಮುಂದುವರಿದನು. ಮಿತ್ರಮಂಡಲಿ ಯವರು ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದಾಗ ನದಿ ಯನ್ನು ದಾಟುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಾಣದೆ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಆ ಲೋಚನೆ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಅವರ ಆಲೋಚನಾ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸೇನೆಯನ್ನು ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಗೆ ನಡೆಯಿಸಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ವಂಚಿ ಸುವುದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಯಿತು. ಅಂತೆಯೇ ಮೂರು ದಿನಸಗಳವರೆಗೆ ಅವರು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಗೆ ನಡೆಯಿಸಿದರು. ಮಹಮ್ಮದೀ ಯರು ಅಲ್ಲಿಯ ಕಡವಿನ ಆತಿಬಿಟ್ಟರೆಂದು ನಂಬಿ ಹಿಂದುಗಳೂ ತಮ್ಮ ಸೇನೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಚಲಿಸಿ ದರು. ಧಟ್ಟನೆ ಮಹಮ್ಮದೀಯರು ಹಿಂದಿರುಗಿ ನದಿ ಯನ್ನು ದಾಟಿ ಹಿಂದುಗಳನ್ನು ಬೆರಗುಗೊಳಿಸಿದರು. ಮೂರನೆಯ ದಿನ ಎರಡು ಪಕ್ಷದವರ ಸೇನೆಗಳು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸನ್ನದ್ಧವಾದುವು.

ರಾಮರಾಜನು ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎರೆದಿಮ್ಮರಾಜ ನನ್ನೂ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ವೇಂಕಟಾದ್ರಿಯನ್ನೂ ಇಟ್ಟು ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಾನೇ ನಿಂತನು. ಮಿತ್ರಮಂಡಲಿ ಯವರು ಇದಂಥ ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಮೂರಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಆದಿಲ್‌ಷಾಹನು ಬಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ವೇಂಕಟಾದ್ರಿಯನ್ನು ಇದಿರಾಯಿಸುವದೆಂದೂ ಇಬ್ರಾ ಹಿಮ ಕುತುಬಷಾಹ ಅಲಿಬರೀದಷಾಹರು ಎಡಭಾಗ ದಲ್ಲಿದ್ದ ತಿಮ್ಮರಾಜನೊಡನೆ ಕಾದುವುದೆಂದೂ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನೈಜಾಮಷಾಹನು ನಿಂತು ರಾಮರಾಜ ನನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವದೆಂದೂ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು.

ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿದುದು ವೇಂಕಟಾ ದ್ರಿಯ ದಳವು. ಅವನ ಸೇನೆಯ ಶತ್ರುಗಳ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಗೆ ಕಂಪನನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿತು.

ಅದಿಲ್‌ಷಾಹನ ದಳವು ಕಾದಲಾರದೆ ಹಿನ್ನೆಟ್ಟಿತು ವೇಂಕಟಾದ್ರಿ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿದೊಡನೆ ರಂಗದ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕದನಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿತು ಎರಡೆಮ್ಮರಾಜನು ಗೋಲಕೊಂಡ ಬೀದರ ಸುಲ್ತಾನರೊಂದಿಗೆ ಜಯಶೀಲನಾಗಿ ಕಾದುತ್ತಿದ್ದನು. ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಚರಿತ್ರಕಾರರು ಈ ಇಬ್ಬರ ಸೇನೆಗಳು ಶತ್ರುಗಳ ಪೆಟ್ಟನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸಂದು ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವರು. ಆದರೆ ವೇಂಕಟಾದ್ರಿ ಎರಡೆಮ್ಮರಾಜರಗಳಿಗೆಬ್ಬರಿಗೂ ಗಾಯವಾಗಿ ಅವರು ರಣರಂಗದಿಂದ ತೆರಳಬೇಕಾಯಿತೆಂಬ ವರ್ತಮಾನವು ರಾಮರಾಜನಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ಒಡನೆಯೆ ಆತನು ತನ್ನ 'ಗುಡ' ಎಂಬ ಅಶ್ವವನ್ನೇರಿ ಮಿತ್ರವಂಡಲಿಯ ಸಮಸ್ತಸೇನೆಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವಂತೆ ತನ್ನ ಅಶ್ವದಳಕ್ಕೆ ಅಣ್ಣಿಯನ್ನಿತ್ತನು. ಅಶ್ವದಳವು ವೇಲೆ ಬಿದ್ದ ರಭಸಕ್ಕೆ ವಿಜಯಪುರ ಗೋಲಕೊಂಡ ಬೀದರ ಸುಲ್ತಾನರು ಮುಖಮುರಿದು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿದರು. ಆಗ ವಿಜಯನಗರದ ಸೇನೆ ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆಗೆ ವಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಹಮ್ಮದನಗಂಡ ಸೇನೆಯ ಮೇಲೆ ನೇರವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾದ ಈ ಚಲನೆಯಿಂದ ಎರಡು ಸಾವಿರ ಮಂದಿ ಬಿದ್ದು ಹೋಗಿ ಸುಲ್ತಾನನ ಸೇನೆ ಅರ್ಧ ಹರದಾರಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿದು ನಿಲ್ಲಬೇಕಾಯಿತು.

ಆದರೆ ವೇಂಕಟಾದ್ರಿ ಎರಡೆಮ್ಮರಾಜರಿಗೆ ಆದ ಗಾಯವು ಬಲವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಮತ್ತೆ ನಾಯಕತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಎರಡೆಮ್ಮರಾಜನಿಗೆ ಒಂದು ಕಣ್ಣು ಕುರುಡಾಯಿತು; ವೇಂಕಟಾದ್ರಿ ಗಾಯದಿಂದ ಮಡಿದನೆಂದು ಕೆಲವರೂ, ಅವನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಆ ಮೇಲೆ ಮರೆಯಾದನೆಂದು ಕೆಲವರೂ ಅನ್ನುವರು, ಅದಿಲ್‌ಷಾಹನು ಈಗ ಹಿಂದುರಿಗಿ ರಾಮರಾಜನನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಇವರೊಳಗಿನ ಕದನವು ಕೊನೆಗಾಣುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಅಹಮ್ಮದನರಗದ ಸುಲ್ತಾನನು ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಒಡ್ಡಿ ನಿಂತನು. ಅವನನ್ನು ಇದಿರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ದಳಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಯಿತು. ಅಹಮ್ಮದನಗರದ ಸುಲ್ತಾನನು ನಿಂತಲ್ಲಿಂದ ಜಯಲಾಭವಾಗದೆ ಕಡಲುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿ ತನ್ನ ಡೇರಿಯನ್ನು ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಸಿದನು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ರಾಮರಾಜನು

ದೃಢಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಆಸೀನನಾಗಿ ತನ್ನ ಮುಂದೆ ಹಣದ ರಾಶಿಯನ್ನಿಡಿಸಿ ಆ ದಿನ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಕಾದುವವರೆಗೆ ಉಚಿತವು ದೊರೆವುದೆಂದು ಸಾರಿ ತನ್ನ ಜನರನ್ನು ಹುರಿದಂಟಿಸಿದನು. ಅವನ ರಾಹುತರು ಹೊಸ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಕಾದಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸಿಕ್ಕು ಸಿಕ್ಕು ಕಡೆಕಡೆದು ಹಾಕಿದರು. ಮಹಮ್ಮದೀಯರಿಗೆ ಇನ್ನೆಳಿಗಾಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋತರೆಂಬಂತೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಭಯವು ಹರಡಿತೆಂದು ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ವರದಿಗಳಿಂದಲೇ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಹುಸೇನ ನೈಜಾಮಷಾಹನು ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಂತೆ ಕದಲದೆ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಕಾದುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನ ನಾಯಕನಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದರೂಖಾಸನು ಫರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ತಾವುದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ ಅವನ್ನು ಹಿಂದೂ ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಹಾರಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಚಾನಾಹಾನಿಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ತೊಡದಿದನು. ವಿಜಯನಗರದ ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ಒಡನೆ ದಿಗಿಲು ಹತ್ತಿತು.

ಈ ಎಡರಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಸೇನೆಯೊಳಗಿದ್ದ ಇಬ್ಬರು ಮಹಮ್ಮದೀ ನಾಯಕರು ತಿಂದ ಉಪವನ್ನು ಮರೆತು ತಮ್ಮ ರಾಜನಿಗೆ ದ್ರೋಹವೆಣಿಸಿ ಶತ್ರುಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ದಳ ಸಹಿತವಾಗಿ ಹೋದರು. ಆಗ ಶತ್ರುಗಳು ಅಸಮಬಲರಾಗಲು ವಿಜಯನಗರದ ಶಕ್ತಿ ಕುಂದುತ್ತ ಬಂದಿತು. ರಾಮರಾಜನು ತನ್ನ ಜನರನ್ನು ಉತ್ಸಾಹಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಅಡ್ಡಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ವಾಹಕರು ಇದಿರಾಗಿ ಬರುವ ಒಂದು ಸೊಕ್ಕಾನೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಹೆದರಿ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತುಹಾಕಿ ಶಲಾಯನಮಾಡಿದರು. ರಾಮರಾಜನು ಎದ್ದು ತನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಪಡುತ್ತಲಿದ್ದಾಗ ಶತ್ರುಗಳ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ನೈಜಾಮನ ಮುಂದೆ ಬಯಲುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಒಡನೆಯೆ ಆತನ ತೀರಚ್ಛೇದವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಆತನ ರುಂಡವನ್ನು ಧ್ವಜಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಮರೆಯಿಸಲು ವಿಜಯನಗರದ ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಲಾಹಲವೆದ್ದು ಯೋಧರು ಸೇನಾನಾಯಕನ ಮರಣದಿಂದ ಎದೆಗುಂದಿ ಕಾದಲಾರದೆ ದಿಕ್ಕಾಪಾಲಾಗಿ ಓಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಇಂತು ಪ್ರಾರಂಭ ದಲ್ಲಿವಿಜಯನಗರದ ಕಡೆಗೆ ಇಷ್ಟ ಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಅವರ ಕೈಬಿಟ್ಟು ಮಹಮ್ಮದೀಯರಿಗೆ ಒಲಿದುದು ವಿಜಯನಗರದ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯವೆನ್ನು ಬೇಕು.

ಶ್ರೀ. ಎನ್. ಆರ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ.
ಎಂ. ಎ. ಎಲ್. ಐ. ಬೈರಹನಂಗಲ.

ಶ್ರೀ. ಬೇಂದ್ರೆ ದತ್ತರಾಯರು.
ಎಂ. ಎ. ಧಾರವಾಡ.

ವ್ಯಾಕರಣತೀರ್ಥ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು
ಪ್ರೆಸ್ವಿಟಾಲ ಜಗದ್ಗುರು ಗಂಗಾಧರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜು, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ.

ಅನಂತರದ ಕಥೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ರಾಮರಾಜನ ಮರಣದೊಂದಿಗೆ ವಿಜಯನಗರವು ಸರ್ವನಾಶವಾಯಿತೆಂದು ಒಂದೇ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಎರೆದಿಮ್ಮರಾಜನು ಉಳಿದ ಸೈನ್ಯಸಹಿತ ನಾಗಿ ರಣರಂಗವನ್ನುಳಿದು ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಸೇರಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ಸದಾಶಿವರಾಯನನ್ನೊಡಗೊಂಡು, ೧೫೫೦ ಆನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅರಮನೆಯ ಭಂಡಾರವನ್ನು ಹೊರಿಸಿ ಪರಿವಾರ ಸಮೇತ ಪೆನುಕೊಂಡಿಗೆ ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೆಲಗಾಲ ರಾಜ್ಯಭಾರವೆಸಗಿ, ವಿಜಯನಗರದ ಕೊನೆಯ ರಾಜನ ಶವಾದ ಅರವೀಡು ಮನೆತನದ ಮೊದಲನೆಯ ರಾಜನಾದನು. ಮಹಮ್ಮದಿಯರು ಆರು ತಿಂಗಳು ಪರ್ಯಂತ ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಸ್ವತಃನಭವಿಯಂತೆಸಗಿ ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವ ವೈರವನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದರು.

ಅರವೀಡು ಮನೆತನದ ರಾಜರು ಪೆನುಕೊಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವ ಗೌರವವನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಎಲ್ಲ ಶಾಸನಗಳು ಆ ವಂಶದ ಮೂಲ ಪುರುಷನಾದ ರಾಮರಾಜನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಡದೆ ಶ್ಲಾಘಿಸುವವು. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದ ಯುದ್ಧಗಳಿಂದ ತಾಳಿಕೊಟಿಯ ಯುದ್ಧದ ವರೆಗೆ ಆ ಶೂರನು ಎಷ್ಟು ಕದನಗಳಲ್ಲಿ ಜಯಶೀಲನಾಗಿ ಬಂದಿಲ್ಲ! ಆತನನ್ನು ನೂರಾರು ಕದನಗಳ ಶೂರನೆಂದು ಹೊಗಳಿದರೆ ಆತನ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾದ ವಿಶೇಷ ಶ್ಲಾಘನೆಯಾಗಲಾರದು ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಆತನು ಕೇತುಪ್ರಾಯನಾದನೆನ್ನುವದಕ್ಕಿಂತ ಆತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರವು ವೈಭವದ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯನ್ನೊದ್ದಿತೆನ್ನುಬಹುದು.

ಚೆನ್ನಿ.

(ಲೇಖಕ:— ಡಿ. ಕೃಷ್ಣ ಮೂರ್ತಿ ಪುರಾಣಿಕ, ಧಾರವಾಡ)

ನೆತ್ತರ ಹರಿಯುವ ಕಾಳಗವಮ್ಮಾ
ನಲ್ಲ ಹೋಗಿಹನ ।
ಕೊತ್ತುನೆ ನಂಗಳ ನೊತ್ತುವೆನೆನ್ನುತ
ಬಿಲ್ಲ ಧರಿಸಿದನ ।
ಜೀವದ ಹಕ್ಕಿಯೆ ಬೇರುವದಮ್ಮಾ
ಮಲ್ಲನ ಕಾಣದಲೆ ।
ಸಾವಿನ ಸಂಕಟ ವೇಳುವದಮ್ಮಾ
ನಲ್ಲನ ನೋಡದಲೆ ।
ಎಂತಹ ಚಂದ ಮನಸಿಜಗಂದ
ಸುಂದರನೋಡಮ್ಮಾ ।
ನಿಂತನೆಂದರೆ ಕಾಮನ ಬಿಂಬ
ಕಳುಹಿದೆ ತಾಯಮ್ಮಾ ।
ನೆತ್ತರ ಬಣ್ಣದ ನೇಸರನಿದ್ದನು
ಬಾವಿನ ಬಯಲಿನೊಳು ।
ಎತ್ತಲು! ಎತ್ತಲು! ಅರಿಲುಗಳೆದ್ದವು
ಮಿಥುಗುತ ಗಗನದೊಳು ।

ವಿಜಯಾ ದಶಮಿಯ ಕಹಳೆ ಕೂಗಿತು
ಬೀರರ ನೆಬ್ಬಿಸಿತ ।
ವಿಜಯ ಧ್ವಜವರು ಮೆರೆಯುತ್ತಲಿತ್ತು
ಪಡೆಯೊಳು ಶೋಭಿತ”
“ಬಾರೆ! ಚೆನ್ನಿ! ಬಿಡಗಿನ ನನ್ನಿ!
ಬ್ಬು ಮುಡಿಯೋಣ ।
ತಾರೆ! ಹೊನ್ನಿ! ಸುರಗಯಕಣ್ಣೆ
ನಿ ಮೆಯ ದಾಟೋಣ ।
ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಮನ್ನಣೆಕೇಣಕಲು
ಯವನರು ಬಂದಿಹರ ।
ಕನ್ನಡಒಂಟರ ಕಬ್ಬಿಣದೆದೆಗಳ
ನವರೇ ಕೇಣಕಿಹರ
ನಲ್ಲ! ನಮ್ಮನು ನುಂಗಲುಬರುತಿಹ
ರಕ್ಕಪರಿವರನ್ನು!
ಅಲ್ಲಿಂದಲ್ಲಿಗೆ ಓಡಿಸದಿರುವೆನಿ?
ಮುಕ್ಕಿವೆ ಹುಡಿಯನ್ನು ।

ನೋಡಬಾರಲೆ! ಕುರುಬರ ಕುವರಿ

ಕನ್ನಡ ಪಡೆಯನ್ನು |
ಕೇಳಲಾರೆಯೆ? ಮೋಹರವಜ್ಜಿರ
ವತ್ತಿದೆ ಮುಗಿಲನ್ನು || ”

ಇಷ್ಟು ಹೇಳಿ ತಾನೆಟ್ಟನೆ ಹೊರಟನು
ಮಿಂಚಿನ ವೇಗದಲಿ |
ತಟ್ಟನೆ ತಡೆದನು, ಪೋಗದಿರದೆನು
ಹೆಚ್ಚಿದ ಪ್ರೇಮದಲಿ || ”

೨

“ ಗಂಡನು ಶೌಯಂ ನ ತೋರುವನೆಂದು
ಹಿಗ್ಗಲೆನಾನೆಂದು |
ಕೆಂಡದ ಕಡೆಯಲಿ ಬೀಳುವನೆಂದು
ಕುಗ್ಗಲೆ ನಾನೆಂದು |

ಕುರುಬರ ಒಂಟಾಗೆಲ್ಲೋ ಎಂದು
ಹರಸಲಾ ನಾನಿನ್ನು ||
ಹರಹರ! ನೆನ್ನುತ ಮಡಿದೀ ಎಂದು
ತಡಿಯಲಾ ನಿನ್ನನ್ನು |

ನಾಡಿಗೆ ನಾಡೇ ಸಿಡಿದೆದ್ದಿರಲು
ಮಡದಿಗೆ ನೋತಿಸನು |

ಎನ್ನುವ ಮಾತಿಗೆ ಈಡು ಮಾಡಲಾ
ಪ್ರೇಮದ ಮೂರ್ತಿಯನು |
ನಾಡಿನ ಕಷ್ಟವ ತಡೆಯುವದೆಂದರೆ
ನರಕದಲಿಳಿದಂತೆ |

ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮಲ್ಲನ ಕಳಹುದೆಂದರೆ
ನಲೆಯು ಮುಗಿದಂತೆ |

ಬವರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿ ಗಂಡನ ಕೊಲ್ಪುದು
ಗರತೆಗೆ ವಿಷದಂತೆ |

ಪ್ರೇಮದಿ ಬಂಧಿಸಿ ಮನೆಯೊಳಗಿಟ್ಟರೆ
ಸಂಧನೆಯೊಂತೆ |

ಗಂಡನ ಕೊಲ್ಲುವ ಗರತೆಯರುಂಟೆ?
ಕಾಳಗ ಬೀಡಮ್ಮಾ |

ಷಡಂಗಿ ಹಾರವ ಹಾಕಿದು ದುಂಬಿ?
ಕನ್ನಡ ಹೆಣ್ಣಮ್ಮಾ |

ನೇಳೆ ಬಂದಿತಮ್ಮಾ || ಪರಕಿಶ

ಸಮಯಬಂದಿತಮ್ಮಾ ||

ಕಾಳಿಕಾಯೆಯಮ್ಮಾ || ಗಂಡನ

ಹರಣವುಳಿಯಿಸಮ್ಮಾ ||

೪

ಮೂರುತಿಗಳಮ್ಮಾ || ನಲ್ಲನ

ಸುಳಿವು ತಿಳಿಯದಮ್ಮಾ ||

ಎಲ್ಲಿಯರಸಲೆಮ್ಮಾ || ‘ವಲ್ಲ’ನ

ಪ್ರೇಮವಚ್ಚರಮ್ಮಾ ||

ಹೊಟ್ಟೆ ಹಸಿಯದಮ್ಮಾ || ನಲ್ಲನ

ಬಿಟ್ಟುಬಾಳೆನಮ್ಮಾ ||

ಕನಸು ಕೆಟ್ಟದಮ್ಮಾ | ನಿನ್ನಿನ

ಇರಳಿಕಂಡೆನಮ್ಮಾ ||

ಮನಕೆ ಭೀತಿಯಮ್ಮಾ || ತಾಳೆನು

ನೆನಹದಳಿಯದಮ್ಮಾ ||

ರಣದಂಗಣದಲಿ ವಿರಾವೇಶದಿ

ಕಾದುತ ಕೊಚ್ಚುತ ದುಂಡಮುಂಡಗಳ

ನೆತ್ತರ ಹೊಂಡದಿ ಚಂಡಾಡುತಲಿರೆ

ಸೋತು ಸಿಡಿದನೇನೆ? || ವೀರನ

ಮಾತು ಮುಗಿಯಿತೇನೆ? ||

ಧಾರಾ ತೀರ್ಥವು ರಕ್ತದ ಮಡುವೋ?

ನೆತ್ತರ ನೀರಿನ ಕಾಳ್ಪರವೋ?

ಕೊತ್ತಿದ ಕತ್ತಿಗೆ ನೆತ್ತರ ಹತ್ತಿ

ಒಂದೇ ಬಗೆಯಲಿ ಬಸಿಬಸಿಯತ್ತಿರೆ

ನೆತ್ತರ! ನೆತ್ತರ! ನೆತ್ತರ! ವೆಂದು

ನರಗಳು, ಹುಲಿಗಳು, ಮರಳುಗಳೆಲ್ಲಾ

ನಲ್ಲನ ಮುತ್ತಿಹವೆ? || ಅಮ್ಮಾ

ಮಲ್ಲನ ತಿಂದಿಹವೆ? ||

ಎನು ಮಾಡಲೆಮ್ಮಾ || ಗಂಡನ

ತಾಣವರಿಯೆನಮ್ಮಾ |

ಯಾರ ಕಳುಹಲೆಮ್ಮಾ || ನಲ್ಲನ

ಯಾರು ತರುವರಮ್ಮಾ ||

ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಯತಮ್ಮಾ || ನಲ್ಲನ

ಮೆಚ್ಚು ಮಾಡಿತಮ್ಮಾ ||

ಕೆಚ್ಚು ಕಡಿಯತಮ್ಮಾ | ಹೃದಯದ

ಕೆಚ್ಚು ಹರಡಿತಮ್ಮಾ ||

ಬದಕು ಚಂದವೇನೆ? || ಈ ಪರಿ

ಬಾಳು ಬೆಳೆವುದೇನೆ? ||

ಒಂದು ಜೀವನಮ್ಮಾ | ನೆಚ್ಚಿಲೆ

ಹೊಂದಿ ಕೊಂಡೆನಮ್ಮಾ ||

ಕಾಮದಾತೆಗಳಲ್ಲಾ || ಪ್ರೇಮದ

ಮೂರ್ತಿಯಿದ್ದೆನಮ್ಮಾ ||

ಜಗದಿ ಬಾಳಬಹುದೆ || ನಲ್ಲನ
ತೆಗೆದು ತಾಬಹುದೆ ||

೫

ಕಾಳಗ ಕಣದಲಿ ಅಬ್ಬರವೇನಿದು
ಸೈನ್ಯ ಹಂವುಬೇಕೆ ? ||
ಬೇಡಗೆ ಬಿಟ್ಟಿದ ಹಣಗಳವದಿ
ನೋಹರ ಓಡುತ್ತಿದೆ |

ಹೆಣ್ಣಿನ ರೂಪ! ಕರದಲಿ ಕತ್ತಿ !

ಗರಗರ ತಿರುವುತ
ತರಿಯುತ, ಕೊರೆಯುತ
ರಂಡವ ಪೈರಿಸ
ಚಂಡಿನ ತೆರದಲಿ
ಹೆಣಗಳ ಹಿಂಡಿಗೆ
ಹಿಂಡನೆ ಯರುಳಿಸಿ
ಕಡಿದೂ! ಕಡಿದೂ!
ತೇಗೇ! ತೇಗೇ!

ನೆತ್ತರ ಹೀರುತ ಸಾಗಹುದು !
ತಾಂಡವ ನೃತ್ಯವನೆಸಗುವದು |

ಚಂಡಿಯೋ? ಮೇಣ್
ಚಾಮುಂಡಿಯೊ ಹೇಳು

ರುಂಡ ಮಾಲೆಗಳು ಶೋಭಿಸುತ್ತಿಹವು.

ಕೆಂತದ ಕಂಗಳು ಕಿಡಿಸುತ್ತಿಹವು.

ನರಗಳ ಹಾರವು ಕೊರಳಲ್ಲಿ
ಎಲುವಿನ ದಂಡವು ಕರದಲ್ಲಿ

ಗಡುಗಿನ ದನೆಯಲಿ ನುಡಿಯುವಳೇನಿದು ||

ಮುಗಿಲ ಮೀಟುವಂತೆ ||

ಬೆಡಗಿನ ದನೆಯೋ? ಗುಡುಗಿನ ದನೆಯೋ ? |

ನಡುಗಿತು ಬಯಲಂತೆ ||

೬

ಕಾಣ ವದೇನಿದು ! ಎಂತಹ ನೋಟ
ಭೀಕರವಾಗಿಹ ರಣದೃಶ್ಯ !

ರುಂಡ ರುಂಡಗಳ

ನರ್ಥ ಮುಂಡಗಳ

ನಂದಳು ಚೆನ್ನಿಯು ರೊಚ್ಚಿನಲಿ
'ಹಿರಿಯ'ನ ಸೇಡಿನ ಹುಚ್ಚಿನಲಿ.

ಎನದ ಸಪ್ತಳ ಗಗನದಲಿ

ಮಲ್ಲನ ದನೆಯದು ಬಾನಿನಲಿ

'ಬೇಗದಿ ಬಾರೇ ಬಿನ್ನಾಣೆ'

ಪ್ರೇಮದ ಮೂರುತಿ ನನ್ನಾಣೆ'

ಘಡುಘಡು ಸಪ್ತಳ ಬಯಲಿನಲಿ

ಸಿಡಿಲದೊ ಬಂದಿತು ಧರಣಿಯಲಿ

ತುಬಾಕಿ ಹಾರಿತು ಹುರಿದಾಡಿ

ಚೆನ್ನಿಯು ಬಿದ್ದಳು ಉರಿಯಾಡಿ.

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಕೈವಾರಿ

ರಣದಲಿ ಮಡಿದಳು ಮಾಮಾರಿ

ಕೀರ್ತಿ ಹಬ್ಬಿತಲ್ಲೊ | ಚೆನ್ನಿಯು

ನಾಡು ಹರಿಸಿತಲ್ಲೊ |

ಮಡಿದಳೆನ್ನ ಬೇಕೋ ? || ಚೆನ್ನಿಯು

ಉಳಿದಳೆನ್ನ ಬೇಕೋ ?

ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸ್ಥಾನ.

ಲೇಖಕರ : ಡಿ. ನಾರಾಯಣರಾಯರು ಎಸ್. ಎ, ಎಲ್. ಬಿ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ.

ಶ್ರೀಮದ್ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಹೆಸರನ್ನು ಕೇಳುವ ಕನ್ನಡಿಗರು ತೀರ ಅಪರೂಪ. ಮಧ್ಯ ಯುಗದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅವರು ಸರ್ವತೋಮುಖವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಕನ್ನಡಿಗರ ಅದೇಕೆ? ಭಾರತೀಯರ—ಸೇವೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ರೀತಿಯಿಂದ ಬೆಳೆಸಿದರೂ ತೀರದು. 'सर्वज्ञः स हि माधवः' ಎಂಬ ವರ್ಣನೆಯು ಅವರಿಗೆ ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿಯೇ ಹತ್ತುವದು. ಅವರು ಪ್ರಭುತ್ವದಿಂದ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡದಿದ್ದ ಜ್ಞಾನ ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಬರೆಯದಿದ್ದ ವಿಷಯವಿಲ್ಲ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವರನ್ನು 'ಗ್ರಂಥಕರ' ಅಂಥಾ ಬೆಲೆಗನ್ನಿಗೂ ಜರ್ಮನಿಯ ಹೇಗ್ಲಿಂಗೂ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಹರ್ಬರ್ಟ್ ಸ್ಪೆನ್ಸರ್‌ನಿಗೂ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಒಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಇವೆಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿರುವರು. ಅವರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸಹ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡ ಮಹಾತಪಸ್ವಿಗಳೂ, ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರೆಂದು ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಇರಲಿ; ಅವರು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳ ರಾಶಿಯೂ ಕೂಡ ನಮ್ಮನ್ನು ಅಚ್ಚರಿಗೊಳಿಸುವಂತಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಉಗಮಸ್ಥಾನವೇ ಆದ ವೇದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಂದು ನಾವು ಮಾಡುವುದು ಶಕ್ತವಿದ್ದರೆ ಅದು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ 'ವೇದಾರ್ಥ ಪ್ರಕಾಶ'ವೆಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಸರಿ ಅವರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಮಹತ್ವದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸದಿದ್ದರೆ ವೇದಗಳ ಅರ್ಥವು ಇಂದಿಗೂ ನಮಗೆ ಗೂಢವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಉಳಿಯುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪಂಡಿತರೂ ಕೂಡ ಒಡಂಬಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ಅವರು ಜ್ಞಾನಕಾಂಡ, ಕರ್ಮಕಾಂಡಗಳ ಮೇಲೆ ಬಹು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಮಚ್ಯುತರಾಜಾರ್ಯರ 'ದೃಗ್ದೃಶ್ಯವಿವೇಕ' 'ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ' ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳೂ ಇವರಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. 'ಪರಾಶರಸ್ಮೃತಿ'ಗೆ ಇವರು ಬರೆದ ಟೀಕೆಯಂತೂ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ 'ನೂತನ ಸಂಹಿತೆ'ಯ

ಮೇಲೂ ಇವರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ 'ಸರ್ವದರ್ಶನಸಂಗ್ರಹ' ಮತ್ತು 'ಪಂಚದಶೀ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳಂತೂ ತತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭ್ಯಾಸಕರಿಗೆ ರತ್ನಪ್ರಾಯವಾಗಿವೆ. 'ಅನುಭೂತಿ ಪ್ರಕಾಶ'ವೆಂಬ ೩೦೦೦ ಅನುಷ್ಟುಬ್ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇವರು ಎಲ್ಲ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಸಾರವನ್ನೂ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿವೇಕ', 'ಬ್ರಹ್ಮಗೀತಾ' ಮೊದಲಾದವು ಇವರ ಉಳಿದ ವೇದಾಂತಗ್ರಂಥಗಳು ಇವರ 'ಮಾಧವವೃತ್ತಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಬಹು ವಿಶ್ವತವಾದ ಗ್ರಂಥವು ವ್ಯಾಕರಣದ ಮೇಲೆ ಬರೆದದ್ದು 'ಮಾಧವನಿದಾನ'ವೆಂಬ ವೈದ್ಯವಿಷಯಕ ಗ್ರಂಥವು ಇಂದಿಗೂ ಆ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟಾಗಿ, 'ಕಾಲಮಾಧವ'ವೆಂಬ ಜ್ಯೋತಿಷಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಇವರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಶತ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕಲ್ಪಲತಾಕಾ, 'ಅಚಾರಮಾಧವ', 'ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಧವ' ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಇವರೇ ಬರೆದಿದ್ದರೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಂಬೋಣವಿದೆ. ಇವರು ಬರೆದ 'ಶಂಕರ ದ್ವಿಜಯ'ವಂತೂ ಬಹು ಪ್ರೌಢವಾದ ಕಾವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಇವರು ಅನೇಕ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಮುಕ್ತಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರ ಅಮಾತ್ಯರಾಗಿ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಸಹ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭಾಗವನ್ನು ವಹಿಸಿದರು ಕೊನೆಗೆ ಶ್ರೀಗೇರಿಯ ಪೀಠವನ್ನು ಸಹ ಇವರು ಆಲಂಕರಿಸಿ ದೇವವಿಟ್ಟರು.

ಆದರೆ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರನ್ನು ನಾವೆಂದು ಇಷ್ಟು ಮನ್ನಿಸುವುದು ಅವರು ಮಾಡಿದ ಉಳಿದ ಕೆಲಸಗಳಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಅವರ ಮೊದಲೂ, ನಂತರವೂ ಅನಾತ್ಯರಾಗಿ ಹೋದವರು ಹಲವರು. ಶ್ರೀಗೇರೀ ಪೀಠವನ್ನು ಏರಿದವರೂ ಹಲವರು. ಮತ್ತು ಆಯಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಜನರೂ ಹಲವರಾಗಿ ಹೋದರು. ಆದರೆ ಈ ಉಳಿದ ಹಲವರ ಹೆಸರನ್ನು ಇಂದು ಅಖಿಲ ಕನ್ನಡಿಗರು ನೆನಪಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಆಯಾ ಪಂಥದವರೋ, ಆಯಾ

ಮತದವರೇ ಆಯಾ ಆಭ್ಯಾಸೇಚ್ಛುಗಳೋ ಅವರನ್ನು ಬಲ್ಲರು. ಆದರೆ ಜಾತಿಮತಗಳ ಗಣನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲ ಕನ್ನಡಿಗರು ಇಂದು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನು ಸಮನಾದ ಪೂಜ್ಯಭಾವದಿಂದಲೇ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಉತ್ಸವಗಳು ಜರುಗುತ್ತಲಿವೆ ಅವರ ಹೆಸರಿನ ವಾಚನಾಲಯಗಳೂ ಉಳಿದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿವೆ. ಅವರ ಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳೂ, ಪ್ರವಚನಗಳೂ ಏರ್ಪಾಡಾಗುತ್ತಲಿವೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ವಿಜಯನಗರ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ೬೦೦ ನೆಯ, ವರ್ಷದ ಉತ್ಸವವನ್ನು ಮಾಡಲುಜ್ಜುಗಿಸಿದ ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಹೆಸರನ್ನು ಜಪಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ ಅದೇಕೆ? ಅಂತಹ ಸುವಾಸ ಕೆಲಸವನ್ನು ಆ ದ.ಹ. ಮಹಿಮರು ಮಾಡಿ ಎಂದು ನಾವನರನ್ನು ಇಷ್ಟು ಆವರಣವನ್ನಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ? ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ ಚಿಕೆಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡ ಧೀರರಾದ ಸಂಡಿತ ವೆಂಕಟರಾಯರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿನ ಉರಬೆ ನಾವು ಈಲೇಖವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದೇವೆ. ನಮಗೆ ದುಂಬಾಲು ಬಿದ್ದು ಈ ಲೇಖನವನ್ನು ಬರೆಸಿಕೊಂಡುಹೋದರೂ, ಅದನ್ನು ಅಚ್ಚುಹಾಕಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದರೂ ಅವರಿಗೆ ನಾವು ತುಂಬಾ ಮಣಿಯಾಗಿದ್ದೇವೆ.

೧೪-೧೫ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಿಂದ ಒಳ್ಳೇ ರಭಸದಿಂದ ಬರುತ್ತಿರುವ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಮತಧರ್ಮದ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಮುಸ್ಲಿಮರು ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ತಡೆಹಿಡಿದು, ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದೊಳಗೆ ಹಿಂದುತ್ವವನ್ನು ಕಾಯ್ದು ಪ್ರಶಸ್ತಿಯು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೇ ಸಲ್ಲುವದು. ಅದು ಆಗ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದರ ಇಲ್ಲಿಯ ಹಿಂದುತ್ವವು ಇಂದಿಗೆ ಏನಾಗುತ್ತಿತ್ತೋ ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು! ಇಂತಹ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಕನ್ನಡಿಗರು. ಕನ್ನಡಿಗರು ಕನ್ನಡಿಗರ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಅದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಕನ್ನಡಿಗರಿಗಾಗಿಯೇ ಅದನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿಗರ ಉತ್ಪರ್ವವು ಎಲ್ಲ ವಿಧದಿಂದಲೂ ಆಗಿತ್ತು. ಅವರು ಪರದೇಶಗಳೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರಮಾಡಿ ಕುದೇರನಂತೆ ಧನಿಕರಾಗಿದ್ದರು. ಬಹು ವಿಶಾಲವಾದ ವಿಜಯನಗರದ ಪೇಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಮುತ್ತು ರತ್ನಗಳೂ, ವಜ್ರಪ್ರದೂರ್ವಾದಿಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದವು. ಒಮ್ಮೆ ಮೇಲೆ ಕೃಷಿ, ವಾಣಿಜ್ಯ,

ಯುದ್ಧಕಲೆ, ರಾಜ್ಯಶಾಸನಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪ, ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜ್ಞಾನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರು ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವಂತೂ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಉನ್ನತಿಯ ಶಿಖರವನ್ನೇ ಮುಟ್ಟಿತ್ತು. ಬಹಳೇನು? ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕಾಲವೆಂದರೆ ಕನ್ನಡ ಯುವತಿಯ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಭೋಗಿಸಬೇಕಾದ ಸುಖಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅವಳು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನುಭೋಗಿಸಿ ಬಿಟ್ಟಳು. ಅದಾದ ಕೆಲದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅವಳನ್ನು ಜರೆಯು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ತೀರ ನಿಶ್ಚಕ್ರಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿತೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗದಿರಲಾರದು.

ಕನ್ನಡ ಯುವತಿಯ ಕಂಕಾಮತಿಲಕದೊಂದಿಗೆ ಈ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವರೇ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು! ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ-ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ-ಎರಡೂ ತರದಿಂದ - ಅವರು ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಬಹು ಮಹತ್ವದ ಭಾಗವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದರು. ವಿಜಯನಗರದ ಮೊದಲಿನ ಇಬ್ಬರು ರಾಜರೂ, ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮಂದಿರೂ ಆದ ಹುಕ್ಕು ಬುಕ್ಕರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ತತ್ವರಾಗಿದ್ದರೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಇತಿಹಾಸಕಾರರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಮತಭೇದವಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರಾದ ಶಿವಾಜಿ - ರಾಮದಾಸರ ನಡುವಿನ ಶಿಷ್ಯ-ಗುರು ಸಂಬಂಧವು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲುವದು. ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕೆಲಸವನ್ನು ಶಿವಾಜಿಯು ಮಾಡಿದ್ದೇನೋ ನಿಜ. ಆದರೆ ಅವನಿಗೆ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನೂ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ದಯವಾಲಿಸಿದವರು ಶ್ರೀ ರಾಮದಾಸರು. ಶಿವಾಜಿಯು ಪ್ರಾತಬಲದರ್ಶಕನು, ರಾಮದಾಸರು ಬ್ರಹ್ಮಬಲದರ್ಶಕರು; ಅವರೊಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿದ ಸತ್ಕಲವೆಂದೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯವು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂತು. ಹಾಗೆಯೇ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಮತ್ತು ಹುಕ್ಕುಬುಕ್ಕರ ಸಂಯೋಗವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹುಕ್ಕುಬುಕ್ಕರಿಗೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆವಶ್ಯಕವಾಗಿದ್ದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿಯೂ, ಸ್ಫೂರ್ತಿಯೂ ಡೀನ ದ್ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಂದ ದೊರೆತವು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಶಿರೋಮಣಿಯಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು

‘‘ಖಿಷಲ ಖಿಷಲಣ್ ಖಿಷಲಣ್ ಖಿಷಲಣ್’’

ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ನೆನಿಸಿದರೆ, ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೆ ಯಾವ ಸ್ಥಾನವನ್ನು

ಕೊಡಬೇಕೆಂಬದು ಸುಲಭವಾಗಿಯೇ ತಿಳಿಯುವಂತಿದೆ.

ಶ್ರೀರಾಮದಾಸರ ಉದಾಹರಣೆಯು ಹೊರಟಿರುವ ದಿಂದಮೇಲೆ ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಿಮಾನದಿಂದ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಮದಾಸರು ತತ್ವತಃ ರಾಜಕಾರಣವಟುಗಳಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು ಆದರೆ ಅವರ ಸ್ವಂತದ ಆಚರಣೆಯು ಮಾತ್ರ ನಿವೃತ್ತಿಪರವೇ ಆಗಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ತತ್ವವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ (in the theory of politics) ಅವರು ಎಷ್ಟೇ ಉಚ್ಛ್ರಾಂತಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ಅವುಗಳ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅವರು ಎಂಮೂ ಭಾಗವಹಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಸ್ವಭಾವತಃ ನಿವೃತ್ತಿಪರರು; ಏಕಾಂತಪ್ರಿಯರು ಅಖಂಡವಾದ ರಾಮನು ಭಜನೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸರ್ವಕಾಲವನ್ನೂ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿ ಕನ್ನಡಿಗರಾದ ಶ್ರೀಮದ್ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮಾತು ಹಾಗಲ್ಲ. ಅವರು ಸ್ವತಃ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭಾಗವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಮದಾಸರಂತೆ ಅವರು ಜ್ಞಾನಿನಾಚರಿತು शक्यं सम्प्राप्यादि ಲೌಕಿಕಮ್ |

(೪೭೭೨ ೯.೧೪)

ಎಂದರೆ 'ಜ್ಞಾನಿಯಾದವನು ರಾಜ್ಯಾದಿ ಲೌಕಿಕ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಶಕ್ಯವಿದೆ' ಯೆಂದಿಷ್ಟೇ ಮಾತ್ರ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ತತ್ವವಿಚಾರೋಪಲಕ್ಷಿಕ ಸಮ್ಯಗಾಚರಿತು |

(೪೭೭೨ ೯.೧೫)

ಎಂದರೆ : ತತ್ವಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ರಾಜ್ಯದಾಡಳಿತೆ ಮೊದಲಾದ ಲೌಕಿಕ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭಾಗ ವಹಿಸುವದಕ್ಕೂ ಏನೂ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ. ಎಂತೆಯೇ ಜ್ಞಾನಿಯಾದವನು ತಾನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಲೌಕಿಕ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಂದಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ.' ಎಂಬುದು ಅವರ ಆಚಾರ ವಿಚಾರದ ರಹಸ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿಯೇ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ೩೬-೪೦ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಹುಕ್ಕುಬುಕ್ಕರ ಅನಾಥರಾಗಿ, ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆದರ್ಶರಾಗುವಂತೆ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದರು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಪ್ರಸಂಗಬಿದ್ದಾಗ ಸ್ವತಃ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಸೇನಾನಾಯಕರಾಗಿಯೂ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಪಾಯಿಯಾಗಿಯೂ ಇವರು ಕಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಒಂದೆರಡು ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ಜಯಶಾಲಿ

ಗಳಾಗಿಯೇ ಬಂದರೆಂದು ನಾನು ಓದಿದಂತೆ ನೆನಪಿದೆ. ಸಾರಾಂಶವೇನೆಂದರೆ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಆದರ್ಶಕರ್ಮಯೋಗಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಆದರಂತೆ ತಾನೂ ಆಚರಣೆಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದ್ದನು. ಆದನ್ನು ಅವನ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸತ್ಯವೆಂಬ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಿ, ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದವರೆಂದರೆ ಶ್ರೀಮದ್ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೊಬ್ಬರೆಂದೇ ನಮಗೆ ನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಅಚ್ಚಕನ್ನಡಿಗರಾಗಿದ್ದರೆಂಬುದು ಎಷ್ಟು ಅನಂದದ ಮಾತು !

ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಆದರೂ ವಿವಾದಾಸ್ಪದವಾದ ಮಾತನ್ನೆತ್ತುವುದು ಸರಿಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಭಾರತೀಯರ ಆದರ್ಶವು ಯಾವಾಗಾದರೂ ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ (Politics) ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದೇಕೆ ? ಅದು ನಮ್ಮ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದೇ ನಾವು ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಗಳೆಂಬ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ, ಈಗಿನವರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ ತುಲನೆಮಾಡಿ, ನಮ್ಮ ಆದರ್ಶವು ಸರಿಯಾದುದೇ ಹೇಗೆ, ಎಂದು ವಿಚಾರಮಾಡುತ್ತ ಕೂಡುವುದು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದ ನಮ್ಮವರು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿರುವರೆಂಬದನ್ನಷ್ಟೇ ಈಗ ಪರೀಕ್ಷಿಸುವ ನಮ್ಮವರೆಲ್ಲರು ಬಹುಶಃ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಕ್ಕೇ ಮಹತ್ವಕೊಟ್ಟು, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವು ಅದಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿರಬೇಕೆಂದೇ ಸಾರಿರುವರು. ಆಧ್ಯಾತ್ಮವೆಂದರೆ ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪಾರಲೌಕಿಕ ಹಿತವನ್ನೇ ಎವರಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಹೇಗೆ ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವ ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯು ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒರದಿದ್ದರೂ, ಆದರಲ್ಲಿ ತಥ್ಯಾಂಶವಂತೂ ಇದ್ದೇ ಇರುವದೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿರಲಾರದು. ಆದರೆ ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಒಲವೇ ಬೇರೇಡೇ ಇರುತ್ತದೆ ಯಾವದೋಂದು ಭೂಭಾಗವು 'ದೇಶ'ವೆಂದು 'ರಾಷ್ಟ್ರ'ವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದು, ಅದರೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಜನರ ಹಿತಾಹಿತಗಳನ್ನು ಸಾಮಾಹಿಕ ರೀತಿಯಿಂದ, ವಿಚಾರ ಮಾಡುವದೇ ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಮುಖ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವು. ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟೂ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲ. ಎಂದರೆ ದೇಶವಾಸಿಗಳ ಸಾಮಾಹಿಕ ಮತ್ತು ಐಹಿಕ ಹಿತವೇ ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಗುರಿಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರಲ್ಲಿ

ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ವವಿಲ್ಲ. ಇದರ ಮೇಲಿಂದ ಇವೆರಡು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೊಳಗಿನ ಸಂಬಂಧವು ಕಂಡು ಬರುವಂತಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯಂತೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ 'ಜೀವ' ನು ಇರುವನೆಂದೂ, ಅವನು ತನ್ನ ಇಲ್ಲಿಯ ಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗುವದೆಂದೂ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಬರಲಾರದು. ಆದುದರಿಂದ ಇಂತಹ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೈಗೊಂಬೆಯಾಗಿ ಮಾಡುವದು ಸರಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹಲವರ ಅಂಬೋಣವಿದೆ. ಮತ್ತು ಅನ್ಯಯವ್ಯತಿರೇಕ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಓದಿದು ಜಗತ್ತಿನೊಳಗೆ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನಾವು ನೋಡಿದರೆ ನಮಗೆ ಈ ಮಾತಿನ ಸತ್ಯತೆಯು ಕಂಡುಬರುವಂತಿದೆ, ಕೇವಲ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆಯೇ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ರಾಜ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಇಂದಿಗೆ ಮುಣುಪಾಲಾಗಿ ಹೋಗಿವೆ. ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ, ಈಗ ಉತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಯಾವದೇ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ, ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೂಢಭಾವನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬದಿಗೊತ್ತಿ, ಪ್ರಯತ್ನವಾದಿಗಳಾಗಿ, ನೈಮುರಿ ದುಡಿದು, ರಾಷ್ಟ್ರಭಾವನೆಯಿಂದ ಯುಕ್ತರಾಗಿ, ಭೌತಿಕಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದು, ಸದ್ಯಕ್ಕಿನ ಘನತೆಗೇರಿದರೆಂಬದನ್ನು ಇತಿಹಾಸದ ಬಲದಿಂದ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ನೋಡಬಹುದು. ಇಂಗ್ಲಂಡ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿ ಅಮೇರಿಕಾ ಮತ್ತು ಜಪಾನದೇಶಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಧರ್ಮೋಪದೇಶ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಯಾವ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪುರುಷನೂ ಹುಟ್ಟಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ ಅದರೂಅವರು ಇಂದುಂತಂತಹ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವರು! ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಅವರ ಧರ್ಮಗುರುಗಳಾದ ಯೇಸೂಕ್ರಿಸ್ತನ 'ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲಿನ ಪ್ರವಚನವನ್ನಾಗಲಿ, ಅಥವಾಗೌತಮಬುದ್ಧನ ಅಹಿಂಸಾಧರ್ಮವನ್ನಾಗಲಿ ಅವರು ಪಾಲಿಸ ತೊಡಗಿದ್ದರೆ ಇಂದು ಅವರು ಎಲ್ಲಿರಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತೋ ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು! 'ಒಲಗಡೆಯ ಕೆನ್ನೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊಡೆದವನಿಗೆ ಎಡಗಡೆಯ ಕೆನ್ನೆಯನ್ನು ಮುಂದೆಮಾಡು,' 'ದುಷ್ಟಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧ ಮಾಡಬೇಡ,' 'ಕೆಡಕನ್ನು ಒಳಿತಂದಿದ ಗೆದ್ದಿ' ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಕ್ರಿಸ್ತೋಪದೇಶದ ರಹಸ್ಯವಾಗಿವೆ. ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಮೊನ್ನಿನ ದೊಡ್ಡ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ

ಯಾರಾದರೂ ನಿಜವಾಗಿಯೇ ಕೈಯಲ್ಲಿ ತಂದಿದ್ದರೆ, ಅವರು ಜನರ ನೆಗೆಗೆ ಈಡಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು!

ಆದರೆ ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಕ್ಕೂ ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ಏನೂ ಸಂಬಂಧವೇ ಇರಕೂಡದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಮಾತ್ರ ನಮ್ಮದೆಂದು ಯಾರೂ ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿನ ಈಗಿನ ಹಲವು ಪಂಡಿತರು ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಪುರಸ್ಕರ್ತರಾಗಿದ್ದರೂ, ನಮ್ಮ ಸ್ವಂತದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಮಾತ್ರ ಹಾಗಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮೇಲಿನವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮವೇ ಮುಖ್ಯವೆಂದೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಅಕ್ಷರಶಃ ಅನುಸಾರವಾಗಿಯೇ ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರಗಳು ನಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಯಾರು ಹೇಳುವರೋ ಅವರೂ ನಮಗೆ ಸಮ್ಮತವಾಗಲಾರರು. ಮಹಾತ್ಮಾಗಾಂಧಿಯವರು ಈ ಮತದ ಪುರಸ್ಕರ್ತರೆಂದು ನಮಗಿಂತುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಬೇಕಾಗುವದೋ, ಅವನ್ನೇ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜಕೀಯ ಜೀವನಕ್ಕೂ ಹಚ್ಚಬೇಕೆಂದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರುವದೆಂದು ನಮಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಮಾರ್ಗವಾದರೂ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಾರದೆಂಬದು ಮೊನ್ನಿನ ಅಸಹಕಾರ ಮತ್ತು ಕಾಯದೇವಂಗಳ ಚಳವಳಿಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತಾಗುವಂತಿದೆ. ಆದರೆ ಯಾವದು ನಮ್ಮ ಭಾರತೀಯರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದು ನಾವು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದೆಯೇ ಆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಇವೆರಡೂ ಮಾರ್ಗಗಳೊಳಗಿನ ದೋಷಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟು, ಎರಡೂ ಕಡೆಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತಹದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅದನ್ನು ಮೊತ್ತಮೊದಲು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ತಂದವನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನು ಅವನ್ನೇ ಮುಂದೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೂ, ರಾಮದಾಸರೂ ಮತ್ತು ಉಳಿದವರೂ ನಮ್ಮ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರ ಪಡಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮವೇ ವ್ಯಕ್ತಿಶಃ ನಮ್ಮ ಮುಖ್ಯ ಹೆಗ್ಗುರಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಅದು ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ತತ್ವಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿಲ್ಲ; ಅಗಿರುವದೂ ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ; ಅಧ್ಯಾತ್ಮವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಮನುಷ್ಯನೂ ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಆಚರಿಸುವದು ಶಕ್ಯವಿದೆ; ಎಂದರೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಕ್ಕೆ ಮೋಹಗೊಂಡವನೂ ಕೂಡ ರಾಷ್ಟ್ರದ

ಐಹಿಳ ಉತ್ಕರ್ಷವಾಗುವಂತೆ ವರ್ತಿಸುವುದು ಶಕ್ತ ವಿದೆ; ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ತತ್ವಗಳನ್ನಾದರೂ ಈ ತತ್ವದ ಮೇಲಿಂದಲೇ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತರಬೇಕು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಐಹಿಳ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಮೊದಲಾದ ಕ್ರೂರ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಬೇಕಾಗಲಿ ಅಥವಾ ರಾಜನೀತಿಯ ಸುಳ್ಳು, ಕಪಟ ಮೊದಲಾದ ವುಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕಾಗಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಕರ್ತವ್ಯವೇ. ಅಲ್ಲಿ ಆ ಕೆಲಸದಿಂದ ಹಿಂಜರಿಯುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜೀವನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವಕ್ಕೆ ಹಿಂಸೆಯೆಂದೂ, ಅನೀತಿ, ಅಧರ್ಮವೆಂದೂ ಕರೆಯ ಬಹುದಾದರೂ, ವ್ಯಕ್ತಿಯ ನಿಸ್ವಾರ್ಥ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವಾಗ ಅವಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಹೆಚ್ಚು-ಗು ಅನ್ಯಾಯವಾಗುವುದು. ಎಂಬುದೇ ಈ ಸಂಘ ವ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ತಿರುಳು. ಅಧ್ಯಾತ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಐಹಿಳವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದೊಂದೆ ಕಾರುಡನಾದಂತಾಗು ವುದು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಐಹಿಳ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ನೋಡದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿರಬೇಕೆನ್ನುವದೊಂದೆ ಕುಂಟನಾದಂತಾಗು ವುದು. ಅಧ್ಯಾತ್ಮವು ಕಂಠ; ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವು ಕಾಲು. ಇವೆರಡೂ ಕೂಡಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಓತಕಾರಿಯಾಗುವುದು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅವೆರಡಕ್ಕೂ ಮೇಳ ಹಾಕುವದೇ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವು. ಆ ಕೆಲಸವನ್ನೇ ಶ್ರೀಮದ್ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ, ಜಗತ್ತಿಗೆ ಅದರ್ಶ ಮೂಡ ರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಸ್ವತಃ ತಾವು ವೇದವೇದಾಂಗ ಪಾರೀಣರೂ, ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಕೃತಕೃತ್ಯರೂ, ಆಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ, ವೇಳೆಯು ಬಂದೊ ಡನೆ “ವಿಳು ಸಾಯಣ, ಕಟ್ಟು ಗಂಟನ್ನು,” ಎಂದು ಹೇಳಿ ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿ ಹಿಂದೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಂತಹ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಎಂದು. ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟರು? ಅವರಿಗೆ ಹುಕ್ಕು ಬುಕ್ಕು ಬಿಟ್ಟೆಯು ಎಂದು, ಯಾವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಾಯಿತು? ಹುಕ್ಕು ಬುಕ್ಕು ಇವರನ್ನು ಹಡುಕಿಕೊಂಡು ಬಂದರೋ? ಅಥವಾ ಇವರೇ ಅವರನ್ನು ಅರಿಸಿತೆಗೆದರೋ? ಮುಂದೆ ಅವರಕಡೆಯಿಂದ ಎಂದು, ಯಾವ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು? ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಎಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳು ಹಿಡಿದವು? —

ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ನಾವೀಗ ಚರ್ಚಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಅವು ಕೇವಲ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧಕರ ಕೆಲಸಗಳಾಗಿ ದ್ದು, ಆ ಅಧಿಕಾರವು ನಮಗೆ ಎಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ನಾವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎಂದೂ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ನಾಚಕರು ನಮ್ಮನ್ನು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ನಾವೀಗ ಇಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಿಸುವುದು ಬೇರೆ ತಾತ್ವಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಸರಿ,

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಕ್ರಿ. ಸನ್ ೧೫೦೮ ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರಬಹುದು ಸತ್ಯವೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಅವರು ಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ೨೨-೨೩ ವರುಷದ ತರುಣರ ಬಹುಬೇಂದು ಉಪಸರಿಕ್ಕೆ ಆಸ್ತದವಿದೆ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ದಿನೇ ದಿನೇ ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿದ್ದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಅದಕ್ಕೆ ತಡೆಹಾಕ ಬೇಕೆಂಬ ಶ್ರೇಷ್ಠದಿಂದಲೇ ಇವರು ಹಿಂದೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದರು ಮುಂದೆ ಇವರು ಕೆಲವರ್ಷ ತಪಶ್ಚರ್ಯ ಮಾಡಿದರೆಂದೂ, ದೇವಿಯ ವರದಿಂದ ಬಂಗಾರದ ಮಳೆಸುರಿಸಿ, ಆ ಹಣದಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರೆಂದೂ ನಾವು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಆಕಾಶ ದಿಂದಲೇ ಬಂಗಾರದ ಮಳೆಯು ಬಿತ್ತೋ ಇಲ್ಲೋ ದೇವರೇ ಬಲ್ಲ ಆದರೆ ಆ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೇವಲ ಲೌಕಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದವರೂ ಕೂಡ, ವಿದ್ಯಾ ರಣ್ಯರು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ದುಡ್ಡು ನೆಲ್ಲ ತಾವೇ ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿದರೆಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವದೆಂದು ಒಡಂಬಡುತ್ತಾರೆ. ವಿಲಕ್ಷಣ ತಪಃ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಒಪ್ಪುತ್ತಿರುವ ತರಣ ಮಾಧವ ಮುನಿಯು ಹಿಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ತೀರ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಕೇವಲ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ದುಡ್ಡು ಕೊಡಬೇಕು ಜೋಳಿಗಿಡನ್ನು ಹಿಡಿದನೆಂದೂ, ಬಂಗಾರದ ಮಳೆ ಸುರಿಯುವಂತೆ ಜನರು ಬಡಬಡ ಆ ಜೋಳಿಗಿಯಲ್ಲಿ ದುಡ್ಡನ್ನು ಹಾಕಿದರೆಂದೂ ಈ ಐತಿಹ್ಯದ ಲೌಕಿಕಾರ್ಥವಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲಿಂದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಅರ್ಥಿಕ ಸಹಾಯಕ್ಕೆಲ್ಲ ಶ್ರೀಮದ್ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೇ ಕಾರಣರಾದರೆಂಬುದೂ ನಿರ್ವಿವಾದವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರಂತೆಯೇ ಇವರು ಸ್ವಂತವಾಗಿಯೂ,

ಶಿಷ್ಯರ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿಯೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಓಡಾಡಿ ಜನರನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿ, ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸಂಘಟಿತರಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಅವರನ್ನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿದರೆಂಬುದೂ ಸಹ ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಎಂದರೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ **ಜನಸಹಾಯವು** ದೊರೆಯಲಿಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಇವರೇ ಮುಖ್ಯರಾದರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ವಿಜಯನಗರದ **ಕೋನಕಿಲೆಯನ್ನಾ** ದರೂ **ಇವರೇ ಕೂಡಿಸಿದರೆಂದು** ಐತಿಹ್ಯವು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೇಲಿಂದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಇವರೇ ಕಟ್ಟಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಲಭ್ಯತರವು. ಎಂದರೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗೆ **ತತ್ವತಃ ಕಾರಣರಾದಂತೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸ್ಥಾಪನೆಗೂ** ಇವರು ಕಾರಣರಾದರೆಂದಂತಾಯಿತು. (He was the founder of the Empire both politically and physically.) ಆದರೆ ಬರೇ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ. ಅದು ಸುಷ್ಕವಸ್ಥೆಯಿಂದ ನಡೆಯುವಂತೆ **ಮಾದರಿಯ ಶಾಸನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ ಹಾಕಿಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು**. ಆ ಕೆಲಸವೂ ಸಹ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರದೇ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪಕನಾದ ಶಿವಾಜಿಯು ರಾಜ್ಯಶಾಸನ ಪದ್ಧತಿಯೆಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಪದ್ಧತಿಯ ಅನುಕರಣವೇ ಅಹುದೆಂಬುದು ಇತಿಹಾಸಜ್ಞರಿಗೆ ಗೊತ್ತುಂಟು. ಅಷ್ಟಪ್ರಧಾನ ಮಂಡಲವೂ ಆ ಮೂಲಕ ರಾಜನೊಬ್ಬನೇ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುವದೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಬುದ್ಧಿಯ ಪರಿಣಾಮಗಳೇ. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ಶಿವಾಜಿಯಂಥವನೂ ಕೂಡ ಅನುಕರಣ ಮಾಡಬೇಕಾದ ರಾಜ್ಯಶಾಸನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದವರಷ್ಟೇ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಲ್ಲ. ಅವರು ಸ್ವತಃ ೩೦-೪೦ ವರುಷಗಳ ವರೆಗೆ ಹುಕ್ಕುಬುಕ್ಕುರ ಅಮಾತ್ಯರಾಗಿ ಆ ಶಾಸನ ಪದ್ಧತಿಯ **‘ಅಮಲ ಬಜಾವನೆಯ’** ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರು **ಮುಂದೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಘನತೆಗೆ ಬೇಕಾಗಿರುವ ಬೀಜಗಳನ್ನೆಲ್ಲ** ಸರಿಯಾಗಿ **ಬಿತ್ತಿಬಿಟ್ಟಿ**ರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಮತ್ತು ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ **ಸೇನೆಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ** ಸಹ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭಾಗವನ್ನು ವಹಿಸಿ, **ಯುದ್ಧಕಲೆಯು ಶಾಕವನ್ನೂ** ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟರು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರಸರ ಕಡೆಗೆ ರಾಯಭಾರಿಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿ ತಮ್ಮ

ರಾಜನೀತಿ ನಿಪುಣತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ವ್ಯಾಪಾರ ಉದ್ಯೋಗ, ಒಕ್ಕಲತನ, ಶಿಕ್ಷಣ, ಮೊದಲಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಪೋಷಕವಾದ **ಎಲ್ಲಕಸಬುಗಳೂ ಘನತೆಹೊಂದುವಂತೆ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದರು** ಭಾರತ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದ **ಪಂಡಿತೋತ್ತಮರನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಕೂಡಿಸಿ ೧೫-೨೦ ವರುಷಗಳವರೆಗೆ ಒಂದೇಸವನೇ ಶ್ರಮಬಿಟ್ಟು, ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪೇದಾದಿಗಳ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿ, ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ** ಅಲ್ಲದೆ, ಇಡೀ ಭಾರತೀಯರ ಮೇಲೆಯೇ ಇವರು ಉಪಕಾರದ ಭಾರವನ್ನು ಹೊರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೊನೆಗೆ ತಾವೇ ಶ್ರೀಗೆರಿ ಪೀಠವನ್ನೇರಿ ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ **ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಸರಿಗೊಳಿಸಿದರು** ಸಾರಾಂಶವೇನೆಂದರೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ಇಂತಿಂತಹ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಪುನಿದ್ದರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳುವ ಬದಲಿಗೆ ಅವರು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಮಾಡದಿದ್ದ ಕೆಲಸವೇ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸಯುಕ್ತಿಕವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ತನವನದಿಂದ ಅವರು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೀರ್ತಿಶೇಷರಾದರು. ಆ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡಿಗರ ಬೆಡಗನ್ನು, ತಿರುಗಿ ಪಡೆಯಬೇಕೆನ್ನುವ ನಾವು ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ಥ ಕವಿಯು ಮಿಲ್ಟನ್‌ನನ್ನು ಧ್ವೇಷಿಸಿ ಹೇಳುವಂತೆ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರನ್ನೇ ಸಂಬೋಧಿಸಿ **“Vidyaranya! thou shouldst be hiving at this hour!”** ಎಂದರೆ **“ಶ್ರೀಮದ್ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೇ, ನೀವು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು!”** ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಅವರಿಗೆ ನಾವು ಅಷ್ಟು ಉಪಕೃತರಾಗಿರುವೆಂಬದನ್ನು ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಬರಲಾರದೆಂದು ನಂಬಬಹುದು. ಕೊನೆಗೆ ಅವರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಹಾಕಿ ಕೊಟ್ಟ ಮಾರ್ಗವನ್ನನುಸರಿಸುವ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ದೇವರು ನಮಗಿಂದು ಕೊಡಲೆಂದೂ, ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ವೈಭವವನ್ನು ತಿರುಗಿ ಪಡೆಯ ಬಯಸುವ ನಮ್ಮನ್ನು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಆಶೀರ್ವದಿಸಲೆಂದೂ, ಆ ವೈಭವದ ಕಿಂಚಿನ್ನಾರ್ಗದರ್ಶಕವೆಂದು ಹೊರಡಿಸಿದ ಪಂಡಿತ ವೆಂಕಟರಾಯರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸಂಚಿಕೆಗೆ ದೇವರು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿಯೇ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುವಂತೆ ಹರಿಸಲೆಂದೂ ಬೇಡಿಕೊಂಡು ನಾವೀಲೇಖವನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತೇವೆ.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆ.

(ಲೇಖಕರು — ಡೀ. ಆರ್. ಬಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿ ಕಾವ್ಯರತ್ನ ದೆಳಗಾವಿ.)

ಹಿಂದೂ ಜನರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿಯೂ, ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಆಸಿದ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಹಂಪೆಯ ಪುಣ್ಯ ಭೂಮಿಯು. ಇದಕ್ಕೆ ರಾಮಾಯಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಯೆಂಬ ಹೆಸರು. ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಿಷ್ಕಿಂಧಾಕಾಂಡವು ಶ್ರೀರಾಮನ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಚಾರ ನನ್ನೇ ವ್ಯಕ್ತ ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಸ್ಥಳದ ಸುಗ್ರೀವ ಹನುಮಂತಾದಿ ವೀರರು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸಿ ಕೀರ್ತಿಶೇಷ ರಾಗುವರು. ಪಾಂಡವರ ಅಜ್ಞಾತವಾಸಕ್ಕೂ ಕರ್ನಾಟಕವೇ ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು, ಅವರು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರ ಬಿದ್ದ ಬಳಿಕ ಕೆಲವು ದಿವಸ ಉಪಸ್ಥಾನಗರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿದರೆಂದೂ, ಆ ಉಪಸ್ಥಾನಗರವೇ ಆನೆಗುಂದಿ (ಹಂಪೆಯ ಹತ್ತರ) ಎಂದೂ ಬಲ್ಲವರು ಬರೆದಿರು ವರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ವಾಸ್ತವ್ಯಕ್ಕೆ ಮೆಟ್ಟಿದ ಪಾಂಡ ವರು ಬಹುಕಾಲ ತಮಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇರಲಿ ಕ್ಯಾಗಲಿಲ್ಲೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಪುನಃ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ ಪಂಚಕ (ಹುಕ್ಕ, ಕಂಸ, ಬುಕ್ಕ, ಮಾರ್ಕಪ್ಪ ಮುದ್ದಪ್ಪ,) ರಾಗಿ ಜನ್ಮವೆತ್ತರೋ ಎನೋ ಎಂಬು ದೊಂದು ಕವಿಯ ಕಲ್ಪನೆ! ಶ್ರೀಗೇರಿಯ ಶಾಸನ ವೊಂದು ಬುಕ್ಕ ಮಹಾರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು 'ಪಾಂಡ ವರಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನನಿದ್ದ ಹಾಗೆ' ಎಂದು ಘೋಷಿಸು ತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಪಾಂಡವ ಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳಾದರೂ ನಚನಬದ್ಧರಾದ್ದರಿಂದ ಕೌರವನ ಪಕ್ಷದಿಂದ ಹೋರಾ ಡಿದ ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರು ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಬೇಕೆಂಬ ಕಾಂಕ್ಷೆ ಯಿಂದ ಈ ಹರಿಹರ ಪಂಚಕದ ಜೊತೆಗೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ರಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದರೋ ಎಂದು ಕವಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಲ್ಪನೆ! ವಿದ್ಯಾನಗರ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ೭೦ ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾಗಿತ್ತು. ಹರಿಹರ, ಬುಕ್ಕನೆಯ ಹರಿಹರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೧೦ ವರ್ಷ ಹೀಗೆ ಮುಂದೆ ೫೦ ವರ್ಷ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿ ಗಳಾಗಿ ನಿಃಸ್ವಾರ್ಥಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಹಿಂದುಗಳ

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೂ ಧರ್ಮರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೂ, ಸಾಹಿತ್ಯಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿಯೂ ಪರಿಶ್ರಮ ಪಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಕನಸು ಹುಲಿಸಾದುದನ್ನು ಕಣ್ಣುಂಬ ನೋಡಿ ೧೨೦ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಜೀವಂತ ಸಮಾಧಿಸ್ವರಾಗಿ ಹಂಪೆಯ ಶ್ರೀವಿರೂಪಾಕ್ಷದೇವಾಲಯದ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದಿ ಗೂ ಸಮಾಧಿಸ್ವರಾಗಿ ಕುಳಿತಿರುವರು.

ಈ ಅಗಾಧ ಮಹಿಮಾವಿಶೇಷರೂ, ಅಪ್ರತಿಮ ಕರ್ತವ್ಯಶಾಲಿಗಳೂ ಲೋಕೋತ್ತರ ಪ್ರತಿಭಾ ಸಂಪನ್ನರೂ, ಆದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಕಾಂಚಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾದ ವಿದ್ಯಾಪೀಠದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ವಿದ್ಯಾನಗರವೆಂಬ ಅನ್ವರ್ಥಕ ನಾಮವುಳ್ಳ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ತಮ್ಮನಾದ ಸಾಯಿಣಾಚಾರ್ಯರೊಡನೆ ಲೆಕ್ಕಣಿಕೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಮ್ಮ ತಪೋಬಲಯುಕ್ತವಾದ ಆ ಲೆಕ್ಕಣಿಕೆಯಿಂದ ಯಾವ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸಿದರೋ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವದು ಸಾಮಾನ್ಯರ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ರನ್ನನು ತನ್ನ ಕವಿತಾ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದ ಪದ್ಯವೊಂದು ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಆ ಪದ್ಯವು.

ಆರಾತೀಯ ಕವೀಶ್ವರೇ

ರಾರುಂ ಮುನ್ಮಾರ್ತರಲ್ಲ ವಾಗ್ದೇವಿಯಭಂ ||

ಡಾರದ ಮುದ್ರೆಯ ನೊಡೆದಂ |

ಸಾರಸ್ವತಮನಿಸ ಕವಿತೆಯೋಳ್ ಕವಿರನ್ನಂ ||

ಇದರಲ್ಲಿ ತುಸು ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಇದೇ ಕವಿತೆಯಿಂದಲೇ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಹಾಗು ಸಾಯಿಣಾಚಾರ್ಯರ ಸಾಹಿತ್ಯಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಂದೇ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು. (ಕೆಳಗಣ ಪದ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿರಿ)

ಆರಾತೀಯ ವಿಭೂತಿಗೆ |

ಕಾರುಂ ಮುನ್ಮಾರ್ತರಲ್ಲ ವೇದಾಪ್ರಿಯ ಭಂ ||

ಡಾರಮನಗಿದರ್ ತೆಗಿದರ್ |

ಸಾರಸ್ವತರೆನಿಸ ಸಾಯಣಂ ಮಾರ್ಥವಣ್ಣಂ !

ಈ ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಸುಷ್ಕೈರ್ಭವಾಗಿ ಮಾರ್ಕ ಮುಲ್ಲರ ಸಾಹೇಬರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅವತರಣಿಕೆಯೊಂದನ್ನು ಇದರಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಆಧುನಿಕ ಪಂಡಿತರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರ ಮೇಲೆ ಟೀಕಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹವಣಿಸಿರುವವರನ್ನು ಕಂಡು ಮಾರ್ಕ ಮುಲ್ಲರರು ಎಷ್ಟು ವಿನೋದ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವ ರೀತಿಯನ್ನು ನೋಡಿರಿ! ಇದು ಈ ಬಂಧು ದ್ವಯರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಆಪ್ತತಮ ಪ್ರಮಾಣ ಪತ್ರ (certificate) ವೆಂದು ಯಾರಿಗಾದರೂ ಕಂಡು ಬರುವಂತಿದೆ.

“ I do not wonder that others who have more recently entered on the study of Vedas are inclined to speak disparagingly of the scholastic interpretations of Sayan. They hardly know how much we all owe to his guidance in effecting our first entrance into the fortress of Vedic language and Vedic religion & how much even they without being aware of it, are indebted to that Indian Eustathius ..... If we can now walk without Sayan, we ought to bear in mind that five and twenty years ago we could not have made even our first steps, we could never at least, have gained a firm footing without his leading strings. If therefore we can now see further than he could, let us not forget that we are standing on his shoulders. ”

Rig-Veda Samhita Vol. I

ಹೀಗೆ ಮಾಧವ ಸಾಯಣರ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಭೂಮಂಡಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಮಹನೀಯರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನದಿಂದಲೂ ಇವರ ತರುನಾಯ ಸಹ ವಿಜಯನಗರ ರಾಜರ ಮೋಷಣೆ

ಯಿಂದಲೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಸಸಿಯು ಕೂಡ ಭರದಿಂದ ಬೆಳೆದು ಬಂದು ವಿಶಾಲವೃಕ್ಷವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ವಿದ್ವಾಂಸನಗರದ ಸ್ಥಾಪನೆಗಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ [ಸು ೧೭೦ ವರ್ಷ] ಹಂಪೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಸಾಹಿತ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹದಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಹಂಪೆಯ ಹಂಪೆಯ ವೀರಪಾಕ್ಷನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ “ಗಿರಿಜಾ ಕಲ್ಯಾಣ” (ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾವ್ಯ) ವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದನು. ಈತನ ಸೋದರಳಯನಾದ ರಾಘವಾಂಕನು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದನು. ಇಂತಹ ಹದಗೊಳಿಸಿದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಟ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯಸಸಿಯು ಬರಬರುತ್ತಾ ವಿಶಾಲ ವೃಕ್ಷವಾಗಿ ಪೂರ್ವ-ಪಶ್ಚಿಮ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಗಳನ್ನು ವಿಸರಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಹಿತ್ಯಭಕ್ತರಿಗೆ ಮಧುರತರ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಲನ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಕಲ್ಲು ಮಣ್ಣಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಕಳಚಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದರೂ, ಸಾಹಿತ್ಯವು ಜೀವಂತವಾಗಿದೆ. “ಮರೆತು ಹೋದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೆನ್ನುವವರಿಗೆ ಎಂದೂ ಮರೆಯದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೆಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಡುವದಾದರೆ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಂದಿಗೂ ಶಕ್ತವಾಗಿದೆ, “ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯು ಕಟಾ ಆ ರಾಜನಾ ವೈಭವಂ” ಎಂದು ಕಳವಳಿಸುವ ಕನ್ನಡಿಗನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ‘ ಆ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಶಾಲವೃಕ್ಷ ಮಹದಾ ಆ ದಣ್ಣಿಗಳಿಗೊಂಟಲು ’ ಎಂದು ಅವರ ಮಧುರವಾದ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಸವಿಸು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕೆಳಗಣ ಕಾರಣಗಳು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿವೆ.

(೧) ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಂತಹ ಘನ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮುಂದಾಳುವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಅನುಭವದಿಂದ ಉತ್ತಮ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದುದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಭಾಗಕ್ಕೆನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಗೆ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ವಾಂಸನಾದ ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದುದು. ಹರಿಹರರಾಯನಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೂ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಪನಿಗೆ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರೂ, ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾರಪ್ಪನಿಗೆ ಮಾಧವಮಾತೃರೂ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು.

(೨) ರಾಜರು, ಸಾಮಂತರು ಮಂತ್ರಿಗಳು, ದಂಡನಾಯಕರು ಪಾಳಯಗಾರರು ಇವರೇ ಮೊದಲಾದವರು ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನೆ ಕೊಟ್ಟಿದರು.

(೩) ಪರಕೀಯರ ಹಾವಳಿಯಿಂದ ಹಿಂದೂ ರಾಜ್ಯಗಳು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಹಾಳಾಗಲು, ನಿರಾಶ್ರಿತರಾದ ಪಂಡಿತರು ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದಲೂ ಬಂದು ವಿದ್ಯಾನಗರದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರು.

(೪) ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯ ಲಿಂಗಾಯತ, ಜೈನ ಮೊದಲಾದ ಭೇದಭಾವವನ್ನೆಣಿಸದೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಪರಕೀಯ ದಾಳಿಯನ್ನು ಹಿಂದೂಡುನದಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಏಕೀಕರಿಸಿದುದು. (ಒಂದಾದುದು.)

(೫) ಅರಸರು ಅಗಣಿತ ದ್ರವ್ಯದಿಂದ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಪುಸ್ತಕವಾದ ಮತ್ತು ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಶಾಲೆಗಳಿಗೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿದುದು.

(೬) ವಿದ್ಯಾವಂತರು ತಮ್ಮ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಠಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ವಿದ್ಯಾದಾನ, ಗ್ರಂಥಲೇಖನ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದುದು.

ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಕೆಳಗಣ ಅವತರಣಗಳನ್ನು ಓದಿದರೆ ಈ ಮಾತು ದೃಢಪಡುವದು.

(೧) ಗುಡಿಗಳನ್ನು ಯಾರವಶಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವರೋ ಅವರಿಲ್ಲರೂ ವಿದ್ವಾಂಸರಿದ್ದ ಮಧ್ಯಮಾಂಸಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವದಿಲ್ಲ.

ಪಟ್ಟಣದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣಪುರವೆಂಬ ಉಪನಗರವಿದ್ದು ಮುಖ್ಯ ಗುಡಿಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಭಾಗಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವವು. ಪಟ್ಟಣದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವೆಲ್ಲ (ಸುಮಾರು ೧೮ ಕ್ಕ ಸುಮಾರು ನಾಣ್ಯಗಳು) ಈ ಗುಡಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

[೩] ನಿಕೋಲೋಕೊಂಟಿ ಎಂಬ ಇಟಾಲಿಯನ್ ಪ್ರವಾಸಿಯು ೧೪೭೦-೭೧ ರಲ್ಲಿ (ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಕಾಲ) ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಕಂಡು "ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂಥ ಗುಡಿಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಮುಖ್ಯವಾದ ಗುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ನಡೆಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶಾಲೆಗಳೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ" ಎಂದು ಬರೆದಿರುತ್ತಾನೆ.

(೪) ಅಚ್ಯುತರಾಯನು ೧೫೪೦ ರಲ್ಲಿ ಆಕ್ಟೋಬರ ೧೨ ನೇ ತಾರೀಖಿನ ದಿನ (ಬಹುಶಃ ನವರಾತ್ರ ಉತ್ಸವ) ವಿಠಲಸ್ವಾಮಿಯ ಗುಡಿಗೆ ದರ್ಶನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ನೆರೆದವರಿಲ್ಲ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುವಂತೆ ವೇದಪಾರಂಗತರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಮದ್ರಾಸದ ಹತ್ತರ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು.

[ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ೧೦೧ ವೀರಶೈವರು (ವೀರಶೈವ) ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ.— ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ವಿದ್ಯಾಪೀಠದ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದರು.]

ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಮನೆತನಗಳಾದವು. ೧ ಸಂಗಮ ವಂಶ, ೨ ಸಾಳ್ವ ವಂಶ, ೩ ತುಳುವ ವಂಶ, ೪ ಅರವೀಡು ವಂಶ (ಕರ್ನಾಟಕ ವಂಶ-ವಿಜಯನಗರದ ಪತನವಾದನಂತರ ಪೇನಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿ) ಸಂಗಮವಂಶದ ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲ (ವಿವಿಧಾಂಶಗಳಿಂದ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರೂ ವೇದಭಾಷ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಅದ್ವಿತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದರು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಎರಡೂ ಭಾಷೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನವನ್ನಿತ್ತರು. ಇನ್ನು ಕನ್ನಡ ವಾಚ್ಛಿಯದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಸಂಗಮ ವಂಶದ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನೂ, ತುಳುವ ವಂಶದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನೂ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರಾಗಿರುವರು. ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಗ್ರಂಥಕಾರರಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನವು ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಕಾಲವು 'ವೀರಶೈವ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸ್ಫುಗಿಯ ಕಾಲ' ವಾಗಿದೆ. ವೀರಶೈವ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಈ ಅರಸನನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೊಗಳಿರುವರು. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು 'ಕನ್ನಡ ರಾಯ' 'ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯ ರಮಾರಮಣ' ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಈತನನ್ನು ಕುರಿತು ಯುರೋಪದ ಪ್ರವಾಸಿಕರ 'ಪರಪೂರ್ಣರಾದ' [Perfect King] ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವರು.

ಈತನ ಜೀವನವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ಈತನಿಗೆ ಪಟ್ಟವನ್ನು ದೊರೆಕಿಸಿ ಕೊಡುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ ತಿಮ್ಮರಸ ಮಂತ್ರಿಯು ಅಚ್ಯುತ ಕನ್ನಡಿಗನು. ಈ ತಿಮ್ಮರಸನಿಗೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯನು 'ಅಪ್ಪಾಜಿ' ಎಂದು ಅದರದಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ೧೭ ಅನೆಗಳನ್ನು ಮಾವರಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೊಟ್ಟ ಅಪ್ಪಾಜಿಯು ಈತನೇ ಆಗಿರಬಹುದು. ಈ ಮಂತ್ರಿಯ ಆಳಿಯನಾದ ನಂದಿಯಾಳ ಅಪ್ಪಯ್ಯನು ತೆಲಗು ಭಾಷೆಯವನು. ತನ್ನ ಅಳಿಯನ ಮೂರನೆಯ ವತ್ತಿನಿಂದ ತಿಮ್ಮರಸನು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಮನವೊಲಿಸಿ ತೆಲಗು ಕವಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯಕೊಡಿಸಿದನು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೆಲಗು ಸವಾಂಪ್ಪನಾಗಿದೆ. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಮಗನಿಗೆ ವಿಷ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿಸಿದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿಮ್ಮರಸನ ಅಂಗವಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ಅರಸನು ಅವನ

ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕೀಳಿಸಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ತೆಲಗು ಕವಿಗಳ ಪ್ರಭಾವವೂ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ದಕ್ಷಿಣ ಸಮುದ್ರಾಂಕಿತವಾದ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಜೊತೆಗೆ ತೆಲಗು ತಮಿಳುಗಳಿಗೂ ತುಸು ಉತ್ತೇಜನವು ದೊರೆತಿರುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವು. ತಿರು ಮಲಾಯನು ತನ್ನ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಯನವಂಶಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ "ದ್ರವಿಡಾಂಧ್ರ ಕರ್ನಾಟಕಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ" ಎಂದಿರುವನು. "ದ್ರವಿಡ ಅಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಕೊಂಡ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೆಂದು ಇದರ ಅರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುವ ದಾದರ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಕನ್ನಡ, ತೆಲಗು, ತಮಿಳು ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕು ಭಾಷೆಯ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಬೇಕಾಗುವದು. ಯಾಕಂದರೆ ಆಯಾ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತವೆ. ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಅಂಧ್ರ ಕರ್ನಾಟಕ ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವನು. ಜಾಮರಸನ "ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯು" ತೆಲಗು. ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಂತರವಲ್ಲಟ್ಟಿದೆ. ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯನು ಸತ್ಯೇಂದ್ರ ಜೋಳಿನ ಕಥೆಯನ್ನು ತಮಿಳಿನಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ "ಭಾವಚಿಂತಾರತ್ನ"ವನ್ನು ಬರೆದಂತೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಗುರು ಮೂರ್ತಿ ಶಂಕರ ಶತಕವನ್ನು ಬರೆದ ಚಂದ್ರ ಶೇಖರನು ಅಷ್ಟ ಭಾಷಾ ವಿಶಾರದನಿದ್ದನು. ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನವೆಂಬ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಬರೆದ ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕನು ಪದ್ಯವಾ ಪ್ರವೀಣನು. ಹೀಗೆಯೇ ಚತುರ್ಭಾಷಾ ಪಂಡಿತರೂ ಕೆಲವರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪರಸ್ಪರ ವಿನಿಮಯ ಕಾರ್ಯದಿಂದಲೂ ಕೆಲಕೆಲವು ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಾತ್ವಿಕ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಿಂದಲೂ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಹಾಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ತಿಳಿದುಬರುವದು.

೧೫೬೬ ರಿಂದ ೧೫೬೮ ರ ವರೆಗೆ ಸುಮಾರು ೨೦೦ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಉನ್ನತ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಚಾಲುಕ್ಯರು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು, ಹೊಯ್ಸಳರು, ಯಾದವರು ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ ಕನ್ನಡ ರಾಜರಿಂದ ಮೋಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವು ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಮಾವಧಿ

ಘನತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಐದು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು.

೧ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಮೋಹನೆಗೆ ಒಳಗಾದ ಕವಿಗಳೂ ಗ್ರಂಥಕಾರರೂ.

೨ ಸಾಮಂತರ, ಮಂತ್ರಿಗಳ, ದಂಡನಾಯಕರ ಮೋಹನೆಗೆ ಒಳಗಾದವರು

೩ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದವರು

೪ ದಾಸಕೂಟದ ವಾಙ್ಮಯ [ನೈಶಿಷ್ಟ್ಯ]

೫ ಶಿಲಾ ಶಾಸನಗಳು.

೧೫೬೫ ರಲ್ಲಾದ ರಾಕ್ಷಸ ತಂಗಳಿಂದು ಕಾಳಗದಿಂದ ವಿಜಯನಗರವು ಸಂಪೂರ್ಣ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗಲು, ಅದರ ಕೂಡ ಎಷ್ಟೋ ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಅಳಿದುಳಿದ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೋ ಮಠದಲ್ಲಿಯೋ ಮೂಲಿಗುಂಪಾಗಿ ಬಿದ್ದು ಸೂರ್ಯ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ಕವಿ ಚರಿತೆಕಾರರು ಕವಿಚರಿತೆಯ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿ ಕನ್ನಡಿಗರ ಮೇಲೆ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿರುವರೆಂದು ಪ್ರಾಂಜಲ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕು. "ಶಾಸನ ಪದ್ಯ ಮಂಜರಿ" ಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕ ವಾಗಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಗ್ರಂಥರೂಪಕ್ಕೆ ತಂದು ಕನ್ನಡಿಗರ ಮನೆ ಮನೆಗೂ ಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಉಪಕ್ರಮವೂ ಸಾಗಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. ಇರಲಿ. ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಿದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾರತ, ರಾಮಾಯಣ, ಭಾಗವತದಂತಹ ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳೂ, ವೀರಶೈವರ ಮತಗ್ರಂಥಗಳೂ, ಜೈನರ ಪುರಾಣ, ಚರಿತ್ರೆಗಳೂ ಕಂಡುಬರುವವು. ಅಲ್ಲದೆ ವ್ಯಾಕರಣ, ಛಂದಸ್ಸು ಅಲಂಕಾರ, ನಿಘಂಟುಗಳೂ ಮತ್ತು ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ. ದಾಸಕೂಟದ ವಾಙ್ಮಯದಿಂದ ಪುರಂದರದಾಸ, ಕನಕದಾಸರ ಪದಗಳು ಹಳ್ಳಿಗರ ಮನೆಮನೆಗೂ ಮುಟ್ಟಿ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಸೆಳೆದಿರುತ್ತವೆ. ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಶೋಧಕರನ್ನು ಇನ್ನೂ ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಎಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪಂಡಿತರಿಗೂ ಪಾಮರರಿಗೂ ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಆ ಕಾಲದ ವಾಙ್ಮಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಇನ್ನು ಆ ಕಾಲದ ಮುಖ್ಯ ಮುಖ್ಯ ಕವಿಗಳೂ ಗ್ರಂಥಕಾರರೂ ತಮ್ಮ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಾತುಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ ಆ ಕಾಲದ ವಾಚ್ಯ ಭಕ್ತರ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ತಿಳಿದು ಬರುವದು. ಮಧುರ ಕವಿಯು “ ತಾನು ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮಧುರನಾಗಿರದೆ ತನ್ನ ವಾಣಿಯೂ ಮಧುರವಾಗಿದೆ ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವನು. ಅಲ್ಲದೆ ಇವನಿಗೆ ‘ ಕವಿರಾಜಕಲಾ ವಿಲಾಸ, ’ ‘ ಸರಸಕವಿರಸಾಲವಸಂತ ’ ನೆಂಬ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದವು. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು “ ಸುಧಾಮಧುರ ಕರ್ನಾಟಕಭಾಷಾಭಾಮಿನೀಶತಿ ” ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಈತನು ಕವಿತಾರಚನೆಗಾಗಿ ಹಲಗೆಯನ್ನೂ ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೆ ಇಟ್ಟ ಪದವನ್ನು ಅಳಿಸಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಕುಮಾರವಾಲ್ಮೀಕಿಯು ಕೂಡ ಇದೇ ರೀತಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಚಾಮರಸನು ದಿನವೊಂದಕ್ಕೆ ೧೦೧ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯನ್ನು ಕೇವಲ ೧೧ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸಿದನೆಂದು ವೀರಶೈವ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತವನ್ನು ಬರೆದ ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ಕವಿಗೆ “ ಕವಿಕುಲಸಾರ್ವಭೌಮ ” ಎಂಬ ಬಿರುದಿತ್ತು. ಜೈಮಿನೀ ಭಾರತವನ್ನು ಬರೆದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕ ಕವಿಗೆ “ ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಜೊತ ವನಚೈತ್ರ ” ಎಂಬ ಬಿರುದಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರದ ಹಿರಿಯ ಮತದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಸ್ವಾಮಿಯ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ಜಿನ್ನಬಸವ ಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಪಂಡಿತನು “ ಸರಸ ಕರ್ನಾಟಾದಿ ಭಾಷಾವಿಪಾರದ ” “ ಸರಸಕವಿಯ ನಾಲಗೆ ಕಿವಿ ಮನೆಗಳಂ ಸೆಳೆವವಂ ” ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಸಾಕ್ಷಕವಿಗೆ “ ಕರ್ನಾಟಕದ

ಲಕ್ಷಣದೋಷ ” ಎಂಬ ಬಿರುದಿತ್ತು. ಅಭಿನವವಾದಿ ವಿದ್ಯಾನಂದರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಅವರ ಈ ಹೆಸರಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆದ ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕನು “ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತೋ ಭಯವಿಧಂ ಶಬ್ದಾಭಿ ಮುತ್ರೀರ್ಣವಾನ್ ” ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕಾಲಜ್ಞಾನ (ಭವಿಷ್ಯ)ವನ್ನು ಬರೆದ ಎಮ್ಮೆಬಸವನೂ, ಸಹಸ್ರಲ ಜ್ಞಾನ ಸಾರಾ ಮೃತವನ್ನು ಬರೆದ ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನೂ ತಪಸ್ವಿಗಳಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಬದನ್ನು ಮರೆಯಲಿಕ್ಕಾಗದು.

ಕವಿಚರಿತೆಯ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೂ, ಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ನಾಸಿಕ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ವಿದ್ವಜ್ಞನರ ಲೇಖನಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿ, ನನಗೆ ತಿಳಿದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಷಯ ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತೇನೆ. ಆಯಾ ಮಹನೀಯರಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ. ತಮಿಳು ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಬಗ್ಗೆ ನನಗೆ ಏನೂ ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ ಬೇರೊಬ್ಬರು ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಆಶಿಸುತ್ತೇನೆ. ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಜಾತಿ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಜಾತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವವನು ನಿಜವಾಗಿ ಸಾಹಿತಿಯೇ ಅಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಯ ಹಾಗೂ ಸಂಗಡದ ಕನ್ನಡಿಗರು ಒಂದುಗೂಡಿ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ನಮಗಾಗಿಟ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯನಿಧಿಯನ್ನು ಇತೋಪ್ಯಂತಿಯಾಗಿ ಬಿಡಿಯಿಸಿ ಕೀರ್ತಿಶೇಷರಾಗಲೆಂದೂ, ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಈ ಸದ್ಭಾವನೆಯನ್ನು ಯಾವ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಂಟುಮಾಡಿದಳೋ ಅವಳೇ ಈಗಾದರೂ ಅದೇ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಉಂಟುಮಾಡಲೆಂದೂ ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ.

ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಸಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು

ಮಾಡಿದ ಆಶೀರ್ವಾದ.

ಸತ್ಯೈಕವ್ರತ ಪಾಲಕೋದ್ವಿಗಣಧೀ ಶ್ರುಘೀಚತುರ್ವೇದಿತಾ ।

ಶಂಚಸ್ಕಂಧಮಯೀಷಡನ್ಯಯದ್ರಢಸ್ತಪ್ತಾಂಗ ಸರ್ವಂಸಹಃ ॥

ಅಷ್ಟವ್ಯಕ್ತಿ ಕಕಾಧರೋನವನಿಧಿಃ ಪುಷ್ಪದ್ವಶ ಪ್ರತ್ಯಯಃ ।

ಸ್ಯಾತೋಜ್ಞಾತ್ರಯಧುರಂಧರೋ ವಿಜಯತಾಂತ್ರೀ ಬುಕ್ಕಣ್ವಾಪತಿಃ॥

ದೊಡ್ಡವರು.

ಲೇಖಕರು :- ಡೀ ಅಂಬಿಕಾಕನಯ ವತ್ಸರು.

ದೊಡ್ಡವರದ್ದೆಲ್ಲವೂ ದೊಡ್ಡದೆಂಬುವ ಮಾತು
 ಸುಳ್ಳಲ್ಲ! ಶ್ರವಣವೆಳಗುಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾ
 ವಿರವರುಷ ನಿಂತ ಗೊಮ್ಮಟ! ವಿಜಯನಗರದ
 ಲ್ಲಿರುವ ಸಾಸಿನೆ ಗಣಪ! ವಿಜಯಪುರದೊಳಗಿಗು
 ಅಡಿದ್ದನಾಡಾಡಿ ಎಳೇಳು ಸಲನಲಿವಗೋಳ
 ಗುಮ್ಮಟ! ಚೆನ್ನಕೇಶವನ ಕಣ್ಣಿದ್ದಿರು ಕುಣಿಕುಣಿನ
 ನಲ್ಲರೂಹಿನ ಕಲ್ಲು! ವಿಜಯವಿಠ್ಠಲನ ಪಾ
 ಡುವ ಕಂಬ! ಹಳ್ಳಿವಳ್ಳಿಯ ಶಿಲಾಶಾಸನವು!
 ಕನ್ನಡರ ಕೈವಾಡದಿಂದ ಜಾಲಕೆ ಕಲ್ಲು
 ಕುಸುಂತು! ಶಿಲಾಧ್ಯಾನದಿಂದ ಭೇನಿಸುವವರ
 ಚೇತನಗಳೇತನ ಸಮಾಧಿಯೇ ಕವಿದುದೋ?
 ಬರಹುಕು ಕಲ್ಲಾದುದೋ? ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ
 ಸಿಂಹ ಪೀಠವು, ಜಗದ್ಗುರು ಪೀಠ, ಕಲ್ಲಾಟ
 ಸಿದ ವೀರರಾದಿದಾಂಡುಬೊಲವು, ಮಾಸತಿಯ
 ನಿಕದಿಗಿಯ ಭೂಮಿ, ಪಾಳ, ಕಡು, ಬರಡು, ಜಾಗ್ರತಿಯು
 ಘನ, ಕೃತಿಯು ಘನವು, ವಿಸ್ಮೃತಿಯು ಘನ! ದೊಡ್ಡವರು!

ದಾವಣಗೆರೆಯ ಒಂದು ಶಾಸನ ಪದ್ಯ.

ಅಗನ ಕಾಲದ ಮಾದರಿಮಾ ಶಾಸನಪದ್ಯವಿದು.

ಭರಣೋಜನು ಬರೆದುದು

ವೀರಭಗೀರಥಂ ಗಗನಗಂಗೆಯ ನುರ್ವಿಗೆ ತಂದನುತದೇಂ ||
 ಪೌರುಷ ಮಲ್ತು, ಕೇಳ್ ಗಗನದಿಂ ಕೆಳಗಿರ್ದು ಹರಿದ್ರೆಯುತ್ತಲಂ |
 ಬಾರದಿರಲೈ ಕಟ್ಟಿ-ಪಿಡಿದಟ್ಟಿ ಹರೀಶ ಪುರಕ್ಕೆ ಕೊಂಡ ಖಂ |
 ದೀರಸೆಯೊಳ್ ಬೆಸರ್ವಡೆದ ಬುಳ್ಳುಮೂಪನಿದೇಂ ಸಭಾಗೃನೋ ||

ಹಂಪೆಯ ಪೆಂಪು.

ಬರೆದವರು:—೧೯. ಬಿ. ವಿ. ರಮಣನ್ ಸೀನಿಯರ್ ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರ್ ಪುಕ್ಕಾಡ

ಹಾಳು ಹಂಪೆಯ ನೋಡು ।
ಕೀಳು ಕೊಂಪೆಯ ಜೋಡು ॥
ಹಾಳು ಕಾಲನ ಸೇಡು ।
ಹಾಳಾದ ಪುರದೋಡು ॥
ಮುನ್ನ ಹೊನ್ನಿ ನ ಬೀಡು ।
ಕನ್ನಡೆಯ ತಾಯ್ನಾಡು ॥
ಮನ್ನಣೆಯ ಮಲ್ಲಾಡು ।
ಬಲ್ಲಾಳ ಬಲ್ಲಾಡು ॥
ಗಂಡುವಾಲಿಯ ನಗರಿ ।
ಪುಂಡ ಅಂಗದ ನಗರಿ ॥
ಮೊಂಡರಾವಣ ನೊಂದರಿ ।
ಬುಗರಿಯಾಡಿದ ಆಗರಿ ॥
ವಿಜಯಾರಣ್ಯನು ತಾನು ।
ರಜತಸುರಿಸಿದ ಸಾನು ॥
ಧ್ವಜವನ್ನೊಂದ ರೇಣು ।
ವಿಜಯ ಮೆರಸಿದ ಮೇಣು ॥
ಹುಕ್ಕ-ಬುಕ್ಕನು ತಾವು ।
ರಕುತ ಸುರಿಸಿದ ಟಾವು ॥
ಉಕ್ಕಿಮದಿಸಿದ ಸೊಕ್ಕು ।
ಮುಕ್ಕಿಮುದರಿದ ರಾವು ॥
ಕಕ್ಕ ಕೃತ್ಯನ ಡಾವು ।
ಮುಕ್ಕಿಯವನ ಮೇವು ॥
ಉಕ್ಕು ಬೀಗದ ತಾವು ।
ಕೀರ್ತಿ ವೆಣ್ಣೆನ ಶೇವು ॥
ಕುಳುವ ಸಾಲ್ವರ ಬಲುಮೆ ।
ಬಳಕ ನಾಯಕ ಕಲಿಮೆ ॥
ಹೊಳೆದು ಮಿರುಗಿದ ಕುಲಿಮೆ ।
ಉರಿದು ತೋರಿದ ಬೆಲುಮೆ ॥

ಪಂಪಾಪತಿಯ ಪೆಂಪು ।
ಇಂಪು ಗಾನದ ಸೊಂಪು ॥
ತಂಪು ಗಂಧದ ಕಂಪು ।
ಹೊಂಟಿ ಹೊರಳಿದ ಗುಂಪು ॥
ಲಕುಮಿ ಸರಸತಿ ಕೂಡಿ ।
ಸುಕದುಯ್ಯಾಲೆಯಾಡಿ ॥
ಸೊಗದ ಗೀತೆವ ಪಾಡಿ ।
ಜಗವ ಮೆರಸಿದ ಪಾಡಿ ॥
ಸರಳ ಪ್ರೇಮದ ಸುಧೆಯು ।
ತರುಳ ಚಿಲವಿನ ದಧಿಯು ॥
ನೆರೆದು ಉರುಳಿದ ತೋರಿಯು ।
ಮೊರೆದು ಕನಲಿದ ಕರಿಯು ॥
ಶುಂಗಭದ್ರೆಯ ರೊಲವು ।
ಶುಂಗ ಕುಣಿಯರ ಗೆಲವು ॥
ಭೃಂಗ ದನಿಯನ ಗೆಲವು ।
ತುಂಬಿ ಒಸರಿದ ನೆಲವು ॥
ವಿಸುತ ತೋಪದ ಲಹರಿ ।
ಇಸಿದು ಗಾನವ ಸೇರಿ ॥
ಮನದ ಮೋಹವ ಬೀರಿ ।
ಹರಿದು ಉರುಬಿದ ನಗರಿ ॥
ಜೀವಗಡಣವದಿದಿದು ।
ಭಾವ ಬಗೆಯನು ಮರೆದು ॥
ಜೀವ ಸಾರವ ಕುಡಿದು ।
ದುಡಿದು ಅಡಗಿದ ಉರು ॥
ಸುದತಿ ಮಣಿಯರ ವಿಮಲ ।
ವದನ ಕಾಂತಿಯು ಬೆಳಗಿ ॥
ಎಣೆಯ ತಿಮಿರವ ಕಳೆದು ।
ಹೊಳೆದು ಚಿಗುರುದಿಲ್ಲಿ ॥

ವಿಲಗಿರಿ ಅರಣ್ಯ

ನೆಗಡಿ, ಕೆಮ್ಮು, ಜ್ವರ, ಕಾಲರಾ, ಬಾಪು, ಕಳೆ, ಸಂಧಿನಾತ, ತಲೆನೋವು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೇಲೆ.

ಬಾಟಲೆ ಕಿಂ. ೪ ಆಣೆ.

ಸ್ವಾರ ಕಂಪನಿ ಬೆಳ್ಳಗಾಂವ.

ಶ್ರೀ ಅಂಬಾ ಭುವನ ಕಾಫೀ ಕ್ಲಬ್.

ಲೂಟಿದ ಹೋಟೆಲ್ ಮತ್ತು ಫಲಹಾರ ಮಂದಿರ
(ಉತ್ತಮ ತರದ ಲೂಟಿಉಪಹಾರಗಳು ಮತ್ತು ಇಳಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಳ)

ಪ್ಲೇಶನ್ ರೋಡ್, ಬೆಳ್ಳಗಾವಿ.

ನಾನು ತಯಾರಿಸುವ ಕಾಫಿ ಫಲಹಾರದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಮತ್ತು ಲೂಟಿ
ಇವುಗಳು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದವುಗಳಿಂದೂ ಬೆಳ್ಳಗಾಂವಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆಲ್ಲೆಡೂ ದೊರೆ
ಯುವಿ ಇದ.ವಂಥವುಗಳಿ-ದೂ ಸಾರಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ ಒಮ್ಮೆ ಅನುಭವ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿ
ಪೆತ್ತಿ (ಮಾಡಿ).

ಕೆ. ಎ. ಎಸ್ ಅಚಾರ್ಯ.

ತಮಗೆ ಕೇಡು ಯಾವಾಗ ಅಗುವದೆಂಬದು ತಿಳಿಯುವದೇ.

ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಶೈವಧಾ:ಲಯ ಬೆಳ್ಳಗಾವಿ

ನಮ್ಮ ಶೈವಧಾ:ಲಯದಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಪೂರ್ಣ ಅನುಭವ ತಗ್ಗಿ
ಜುಹಿಂದೂ ಸ್ವಾಮಿನಿವ ಸಿಕ್ಸ್, (ಮೂರೂವೇ) ಮತ್ತು ಉದರ, ಕಾಮಣಿ,
ಇವುಗಳಮೇಲೆ ಪ್ರಾಪ್ತಗಳನ್ನಾದ್ದು ಸಿ ಯಿಂದ ತರಿಸಿಕೊಂಡು ನಮ್ಮ ಸ್ವಾಣಗ
ಆಸ್ತಿ. ಮನುಷ್ಯನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವಂತೆಗಾಗಿ ನಮ್ಮ ಮಾಹಿತಿ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು
ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಿ ಅಂಚೆ ವತ್ಸು ಜಿ-೬ (ಸಿಬ್) ಬಾಟ್ಲಿ ಬೆಲೆ ೨೫ ರೂ ೨ ತಿಂಗಳ
ಸಂವಿಷಜೆಕು ಪೂರ್ಣ ಗುಣವಾಗುವದು. (ಉದರ) ಬಾಟ್ಲಿ ಬೆಲೆ ೧೦ ರೂ.
ಒಂದಿಗೆ ಸೇವಿಸುವಕು ಪೂರ್ಣ ಗುಣ

ವಿಶಾಸ

ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಜೇ. ಎಲ್ ಬೆಳ್ಳಗಾಂವಿ

O/o ಎಮ್ ಟೀ ಪಾಟೀಲ. ಭಾಂಡದಂಗಡಿ,

ಗಣಪತಗಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಗಾಂವಿ

ಡಾಕ್ಟರ್ ಮುಂಟಿ ಇವರ ಅನುಭವವು ಔಷಧಿಗಳು.

ಅಲೋಕಾ ಕಾರ್ಡಿಯಲ್.

ಇದು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮುಟ್ಟಿನ ಹಾಗೂ ಗರ್ಭಾಶಯದ ಎಲ್ಲ ವಿಕಾರಗಳಿಗೆ ಸಿದ್ಧ ಔಷಧಿಯು.

ವಾಯುಬರನಮ್ ಕಂಪೌಂಡ್.

ಇವರ ಯೋಗದಿಂದ ಬಂಜಿತನದ ದೋಷಗಳು ನಾಶವಾಗಿ ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯಾಗುವದು ಗರ್ಭವತಿ
ಯರು ೫ ನೆಯ ತಿಂಗಳಿನಿಂದ ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದಲ್ಲಿ ಗರ್ಭವು ಬಲಪಡುವದು ಅಲ್ಲದೆ ಹಲೆಯುಳಿಯುವ
ಭೀತಿಯ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುವದು. ಸುಖಶ್ರಮತಿಯಾಗುವದು.

ಅಶ್ವಗಂಧಿ ಟುನಿಕಾ

ಇದು ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಶಕ್ತಿವರ್ಧಕ ಹಾಗೂ ಕಾಮೋತ್ತೇಜಕ ಔಷಧಿಯು. ಇದರ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಶರೀರವು
ಬಲಪಟ್ಟು ಸ್ವಸ್ಥವಸ್ಥೆ, ಇಂದ್ರಿಯ ಶಿಥಿಲತೆ, ನಶ್ವಂಶಕೃಷ್ಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಸ್ವಲ್ಪೇ
ಆವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆತಿ ಅಶ್ವರ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಗಣವಾಗುವವು

ಸಾಯರಸ್ ವಾಸಕ.

ಇದು ದಮ್ಯನ ಬೇನೆಗೆ ಸಿದ್ಧ ಔಷಧಿಯಾಗಿರ ವದು ಇದನ್ನು ಕ್ರಮದಿಂದ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳ ವರೆಗೆ
ಸೇವಿಸಿದರೆ ಕಾಸ ಶ್ವಾಸದಿಂದಂಟಾದ ವೇದನೆಯು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವದು. ಕಫವು ನಿರಾಕಾ ತ್ರಾಸ ಕೆಡದೆ
ಹೊರಬಿಡು ಹೋಗುವದು. ಗಂಟಲಲ್ಲಾಗುವ 'ಸೊಂಯಿ' 'ಸೊಂಯಿ' ದಶ್ಪಳವು ನಿಲ್ಲುವದು

ಸೂಚನೆ:- ಈ ಔಷಧಿಗಳ ಹಾಗೂ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಔಷಧಿಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾಹಿತಿಗಾಗಿ
ಇಂದೇ ನಮ್ಮ ಕ್ಯಾಟಲಾಗಿಗೆ ಬರೆಯಿರಿ. ಇವಲ್ಲದೆ ಅತಿಶುದ್ಧವಾದ ಹೋಮಿಯೋ ಪ್ಯಾಥಿಕ ಔಷ
ಧಿಗಳು ಬೇಕಾದ ಪೊಟೆನ್ಸಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವವು

ನಮ್ಮ ಕಾನಡಾ ಏಜಂಟರು

ಮ್ಯಾನೇಜರ

ತಿವರಾಮ ಗಣಿ ಶಶಾಸ್ತ್ರೀಕುಮಟಾ } ಸ್ವಾರ್ಥ ನಿಲಯ ಫಾರ್ಮುಸಿ ಧಾರವಾಡ

ಶಿಲ್ಪರಾಜನ ಸಿಂಗ ।	ಜೋಡಿಯಹುದೆ ನೋಡು ।
ನೃತ್ಯಗೀತದ ರಂಗ ॥	ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯದಕಿಂದು ॥
ಮುತ್ತುಮಾಣಿಕದಂಗ ।	ಹಿಂದೆ ಬಲ್ಮೆಯ ನಾಡು ।
ವಂದು ಕಲೆಗಳ ಗಂಗ ॥	ಮಂದಿ ನಲ್ಮೆಯ ಬೀಡು ।
ದೇವ ದೇಗುಲ ತಾನ ।	ಅಂದು ಮೈಮೆಯ ಕಾಡು ।
ಸೇವ ಸೋಜಿಗ ರಾಣ ।	ನರರ ಕೈಯ್ಯೆಯ ಕೊಡು ।
ಮೋಹನೇಹದ ಬಾನ ।	ಇಂದು ಹೊಲಸಿನ ಕಾಡು ।
ವಿದಂಡು ಸುಖದ ಮಾನ ॥	ಹಂದಿ ನರಿಗಳ ಬೀಡು ॥
ಇನ್ನು ಮಾತಂಗಯತಿ ।	ನಿಂದೆ ಪಳವಿಗೆ ಈಡು ।
ಉನ್ನತಾದ್ರಿಯ ಹತ್ತಿ ॥	ನೋಂದಿ ಅಡಗಿದ ನಾಡು ।
ಮುನ್ನ ತಪಸನು ಎತ್ತಿ ।	ನೋಡು ಹಿರಿಯರ ಬಲುಮೆ ॥
ಪಡೆದನ್ನಿಲ್ಲಿಯೆ ಮುಕುತಿ ।	ನೋಡಿ ಹಂಪೆಯನೊಡನೆ ॥
ಕನ್ನಡಿಗ ನೀನೋಡು ।	ಕೋಡಿ ಹರಿಯಸು ಜಲವ ।
ಮುನ್ನ ಉನ್ನತ ನಾಡು ।	ನೋಡಿ ಅಡಗಿದ ಕಲೆಯು ॥
ಕನ್ನಡೆಯ ಸಿರಿ ಬೀಡು ।	ಗಿಳಿಯ ಕನ್ನಡ ಸುತರೆ ।
ನಿನ್ನ ವೀರ್ಯದ ಕೋಡು ॥	ತಳಿಯಿರೊಮ್ಮ ತೊಮ್ಮನ ॥
ರಜಕ ಪೇಯಸ ಬಂದು ।	ಬಿಳಗ ಪಡೆಯಿರಿಯಶವ ।
ವಿಜಯ ವೈಭವ ಕಂಡು ।	ಬಿಳಗ ಮಾತೆಯ ಪೆಸರ ॥
ಮುಜುರೆ ಮಾಡಲಿಂದು ।	ತೋಳಿದು ಸೇಡಿನ ಬೀಜ ।
ಪಿಫಡಿ ಹೋಗಲೆದ ಬಿಂದು ।	ಉಳಿದು ಸೋದರರೊಡನೆ ॥
ನೋಡು ಹಂಪೆಯಸೊಂಪ ।	ಅಳಿದ ಕೀರ್ತಿಯ ಪಡೆದು ।
ನೋಡು ವಿಠಲನ ಪೆಂಪ ॥	ಸಾರಿ ಹಂಪೆಯ ಪೆಂಪ ॥

ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ ಪ್ರಶಂಸೆ.

(ಚಾಮರಸ)

ಸತ್ತವರ ಕಥೆಯಲ್ಲ ಜನನದ ।
 ಕುತ್ತಿನಲಿ ಬಲುಕುಸಿದು ಕರ್ಮದ ।
 ಕತ್ತರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕವರ ಸೀಮೆಯ ಮಾತು ತಾನಲ್ಲ ।
 ಹೊತ್ತು ಹೋಗದೆ ಕುಂಡನಾಲಿಪಿ ।
 ಮತ್ತಮತಿಗಳ ಗೋಪ್ತಿಯಲ್ಲಿದು ।
 ಸತ್ಯಕರಣರು ತಿಳುವುದೀ ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯನು ॥

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು-ಕನ್ನಡ ವಾಙ್ಮಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೂ.

ಲೇ: ಚಂದ್ರಶೇಖರಶಾಸ್ತ್ರಿ ವ್ಯಾಕರಣತೀರ್ಥ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ ಜಗದ್ಗುರು ಗಂಗಾಧರ
ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ.

ಈ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವೈಭವವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರು ಮಾತ್ರ ಹೊಗಳುತ್ತಾತೆಂದು ಯಾರೂ ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳ ಪ್ರವಾಸಿ ಕರೂ ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವೈಭವಗಳನ್ನು ಹೊಗಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಂತೂ ಈ ವಿಜಯ ನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪರಿಮಿತ ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಗೌರವಾದರಗಳು ಇದ್ದವು. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಭಯಂಕರ ಗಳಾದ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಬರತಕ್ಕ ದಾಳಿಗಳಿಂದ ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜವು ಕಂಗೆಟ್ಟು ಹೋಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಶುನ. ಸಂಘಟಿತವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಗೌರವವು ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಹಿಂದೂ ರಾಜರ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಸ್ಥಿತಿ ಗಳೆಲ್ಲ ಕೆಟ್ಟು ಹೋಗಿದ್ದವು. ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಹಾವಳಿಗಳು ಎಡೆಬಿಡದೆ ಬರುತ್ತಲೇ ಇದ್ದವು. ಅವರ ದಾಳಿಯಿಂದ ದೇವಗಿರಿ ಯಾದವರ ರಾಜ್ಯವು ಮಣ್ಣುಮುಕ್ಕಿ ಹೋಯಿತು. ಓರಂಗಜೀಬ್ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶವು ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಅನೇಗುಂದಿಯ ಅರಸರೆಲ್ಲರೂ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸತ್ತರು. ಅಂತೂ ಅಂತೂ ಕನ್ನಡಿಗರು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡರು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವವರೇ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಸವಿತ್ರನಾದ ದೇವಾಲಯಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಹಿಂದೂ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಅಶಮಾನಶೋಕಗಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಅವರ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳು ಬೆಂಕಿಯಪಾಲಾದ ಎಷ್ಟೋ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ತಿಗುತ್ತಲಿನೇ ಇಂತಹ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಮಹಾ ಮುನಿಗಳು ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂಸ್ಥಾಪಿಸಿ ತಾವು ನಾಲೂಡು ವೇದಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಉಪಕಾರವು ಉಳಿದ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಮೇಲೆ

ಯಾನಾಗಲೂ ಇರುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಇಂತಹ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಆಳಿಕೆಯ ಪರಿಣಾಮವು ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಭರತಖಂಡದ ತುಂಬ ಆಗದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯು ಹೇಗೆ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ತೆಂಬುವದನ್ನು ತೋರಿಸುವದೇ ಈ ಲೇಖದ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಆಳಿಕೆಯು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ೨೫೦-೩೦೦ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಇದ್ದಿತು. ಒಂದೇ ವಂಶದವರೇ ೧೭೦ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಆಳಿದರೆಂದು ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜನರು ಅರಸರಾಗಿ ಹೋಗಿರುತ್ತಾರೆ ಇವರಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ, ಒಂದನೆಯ ದೇವರಾಯ, ಎರಡನೆಯದೇವರಾಯ, ಕೃಷ್ಣರಾಯ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನರ ಮೊದಲಾದ ರಾಜರು ಬಹು ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಜನರು ಪಂಡಿತರೂ ಸ್ವತಃ ಕವಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಸಿರುತ್ತಾರೆ

ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ವಾಙ್ಮಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಆಯಿತು. ಇವರು ಕನ್ನಡ ನುಡಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಇವರ ಮಾಂಡಲಿಕ ರಾಜರೂ, ಸಾಳೆಯ ಗಾರರೂ ಕೂಡ ಬಹಳ ಜನ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೆಳದಿಯ ಅರಸರ ಉದಾಹರಣೆಯೇ ಸಾಕು. ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇನೆಂದರೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಜಾತಿಮತ ಪಂಥಗಳ ತೊಡಕಿಗೆ ಅಸ್ಪದವಿರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರೆಂಬುವ ಭೇದಭಾವನೆಯೂ ಕೂಡ ಇದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವರ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಕೂಡ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಗಂಗಾ

ದೇವಿಯು ' ಕಂಪಣರಾಯ ವೀರಚರಿತೆ ' ಎಂಬುವ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿರುತ್ತಾಳೆ. ಈ ಅರಸರ ದೀರ್ಘ ಕಾಲದ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಜನ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವು ಸಿಕ್ಕು ಬಹಳ ವಾಚ್ಯವಾಚ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವರೆಲ್ಲರ ಭಾಷಾಸೇವೆಯನ್ನೂ, ಅವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಿಕ್ಕಿ. ಈ ಚಿಕ್ಕ ಲೇಖದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೂ ನಾವಾಂಕಿತರಾದ ಕೆಲವು ಕವಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ, ಅವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಬರೆಯುವದಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಮತದವರ ದಾಳಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡದ ವಾಚ್ಯವಾಚ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಕಳೆಗುಂದಿದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನೋಡಲು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ದೇವರಾಯನು ಕನ್ನಡ ವಾಚ್ಯವಾಚ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಬಹಳ ಸಹಾಯಕನಾದನು. ಈತನ ಕಾಲಕ್ಕೇನೇ ವೀರಶೈವ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಗಂಗ ಜನ ವಿರಕ್ತರು ಆಗಿ ಅಪಾರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ವಚನಗಳನ್ನೂ ಬರೆದು ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದರು. ಈ ಗಂಗ ಜನರಲ್ಲಿ ಲಕ್ಕಣ್ಣ ದಂಡೇಶ, ಶೋಭಿದಾಯ, ಚಾಮರಸ, ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯ, ಕರಸ್ಥಲದ ನಾಗದೇವ, ಗೂಳೂರಸಿದ್ದವೀರಣಾರ್ಯ, ಕುಮಾರ ಬಂಕನಾಥ, ನೊಡಲಾದವರು ಪ್ರಮುಖರುತ್ತಾರೆ. ಈ ನೂರಾರೊಂದು ಜನರೆಲ್ಲರೂ ದೇಗಿ ಬೇರೆತರಹದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಕನ್ನಡ ವಾಚ್ಯವಾಚ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಪುನೀಕರಿಸಿದರು. ಬಸವ, ಸಿದ್ಧರಾಮ, ಚನ್ನಬಸವ, ಅಲ್ಲಮ, ಆತ್ಮಮಹಾದೇವ. ನೊಡಲಾದವರು ಎರಡೆಂಭತ್ತು ಕೋಟಿ ವಚನಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಪೂರ್ಣ ವಾಚ್ಯವಾಚ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇವರು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯವು ಅದೇ ಪ್ರಾಂತದಿಂದಲೇ ಮುರಲ್ಯಾನರ ದಾಳಿಗಳು ಬಂದ ಕಾರಣ ವಚನವಾಚ್ಯವಾಚ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಕಳೆಗುಂದಿದೆಯಾಯಿತು. ಆದರೆ ಸುಮದೇವಿಗಳು ಸ್ಥಿರವಾದವುಗಳಲ್ಲವೇ? ಈ ವಾಚ್ಯವಾಚ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಮತ್ತೆ ಕಳೆಯಾರದ್ದು ವಿಜಯನಗರದ ನೊಡಲನೆಯ ದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕನ್ನಡ ವಾಚ್ಯವಾಚ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರೊಳಗೆ ದೇವರಾಯನ ಕಾಲವೇ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಉತ್ತರಾಯನ ನೊಡಲನಾದ ದೇವರಾಯನು ಸೊಬಗಿನಸೋನೆ, ಅಮರಕ, ಈ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು

ಬರೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನಲ್ಲಿ ದಂಡನಾಯಕ ರಾಗದ ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯರು ಗುರುಗಳಾದ " ಮಹಾಲಿಂಗದೇವನು " ಏಕೋತ್ತರ ಶತಸ್ಥಲ, ಮತ್ತು ಪ್ರಭುದೇವರ ಪಟಸ್ಥಲ ಚ್ಚನ್ನಚಾರಿತ್ರ್ಯದ ಟೀಕೆಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಈತನಿಗೆ ಪರಮ ವೀರಶೈವಾಚಾರ್ಯನೆಂಬುವ ಬಿರುದು ಇರುತ್ತದೆ. ಮೂರುರಾಯರ ಗಂಡ, ಗಜನೆಂಬಿಕಾರ ಎಂಬುವ ಬಿರುದುಳ್ಳ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿಯೂ, ಪರಮ ಆಪ್ತನೂ ಆಗಿದ್ದ ಲಕ್ಕಣ್ಣ ದಂಡೇಶನು ' ಶಿವತತ್ತ್ವಚಿಂತಾಮಣಿ ' ಎಂಬುವ ಉದ್ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಈತನು ಒಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢ ದೇವರಾಯನ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಬರೆದಂತೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಆ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಈತನು ಪ್ರೌಢ ರಾಯನ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿಯು ಇದ್ದನೆಂಬುದೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಧರೀಧಿ ಕ ಮೂರುರಾಯರ ಗಂಡನ ಪ್ರತಿಮೆ |

ಬಿರುದಾಂಕಗಜನೆಂಬಿ ದೇವೇಂದ್ರಧೂ |

ವರನುಹೆದೈತ್ತರ್ಯ ಶರಧಿ ಚಂದ್ರೋದಯ

ನ. ದಾರಕರಾಜಾಧಾರನೂ ||

ನಿರುಪಮಿತ ಸಮ್ರಾಂ ರಾಜ್ಯವರ್ಧನಕಳಾ |

ಧರನಮಲ ಕೀರ್ತಿಯುತ ಲಕ್ಕಣ್ಣ ದಂಡೇಶ |

ಈ ಕಲಿಯುಗದೊಳತಿ ಪ್ರೌಢಮತಿ ದೇವ

ರಾಜೇಂದ್ರನಾ ಪ್ರಧಾನಂ ||

ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ದೇವರಾಯನ ದಂಡ ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದ ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯರು ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದ ' ಕುಮಾರಬಂಕನಾಥ 'ನು ಪಟಕೃತೋಪದೇಶ ಮತ್ತು ಪ್ರಭುದೇವರ ಟೀಕಿನ ವಚನಗಳನ್ನು ಬರೆ ದಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀಜಕ್ಕಣಾರ್ಯನು ಭಕ್ತಿಭಂಡಾರಿ ಎಂಬುವ ಬಿರುದನ್ನು ಪ್ರೌಢ ದೇವರಾಯನಿಂದ ಹೊಂದಿ ಅವನಲ್ಲಿಯೇ ದಂಡನಾಯಕನೂ ಆಗಿದ್ದು ' ಏಕೋತ್ತರ ಶತಸ್ಥಲ ' ಎನ್ನುವ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ ರಾಜನಿಂದ ಬಹಳ ಸನ್ಮಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿ ರುತ್ತಾನೆ. ಈತನಿಗೆ ಜಕ್ಕಣ್ಣನೆಂಬುವ ಹೆಸರೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಕುಲದ ಪ್ರಭುದೇವ, ಕರಸ್ಥಲದ ನಾಗದೇವ, ವೀರಣ್ಣದಿಯ ನೊಡಲಾದವರು ಈತನ ಸಂಗಡಗಿರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರೂ ಕೂಡ ಗ್ರಂಥ ಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಚಾಮರಸನು ಪೌಢರಾಯನ ಅಪ್ಪನೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಪ್ರಭುಲಿಂಗ ಲೀಲೆಯನ್ನು ಬರೆದು ಅತನಿಂದ ಅತಿ ಸನ್ಮಾನಿತ ನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಚಾಮಯ್ಯನಿಗೂ, ಉಳಿದ ಕವಿಗಳಿಗೂ ರಾಜನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಚಮತ್ಕಾರಕ ಸಂಗತಿಗಳು ನಡೆದ ಬಗ್ಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುತ್ತದೆ, ಕಲ್ಮಡ ಪ್ರಭುದೇವನು ಲಿಂಗಲೀಲಾವಿಲಾಸಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಮಂತ್ರಗೋಪ್ಯಕ್ಕೆ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಕಾಮರಾವ್ಯಾಸನು ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದು ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ ಕವಿಯು ಇರುತ್ತಾನೆ. ಈತನು ದೇವರಾಯನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಭಾರತದ ೧೦ ಪರ್ವಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಕನ್ನಡ ವಾಚ್ಯಿಯಾದ ಪೌಢ್ರಮೆಯು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುವಂತಿದೆ. ಈ ಕಾಮರಾವ್ಯಾಸನು ಭಾರತದ ೧೦ ಪರ್ವಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬರೆದನು. ಉಳಿದ ಪರ್ವಗಳನ್ನು ಅವನು ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ, ಕಾರಣವು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮುಂದಿನ ೭ ಪರ್ವಗಳನ್ನು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಕರ್ಣಾಟಕ ಕವಿ ಸಾರ್ವಭೌಮನೆಂಬುವ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದ ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ಕವಿಯು ರಚಿಸಿದನು. ಮೊದಲನೆಯ ದೇವರಾಯನ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಸುಮಾರು ೧೦೦ ವರ್ಷ ಅಂತರವಿರುವದು. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಗ್ರಂಥವು ಅದೇ ವಂಶದವರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮುಗಿದಿರುತ್ತದೆ ಉತ್ತರ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಆರ್ಥಾತ್ ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ಕವಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಭಾರತಕ್ಕೆ 'ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಭಾರತ'ವೆಂದು ಹೆಸರು ತ್ತದೆ. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹರಿಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ವಿಜಯನಗರದ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಕಾಳಿತ್ತರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇವರು ಸೋಸಲೆಯ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಮಠಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಹೀಗೆಯೇ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯವರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕವಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದನೆಯ ಹೆರಹವನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಸನು ಬಗೆಂದ್ರವಂಶದರ್ಪಣವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಬತ್ತಲೇಶ್ವರ

ನೆಂಬುವ ಕವಿಯು ರಾಮಾಯಣವನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈತನು ದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದನು.

ಚಾಂದ್ರಕವಿ ಅಥವಾ ಚಂದ್ರಶೇಖರನೆಂಬುವ ಕವಿಯು ವಿರೂಪಾಕ್ಷಸ್ಥಾನ, ಗುರುಮೂರ್ತಿಶಂಕರ ಶತಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಈತನು ಈ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ವಿಜಯರಾಯನ ಮಗ ಗಜವೇಂಟಿಕಾರ ಪೌಢರಾಯನ ಪ್ರಧಾನಿಯಾದ ಗುರುರಾಯನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕವಿಯು ಆಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡಿತನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಈತನ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನೆಂಬುವ ದೊರೆಯ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲರಸನು 'ಜನವತ್ಸವನ್ನು' ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ವಿರೂಪಾಕ್ಷರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೋಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗನು 'ಪಟಾಸ್ಥಲ ಜ್ಞಾನಾಮೃತ ಸಾರವನ್ನು' ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಮ್ಮೆ ಬಸವನು ಕಾಲಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬರೆದು ಒಂದು ಹಳೆಯನ್ನು ಇನಾಮುಪಡೆದಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಪೌಢರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊಗ್ಗಿಯ ಮಾಯಿದೇವರು 'ಅನುಭವಸೂತ್ರ' ಪ್ರಭುಗೀತೆ, ಏಕೋತ್ತರಶತಸ್ಥಲದಲಕ್ಷಪ್ಪದಿ, ಶತಕತ್ರಯ, ಪಟಾಸ್ಥಲಗದ್ಯ, ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ರಾಜನ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ಗುರುಬಸವನೆಂಬವನು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸನು ಕವಿಯೋಗಾಂಗಭೂಷಣ, ಸದ್ಗುರುರಹಸ್ಯ, ಕಲ್ಯಾಣೇಶ್ವರ, ಸ್ವರೂಪಾಮೃತ, ವೈಷಭಗೀತೆ, ಅವಧೂತಗೀತೆ, ಮನೋವಿಜಯಕಾವ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಸಪ್ತಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಗೋಳೂರ ಸಿದ್ಧವೀರಣ್ಣನು ಶೂನ್ಯಸಂಪಾದನೆಂಬುವ ಪೌಢ್ರ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ ಹೀಗೆಯೇ ಇನ್ನು ಅಷ್ಟೋಳಿಕೆಗಳು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂತೂ ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಿಂದ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ವಾಚ್ಯಿಯವು ಬಹಳ ಬೆಳೆಯಿತು. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೆನ್ನಾಲ ರಾಮಕೃಷ್ಣನೇ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ಕವಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಿತ್ತು. ಈ ರಾಜರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೆಲುಗು ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಸಹಾಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರೆಂದಿಗೂ ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

ವಿಜಯ ನಗರದ ಕಾಲದ ಶಕ್ತಿಯ ಪೂಜೆಯ ನೀತಿ ನೀತಿಗಳು.

ಲೇಖಕರು:—**೧೬ ಮಂಜಪ್ಪ ಹರ್ಡಿಕರ** ಸಂಪಾದಕ ಶರಣಸಂದೇಶ ಅಲಮಟ್ಟ.

ಮಹಾನವಮಿಯ ಶಕ್ತಿಪೂಜೆಯ ಪರಮ ಪವಿತ್ರ ದಿನ. ಅಂತೆಯೇ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಆ ದಿನ ಶಕ್ತಿಪೂಜೆ. ಮಹಾನವಮಿಯ ಮುಂದಿನ ದಿನವೇ ವಿಜಯ ದಶಮೀ ಸೃಜ. ಏಕೆಂದರೆ, ಶಕ್ತಿಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವಳ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದರಲ್ಲವೇ ಮುಂದೆ ವಿಜಯ? ಹಾಗಾದರೆ ಯಾವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸ ಬೇಕು. ಶಕ್ತಿಪೂಜೆಯ ರೀತಿನೀತಿಗಳಾವವು? ಇಂದಿಗೆ ಆರುನೂರನೆಯ ವರುಷದ ಕರ್ನಾಟಕ ಹಿಂದು ವಿಭೂತಿಗಳು ಯಾವ ಶಕ್ತಿಯ ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ವ ಗೈರಾಗಿದ್ದರು? ಅದರಿಂದ ಅವರಿಗಾದ ಫಲಪ್ರಯೋಜನಗಳಾವುವು? ಎಂಬಂಶಗಳನ್ನು ಅದೊಂದೇ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳೋಣ.

ಪಾರ್ವತಿಯ ಪೂಜೆಯು ಶಕ್ತಿಪೂಜೆಯೇ? ಅಥವಾ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಆರಾಧನೆಯು ಶಕ್ತಿಪೂಜೆಯೇ? ಇವೆ ಸರಸ್ವತಿಯ ಅರ್ಚನೆಯು ಶಕ್ತಿಪೂಜೆಯೇ? ಅಲ್ಲ. ಇವರಲ್ಲಿ ಯಾರ ಚಿತ್ರವನ್ನಿಟ್ಟು ಎಷ್ಟು ಪೂಜೆ ಮಾಡಿ ದರೂ ಶಕ್ತಿಪೂಜೆಯ ಪುಣ್ಯಫಲ ಪದವಿಗಳು ಲಭಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಇಂದಿಗೆ ಆರುನೂರನೆಯ ವರುಷದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಆ ಮಹಾವಿಭೂತಿಗಳು ಈ ಯಾವ ಚಿತ್ರಗಳ ಅಥವಾ ಕುಂಭಾದಿ ಉಪಕರಣಗಳ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಹಿಂದಿನ ಪಾಂಡವ ರಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಅಮರಾಚಿನ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರಾದಿಗಳಾಗಲಿ ಈ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸ ಶಕ್ತಿಯ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ವಿಜಯದಶಮಿಯ ಸುಖಶಾಂತಿಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿರಲಿಲ್ಲ.

ನಾವು ನಮ್ಮ ದೇಹಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದೇ ಪಾರ್ವತಿಯ ಪೂಜೆ. ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಸರಸ್ವತಿಯ ಅರ್ಚನೆ. ನಮ್ಮ ದ್ರವ್ಯಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದೇ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಆರಾಧನೆ. ಈ ಮೂರು ಬಲಗಳೇ ಶಕ್ತಿ ದೇವಿಯ ಮೂರು ರೂಪಗಳು, ಇವು ಯಾರಲ್ಲಿರುತ್ತವೆಯೋ ಅವರಿಗೇನೇ ಶಕ್ತಿಯು ಪ್ರಸನ್ನಳಾಗಿದ್ದಾಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇಂದಿಗೆ ಆರುನೂರನೆಯ ವರುಷದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಹಾ ವಿಭೂತಿಗಳು

ಇಂತಹ ಶಕ್ತಿಯ ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಗ್ನರಾಗಿದ್ದರು ಏಕೆಂದರೆ ಇಂತಹ ಶಕ್ತಿಯ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವಳ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ಚಿತ್ರಗಳ ಪೂಜೆಯೇ ಶಕ್ತಿಯ ಪೂಜೆಯೆಂದು ಆಗಿನ ಹಿಂದುಗಳು ತಿಳಿದುಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ರಾಜಕೀಯ ಪಾರಶಂತ್ರವಿತ್ತು; ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಹದನರ್ಥಗಳು ಏರಿಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ದುಃಖದಿಂದ ಕನ್ನಡಿಗರು ಸಾರಾಗಬೇರಾಗಿದ್ದಿತು.

ಆಗಿನ ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ದೇಹಬಲದ ಕೊರತೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವರನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ನಮ್ಮ ಧರ್ಮ, ನಮ್ಮ ದೇಶ, ನಮ್ಮ ಜನರೇಂಬ ಈ ಆತ್ಮೀಯ ಬುದ್ಧಿಬಲವೊಂದೇ ಅವರಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಅವರ ಉಭಯ ಬಲಗಳೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ವಿಪತ್ತುಗಳಿಗೊಳಗಾಗಿದ್ದವು ಈ ವಿಪತ್ತು ಉತ್ತರದಿಂದ ಕಾಡು ಬೇಗೆಯಂತೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಭಯಂಕರವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಿತು ಆಗ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ, ರೇಂಬ ಬುದ್ಧಿಯ ದಿವ್ಯಮೂರ್ತಿಗಳು ಹಿಂದುಗಳ ದೇಹಬಲ ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯಬಲಗಳನ್ನೂ ಆತ್ಮೀಯವೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಜೋಡಿಸಿ ನಿಜವಾದ ಸಂಘಟನಾ ಶಕ್ತಿಯ ಆರಾಧನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಜನರನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿದರು. ಆಗ ಇವರ ಈ ದಿವ್ಯಾರಾಧನೆಗೆ ಶಕ್ತಿಯು ಪ್ರಸನ್ನಳಾದಳು ವಿಜಯಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ವಿಜಯ ನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಬರಲಿದ್ದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ವಿಪತ್ತುಗಳನ್ನು ತಳ್ಳಿ ವಿಜಯಶಾಲಿಗಳಾದರು.

ಎಂದಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ದೇಹಬಲ, ಬುದ್ಧಿಬಲ, ಮತ್ತು ಧನಬಲಗಳ ಸರಿಯಾದ ಸಂಘಟನೆಯೇ ಶಕ್ತಿ-ಪೂಜೆಯ ನಿಜವಾದ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳುಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೇ? ಈ ಸಂಘಟನಾಶಕ್ತಿಯು ಆರಾಧನೆಯ ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆದಿರುವವರಿಗೂ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬೆಳಗಿತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ, ಸ್ವದೇಶ, ಸ್ವಜನರ ವಿಷಯಕವಾದ ಆತ್ಮೀಯ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯು ಕ್ಷೀಣವಾಗುತ್ತಾ ಸಂಘಟನೆಯು ತಪ್ಪಿ ವಿಘಟನೆಯು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಲು

ಅದೇ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಆಳಗಾಲ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಮುಸಲ್ಮಾನ ರಾಜರು ಈ ಸಂಘಟನಾಶಕ್ತಿಯ ಅರಾಧನೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಆಗ ಅವರಿಗೆ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದಳು. ಅವಳೇನು ದೇಶದ ಕಾಲ ಭರ್ವಗಳ ಪಕ್ಷಪಾತಿಯೇ? ಅಲ್ಲವೇ? ಅಲ್ಲ. ಮುಸಲ್ಮಾನರಾಜರು ತಮ್ಮ ಈ ಸಂಘಟನಾಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ಬಲಗಡೆ ಸಂಘಟನೆಯೇ? ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೂ ವಿಘಟನೆಯೇ? ಪಾರತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೂ ಕಾರಣವೆಂಬುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೇ? ಕಳೆದ ಅರುಣೂರು ವರುಷಗಳ

ಇತಿಹಾಸವೂ ಇದನ್ನೇ ಘಂಟಾಘೋಷವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲವೇ? ಅದೇನೂಂಥ ವ್ಯಾಪಾರ ಹಿಂಸಾಕಾರಗಳೇ? ಈಗಲೂ ಹಿಂದುಗಳು ಹೀನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇಲ್ಲವೇ? ಶಾರೀರಿಕ ಮೆತ್ಯು ಆರ್ಥಿಕ ಬಲಗಳು ಅಗನಗತವೂ ಈಗ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೀತಿಸಿಲ್ಲವೇ? ಎಂದಮೇಲೆ ನಾವು ಈಗ ಯಾವ ಶಕ್ತಿಯ ಅರಾಧನೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಿ ಮುಂದಣ ವಿಜಯದ ಸುಖಶಾಂತಿಗಳನ್ನು ಭವಿಷ್ಯಕ್ಕೇರಿಬ್ಬದನ್ನು ಈ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಮಾರಕದ ದಿನದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಯೋಚಿಸುವುದು ವಿಹಿತವಲ್ಲವೇ?

ಅರಿರಾಜ ಗಜಕೇಸರಿ

ಒರಿದವರು :--ಶ್ರೀ ಬಿ ವಿಶ್ವನಾಥ ಪ್ರೇಮಾಯತನ ಕುಂಭಭಾಷಾಪಾತ್ರಗಳು.

ರಾಯ	ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು
ಸಾಳ್ವ ನರಸಿಂಗರಾಯ	ವಿಜಯನಗರದ ಸೇನಾಧಿಪತಿ
ಹಿಬಯ್ಯ	ರಾಯರಕಡೆಯ ಚಾರಕ
ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ನಾಯಕ	ಮೇಲ್ದ ಗದ ನಾಯಕ
ಕುಮರೇಗ ಕಾವಲುಗಾರ ಸವಾರ.	ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಅನುಯಾಯಿಗಳು.

೧ ನೆಯ ದೃಶ್ಯ.

(ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸನೇ! ಅದರ ದಿವಾಣಮಾನೇ! ರಾಯನು ತಳಮಗಳಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತ. ಇತ್ತಿಂದಿತ್ತ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವನು, ಆಗಾಗ ಏನೋ ಗೊಣಗುತ್ತಿರುವನು, ಸಮಯ ರಾತ್ರಿ)

ರಾಯ:—ಎನು ಮಾಡಲಿ... .. (ಕೈಮುಸ್ಸಿಯನ್ನು ಅಂಗೈಗೆ ತಟ್ಟುವನು.) ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರ ಜನರ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಗೆ ಬಹಳ ನೋವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೇ ಬಿಟ್ಟರೆ ಆ...ಗು...ವ ..ದಿಲ್ಲ. ಏನು ಮಾಡಬೇಕು.. ? (ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ನಂತರ) ಹಾಂ! ಹಾಂ! ಹೀಗೆ ಮಾಡಬೇಕು. (ಏನೋ ನಿರ್ಧರಿಸಿದವನಂತೆ ಸಂಜ್ಞೆ ಮಾಡುತ್ತಾನು.) ಲೋ, ಯಾರಲ್ಲೇ? (ಭಾಕರನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಸಲಾಂ ಮಾಡುವನು.) ನೀನು ಈಗಿಂದೀಗಲೆ ಹೋಗಿ

ನರಸಿಂಗರಾವ ಸಾಕ್ಷರರನ್ನು ಬರಮಾಡು; ತಿಳಿಯಿತೇ?

ಚಾರಕ—ಅಪ್ಪಣೆ (ಹೋಗುವನು)

(ರಾಯನು ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ಶತಪಥ ತಿರುಗಿ ತೊಡಗುವನು. ಒಂದು ಉದ್ದನ ಜಣ್ಣು, ಅದರ ಮೇಲೆ ಮೊಣಕಾಲಿನ ವರೆಗೆ ಬರುವ ಮಳೆಮಲ್ಲಿನ ನಿಲುವಂಗಿ, ಸೊಂಟದಲ್ಲಿ ಒರಗಾಣಿಸಿದ ಕತ್ತಿ, ತೇಜೋಮಯವಾದ ಮುಖ, ಅರ್ಧ ಕತ್ತರಿಸಿದ ಕೂದಲುಗಳೇ ಅಭರಣವಾಗಿದೆ. ಮುಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಸರಪಳಿ, ಬೆರಳಲ್ಲಿ ಉಂಗುರಗಳೇ ಅಷ್ಟೊಂದು ಸಾಳ್ವನರಸಿಂಗರಾಯನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವನು. ಉದ್ದ ಆಳು, ಅದರ ತೆಳ್ಳಗೆಯ ಮೈ, ಬಿಳಿಯ ಜಣ್ಣು ವಣ್ಣು ಮತ್ತು ಬಿಳಿ ನಿಲುವಂಗಿಯನ್ನೂ ತೊಟ್ಟಿರುವನು. ಸೊಂಟದಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿಯಿದೆ ಕಲಿಯಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ಹಸರು ರುಮಾಲು ಅದರ ಒಂದು ತುದಿಯು ಬಿನ್ನಿನಮೇಲೆ

ಜೋಡಿಸಿ, ಮುಖವು ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ತುಂಬಿದೆ.

ಆತನು ಖಂಡವನೇ ಏಕಮಂಡಿಯನ್ನೂಂ ?

ಸಾಲ್ವನರಸಿಂಗರಾಯ್—ಮಹಾಪ್ರಭುಗಳಿಗೆ ನಮ

ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ. ಸೇವಕನಿಂದಾಗಬೇಕಾದ ಕೆಲಸವೇನು ?

ರಾಯ್—ಇತ್ತ ಬನ್ನಿ ರಾಯರೇ, ಈಗ ನೋಡೀ, ಆ

ಮೇಲ್ವು ಗರ್ವದಿಂದ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಬಹಳ

ಬಲಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ ಅದಕ್ಕೇ ಕೆಲವರು

ಆತನು ಬಹಳ ಬಲಿಷ್ಠನಾದಮೇಲೆ ನಮ್ಮ

ಮೇಲೆಯೇ ತಿರುಗಿ ಬೀಳುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಈಗ ಅವನ ಗರ್ವವನ್ನು ಮುಂದು ಅವನನ್ನು

ಕೈಕಳಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಮುಂದೆ ಕೇವಲ

ತಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನನಗೆ ಒಂದು

ವಿಧಾನ ತೋರುತ್ತದೆ. ನೀವು ನಾಳೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ

ಸ್ವಲ್ಪ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಮೇಲ್ವು ಗರ್ವವನ್ನು

ಮುತ್ತಿ ಅವನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ತರಬೇಕು

ಸಾಲ್ವ—ಆಗಲಿ. ನಾನು ಈಗ ಹೋಗುವೆನು,

ನಾಳೆಯೇ ಹೊರಡುವೆನು

ರಾಯ್—ಆಗಲಿ !

(ಸಾಲ್ವನು ಹೋಗುವನು. ರಾಯನು ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ ಕೂತುರುವನು, ತೆರೆಬಿಳುವುದು.)

ಎರಡನೆಯ ದೃಶ್ಯ.

(ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಮೆಲ್ಲುಗ ಗಾಲ್ವನ ಸೈನಿಕರೆಲ್ಲರೂ

ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿರುವರು. ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ತನ್ನ

ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಈ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ

ಅನ್ನುತ್ತಾನೆ ಈತನದು ಅಗಲವಾದ ಎದೆ, ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಿ

ಯಾದ ಕೈಕಾಲುಗಳು, ತಲ್ಲಣಿಯ ನಿಲುವಂಗಿಯನ್ನು

ತೊಟ್ಟಿರುವನು, ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನ ತರಹದ ಒಂದು

ರುಮಾಲಿದೆ.)

ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕ—ಹಾಯ್, ಹಾಯ್, ಹಾವಿಗೆ

ಹಾಲೆರೆದ ತಂದಾಯಿತಲ್ಲ ! ವಿಜಯಶಗರ

ದವರು ಸಮ್ರಾಟರು. ಅವರಿಗೆ ನಾನು ಸಾಮಂತ

ನಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಮಾಡಿದಾಪಕಾರಗಳ

ನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮರತು ಈಗ ಯಾರಮೋ ಚಾಡೀವೂತು

ಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ನನ್ನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯಬಂದಿರುವರು.

ಇರಲಿಂಥ ಇವರ ಪ್ರಾಣ ಬೆದರಿಕೆಗೆ ಬೆದರುವವ

ನಾನಲ್ಲ. .... ಆಗಲಿ ಈ ದಿನ ರಾತ್ರಿ ನಾಳೆ

ನನ್ನ ಈ ಕತ್ತಿಯೊಡನೆ ಆ ಸಾಲ್ವನ ಬಿಡದಿಗೆ

ಹೋಗಿ ಆತನ ಸ್ವಂತ ಕುದುರೆಯನ್ನೇ ಹಾರಿಸಿ

ಕೊಂಡು ಬರಬೇಕು, ಈಗ ಹಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ
ರೇನೇ ನಾನು ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು. ಎನ್ನುತ್ತಾ
ಕತ್ತಿಯನ್ನು ತೆರೆವತ್ತಾ ಹೋಗುವನು, ತೆರೆ ಬಿಳುವುದು.

ಮೂರನೆಯ ದೃಶ್ಯ.

(ರಾತ್ರಿ. ಸಾಲ್ವ ನರಸಿಂಗರಾಯನ ಕುದುರೆಯ ಸಿಟ್ಟಾಣ.

ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಗಳ ಕಾವಲುಗಾರನು ಮಲಗಿರು

ವನು, ಸೊಂಟದಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿಯೊಡನೆ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು

ಪ್ರವೇಶಿಸುವನು, ಮುಖವು ಬಹಳ ಭಯಂಕರವಾಗಿದೆ.

ಮೈಕುಂಬಾ ಕರೆಯ ಬಟ್ಟೆಮೆಲ್ಲನೆ ಆತನು ಆ ಕಾವಲು

ಗಾರನನ್ನು ಹಾಟಹೋಗುವನು, ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ನಂತರ

ಒಳಗಿಂದ ಶಬ್ದ ಆಗುವುದು, ಆ ಕಾವಲುಗಾರನು ಎದ್ದು

ತೆರೆಯ ಕಡೆ ನೋಡಿ)

ಕಾವಲುಗಾರ— ಏನು ಕುದುರೆಯಿದು ! ಏನಪ್ಪಾ,

ಛೇದಿ ಚೀಪ್ಪೆ ! ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಗೂಟವನ್ನು

ಕಿತ್ತುಕೊಂಡಿದೆಯೆಂದು ಕಾಣುತ್ತೆ. ಅಯ್ಯೋ

ವೇವರೇ ! (ಎದ್ದು ಹೋಗುವನು, ತೆರೆ ಬಿಳುವುದು.)

ನಾಲ್ಕನೆಯ ದೃಶ್ಯ.

(ಕುದುರೆಯ ಲಾಯ. ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಕುದುರೆ

ಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಿರುವನು, ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ಸದ್ದಾದ್ದನ್ನು

ಕೇಳಿ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದು ನೋಡಿ)

ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕ— ಓಹೋ ! ಕಾವಲುಗಾರನು

ಬಂದ...ದ. ನು ಇವನನ್ನು ಕೊಂದರೆ ಯಲ್ಲರಿಗೂ

ಯಚ್ಚರವಾಗುವುದು. ನನ್ನ ಕಾರ್ಯವಾಗುವದಿಲ್ಲ

ಏನು ಮಾಡೋಣ ? (ಯೋಚಿಸುವನು) ಓಹೋ,

ಇದಕ್ಕೆ ಭಯನೇತಕ್ಕೆ. (ತಕ್ಷಣ ಕುದುರೆಯ

ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಎತ್ತಿ ಅದಿಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿ

ಕೊಂಡು ತನ್ನಮೇಲೆ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವನು.

ಕಾವಲುಗಾರನು ಬರುವನು)

ಕಾವಲುಗಾರ—ನಿನ್ನ ನ ನೆ ಹಾಳಾಗ, ನೀನು ಸತ್ತು

ಹೋಗ, ಎಷ್ಟುಸಾರಿ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳು

ತ್ತಿಯಾ, ನಿನ್ನನ್ನೀಗ ಎಂದಿಗೂ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ

ನಾಳೆ ಬಿಗಿಯುತ್ತೇನೆ. (ಎಂದು ಹೇಳಿ ಪಕ್ಕದಿಂದ

ಒಂದು ಕಟ್ಟಣದ ದೊಡ್ಡ ಸಲಾಕೆಯನ್ನು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ

ಕೊಡತೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯ

ಕನ ಬಲಗೈಯುದ್ದದಿಟ್ಟು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹೊಡೆದು ಆ

ಸಲಾಕೆಯು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಆ ಕುದುರೆಯನ್ನು

ಅದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿ) ನಿನ್ನೇ ಮಾಡೋಕೆ ಬಿಡೊಲ್ಲ.

ಇನ್ನೇನು ಮಾರ್ತಿಯಾಚ್ಚ ನೋಡೋಣ.
(ಹೋಗುವನು. ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತಿನ ನಂತರ ತಮ್ಮಣನಾಯ
ಕನು ಹುಲ್ಲನ್ನು ಸರಿಸಿ ತನ್ನ ಬಲಗೈಯ್ಯಮೇಲೆ ಗೂಟ
ಬಡೆದುದನ್ನು ನೋಡಿ)

ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ನಾಯಕ—ಅಯ್ಯಾ! [ಎಳಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ
ಕೈಯನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗದೆ ಕೂತುಕೊಂಡು] ನಾನು
ಕುದುರೆಯನ್ನು ತರಲಿಕ್ಕೆಂದು ಬಂದು ಇಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ
ಬಿದ್ದೆನಲ್ಲ! ಇನ್ನೇನು ಮಾಡುವದು. . (ಸ್ವಲ್ಪ
ಹೊತ್ತು ಯೋಚಿಸಿ) ಅದಕ್ಕೇಕೆ ಚಿಂತೆ? ಹುಟ್ಟಿದ
ಜೀವಿ ಎಂದಾದರೂ ಸಾಯುವುದೇ, ನಾನು
ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ನಡೆಯಿಸುವದೇ ನನ್ನ
ಕರ್ತವ್ಯ. (ತಕ್ಷಣ ಯಡ್ಡಗೈಯಿಂದ ಕತ್ತಿಯನ್ನು
ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಬಲಗೈಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೇ
ಕತ್ತರಿಸಿ ಮುಂಡಗೈಯನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕಿತ್ತುವನು.
ರಕ್ತ ಸೋರುತ್ತಿರುವುದು ಹಾಗೆಯೇ ಕುದುರೆ
ಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಎಡಗೈಯಿಂದಲೇ ಲಗಾಮನ್ನು
ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಕುದುರೆಯಮೇಲೆ ಹಾರಿ ಕುಳಿತು
ಕೊಂಡು ಹೋಗುವನು ತೆರೆ ಬೀಳುವುದು)

ಐದನೆಯ ದೃಶ್ಯ.

[ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಕುದುರೆಯ ಕಾನಲು
ಗಾರನು ಬರ.ವನು.]

ಕಾನಲುಗಾರ— [ಕುದುರೆಯನ್ನುಡ್ದೀತಿಸಿ] ಬಿಟ್ಟ
ಕೊಂಡೇನು ಈಗ್ಲಾವೆ. [ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡಿ]
ಆಂ, ಕುದುರೆಯಿಲ್ಲ.... ಲಗಾಮಿಲ್ಲ. ಯಾರೋ
ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೋಗಿರುವರು [ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ
ಯನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟು ರಕ್ತವನ್ನು ನೋಡಿ ಅಶ್ಚರ್ಯ
ಮುಕ್ತನಾಗಿ] ಓಹೋ! ಏನೋ ನಡೆದಿತ್ತು. [ರಕ್ತದ
ಗುರುತನ್ನೇ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಗೂಟದ ವರೆಗೆ
ಹೋಗಿ ಆ ಮುಂಡುಕತ್ತವನ್ನುನೋಡಿ] ಅಯ್ಯಬಾ
[ಯೋಚಿಸುವನು.] ಓಹೋ ಈಗ ಗೊತ್ತಾಯಿತು.
ಯಾರೋ ರಾತ್ರಿ ಬಂದಿದ್ದರು ; ಕುದುರೆ ಕದಿಯ
ಲಿಕ್ಕೆ. ಕದ್ದಿದ್ದೂ ದೊಡ್ಡದನ್ನೆ ಕದ್ದಿರುತ್ತಾರೆ.
ಯಾರೋ ಗಟ್ಟಿಗರಬೀಳು. ನಾನು ರಾತ್ರಿ ಬಂದ
ಕೂಡಲೆ ಈ ಹುಲ್ಲಿನಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದರು.
ಅಯ್ಯೋ! ನನಗೆ ಗೊತ್ತಾಗದೆ ಅವರ ಕೈಮೇಲೇ
ಸಲಾಕೆಯನ್ನು ಹೊಡೆದುಬಿಟ್ಟೆ. ನಾನೇ ಧೀರ.
ಅಯ್ಯಬಾ! ಅವರು ಮತ್ತೂ ಧೀರರು. ಕೈಯನ್ನು
ಅಲ್ಲಿಗೇ ಕಡಿದುಕೊಂಡು ಕುದುರೆಯನ್ನು ಅದರಲ್ಲೂ

ನರಸಿಂಗಯ್ಯನದನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿರು
ವರು. ಇನ್ನೇನು ಮಾಡೋಣ. (ಗೂಟವನ್ನು ಕಿತ್ತು
ಮುಂಗೈಯನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕಿತ್ತುವನು. ರಕ್ತವು ತೊಟ್ಟ
ಕುತ್ತಿರುವುದು. ಆತನು ಅಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ನೋಡು
ವನು ತೆರೆ ಬೀಳುವುದು.)

ಆರನೆಯ ದೃಶ್ಯ.

(ಸಾಲ್ವ ನರಸಿಂಗರಾಯನ ಡೇರೆ. ಆತನು ಚಿಂತಿ
ಸುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿರುವನು. ರಾತ್ರಿ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು
ನಂದಾದೀಪವು ಉರಿಯುತ್ತಿದೆ.)

ಸಾಲ್ವನರಸಿಂಗರಾಯ:- ಈ ದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆ
ಹಾಕಿದಂದಿನಿಂದ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವು ನಮಗಾಗ
ಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಮ್ಮದೇ ಆನೆಯೂ ಕುದುರೆಯೂ
ಹೋದುವು. ನಾವು ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಬಲಗೈ
ಒಂದುಮಾತ್ರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡೆವು. ಆತನು ಪ್ರತಿದಿನ
ವೂ ನಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಂತೆ ಮುಕ್ಕುತ್ತಿರು
ವನು ಈ ದುರ್ಗವು ಬಲವಾಗಿದೆ, ದವಸಧಾನ್ಯಗಳೂ
ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಬೇಗ
ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಅಷ್ಟೇಕೆ ?
ನಾಳೆಯ ದಿನವೇ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗೋಣ. ರಾಯರಿಗೆ
ಮೊನ್ನೆ ಕಾಗವ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದೆ. ಎಂತಹ ಧೀರ ನೀತ,
ಈತನನ್ನು ಜಯಿಸಲು ನನ್ನಿಂದ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದೇ
ತೋರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಧೀರನನ್ನು ಸ್ವೇಹಿತನಾಗಿ
ಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಏನೇ ಇರಲಿ, ನಾಳೆ
ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧತೆಮಾಡುವನು. ರಾತ್ರಿ ಬಹಳವಾ
ಯಿತು. (ಹೊರಟು ಹೋಗುವನು ತೆರೆಬೀಳುವುದು)

ಏಳನೆಯ ದೃಶ್ಯ.

(ವಿಜಯನಗರದ ದಿವಾಣಖಾನೆ, ರಾಯನು ಕುಳಿ
ತಿರುವನು. ಕಾಲ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನ)

ರಾಯ:- ಏನು? ವಿಜಯನಗರದ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ
ಮೇಲ್ಬರ್ಗವು ಬಗ್ಗದೇ ಹೋಯಿತು. ಅದನ್ನುನೋಡಿ
ಈಗ ಗುಲ್ಬರ್ಗವು ತಲೆಯೆತ್ತಿತು. ಇದನ್ನು ಬಗ್ಗ
ಬಡಿಯದೇ ಇದ್ದರೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಲ್ವನರಸಿಂಹ
ನನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಯಾದರೂ ನೋಡೋಣ;
ಲೋ.... ಯಾರಲ್ಲಿ ?

ಚಾರಕ:- ಮಹಾಪ್ರಭೋ,

ರಾಯ:- ನೀನು ಸಾಲ್ವನರಸಿಂಗರಾಯರಲ್ಲಿಗೆ
ಹೋಗಿ ಅವರಿಗೆ ನಾನು ಕರೆದಿನೆಂದು ಹೇಳು.

ಚಾರಕ:—ಅಪ್ಪಣೆ. (ಹೋಗುವನು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಕ್ಷನರಸಿಂಗರಾಯನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುವನು)

ರಾಯ:—ಬನ್ನಿ, ಸಾಕ್ಷರೇ ನೀವು ಮೇಲ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಮರೆತುಬಿಡಿ.

ನಾ ಕೆ ನೀವು ಗುಲ್ಬರ್ಗಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪಸಹಿತ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ನವಾಬನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಆ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕು.

ಸಾಕ್ಷ:—ಆಗಲಿ ಪ್ರಭೋ! ನಾನು ಕೈಲಾದಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತೇನೆ. ಈಶೇಚ್ಛೆ.

ರಾಯ:—ನಿಮ್ಮ ಕೈಲಾದಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿರಿ. ನಂತರ ಹಂಪೆಯಾಧೀಶನಿಹನು

ಸಾಕ್ಷ:—ಆಹುದು ಪ್ರಭೋ, ತೆರಳುವೆನು.

ರಾಯ:—ಆಗಲಿ, ಜಯಶೀಲರಾಗಿ ಬನ್ನಿ !!!

(ಸಾಕ್ಷನು ಹೋಗುವನು. ತೆರಬೇಳುವುದು)

ಎಂಟನೆಯ ದೃಶ್ಯ.

(ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳ ನಂತರ ರಾಯನು ಚಿಂತಿ ಸುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿಹನು. ಕಾಲ. ಮುಂಜಾನೆ)

ರಾಯ:—ಅಯ್ಯೋ, ಏನಿದು ಈ ಸಾಕ್ಷ ನರಸಿಂಗ ರಾಯನು ಹೋದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ನಮಗೆ ಸೋಲೇ! ಈಗ ಗುಲ್ಬರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೋತಿರುವಂತೆ. ಆದರೆ ಆ

ನವಾಬನನ್ನು ಸೋಲಿಸದಿದ್ದರೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ. ಏನು ಮಾಡೋಣ? (ಯೋಚಿಸಿ) ತಿಳಿಯಿತು. ಈಗ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ರೀತಿ ನೋಡಬಹುದು. ನಾನೀಗ ಆತನಿಗೆ ಗುಲ್ಬರ್ಗದವರ ಮೇಲೇರಿ ಹೋಗಲು ಪತ್ರ ಬರೆವೆನು ಏನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ನೋಡೋಣ. (ಪತ್ರ ಬರೆಯುವನು. ನಂತರ)

ಓಬಾ, ಓಬಾ,

ಓಜಾ:—(ಪ್ರವೇಶಿಸಿ) ಪ್ರಭೋ,

ರಾಯ:—ನೀನು ಈ ಕಾಗದವನ್ನು ಮೇಲ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನಿಗೆ ಕೊಡು.

ಓಜಾ:—ಅಪ್ಪಣೆ. (ಕಾಗದವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಡುವನು. ತೆರೆ ಬಿಳುವುದು.)

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ದೃಶ್ಯ.

[ಮೇಲ್ವರ್ಗ. ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಯುದ್ಧಸನ್ನದ್ಧ

ನಾಗಿ ಕುಳಿತಿರುವನು. ಕಾಲ ಮುಂಜಾನೆ. ಬಲಗೈ ಮುಂದು)

ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕ:—ಓಹೋ, ಸಾಕ್ಷ ನರಸಿಂಗ ರಾಯರ ಕೈಯಲ್ಲಾಗದನ್ನು ನನಗೆ ಹಾಕಿರುವರು. ಅಂದು ಅದೇ ನರಸಿಂಗರಾಯರನ್ನು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದರು. ಆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅವರು ಸೋತುದಾದರಿಂದ ಇಂದು ಈ ಸ್ಥಳೀಯ ಜಾರದ ಪತ್ರ. ಆದರಲ್ಲೂ ಸಂಕಟ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ಎಷ್ಟಾದರೂ ಚಕ್ರಾಧಿಪತಿಗಳು. ಒಂದು ಸಾರಿ ತಪ್ಪಿದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಸಾರಿ ತಿದ್ದಿ ಕೊಳ್ಳುವರು. ನಾನು ಈಗಿಂದೀಗಲೇ ಗುಲ್ಬರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸಾಕ್ಷ ನರಸಿಂಗರಾಯ ನನ್ನು ಮುತ್ತಿಗೆಯಿಂದೆಬ್ಬಿಸಿ ಆ ಗುಲ್ಬರ್ಗದವ ನನ್ನು ಹಣ್ಣಿಗೆ ತರುವೆನು. ನನ್ನ ಸೈನ್ಯವನ್ನೆರಡು ಭಾಗ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಅಣ್ಣನೂ ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಗವನ್ನು ನಾನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆ ಗುಲ್ಬರ್ಗದ ಕಂದಕವನ್ನು ಈ ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಹತ್ತಿ. ಅಂಡಿಗೆಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಸಿ ರಾತ್ರಿ ಬೆಳಗಾಗುವದರಲ್ಲಿಯೇ ಗುಲ್ಬರ್ಗವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ರಾಯರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸದಿದ್ದರೆ ನಾನು ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನೇ ಅಲ್ಲ. (ಎನ್ನುತ್ತಾ ಹೋಗುವನು ತೆರೆ ಬಿಳುವುದು.)

ಹತ್ತನೆಯ ದೃಶ್ಯ.

(ಗುಲ್ಬರ್ಗದಲ್ಲಿ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಪಾಳಯ. ಗುಲ್ಬರ್ಗವು ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ವಶವಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಸಂತೋಷದಿಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಆಳುಗಳು ಲಾವಣಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಲೂ ಕುಣಿಯುತ್ತಲೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಅಷ್ಟೊ ತ್ತಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಕುದುರೆ ಸವಾರನು ಬರುವನು. ಎಲ್ಲರೂ ಅವನನ್ನು ಸುತ್ತುವರು ಅವನು ಒಂದು ಕಾಗದ ವನ್ನು ಕೊಡುವನು ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕರಿಗೆ ಓದಿ ಅದರ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಹೇಳುವನು.)

ಸೈನಿಕ:— ಸ್ವಾಮೀ ನಾಯಕರೇ, ನಿಮ್ಮ ನಿನ್ನಿ ನ ರಾತ್ರಿಯ ವಿಜಯವನ್ನು ನೋಡಿ ರಾಯರು ಬಹಳ ಸಂತೋಷದಿಂದ ನಿಮಗೆ ಒಂದು ಬಿರುದನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವರು.

ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕ—(ಅವರೆಲ್ಲರ ಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು)
ಏನದು?

ಸೈನಿಕ—ನಿಮ್ಮನ್ನು ಇಂದಿನಿಂದ “ ಅರರಾಜ ಗಜ
ಕೇಸರಿ ” ಎಂದು ಕರೆಯುವದಂತೆ.

ಎಲ್ಲರೂ—[ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಹೊರತು ಕತ್ತಿ
ಗಳನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆಳೆದು]

ಅರರಾಜ ಗಜಕೇಸರಿ

ಅರರಾಜ ಗಜಕೇಸರಿ

ಅರರಾಜ ಗಜಕೇಸರಿ

[ಎಂದು ಮೂರು ಬಾರಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುವರು]

[ತೆರೆ ಬೀಳುವದು.]

ಪುರಾತನ ವಿಜಯನಗರದ ಇತಿಹಾಸ

ಲೇಖಕರು: —ರಾ. ಬ. ಸಿ. ಹಣಮಂತಗೌಡರು. ಹೊಸಪೇಟೆ

ಇನ್ನು ಒಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಹಂಪಿ
ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಶ್ರೀವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ
ಸ್ಥಾಪಕೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಆ ವಿಜಯನಗರ ರಾಜಧಾನಿಯ
ಶಂಖು ಸ್ಥಾಪನಾದಿ ಮಹಾ ಸಮಾರಂಭವು ಹೇಗೆ,
ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಂದ, ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ
ನಡೆಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಬುವ ಆಸಕ್ತಿಯು
ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿದ ಪ್ರತಿಯೊ
ಬ್ಬನಿಗೆ ಇದೇ ಇರುವದು.

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕಾನೇಕ ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ
ಅಧುನಿಕ ಚರಿತ್ರಕಾರರು, ಇತಿಹಾಸಜ್ಞರು, ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರ
ಸಂಶೋಧಕರು, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರವಾಸಿಕ ಮುಂತಾದ
ಪಂಡಿತ ವಾಗ್ಮರು, ತಮಗೆ ದೊರೆತ ಹಲವು ಬಗೆ
ಸಾಧನ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಗನುಸರಿಸಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ
ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವರು. ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಈ
ಪಟ್ಟಣವು ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಮುನಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣ
ವಾಯಿತೆಂತಲು, ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು ಓರಗಲ್ಲು ಪ್ರಾಂತದ
ಹುಕ್ಕುಬುಕ್ಕರೆಂಬ ಈರ್ವರು ಕುರುಬ ಕುಮಾರ
ರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತೆಂತಲೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು
ಬೇಟೆಯನಾಯಿಗಳು ನೆವಿರಿಸಿನಂತ ಮಲದ ಹಿಂದೆ
ಗುಂಟಾದ ಗಂಡುಮೆಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಾನಬಲಮೆಯನ್ನು
ಕಂಡಿಟ್ಟ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಜಧಾನಿಯ
ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರೆಂತಲು, ಇವೇ
ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು
ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿರುವರು. (Never to be forgotten
Empire) ಎಂದಿಗೂ ಮರೆಯಲಾಗದ ಸಾಮ್ರಾ
ಜ್ಯದ ಕಲ್ಪರಾದ ಶ್ರೀ. ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣರಾಯರು,
ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದ

ಮಹಾಬಲದರು ವಾಸ್ತವ್ಯರು, ಸರ್ವಜ್ಞ ಸ್ಥಾನವನ,
ಲಂಕರಸಿದವರು ಅದ ವೆಂಕಟವಿವಾಧಾನಿಗಳು
ಮುಂತಾದವರೆಲ್ಲ ತಮಗೆ ಶೃಂಗರಿಮತದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ
ಪುರಾತನ ಲೇಖ ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರನಾದಿ ಆಧಾರಗಳಿ
ಂದ ಈ ವಿಜಯನಗರ ಪಟ್ಟಣವು ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ
ರಿಂದಲೇ ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ಹರಿಹರಬುಕ್ಕ
ರೆಂಬ ಯಾದವಕುಲೋತ್ಪನ್ನರಿಗೆ ಆಳಲು ಶಾ|| ಕಕಿ
೧೫೫೧ನೆಯ ಧಾತು ಸಂ|| ವೈಶಾಖಮಾಸ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ
ಸತ್ತಮೀ ಸೌಮ್ಯವಾಸರದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ಛಾಭಿಸಿಕ್ತನಾಗಿ
ಮಾಡಿಕೊಂಡಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದು ವಿಶದೀಕರಿಸಿರುವರು. —
ಅದರೆ ಮಹಸೂರು, ಮದರಾಸು ಶಾಸನ ಸಂಶೋಧಕ
ಇಲಾಖೆಗಳ ಅಧಿಕ ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಾಕ್ತನ
ವಿಮರ್ಶಕ ರಾಯಬಹದ್ದೂರರ ನೆರವಿನಿಂದ ೧೯೦೬
ಎಂ. ಎ ಹಾಗೂ ರಾಮಬಹದ್ದೂರ ಹೆಚ್ ಕೃಷ್ಣ
ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿದ ಐತಿಹ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷವಿ
ಸದಿ ಕೆಲವು ವತ್ಸರಗಳು ಕಳೆಕ್ತರಾಗಿದ್ದ ರಾಯಬ್ಬ
ಸುವೆಲ್ ಸಾಹೇಬರು Never to be forgotten
Empire) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಪಪತ್ತಿಗಳಾಗಿ
ಪ್ರಚುರುಗೊಳಿಸಿದ ಮೊದ್ವಿಗಿಸು ದೇಶೀಯ ಪ್ರವಾಸಿ
ಗಳ ಐತಿಹ್ಯ ಸಂಶೋಧನೆ ಪತ್ರಗಳ
ಆಧಾರದಿಂದ ಈ ವಿಜಯನಗರವು ದೇವರಾಯ
ನೆಂಬ ಒಬ್ಬರಾಜನಿಂದ ಗಡೀಪಟ್ಟಣವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತ
ವಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಜಯವಿರೂಪಾಕ್ಷೇಶ್ವರನ ಹೊಸ
ಪಟ್ಟಣವೆಂದು ಸಾಮಾಂಕಿತವಾಯಿತೆಂದು ತಮಗೆ
ದೊರೆತ ಸಾಧನಗಳಿಂದ ನಿರ್ದರಿಸಿರುವರು. ಹೊಸ
ಪಟ್ಟಣ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಹಾ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಶಂಖು
ಸ್ಥಾಪನೆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿ
ರುವದು.

ಈ ದೇವರಾಯನಾರಂಬದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಪೋರ್ತುಗೀಷ ದೇಶೀಯನಾದ ನ್ಯೂನೆಜಿನ ಇತಿಹಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಸಂಪಾದಕರೊಳನಿಂದ ಇದರ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಷಯಗಳು ಹೊರಬಿದ್ದಿರುವವು. ಈ ವಿಷಯಗಳ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅಳಿದವನು ಸಹಾ ಈ ದೇವರಾಯನೆಂತಲು, ಆಗ ಅವನು ಕಡು ವೃದ್ಧನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಲೇಖನವಿರುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆರ್ಬಿ ಬಾಟೊಟಾನೇಬ ಪ್ರೆಂಚದೇಶೀಯ ಪ್ರವಾಸಿಯು ಈ ದೇವರಾಯನು ೧೫೪೨ರಲ್ಲಿ ಮೃತ ಹೊಂದಿದಾಗ ಎಂಭತ್ತು ವರ್ಷದವನೆಂದು ಬರೆದಿರುವನು. ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವಿಮರ್ಶನಮಾಡುವುದರಿಂದ ದೇವರಾಯನು ಒಮ್ಮೆ ದ್ವಾರಕಸಮುದ್ರದ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ ದೇವರಾಯನೇಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ವಿಜಯನಗರ ಇತಿಹಾಸ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನಾದ ರೆವರೆಂಡ ಹಿರಾಸು ಪಾದರಿಯು ಏಕೀಭವಿಸುವನು. ಈ ವೀರಬಲ್ಲಾಳದೇವರಾಯನ ಪೂರ್ವವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಚಾರಿಸುವ-ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೧೦ರಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿ ಸುಲ್ತಾನನಾದ ಅಲ್ಲಾ ಉದ್ದೀನನ ಸೇನಾಪತಿ ಮಲೀಕಾಫರನು ಯಾದವರಿಗೆ ಓರಗಲ್ಲುಮುಂತಾದ ಹಿಂದೂರಾಜರನ್ನು ಗೆದ್ದು, ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದ ಹೊಯ್ಸಳರಾಜರ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ದ್ವಾರಕಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆದನು. ಯುದ್ಧಗಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನನ್ನು ದಿಲ್ಲಿಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಶರಿಯಾಕಾಗಿ ಕೊಂಡೊಯಿದು ಸುಲ್ತಾನನ ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಮೂರುವರುಷ ಬಂಧನದಲ್ಲಿಟ್ಟು ತರುವಾಯ ರಾಯನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದನು ಈ ವಿಷಯವೆಲ್ಲ ಆಗಿನ ಇತಿಹಾಸಕಾರರಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಂತೆ ತಿಳಿಯುವುದು ಅಲ್ಲಾ ಉದ್ದೀನ ಕೆಲವು ಹದಿನಾರು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ದಿಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನವೇರಿದಾತನು. ಮಹಮ್ಮದ ಬಿನ್ ತಘಲಕ್‌ನು. ಈ ಸುಲ್ತಾನನು ೧೫೨೯ರಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವನ್ನೆಲ್ಲವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯ ಪರ್ಯಂತರ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಮತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ದೀಕ್ಷಾಬದ್ಧನಾಗಿ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಲು ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದನು ಆ ವೇಳೆಗೆ ಶರೀಮನಿಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಪಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ದ್ವಾರಕಸಮುದ್ರವನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ವೀರ ಬಲ್ಲಾಳ ರಾಯನು ಅಲಸನಾಗಿರದೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವ ತರುಕ್ಕುರ

ಹಾವಳಿಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸುವ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಮುನುಮುಂದಾಗಿ ಹುಡುಕಲಾರಂಭಿಸಿದನು. ತನ್ನಿಗಿದ್ದ ಹದಿನಾರು ವರುಷದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಮೊದಲಿನ ದೈನ್ಯದಂತೆ ತಂದು ತನ್ನ ಜಾತಿದ್ವೇಷಿಗಳಾದ ತರುಕ್ಕುರು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ತನ್ನ ಪುರಿಯಲ್ಲಿ ಎಕಾಯೇಕಿ ನುಗ್ಗದಂತೆ ಸುರ ಕೋಟೆ ಕೊತ್ತಲಗಳ ಭದ್ರ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ತರುವಾಯ ಸುಲ್ತಾನನ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥದ ಯಾತ್ರೆಯ ಸಮಾಚಾರವು ಈ ರಾಯನ ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಕೂಡಲೆ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಿರುಪಟ್ಟಣ ಮಲೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕುಮಾರನನ್ನು ನಗರಾಧ್ಯಕ್ಷನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ತಾನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿ ಕೆಲವು ಯಾದ ಉದಯಗಿರಿಯ ಪಟ್ಟಣದ ಕಡೆ ಪ್ರಯಾಣವನ್ನು ಬಿಳಿಸಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೨೭ ರಲ್ಲಿ ತೊಗಲಕನು ದೇವಗಿರಿ ಓರುಗಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಅವುಗಳನ್ನು ತನ್ನಾಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನೆಂತಲು ಆನೆಗುಂದಿಯ ರಾಜ್ಯವು ಸಹಾ ನಿರಾಶ್ರಿತವಾಗಿ ರಾಜನ ಸಹಿ ಸುಕರೈಲ ಶತ್ರುಗಳ ಸ್ವಾಧೀನರಾಗದೆ ಅಗ್ನಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಮರ್ಯಾದೆಗೌರವವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡರೆಂಬವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕಾಕತೀಯ ಪ್ರತಾಪ ರುದ್ರನ ಕುಮಾರನಾದ ಕೃಷ್ಣನಾಯಕನಿಂದ ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಬಲ್ಲಾಳ ರಾಯನು ಪಟ್ಟಣ ಮುಖವಾಗಿ ತಿರಿಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಳುಬಿದ್ದ ಆನೆಗುಂದಿ ನಗರವನ್ನು ತನ್ನ ಪರಿವಾರದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿದನು. ಆ ಒಳಗಾಗಿ ಬಲ್ಲಾಳರಾಯನ ಬಂಧುವರ್ಗದವರಾದ ಸಂಗಮರಾಯನ ಕುಟುಂಬವು ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನ ಒಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ರಿಂದ ಆತನ ಜೇಷ್ಠ ಪುತ್ರನಾದ ಹರಿಹರ ಕುಮಾರನನ್ನು ತನಗೆ ಸಾಹಾಯಕನಾಗಿರಲು ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ತುರುಕ್ಕು ಸೇನಾಪತಿಯ ಮಾರ್ಗವ ನಿರ್ಗಮಿಸಲು ಒಂದು ಭವ್ಯವಾದ ಹೊಸ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಆರೋಚಿಸಿದನು. ಹೊಸ ನಗರ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಒಂದು ಶುಭ ಮೂಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಶಂಖಸ್ಥಾಪನಾದಿ ಆಗಮ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ವೇದೋಕ್ತ ವಿಧಿಯಿಂದ ನಡೆಸಲು ಶಮದವಾದಿ ಸದ್ಗುಣ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಒಬ್ಬ ತಪೋಧನನು ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ತೋರಿತು. ವಿಚಾರಗಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಹಾಗಾತ್ರಿಯ ಒಂದಾನೊಂದು ಗವಿಯಲ್ಲಿ ತಪಶ್ಚೇಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಳಿತ ಒಬ್ಬ ಯೋಗವರ್ಯನಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಅಲ್ಲಿಗೆ

ಬಲ್ಲಾಳ ದೇವನು ಹೋಗಿ ಆ ಮುನಿವರನನ್ನು ಕಂಡು ದಂಡ ಪ್ರಣಾಮಾದಿಗಳನ್ನಾಚರಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲು ಆ ಯೋಗಿವರನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ರಾಯನ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ನಗರ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಮಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವಿಧ್ಯುಕ್ತ ರೀತಿಯಿಂದ ಪೂರೈಸಿದನು. ಈ ಮಹಾತ್ಮನೇ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಯೋಗಿವರನೆಂದು ಉತ್ಸವವನ್ನು ನೋಡ ಬಂದ ವರಿಗಲ್ಲ ತಿಳಿಯ ಬಂದಿತು. ಎಲ್ಲರು ಪರಮಾನಂದ ಭರಿತರಾದರು. ಶ್ರೀ ಭುವನೇಶ್ವರರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಚಕ್ರವು ಸ್ಥಾಪನವಾಯಿತು. ಪಟ್ಟಣದ ಯಲ್ಲಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಅಸ್ತಿ ಭಾರವು ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಯೋಗ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಮೂರು ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಳಿಗೆ ಸುವರ್ಣ ವೃಕ್ಷಿಯು ಸಹಾ ಪುರ ನಿರ್ಮಾಣ ಅವರಣದಲ್ಲಿ ಸುರಿಯಿತೆಂದು ಸಹಾ ಐತಿಹ್ಯವಿರುವುದು.

ಈ ಸಮಾರಂಭವೆಲ್ಲವೂ ಇದರಡಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕಿರುವ ಅಭಿಜನ್ಮಹಾರ್ತದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ ಶ್ರೀ ಹಂಪಿವಿರೂಪಾಕ್ಷೇಶ್ವರನ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಪುರಾತನ ಬೆಂಪುರನಲ್ಲಿ ಕಂಡಬಂದ ಶ್ಲೋಕವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಇರುವುದು

“ ನಾಗೇಶ್ವರೈ ನಿಯಮಿತ ಶಕೆ ಶಾಲಿನಾಹನ್ಯ
ಯಾತೆ
ಧಾತುರ್ವ ದ್ವೀಪುಗುಣ ಸಹಿತ ಮಾಸೈ ವೈಶಾಖ
ಸಾಮ್ನಿ
ಶುಕ್ಲೇ ಪಕ್ಷೇ ಸುರಗುರು ಯಾತೆ ಸೌಮ್ಯವಾರೆ
ಸುಲಗ್ನಿ
ಸಪ್ತಮ್ಯಾಂಹವಿಜಯನಗರಂ ನಿರ್ಮಾ ಮೇ
ದೇಶಿಕೇಂದ್ರಃ ||

ರಾಜ್ಯ ತೃಪ್ತಿ

ಬರೆದವರು—ಶ್ರೀ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಸಾಹೇಬ (ನಾಡನಂ) ಬೆಳಗಾವಿ

ಅದರೂಳಗಿನದೊಂದು ಪ್ರವೇಶವನ್ನಷ್ಟೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

೨ ನೆಯ ಪ್ರವೇಶ

(ಪಟ್ಟಾಭೀಷೇವಾಗಿ, ವೆಂಕಟಪತಿಯು ತೀರಿಕೊಂಡಕೆಲವ ದಿನಗಳ ಮೇಲೆ ರಂಗರಾಯನು ತನ್ನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ) ರಂಗ—

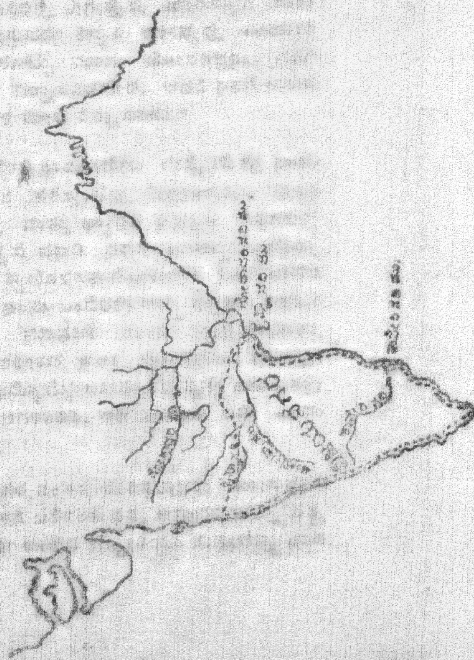
ಅರಿಗಣದ ಭೇರುಂಡ, ಭುಜಬಲದೋರ್ಧದ
ಕಾಳಿಗತಿ ನಿಜಗಂಡ, ಅಶುಲಬಲಯುತ ಜಂಡ
ತಂದೆ ವೆಂಕಟದೊರೆಯು ಸಗ್ಗವನು ಸೇರಿ
ಮೂರು ದಿನ ಮಿಕ್ಕಿಲ್ಲ, ನಾಡಿನೊಳಗದು ಬೇಗ
ಬಲಿಯುತವೆ ಭರದಿಂದ, ತೋರಲಾರದೆಯೊಳಗೆ
ಹೊತ್ತುತಿದೆ ಹುರುಹುರನೆ. ಸಿಂಹಾಸನವಕ್ಕೂಡೆ
ಇಂದು ನಾಳೆನ್ನದೆ ಮುಟ್ಟುವುದು ನಿಜವೆಂದು
ಮನವು ನುಡಿಯತಲಿಹುದು. ದೃಢವಾಗಿ ನಂಬುವುದು.
ಅಂತಃಕಲಹಕ್ಕಂಜಿ ಜೀವವದು ಬೇಡೆಂದು
ಸಾರುತಿದ್ದಿಹು ಮೊದಲು. ಈ ರಾಜ ಮುದ್ರೆಯು
ಕಲಹಕ್ಕೆ ಕಾಳಾಗಿ ಬಂದಿಹುದು. ನುಂಗಲ್ಕೆ .....
ಯಾರನ್ನು ? ಯಾರನ್ನು ನುಂಗಲ್ಕೆ ! ಬೊಗುಳೊಮ್ಮೆ
ದೈವವೇ ! ನಾಚಿಕೆಯ ನೂಕುತ್ತ ಬೊಗುಳೊಮ್ಮೆ !
ದೈವಕ್ಕೆ ನುಡಿಯುಂಟೆ ? .... ದೈವಕ್ಕೆ ಏನುಂಟು ?

ದೈವಕೆ ಕಣ್ಣೆಲ್ಲ. ದೈವಕ್ಕೆ ಕಿವಿಯಿಲ್ಲ
ದೈವಕ್ಕೆ ದನಿಯಿಲ್ಲ, ದೈವಕ್ಕೆ ದಯವಿಲ್ಲ
ತಂದೆ ವೆಂಕಟಪತಿಯು ಬಾಯವನ್ನೆತ್ತಿರುವ
ರಂಗನನು ಸಿಂಹಾಸನವೇರಿಸುವದೊಳಿತು ! ?
ಇತ್ತಲ್ಲ ! ! ಇದಿರು ನಿಂತಿಬಿದ್ದ ಒರಿಯಿಂದ
ಜೊರಗಡೆಕುತಿದ್ದು ವೇ ! ! ! ತಾತವೆಂಕಟೇಶ !
ಶಾಂತಿಯಲಿ ಸೇರಿರುವ ಕನ್ನಡದ ದೊರೆಯೇ !
ನೀನು ನೀಡಿದವರವ - ಕರ್ನಾಟಕ ದೇಶವನು-
ತೋಷದಲಿ ತೆತ್ತಿರುವೆ. ಎಚ್ಚಮನೆ, ಮಂತ್ರಿವರ,
ನಿನ್ನ ಭರವಸೆಯುಸಿರ ಬಲಗೊಂಡು ರಾಜ್ಯವನು
ಧರಿಸಿರುವ ತಿರದೊಳಗೆ. ಕನ್ನಡದ ಕಲಿಗಳೇ,
ನಿಮ್ಮ ಕೈದುಗಳನ್ನೆ ಪೀಡಿಸಲಿ ನಿರಿಸಿಹವು.
ದೇವ ವಿದುಷಾಕ್ಷನೇ ತಾನಾಗಿ ಕರೆದಿಹನು.
ಇವರೆಲ್ಲರನು ನಂಬಿ ನಿಂತಿಹನು ನಾಡಿನಲಿ.
ಅಮರಲೋಕದ ಪತಿಯು ತನ್ನ ಜೀವದ ವಸ್ತು
ರಕ್ಷಿಸಲು ತಿಕ್ಕಿಸಹ. ಜೀವವನು ತೊರೆದರೂ
ಕಾಯುವುದು ಧರ್ಮವಿದೆ. ಭೈರವನೆ ಇದಿರಾಗಿ
ಬಂದರೂ ಕಾಯುವೆನು, ದೇಹದಲಿ ಹನಿರಕ್ತ

ಕೃಷ್ಣರೇವರಾಯನ ಕಾಲದ ವಿಜಯನಗರದ ಪಾಮುಪ್ಪ.

(೧೫೦೯-೧೫೫೦)

ಪ್ರೊ. ಕೆ. ಎಸ್. ಬೇರಪ್ಪಾಚಾರಿ
ಬಿ. ಎಸ್. ಸಿ. ಬಿ. ಗೋಕಾಡು

ವುಳಿದರೂ ತೋರುವೆನು ರಣರಂಗನಾರಂಗ.
ಮಡಿದಂದಿ ವಂಕ್ರಿಯು; ಗೆಲಿದಂದಿ ಗದ್ದುಗೆಯು.
ಎರಡರಲಿ ಹುರುಳುಪ್ಪೆ.....ಜಗರಾಯ, ತಿಮ್ಮರಿಗೆ
ಕಾಳಗದ ಕಣದೊಳಗೆ ನೆತ್ತರದ ಹೊಳೆಹಾಕಿ,
ಮಾಂಸದಾ ದಂಡೆಯಲಿ ಎಲುವುಗಳ ಗಿಡಸಾಟಿ,
ಕರುಳವಳ್ಳಿಯು ತೊಡಿಸಿ, ಕಣ್ಣು ವೂಗಳ ಬಿರಿಸಿ,
ತಲೆಗಾಯನಿಳಿಬಿಟ್ಟು, ಗರಳುಗಾಳಿಯು ಬೀಸಿ,
ಮಜ್ಜೆಯಾ ರಸವನ್ನು ಕಾಯಿಂದ ಹನಿಹನಿಸಿ

ಭೂತಬೇತಾಳಗಳ ಕಾವರಿಗೆ ಇರಿಸುತ್ತ,
'ರಾಜ್ಯಕೃಷ್ಣಾ' ಎಂಬ ಬೈಲಿಗದು ಬರಮಾಡಿ
ಎಳೆಳು ಜನ್ಮದಿಲಿ ಮರೆಯಲಾರದ ಹಾಗೆ
ಮಾಡುವುದು ಮನದಾಶೆ; ಅಲ್ಲದಿರೆ ಈ ತೊಡವು
ಈ ಮುದ್ರೆ, ಈ ರಾಜ್ಯ, ಈ ಮಾನ, ಈ ಭೋಗ,
ಈ ಪವಿತ್ರವೀ ಪೀಠವೇತಕ್ಕೆ !

(ತೆರಬೀಳುವುದು.)

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದ ವಿಜಯನಗರದೊಳಗಿನ ಸುಧಾರಣೆಗಳು.

[ಲೇಖಕ:—ಶ್ರೀ ಕೆ ಎನ್. ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಬಿ. ಎಸ್. ಸಿ.ಎ., ಬಿ. ಟಿ. ಗೋಕಾಕ]

ಇತಿಹಾಸದ ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಮಾತು ಸುಳ್ಳಲ್ಲ. ಬಾಬರ-ಹುಮಾಯನ ಮುಂತಾದ ಮೊಗಲ ಅರಸರು ಹಗಲಿರಲೂ ಕಷ್ಟಬಿಟ್ಟು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸುಖ ಸಮಾಧಾನಗಳಿಂದ ಆಳಿ, ಅದರ ಆವರಣಗಳನ್ನು ಇದುವರೆಗೆ ಉಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಮರ್ಯಾದೆಯು ಆಕಬರಹಾ ಬಾದಶಹರನ್ನು ಕೂಡುತ್ತ. ರೋಮನ್ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ವೀರರಿಗೆ, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸುಖಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಆಳಲಿಕ್ಕೆ ವೇಳೆ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ತರುವಾಯ ಬಂದ ಅರಸರೇ ಮಾಡಿದರು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮಹಾಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಗುಣಗಳು, ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುವ ಇತರ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವದಿಲ್ಲ ಮುಂದೆ ಬರುವ ಅರಸರು ಬಹು ತರಪಾಗಿ ಸುಖಲೋಲುಪರಾಗಿ, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡುವರು. ಇದೇ ಮಾತಾದರೂ ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ಶತಮಾನದೊಳಗೆ ಉದಯಿಸಿದ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುವದು. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಅತಿ ಕಷ್ಟದಿಂದಲೂ, ಬಹು ಜಾಗೃತಿಯಿಂದಲೂ ನಡೆದ ಹುಕ್ಕುಬುಕ್ಕರ ಆಯುಷ್ಯದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ಷಣವು, ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರಂಥ ಅದ್ವಿ

ತೀಯ ಪುರುಷರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ತಳಹದಿಯನ್ನು ಹಾಕುವದರಲ್ಲಿ ಕಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅಂಥ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ರಾಜ್ಯಸುಖದ ನೆನಪು ಹೇಗಾದೀತು? ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸೌಂದರ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವು ಹೇಗೆ ಹೋದೀತು? ಹುರುಕಡಲೆಯನ್ನು ತಿಂದು ಹೊತ್ತು ಪಾಕಿ ಮರಾಠರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಶಿವರಾಯನಿಗೆ, ವೇರವೆಯವರಂತೆ ಸಕ್ಕರೆ ತುಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಂದ ಬರಬೇಕು? ಈ ಸುಖೋಪಭೋಗಗಳನ್ನು ಸುಭವಿಸುವ ಮಾತು ಮೂಂದ ಒಂದ ಅರಸರ ಸಲುವಾಗಿ ಇತ್ತು ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿ, ೧೫೦ ವರುಷಗಳವರೆಗಿನ ಕಾಲವು ಸುತ್ತಲಿಂದಲೂ ಬರುತ್ತಿರುವ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದಟ್ಟಿ, ಅವರನ್ನು ಮೂಲಿಗುಂವಾಗಿ ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆದು ಹೋಯಿತು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಅರಸರು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೈರ್ಯವನ್ನೂ ತಂದುಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಕೋಟಿಕೊತ್ತಳಗಳನ್ನೂ ದಂಡುಗಳವಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಸಂಪಡಿಸುವದರಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಕಳೆದರು. ಅದರ ಆ ಮೇಲೆ ಬಂದ ಅರಸರಿಗೆ, ಶಾಂತತೆಯ ಲಾಭ ದೊರೆತು, ಪಟ್ಟಣಗಳ ಸುಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ, ಲೋಕೋಪಯೋಗದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅನುವು ದೊರೆಯಿತು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಪಟ್ಟವೇರಿದ ಮೊದಲನೇ ಅರಸನೆಂದರೆ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು. ಈತನು ವಿಜಯನಗರದ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಶಕೆ ೧೪೩೦ ನೇ ವರ್ಷದ ಮಾಘ ಶುದ್ಧ ಚತುರ್ದಶಿಯ ದಿವಸ ಏರಿದನೆಂದು, ಹಂಪಿಯಲ್ಲಿಯು ಕುಪಾಪತಿಯ ಗುಡಿಯೊಳಗಿನ ಶಿಲಾಲೇಖದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ೧೫೦೯ ನೇ ಇಸ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದನು. ಮತ್ತು ೧೫೩೦ ರ ವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ೨೨ ವರುಷ ರಾಜ್ಯವಾಳಿ, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಆಜರಾಮರವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟನು. ಪಟ್ಟವೇರಿದ ೪-೫ ವರುಷಗಳವರೆಗೆ, ತನ್ನನ್ನು ಮೀರಲಕ್ಕೆ ಹವಣಿಸಿದ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಬಗ್ಗುಬಡೆದು, ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ಮಾಂಡಲೀಕರನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಿದನು ಆತನು ಕಾದಿದ ಎಲ್ಲ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ರಾಯಚೂರಿನ ಕಾಳಗವು ಬಹು ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಳಗದಿಂದಲೇ ವಿಜಯನಗರದ ಅಧಿಕಾರವು, ಅಂಜಿಕೆಯು, ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬುತ್ತಲ್ಲದೆ, ಪರದೇಶದಿಂದ ಬಂದ ಪೋರ್ತುಗೀಜರು ಸಹ ವಿಜಯನಗರದ ಹೆಸರು ಕೇಳಿ ನಡಗುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಯಚೂರು, ಕೃಷ್ಣಾ ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಇದ್ದು, ಆಕಾಲಕ್ಕೆ ಅದು ವಿಜಾರೂರದ ಆದಿಲ್ಶಹನ ವಶದಲ್ಲಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರದ ಈ ಮೊದಲಿನ ಅರಸರು, ರಾಯಚೂರನ್ನು ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಎಷ್ಟೋಸಾರಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದರೂ ಅದಿಲ್ಶಹನ ಮುಂದೆ ಅವರ ಆಟವೇನೂ ಸಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಮಾನವು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನದಾಗಿತ್ತು. ಈ ಯುದ್ಧದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಜೇರಿ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಂದ ಬಂದ, ವೇಯಜ್, ಬ್ಯಾರೋಸ್, ಫೆಸ್ಪಾ, ನ್ಯೂನಿಜ ಮುಂತಾದ ವ್ರನಾಸಿಕರು ಆತ್ಮತಮವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವರು. ನ್ಯೂನಿಜನು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಸೈನ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅನ್ನುವದೇನೆಂದರೆ:—

“ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ರಾಯಚೂರು ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ಹೊರಟಾಗ, ಅಗಣಿತ ಸೈನ್ಯವು ಆ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಕರ್ನಾಟಕಪುತ್ರನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿತು. ೭೦೩೦೦೦ ಕಾಲಾಳುಗಳೂ, ೨೨೦೦ ಕುದುರೆಯ ಸವಾರರೂ, ೫೫೦ ಅನೆಗಳೂ ಆತನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿಗಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲದೆ ಬೇರಾರ ಇತರೇ ಜನರಿಂದ

ಕೂಡಿದ ಸೇನಾಸಮುದ್ರವು ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಒಂದೇ ಮಾತಿಗೆ ಕೂಡಿಬಿದ್ದವು! ಈ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಇಸ್ವಿಸನ್ ಗುಲೂರ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಗೆದ್ದು, ರಾಯಚೂರನ್ನು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ, ದ್ವಿಗುಜಯ ಹೊಂದಿ, ಅಟ್ಟಹಾಸದಿಂದ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಬಂದನು.

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ತನ್ನ ಅತ್ಯುಚ್ಛ ಬಿರಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿದ್ದೇನೊ ನಿಜ. ಅದರ ಸಂಗಡಲೇ, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹ್ರಾಸದ ಬೀಜಾರೋಪಣೆಯಾಯಿತೆಂದನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ಇಲ್ಲ ಈಗ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕನ್ಯಾ ಕುಮಾರಿಯ ವರೆಗೂ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ವರೆಗೂ ತನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮದ ತೇಜವನ್ನು ಬಿರಿತ್ತು ಅದಿಲ್ಶಹನಂಥ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ರಾಜರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವರು ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಬಹು ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು ಈ ಲೇಖದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಮುಂದಿನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೇಳದಲಿ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ರಾಜಧಾನಿಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದನೆಂಬದನ್ನೂ, ಲೋಕೋಪಯೋಗದ ಕೆಲಸಗಳಮೇಲೆಯೂ, ದೇವಾಲಯಗಳ ಮೇಲೂ ಹೇಗೆ ಮುಕ್ತಹೃದಿಂದ ವೆಚ್ಚಮಾಡಿದನೆಂಬದನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ದರಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕಟ್ಟಡಗಳು.

ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ, ಹಂಪಿಯ ದೇವಾಲಯದ ಗೋಪುರವನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿಸಿದನು. ಈ ಗೋಪುರವು, ಹಂಪಿಯ ದೇಗುಲದ ಮಹಾದ್ವಾರದ ಮೇಲೆ ಹನ್ನೊಂದು ಅಂತಸ್ತಿನಿಂದ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದು, ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಲೆಯನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಬೀರುತ್ತಲಿದೆ. ಈ ಗೋಪುರವನ್ನು ಮೊದಲಿನ ಅರಸರು ಮಾಡುವಾಚಾರ್ಯರ ಸ್ಮಾರಣ ಕ್ರೋಸ್ತರ ಕಟ್ಟಿದರು ಈ ಗೋಪುರವನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲದೇ, ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು, ಇನ್ನೊಂದು ಗೋಪುರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲ ಕೈವರಮಾಡಿಕೊಂಡು, ೧೫೩೦ ನೇ ವರುಷ ತಿರುಗಿ ಬಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಗುಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಅದೇ ವರುಷ ಹಜಾರ ರಾಮನ ಗುಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಕೆಲವಾರೂ ಅರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ರೆ ಸಾಹೇಬರು ಆ ಗುಡಿಯೊಳಗಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ಅಂದದ್ದೇನೆಂದರೆ-- “ ಹಜಾರರಾವನ ಗುಡಿಯು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಿಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾದರೂ ಅದು ಆತನ ತರುವಾಯ ಬಂದ ಅರಸರಿಂದ ಮುಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟರಬೇಕು.” ಆದರಂತೆ ಇಡೀ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ಕಲಾ ಕೌಶಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೇಲಾದದ್ದೂ, ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗಿನ ಶಿಲ್ಪಿಗರ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪುರಾಣವಾದದ್ದೂ ಆದ ವಿಜಯ ವಿಠ್ಠಲನ ಗುಡಿಯಾದರೂ ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಈ ದೇವಾಲಯವು ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದ್ದು, ಆ ಗುಡಿಯೊಳಗಿನ ಕಲ್ಲಿನೊಂಗೆ ಕೆತ್ತಿದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕಂಡರೆ ಎಂಥವನಾದರೂ ಬಿಸ್ಸಾಗಿ ಬಾಯಿ ತೆರೆಯಿ ನಿಲ್ಲದೇ ಇರಲಾರನು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೇ ಸಾಹೇಬರು ಈ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆಂದರೆ, “ವಿಜಯ ವಿಠ್ಠಲನ ದೇವಾಲಯದೊಳಗೆ, ಆ ಕಾಲದ ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟರಾದ ಶಿಲ್ಪಿಗರು ಕೆಲಸಮಾಡಿದ್ದು, ಆ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗಿನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ಜಾಜ್ಜಲ್ಯವಾದ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.” ಈ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಕೆಲಸವು ಕೃಷ್ಣ ದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದರೂ, ಮುಂದೆ ಆಳಿದ ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಸದಾಸಿವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು ಇದರ ಕಟ್ಟುವ ಕೆಲಸವು ೧೫೬೫ ನೇ ವರ್ಷದ ವರೆಗೆ, ಅಂದರೆ ವಿಜಯನಗರವು ಹಾಳಾಗುವ ವರೆಗೂ ನಡೆದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಯಾಕೆಂದರೆ ಈ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ವರ್ಷಾಸನವನ್ನು ೧೫೬೧ ರಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿತೆಂಬ ಶಿಲಾಲೇಖವುಂಟು. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ತನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯ ರಾಣಿಯಾದ ನಾಗಲಾ ದೇವಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ವಿಜಯನಗರದಿಂದ ಸುಮಾರು ೧ ಮೈಲಿನ ಮೇಲೆ, ಒಂದು ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ೧೫೨೦ ನೇ ಇಸವಿಯ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ, ಅಂದರೆ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ನಾಗಲಾಡೇವಿಯು ವಿಜಯನಗರದ ಅಂತಃಕುರದೊಳಗಿನ ದಾಸಿಯು ಅವಳ ಲಾವಣ್ಯಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಅವಳನ್ನು ತನ್ನ ರಾಣಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಈ ಹೊಸ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ನಾಗಲಾ ಪುರವೆಂಬ ಹೆಸರಿಟ್ಟನು ಅದರ ಮುಂದೆ ಈ ಹೆಸರು ಹೇಗೋ ಓಂದ ಬಿದ್ದು, ಅದೇ ಈಗಿನ ಹೊಸಪೇಟೆಯಾಯಿತು. ನಾಗಲಾ

ಪುರವು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಪ್ರೀತಿಯ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು.

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದ ಕೆರೆ ಕಾಲುವೆಗಳು

ಕೃಷ್ಣ ದೇವರಾಯನು ಶೂರನೂ, ಸಾಹಸಿಯೂ, ರಾಜಕಾರಣ ಚತುರನೂ ಇದ್ದನಲ್ಲದೆ, ವೀರರಿಗೆ ಶೋಭಿಸುವ ಸದಯಾಂತಃಕರಣವೂ, ಪ್ರಜಾವಾತ್ಸಲ್ಯವೂ ಅವನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಿದ್ದವು. ಆತನು ತನ್ನ ಪ್ರಜರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಹೆಣಗುತ್ತಿದ್ದನು. ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಘಟ್ಟದ ಮೇಲ್ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಳೆಯಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ವಿಜಯನಗರದಂಥ ೧೫ ಮೈಲು ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ, ೧೨ ಮೈಲು ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಹಬ್ಬಿದ, ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಜನವಸತಿಯುಳ್ಳ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯು ಬಹಳವಿತ್ತು. ಅದ್ದರಿಂದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಅಲ್ಲಿಲ್ಲದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ತುಂಗಭದ್ರೆಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ, ದೂರದ ವರೆಗೆ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಅಗಿದು ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು. ಈ ಕಾಲುವೆಗಳು, ವಿಜಯನಗರದ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲ ಜಾಗೆಯಂತೆ ಹಬ್ಬಿ, ಪಟ್ಟಣದೊಳಗಿನ ಹೂದೋಟಗಳಿಗೂ, ಜನರಿಗೂ ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ಅಮೃತದಂಧ ನೀರನ್ನು ಪೂರೈಸಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದವು. ‘ ಗುಗಾಸಾನ, ತುಂಗಾಪಾನ ’ ಎಂಬ ನಾಣ್ಣುಡಿಯು ರೂಢವಾದದ್ದು ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ನೀರಿನ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಬೋಧಮಾಡಿ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಈತನು ಕಟ್ಟಿದ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ, ರಾಜಧಾನಿಯ ಹತ್ತರವೇ ಕಟ್ಟಿದ ಕರಯು ಬಹು ದೊಡ್ಡದೂ, ವಿಶ್ವತನಾದದ್ದೂ ಆಗಿತ್ತು ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಲಿಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಆ ಕಾಲದ ಪೋರ್ತುಗೀಸರ ಕಡೆಯಿಂದ ಒಬ್ಬ ಎಂಜಿನಿಯರನನ್ನು ಕರೆ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದನು. ಈತನ ಹಸು ಜೋಡಿ ಲಾವಂಟೇ ಎಂಬದಾಗಿತ್ತು ಈ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಯು ಬತ್ತಿ ಹೋಗಿದ್ದು ಹೊಸಪೇಟೆಯ ಗೃಹಕ್ಕೆ ಕೈಸುವ ಸೊಂಡೂರ ಗುಡ್ಡಗಳ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಕೊಳ್ಳವೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ತಜ್ಞರ ಮತವದೆ. ಈ ಕೊಳ್ಳಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡ ಕಟ್ಟಿದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾದ ವಡ್ಡನ್ನು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಸಪೇಟೆಯಿಂದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ರಾಜಮಾರ್ಗಗಳ ಸಲುವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರು. ದ್ರವ್ಯ-ಶ್ರಮಗಳನ್ನು ವೆಚ್ಚ

ಮಾಡಿಕಟ್ಟಿದ ಆ ಕೆರೆಯು ನಿರುಪಯೋಗಿಯಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡರೆ ಸರ್ವೇದಾಶ್ವರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅರಸನ ಪ್ರೀತಿಯ ನಿವಾಸ ಸ್ಥಾನವಾದ ನಾಗಲಾಪುರ[ಹೊಸ ಪೇಟೆ]ಕ್ಕೆ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಈ ಕೆರೆಯು ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದೇನೋ ನಿಜ ಆದರೆ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಭೂಮಿಗಳಿಗೆ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಇನ್ನೊಂದು ಉದ್ದೇಶವಾದರೂ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಉದ್ದಿಷ್ಟಗಳು ಕೈಗೊಂಡಂತೆ ಕಂಡುಬರುವದಿಲ್ಲ. ವೇಯಿ.ಜಿ ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸಿಯು ಈ ಕೆರೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದದ್ದೇನೆಂದರೆ— “ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ನಾಗಲಾಪುರದ (ಹೊಸಪೇಟೆಯ) ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಗುಡ್ಡಗಳ ಎರಡು ತುದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಚಂಡವಾದ ವಡ್ಡಿನಿಂದ ಜೋಡಿಸಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕೆರೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು. ಮತ್ತು ಈ ವಡ್ಡು ಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯ ಗುಡ್ಡವನ್ನು ನೆಲಸಮ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ನಾನು ಈ ಕೆರೆಯ ಮೇಲೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಅಗಣಿತ ಜನರನ್ನು ಕಂಡೆನು. ಈ ಕೆರೆಯ ವಡ್ಡು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಅರವತ್ತು ನೆರಬಲಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು.” ಇದೇ ಮಾತನ್ನು ನ್ಯಾಯಿಜ ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸಿಕನೂ ಬರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ಉಗ್ರ ನರಸಿಂಹನ ಮೂರ್ತಿಯು

ಗ್ರಾಂಟನೇ ವರುಷ ಇಡಿ ವಿಜಯನಗರ ಪಟ್ಟಣದೊಳಗೆ ಯಲ್ಲಕ್ಕು ಸೋಜಿಗವಾದದ್ದೂ, ಭವ್ಯವಾದದ್ದೂ ಆದ ನರಸಿಂಹ ದೇವರ ಮೂರ್ತಿಯು, ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಾಲ್ಕನೇ ಅವತಾರವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಮೂರ್ತಿಯು; ಅಖಂಡವಾದ ಒಂದೇ ಒಂದು ಬಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೂರದು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು. ಈ ಬಂಡೆಯು ಕೃಷ್ಣಸ್ಮಾಮಿಯ ಗಡಿಯ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿತ್ತು, ಆ ಬಂಡೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಉಳಿಯು ಹತ್ತಿ, ಸುಂದರವಾದ ಮೂರ್ತಿಯ ಆಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಅಜರಾಮರವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿತು. ಈ ನೈಋತ್ಯ ದೇವರ ಮೂರ್ತಿಯು ಅತಿ ಭೀಕರವಾಗಿರುವದರಿಂದ, ಅದು ಉಗ್ರ ನರಸಿಂಹನೆಂಬ ಅನ್ವರ್ಥಕ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿಯು ೧೫೫೨ರಲ್ಲಿಯೂ, ಆ ಮೇಲೆ ಅದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಾಳಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಛಿನ್ ವಿಚ್ಛಿನ್ವಾಗಿ ವಿದ್ರೂಪ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಸಾವಿರಾರು ಜನ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಪಟ್ಟುತಂದು ಈ

ಮೂರ್ತಿಯು, ಇನ್ನೂ ತನ್ನ ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಚನ್ನಾಗಿ ತೋರಿಸುವದು. ಇಂಥ ಅಗಾಧವಾದ ಕಠಿಣ ಶಿಲೆಯು ಆದು. ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಅದನ್ನು ಒಡೆದು ತುಂಡು ಮಾಡುವದು ಅಶಕ್ಯವಾದ ಮಾತಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅದನ್ನು ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಹೋಗಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ಈ ಮೂರ್ತಿಯು ವಿಜಯನಗರದೊಳಗಿನ ಯಾವತ್ತೂ ಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅತಿ ಸೋಜಿಗವಾದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಉಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಮೇಲೆ, ಅದರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸಲುವಾಗಿ, ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಉಂಬಳಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟನು. ಅದರಂತೆ ಆತನು ತನ್ನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ಕಾಲಕ್ಕೆ, ಹಂಪಿಯ ವಿರುಪಾಕ್ಷಲಿಂಗನಿಗೆ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕದ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಉಂಬಳಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟನು. ವಿರಚಿಪುರದೊಳಗಿನ ಗೋಪುರದ ಒಳಭಾಗದೊಳಗೆ, ಆ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ವಿರುಪಾಕ್ಷಲಿಂಗನಿಗೆ ಇನಾಮು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಬಗ್ಗೆ ಶಿಲಾಲೇಖವುಂಟು. ಈ ಶಿಲಾಲೇಖವು ಇಸ್ವಿ ಸನ್ ೧೫೧೩-೧೪ರಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅದರಂತೆ ವಿಜಯನಗರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಕಲಾಪುರವೆಂಬ ಗ್ರಾಮದೊಳಗೆ ೨೦-೯-೧೫೧೩ ನೇ ತಾರೀಖಿನ ದಿವಸ ಬರದ ಇನ್ನೊಂದು ಶಿಲಾಲೇಖವು ಇರುತ್ತದೆ ಅದರೊಳಗೆ ಸಂಕಲಾಪುರಗ್ರಾಮವನ್ನು ಅರಮನೆಯೊಳಗಿನ ಗಣಪತಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ಉಂಬಳಿ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಬಗ್ಗೆ ನಮೂದಿಸಿದೆ. ಇದರ ಹೊರತಾಗಿ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ತನ್ನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯಿಸಿದ ಎಷ್ಟೋ ಶಿಲಾಲೇಖಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಸದ್ಯದ ಪರಿಶೋಧನೆಯಂತೆ, ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಆಳಿಕೆಯೊಳಗಿನ ಕಡೆ ಶಿಲಾಲೇಖವು, ಉಗ್ರನರಸಿಂಹ ದೇವರ ಮೂರ್ತಿಯ ಎದುರಿನಲ್ಲಿದ್ದು, ಅದು ೧೫೨೯ ನೇ ಇ.ಯ ಎಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಿನ ೨೩ ನೇ ತಾರೀಖಿನ ದಿವಸ ಅಂದರೆ ಶುಕ್ರವಾರ ದಿವಸ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಇವುಗಳಿಂದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಶೂರನೂ, ಸಾಹಸಿಯೂ ಇದ್ದದ್ದಲ್ಲದೆ, ಕಲಾಪ್ರಿಯನೂ, ದೇವಧರ್ಮದಮೇಲೆ ನಿಷ್ಠೆಯುಳ್ಳವನೂ, ಪ್ರಜಾ ಹಿತರತನೂ ಇದ್ದನೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಗದುಗಿನ

ಶಿಲಾಲೇಖ.

[ಲೇಖಕರು — ಶ್ರೀ. ಶಿರಹಟ್ಟಿ ನಾರಾಯಣರಾಯರು, ಧಾರವಾಡ]

ಶಿಲಾಲೇಖ.

೧. ಶುಭಮಸ್ತು || ನಮಸ್ತುಂಗ ಶಿರಸ್ತುಂ ಬಿ ಚಂದ್ರ ಚಾಮರ ಚಾರವೆ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ
ನಗರಾರಂಭ ಮೂಲಸ್ತುಂಭಾಯ
೨. ಶಂಭವೆ | ಸ್ವಸ್ತಿ ಸಮಸ್ತ ಭವನಾಶ್ರಯ ಶ್ರಿ ಪ್ರಧ್ವಿಪಲ್ಲಭ ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ ರಾಜ ಪರಮೇಶ್ವರ ಶ್ರೀವಿ
೩. ರ ಕೃತಾಪ ಶ್ರೀ ಅಚ್ಯುತರಾಯ ವ. ಹಾರಾಯರು ವಿಜಯನಗರಯ ನೆಲೆವೀಡಿನೋಳು ಸು
೪. ಖ ಸಂಕಥಾ ವಿನೋದಿಂ ರಾಜ್ಯಂ ಗಿಯುಕ್ತ ಮಿರಲು ಶಕವರ್ಷ ೧೫೬೧ ನೆಯವಿಕಾರಿ ಸಂವ
೫. ತ್ಸರದ ಭಾದ್ರಪದ ಶುದ್ಧ ಶ್ರವಣಾ ಮಂಗಳವಾರ ಪುಣ್ಯಕಾಲದೊಳು ಭಾಸ್ಕರ ಕ್ಷೇ
೬. ತ್ರ ತಂಗಳದ್ವಾರಿರ ವಿರಶಿಶ್ವರನ ಸಂನಿಧಿಯಲಿ ಮಾಧವ ಪ್ರಿಯಧರವಾಗಿ ಆ
೭. ನಂದನಿಧಿಯ ಬದಾನವನು ಕೊಟ್ಟು ಸಮಸ್ತ ಭೂಸುರರನು ಸಂತೊಪಂ ಬಡಿಸಿದ ಪ್ರಶ
೮. ಸ್ತಿಯನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾಕವಿತ್ವದಲಿ ಶಾದೂಲ ವಿಕೃತವೆಂಬ ವೃತ್ತಂಗಳನು | ಕವಿ
೯. ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಕಂಕಿ ಪ್ರಸನ್ನ ನಾದ ಗದುದೆಯ ಶ್ರೀ ವರನಾರಾಯಣನ ಸಂನಿಧಿಯಲಿ ಶಿಲಾ
೧೦. ಶಾಶನಕೆ ಬರೆಸಿದ ಧರ್ಮಕೀರ್ತಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯ ವೃತ್ತಂಗಳ ಕ್ರಮವೆಂತೆಂದೊಡೆ || ವ್ಯ ||
೧೧. ಶಾಕೆ ಚಂದ್ರ ರಸಾಮರಂಗ್ರ ಗಣಿಕೆ ವರ್ಣಿ ವಿಶಯಾರ್ಯಾವೃದ್ಧಿಯ ಪಕ್ಷೆ ಭಾದ್ರಪದ
೧೨. ಸ್ಯ ಪೊಷಿತ ವಿಧಾ ದ್ವಾದಶ್ಯಭಿವಿ ತಿಧಾ || ವಾಲೆ ಭೂಮಿಸುತಸ್ಯ ವಿಷ್ಣುಧಿರತಾ ತಾರಚ್ಯುತಕ್ಷಾ
೧೩. ಪರ್ವತತ್ವಾಂವದನಿಧಿಂ ದ್ವಿಜಾನನದಯಂನಾಮೋನ ಯನ್ಮಾಧವಂ || ೧೧ || ಪುಂಜ್ಯಾಃ ಪಂಪಾಲಿಕೊ
೧೪. ಸ್ಯ ಸಂತೋ ಭೂತಾಳಿ ಸಂವೆ || ಸ್ವಿತಾಸದ್ವರ್ಗ್ಯ ಸವ ತೆ ಕೃತಸ್ಯ ಸತತಾಶ್ಚಾಂಕಾಭುಜಂಗಾ
೧೫. ವಭಿ ವಾಪ್ತಸ್ಯಾತನವೆ ಪ್ರಶಸ್ತಮಾಧಿಕೆ ಕ್ರಮ್ಯಾಕ ಶೌರ್ಯಚ್ಯುತ ಕ್ಷಾಪಾನಂದ ನಿಧರ್ನ
೧೬. ಪೂಜ್ಯನಿಧಯ ಕಿಂತಲಭಂತೆಕುಲಾಂ

ಈ ಶಿಲಾಲೇಖವು ಗದುಗಿನ ಶ್ರೀ ವೀರನಾರಾಯಣ ದೇವರ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿರುವ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ೧ ಫೂಟು ೫ ಇಂಚು ಉದ್ದ ಮತ್ತು ಸುಮಾರು ೨ ಫೂ. ೩ ಇಂ. ಅಗಲವಿರುತ್ತದೆ. ಗೋಡೆಯ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ನಾವು ನಿಂತರೆ ಅಕ್ಷರಗಳ ಸಾಲುಗಳು ನಮ್ಮ ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ ಹೋಗದೇ ಕಾಲುಕಡೆಯಿಂದ ನೆತ್ತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಅಗಲವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉದ್ದವೇ ಆದಿವೆ. ಕಾಣುತ್ತದೆ ಈ ಶಿಲಾಲೇಖವು ಅದರ ೩ ನೆಯ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಟರಾದ ಸಮಸ್ತ ಭವನಾಶ್ರಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರದಾಂಕಿತರಾದ ಶ್ರೀ

ಅಚ್ಯುತರಾಯ ಮಹಾರಾಯರದಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಶಕ ವರ್ಷ ೧೪೬೧ ಕ್ರಿ. ಶ ೧೫೬೧ ನೆಯ ವಿಕಾರಿ ಸಂವತ್ಸರದ ಭಾದ್ರಪದ ಶುದ್ಧ ದ್ವಾದಶಿ ತಿಥಿಯಲ್ಲಿ (ಸಾಲು ೪, ೫ ಮತ್ತು ೧೧) ಅನಂದನಿಧಿಯೆಂಬ ದಾನವನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು (ಸಾ. ೬-೭) ಶ್ರೀ ಅಚ್ಯುತರಾಯರು ಮಾಧವದೇವರನ್ನೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನೂ ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿದುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಈ ಲೇಖದಲ್ಲಿಯ 'ಭ' ಕಾರವು ೧೨ ನೆಯ ಶಕ ಮಾಸದ 'ಭ' ಕಾರದಂತೆ ಎರಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಯೇ ಇದೆ. ಆದರೆ ಇಂದಿನ 'ಭ' ಕಾರದಂತೆ ಕುಂಡಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೇಳಿಸಿ (ಸಾ. ೧) 'ಚ' ಕಾರವು ಇವತ್ತಿನ 'ಚ' ಕಾರದಂತಿದೆ. (ಸಾ ೧)

ಕಥಾ' (ಸಾ. ೪) 'ಶುಭ' (ಸಾ. ೫) ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಥ' ಮತ್ತು 'ಧ' ಕಾರಗಳು ಕುಂಡೀ ಸೀಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ ನಾರಾಯಣ' (ಸಾ. ೧) 'ಶಂಭವೆ' (ಸಾ. ೨) ವಿನೋದ' (ಸಾ. ೮) ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ 'ಅ' ಎ' 'ಒ' ಕಾರಗಳ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಅಭುನಿಕವಾಗಿವೆ. ಆದರೂ 'ಸಂತೋಷ' (ಸಾ. ೭) 'ಕ್ರಮವಂತೆಂದೊಡೆ' (ಸಾ. ೧೦) ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿಯೂ 'ಒ' ಕಾರ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಪುರಾತನವಾಗಿವೆ 'ದ್ವಾದಶ್ಯಭಿಜೆ' (ಸಾ. ೧೨) 'ತಾರಿಚ್ಯುತ' (ಸಾ. ೧೨), 'ಪರ್ವತಾಸ್ತು ನಂದನಧಿಂ' (ಸಾ. ೧೩) ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಂಧಿಯು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪಾಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ೧೩ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ 'ದ್ವಿಜಾನನದಯಂ ನಾಮೋದಯನ್' ಎಂದು ಬರೆದಿದೆ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು 'ದ್ವಿಜಾನನದಯನ್' 'ಅಮೋದಯನ್' ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದರೆ ದೋಷರಹಿತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಬಗೆಯಿಂದ ಅರ್ಧಕ್ಕರ ಅಂದರೆ ವ್ಯಂಜನದ ಮುಂದ ಸ್ವರಬರಲು ಕೆಲವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ವ್ಯಂಜನವನ್ನು ದ್ವಿತ್ವಮಾಡುವುದುಂಟು. ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲಾ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಸಾರಿಸಿದ ದ್ವಿತ್ವಗಳನ್ನು ಒರೆಯುವಾಗ ಅನುಸ್ವಾರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ ೧೩ನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ದ್ವಾದಶ್ಯಭಿಜೆ ತಿಥಾ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ 'ಅಭಿಜೆ' ಎಂಬುದು ತಿಥಾ' ಕೈ ವಿಶೇಷಣವಿದ್ದುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದ ಸಪ್ತಮಿ ಏಕವಚನವಿರಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ಪುಲಿಂಗದ ಸಪ್ತಮಿ ಏಕವಚನವದೆ ಶಿಲಾಲೇಖದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಲೇಖದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ಶಾರ್ದೂಲವಿಕ್ರೇದಿತವೃತ್ತ ಸ್ತಂಭದ ಸ್ತನಲ್ಲಿವೆ.

ಶಿ. ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ೧೪೬೧ ನೆಯ ಶಕ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಿ ಸಂವತ್ಸರವು ಇತ್ತು. ೧೪೬೧ ಎಂದು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಾಗ '೧೪' ಕೈ 'ಇಂದ್ರ' ಇಷ್ಟೇ ಎಂದಿದ್ದರೆ ಸಾಕಾಗಿತ್ತು. ಅಮರೇಂದ್ರ ಎಂದು ಯಾಕೆ ಬರೆದರೋ ತಿಳಿಯದು. ಬಹುಶಃ ಭಂದಸ್ಸು ಕೂಡಬೇಕೆಂದು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆನಂದ ನಿಧಿಯೆಂಬ ದಾನವು ಎಂತಹದು ? ಅದನ್ನು ಭಾದ್ರಪದ ಶುದ್ಧ ದ್ವಾದಶ ದಿವಸ ಕೊಡುವರೋ ಹೇಗೆಂಬ ಬಗೆ ಆಧಾರಗಳು ಇನ್ನೂ ನನಗಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. 'ಧರ್ಮಕೀರ್ತಿ' [ಸಾ. ೧೦] ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಎರಡು

ಅರ್ಥಗಳಾಗುತ್ತವೆ (i) ಧರ್ಮವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ಕೀರ್ತಿಯು (ii) ಯಾವನಾದರೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನ ಹೆಸರು. ಮನುಷ್ಯನ ಹೆಸರೆಂದು ಒಪ್ಪಿ ಕೊಂಡರೆ ಈ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಅವನೇ ಬರೆದನೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯ ಕರ್ತೃಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಸಾಂಪ್ರದಾಯವಿದ್ದರೂ ಕೂಡಾ ನನಗೆ 'ಧರ್ಮಕೀರ್ತಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವನು ವಿಜಯನಗರದ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀರಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಬರೆದವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರೆಂದು ಬಾರದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಮೊದಲನೆಯ ಅಂದರೆ 'ಧರ್ಮಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ಕೀರ್ತಿ' ಯೆಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತೇನೆ.

ಶಿ. ಶಾಸನದ ೫ ನೇಯ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ಭಾಸ್ಕರ ಕ್ಷೇತ್ರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಆ ಹೆಸರಿನ ಯಾವುದಾದರೊಬ್ಬರು ಪುಣ್ಯಸ್ಥಳವಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಭಾಸ್ಕರ ಕ್ಷೇತ್ರವೆಂಬ ಊರು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಗದುಗಿನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯಂತೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಗದುಗಿನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಏಕೆ ಇರಬೇಕೆಂದರೆ, ಬೇರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ದಾನದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಬರೆಯಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಗದುಗು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳವಾಗಿರಬೇಕು. ಶ್ರೀ ವೀರನಾರಾಯಣನ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಗದುಗು ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳವೇ ಸರಿ ಆದರೆ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾದ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಗದುಗಿನಷ್ಟೇ ಮಹತ್ವವಾದ ಸ್ಥಾನಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಹಂಪಿಯನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ, ದಾನದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಬರೆಯಿಸಬೇಕಾದರೆ ಗದುಗೇನು, ಹಂಪಿಯೇನು ? ಅದುದರಿಂದ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಗದುಗಿನಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆಯಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅದರ ಸಾಮೀಪ್ಯವೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಕಾರಣಕ್ಕೋಸುಗ 'ಭಾಸ್ಕರ ಕ್ಷೇತ್ರ'ವು ಊರ ಹೆಸರಾಗದಿದ್ದ ಮೇಲೆ, ಅದು ರಾಮಕ್ಷೇತ್ರ, ಪರಶುರಾಮ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಂತೆ ಪ್ರದೇಶವಾಚಕ ಪದವಾಗಲೇಬೇಕು ಮತ್ತು ಭಾಸ್ಕರಕ್ಷೇತ್ರವು ಪ್ರದೇಶವಾಚಿಯಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಶಿ. ಲೇಖಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇವತ್ತಿಗಾದರೂ ಕಾಂಭಕೋಣಂ ಕಡೆಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ತಮ್ಮ ಸಂಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಭಾಸ್ಕರ ಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದೇ ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಭಾಸ್ಕರಕ್ಷೇತ್ರವು

ಪ್ರದೇಶವಾಚಿಯೆಂದರೆ ೬ನೆಯ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ವಿಟ್ಟಲೇಶ್ವರ' ದೇವರು ಇದ್ದ ಸ್ಥಳವಾವುದು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹುಟ್ಟುವದು. ಭಾಸ್ಕರ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತಾಡುವಾಗ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ವಿರಲೇಶ್ವರನ ಸ್ಥಾನವು ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ತೀರದಲ್ಲಿರಬೇಕು, ಮತ್ತು ಗದುಗಿಗೆ ಸನಿಯಲ್ಲಿರಬೇಕು ಅಂತಹ ಸ್ಥಳವೆಂದರೆ ಗದುಗಿಗೆ ೧೨ ಹರದಾರಿ ಅಂತರದಲ್ಲಿರುವ ಬಿದರಹಳ್ಳಿಗೆ ಒಂದೆರಡು ಫರ್ಲಾಂಗು ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ತುಂಗಭದ್ರಾತೀರದ ವಿಠಲಾಪುರವೆಂಬ ಗ್ರಾಮವೇ ಸರಿ. ಅಲ್ಲಿ ವಿಠಲ ದೇವರಗಡಿಯು ಇವತ್ತಿಗೂ ಅದೆ. ಎರಡೇ ಫರ್ಲಾಂಗು ಅಂತರದಲ್ಲಿರುವ ಬಿದರಹಳ್ಳಿಯ ದೊಡ್ಡಕ್ಷೇತ್ರವಾದರೂ ಪ್ರಸ್ತಿಯನ್ನು ಗದುಗಿಗೆ ಬಂದೇಕೆ ಬರೆಯಬೇಕು? ಎಂದು ಕೇಳಬಹುದು ಆದರೆ ಬಿದರಹಳ್ಳಿಯ ಸ್ಥಳ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಈಗಿದ್ದ ಬಿದರಹಳ್ಳಿಯಷ್ಟೇ ಕ್ಷೇತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ವಿಠಲಾಪುರದ ವಿರಲೇಶ್ವರ; ರಂಗಾಪುರದ ರಂಗನಾಥ; ಬಿದರಹಳ್ಳಿಯ ಅಶ್ವತ್ಥನಾರಾಯಣ; ಸೋಮೇಶ್ವರ ಮುಂತಾದ ಏಳು ಎಂಟು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು ಕೂಡಿ ಬಿದರಹಳ್ಳಿ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗುವದೆಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಳೀಕರೊಬ್ಬರಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ ಆದುದರಿಂದ ಅದೇ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆಯದೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಶ್ರೀ ವೀರನಾರಾಯಣನ ಗೌವ ಕೋಸುಗ ಅವನ ಸನ್ನಿಧಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವರೆಂಬಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಾದ ಸೋದೆಯ ವಾದಿರಾಜಸ್ವಾಮಿಗಳು ತಮ್ಮ 'ತೀರ್ಥ ಪ್ರಬಂಧ' ನೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ತೀರ್ಥ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಪೂರ್ವಪ್ರಬಂಧದ ೧೦ನೇ ಶೋಕದಲ್ಲಿ 'ನಿವೃತ್ತಿ ಸಂಗಮ' ವನ್ನು ಎಂದರೆ ಕೃಷ್ಣ ತುಂಗಭದ್ರೆಯರ ಸಂಗಮವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ೧-೧೨ ರಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರೆಯನ್ನೇ ವರ್ಣಿಸಿ, ೧೩ ರಲ್ಲಿ

चाय्यामातुनिबद्धनिबद्ध चरणः पापौघ चौर्याद्बुधैः
बद्धस्त्व पथि पुडरीकमुनिना जारेति सन्निधितः ॥
तुङ्गातीरगतोसि विट्टल दिशन्प्राकृतिर्वाञ्छित
वेतुणा यदि न दास्यसिपद त्वत्संस्थितिःकथये ॥ ३
ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ತುಂಗಭದ್ರಾ ತೀರಸ್ಥಾನದ ವಿರಲನ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ವಿರಲನು ತುಂಗಭದ್ರಾ ತೀರಸ್ಥಾನದಾಗ್ಯೂ ಗದುಗಿಗೆ

ಸಮೀಪದಲ್ಲಿವೆ ಎನ್ನಲು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡಬೇಕು ನಮದು.

ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಗಿಂತ ಬಹುಮಹತ್ವದ ಮಾತೇನೆಂದರೆ ಕವಿ ಕೆ. ವ್ಯಾಸನ ಉಲ್ಲೇಖವು ಈ ಶಿಲಾಲೇಖದಲ್ಲಿ. ಬಹು ವಾದಗ್ರಸ್ತವಾದ ಈ ವ್ಯಾಸನ ಕಾಲನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಮಾಡಲು ಈ ಲೇಖದಿಂದ ಬಹು ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಲೇಖದ ಕಾಲವಾದ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೩೯ ಕು. ವ್ಯಾಸನ ಕಾಲದ ಮೇಲಿನ ಮೇರೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೩೯ ಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಕು. ವ್ಯಾಸನು ಇದ್ದು ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಕವಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಆತನ ಕವಿತ್ವವು ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತೆಂದು ಈ ಲೇಖದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಶಿಲಾಲೇಖವು ಕು. ವ್ಯಾಸನನ್ನು ಕವಿಯೆಂದಿಷ್ಟೇ ಕರೆಯದೆ ಗದುಗಿನ ವೀರನಾರಾಯಣನ ಪ್ರಸನ್ನತೆಯನ್ನು ಪಡೆದವನೆಂದು ಸಾರುತ್ತದೆ ಈ ಮಾತು ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಬಂದ ನಾರಾಯಣಪುನು [ಕು ವ್ಯಾಸನು] ಮೊದಲಿನಿಂದ ಓದಿ ಬರೆದ ಪಂಡಿತನಲ್ಲ; ಅವನ ಕವಿತ್ವವು ಅಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳಿಂದ ಬಂದುದಲ್ಲ, ಆದರೆ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುದು—ಎಂಬುದನ್ನು ಬಿಡಿಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಿದ್ದರೂ ಬಲವಾಗಿ ಬಿನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಭಾರತಾರಂಭದಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣಪುನು ಸ್ವತಃ ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು—

“ ಹಲಗೆ ಬಳಸುವ ಪಿಡಿಯೆದೊಂನ |

ಗಂಗಳೆ ಪದವಿಟ್ಟಿಳಿಸದೊಂದ ||

ಗಂಗಳೆ ಪರರೊಡ್ಡವದ ರೀತಿಯಕೊಳ್ಳ
ದೊಂದಗಂಗಳೆ ||

ಬಳಸಿ ಬರೆಯಲು ಕಂಠವಕ್ರದ |

ಉಲು ಹುಗೆಡದಗಂಗಳೆಯೆಂಬೀ ||

ಬಲುಹು ಸಲುವುದು ವೀರನಾರಾಯಣನ

ಕೆಂಕರಗೆ ” || ೧ ||

ಎಂಬುದು ಈ ಲೇಖದಲ್ಲಿಯೂ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಅತಿ ಪುಷ್ಟಿಗೊಂಡಿದೆ.

ಕೆಲವು ಪಂಡಿತರು “ ಇವನು ಬಹುಶ್ಚತನು ಎಂದರೆ ಹಲವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಓದಿ

ಕಂಠಕ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡವನು ... .. ಇವನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ
ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಆಯಾ ಸಂಸ್ಕೃತ
ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಂಥಗಳ ಭಾಷೆಯಾಗುವವು ಉದಾ-
ಸೀರಿಕಾ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ 'ಎರಡು ತೋಳಿನ ವಿಷ್ಣು ಶಿವ'
ಎಂಬ ವೇದವ್ಯಾಸರ ವರ್ಣನೆಯು 'ಅಚತು
ರ್ವದನೋ ಬ್ರಹ್ಮ....' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದ
ಭಾಷೆಯು. ಹೀಗೆಯೇ ಸಂಭವ ಪರ್ವದ ಒನೇ
ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಳ ನೇ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸ್ತುತಿಯವರ
ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ 'ರಸಿರುಹ ಸಂಭವನು ತರಃ
ಪೈಶ್ವಾನರನು.. ನಿಷ್ಕಾರಣ' || ಒಳ || 'ಅತ್ರ ರಾಕ್ಷಸ
ಯೋನಿ.. ಕೆಗಿರಿಯರಕ್ತಿ ನೀದೇವವರಿದು' || ೪ ||
ಎಂಬ ಪದ್ಯಗಳು 'ವಿಷ್ಣುಹೃತ್ ಸಿದ್ಧಃ...'
ಇತ್ಯಂ ದೇವ್ಯಾ ವಿಚಿಂತ್ಯದತ್ತಮಾಲಾಂನುರಾರೇಃ
ಪಾಯುಷ್ಣಾನ್' ಎಂಬ ಪ್ರಾಚೀನ ಶ್ಲೋಕದ
ಭಾಷೆಯು... ಇದಲ್ಲದೆ ಇವನು ಸ್ವತಂತ್ರ
ವಾಗಿ ನೀತಿಯನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗ ಉಪನಿಷತ್ತು ಗೀತೆ
ಪುರಾಣ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ
ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ನೀತಿ ವಚನಗಳನ್ನು ಭಾವಿನಿ
ಷಟ್ಟಿದಿಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದನು' ಎನ್ನುವರು.
ಕನ್ನಡ ಭಾರತಾಂತರ್ಗತವಾದ ಮೇಲ್ವಾಣಿಸಿದ
ಶ್ಲೋಕಗಳು ಪಾಂಡಿತ್ಯದ್ಯೋತಕಗಳೇನೋ ನಿಜ
ಮತ್ತು ಆ ಶ್ಲೋಕಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಂಪರಾಗತ ದಂತ
ಕಥೆಯು ಯಾರೂ ಬಿನ್ನಾ ರಕ್ತಿಲ್ಲದೆ ಒಂಟಿಯಾಗಿ
ನಿಂತಿದ್ದರೆ, ಗ್ರಂಥಗೌರವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಸಾಧ್ಯದ
ಕಥೆಯೆಂದು ಅದನ್ನು ಬೀಸಿಕಾಕಿ ಬಿಡಬಹುದಿತ್ತು.
ಅದರಿಂದ ಅದಂತ ಕಥೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯಲು ಪ್ರಮಾ
ಣಾರ್ಹವಾದ ಶಿಲಾಲೇಖ ಮತ್ತು ಅನುಭಾವಿ
ಶಾಸ್ತ್ರದ (Mysticism) ತತ್ವವೂ ಹುಂಯಾಗಿ
ನಿಂತಿವೆ ಈ. ವ್ಯಾಸ ಕಾಲದ ಅಂದರೇಣ ನೆಯ
ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯೆ ಇಲ್ಲವೇ ಅಂತ್ಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ | ಕವಿ
ಚರಿತೆಕಾರರು ತೋರಿಸಿದ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ತಪ್ಪಿದ್ದರೂ
ಅವರು ಕಟ್ಟಿದ ಕಾಲವು ಅಜಮಾತು ನಿಜವದ್ದೇಯೇ
ಅತಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಈ ವ್ಯಾಸನ ಜೀವಿತವನ್ನು
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡಲು ಶಕ್ತನಿದ್ದ ೧೫ ರಷ್ಟು
ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ವರ್ಷವು ಶ್ರೀ ವೀರನಾರಾಯಣನು
ಈ. ವ್ಯಾಸನಿಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾದನೆಂದು ಲೇಖಿ ಪ್ರಮಾಣ
ವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಕವಿಯ ಕಾಲವೂ, ಶಿಲೇಖದ
ಕಾಲವೂ ಒಂದರಿಂದೊಂದು ಬಹಳ ದೂರವಿದ್ದು
ಕವಿಯ ನಿಜಸ್ಥಿತಿಯು ಅಖ್ಯಾಯಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿ

ಹೋಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮೇಲೆ ಕಾಣುವ ಆಖ್ಯಾ
ಯಿಕೆಯನ್ನೇ ಶಿ. ಲೇಖವು ಕವಿಯ ನಿಜಸ್ಥಿತಿಯೆಂದು
ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುವಂಶಿಲ್ಲ.
ಶ್ರೀವೀರ ನಾರಾಯಣನು ಪ್ರಸನ್ನನಾದನೆಂದು ಲೇಖವು
ಹೇಳುವದನ್ನು ತೂ ಯಾರೂ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವಹಾಗಿಲ್ಲ.
ಇನ್ನು ಈ. ವ್ಯಾಸನು ವೀರ ನಾರಾಯಣನನ್ನು
ಪ್ರಸನ್ನೀಕರಿಸಿಕೊಂಡುದಾದರೂ ಏಕೆ? ಏನಾದರೂ ಅಧಿ
ವ್ಯಾಧಿಗಳು ಔಷಧೋಪಚಾರವನ್ನು ಮೀರಿ ನಿಂತು
ಅತನನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳ ಹಚ್ಚಿತೇ? ಅಥವಾ
ಮಕ್ಕಳುಮರೆಯ ಹಂಬಲವು ಹಾಗೆ ಪ್ರೇರಿಸಿತೇ?
ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಂತೆ ರಾಜ
ಸ್ಥಾಪನೆಯಂತಹ ಹಂಬಲ ಹೀಗೆ ಮಾಡ ಹಚ್ಚಿತೇ?
ಇತ್ತರ್ಯ ಭೋಗದಾಶೆಯಾದರೂ ದೇವರನ್ನು ಕಾಣ
ಹಚ್ಚಿತೇ? ದೇವನು ಅವ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ನಿರ್ದಲು
ಪ್ರಸನ್ನನಾದನು? ಮೇಲ್ವಾಣಿಸಿದ ಹಂಬಲಗಳಂತಹ
ಯಾವದಾದರೊಂದು ಹಂಬಲದಿಂದ ಈ ವ್ಯಾಸನು
ಕೊರಗುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಪರಂಪರೆಯಾಗಲೀ ಇಲ್ಲವೆ
ಇನ್ನಾವ ಅಧಾರವಾಗಲೀ ಹೇಳುವಂಶಿಲ್ಲ. ಆದುದ
ರಿಂದ ಅಖಂಡ ೪--೫ ನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನಡೆದು
ಬಂದು, ಕವಿಯಕಾಲದ ಅತಿ ಸಮೀಪದ ಶಿ. ಲೇಖ
ದಿಂದ ಪುಷ್ಟಿಗೊಂಡ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು, 'ಹಲಗೆ
ಬಳಸ' ಇತ್ಯಾದಿ ಈ ವ್ಯಾಸನ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಪದ್ಯವು,
ಈ ವ್ಯಾಸನು ಬರೆದದ್ದಲ್ಲ, ಬೇರೆಯವರು ಹಿಂದುಗಡೆ
ಬರಲು ಸೇರಿರುವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವವರೆಗೂ, ಮತ್ತು
ಗದಗಿನ ಈ ಶಿ. ಲೇಖವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವಂತಹ
ಪ್ರಮಾಣ ಸಿಗುವವರೆಗೂ ನಾವು ನಂಬಲೇ ಬೇಕಾಗು
ತ್ತದೆ. ಗದಗಿನ ಶಿ. ಲೇಖದ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೊಂದು
ಮಾತೇನಂದರೆ, ದೇವನ ಪ್ರಸನ್ನತೆಯು ಪ್ರಶಸ್ತಿಯು
ಅಂದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತಾಡುವಾಗ ಉಲ್ಲೇಖಿ
ಸೃಷ್ಟಿದೆ. ಮತ್ತು ಕ. ವ್ಯಾಸನಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ
ಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಪ್ರಸನ್ನನಾದನೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.
ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯ ಅಂದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ
ಮಾತಿನೊಡನೆ ಪ್ರಸನ್ನತೆಯ ಮಾತು ಸರಿಹೋಗದೆ
ಅದು ಅವ್ಯಾಸಂಗಿಕವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು
ಪಂಡಿತರು 'ನಿರ್ವರ್ಗ ರಮಣೀಯವಾದ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರವಾ
ಹವು ನಿರಕ್ಷರಕ್ಷತೆಯಬಾಬಿಯಿಂದ ಇಷ್ಟು ನಿರ್ವರ್ಗ
ವಾಗಿ ಹರಿಯುವದು ಹೇಗೆ? ವರದಿಂದ ಒಮ್ಮಿಂ
ದೊಮ್ಮೆ ಕಾವ್ಯದೇವತೆ ಬಾಬಿಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದಳು
ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾತುಗಳು, ಅನಾನುಷ್ಠಾನವಾಗಿಯೂ

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಹೊಂದದವಾಗಿಯೂ ಇರುವದರಿಂದ, ವಿಚಾರಪರವಾದ ಅಂನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಂತಹದನ್ನು ಹೇಗೆ ನಂಬುವದು? ” ಎಂದು ಹೇಳುವರು ಅವರಿಗುತ್ತರವಿಷ್ಟೆ. ಶಿ. ಲೇಖದ ಆಧಾರವನ್ನು ಅಂನೇ ಶತಮಾನವೂ ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲಾರದು; ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ವಿಚಾರಪರವಾದ ಅಂನೇಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ‘ಅಂಡರ ಹಿಲ್’ ‘ಅರವಿಂದಘೋಷ’ ಮೊದಲಾದ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಪೂರ್ವಾತ್ಮ ಮಹಾನುಭಾವರಿಂದ ಮನ್ನಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಅನುಭಾವ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಮೊದಲು ಮಾನುಷ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತೋರುವ ಮಾತುಗಳು ಕೂಡಾ ಪ್ರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವದೆಂಬದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ವ್ಯಾಸನಂತೂ ವಿರನಾರಾಯಣನ ಆಸಾಮಾನ್ಯ ಭಕ್ತನಾಗಿದ್ದನು. ಮತ್ತು ಆ ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕವೇ ಅವನು ಅನುಭಾವಿಶ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದೇವನನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು; ಅಂದರೆ ದೇವನಿಂದ ತನ್ನ ಅಂತರ್ಮಾನಸವನ್ನು ಅರಳಿಸಿಕೊಂಡನು. ‘ದೇವದೇವನು ತನ್ನ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಅಸಂಖ್ಯ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ತನ್ನೆಡೆಗೆ ಕಾಡಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವನು’ [ಅರವಿಂದರು]. ಒಮ್ಮೆ ಹೀಗೆ ಅಂತರ್ಮಾನಸವು ಅರಳಿತೆಂದರೆ ಅಂತಹ ಅಸಾಧ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳಾದರೂ ಕೈಗೂಡುತ್ತವೆಂಬದನ್ನು ಶ್ರೀ ಮಧುರ ಚೆನ್ನರು ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿ ಮತ್ತು ಕ. ವ್ಯಾಸರ

ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿ. ತಮ್ಮ ‘ಕಾಳರಾತ್ರಿ’ ಯೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಅದೇ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ತಮ್ಮ ಅನುಭವವನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ‘ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿವಿಕಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ತನಗೆ ಅತಿಶಯ ವಿಶ್ವಾಸ’ ಇದು ‘ಪೂರ್ವರಂಗ’ದ ಕೊನೆಯ ಮೆಟ್ಟಿಲಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿದವರ ಸಹಜ ಸಂಪತ್ತು! ಅಲ್ಲಿಗೆ ಅತ್ಯವು, ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾದ ದಿವ್ಯ ಸತ್ತ್ವದ ಅಗಾಧ ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ದೀಪಿತವಾಗುವದು. ಅಗ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಪರಿಮಿತ ಶಕ್ತಿಯು ಸಂಚರಿಸುವದು ರತ್ನಾಕರಸಿದ್ಧನ ಭರತೇಶವೈಭವದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ವ್ಯಾಸನ ಕನ್ನಡ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಾ ಕವಿಗಳ ಸ್ತೋತ್ರಿಯಿಂದ ಈ ಮಾತನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಬಹುದು. . . . ತನ್ನ (ರತ್ನಾಕರಸಿದ್ಧ) ಬುದ್ಧಿಯ ಅಮೋಘ ವೈಭವವನ್ನು ಕನ್ನಡು ತಾನೇ ಹೀಗೆ ಹೊಗಳಿ ಕೊಂಡಿರುವನು. ‘ಅವರೊಂದು ತಿಂಗಳೋದಿದ ಶಾಸ್ತ್ರ ನನಗೊಂದು ದಿವಸದೊಳವಗಡಿತು’ ಇದು ಅಹಂಕಾರವಲ್ಲ ತನ್ನದು ತಾನೇ ಇಷ್ಟು ವತ್ತರಿಸಿ ಹರಿಯುವ ಬುದ್ಧಿವೈಭವದ ಅಗಮ್ಯ ವಿಕಸನದ ಫಲವಿದು. ಹಾಗಾದರೆ ಈ ವ್ಯಾಸನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಹೂಡಿಕೆಯ ಸರಿಯಾದ ಕಾರಣವು ನಮಗಿಗ ಅದೇ ಎಂದು ಹೊಳೆಯದಿರದು.

ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ದೇವರಾಜನ ಸೊಬಗಿನ ಸೋನೆ.

ಶಿವಸ್ತುತಿ

ಸುರರೆಲ್ಲರ್ಗೆ ಸುರತ್ನ ಭೂಷಣಚಯಂ ಗೊಟ್ಟಂತು ಕುಂಭೀನಸಾ |
ಭರಣಂದೊಟ್ಟಿಯೊ ತಾವಕಾಂಕ್ಷಿಭಜಾಗೈಶ್ವರ್ಯಮಂ ಸಾರ್ಥನೀಂ |
ತಿರಿಯಲ್ ಕಲ್ತೆಯೊ ನೆಟ್ಟಿನೆಳ್ಳೆನೆಗಲಂ ದಿಶ್ವಾಲಕಗತ್ತಸಂ |
ಚರಿಸಲ್ ಸಾರ್ಥಿಯೊ ರುದ್ರಭೂಮಿಯೆಡೆಗಂ ಪಂಪಾವಧೂಟಿವಳ್ಳಭಾ ||

ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು

ಅದರ ವಿನಾಶದ ಇತಿಹಾಸ.

ಲೇಖಕರು — ಮೈಸೂರ ಆಸ್ಥಾನದ ಕಿನ್ನರಿ ವಿದ್ವಾನ್ ರಾಜ ಶ್ರೀ ಹುಲಗೂರ ಕೃಷ್ಣಚಾರ್ಯರು

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಕಾಲದಿಂದ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಭರತ ಮುನಿಯ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಈಗಿನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ನಡೆದು ಬಂದಿದೆ ಭರತ ಮತದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ರಬ್ಬಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದರೂ, ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಆ ಮತದ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತವು ಬಿಟ್ಟಿರುವುದೆಂಬುದು ಸದ್ಯಃಕಾಲದ ಅದರ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಸಂಗೀತವು ಆರ್ಯಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದಂತಹದೇ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಕೃತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದಂತಹದೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕದ ೧೫೦೦ ರ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಆಗಿ ಹೋದ ರಾಮಾಮಾತ್ಯನ ಮತಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ, ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಅಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಕ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತಪ್ಪುತಿಳುವಳಿಕೆಗಳಾಗಿವೆ ರಾಮಾಮಾತ್ಯನು “ಸ್ವರಮೇಳಕಲಾನಿಧಿ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಕ್ರಿ. ಶ ೧೭೦೦ ರಲ್ಲಿ ಶಾರ್ಙ್ಗದೇವನೆಂಬವನು “ಸಂಗೀತ ಶಬ್ದಾರ್ಥನಿಬಂಧನ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪನಾಧನೆಯವನು ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಭರತಮುನಿಯ ಕಾಲದಿಂದ ಕಲ್ಪನಾಧನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೧೦೦ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಕ್ರಿ. ಶ ೧೫೦೦ ರವರೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದ ಪರಂಪರೆಯು ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಮತ್ತು ಅಚ್ಚೇಯವೆಂದು ನಡೆದು ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಒಂದು ನೂರು ವರ್ಷಗಳನಂತರ ಅದರ ರಾಮಾಮಾತ್ಯನು ಆ ಪರಂಪರೆಗೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು ರಾಮಾಮಾತ್ಯನು. ಕಲ್ಪನಾಧನ ಮೊಮ್ಮಗನು (ಬಹುಶಃ ಮಗಳ ಮೊಮ್ಮಗ) ಇರಬೇಕೆಂದು ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿದೆ, ಇವನು ತೆಲಗುದೇಶದ ತೀರ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದವನಿದ್ದಾನೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ರಾಮರಾಜನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದು ‘ಸ್ವರ ಮೇಳ

ಕಲಾನಿಧಿ’ ಯನ್ನು ಬರೆದನು. ರಾಮರಾಜನು ಸ್ವತಃ ದಕ್ಷಿಣದೇಶದವನಾಗಿದ್ದು ವಿಜಯನಗರದ ಕಡೆಯ ಸರಾಕ್ರಮಿ ರಾಜನಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆ ಯಾಗಿದ್ದನು. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಮರಣದ ನಂತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಡಳಿತವು ವರವ್ಯಾಂತೀಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹೋಯಿತು ರಾಮರಾಜನ ಹಟಮಾರಿತನದ ಮೂಲಕ ಅವನ ಮುಂದೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಭಿಮಾನವುಳ್ಳ ಜನರ ಅತಿವು ನಡೆಯದಾಯಿತು, ಅವನು ಹಟಮಾರಿತನದಿಂದಲೇ ತನ್ನನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡಿಕೊಂಡನಲ್ಲದೆ ೧೫೬೫ ರಲ್ಲಿ ೮೦ ರ ಕ್ಷತಕಗಡಗಿಯ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮಣ್ಣು ಗೂಡಿಸಿದನು. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಮರಣದ ನಂತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಗಳಾದವು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ಆಶಾಂತತೆಯು ನೆಲಗೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪರಂಪರೆಗಳು ನಿರಾಶ್ರಿತವಾದವು. ಭರತನ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸಂಗೀತವು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ೧ ಸಾಮಗಾನ, ೨ ಗ್ರಾಮಗಾನ ಅಥವಾ ಲಾಕಿಕಗಾನ ಅಥವಾ ಕಾಪ್ಯಗಾನ, ಸಾಮಗಾನವು ಕೇವಲ ವೈದಿಕರಲ್ಲಿ ರೂಢವಾಗಿತ್ತು. ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಕಾರವಾದ ಗ್ರಾಮಗಾಯನವು ರಾಜರು, ಪಂಡಿತರು, ಗಾಯಕರೇ ಮೊದಲಾದ ಉಚ್ಚತರಗತಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಭರತನ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ.

सर्वे शास्त्रार्थे सपन्न । सर्वे शिष्ये प्रवर्तकम् ॥

नाट्याख्ये पचम वेद ! सेतिहास करोम्यहं ॥०॥

ಎಂದು ಈ ಭರತನೇ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಭರತನು ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ದೊರೆಯಬಹುದಾದ ಪೂರ್ವದ ಸೂತ್ರಗಳ ಮತ್ತು ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಭಾಗಗಳ

ಸಹಾಯದಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬರೆದನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಭರತನ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಯಾವುದೇ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲಣ ಸಂಪೂರ್ಣ ಗ್ರಂಥವು ಇದು ವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ಕಳೆದ ೨೦೦೦ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಭರತನು ತನ್ನ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ,

ಗೀತ ವಾಚಾಂಗ ಸಯೋಗಃ ಸಂಗೀತ ಇತಿಲಕ್ಷಿತಃ |

ಶಾರೀರ ವೈಗ ವಂಶಾನಾಮಕೈರ್ಭಾವಃ ಪ್ರಾಶಸ್ಯತೇ ||೦||

ಎಂದು 'ಸಂಗೀತ'ದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಸ್ತುತಿಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅವು ಹೀಗಿವೆ.

ಆವತೀ ದಾಕ್ಷಿಣೀಯಾಃ ತಥಾಚೈವಾರ್ಥ ಮಾಗಧೀ |

ಪಾಚಾಲ ಮಧ್ಯಮಾಚೇತಿ ತ್ರಿವಿಶಯಾಸ್ತ ಪ್ರವೃತ್ತಯಃ ||೦||

ಭಾರತೀ ಸಾವತೀ ಚೈವ ಕೈಶಿಕೀಯಾರಭತೀ ತಥಾ |

ಚತುರೋ ವೃತ್ತಯೋ ಹಯೇತಾ ಯಾಃ ನಾಟ್ಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾ ||೦||

ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹುತರ ಕೈಶಿಕೀ ವೃತ್ತಿಯು ಇರುವುದೆಂದು ಭರತನು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತತ್ರ ದಾಕ್ಷಿಣೀಯಾ ಭವೇತ್ ಬಹುಗೀತ ನೃತ್ಯವಾಚಾ ಕೈಶಿಕೀ ಪ್ರಾಪ್ಯಾ ಚತುರ ಮಧುರ ಲಲಿತಾಗಾಭಿನಯಾ ಯಾ | ಎಲ್ಲ ವಾಂಡಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಳಿಸಾಗ ಜೀವಂತವೆಂಬುದೂ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದ ಕೈಶಿಕೀ ವೃತ್ತಿಯು, ಹಾಡುವಿಕೆ, ಬಾರಿಸುವಿಕೆ, ಕವಿತೆ, ಕುಣಿತ ಮತ್ತು ಪಾಪಭಾವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಾಟ್ಯ ಕಲೆಯು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ತತ್ಕೃತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಭರತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಭರತನ ಕಾಲವು ಭಾಸಕಾಲದಾಸನ ಕಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಪೂರ್ವ ೧೦-೨ ಶತಮಾನಗಳದ್ದಾಗಿರಬಹುದು. ಆ ಗಿನಿಂದಲೂ ಕರ್ನಾಟಕವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ.

ಕರ್ನಾಟಕವು ಉತ್ತರ ಅರ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ದ್ರಾವಿಡ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಬಹು ಪೂರ್ವಕಾಲದಿಂದ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಎರಡೂ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಉತ್ತಮ ಭಾಗಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆ ಮೂಲಕ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಲೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡಿತಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದ ಎಡಲಿನ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿತು ಈ

ವಿಷಯದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಕಾಲವನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತ ಪಡಿಸಬೇಕಾದರೆ ಶ್ರೀರಾಮ-ಸುಗ್ರೀವರ ಸಭ್ಯದ ಕಾಲದ ವರೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುವುದು. ಅದುವೇ ಅರ್ಯದ್ರಾವಿಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಂಕಲನದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಕಾಲವೆಂದನ್ನು ಬಹುದು. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಜನಾಂಗಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೇಮಸಂಬಂಧವು ಮೊದಲನೆಯ ಸಲ ಬೆಳೆದು ಅದೇಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜಧಾನಿಯು ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅದೇ ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಯೇ ಈಗಿನ ಹಂಪಿಯೆಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಷಯ.

ಈ ಮಿಶ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿದ ಶ್ರೀಯಸ್ಸು ಗುಣೇ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲುವುದು. ಇದೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವು ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ನಡೆದುಬಂದ ಕಿಷ್ಕಿಂಧಾ ಸಭ್ಯತೆಯನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣವನ್ನು ಆಳಿತು. ಈ ಅಳಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕರ್ನಾಟಕವು ಅರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನಿಜವಾದ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿತು ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ರಾಜಕೀಯ, ಮತ್ತು ವಾದಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಾನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿದ ಆದರ್ಶಭೂತವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಇಡೀ ಭರತವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹರಡಿತು. ಇರಲಿ.

ಮೊದಲಿನ ರಾಜರಾದ ಕದಂಬರ ಅಳಿಕೆಯಲ್ಲಾದ ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಾಮಗ್ರಿಯು ನಮಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ.

ಆನಂತರದ ಆರಸರಾದ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಅಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಕಾರವು ಉತ್ತರವೆಂದು ನ್ನಾನದ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಸಹ ಕಾಣಿಸಿತು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪಂಡಿತರಿಂದ ಸ್ವತಃ ರಾಜರುಗಳಿಂದ ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಟೋ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ. ದೂರ ತವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಸೋಮೇಶ್ವರ ನಾನ್ಯಭೂಪಾಲ ಇವರಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವುಗಳು. ಮಹತ್ವವಾದವುಗಳೂ ಆಗಿವೆ.

ಆ ಬಳಿಕ ಯಾದವರಕಾಲ. ಸಾರಂಗದೇವ. ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿನಾಥ ಇವರಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ 'ರತ್ನಾಕರ' ಮತ್ತು 'ಕಲಾನಿಧಿ' ಗ್ರಂಥಗಳು ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವು. ಇವಲ್ಲದೆ ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ

ನರಹರಿತೀರ್ಥರು, ಉಗಾಭೋಗ, ಸುಕಾದಿ, ಪದ, ವರ್ಣ, ಗೀತೆ, ರಾಯಾ, ಪ್ರಬಂಧಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಕವನಗಳನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ಸಾರಿ ಸಮ್ಮುಖಾಂತಿಯ ಭಾಷೆ ಅಂದರೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಯ ಲೋಕಸ್ಥಿಯತೆಗೆ ಮತ್ತು ಕೀರ್ತಿಗೆ ಈ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಂಗತಿಗಳೇ ತಳಹದಿಗಳಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾಂತೀಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಮ್ಮತವಾದ ಕವನಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಅವು ಲೋಕಸ್ಥಿಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಅವುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡಿದ ಎಲ್ಲ ಶ್ರೇಯವು ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಇವೇ ಮುಂದೆ ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅದರ್ಶಭೂತವಾಗಿ ಸಂಠಾಪಿಸಿದವು ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ರಚಿಸಿದ ದ್ವಾದಶಸೋತ್ರದಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಪ್ರಬಂಧಗಳು ವಿಧ್ವಾಂಸಂಗೂ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ ವ್ಯವಸಾಯಗಾರರಿಗೂ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದವು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಮತ್ತು ಗೀತೆಗಳೇ ಬಹಳವಾಗಿದ್ದವು. ಈ ಪದ್ಧತಿಯೊಂದು ಉಪಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದವರು (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೫೦) ಬರೆದ ಒಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು ಕಾಲಿದಾಸನ ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯ ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ನಂದೀ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಭರತನ ಧ್ರುವಗಾಯನ ಪದ್ಧತಿಯ ಮೇರೆಗೆ ರಸ, ಅಭಿನಯ, ಹಾಡುವ ರೀತಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಹಾಡಬೇಕೆಂಬದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ ಇವರ ಮೇಲಿಂದ ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಭರತಖಂಡದೊಳಗೆ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತವೆಂದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದ್ದ ಧ್ರುವಪದ ಗಾಯನದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕಸ್ವರ ಪ್ರವೀಣರಿದ್ದರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಆ ಬಳಿಕ ಕರ್ನಾಟಕಸ್ವರ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದವರಿಂದ ಭರತಮತದ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಗ್ರಂಥವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸಂಗೀತ ರತ್ನಾಕರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನಿಯಮಗಳಿಗನುಸರಿಸಿ ೧೫ನೆಯ ಶತಮಾನದ ನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಕನ್ನಡ ಕವನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡು ಹೀಗೆ ಭರತ ಮತವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ ಬಹು

ಮಾನವು ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಸಿಕ್ಕಿತು ಇದೇ ಕರ್ನಾಟಕ ಪದ್ಧತಿಯ ಆ ಬಳಿಕ ಅಧುನಿಕ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೆ ಜನ್ಮನೆತ್ತಿತು. ಮೂಲ ಕರ್ನಾಟಕ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದಲೆ ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಸಂಗೀತವು ಹುಟ್ಟಿತೆಂಬುವ ಮಾತು ಸರ್ವಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದುಸ್ಥಾನೀ ಸಂಗೀತದ ಮೂಲವೆಲ್ಲದೊಂದು ದನ್ನಷ್ಟು ನೋಡುವ ಭರತ ಮತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಗ ಪದ್ಧತಿಯು (ಸ್ವರ ಪ್ರಧಾನ ಗಾಯನ) ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಾರ್ಙ್ಗದೇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿದಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕದವಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗುವಂತಹ ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಶಾರ್ಙ್ಗದೇವನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟನು. ಧ್ರುವಪದ ಗಾಯನವು ಲಯ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ಮತಂಗನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಮತ್ತು ಶಾರ್ಙ್ಗದೇವನಿಂದ ಪ್ರಗತಿಯೊಂದಿದ ಅನಿಬ್ಬರಾಗಾಲಾಪ ಪದ್ಧತಿಯ ಮೂಲಕ ಲಯ ಪ್ರಧಾನ ಗಾಯನ ಪದ್ಧತಿಯ ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿತು ಅನಿಬ್ಬರ ಧ್ರುವ ಪದ ಗಾಯನಕ್ಕಿಂತ ಅನಿಬ್ಬರಾಗಾಲಾಪ ಪದ್ಧತಿಯು ತುಲನಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಿಯವು. ಕಲಾತ್ಮಕವೂ ಮತ್ತು ಭಾವನಾಜನಕವೂ ಎಂದು ಕಂಡುಬಂದಿತು. ಹೀಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಪದ್ಧತಿಯು ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿತೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಂಗತಿಗಳೇ ೧೫ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ೧೫೧೦ ರ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಕಡೆಯ ಯಾದವ ಆರಸನಾದ ರಾಮಚಂದ್ರ ದೇವನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಗೋಪಾಲನಾಯಕನೆಂಬ ಗಾಯಕನಿದ್ದನು. ರಾಮಚಂದ್ರ ದೇವನು ಮಲಿಕ ಕಾಪುರನಿಂದ ಸೋಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ದಿಲ್ಲಿಯ ಆರಸನಾದ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ ಒಲಜಿಯ ಸಂಗಡ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವನೊಡನೆ ರಾಮಚಂದ್ರ ದೇವನು ಸ್ಥಳ ಬೆಳೆಸಿದನು, ಗೋಪಾಲನಾಯಕನು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಇದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ತಾನು ಬಲ್ಲ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನಿಂದ ಆಪ್ತನೆ ಪಡೆದನು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಗೋಪಾಲನಾಯಕನು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಂಡು ತನ್ನ (ಕರ್ನಾಟಕ) ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಚಾರವನ್ನು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಮಾಡಿದನು ಗೋಪಾಲನಾಯಕನು ತಮ್ಮ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಯ

ಅದ್ಭುತ ಪ್ರವರ್ತಕನೆಂದು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಹಿಂದು ಸ್ವಾಸ್ಥಿ ಸಂಗೀತಕಾರರು ಈಗಲೂ ಅಭಿಮಾನ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಅವನು ಅಸಾಧಾರಣ ಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಅವನು ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ ಅವು ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ ಕಲ್ಲಿನಾಧನ ತನ್ನ ಟೀಕೆಯ ಪ್ರಬಂಧಾಧ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲಾಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಪಾಲ ನಾಯಕನ ಪ್ರವಾಣಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ ಕಲ್ಲಿನಾಧನ ಕಾಲವು [೧೪೧೦-೧೪೪೦] ಆ ಮೇಲೆ ಕ್ರಿ. ಶ ೧೫೬೦ ರಲ್ಲಿ ಅಗಿಹೋದ ಸಂಕಟಮಯಂಬ ಗ್ರಂಥಕಾರನಾದರೂ ಗೋಪಾಲನಾಯಕನ ಹೆಸರನ್ನು ಎತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಆದರೆ ಅವನು ಗೋಪಾಲ ನಾಯಕನ ಮತಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನ ಹೊಂದಿದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಕನ್ನಡ ಪಂಡಿತನ ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದರೆ ಅಪಮದ ರಾಯ. ಬರಹಾನುಸಾರ ಮತ್ತು ರಜಪುತಾನಾದ ಮಾನಸಿಂಗ ಇವರಲ್ಲ ಅರ್ಜುನ ಹೊಂದಿದ ಪುಂಡರೀಕ ವಿಟ್ಟಲ ಎಂಬುವನು ಮಾನಸಿಂಗನು ಈ ಪಂಡಿತರನ್ನು ತನ್ನ ಮೇಲು ಭಿಕ್ಷಾರಿಯಾದ ದಿಲ್ಲಿಯ ಅಕಬರ ಬಾಳುವುದಿಗೆ ಮೆಚಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ರಾಮಾಮಾತೃನ ಹೊಸ ವದಂತಿಯ ಬಂದ ನಂತರ ಪುಂಡರೀಕ ವಿಟ್ಟಲನು ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದು ತನ್ನ ಅರ್ಜುನದಾತನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದನು ಪುಂಡರೀಕ ವಿಟ್ಟಲನು ಮೈಸೂರ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯ ವಿಶ್ವಗುರು ಸರ್ವತದ ಹತ್ತಿರವು ಸಾತ್ ಶೂರ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದವನಾಗಿದ್ದನು ಅವನ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರವಾಣಿ ಗ್ರಂಥಗಳಾಗಬೇಕೆಂದು ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಅವು ಭರತಮತಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಗಳಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತರವೆಂದು ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅವು ಲೋಕಪ್ರಿಯ ಎನಗಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗೋಪಾಲನಾಯಕನು ಕರ್ನಾಟಕದ 'ಬುಗು ಬೋಗ' ಅರ್ಥಾತ್ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಗಾಲಾಪ ವದಂತಿಯನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದನು ಇದೇ ವದಂತಿಯು ಆ ಬಳಿಕ "ಬಿಲ್ಲ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ರೂಢವಾಯಿತು.

ಭರತನ ಮತದ ವಿಷಯವಾಗಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಕೂಡುವೆವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ನೇಯದೂ ಮತ್ತೂ ಬಹಳ ಮಹತ್ವದ್ದೂ ಎಂದರೆ

ಸಂಗೀತ ರತ್ನಾಕರವು ಭರತನಕಾಲದಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾಲದ ವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಪೂ ೧೦೦ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಕ್ರಿ. ಶ ೧೨೦೦ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಅಗಿದ್ದ ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ವಾಚ್ಯಯದ ಸಿಂಹವಲೋಕನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಎಲ್ಲ ಮತಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಬರೆದ ಚಿರಸ್ವರಣೀಯ ಗ್ರಂಥವು ಇದ್ದಾಗಿದೆ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತನಾದ ರಾರ್ಜದೇವನು ಕ್ರಿ. ಶ ೧೨೦೦ ದಿಂದ ೧೨೨೦ರ ವರೆಗೆ ದೇವಗಿರಿಯಲ್ಲಿ (ಈಗಿನ ನಿರೂಪಮನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೆ ದಾಲತಾಬಾದ) ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿದ ಶೂರ ಯಾದವ ವಂಶದ ಸಿಂಧಣ ಎಂಬ ರಾಜನ ಅರ್ಜುನದಲ್ಲಿನ.

ಇನ್ನು ವಿಜಯನಗರ (ಹಂಪಿ) ದಲ್ಲಿ ಅಳಿದ ಮತ್ತೊಂದು ಅರಸು ಮನೆತನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ ಈ ಮನೆತನದವನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ದೇವರಾಜ ನೆಂಬವನು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕ್ರಿ. ಶ ೧೪೨೦ ರಿಂದ ೧೪೫೦ರ ವರೆಗೆ ಅಳಿದನು. ಇವನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನಾಧನು ಆಸ್ಥಾನ ಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದನು. ದೇವರಾಜನ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಕಲ್ಲಿನಾಧನು ರಾರ್ಜದೇವನ ಶ್ರುತ್ಯದ ಗ್ರಂಥವಾದ 'ಸಂಗೀತ ರತ್ನಾಕರ'ಕ್ಕೆ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆದನು ಅವನು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಆಸ್ತೆ ಕರ್ನಾಟಕಾಃ ಸುಮಿಲ ಯಶಾ ಪೂರತಾಃ

ಪ್ರಾಥಮ್ಯಾ

ಕಾಶೀ ಕೃಷ್ಣವೇಣಿ ತರಲ ತರಗಾಧ್ರದಕ್ಷಿತ್ತರಾಸ.

ಕರ್ಣಾಟಾ ವಾಠ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಚರಣಪರೀಡಸ ತೈರೂಪಾಕರ್ಪಿಶಾಲೀ

ಪ್ರಾಂಥ. ಶ್ರೀದೇವರಾಜೋ ವಿಜಯನೃಪಸುತೋ ಯಾದವಾನಾಂವಂಶಃ |

ಪುರೀಹ ವಿಖಾ ನಗರೀಚಕಾಸ್ತಿ ತುಗಾತರಗೇರಿಮಿತಃ ಪವಿತ್ರಾ |

ಸಗಿತಸಾಹಿತ್ಯಕಲಾಖಚಿತ್ತಃ ಪ್ರತಾಪವಾನ್ಮಿಮಿಹಿದೇವಣ್ಯಃ ||

ತಮಾಹ ಕಾಕ್ಷಿನಾರ್ಯ ಸರಾಜಾಬ್ರಹ್ಮಮಾನತಃ |

ರನಾಕಾರ ವ್ಯಾಕುರಣ ಲಕ್ಷ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ಕಾವಿದ್ ||

ಈ ರೀತಿ ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಕಲೆಯ ವರಂ ಪರಯು ಭರತ ಮನೆಯಿಂದ ಕಲ್ಲಿನಾಧನವರೆಗೆ ನಡೆದು ಬಂತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೊರಗಿನವರು ಮಾತ್ರ ಪರಂಪರೆಯ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಅರ್ಥ ಹೆಚ್ಚಿ ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಮತ್ತು ಕೃತ್ರಿಮ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಹಲವರು ಸ್ವತಂತ್ರ ರೀತಿಯಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸತೊಡಗಿದರು.

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ನನ್ನವಾದ ನಂತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಉಂಟಾಯಿತು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೫೦ ರಲ್ಲಿ ಸ್ವರಮೇಳ ಕಲಾನಿಧಿಯನ್ನು ಬರೆದ ರಾಮಾಮಾತೃನು, ಭರತ ಮತ್ತು ಶಾರ್ಙ್ಗದೇವನ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಹೊಸ ಗ್ರಂಥ ಕಾರರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯವನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಶುಭ ಮತ್ತು ವಿಕೃತ ಸ್ವರಗಳು ಅವಲಂಬಿಸಿದ ೨೨ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಗಳೊಳಗಿಂದ ತಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ರಾಮಾಮಾತೃನಿಂದಾಗಲಿಲ್ಲ ೨೨ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ರತ್ನಾಕರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ೧೯ ರಾಗೋಪಯುಕ್ತ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೂ ರಾಮಾಮಾತೃನು ಸಮರ್ಥನಾಗಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಗ್ರಂಥಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ರಾಮಾಮಾತೃನು ಅದರವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನೇ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯ ವಿಷಯದ ಅರ್ಥವಾಗದ ವಿವರಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತದ ಹೊರತು ಇನ್ನಾವ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನಾಧನ ಕಲಾನಿಧಿಯಂತಹ ಲೋಕಪ್ರಿಯ ಟೀಕೆಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೂಲ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅರ್ಥ ಹೆಚ್ಚುಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಇದರಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ಹಲವು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ತಪ್ಪು ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು ಅವರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣವರಾದ ಸೋಮನಾಥ, ಪುಂಡರೀಕ, ವೆಂಕಟಮಠಿ ಮೊದಲಾದವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಗೋವಿಂದ ದೀಪ್ತಿಕರ (ಚತುರ್ವೇದ ಪ್ರಕಾಶಿಕ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತನಾದ ವೆಂಕಟಮಠಿಯ ತಂದೆ) ಆಶ್ರಯ ದಾತನಾದ ರಘುನಾಥ ಭೂಪಾಲನು ಮಾತ್ರ ಈ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ ಅವನು ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲಿನ ಪೂರ್ವದ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅರಿತವನಾಗಿದ್ದನು ಇವನ ಗ್ರಂಥವು ಮೊನ್ನೆ ಮೊನ್ನೆ ಮದ್ರಾಸ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಿಂದ ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಆಚಾರ್ಯ ಮೂಲಕ ಹಲವು ತಪ್ಪು ತಿಳುವಳಿಕೆಗಳಾದವು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರಾಗದ ಅರ್ಥವು ಈವತ್ತಿನ ಕನಕಾಂಗಿರಾಗದ ಶುದ್ಧ ಸ್ವರ ಸಮಕಕ್ಷೆ ಪರಂಪರೆಯ ಬೆಂಬಲವಿಲ್ಲದ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಭರತನ ಆ ಭಿಮಪ್ರಿಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ರಘುನಾಥ ಭೂಪಾಲನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು? ಕನಕಾಂಗಿ ಸ್ವರ ಸಮಕಕ್ಷೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂ

ಪರವಾಗಿ ಬಂದ ಸತ್ಯಕದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಕೇವಲ ರಾಮಾಮಾತೃನಿಂದ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು (೧೫೫೦). ಮುಂದೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೬೦ರಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಒಂದು ಶತಮಾನದ ನಂತರ ರಘುನಾಥ ಭೂಪಾಲನಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಚಾರ. ತಮ್ಮ ಸಂಗೀತವು ವೆಂಕಟಮಠಿಯಿಂದ ಮೇಳಗಳ ಪದ್ಧತಿಯ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸಿದಂತಹದ್ದು ಆಧುನಿಕ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಸಂಗೀತಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಅವರೇ ಸ್ವರ ಮೇಳಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾರದ ಈ ಪದ್ಧತಿಯು ಕೃತ್ರಿಮವೂ ಯಾಂತ್ರಿಕವೂ ಆಗಿದ್ದು ಸಂಗೀತ ಸ್ವರಗಳ ವಿರಾಸದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದಂತಹದಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ತರಹದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಂತದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದೂ, ಎಲ್ಲರೂ ಸರಸ್ವರ ಸಕಲಾರದಿಂದ ಅವುಗಳ ಸ್ವಾರ್ಥ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುವಂತೆ ಹೇಳುವುದೂ, ಮತ್ತು ನಮ್ಮ ಅಜ್ಞಾನ ಪರಕೀಯರ ಸಹವಾಸಗಳ ಮೂಲಕ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ತಪ್ಪು ತಿಳುವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಸುಶೋಧಿಸುವುದೂ ಕನ್ನಡಿಗರ ಆದ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕದ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಎಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಕಳೆದ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನವು ಸತತವಾಗಿ ನಡೆದಿದ್ದು ಅದಕ್ಕೆ ಈಗ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಪಶಲ್ಯ ಯರವು ದೊರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ವರೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಅಭ್ಯಾಸಕರು ಅಥವಾ ಕಲೋಪಾಸಕರು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಷ್ಟರೀತಿಯ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸೃಷ್ಟಿವ್ಯವ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಾದ ಲಾಭವಾಗಲಾರದು. ಅಷ್ಟರಿಂದ ವಿದ್ಯವಾನವಾಗಿದ್ದ ಜನರಿಗೆ ಹೊಸವಾದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ಕೊಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ನಾವು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇದ್ದೇವೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದ ವಿಷಯಕಾರರು ಪಾಪ್ಯರು ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ ಅವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮುಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸೃಷ್ಟಿವ್ಯವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸ ಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯದೆ ಎಲ್ಲ ಸಂಗೀತಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಅಭ್ಯಾಸಕರೂ ಕಲೋಪಾಸಕರೂ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಪರಾ ಮರ್ಶಿಸಬೇಕು.

ವಿಜಯನಗರದ ಸೈನ್ಯ.

[ಲೇಖಕರ :- ಡಾ. ನಾರಾಯಣ ಸುಬ್ಬಾವ ಹರದೀಶರ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ.]

ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಹಿಂದೂರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಸಹಕಾರ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಪರಕೀಯರಿಗೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಮೇಲೆ ದಾಸ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೊಲೆಸುಲಿಗೆಗಳ ಹೂಲಿಯನ್ನೆ ಬಿಟ್ಟು ಸಲಾ ಬಹು ಅನುಕೂಲವಾದ ಕಾಲವದು ಗುಡಿ ಗುಂಡಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ರೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಸಂಖ್ಯ ಮುತ್ತು. ರತ್ನ, ಜವಳಿ, ಬುಗಾರಗಳ ರಾಶಿಗಳು ಹೇಳ ಹೇಸಿಲ್ಲದ ಮಾಯನಗತೊಡಗಿದ್ದವು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ವೈಭವ, ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಯಥಾರ್ಥ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಕೆವಿಮುಖ ಗುಂಗು ಹಿಡಿಸಿ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಮಾಡಿತು ತುರುಷ್ಕರ ರಾಜ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಪರಧರ್ಮದವರನ್ನು ಧರ್ಮಾಂತರ ಮಾಡುವ ಹವ್ಯಾಸ ಇವು ಜೋಡಾಗಿ ಹುದುಹುಂಚಿಕೊಂಡ ಹಿಂದೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸತ್ವವನ್ನೇ ಹಿಡಿತೊಡಗಿದ್ದವು ತಂಪು ಹವೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿ, ಮಾನಸಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಪುಷ್ಕರೂ ಕ್ರೂರರೂ ಆದ ಉತ್ತರಕಡೆಯವರ ಭೀಕರ ದೇಹಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಲುಕಿ ಅರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಒದ್ದಾಡಿ ನಿರ್ನಾಮವಾಗುವ ಹೂತ್ತು ಬಂದಿದ್ದಿತು. ಆಗ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಹಿಂದೂರಾಜ್ಯಗಳು ಒಟ್ಟಾಗಿದ್ದರೆ ಈ ಹೊರಗಿನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸುವದು ಅವರಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ ಆದರೆ ಒಟ್ಟಾಗಡಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯೊಂದು 'ಜೀತುವೇ' ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲೂ ಮಾತ್ರ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ೧೫೬೬ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪರಕೀಯರ ದಾಸ್ಯವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಎದುರಿಸಿತು ಎರಡೂವರೆ ಶತಮಾನಗಳ ವರೆಗೆ ತುಂಗಾಭದ್ರಾನದಿಯಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯ ವರಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿತು ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಚಂಡ ಶಕ್ತಿಒಲದಿಂದ ಯಾವ ಪರಕೀಯರಿಗೂ ಇತ್ತ ಕೊರತೆ ನೋಡಲು ಸಹ ಧೈರ್ಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಅತಿ ಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಲಾರದು. ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಬಹು ಭಾಗವನ್ನು ಸಹ ಈ ಸಾರ್ವಭೌಮರು ತಮ್ಮ ಉನ್ನತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದಿದ್ದರು ಇವರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ

ಯಾವುದೇ ಪರಧರ್ಮದವರಿಗೆ ತಿಲಮಾತ್ರನಾದರೂ ಭಯವಿದ್ದಿಲ್ಲ

ಇನ್ನು ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು, ಇಂಥ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡೂವರೆ ಶತಮಾನಗಳ ವರೆಗೆ ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಸಾಗಿಸಬೇಕಾದರೆ ರಾಜ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೈನ್ಯದ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇದ್ದು ಸೈನ್ಯದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಉತ್ತಮ ತರಗತಿಯದಾಗಿ ಇದ್ದೇಇರಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸುವದೇ ಈ ಬರಹದ ಉದ್ದೇಶವಿದೆ ಸರ್ವ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಮೊರೆಯಬಹುದಾದ ಸಂಗತಿಗಳ ಮೇಲಿಂದ ೩೦ ರಿಂದ ೪೦ ಸಾವಿರಗಳ ವರೆಗೆ ಅಶ್ವಾರೂಢರು, ೨ ಸಾವಿರದ ವರೆಗೆ ಅನಿಗಳೂ, ೧೦ ರಿಂದ ೨೦ ಲಕ್ಷದವರೆಗೆ ಕಾಲಾಳುಗಳೂ ಈ ಸಾರ್ವಭೌಮರ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು ಇದಲ್ಲದೆ ರಥಗಳು, ಒಂಟೆಗಳು, ಬಿಲ್ಲು ಬಾಣದವರು, ತುಬಾಕಿಯವರು, ತೋಪಿನವರು ಅಸಂಖ್ಯರಿದ್ದರು ಹಿಂದುಗಳೇ ಈ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಬಂಧವಿರಲಿಲ್ಲ.

ಸ್ತತ್ರಿಯೊಬ್ಬ ಸ್ವನಿಕನನ್ನು ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ನೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದರೆ ಅವರ ಉಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಿಸಿ ಅವನ ಅಳತೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಅವರ ಮೈ ಮೇಲೆ ಯಾವುದರೂ ಜಿನ್ನಗಳಿವೆಯೋ ಹೇಗೆಂಬದನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಈ ಎಲ್ಲ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು, ಅವರ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹಸರು, ಜನ್ಮ, ಸ್ಥಳ, ವಾಸಸ್ಥಳ, ತಂದೆ, ತಾಯಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಡುತ್ತಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಅವರಿಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತ ರೀತಿಯಿಂದ ವೇತನವು ದೊರೆಯುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಶೌರ್ಯ, ಸಾಹಸದ ಸ್ವತ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಸಂಭಾವನೆ ಬೇರೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಸೈನ್ಯದ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗೆ ದಂಡನಾಯಕ' ನೆಂದು ಹೆಸರು ಇವನೇ ಸೈನ್ಯಾಧಿಪತಿಯು.

ಇಡೀ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು ಸ್ತತ್ರಿಯೊಂದು ಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯು

ಇಂತಿವ್ವು ಸೃಷ್ಟವನ್ನು ಯಾವುದ ಕರೆ ಬಂದಾಗ ಮುಖ್ಯ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಲೇ ಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಬಂಧವಿದ್ದಿತು ಈ ಸೃಷ್ಟದ ವೆಚ್ಚಕ್ಕಾಗಿ ತೆರಿಗೆ ಯಿಲ್ಲದ ಭೂಮಿಯು ನಿರಂತರ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು ಹೀಗಾಗಿ ರಾಜಧಾನಿಯ ಹಾಗೂ ಸಮಾಪ್ತ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಗೌರವಕ್ಕಾಗಿ ಅವಸ್ಥೆ ಬೇಕು ಎನ್ನುವ ವಸ್ತು ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅದರ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ವರಗತಿಯ ಕುದುರೆಗಳು ದೊರೆಯದ್ದರಿಂದ 'ಆರ್‌ಎಸ್' [ಇರಾಣಿನಲ್ಲಿ] ದಿಂದಲೂ 'ಏಡನ್' ದಿಂದಲೂ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವರು ಮೂರ್ತುಗೀಜ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ಈ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ವೃತ್ತಿ ವರ್ಷ ಸುಮಾರು ೧೫ ಸಾವಿರ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಬೇಕಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ಕುದುರೆಯ ವ್ಯಾಪಾರದ ಗುತ್ತಿಗೆಯನ್ನೇ ಹಿಡಿದಿದ್ದರನ್ನೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಪರದೇಶದಿಂದ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಹಡಗದ ಮೇಲೆ ಹೇರಿದರಾಯಿತು. ಸಾಮ್ರಾಟನು ಅದರ ಕ್ರಯವನ್ನು ಕೊಡಲೇ ಬೇಕು, ಆ ಕುದುರೆಗಳು ಜೀವಂತ ಬರಲಿ. ಅಥವಾ ಬಿಡಲಿ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ತ ಕುದುರೆಯ ಬಾಲವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟರೆ ತೀರಿತು. ಈ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಉಳಿದ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಂದ ಪುಷ್ಕರಾದ ಮೂರ್ತುಗೀಜರು ವಿಜಯನಗರದ ಕೊನೆಯಾದ ಕೂಡಲೆ ಆದ ಹಾನಿಯಿಂದ ಹೆಣ್ಣಾದರು.

ರಾಜಧಾನಿಯ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ೧೬೦೦ ಕುದುರೆಯ ಆಳುಗಳಿದ್ದವು. ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ಏಕೈಕ ಕೂಡುವವರು ೫೦೦ ಜನರು ಸುಮಾರು ೬೦೦ ಕುದುರೆ ಸವಾರರು ಸಿದ್ಧರಿದ್ದರು. ಈ ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ರಾಜ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಒತ್ತುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕುದುರೆಯ ಸವಾರರು ದ್ರಾವಿಡ ಚರ್ಮಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಉದ್ದಗಲವನ್ನು ತೂಟ್ಟು ಮೇಲೆ ಉಕ್ಕಿನ ಅಥವಾ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಚಲವಿತ್ತುಗಳನ್ನು ತೊಡುತ್ತಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಮುಖರಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ಉಕ್ಕಿನ ಟೊಪ್ಪಿಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು ಟೊಪ್ಪುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಮತ್ತು ಚೂಪು ಕೊಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರು ಕಾಲಾಳುಗಳು ಒಚಿ, ಡಾಲು, ಬಿಲ್ಲು, ಬಾಣ, ತುಬಾಕಿ, ಚಪ್ಪಾಳೆ, ಕರಾರಿ, ಬರ್ಬಿ, ಖಡ್ಗ ಮುಂತಾದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶ್ರೇಷ್ಠತರಗತಿಯ ಅರಿವೆಗಳ ಹೊದಿಕೆ ಇದ್ದು ಗಂಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತ್ತು ಮೋರಗೆ ಭೇಕರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಒರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂಬಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಲ್ಪರು ಯೋಧರು ಪಜ್ಜಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಸೃಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಂವಿರಾರು ಒಂಟಿಗಳೂ, ಅಸಂಖ್ಯ ಎತ್ತುಗಳೂ, ನೀರು ಕೂರಿಸುವವರೂ, ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕರೂ, ಹಾಡುವವರೂ ಬಾರಿಸುವವರೂ, ವೇಶ್ಯಾಪ್ರಿಯರೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂ, ಕೂಲಿಯವರೂ, ವೈದ್ಯರೂ ಮುಂತಾದ ಸಹಸ್ರಾಂಶ ಜನರಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಸೃಷ್ಟವಿಕದ ಸ್ಥಳವೆಂದರೆ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ನಗರವೇ ಇಳಿದಂತಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ತಮ್ಮ ನಾದದಿಂದ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಗಡಚಿಕ್ಕಿಸಿ ಮೇಲೆ ಹಾರಾಡುವ ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಸಹ ಎಚ್ಚರವಾಗಿ ಬೀಳುವಂತ ಮಾಡುವ ಭೇಕರ ರಣ ವಾದ್ಯಗಳಿಗೂ ಎಣೆ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಗನ್ನು ತುಂಡುಮಾಡಿದ ನುಜವಾದ ಆರ್ಯ ಧರ್ಮದ ಗಟ್ಟಿಯು ಮರಾಣ ಹೇಳುವ ಅಸಂಖ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಸೃಷ್ಟದ ಜೊತೆಗಿದ್ದು ದಿನಾಲು ಸೈನಿಕರನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

೧೫೦೦ ರಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತುಗೀಜರು ಒಂದು ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮೊದಲೇ ಇಲ್ಲಿ ತೋಳು ತುಬಾಕಿಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವನ್ನೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಫರಿಸ್ತನು ಹೇಳುವಂತ ಸುಮಾರು ೧೫೬೦ ರಲ್ಲಿಯೇ ತೋಳು ತುಬಾಕಿಗಳಿದ್ದವು. ರಕ್ಷಣತಂತ್ರದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿಯಂತೂ ಅವು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು. ('ವಿಜಯನಗರ' ಪುಸ್ತಕದ 'ಮುಲಿಖ-ಈ-ಮೈದಾನ' ಪುಟ ತೋಳನ್ನು ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದೀಯರು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದರಂತೆ.)

ಬಂಕಾಪುರ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮಹಮ್ಮದೀಯರು ಮುತ್ತಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಹಿಂದೂ ಕಾಲಾಳುಗಳು ಒರೆಯುವ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವಾಗ ಮೈತುಂಬ ಎಣ್ಣೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ರದ ಜಾಲ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಫರಿಸ್ತನು ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ.

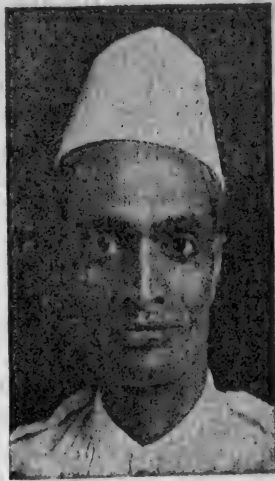
ಸೃಷ್ಟದ ದಾರಿಯು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿದೆಯೇ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದನ್ನು ನೋಡುವವರನ್ನು ಮೊದಲು ಒಂದೆರಡು ಹರಿದಾರಿಗಳ ಅಂತರದವರಾಗ 'ಸಾಲ್ಪರು' ಚರರ ಶಫಕವು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

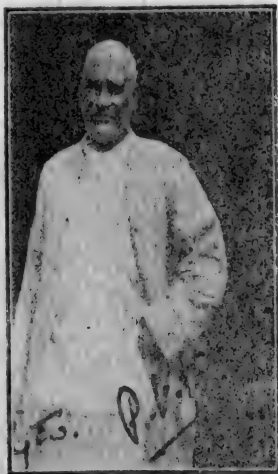
ಶ್ರೀ. ಜಿಂಗೆರಿ ಪ್ರಲ್ಹಾದ ರಾಯರು
ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ.

ದೀ. ಭ. ಪರ್ವೀಶರ ನಾರಾಯಣರಾಯರು
ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ.

ಶ್ರೀ. ಹುಯಿಲಗೋಳ ನಾರಾಯಣ
ರಾಯರು. ಬಿ. ಎ. ಎಲ್. ಬಿ. ಗಡಗು.

ಶ್ರೀ. ಎಸ್. ವಿ. ಅಡ್ಡಣಗಿ.
ಬಿ. ಎ. ಎಲ್. ಬಿ. ಬೆಳಗಾವಿ.

ಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಸೈನ್ಯದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ವಿಜಯ ನಗರದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಛ್ರಾಂತರಗತಿಗೆ ಮುಟ್ಟುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಲಭ್ಯಂತರವಿಲ್ಲ. ಮೇಲಾಗಿ ಒಬ್ಬನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಈ ಸಾಮ್ರಾಟನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಡಿಯನಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯರಿದ್ದವರು ಒಬ್ಬನೂ ಸಹ ಕಾಡು ಬರಲಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಮಹಾನವಮಿಯ ಮರುದಿನ ಎಲ್ಲ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ರಾಯನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅರಮನೆಯಿಂದ ೧ ಅಥವಾ ೨ ಹರದಾರಿಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೇರಿಯನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು ರಾಯನು ವಜ್ರನೈಡೂರ್ಯಗಳಿಂದ ಭೂಷಿತನಾದ ತುರಗನನ್ನೇರಿ ಅರಮನೆಯಿಂದ ಸರದಾರರ ಸಮೇತನಾಗಿ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಜೇರಿಯ ವರೆಗೆ ಎರಡೂ ಮಗ್ಗಲು ಸೈನಿಕರು, ಅವರ ಹಿಂದೆ ಸವಾರರು ಅವರ ಹಿಂದೆ ರಥ, ಅವರ ಹಿಂದೆ ಅನೆಗಳು ಸಾಲಾಗಿ ನಿಂತಿರುತ್ತಿದ್ದರು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಸೈನಿಕನ ಜಿಲೆ ಬಾಳವ ಉಡಿಗೆತೊಡಿಗೆ ಭಾವಗಳನ್ನು ಗೋಣು ಹೂರಳಿಸಿ ಹೊರಳಿಸಿ, ನೋಡಿ ನೋರ್ತುಗೋಜ ಪ್ರವಾಸಿಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮಬ್ಬು ಬಂದಿತಂತೆ! ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೊರಟ ರಾಯನು ಜೇರಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಮರಳಿ ಒರುವ ವರೆಗೂ ಎಲ್ಲ ಸೈನಿಕರು ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಟ್ಟು ಕದಲುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವನ ಜಯಘೋಷದಿಂದ ನಭೋಮಂಡಲವು ಸಹ ನಡುಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮನೆ, ಮಾಳಿಗೆ, ಬೀದಿ, ಭೈಲು ಬಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲ ನೋಡಿದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧಬಣ್ಣಗಳ ಬಿಟ್ಟು ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಸೈನಿಕರೂ, ಪ್ರೇಕ್ಷಕರೂ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು ಇದೊಂದ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿಯ ನವರಾತ್ರಿಯ ಉತ್ಸವದ ದೃಶ್ಯ.

ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಕ್ಷಣೆಯು ಇಂತಹ ಪ್ರಬಲ ಸೈನ್ಯದ ಮುಖಾಂತರ ಸಾಗಿರುವಾಗ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಬಂದದೇಕೆ? ಚಕ್ರಪುಟ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರ್ಥವು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು ಅವರು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ಮೇಲೆ ರಾಯರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ನಿಯಂತ್ರಣವಿಲ್ಲದ ಮೂಲಕ ರಾಯರು ಇಂತಹ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಕೂಡಲೇ ಯೋಗ್ಯ ಶಾಸನ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ ಈ ಸೈನ್ಯದ ವೆಚ್ಚಕ್ಕಾಗಿ ಭೂಮಿಯು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟು ಆ ಉತ್ಪನ್ನದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಈ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಒರ

ಬರುತ್ತ ಈ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಜನರು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿ ರಾಯರ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸದಾದರು. ಇದರಿಂದ ದಂಡಿನಲ್ಲಿ ಅಸತ್ಯವಾಗಿ ಇರಬೇಕಾದ ಶಿಸ್ತು ಶಿಥಿಲವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಈ ಶಿಸ್ತಿನ ಶಿಥಿಲತೆಯೇ ಕೊನೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಗಿರಿಯನ್ನು ಒಡೆದು ಚೂರ ಚೂರ. ಮಾಡುವ ವಜ್ರಾಯುಧವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ರಾಯರ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ನೊಂದಲಿದ್ದ ಶಿಸ್ತು, ಸ್ವಾಭಿಮಾನ, ನೀತ್ಯಾರ್ಥತೆಗಳು ಹಾಗೆಯೇ ಮುಂದೆಯೂ ಇದ್ದುದಾಗಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕದ, ಅದೇಕೆ ಅಖಿಲ ಭಾರತದ, ಇತಿಹಾಸವೇ ಜೀರೆಯಾಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಬಂಧನರ ಪ್ರೇಮದರ್ಶನವಾದ ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಈಗ ಗುಲಾಮರಾಗಿರುವೆವು. ಹಿಂದುಗಳ ಅವನತಿಗೆ ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಶಿಸ್ತಿನ ಅಭಾವವೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆಂಬದನ್ನು ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೂಟ್ಟು ತೋರಿಸಬಹುದು.

ವಿಜಯನಗರರಾಜರು ಕಾಯ್ದೆಕೊಂಡ ಶಿಸ್ತು ಸಂಘಟನೆಗಳು ಬರಬರುತ್ತ ಸಡಿಲಾಗುತ್ತಿ ಕೊನೆಗೆ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನೇ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು ಇದರಿಂದ ಶಿವಾಜಿರಾಜರು ಬಹು ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ರಾಜ್ಯವು ಪರಚಕ್ರಗಳ ದಾಳಿಗೆ ಈಡಾಗಿ ಅಳಿದುಹೋಯಿತು. ಹಿಂದುಗಳ ಶಿಸ್ತು ಸಂಘಟನೆಗಳು ನಾಮಶೇಷವಾವುವು.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಬಹುಕಾಲ ಪ್ರಭವದಲ್ಲಿ ಮೆರೆದು ಕೊನೆಗೆ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನಾರವಾಯಿತೆಂಬದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಆದರೆ ಅದರ ನಾರವು ನಿಸರ್ಗದ ನಿಯಮದಂತೆ ಆಗಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಅದರಿಂದ ಅಂತಹದೊಂದು ಅಶ್ವರ್ಯಕರವಾದ ಸಂಗತಿಯು ಜರಗಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಒಂದೇ ರಾಜ್ಯವು ಅಧುನಾ ಒಂದೇ ಸಂಗತಿಯು ಎಷ್ಟು ದಿವಸ ನಡೆದರೂ ಕೊನೆಗೆ ಅದರ ನಾರವು ಖಂಡಿತವಾದದ್ದು. ಹೆಚ್ಚಿದವನು ಸಾಯಲೇಬೇಕು. ಅದೇ ಮಾತನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಹೇಳುವುದಾದರೆ—ಜಗತ್ತು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅದರಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಒಡನುಗು ಕೂಡ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದುವರೆಂದು ಸಹಜವಾದದ್ದು ಈ ರೂಪಾಂತರಗಳ

ಮೂಲಕ ಆಗುವ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಗಳೇ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಥವಾ ವಸ್ತುವಿನ ಉನ್ನತಿಯ ಅಥವಾ ಅವನತಿಯು. ಈ ವನತಿಗೆ ಇದು ವರೆಗೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆಗಿರೋದ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ. ಪೌರಾಣಿಕವೃತ್ತಿಯಿಂದ ರಾಮರಾಜ್ಯ ರಾಜಾಧಿರಾಜ್ಯಗಳೂ ಐತಿಹಾಸಿಕವೃತ್ತಿಯಿಂದ ದೋಮರಾಜ್ಯದಂತಹ ಬಲಾಘ್ಯರಾಜ್ಯಗಳೂ ನಾಶವಾಗಿರುವುದು ಇದೇ ಮಾತಿಗೆ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಉನ್ನತಿ ಅವನತಿಗಳು ನಿತ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದು ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ನಾವು ಕೈಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕೂಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಅವನತಿಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸಿದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಫಲವು ದೊರೆಯುವದೂ ಉಂಟು. ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ತಪ್ಪುಕೂಡದು. ಪ್ರಯತ್ನಾಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಫಲವು ದೊರೆಯದಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ದುಃಖಿಸಕೂಡದು ಅದೇ ಮಾತನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು 'ಪ್ರಯತ್ನಾಂತೇ ಪರಮೇಶ್ವರಃ' ಪರಮೇಶ್ವರನೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣನೆಂದು ನಂಬಿ ಸುಖಮುಖಗಳಿಂದ ಹಿಗ್ಗಿ ಕೊರಗಬಾರದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನಮಗೆ ಬೇಕಾದುದು ಒಂದೇ ವಿಷಯ. ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಮತ್ತು ಕಲಿಯು ಯಾವತರಗತಿಯಾದಿತ್ತೆಂಬದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು. ಇಂದು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದಂತಹ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆಗಿನ ಕಾಲದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ತೀರ ಅಸಮಾಧಾನಕರವಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದೀತು. ಅದರ ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಲಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತಂದು ವಿಜಯನಗರದ ಸೃಷ್ಟದ

ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಎಂತಹದಿತ್ತೆಂಬದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅದರ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಯಾವ ಯೋಗ್ಯತೆಗೂ ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂಬದನ್ನು ಎದೆತಟ್ಟಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಪರದೇಶದವರು ಕೂಡ ರಾಜ್ಯವೈಭವವನ್ನು ನೋಡಲು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಸಂಗತಿಗಳೂ, ಪರದೇಶೀಯ ಪ್ರವಾಸಿಕರು ತಾವು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಹೇಳಿರುವ ರೀತಿಗಳೂ, ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಭಾರತೀಯ ರಾಜ್ಯದಾಡಳಿತದ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನೂ ವಿಶೇಷತಃ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸುಷ್ಕವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ನಮ್ಮೆಳಗಿನ ಒಡಕಿನಿಂದ ಹುಡುಕಾಯಿತಷ್ಟೇ? ಅದರಿಂದ ನಾವು ಕಲಿಯಬೇಕಾದುದೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಇಂತಹ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವ ಮತ್ತು ಓದುವುದರ ಉದ್ದೇಶವು. ಇಂದಿನ ನಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಾವು ಸುಧಾರಿಸುವುದಾದರೆ ಎರಡು ಮಾತುಗಳನ್ನು ನಾವು ಮರೆಯದಿರುವುದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ೧ ನೆಯದೊಂದರೆ ಬೇಕಾದಂತಹ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ನಾವು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿದೆಯೆಂಬುದು. ೨ ನೆಯದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ಅನೈಕ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅದರಿಂದ ಈಗಲಾದರೂ ಕನ್ನಡಿಗರು ಚೀತರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಗರಿ, ಮನೆ ಮಾಡಿದ ದುರ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಡದೋಡಿಸಬೇಕಲ್ಲವೆ? ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷು ಸಂಘಟನೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಪ್ರಚಂಡ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಇದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರ ಶೌರ್ಯ ಧೈರ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರೇರಕವಾಗಲಿ!

ಟೀಪು—ಈ ಲೇಖನವನ್ನು ಬರೆಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಡಾ. ಬಿ. ವಿ. ಸಾಲೆತ್ತೂರ ಪಿ. ಎಚ್. ಡಿ. ಇವರ 'Social and political life in Vijaya Nagar Empire' ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದೊಳಗಿನ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಈ ಲೇಖನವನ್ನು ಬರೆದು ಸಿದ್ಧಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀ ಪ್ರಲ್ಹಾದರಾವ ಬೆಂಗೇರಿ, ಶ್ರೀ. ಭೀಮರಾವ ನಾಡಕರ್ಣಿ, ಮತ್ತು ಶ್ರೀ. ರಾ. ವೆ. ಕರಗುಂದಿ ಇವರ ಸಹಾಯವು ದೊರೆಯದಿದ್ದರೆ ಈ ಕಾರ್ಯವು ಕೊನೆಗಾಣುವುದೇ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಿಲ್ಲ—[ಲೇಖಕರು]

ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದ ಕಲಾಕೌಶಲ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಲೇಖಕರು:—**ಡಿ. ಹುಯಿಲಗೋಳ ನಾರಾಯಣರಾಯರು ಬಿ. ಎ., ಎಲ್. ಎಲ್. ಬಿ. ಗದುಗು.**

ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವೈಭವವನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡು ಬಲ್ಲವರಾದ ಅನೇಕ ಜನ ಪ್ರಯಾಣಿಕರು, ಅವನ್ನು ವಿವಿಧವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ ಆ ಮಹನೀಯರಲ್ಲಿ ಇತರೆಯು ನಿಶೋಲೋಡಿ ಕೊಂಬ ಎಂಬ ಪ್ರಯಾಣಿಕನೂ, ಇರಾಣದೇಶದ ವಕೀಲ ಅಬ್ದುಲರಝಾಕ ಸಾಹೇಬನೂ ನೂನಿಯು ಮತ್ತು ನೇಯಿಸರೆಂಬ ಪೋರ್ತುಗೀಜ ಪ್ರವಾಸಿಗಳೂ ಮುಖ್ಯರಾದವರು, ಇವರಲ್ಲಿ ನಿಶೋಲೋನೂ ಅಬ್ದುಲರಝಾಕನೂ ಇಮ್ಮಡಿ ಇಬ್ಬನೆ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಆಡಳಿತದಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ. ಶ ೧೫೨೦-೧೫೪೦) ಮತ್ತು ನ್ಯೂನಿಯೂ ನೇಯಿಸರನೂ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನಕಾಲದಲ್ಲಿ [ಕ್ರಿ.ಶ ೧೫೫೦-೧೫೮೦] ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ನೋಡಿ ನಾನಾವಿಧಗೊಂಡ ಬಣ್ಣಿಸಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅವರು ಮಾಡಿದ ವರ್ಣನೆಯು ನಂಬಲು ತಕ್ಕವುಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಬರಹದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗಿವೆ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೆ ಕನ್ನಡ ಭಾರತ [ಗದುಗಿನ ಭಾರತ] ವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಸಕವಿಶ್ರೇಷ್ಠನು ಇದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತಿದ್ದು ಅವನಾದರೂ ತನ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿಯೆ ಉತ್ಕವಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೆ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು.

ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ವಾಚಕರು ತಮ್ಮ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿಯೆ ಕಲಾಕೌಶಲ್ಯಗಳೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಹೇಗಿದ್ದವೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವದು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಯಾಣಿಕರು ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಲಕ್ಷ ಜನಗಳ ವಸತಿಯುಕ್ತವೆಂದು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲದೆ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಅಗಾಗ್ಗೆ ಯುಗಾದಿ ಮಹಾನವಮಿ ದೀವಳಿಗೆ ಮೊದಲಾದ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಜರುಗುತ್ತಿದ್ದ ಮಹೋತ್ಸವಗಳನ್ನೂ ವೈಭವದ ಮೆರಿವಣಿಗೆಗಳನ್ನೂ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೊರಗ

ಣಿಂದ ಬಂದ ಜನಗಳನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿದರೆ ಎಷ್ಟು ಜನಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದು. ಈ ಜನಗಳಿಗೂ ಆರಮಣೆಯಲ್ಲಿಯೆ ವಿಲಾಸಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ತಲೆನಾಯಕರೂ ಅವರ ಕೆಳಗೆ ಗುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಸೇವಕರೂ ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಬೇಕಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಮಾನು ಸುಟ್ಟು ಅರಿವೆ ಅಂಚಡಿ ಕಾಳು ಕೂಳುಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೈಗಾರಿಕೆಯವರೂ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರೂ ಎಲ್ಲ ತರದ ಕಾಯಕದವರೂ ಬೇಕೇ ಬೇಕಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಸಹಜವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಮತ್ತು ಇಂಥ ಮಹೋತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿಯೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯವರಿಗೂ ಕಾಯಕದವರಿಗೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕಲಾಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ತೋರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಸಂಧಿಯು ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು ಆಗಿನ ಇಂಥ ಜಾತ್ರೆಗಳ ಈಗಿನ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು (Exhibition) ಆಗಿವೆ.

ರಝಾಕಸಾಹೇಬನು ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ್ಗೆ ಮಹಾನವಮಿಯ ಹಬ್ಬವು ಬಂದಿತ್ತು. ತಾನು ಆ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡವನ್ನು ಬಹು ವಿವರವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನು. ಆ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ 'ಆರಸರ ಅಪ್ಪಣೆಯಾದವುಕಾರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೆ ಎಲ್ಲ ಮುಖ್ಯ ಅಧಿಕಾರಸ್ಥರೂ ಮುಖಂಡರೂ ಒಂದು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೈಲಿನಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದರು ಅಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಇಬ್ಬನೆ ಐದು ಮಹಡಿಗಳುಳ್ಳ ಗುಡಾರಗಳನ್ನು (Pavilions) ಕಟ್ಟಿದ್ದರು ಅದು ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಬೇಕಾದ ಕಡೆಗೆ ಗ್ರಸ್ತ ತಿರುಗುವಂತೆಯೂ ಅವು ತಿರುಗಿದಾಗ್ಗೆಲ್ಲ ಮೊಸಳೊಸದೊಂದು ಅಂಬಲವು (Hall) ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುವಂತೆಯೂ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಂಹ, ಹುಲಿ, ಹೊನ್ನಿಗ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಟ್ಟು ಅವು ಜೀವಂತ ಪ್ರಾಣಿಗಳಂತೆ ಓಡಾಡುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ್ದರು.' ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೆ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ನಾವರೂ ಇವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ತನ್ನ ಭಾರತದ

ಅದಿಪರ್ವದಲ್ಲಿ ದ್ರೌಪದೀಪ್ತಯಂವರದ ಸಲುವಾಗಿ
ದ್ರುಪದರಾಜನು ಮಾಡಿದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸು
ವಾಗ್ಗೆ ಕೆಳಗಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಝಳವ ಝೋಂಪಿಸಿ ಬೀಸಿದುವು ತಂ |
ಜಿಲರ, ಬೀಸಣಿಗೆಗಳು ಪರಮಳ |
ಕಲಿತ ಮಳಕಂದದಲಿ ನಾದಿನ ತುಹಿನರೇಣುಗಳ ||
ಸುಳವ ಸುತ್ತಣ ಸಾಲ ಭಂಜಕ |
ಗಳಲಿ ಸೂತ್ರಿಸಿ ರಚಿಸಿದರು ಮಂ |
ಗಳದ ರಂಗಣ ಝಾಡಿಸಿತು ವೈವಾಹ
ರಚನೆಯಲಿ ||೦||

ಬಿಳಿದ ಸುಧೆಗಳ ಬಾವಿಗಳ ಪ |
ಕೈಲೆಯ ಪನ್ನೀರುಗಳ ಹಿಡಿದುವು |
ಹೊಳೆವ ಕೈರಾಟಣ ಕಾಂಚನ ಮಯದ

ದೂಣಿಗಳ ||

ತಳುಕು ಬಿಗಿದುವು ಕೊಪ್ಪರಿಗೆಗಳ |
ವಳಯದಲಿ ನವ ಯಂತ್ರಗಳ ಪು |
ತ್ರಳಿಗಳೇ ನೀಡುವು ಬೀಡಿದವುಗೆ ವಸ್ತ್ರಗಳ ||೦||

ಇದರಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಿಸಿದ ಸಾಲಭಂಜಕಗಳೂ, ಕೈರಾ
ಟಣವೂ, ಬೀಡಿದವರಿಗೆ ವಸ್ತ್ರಗಳ ನೀಡುವ ನವ
ಯಂತ್ರಗಳ ಪುತ್ರಳಿಗಳೂ ರಝ ಕನಾಹೇಬನು ಬಣ್ಣ
ಸಿದಂತೆ ಓಡಾಡುವ ಸಿಂಹ ಹುಲಿಗಳ ಸ್ತುತಿಮೆಗಳೂ
ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಜೀನಗಾರರ
ಅದ್ಭುತವಾದ ಕಲಾಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತ
ಪಡಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆ?

ಕ್ರೈ. ರಕದಗುಣೋನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ನೂಲು ತೆಗೆ
ಯುವ ಯಂತ್ರವನ್ನು ವಿಲಾಯತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿ
ತೆಗೆಯುವ ಮೊದಲು ಜನರು ಕೈರಾಟ ಕದಿರುಂಡಿಗೆ
ಗಳಿಂದ ನೂಲನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗಿನಂತೆ
ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಿರಣಿಗಳಿದ್ದಿರುವುದರಿಂದ
ಜನರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ರಾಟ ಕದಿ
ರುಂಡಿಗೆಗಳಿಂದ ನೂಲನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದೂ ನೇಯ್ಕಾ
ರರು ಕೈಮಗ್ಗಗಳಿಂದ ಅರಿವೆಗಳನ್ನು ನೇಯುವುದೂ
ಮೊದಲಾದ ಕಾಯಕಗಳನ್ನು ಮಾಹುತ್ತಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು.
ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ರಾಯಚೂರ ಕೋಟೆಯನ್ನು
ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ್ಗೆ ಅವನ
'ಭಾವಣೆ' ಯಲ್ಲಿ ದಿನಾಲು ಒಂದು ಸಂತಯೇ ನೆರೆ
ಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲತರದ ಜನಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾ
ಗುವ ನೂಲಿನ ಅರಿವೆಗಳನ್ನು ಮಾರುವ ಅಂಗಡಿಗಳು

ಅಸಂಖ್ಯವಾಗಿದ್ದು ನೆಂದೂ ನ್ಯೂನಿಷ್ಟು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.
ಸ್ಥಾನಿಕರು ಕವುದಯ. ಕುಪ್ಪಸಗಳನ್ನು [Quited
tunie] ತೊಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ನ್ಯೂನಿಷ್ಟು ಮತ್ತು
ಅರಸನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸಭಾಪದರು ಜನುಗಾದ ಅರಿ
ವೆಯ [Fine raiment] ಅಂಗಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ
ಕೊಂಡಿದ್ದರೆಂದು ರಝಕ ಸಹೇಬನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.
ಕುದುರೆಗಳಮೇಲೆ ನಯವಾದ ಅರಿವೆಗಳೂ (clothes
of fine stuff) ಅರವನೆಯ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಮರೆ
ಮಾಡಲು 'ಸೂಸಿ' ಅರಿವೆಗಳೂ ಇದ್ದು ನೆಂದು ಹೇಳಿ
ದ್ದಾರೆ. ಈ ಮೊದಲಾದರೂ ಎಂದರೆ ಈ ನಯ ಶತ
ಮಾನದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿವಾನನೆಂಬ ಮಹಮುದಿಯ
ಪ್ರವಾಸಿಕನೊಬ್ಬನು ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಈಗಿನ ವಿಜಯನ
ಗರದ ಯುಕ್ತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ್ಗೆ ಉಂಗುರದಲ್ಲಿ
ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುವಷ್ಟು ಜನುಗಾದ ಅರಿವೆಯ ಅಂಗಿ
ಯನ್ನು ನೋಡಿದನೆಂದು ಒರೆದಿದ್ದಾನೆ ಇದೇನೂ
ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ. ಮೊನ್ನೆ ಮೊನ್ನೆ ಬಳ್ಳಾರಿಯಲ್ಲಿ
ಜರಗಿದ ಸ್ವದೇಶೀ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಇಂತಹದೊಂದು
ಅರಿಯು ಒಂದಿತುಂಬುದನ್ನು ಎಷ್ಟೋ ಜನರು
ನೋಡಿರುತ್ತಾರೆ. ನಾನೂ ಕಣ್ಣಾರೆ ನೋಡಿರುತ್ತೇನೆ
ಎಂದಬಳಿಕ ಇದು ಕಟ್ಟ ಕಥೆಯಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ
ಎಷ್ಟು ಜನುಗಾದ ನೂಲು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದಿತೆಂದೂ ಎಷ್ಟು
ನಯವಾದ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ನೇಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಸಹಜ
ವಾಗಿ ಕಲ್ಪನಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಇದೆ.

ರೆ ಶಿಮೆಯು ವಸ್ತ್ರಗಳಾದರೂ ಇದರಂತೆಯೇ. ಇವು
ಗಳಿಗೆ ಪಟ್ಟಿಯೆಂದನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಜೀನವೇಶದಿಂದ
ರೇಶಿಮೆಯು ಬರುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಅದೇ ಪ್ರಯಾಣಿಕರು
ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೈಸೂರಲ್ಲಿಯೂ ರೇಶಿಮೆಯು
ಬುನಾದಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತ ಬಂದಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳು
ತ್ತಾರೆ. ಆ ರೇಶಿಮೆಯಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ನಯವಾದ
ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ನೇಯಬಲ್ಲ ನೇಯ್ಕಾರರು ಇದ್ದಿರಬೇಕು.
ಅರಸನ ದರುಶನಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ್ಗೆ ಅರಸನು ಹಸರು
ಮಿರುಗಿನ ಪಟ್ಟಿಯ ನಿಲುವಂಗಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದ
ನೆಂದು ರಝಕನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಕೃಷ್ಣದೇವ
ರಾಯನು ಜರದ ಗುಲಾಬಿಯ ಹೂಗಳುಳ್ಳ
ಬಿಳಿಯ ಅರಿವೆಯ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ
ನೆಂದು ಪೇಯಿಸನು ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ. [ಕುಮಾರ
ವ್ಯಾಸಭಾರತ ಅದಿಪರ್ವ ಸಂಧಿ ೨೮ ಶ್ಲೋಕ ೧೨೧]

“ ಮೇಲುಕಟ್ಟಿನ ದಿವ್ಯಚಿತ್ರದು |

ಕೂಲಿ ನಿಜಯದ ಲೋಲಿಗಳ ಬ |

ಲ್ಲಗಳ ದಡ್ಡಿಯೊಳೆಡೆಗೆಡೆಗೆ ರಂಜಿಸುವ | ಸಟ್ಟುಗಳೊ ”

‘ ಕೀಲಿಸಿದ ಸಟ್ಟುಗಳ ದಿವ್ಯ ದುಕೂಲದಲಿ
ಪೊಂಬಳೆ ತೆರೆಗಳ ಚೂಳಿಕೆ’ಗಳೂ ಆಗಿನ ನೇಯ್ಸಾ
ರರ ನೈಪುಣ್ಯವನ್ನು ಜರಗು ಕಚ್ಚುವಂತ ಮಾಡುತ್ತಿ
ರುವುದೇನಾಶ್ಚರ್ಯ ?

ಒಂಗಾರ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಒದವೆಗಳಂತೂ ವಿಜಯನಗರ
ದಲ್ಲ ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದುವು ಒಂಗಾರಬೆಳ್ಳಿಗಳ ಕೆತ್ತಿ
ಗಯ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಆಗಿನ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು ಪಕ್ಕಾ
ನೂರಿತವರಾಗಿರಬೇಕು. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಭುವನ
ಯಲ್ಲಿ ದಾಟಿಗಂಟಿ ಬಂಗಾರಬೆಳ್ಳಿಗಳ ಅಭರಣ
ಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ ನೂನಿಧಾನು ಬರೆಯು
ತ್ತಾನೆ. ‘ ಛಾವಣಿ’ಯಲ್ಲಿಯೂ ಈಬಗೆಯಾಗಿರ.ವಾಗ
ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಬಗೆಯನ್ನು ವಾಚಕರ ಕಲ್ಪನಲಿ.
‘ ಅನೇಕುದರಗಳ ಮೇಲಿನ ಬಂಗಾರ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಒಡ
ವೆಗಳೊ ” “ ಹಂಗಳರು ಧರಿಸಿದ ಬಂಗಾರದ ತೋದ
ಗಳೊ ” “ ಇವ್ವುಡಿ ದೇವರಾಯನು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ
ರತ್ನ ವಿಚಿತವಾದ ಒಂಗಾರದ ಸಿಂಹಾಸನವೂ ಆಗಿನ
ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು ತಮ್ಮ ಕಲೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು
ಕುಶಲರಿದ್ದರಂಬುದನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಪೇಯ
ಸನು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಅರಮನೆಯನ್ನು ನೋಡ
ಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷದ ಹುಡುಗ
ಯೊಬ್ಬ ಎತ್ತರವಾದ ಬಂಗಾರದ ಪುತ್ರಳೆಯನ್ನು
ಮಾಡಿಟ್ಟಿದ್ದರೊಂದು ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ “ ಬಗಿದ
ಮಣಿ ಮುತ್ತಗಳ ಬಿಂಗಾರಿಗಳು ” ‘ ಕಂಭದ ವಜ್ರ
ಮಯಧಾರಗಳು ” ವಿಜಯನಗರದ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರ
ಜಾತೀರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವವಲ್ಲವೇ ! (ಕು. ದ್ವಾ
ಭಾರತ ಅ. ವ. ಸಂಧಿ ೨೨)

ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಎಲ್ಲ ತರದ
ದ್ರವ್ಯಗಳು ವಿಜಯನಗರದ ವಕ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಗುಡ್ಡ
ಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ದೂರೆಯುತ್ತವೆ ಅವುಗಳಿಂದಲೆ
ವಿಜಯನಗರದವರು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು.
ಪೇಯಸನು ಅರಮನೆಯನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋ
ದಾಗ್ಗೆ ಕೆಲವೆಡೆಗಳ್ಲಿ ಬಣ್ಣಕೊಡುವ ಕೆಲಸವು ನಡೆ
ದಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ, ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ
ಕಟಿಸು ಮಾಡಿದ ಎಲೆಗಳ ಒಡವೆ
ಕಂಪು ಬಣ್ಣವನ್ನು ಹುದ್ದಿರದೂ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ

ಎಲೆಗಳ ಬೆನ್ನುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ನೀಲಿಯ ಬಣ್ಣ
ವನ್ನು ಹಚ್ಚಿದ್ದರೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ವಿಜಯ
ವಿಠಲರಾಯನ ಗುಡಿಯ ಪಟಾಂಗಣದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು
ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಕೊರದ ಗಿಳಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಗಿಗೆ
ಕಂಪುಬಣ್ಣವನ್ನೂ ಮೈಗೆ ಹಸರು ಬಣ್ಣವನ್ನೂ ಹಚ್ಚಿ
ದ್ದರೆಂದು ಈಗಲೂ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ
ತೀಯಲು ಬರುವಂತ ಅದೆ ತ್ರಿವಿರೂಪಾಕ್ಷದೇವರ
ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಈವರೆಗೂ ಬಣ್ಣದ ಚಿತ್ರಗಳು ಕಂಡು
ಬರುವೆವೆ. ವಿಜಯನಗರವು ಹಾಳಾಗಿ ನಾಲ್ಕುನೂರು
ವರ್ಷಗಳಾಗುತ್ತ ಬಂದರೂ ಅಚ್ಚೇಯದೆ ಹಾಗೆ
ಸೀಳರ ವ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ಬಣ್ಣಗಾರರ ಜಾಸ್ತ್
ಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ವರ್ಣಿಸಿದರೂ ತೀರದು. ಪೇಯಸ
ನಾದರೂ ಆಗಿನ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿ
ಸದ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. “ ಅರಸನ ಮಂದಿರದ ಬಾಗಿಲದ
ಹೊರಗಿ ಎಂಟು ಮೂರ್ತಿಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಿಗೆ ಆಯಾ
ಮನಸ್ಸರ ನಡೆನುಡಿಗಳೆಗಳನುಸರಿಸಿಯ ಬಣ್ಣ ಹಚ್ಚಿ
ದ್ದಾರೆ; ಬಲವಕ್ರದಲ್ಲೊಂದು ಅರಸನ ತಂದೆಯದು,
ಎಡವಕ್ರದಲ್ಲೊಂದು ಅರಸನದು; ಅವು ಸಜೀವವಾಗಿ
ಕಾಣುವಂತೆ ಒಣ್ಣಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ” ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿ
ದ್ದಾನೆ ಅಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ತುಗೀ
ಜರೂ ಭಿಕ್ಷುಕರೂ ಕುರುಡರೂ ಹೇಗೆ ಇರುತ್ತಾರೆ,
ಅವರಂತಕ್ಕೆ ಸರಣಿಗಳು ಹೇಗೆ, ಎಂಬುದು ತೀಯ
ಲೆಂದು ಅರಮನೆಯ ಹಂಗುಸರ ಸಲುವಾಗಿ ಬರೆಯ
ಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಂಭದ ಮೇಲಿನ ಜಿಂಕೆ ಮೊದಲಾದ
ಮೃಗಗಳ ಮುಖಗಳಿಗೆ ಮಂಟಪ [Pink] ಬಣ್ಣ
ವನ್ನು ಹಚ್ಚಿದ್ದಾರೆಂದು ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಇವು
ಗಳಿಂದ ಒಣ್ಣಿಗಾರರ ಚಾತುರ್ಯವೂ ಎಲ್ಲ ತರದ
ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಹದವೂ ‘ ಚೈತ್ರಸ್ವಮಯ
ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು’ ಒರೆಯುವ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಆಪ್ತತೆಯ ಕೌಶ
ಲ್ಯವೂ ಸೌತೀಮೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಮೊಹುಕಾರರ
ಗೃಹಸ್ಥಾಸ್ಥ ಜನಗಳನ್ನು ಜರುಗುಗೊಳಿಸದ
ಜಿಹ್ವೆವು

ಅಷ್ಟೆ ಹರಿದಾರಿಗಳ ಸತ್ಪ್ರತಿರೂಪ ವಿಶಾಲ
ವಾದ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿ
ಕೊಂಡಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ರವರ ಜನಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು
ನೀರನ್ನು ಪೂರೆಯಿಸಿ ಕೊಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ಅಣೆ
ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ “ ಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿಯದ ಕಡಿಮೆ
ಮಾಡಿದ ಕಲಾಪಗಳನ್ನು [Chiselled Stone

channels] ಪಟ್ಟಣದ ತುಂಬಿಲ್ಲಾ ಹಾಕಿದ್ದಾರೆಂದು ನಿರ್ದೋಷೋನು ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆನೆಗಳಿಗೆ ನೀರು ಕುಡಿಸುವ ೪೨ ಅಡಿಯುದ್ದವಿರುವ ಒಂದೇ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಡಿದ ದೋಣೆಯನ್ನು ಈಗಲೂ ನೋಡಬಹುದು, ಈ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಶ್ರೀ ವಿರ. ಪಾಕ್ಷದೇವರ ಗುಡಿಯ ಮಾಳಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈಗಲೂ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ರಾಯಗಾವಲಿ ಮುಂತಾದ ದೊಡ್ಡ ಕಾಲುವೆಗಳು ಈಗಿನ ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಪೂರೈಸಿ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಹಾಕಿದ ಆಣೆಕಟ್ಟು ವಿಜಯನಗರದ ಶಿಲ್ಪಿಗರ (Engineering Skill) ಬಾಣತನವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಿಲ್ಲವೇ? ಹಾಳುಹಂಪೆಯಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಭವ್ಯವಾದ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಕಮಲ ಮಹಲೂ ಆನೆಯ ಸಾಲೂ ವಿಲಾಸಮಂದಿರಗಳೂ ವಿಜಯನಗರದವರ ಶಿಲ್ಪಿಗರ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಮೂರ್ತಿ ಮಂತವಾದ ಕುರಹುಗಳಾಗಿವೆ. ಹಜಾರ ರಾಮ ಸ್ವಾಮಿಯ ಗುಡಿ, ಶ್ರೀ ವಿರಪಾಕ್ಷದೇವರ ಗುಡಿ, ವಿಜಯ ವಿಠಲಸೇವರ ಗುಡಿ ಚಿತ್ರಕೂಟ ಹೇಮ ಕೂಟ, ಕಡ್ಲೆಕಾಳಗ ಣಸತಿ, ಉಗ್ರನರಸಿಂಹ ಮೂರ್ತಿ ಮುಂತಾದವು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಕಾಶಲ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆಯೇ ಉಳಿದವೆಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸಂಪಾತಿಯ ಗುಡಿಯ ಮುಂದಿನ ಬಿಷ್ಣುಪ್ರಯ್ಯನ ಗೋಪುರದ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ನೋಡಿದವರಿಗೆ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಮೇಲ್ಮೆಯೂ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಆ ಗೋಪುರದ ಸಲುವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಗಜಬ್ಬ ಈ ಮೊತ್ತಿಗೂ ಕಚ್ಚಾಗದ ಉಳಿದಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಗಜನ್ನು ಮಾಡುವ ಹದವು ಬಹಳ ಚನ್ನಾಗಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದು.

ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ವೈಸೂರ ಪ್ರಾಂತದ ಅಡಿಗೆಗಳಿಂದ ತರುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ತುಂಗಭದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ತೇಲುವಿಟ್ಟು ಅವು ಹರಿಯುತ್ತ ಹರಿಯುತ್ತ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಅವುಗಳನ್ನು ದಂಡಿಗೆ ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಮರದ ಗೊಂಬೆ ತೊಟ್ಟಲ ಮುಂತಾದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಮರದ ವಸ್ತುಗಳು ವಿಠಲನಾಗಿರಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮರದ ಕಂಭಗಳಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು

‘ಸೂಸಿ’ ಯಿಂದ ಆಡ್ವಾದಿಸಿದ್ದರೆಂದು ರಝಾಕನು ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆದರೂ ಅದ್ಭುತೋಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಸ್ತದಂತದಲ್ಲಿ ಕೊರೆದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದ್ದರೆಂದು ಬಗ್ಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ‘ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಹಸ್ತದಂತದಿಂದ ರಚಿಸಿದ ಕೊರಡಿಯೊಂದಿತ್ತೆಂದೂ ಆ ಮಂದಿರದ ಅದ್ಭುತೋಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಸ್ತದಂತದ ಕಮಲ ಮತ್ತು ಗುಲಾಬಿಯ ಹೂಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಚಂದವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರದಾದೂ ವೇರ್ಯಾನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಹಸ್ತದಂತದ ಕೈಗೂಕೆಯೂ ಕಲಾಕಾಶಲ್ಯವೂ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಿತೆಂಬುದನ್ನು ನಾಚಕರ ಕಲ್ಪಿಸಲಿ!

ಅಲ್ಲಿ ವಂದಿರದ ಮೆಟ್ಟಲುಗಳಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ಶಗಡುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿದ್ದರೆಂದೂ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಗಾರದ ‘ಮೊಲಾಮು’ ಮಾಡಿದ್ದರೆಂದೂ ಪೇಯಿ ಸನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅರಮನೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆತ್ತದಿಂದ ಹೆಣೆದ ಒಂದು ಮಂಟಪವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಮುತ್ತುಮಾಣಿಕಗಳಿಂದ ಕೆಚ್ಚಿದ್ದರೆಂದೂ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಜೈಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಲಸದ ಸಲುವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿರಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಕು ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಮುದ್ದು ಗುಡುಗಳು, ಮದ್ದನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸೋರುಪ್ಪ ಮೂದಲಾದವುಗಳ ಮಾಡುವ ಹದವೂ ವಿಧಾನಗಳೂ ವಿಜಯನಗರದವರಿಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು.

ಅಲ್ಲಿಯ ವಿಜಯನಗರದ ವಸ್ತುವಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ನೊಂಡೂರ ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಲೋಹದ ಕ್ಷುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಈಗಲೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ ಅವುಗಳನ್ನು ತಂದು ಜನರು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ನೋಡಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನೂ ಉಕ್ಕನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವುಗಳಿಂದ ಖಡ್ಗ ಭಾಲ್ಗೆ ಬರ್ಚಿ ಮೊದಲಾದ ಯುದ್ಧದ ಆಯುಧಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ‘ಕಾರಖಾನೆ’ ಗಳೇಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಈಗಿನಂತೆ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ನಡೆಯುವ ‘ಕಾರಖಾನೆ’ಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕೈ ಕಾರಖಾನೆಗಳಿದ್ದೇ ಇದ್ದವು. ಮಹಾನವಮಿಯ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಮುದ್ದುಗಳನ್ನು ಹಾರಿಸಿದ್ದನ್ನೂ ಸೈನಿಕರ ಮೆರೆವಣಿಗೆ

ಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ ಬಗ್ಗೆ ರಝಾಕನೂ ವೇಯಿಸನೂ ತಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಕಾಗದಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಈ ಪ್ರಯಾಣಿಕರು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ ತಾಡವಾಲಿಗಳ ಮೇಲೆ ಉಕ್ಕಿನಕಡ್ಡಿ [ಕಂಠ] ಯಿಂದ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನೂ 'ಕಂಠ ಪತ್ರದ ಉಲಾಹುಗಡದಗಳಿಕ್ಕೆ' ಎಂದು ಬರೆದಿರುವದರಿಂದ ತಾಡವಾಲಿಗಳಮೇಲೆ ಬರೆಯುವುದು ಬಹಳ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆಗಿನಕಾಲದಲ್ಲಿ 'ಕಡತ' ಕೆಂಬುದೊಂದು ಬರೆಯುವ ಸಾಧನವಿತ್ತು. ಅರಿವೆಯ ತಾಂಡನ್ನೊಂದು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದರ ಮೇಲೆ ಜಿಗುಟಾದ ಕಚ್ಚು ಬಗ್ಗುವನ್ನು ಬೊಳೆಯಿ ತ್ತಿದ್ದರು. ಅದು ಒಣಗಿದ ಬಳಿಕ ಅದರ ಮೇಲೆ

ಬಿಳಿಯ 'ಬಾಳಸ್ಸು' ಎಂಬ ಮಿಡುವಾದ ಕಲ್ಲಿನ ಕಡ್ಡಿಯಿಂದ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವನ್ನಾದರೂ ಈ ಪ್ರಯಾಣಿಕರೆ ಬರೆದುದು. ಕಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲೂ ತಾಮ್ರ ಪಟಗಳ ಮೇಲೂ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಶಿಲಾಲಿಪಿ ತಾಮ್ರ ಪಟಗಳಮೇಲಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಸಂಗೀತಕಲೆ, ನೃತ್ಯಕಲೆ, ಯಂತ್ರ ಕಲೆಗಳೂ ಒಂದಲ್ಲ ಎರಡಲ್ಲ ನೂರಾರು ಬಗೆಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇವುವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಡಬಹುದು ಈ ಚಿಕ್ಕಲೇಖದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಡಿ ಹೇಳುವುದು ಅಗದು.

ಎಂದಬಳಿಕ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವಂತಹ ಕಕಾಕಾಶಲ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಲ್ಲ ವಿಜಯನಗರದ ವೈಭವವನ್ನು ಓದಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಹಿಂದೀಯನೂ ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕನ್ನಡಿಗನೂ ಅಭಿಮಾನ ಪಡಬೇಕು.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವೈಭವ.

ಲೇಖಕರು:- ೫೬. ದೇಶಪಾಂಡೆ ಗುಗಾಧರರಾಮರು ಬೆಳಗಾವಿ

ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ರಾಜ್ಯ, ಅವರ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಅವರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಉತ್ತರ ಹಿಂದು ಸ್ಥಾನವನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಉದಯವಾಗಿ ಅದು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗ ತೊಡಗಿದಂತೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ವರ್ಚಸ್ಸು ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಅವರ ಏರಾಟವು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೬೫ನೇ ಇಸವಿ. ಆದರೆ ಕೇವಲ ಹಿಂದೂಧರ್ಮವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಸಾರವನ್ನು ತಡೆಯುವದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕಾಗದು ಜಗತ್ತಿನೊಳಗೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಉದ್ದಿಷ್ಟಗಳೇ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಬುಡದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಧರ್ಮದ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ತಂತಮ್ಮ ಧರ್ಮದ ಛಾಲ ಮುಂದೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಗೊಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸುವರು. ಒಂದೇ ಧರ್ಮದ ಜನರಾದರೂ ಧರ್ಮದ

ಹೆಸರಿನಿಂದಲೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಜಗಳಾಡುತ್ತಿರುವದನ್ನೂ ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಮಾತಿಗೆ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಸತ್ಯದಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಂಗತಿಗಳಿಂದಲೂ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಪುಷ್ಟಿಯೇ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಇಲ್ಲವೆಷ್ಟಕ್ಕಿ ಯ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಆಯಾ ಕಾಲದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಆನುಲಕ್ಷಿಸಿ ನಿರ್ಣಯಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಕ್ಷಿಂವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಈಗಿನ ಕಾಲದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿ ಅದರ ವಿಷಯಕವಾಗಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಮಾಡುವುದು ಸಯಂಕ್ರಮವಾಗಲಾರದು ಇದರಂತೆಯೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಾತು. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಮನಿಯ ಯೋಗ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಈಗಿನ ರಚಿಯದ ರಾಜ್ಯಪದ್ಧತಿ (ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೆನ್ನಲು ಬರಲಾರದು.) ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದ ಲೆನಿನ್, ಟ್ರಾಟ್ಸ್ಕಿ, ಸ್ಟಾಲಿನ್ ಇಲ್ಲವೆ ಗಾರ್ಕಿ ಇವರ ಯೋಗ್ಯತೆ ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವವು.

ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿನ ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಾಲದಕಿಂತಲೂ ತೀರ ಬೇರೆಯಾಗಿವೆ. ಈ ಕ್ರಮವು ಹೀಗೆಯೇ ಸಾಗುವದು. ಅದುದರಿಂದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಆಗಿನ ಕಾಲವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತರಬೇಕಾಗುವದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗುರುತಿಸಿದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಅತ್ಯಂತ ವೈಭವಶಂಕಸ್ಥವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು. ಆ ಕಾಲದ ಶಿಲಾಲೇಖಗಳು ಶಾಸನ ಪತ್ರಗಳು ತಾಮ್ರಪತ್ರಗಳು ಮೊದಲಾದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಾಧನಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಳಿದಿರುವಾಗಿನೆ ಈಗಿನಂತೆ ಆಗಿನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಒಪ್ಪಾಯವು, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಪರಿಪಾಠವಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ವೈಭವವನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತರುವಷ್ಟು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾಧನಗಳು ದೊರೆಯಲಾರವು. ಕೆಲವು ನಷ್ಟವಾಗಿ ಹೋಗಿವೆ. ಕೆಲವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸಂಶೋಧಿಸಿ ಗೊತ್ತುಹಚ್ಚಬಹುದು. ಆದರೂ ಸದ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಉಳಿದಿರುವ ಮೇಲಿನ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಸಾಧನಗಳಿಂದಲೂ, ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತಾರ, ಆಗಿನಕಾಲದ ವೀರರು ತೋರಿಸಿದ ಪರಾಕ್ರಮ, ಪ್ರತೀಕಾರ ಮಾಡುವ ಆಗಿನ ಜನರಲ್ಲಿರುವ ಶಕ್ತಿ, ಆಗಿನಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಳ್ಳ ದೊರೆತರವ ಉತ್ತೇಜನ, ಪ್ರಜೆಗಳ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಆಗಿನ ಹಲವು ಅರಸರು ತೀರಿದ ಧೋರಣ, ಕಲಾಕೌಶಲ್ಯ ಇನ್ನಾಗಿ ದೊರೆತ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನ ಮುಂತಾದ ಸಂಗತಿಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿವೆ ಅವನ್ನು ನೆನೆದರೂ ಯಾವ ಕನ್ನಡಿಗನಿಗೆ ಅಭಿಮಾನವೆನಿಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ! ಆ

ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕರೆಬೇಡಿ ದ ಬಂದ ಪ್ರವಾಸಿಕರೂ ಕೂಡ ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವೈಭವದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಅತಿ ಸರಸವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮಧ್ಯಪ್ರತಿಯಾದಿಂದ ಅಬದಲ್ಝಕ್ ಎಂಬ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಪ್ರವಾಸಿಯು ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ಆತನು ಬೇಲೂರಿನಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜನ್ಮ ಕೇಶವ ದೇವಾಲಯದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಕೂಟ್ಟು ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು “ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ನಾನು ಇಂತಹ ಸುಂದರ ನಗರವನ್ನು ಎಲ್ಲೆಯೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ” ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದಂತೆಯೇ ಸೀತಾಂಬ ಪೂರ್ವಗಡ ಪ್ರವಾಸಿಯೂ ಕೂಡ ವಿಜಯನಗರದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ ಅವನು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಹೇಳುವಾಗ ಅವನು ತನ್ನ ಕತ್ತಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗಿರುವ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಲ್ಲದ ಅವನು ವಿದ್ಯಾಪಕ್ಷಪಾತಿಯೂ, ಪ್ರಜಾವಿಘ್ನನೂ ಆಗಿದ್ದನೆಂದು ಒರದಿರುವನು.

ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರ ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಎರಡೂ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವಿಷಯಕವಾಗಿ ಆದರವಿತ್ತು. ಅದು ತಮ್ಮ ದಂದು ಉಭಯ ಪ್ರಾಂತದವರೂ ಅಭಿಮಾನಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗೂ ಅಂಥರೂ ಕೂಡ ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ತಮ್ಮದೇ ಆಗಿತ್ತೆಂದು ಹಕ್ಕು ಹೇಳುತ್ತಿರುವರೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಅದೊಂಥ ಅಭಿಮಾನದ ವಿಷಯ! ಅಂದಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣರಾಯರನ್ನು ವಂತ ಆ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಎಂದಿಗೂ ಮರೆಯದೊಂಥ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂದೇಹವೂ ಇಲ್ಲ.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸ್ಥಾನ.

ಬರೆದವರು:—**ಡಿ. ಎಸ್. ವಿ. ಅಡ್ಡಣಗಿ ಬಿ. ಎ. ಎಲ್. ಎಲ್. ಬಿ. ಬೆಳಗಾವಿ**

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಮಗ್ರ ಇತಿಹಾಸ ವನ್ನು ಓದಿದವರಿಗೆ ಅಥವಾ ಅದರ ಸರ್ವ ಸಂಗತಿ ಯನ್ನು ಕೇಳಿದವರಿಗೆ, ಇಲ್ಲವೆ ಅಲ್ಲಿಗೇ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಗತವೈಭವದ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಕಂಡಾರ ಕಂಡವರಿಗೆ, ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಹೃದಯದನುಕಂಪನವು ಎದೆಯನ್ನಾವರಿಸಿ ಕಂಬ ನಿಯ ಮಳೆಗರೆಯದ ಬಿಡದು. ಅದು ಇಲ್ಲಿಗೇ ಕೊನೆಗಾಣದೆ, ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅನವರತವಾಗಿ, ಅವ್ಯಾ ಹತವಾಗಿ, ಅಲೆದಲೆದು, ಓದಿದ, ಕೇಳಿದ, ಕಂಡಾರ ಕಣ್ಣಿನಿಯ ಕೂಡ ಸಂಗತಿಗಳ ದಿವ್ಯವಾದ ಚಿತ್ರ ಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರನಯನದ ಮುಂದೆ ತೆರೆತೆರೆಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಿ ಸುವದು, ಯಾವುದನ್ನು ಕಂಡರೂ, ನೆನೆದರೂ, ಎಲ್ಲವೂ ತನತನಗೆ ಚಂದವಾಗಿ, ಅಂದವಾಗಿ ನಯನ ಗಳೆದುರಿಗೆ ನೆಲೆಯುವವು ಮನಸ್ಸು “ಯಾವುದು ಗೃಹಿಸಲಿ? ಯಾವುದನ್ನು ಬಿಡಲಿ?” ಎಂದು ಬಪ್ಪಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವದು. ಅಳವಾಗಿ, ಗಂಭೀವಾಗಿ ಹರಿ ಯುವ ಮಹಾನದಿಯಂತೆ, ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾ ಜ್ಯವು ಕಾಣುಗಳ ಮುಂದೆ ತೇಲಿ ಹೋಗುವದು

ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಗೆಸೆಗಿನ ಅನೇಕಾನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಒಂದು ಮೋಹಕವಾದ ಮನೋಹರವಾದ, ರಮಣೀಯ ಚಿತ್ರವು ವಿಜಯನಗ ರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಸ್ತ್ರೀಯ ಘನತೆಯನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಇಂದಿನ ನಮ್ಮ ದುರವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ “ಸ್ತ್ರೀಯ ಸದಸ್ಯರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿ ಒಗೆಗೆ ಇತ್ತೀ” ಎಂದು ಮನಸ್ಸು ಬೆರಗು ಗೊಳ್ಳುವದು. ಅಲ್ಲದೆ, ‘ದೇವತೆಗಳ, ಅಪ್ಸರೆಯರ ಲೋಕವೇ ತನ್ನ ಸಕಲ ವೈಭವದೊಂದಿಗ ಇಂದು ಹಾಳಾಗಿ ರಣಗುಡುವ ಭೂಮಿಗೆ ಅವತರಿಸಿರುವರೇ?’ ಎಂಬ ಭ್ರಮೆ ಯುತ್ಪನ್ನವಾಗುವದು. ‘ಸ್ವರೂಪಮೇ ರೂಪಂ’ ಎಂದು ನೇಮಿಜಂಧನು ಹಾಡಿದಂತೆ, ಸ್ವರೂಪ ಮೊದಲೇ ಸುಂದರವಾದುದೂ, ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಸಕಲ ವೈಭವವೂ, ಒಡಗೂಡಿ ಮುಂದೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲಲು, ‘ದೇವರೆ’ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಡುಗಂಜನನ್ನು

ಮಾಡು’ ಎಂದುಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತಾಗುವದು. ವಿಜಯ ನಗರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಅಷ್ಟು ಪರಿಪೂರ್ಣ ವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಳು.

ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಸ್ವಲ್ಪ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಅನುಕೂಲ ವಾತಾವರಣವು ಸುಳಿಯು ತ್ತಿತ್ತು ಮೆಗಾಸ್ಥೀನೀಸನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರಸರ ಶರೀರ ರಕ್ಷಣೆಯು ಹೆಂಗೆಳೆಯರ ಕಡೆಗೇ ಇತ್ತು ಹರ್ಷವರ್ಧ ನನ ಹುಂಗೂ ಬಾಣನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇದು ಬಳಕೆ ಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆಗ ರಾಜಕನ್ಯೆಯರು ನರ್ತನ, ಗಾಯನ ಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ನ.ರಿತವರಿದ್ದರೂ, ಮನೆಗೆಲಸಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಯರು ಆಗ ಕೂಡ ಅಗಾಗ ಧಾರ್ಮಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಕಾರಣಗಳ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿರುವ ರೂಢಿಯಿತ್ತು. ಇ. ಸ. ೯೦೮ ರಲ್ಲಿಯ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು, ಸ್ತ್ರೀಯರು ರಾಜ್ಯ ಸೂತ್ರ ಚಾಲಕರಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತವೆ. ಜಕ್ಕಿ ಯಬ್ಬೆಯ ರಾಜ್ಯಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೀಣಳು; ರಾಣಿ ಸೋಮಲೆದೇವಿಯು ಮಂತ್ರಿ ಇದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಇ. ಸ ೧೫೬೬ ರ ಶಿಲಾಲೇಖ ಹೇಳುವದು. ರುದ್ರಾಂಬೆಯೆಂಬವಳು ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿದಂತೆ ಇ. ಸ. ೧೫೬೦ರ ಶಿಲಾಶಾಸನ ಹೇಳುವದು. ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ಮಹೀಯರು ಒಳ್ಳೇ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಧರ್ಮಸಂಸ್ಥ ಗಳ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ದತ್ತತೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖ ಗಳೂ ಇವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಇ. ಸ ೧೫೫೫ ರ ಶಿಲಾಶಾಸನ ಗಳೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಕುಂಜಚೆಟ್ಟಿಯ ಕುಮಾರಿಯಾದ ಗಣ ಕ.ಮಾರಿ ಚಂದಮ್ಮೆಯು ಕುಂಜಚೆಟ್ಟರ ದೇವಸ್ಥಾನದ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕಳಿದ್ದಳು ಹಲಕೆಲವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ ಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀವೈಷ್ಯರೂ ಇದ್ದರು.

ಮೊದಲು ವಿನೇ ಇದ್ದರೂ, ಶ್ರುತಿ, ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಕಟ್ಟಿ ಕಗಳೆಲ್ಲ ಸುಗಮವಾಗಿ ಸೂಗುತ್ತಿದ್ದವು ಇವುಗಳ ಬಂಧನವು ಸಡಿಲಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಬರಬರುತ್ತ ಈ ಕೈಯಲೆ ಗಳು ಸಡಿಲಾಗುತ್ತ ಬಂದು, ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲ ದಲ್ಲಿ ತೀರಾ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದವು ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಬೇಕಾದ ಅನುಕೂಲ ತೆಗಳೆಲ್ಲ ದೊರೆತಿದ್ದವು. ಎಲ್ಲ ವಿಲಾಸಗಳ ವೈಭವವೂ

ಕೈಸೇರಿದ್ದಿತು. ಅಂದ ಸ್ತ್ರೀಯ ಬೇಕಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಡೆದಿದ್ದಳೆಂಬದನ್ನು ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಕಟ್ಟಳೆಗಳನ್ನು ನಿಬಂಧನಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ವೀರಮಹಿಳೆಯರು ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿದ್ದರು ಅಗಿನ ಸ್ತ್ರೀಯರು ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ ತಮತಮಗ. ಚಿತವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ ಭಾಗವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮನೆಗೆಲಸಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ, ಮನೆಯ ಹೊರಗಿನ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನೂ ಕೈಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವನನೆಯಲ್ಲಿ ದಾಸಿಯರಾಗಿ, ದ್ವಾರಪಾಲಕಿಯರಾಗಿ, ಕಾರ್ಯ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಕತ್ತಿ ಡಾಲಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದವರೊಡನೆ ರಣಂಗಣಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಹಳೆ ತುತ್ತೂರೆಯನ್ನೂ ದುತ್ತಿದ್ದರು ಭೋಯಿಗಳಾಗಿ ಮೇಣಗಳನ್ನು ಹೊರುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಪೇಜನು ನೂನೀಜನೂ ಸುಂದರವಾಗಿಯೂ ಸವಿಸ್ತರವಾಗಿಯೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಅರಸನ ಬಳಿ ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರದ ವರಗೆ ಸ್ತ್ರೀಯರಿದ್ದರು. ಅವರ ಪಾಸ ಅರಮನೆ ಕೆಲವರು ನರ್ತಕಿಯರು, ಹಲವರು ರಾಣಿಯರನ್ನು ಮೇಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಯ್ಯುವ ಭೋವಿಗಳು; ಕುಸ್ತಿ ಹಿಡಿಯುವವರು ಕೆಲವರು; ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ, ಭವಿಷ್ಯ ಹೇಳುವವರು ಕೆಲವರು, ಅವರಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನಿಡುವವರೂ, ಹೊರಗಣ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರ ಕೃತಿಗಳನ್ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ, ತುಲನಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದವಲೋಕಿಸಿ, ರಾಜ್ಯದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವವರೂ, ಹಾಡುವವರೂ, ವೀಣೆ, ವೃದಂಗ, ಮೃದಲಿ ಮೊದಲಾದ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಬಾರಿಸುವವರೂ, ಇದ್ದರಲ್ಲದ ಅರಸಿಯರೂ ಸಹ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯ ಪಡೆದವರಿದ್ದರು."

ಇದಲ್ಲದೆ ಅರಸನಿಗಾಗಿ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡುವವರು, ಅರಸನಿಗೆ ವಿಷಪ್ರಯೋಗವಾಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಕಾಯುವವರು, ಅವನಿಗೆ ಉಣ್ಣಿಕೆ ನೀಡುವವರು, ಎಲ್ಲರೂ ಸ್ತ್ರೀಯರೇ! ನೃತ್ಯಯಾಧೀಶರೂ, ಬೇಲಿಫರೂ, ಅರಮನೆಯ ಕಾವಲುಗಾರರು ಕೂಡ ಸ್ತ್ರೀಯರೇ ಆಗಿದ್ದರು.

ಅಗಿನ ಕಾಲದ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವೇಶ್ಯೆಯರು ಸೇನೆಯೊಡನೆ ಸಮರಾಂಗಣಕ್ಕೆ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದರು ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅರಸಿಯರೂ ಕೂಡ ಯುದ್ಧ

ಮಾಡಲು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳೂ ಇವೆ. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ೧೫೫೫ ರಲ್ಲಿ ಕೊಂಡವೀಡನ್ನು ಮುತ್ತಿದಾಗ, ಅತನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದೇವಿಯುಂಟಾದಾಗೂ ತಿರುಮಲಾದೇವಿಯವರೂ ಇದ್ದರು. ಸಮರದಲ್ಲಿ ಪತಿಯು ಮಡಿದರೆ, ಸತಿಯು ಸಾಯುವ ವರಗೆ ಕಾದಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ನೀಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ೧೫೮೬ ರಲ್ಲಿ ಮಹಾವೀರ ಮದಾರ್ಕನ ಸುಂಡತಿಯಾದ ಬೊಮ್ಮಾಂಬೆಯು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪತಿಯಂತೆ ರೋರಾಡಿ ಮಡಿದು ಹೋದಳು.

ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೆಯೂ ಕೂಡ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು ವೀರಕಂಪುರಾಯನ ಚರಿತೆ ಅಥವಾ ವಧ ರಾವಿಜಯವನ್ನು ಒರೆದ ಗಂಗಾ ದೇವಿಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಮೊರಲನೇ ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಮಡದಿಯೂ ಕೂಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆದಳೆ ಅವಳ ಬಗ್ಗೆ ೧೫೮೨ ರಲ್ಲಿಯ ಶಿಲಾಲಾಸನವು ಹೀಗಿದೆ. "ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಸತಿಯಾದ ಹೊನ್ನಾಯಿಯು ಕಾಮಕಲೆ (ಪ್ರೇಮಕಾತ್ರ) ಯಲ್ಲಿ, ವೇದೋಪಮೆ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಚತುರೆಯಾಗಿದ್ದಳು ಅರಸನ ಅನೇಕ ಪತ್ನಿಯರಲ್ಲಿ ಅವಳೇ ಕ್ರಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಸದಾ ಅರಸನ ಇಚ್ಛೆಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಈ ಮೇರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾವಂತಿಯಾದ ಅನೇಕ ವನಿತೆಯರಾಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಸುಮರ್ಣ ಮೇರುಕನ ದಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಕವಿತೆ ರಚಿಸಿದವಳು ತಿರುಮಲಾಂಜಿಯೆಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸಿಯು ಅಚ್ಯುತರಾಯನರದಾಂಬೆಯರ ಪರಿಣಯವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವ ಕಾವ್ಯ ಬರೆದವಳು ಇವಳೇ ಎಂಬ ಊಹೆಗೆ ಅಪ್ಪದವಿವೆ ಮೋಹನಾಂಗಿಯೆಂಬವಳು ಮರೀಚಿ ಪರಿಣಯಂ ಎಂಬ ಪ್ರೇಮ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಒರೆದಿರುವಳು. ರಘುನಾಥಾಭ್ಯುದಯಂ, ಎಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದವಳು ರಾಮಭದ್ರಂಜಿಯು ಇವಳು ಅಗಿನ ಕಾಲದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವುದೇ ನಂದಲೆ, ಚಿತ್ರ, ಬಂಧ, ಗರ್ಭ ಪಾತ್ರಾ ಅಸು ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾದ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ವಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ಯಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಒರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳ ವಿವರಣೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿಯೂ, ಶತಲೇಖನಿ ಕಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಸ್ತ್ರೀಯರು ಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದರು ಒಂದೊಂದು ತಾಸಿನಲ್ಲಿ ನೂನೂರು ಸುಡುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಬಲ್ಲ ಶಿಫು ಕವಿಯಿತ್ತಿರಬಹುದು ಅಷ್ಟು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕವನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ

ವ್ಯವಹರಿಸಿದ್ದರು. ಆಗಿನ ಮಹಿಳೆಯರು. ಉದ್ದಮ ಕವಿಗಳಿಗಿಂತ ರಚಿತನಾದ ಕಾವ್ಯ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಓದಿ, ವಂಶೀಲಿಸಿ, ಅರ್ಥ ವಿವರಿಸುವಲ್ಲಿ ಪಟುಗಳಿದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ದೇಶ ಎಂಬ ಎರಡೂ ಗಾನಕಲೆಯ ರಹಸ್ಯವನ್ನರಿತವರು; ಮಧುರವಾಗಿ, ಮಂಜುಳವಾಗಿ, ಹಾಡಬಲ್ಲವರು; ವಿಣೆಯನ್ನು ನುಡಿಸಬಲ್ಲವರು. ರಾಮಣಹತ್ತಿಮದಲಾದ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಬಾರಿಸಲೂ ಅರಿತಿದ್ದರು.

ಆಗಿನ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಕುಸ್ತಿಯಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣೆಯರಿದ್ದರೆಂದು ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಇ. ಕ. ೧೪೪೬ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಾನು ಸಂಪ್ರದ ಮಾರ್ಗ ರದ್ದಾಗಿ, ಸೋಮವಾರ ಶಿಲಾಲೇಖದಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿಯು ಅಧಾರವಾಗಿದೆ. ಜಟ್ಟಿಗಳೊಡನೆ ಕ ಸ್ತ್ರೀಯೊಡನೆ ತನ್ನ ತಂದೆ ಮಾಡಿಗೊಡನು ಮಾಡಿದು ಹೋದುದರ ಸೇಡನ್ನು ತೀರಿನಿಕೊಳ್ಳಲು, ಹರಿಯಕ್ಕನು ಕುಸ್ತೀ ಓಡಿದಳಂತೆ!

ಕಾಟಲ್ಯನ ಅರ್ಧಶಾಸ್ತ್ರದಂತೆ, ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿಯ ವೇಶ್ಯಾ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಬಹುತರವಾಗಿ ಅರಸನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಸ್ವಾನ್ಯಹರಾರ್ಯ, ಕಾಲೊತ್ತವರು, ಹಾಸಿಗೆ ಮಾಡುವವರು, ಅರಿವೆಗಳನ್ನು ನೆಳೆಯುವವರು ಕೂಮಾಲೆಗಳನ್ನು ಹೆಣೆಯುವವರು, ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ವೇಶ್ಯೆಯರ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಿಗೆ, ಅವಳು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಸರಿ. ಸೌಂಧರ್ಯ ತಾರುಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಗಿ ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನೆರವೇರಿಸಬಲ್ಲವಳಾಗಿದ್ದರೆ, ಅರಸನು ಅವಳಿಗೆ ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಸಾವಿರಪಣಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು ಅಲ್ಲದೆ, ಈ ಎಲ್ಲ ವೇಶ್ಯೆಯರು ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಸರಕಾರದ ಆಡಳಿತೆಯ ಕೆಳಗೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು ಅರಸನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ, ಯಾವನೊಬ್ಬ ಪುರುಷನಿಗೆ ವಶವಾಗದವಳಿಗೆ, ಸಾವಿರ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಾವಿರ ಪಣಗಳನ್ನು ದಂಡ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರತಿಯೋರ್ವ ವೇಶ್ಯೆಯು ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳಿಗೆ ತನ್ನ ದಿನದ ಉತ್ಪನ್ನದ ಇವತ್ತುದಿ ಹಣವನ್ನು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವೇಶ್ಯೆಯರಿಗೆ, ದಾಸಿಯರಿಗೆ, ನರ್ತಕಿಯರಿಗೆ, ಗಾಯನ ಮಾಡನ, ಓದುವವರು, ಅಭಿನಯ, ಬರೆಯುವವರು, ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಪರಸ್ಪರ ಭಾವಗಳ ನ್ನರಿಯುವವರು, ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯ, ಹಾರ ಮೊದಲಾದ

ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವವರು, ವೈಕೈಕಾಲು ಒತ್ತುವವರು (ಹಿಸುಕುವವರು) ಪರರ ಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯುವವರು, ಈ ಎಲ್ಲ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುವವರಿಗೆ ಸರಕಾರದಿಂದ ಹೊಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂಥ ವಿದ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಲಿತ ನಟರ ಹೆಂಡದಿರೂ, ಅವಂತೆ ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ಸನ್ನೆಗಳನ್ನೂ ಕಲಿತ ಉಳಿದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ದ.ಸ್ವರನ್ನು ಶೋಧಿಸುವಲ್ಲಿ ಪರದೇಶದ ಅಥವಾ ಶತ್ರುಗಳ ಗುಪ್ತಚಾರರನ್ನು ಕೊಲೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕಾರಿಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆ ಕಾಲದ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ವೇಶ್ಯೆಯರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ವಿಜಯನಗರಮತೂ ವೇಶ್ಯೆಯರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದಿತು ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಅಬ್ದುಲ್ ರಝಾಕನು ಮಾಡಿದ ವರ್ಣನೆಯು ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ' ನಾಣ್ಯಾಲಯದ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಯಾರ್ಡ್ ಉದ್ದ ಹಾಗೂ ೨೦ ಯಾರ್ಡ್ ಅಗಲವಾದ ಒಂದು ಪೇಟೆ. ಇದರ ಎಡಬಲ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಾಕಿಗಳ ಬದಲು ಉತ್ತಮ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಪೀಠಗಳಿವೆ. ಮಧ್ಯಸ್ಥದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ವೇಶ್ಯೆಯರು, ಅಲಂಕೃತವಾದ ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ತಲೆಬಾಗಿಲುಗಳ ಮುಂದೆ ಇಟ್ಟಿಖುರ್ಚಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡುವರು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಮುತ್ತುರತ್ನ, ಅಮೌಲ್ಯ ವಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಭೂಷಿತರಾಗಿರುವರು ಅವರು ನೂತನ ತರುಣಿಯರು, ಒಳ್ಳೆ ಸುಂದರಿಯರು, ಅವರ ಬಳಿ ಸೇವೆಗೆ ಸಿದ್ಧರಾದ ದಾಸಿಯರು, ಈ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುವವನು ತನಗೆ ಬೇಕಾದವಳನ್ನು ಅರಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ೧೨೦೦೦ ಶೋಲೀಸರ ಕಾವಲು. ಅವರಿಗೆ ವೇಶ್ಯೆಯರ ದಿನದ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲೇ ೧೨೦೦೦ ಪಣಗಳನ್ನು ಸಂಚಿಕೆ ಕೊಡುವರು.

ವಿಜಯನಗರವು ಸುಮಾರು ೧೫೫೦ ರ ಬಗ್ಗೆ ಹೀಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡೆವನು, ನಾನು ಮೊದಲು ಹೇಳಿದಂತೆ ಅರಸನು ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿನಿಂದ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವನು. ಆಗ ವೇಶ್ಯೆಯರು, ದೇವಾಲಯದ ಮತ್ತು ಅರಮನೆಯ ನರ್ತಕಿಯರು, ದೇವರ ಮೂರ್ತಿಯ ಮುಂದೆ ಬಹಳ ವೇಳೆ ನರ್ತಿಸುತ್ತ ನಿಲ್ಲುವರು. ಉತ್ಸವಕಾಲದಲ್ಲಿ ನರ್ತಕಿಯರನ್ನು ಕರೆಯುವರು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯ

ಎಲ್ಲ ಸರ್ವಕಾರ್ಯದ ಅರಸರಮಂಪೆ ಆಮಂತ್ರಿಸಲ್ಪಡುವರು. ಹಾಗೆಯೇ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು, ಅರಸರು, ತ್ರಿಮಂತ್ರರು, ಕರೆಯಲ್ಪಡುವರು. ಇಂತಹ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಭೋಜನಗಳಲ್ಲಿ, ನರ್ತಕಿಯರು, ಅರಸರ ಮುಂದೆ ಸಭಿಕೆಯಿಂದ ಎಲೆ ಆಡಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಜಟ್ಟಿಗಳು ಅಂಜಕ ಬಿಟ್ಟು ಯಾರನ್ನಾದರೂ, ಯಾರು ಬಂದರೂ, ಇಂತಹ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಕೊಳ್ಳಲು ಅವನು ತೀರ್ಮಾನವಾಗುವುದು. "ನನ್ನಿಬಿ ಜನೂ ಇದೇ ಜಟ್ಟಿಯರು ಪಡುವರು."

ಇದ್ದರೂ ಈ ವಿದ್ಯೆಯು ಅನಾರಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದು ಗಳಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಪದವಿ ಹೇಳುವವನಾದರೂ, "ಈ ವೇದ್ಯಯರಸಂಸ್ಥೆಯ ವರ್ಣಸುವದು ಯಾರಿಂದಾದಿತು?" ಮತ್ತು, ರತ್ನ, ವಜ್ರಗಳಿಂದ ಕೆಚ್ಚಿದ ಸಂಗಿಗಳು, ಕಂಠಿಗಳು, ಕೃತಕದ ಗಂಟು, ಒಂಕಿಗಳು ನಾಗಮಾಲೆಗಳು, ನೂಪುರಗಳು, ಕರಕಂಠಗಳು, ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಅಲಂಕಾರಗಳು. ವೇದ್ಯಯರಲ್ಲಿ ಅವರ ಭೂಮಿಯನ್ನೂ ಗಳಿಸಿದವರೂ ಅವರಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ ಅನೇಕ ದಾತಿಯನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡವರೂ ಇದ್ದಾರೆ ಈ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೧೦೦೦೦ ಪದೋಗಗಳು ಸಂಪತ್ತು ಇದ್ದದ್ದನ್ನು ನಾನು ಕಣ್ಗಾರ ಕಂಡೆನಾತ್ಮ." ಬಾಬೋರ್ಗನು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೀಗೆಯೇ ಅದ

ಇನ್ನು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸನ ಅಂತಃಪುರದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಒಳ್ಳೆ ಸಿಕ್ಕಾರೂ ಡಿ ಕಾಂಪಿಯು ಒಳಗೆ ಬರೆಯುವನು. "ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಸನು ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಅರಸರಿಗಿಂತ ಬಲವಂತನಾಗಿರುವನು. ಅವನಿಗೆ ೧೦೦೦೦ ಹೆಂಡದಿರು. ಅವರಲ್ಲಿ ೪೦೦ ಜನರು ಅವನು ಹೋದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅವನನ್ನು ಹಿಂಬರಿಸುವರು. ಇವರಿಗೆ ಕೇವಲ ಅಡಿಕೆಗಳ ಸವದ ಅವರಿಗಿಂತ ತುಸು ಹೆಚ್ಚು ರೂಪವಂತಿಯಿಂದ ೪೦೦೦ ಮಹಿಲೆಯರು ಕುದುರೆ ಮೇಲೆ ಸವಾರಿಯಾಗಿ ಅರಸನನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವರು. ಉಳಿದವರು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಮೇಲೆಗಲಿಲ್ಲ ಬರುವರು ಇವರಲ್ಲಿ ೨೦೦೦ ಅಥವಾ ೩೦೦೦ ಜನರು ಅರಸನ ಸಿಂಹದ ಮೇಲೆ ಪಶ್ಚಿಮದ ಜನರು ಅರಸನು ಸತ್ತವರೆಗೆ ಸತಿಹೋಗುವವರಾಗುವರು ಸತಿ ಹೋಗುವವರು ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾನವರು ಗಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿಲ್ಲ." ಇವರೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವನು. "ಹತ್ತು ವರುಷಕ್ಕೆ ಮಿಕ್ಕಿದ ಬಾಲಕನಿಗೆ ಇವರೊಂದಿಗೆ ಇರಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಒಂದೇ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಇರುವಂತಿಲ್ಲ. ಇಡೀ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಂದರಿಯಾದ ಬಾಲೆಯರು ದೊರೆತರೆ, ಅವಳ ರಾಯತಂದೆಗಳ ಸಮಾಜ ಪಡೆದು

ಅವಳನ್ನು ಅಂತಃಪುರಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು, ಅವಳನ್ನು ಒಳ್ಳೆ ರೀತಿಯಿಂದ ನಡೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು" ಬಾಬೋರ್ಗನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವನು. "ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಹಾಡುವರು, ಅಡುವರು, ಅರಸನಿಗೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯಿಂದ ಮನರಂಜನೆ ಮಾಡುವರು ಸ್ವಾನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ ಜನಮಾಡುವರು. ಆಗ ಅರಸನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗುವನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಂದವಳನ್ನು ಅರಮನೆಗೆ ಕರೆಯಿಸುವನು. ಯಾವಳಾದರೂ ಮೆಟ್ಟಿಲು, ಹುಟ್ಟಿವ ಕೂಸು ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿ ಗಂಡಾದ ಪಕ್ಷ, ಅರಸನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಆ ಮಗು ಬಾಧಿಸುವನಾಗುವದು." ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ಪದವಿಯ ವೃದ್ಧರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರವೇಶವಿತ್ತು.

ಅರಸನು ತನ್ನ ಹೆಂಡದಿರನ್ನು ಕರೆವಂತೆ. ಅರಸನು ತನ್ನ ಸ್ವಲ್ಪ ತಾನೇ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಬೇಕಾದ ವಸ್ತು ದಾತಿಯ ಮಹಾಂತರ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಾದಿಕೆಯಿತ್ತು. "ಒಳಗೆ ಪದವಿ ಹೇಳುವನು."

ಅಲ್ಲಿಯ, ಸ್ತ್ರೀಯರ ಒಳ್ಳೆ ಅಭಿಲಾಷೆಯಾಗಿ, ಬಾಬೋರ್ಗನು ಸೀಬ ನೂನಿಯು ಮದಿಲಾದವರು ಒರಿದುದನ್ನು ಓದಿದರೆ ಒಂದು ಕೃಂಗರಮಯವಾದ, ರಸಭರಿತವಾದ ಕಾವ್ಯವು ಹರಿದಂತೆ, ಚಿತ್ರವು ಮೆರದಂತೆ, ಅನಿಸಿಬಿಡುವುದು. ಆ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನು ಒಳ್ಳೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಕೋಚದ ಮೂಲಕ ವರ್ಣಿಸುವದು. ಅರಕ್ತ, ಈ ವರ್ಣನೆಗಳ ಕಲ್ಪನೆ, ಅವರು ಬರೆಯುವುದನ್ನು ಓದಿದ ಬಾರದೂ ಇಲ್ಲವೆ, ತೊರವರೂ ಮಾಯೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ "ಚರಣ ಕಾಂತಿಗಳಿಂದ" "ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಬರೆಯುವನ್ನೂ, ನಾಗಕುಮಾರ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಚರಿತದ ವಿವರವಾದ " ಎಂಬ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ, ವಿರೂಪ ರಾಜನು ಒರಿದ "ಕಡಗಂ ಕಾಂತಿಗೋರಗಯಾದ" ಎಂಬ ಪದ್ಯವನ್ನೂ, ಎರೂಪಾಕ್ಷಪಂಡಿತನ "ನಂದಿವ ಕನ್ನಡಿ" ಎಂಬ ನಂದಿಯನ್ನೂ, ಮತ್ತು ವಿರ ಭದ್ರಯ್ಯನ "ನಂದಿಗರ ಸಂಖ್ಯೆಯ" ಎಂಬ ಪದ್ಯವನ್ನು, ಕೇಳಿಯಾಗಲಿ, ಓದಿಯಾಗಲಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಅಂಥ ವೃತ್ತವೆ ಏಕರಕ್ಷೆಯಿಂದ, ಸುಂದರವಾದ, ವಿಸ್ತಾರವಾದ, ಸ್ವಾಗರಮಯವಾದ, ವಿಲಾಸವೃತ್ತವೆಗಳ ಬೀಡಾದ, ಮದ್ಯಾಸಂಪನ್ನವಾದ, ಶೌರ್ಯ ಸೂತವಾದ, ಮರೆತುಹೋಗುತ್ತಿರುವ ವಿಜಯನಗರದ ಕೀರ್ತಿಪತಕವನ್ನು ಈಗಿನ ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಒಳ ಹೊರಗುಬಂದಾಗಿ ಬೇಗ ಹಾರಿಸಲೆಂದು ಭವನೇಶ್ವರಿ ರಾಜನು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವನು.

ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರವಾಸವು.

ಲೇಖಕರು -- ಶ್ರೀ ಬೆಂಗಳೂರಿ ಪ್ರಲ್ಹಾದರಾಯರು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ

ಮುಂದಿನ ವರ್ಷ ಹಂಪೆಯಲ್ಲಿ “ ವಿಜಯನಗರ ಸ್ಮಾರಕೋತ್ಸವವು ಜರುಗುವದೆಂದು ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರೂ ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವರಷ್ಟೇ? ಆ ವಿಷಯದ ಮಾತು, ಚರ್ಚೆಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಜನರು ತಂಡ ತಂಡವಾಗಿ ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ನೋಡಲು ಹೋಗುತ್ತಿರುವರು. ಹೋದ ವರ್ಷ ಮುಂಬೈಯ ಗವ್ವರ್ನರ್ ಸಾಹೇಬರೂ ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ನೋಡಿಬಂದರು. ಎಷ್ಟೇ ಸಾರಿ ಗವ್ವರ್ನರ್ ಜನರಲ್ಲರೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದುಂಟು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯವರೆಂದರೆ ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಝನ್ನರು ಈ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೆ ಅವರು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ವ್ಹಾಯಸರಾಯರಿದ್ದಾಗ ಈ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜಧಾನಿಯು ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಆ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಪ್ರಶಾಂತ ಆರ್ತಸ್ವರದಿಂದ ಕನಿಕರ ಹುಟ್ಟಿದವರಾಗಿ, ಅಲ್ಲಿನ ಆಸಕಡ್ಡಿ, ಮಣ್ಣು ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತಡವಿಟ್ಟದೆ ಅರ್ಧ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೊದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವದಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಹಿಂದೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಲವಲೇಶವು ಸಹ ಯಿಲ್ಲದೆ ಪರಧರ್ಮೀಯ, ಪರದೇಶಸ್ಥರಾದ ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಝನ್ನರ ಹೃದಯವನ್ನೆಳಸಿ, ಆಗಾಗ್ಗೆ ಇಲಾಖಾಧಿಕಾರಿಗಳ, ವ್ಹಾಯಸರಾಯರ, ಹಾಗೂ ಪರದೇಶದ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವ ಈ ವಿಜಯನಗರವನ್ನು, ಕರ್ಮಯೋಗೀ ಕನ್ನಡಿಗರ ಈ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿಯನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರು ನೋಡಿದರೆ ಅವರಲ್ಲಿಯಂತೂ ಆದರ, ಪ್ರೇಮ, ಅಭಿಮಾನ, ಸ್ಫೂರ್ತಿ, ಚೈತನ್ಯಗಳು ಅದೆಷ್ಟೋ ಪಾಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನವಿಳಿದುಹೋದವು? ಅದುದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಂದಿನ ಕಾಲದ ಹಿರಿಯರಾದ ಇಂದಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ವಿಜಯನಗರದ ದರ್ಶನವನ್ನು ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಿಸಬೇಕಾಗಿ ನಮ್ಮ ಆಗ್ರಹದ ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ.

ನನ್ನ ಪ್ರವಾಸದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವರ್ಣನೆ :-

ಒಂದು ದಿನ ನಾನು ನನ್ನ ಮಿತ್ರರ ಗೂಡ ಮಂಜಾನೆ ೧೦ ಘಂಟೆಯ ಗಾಡಿಯಿಂದ ಹೊರಟು

ಸುಮಾರು ೧ ಘಂಟೆಗೆ ಹೊಸ ಪೇಟೆಯ ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ತಲುಪಿದೆನು. ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿರುವ ರೇಲ್ವೆ ಭೋಜನಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ, ಊಟಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಊರಲ್ಲಿ ಹೊರಟೆನು. ಇಲ್ಲಿ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ನಾಲಕ್ಕಾಣಿ ಕೊಡಬೇಕಾಗುವದು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಧಾರವಾಡಗಳಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಖಾಂಗಾಳಿರುವದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಹನಗಳೆಂದರೆ ಜಟಿಕಾ, ಹಾಗೂ ಚಕ್ರಡಿಗಳು. ಒಳ್ಳಾರಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮೋಟಾರು ಕಮಲಾವುರವ ಮೇಲೆ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಜನರು ಜಟಿಕಾದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದು ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲ. ನಾನು ಹೊಸಪೇಟೆಯಲ್ಲಿಯ ನಮ್ಮ ಮಿತ್ರರನ್ನು ಕಾಣಲು, ಅವರು ಆ ದಿನ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಆದರೋಪಚಾರ ಮಾಡಿದರು. ಹಾಗೂ ಮರುದಿನ ನೆಸಕು ಹರಿಯುವದರೊಳಗಾಗಿ ಜಟಿಕಾ ವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ತಾವೂ ನಮ್ಮ ಸಂಗಡ ನನಗೆ ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ತೋರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟರು.

ಅನಂತಶಯನ ಗುಡಿ--ಹೊಸಪೇಟೆಯನ್ನು ದಾಟಿದ ಕೂಡಲೆ “ ಅನಂತಶಯನ ಗುಡಿ ” ಎಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಹಳ್ಳಿಯು ಹತ್ತುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಅನಂತಶಯನ ದೇವಾಲಯದಿಂದಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ಆ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಕು ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯರು ಈ ಸುಂದರ ಹಾಗೂ ಭವ್ಯವಾದ ಗುಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತರು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಅನಂತಶಯನನ ಮೂರ್ತಿಯು ಶೃಂಗಭದ್ರೆಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಹದಗಲಿ ತಾಲೂಕು “ ಹೊಳಲು ” ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದು ಬಿಟ್ಟಿದೆ

ಮಲ್ಲಪ್ಪನ ಗುಡಿ--ಮುಂದೆ ಹೊಸಮೇಲೆ ಎತ್ತೊಂದು ದೇವಾಲಯ, ಹಾಗೂ ಚಿಕ್ಕಹಳ್ಳಿ, ಮೊದಲಿನಂತೆ ದೇವಾಲಯದಿಂದಲೇ ಊರಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು. ನಾವು ಈಗ ಹೊರಟಿದ್ದು “ ರಾಯರ ” ಕಾಲದ ಲೇಖಮಾರ್ಗ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕೊಟೆಯ ಗೋಡೆಗಳೂ, ಮಹಾ ದ್ವಾರಗಳೂ ಹತ್ತುತ್ತವೆ.

ಸೂಳೆಯ ಭಾವನೆ—ಮಾರ್ಗದ ಎಡಬದಿಗೆ ಒಂದು ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಕಟ್ಟಡವುಳ್ಳ ಭಾವಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಅದೆ. ಕಾರಣವು ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಹೊಸಪೇಟೆಯಿಂದ ೬ ಮೈಲು ಹೋದಮೇಲೆ ದಾರಿಯು ಇಬ್ಬಾಗವಾಗಿ ತ್ತದೆ. ಒಂದು ದಾರಿಯು (ಎಡಕ್ಕೆ) ಪಂಪಾಪತಿಯ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೂ, ಎರಡನೆ ಯದು (ಬಲಗಡೆಗೆ) ಕಮಲಾಪುರದ ಕಡೆಗೂ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಯಾಣಿಕರು ಬಹುಕರವಾಗಿ ಪಂಪಾಪತಿಯ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿಳಿಯುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲ ನಾವು ಕಮಲಾಪುರದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದೆವು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೂ ಒಂದೆರಡು ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆಗಳು ಹತ್ತುತ್ತವೆ. ದಾರಿಯು ಬಹಳೇ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವ ಕಮಲಾಪುರದ ಕೆರೆಯ ಒಡ್ಡಿನ ಮೇಲಿನಿಂದ ಹಾಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕೆರೆಯಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಕೂರಿಗೆ ಭೂಮಿಯು ನಿರಾಣು ತ್ತದೆ “ರಾಯರ” ಕಾಲದ ಈ ಕೆರೆಯು ಇನ್ನೂ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಕೆಲಸ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಕೆರೆಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಕಮಲಾಪುರ ಗ್ರಾಮವಿದೆ. ಈ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಶಾಲೆಗಳೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಲರ್ಸ ಬಂಗ್ಲೆ, ಧರ್ಮಶಾಲೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಯುರೋಪಿಯನ್ನ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೆ ಸಹ ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಲರ್ಸ ಬಂಗ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲವಿರುವುದರಿಂದ ಪರದೇಶದ ಪ್ರಯಾಣಿಕರೂ ಸುಧಾರಿಸಿದ ದೀಕ್ಷೆ ಜನರೂ ಈ ಬಂಗ್ಲೆಯಲ್ಲಿಳಿಯುವರು. ವಿಜಯನಗರದ ಆರಮನೆ ಅರಸಿಯರ ಮನೆ, ನವರಾತ್ರಿಯದಿಬ್ಬ ಮೊದಲಾದವು ಇಲ್ಲಿಂದ ಸನಿಯದಲ್ಲೆಯೇ ಇವೆ ಈ ಮೊದಲು ಬರುವಾಗ ದಾರಿಯು ಇಬ್ಬಾಗವಾದಾಗಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಮೈಲು ಅಂತರವಿದೆ ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಇಳಿಯದೆ ಹಾಗೇ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೊರಟೆವು

ಪಟ್ಟಾಭಿರಾಮನ ಗುಡಿ—ಮುಂದೆ ಸುಮಾರು ೨ ಫಲಾಂಗುಗಳ ಅಂತರದ ಮೇಲೆ ಹಾಳು ಬೈಲಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಾಭಿರಾಮನ ಗುಡಿಯೊಂದಿದೆ. ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪಟಾಂಗಣದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಭವ್ಯವಾದ ಗುಡಿಯದು. ಅದರ ನಿರ್ಜನವಾದ ಸ್ಥಳ. ದಾರಿಬಿಟ್ಟ ದೂರವಿದೆ ಇಲ್ಲಿ ಹಾಳಾಗುತ್ತಿರುವ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು ಕಣ್ಣು ಕಪ್ಪಡೆಗಳ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ! ಸಹಸ್ರಾವಧಿ ವರಹಗಳನ್ನು ಸೂರಿ ಮಾಡಿ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ ಈ ಸುಂದರ ದೇವಾಲಯದ ಪಾಡು ಕಾಲನಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಹೀಗಾಯಿತಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ನಿಟ್ಟುಸುರು

ಬಿಡಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು ಇಲ್ಲಿಂದ!

ಗಾಣಗಿತ್ತಿಯ ಗುಡಿ—

ಮುಂದೆ ಅರ್ಧಮೈಲು ಹೋಗುವದರೊಳಗಾಗಿ ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆಗಳು ಮತ್ತು ಗಾಣಗಿತ್ತಿಯ ಸಾಧಾತರದ ಗುಡಿಯು. ಅಲ್ಲಿ ತೀರ ಸನಿಯಕ್ಕೆ ಇರುವ ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆಗಳ ಸಾಲುಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಈ ಸ್ಥಾನವು ಹೆಚ್ಚು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಕಾಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದು ಬಹಳೇ ಭದ್ರವಾದದ್ದಿರಬೇಕು. ಹತ್ತಿರವೇ “ಭೀಮನ ಮಹಾದ್ವಾರ” ವೆಂಬ ಬಾಗಿಲು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ತುಸು ದೂರ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಎಡಗಡೆಗೆ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಬಿಟ್ಟು ಹತ್ತುತ್ತದ ಮಾಲ್ಯವಂತ ರಘುನಾಥನ ಗುಡಿ—

ಬೀದಿಗೆ ಹೊಂದಿ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ತೇರು ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೇರಲು ಪಾವಟಿಗೆಗಳು, ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾದಿದ್ದ ತೇರು, ಪ್ರತಿವರ್ಷ ರಥೋತ್ಸವವಾಗುತ್ತದೆಂಬದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪಟಾಂಗಣದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಲ್ಯವಂತ ರಘುನಾಥನ ಗುಡಿಯಿದೆ. ಅದರ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಮೀನಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಾಗೂ ಹಡಗುಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿರುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಯು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಬಾನಾ, ಬೈರಾಗಿಗಳೂ, ಆಕಳುಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ.

ಆನಂದಾಶ್ರಮ—

ಮುಂದೆ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಮೈಲಿನ ಮೇಲೆ ದರಿಯಿಂದ ಎಡಬದಿಗೆ ಮಾಲ್ಯವಂತ ದಿಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೇ ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ಕಾಲುವೆಯ ಹತ್ತರ ಆನಂದಾಶ್ರಮವೆಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶಂಭುನಾಥರೆಂಬ ಸುಧುಗಳ ತ್ಯಾಗಳಿರುವರು ಈ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮಾರುತಿ ದೇವಾಲಯ. ಧರ್ಮಶಾಲೆ, ಹೋಮಕುಂಡ, ಹೊಶಾಲೆ, ತೋಟ, ಬಾವಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿದ್ದು ಸ್ಥಾನವು ಬಹಳೇ ರಮಣೀಯವದೆ. ಶ್ರೀಗಳು ವಿಧ್ಯಾಂಸರಿದ್ದು ಬಹಳೇ ಶಾಂತ ಸ್ವಭಾವದವರೂವರ. ನಾವು ಹೋದ ಕೂಡಲೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಆವರದಿಂದ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದರು. ವಿಜಯನಗರದ ಬಗ್ಗೆ ಇವರಿಗೆ ಬಹಳೇ ಅಭಿಮಾನ. ೧೬೩೨ರ ಸ್ಮಾರಕೋತ್ಸವದ ಬಗ್ಗೆ ಬಹಳಹೊತ್ತು ಚರ್ಚಿಸಿದರು. ಮತ್ತು ಆ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಕೈಲಾದಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವದಾಗಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನಿತ್ತರು

ಇಲ್ಲಿಂದ ಪುನಃ ಬಂದ ದಾರಿಯಿಂದ ಕೆಲಹೊತ್ತು
 ೩ರುಗ ಹೊರಟಮೇಲೆ ಬಲಗಡೆಗೆ ಒಂದು ದಾರಿಯು
 ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಹಾದಿಯಿಂದ ಹೋದರೆ 'ತಳವಾರ
 ಗಟ್ಟಿ' ಹಳ್ಳಿಯು ಅದನ್ನು ದಾಟಿ ತುಂಗಭದ್ರೆಯು
 ಹತ್ತುತ್ತದೆ ಇಲ್ಲಿನಿಂದಲೇ ಹರಗೋಲಿನಲ್ಲಿ ದಾಟಿ
 ಅನೇಗುಂದಿಗೆ ಹೋಗತಕ್ಕದ್ದು.
ಅನೇಗುಂದಿ—

ನದಿಯ ಆಚೆಯ ದಂಡಿಗೆ ಹೋದಕೂಡಲೆ ಉನ್ನತ
 ವಾದ ಸರ್ವತಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕೋಟಿಯು
 ಬಾಗಿಲು ಹತ್ತುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ದಾಟಿ ಸುಮಾರು
 ಅರ್ಧ ಮೈಲು ಹೋದರೆ ಈಗಿನ ಅನೇಗುಂದಿಯು
 ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ನಿಜಾಂಸಾಹೇಬರ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ
 ರುವ ಸಂಸ್ಥಾನ. ಆರಸನು ಚಿಕ್ಕವನು. ಉನ್ನತದ
 ರಾಣಿಯೇ ಒಳುಮೆ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ನೋಡು
 ತ್ತಾಳೆ. ಮೇಲ್ವರಕಾರದಪರವಾಗಿ 'ಸೆಫ್ತುಮೆ' ಎಂಬ
 ತುರುವು ಅಧಿಕಾರಸ್ಥನಿರುತ್ತಾನೆ ಜನಪ್ರಿಯತೆ
 ಬಹಳಿಲ್ಲ ಪುರಾತನ ಕಾಲದ ಆರಮನೆಯ ಅವಶೇಷ
 ಗಳುಂಟು, ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ
 ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದಿಯರು ಅನೇಗುಂದಿಗೆ ದಾಳಿಯು
 ಟ್ಟುಕಿ ವೀರಾನೇಶ ಭರತರಾದ ಕನ್ನಡಿಗರು ತಮ್ಮ
 ಹೆಂಡತರುಕೃತ್ಯನ್ನು ಆಗ್ನಿ ಕಂಡದಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸಿ
 ಜೋಹಾರ ಮಾಡಿದ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಾನವಿದು. ಇಲ್ಲಿಂದ
 ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಕಾಲುದಾರಿಯುಂಟು
 ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಹರಗೋಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ನದಿದಾಟಿ
 ಬೇಕಾಗುವದು ಸುತ್ತಲೂ ಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಭದ್ರವಾಗಿ
 ಕಾಯಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಸ್ಥಳವು ಪುರಾಣಕಾಲದಿಂದಲೂ
 ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದ್ದು 'ಪಂಪಾಸರೋವರ' 'ನಾಲಿಯಭಂಡೂರ'
 'ನವವೃಂದಾವನ' ಮುಂತಾದ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನೊಳ
 ಗೊಂಡು ಭಾವಿಕರ ಯಾತ್ರಾ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ

ವಿಜಯವಿಠ್ಠಲನ ಗುಡಿ—ತಳವಾರಗಟ್ಟಿಯಿಂದ
 ದುರ್ಗದ ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ಹಾಯ್ದು ವಿಜಯವಿಠ್ಠಲನ
 ಗುಡಿಗೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯು ಹತ್ತುತ್ತದೆ. ನಡುವೆ
 ಬಲಗಡೆಯ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಕಲ್ಲಿನ
 ಮಂಡಪವಿದೆ. ಮುಂದೆ ಒಂದು ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾದ
 ಬೀದಿಯು ಎರಡೂ ಕಡೆಗೆ ಹಾಳುಬಿದ್ದ ಮನೆಗಳ
 ಅವಶೇಷಗಳಂಟು. ಈ ಬೀದಿಯ ಕೊನೆಗೆ ವಿಜಯ
 ನಗರದ ಅತಿಶಯ ಸುಂದರವಾದ ಕಟ್ಟಡವು, ವಿಜಯ
 ವಿಠ್ಠಲನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಉಳಿದ

ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೇವಾಲಯಗಳಂತೆ ಇದೂ ಬಹಳ ವಿಸ್ತಾರ
 ವಾದ ಪಟಾಂಗಣದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು, ಗುಡಿಯ ಹಾಗೂ
 ಕಲ್ಯಾಣ ಮಂಡಪದ ಕೆತ್ತಿಗೆಯ ಕೆಲಸವು ನೋಡತ
 ಕ್ಕಂತಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಂಬದ ಜೋತೆಗಿರುವ
 ಏಳು ಸಣ್ಣ ಉಪಕಂಬಗಳನ್ನು ಬಾರಿಸಿದರೆ ಈಗ್ಯಾ
 ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳು ಸುಸ್ವರವಾಗಿ ಕೇಳ ಬರುತ್ತವೆಂದ
 ಮೇಲೆ ಒಂದೇ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಂಬ ಉಪಕಂಬಗಳನ್ನು
 ಕಟ್ಟಿದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಜಾಣತನವನ್ನು ಎಷ್ಟು ವರ್ಣಿಸಿದರೂ
 ಸಾಲದು. ಮುಖಮಂಟಪದ ಮಾಳಿಗೆಯು ಬಿದ್ದಿದೆ.
 ವಿಜಯನಗರದ ಸೌಂದರ್ಯ ತಿಲಕವು ಕ್ರಮಶಃ
 ನಾಶವಾಗತೊಡಗಿದೆ

ತುಲಾ—ಇಲ್ಲಿಂದ ಹಂಪಿಗೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯು
 ಮೇಲೆ ಒಂದು ಕಲ್ಲಿನ ಚೌಕಟ್ಟುಂಟು ಇದಕ್ಕೆ
 ಒಂದು ಸಕ್ಕಡೆಯನ್ನು ಇಳಿಬಿಟ್ಟು 'ರಾಯರು' ಒಂದ
 ರಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಮತ್ತೊಂದು ದರಡಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತೂಕ
 ಬಂಗಾರ ಮುತ್ತು ರತ್ನಗಳನ್ನು ತೂಕಮಾಡಿ ದಾನ
 ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ.

ಮುಂದೆ ಹೋದಹಾಗೆ ಬಲಗಡೆಗೆ ತುಂಗಭದ್ರೆಯೂ
 ಎಡಗಡೆಗೆ ಕಲ್ಲಿನ ಗುಡ್ಡಗಳೂ ಬಂಡೆಗಳೂ, ಜೈನ
 ಗುಡಿಯೂ, ವರಾಹದೇವರ ಗುಡಿಯೂ ಹತ್ತುವವು
 ಎಡಗಡೆಗೆ ಸೂಳೆಯ ಬಾಜಾರವೂ

ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಗುಡಿಯೂ—ಹತ್ತುತ್ತವೆ
 ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಗುಡಿಯು ಸುಂದರವಿದೆ ಅದರ
 ಈಗ ಹಾಳಾಗತೊಡಗಿದೆ ಈ ಗುಡಿಯ ಹತ್ತಿರ
 ಮಾತಂಗಸರ್ವತವನ್ನೇರುವ ವಾವಟೆಗಳಂಟು.
 ಈ ಸರ್ವತದ ಮೇಲೆ ಒಂದೆ
 ರಡು ಗುಡಿಗಳಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿಂದ ಇಡೀ ವಿಜಯ ನಗರದ
 ಹಾಗೂ, ತುಂಗಭದ್ರೆ, ಬಿಟ್ಟುಗಳು, ಕೊಟೆಗಳು,
 ಕಬ್ಬಿನ ತೋಟಗಳು, ಕಟ್ಟಡಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳ
 ನೋಟನ ವನೋಹರ ಸೃಷ್ಟಿವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.
 ಈ ಬಿಟ್ಟದ ಮೇಲಿಂದ ಕಾಣುವ ಸೂರ್ಯೋದಯ
 ಹಾಗೂ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತ ಸಮಯದ ಸೃಷ್ಟಿಗಳು ಎಂದೂ
 ಮರೆಯಲಾರದಂಥವುಗಳೆಂದು "ಲಾಂಗಹಸ್ತ"ನು
 ವರ್ಣಿಸಿರುವನು.

ಚಕ್ರಾರ್ಥದ ದಂಡೆಗೆ "ಕೋವಂಡರಾಮನ"
 ಹಾಗೂ "ಯಂತೋದ್ಧಾರ ಪ್ರಾಣದೇವರ" ಗುಡಿ
 ಗಳವೆ ಈ ಗುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಯು ನಡೆಯುತ್ತದೆ.
 ಇಲ್ಲಿಂದ ಪಂಪಾಸರಿಯ ಗುಡಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ

ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಂಟು ಬಸವಣ್ಣನೆಗುಡಿಯೂ, ದವಿಲಾಲವಾ ತೇರುಬೀದಿಯೂ, ಎಡಬಲಕ್ಕೆ ಮನೆಗಳ ಸಾಲುಗಳೂ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ ಬೀದಿಯ ಕೊನೆಗೆ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ತೇರುಗಳೂ, ಗಗನವನ್ನು ಚುಂಬಿಸುವ, ಭವ್ಯವಾದ ಹನ್ನೊಂದಕ್ಕಿನ ಗೋಪುರವೂ ನಯನ ಮನೋಹರವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವವು ಇಲ್ಲವಾತ್ರ ಈಗಲೂ ಜನವಸತಿಯಿದೆ ನಾಲ್ವರು ಅಂಗಡಿಗಳಿವೆ. ಒಂದೆರಡು 'ಕಾಫೀಕ್ಲಬ್ಬ'ಗಳೂಂಟು. ಸಾಂಘಸ್ಥರು ಗುಡ್ಡು ಗುಡ್ಡು - ಗುಡಿ-ಗುಡಿ ತಿರುಗಾಡಿ ಬೀಸುತ್ತವರು ಇಲ್ಲಿ ತುಸು ವಿಶ್ರಾಂತಿಯನ್ನೂ, ಕ್ಷುಧಾಶಾಂತಿಯನ್ನೂ ಹೊಂದಬಹುದು.

ವಿರೂಪಾಕ್ಷದೇವಾಲಯ - ಕಂಪಾಕತಿಯಾದ ಶ್ರೀವಿರೂಪಾಕ್ಷನು ವಿಜಯನಗರದ "ರಾಯರ ಕೆಲವೈವತವು ಅಂದಮೇಲೆ ಆ ದೇವಾಲಯದ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನೇನು ಒಣ್ಣಿಸುವದು? ನೋಡಲನೆಯ ಅಂಗಳದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ಕಾಲುವೆಯು ಯಾವಾಗಲೂ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಒಳ ಅಂಗಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಬಾಗಿಲು ದಾಟಿ ಹಿಂದುಗಳ ಹೊರಗು ಉಳಿದವರಿಗೆ ಪ್ರವೇಶವಿಲ್ಲ. ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ 'ಫೀ.' ಕಾಯು ಒಡಿಸಿದರೆ 'ಫೀ.' ಮಂಗಳಕಾರಿ ಮಾಡಿಸಿದರೆ 'ಫೀ.' ಗುಡಿಯ ಹೊರಗೆ 'ಕಾಫೀ' ಒಳಗೆ 'ಫೀ.' 'ಫೀ.' ಗುಡಿಯ ಮುಖ್ಯಮಂಟಪದ ಮೇಲ್ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಾಲದ ಚಿತ್ರಗಳು ಇನ್ನೂ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿವೆ ಒಂದು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸನ್ಯಾಸಿಯನ್ನು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಮೆರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿರುವರು. ಇವರೇ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಬಹುದೆಂದು ಕೆಲವರ ಊಹೆ.

ಗುಡಿಯ ಪ್ರಾಕಾರದಲ್ಲೇ ಶ್ರೀ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯ ಹಾಗೂ ಹಿಂದುಗಳಿಡೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮೂರ್ತಿಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ದಿನಾಲು ಪೂಜೆಯೂ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಜೈತ್ರ ಪೂರ್ಣಿಮೆಗೆ ಜಾತ್ರೆ ರಘೀಶ್ವರಗಳೂ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ದೇವರಿಗೆ ಇನಾಮು ಭೂಮಿಯು ನಡೆಯುತ್ತದೆ ಇಲ್ಲಿ ಹಂಪೆಯ ಸ್ವಾಮಿಯವರು ಇರುತ್ತಾರೆ.

ಗುಡಿಯ ಬಲಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೇಮಕೂಟ ಪರ್ವತವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಜೈನ ಗುಡಿಗಳೂ, ಮೂಲ ಕಂಪಾಕತಿಯ ಮುಂತಾದ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಉಂಟು. ಮೂಲ ಕಂಪಾಕತಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೊಬ್ಬರು ಪ್ರಯಾಣಿಕನ ಊಟ

ಉಪಚಾರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಶಕ್ತ್ಯಾನುಸಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ಇದ್ದೆವು. ಈ ಪೂಜಾರಿಯವರು ಒಳ್ಳೇ ಸುಸ್ವಭಾವದವರಿರುವರು.

ಕಡಲೇಕಾಳು ಗಣೇಶ:—ಒಂದೇ ಬಂಡೆಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊರೆದ ಮೂರ್ತಿಯು. ಈಗ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ.

ಸಾಸಿವೆಕಾಳು ಗಣೇಶ:—ವೇಲಿನಂತೆ

ಕೃಷ್ಣನ ಗುಡಿ:—ಇದೂಂಮ ಸುಂದರವಾದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾದ ದೇವಾಲಯ, ಓಡಿಸಾ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಗೆದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಸುಂದರ ಕೃಷ್ಣನ ಮೂರ್ತಿಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ದೇವಾಲಯವಿದು ಈ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಈಗ ಮದ್ರಾಸದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರಿಸಿರುವರು.

ಇಲ್ಲಿಂದ ಹಾಳುಬಟ್ಟಣ (ವಿಜಯನಗರದ ಅರಮನೆಯ ಒಳಕೊಟೆ)ಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಬಲಗಡೆಯ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಹುದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೆಳದ, ಭಿನ್ನವಾದ "ಉಗ್ರನರಸಿಂಹನ" ಮೂರ್ತಿಯಿದೆ ಇದು ತೀರ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ ಇದನ್ನು ಓರ್ವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಿಲ್ಪಿಯು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದನಂತೆ, ಹತ್ತಿರವೇ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಲಿಂಗವಿದೆ, 'ಬಡವೇಲಿಂಗ'ವಂತೆ!

ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಕತಿಯರ ಕಲ್ಲುಗುಂ ಕಾಣಬರುವವು 'ಉದ್ದಾನ ವೀರಭದ್ರ'ನ ಗುಡಿಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಯು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ದೇವರ ಮುಂದಿರುವ 'ಪಡದೆ' ಯನ್ನು ತೆಗೆಯಿಸಬೇಕಾದರೆ 'ಫೀ.' ಗುಡಿಯು ಮಾತ್ರ ತೀರ ಸಾಧಾರಣವು.

ದಾರಿಗೆ ಹೊಂದಿ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿದೆ. ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ನೀರು ನಾಗಪೂಜೆಯ ಕಲ್ಲುಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮುಂದೆ ಬರುವದು 'ದಂಡನಾಯಕನ' ಇರುವ ಸ್ಥಳ ಹಾಗೂ 'ಟಂಕಸಾಲೆ'ಗಳು ಮತ್ತು ಮಹಮ್ಮದೀಯರಿಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಮಸೀದಿ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಮಸೀದಿಯೆಂದರೆ ಇದೊಂದೇ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು ಎದುರಿಗೆ ಕಾಣುವದು 'ಝುನಾನಿ' ರಾಣಿಯರ ವಾಸಸ್ಥಳ.

ಈ ಪ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ 'ಕಮಲಭುವನ' ಎಂಬ ಸುಂದರ ಕಟ್ಟಡವಿದೆ. ಇದು ಎರಡಂತಸ್ಸಿನದು ಈ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ

ಮೇಲಂತಸ್ತಿನಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಕೆಳಗೆ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವವರು ನಿಂತು ಮಳೆಳೆಯಲ್ಲಿಯ ಒಣಜು ತೆಗೆದರೆ ಸಾಕು. (Shower Bath) ಸುನೀರಿನ ಸ್ನಾನದ ಅನಂದವನ್ನು ಸುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು ಇವೇ ಮಾದರಿಯ ಕೆಲವು ಸ್ನಾನಗ್ರಹದ ಕಟ್ಟಡಗಳು ವಿಜಾಪುರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ೧೩ ಮೈಲು ಅಂತರದ ಮೇಲಿರುವ ಕುಮಟಗಿಯೆಂಬಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ.

ಇದರ ಹತ್ತರ ಭಗ್ನಾವಶೇಷವಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ತಳಹದಿಯ ಕಟ್ಟಿಗಳಂಟು ಹತ್ತಿರವೇ ಗಜಶಾಲೆ, ಕಾನೂಗಾರ ಮನೆ, ಶ್ರೀರಂಗನ ದೇವಾಲಯ, ಸುರಜುಗಳಂಟು. ಒಂದು ಗರಡೀಮನೆಯೂ ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಹಜಾರರಾಮನ ಗುಡಿ - ಇದೊಂದು ಸುಂದರವಾದ ಚಿಕ್ಕ ದೇವಾಲಯ - ಕೆತ್ತಿಗೆಯ ಕೆಲಸವು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರಂಗಮಂಟಪದ ಕಂಬಗಳು ಬಹು ನುಣುಪಾದ ಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಗುಡಿಯ ಹೊರಭಾಗದ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ರಾಮಾಯಣ ಮುಂತಾದ ಪುರಾಣದೊಳಗಿನ ಚಿತ್ರಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವೆ ಜೈನ ಮೂರ್ತಿಗಳೂ ಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲ.

ಇದರ ಹತ್ತರ ರಾಯನ ದರ್ಬಾರಭವನದ ವಿಶಾಲವಾದ ಕಟ್ಟೆಯು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿದೆ. ಕಂಬಗಳಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿದ ತೆಗುಗಳೂ ನೆಲಗಟ್ಟೂ ಇನ್ನೂ ವರೆಗೂ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿವೆ ಹತ್ತಿರವೇ ನೆಲಮನೆಯಿದೆ ಇಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತ ಮಾತು ಕಥೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವೆಂದೂ ಈ ನೆಲಮನೆಯ ಕಾವಲುಗಾರರನ್ನು ಸಹ ಕೆವಡರನ್ನೇ ನೇಮಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಎದುರಿಗೆ ಅರಮನೆಯ ಕಟ್ಟಡದ ನೆಲಗಟ್ಟು ಮಾತ್ರ ಗಡ, ಗಂಟೆ, ಮಳಗಳಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿದೆ. ಕಟ್ಟಡದ ಯಾವ ಭಾಗವೂ ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಗಜಗಳನ್ನು ಸಹ ತಮ್ಮ ಭುಜಬಲದಿಂದ ಮೆತ್ತಗೆ ಮಾಡಲು ಶಕ್ತರಾದ ವೀರಶಿರೋಮಣಿಗಳು ಕಾಲಿಡಲು ಬೆದರಿ ನಡೆಗುತ್ತಿದ್ದ ಆ ದೈವೀಪ್ರವಾಸನಾದ ಪ್ರಸಾದದಲ್ಲಿ (ಅಥವಾ ಅದರ ಅವಶೇಷದಲ್ಲಿ) ಇಂದು ಇಣಚಿ, ಹಾವು, ಹಳ, ಹುಪ್ಪಡಿ, ಕಸ, ಕಡ್ಡಿ, ಗಡಗಂಟೆ, ಮಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾಗುವದೆಂದರೆ ಅಕಟಕಟಾ ಕಾಲನ ಪ್ರೇಮಭಯಾದರೂ ಎಷ್ಟು ಭೀಕರವು !

ನವರಾತ್ರಿಯ ದಿಬ್ಬ - ರಾಜಪ್ರಾಸಾದದ ಹತ್ತಿರ 'ನವರಾತ್ರಿಯ ದಿಬ್ಬ'ವಿದೆ. ನವರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಮೇಲೆ ರಾಯರು ತಮ್ಮ ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿನಿಂದ ನವರಾತ್ರಿಯ ಉತ್ಸವಗಳನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ ? ಶುಂಗಭದ್ರಿಯಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿವರೆಗಿನ ಸಕಲ ಸಾಮಂತರೂ ಕಮ್ಪಕಾಲಿಕೆಗಳನ್ನು ತಂದರ್ಪಿಸಿ ನಮಿಸಿ ಸ್ಥಳವಿದು. ರಾಜಮುಗುಟೆಗಳ ರತ್ನತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಬೆಳಗಿದ ಪುಣ್ಯ ಭೂಮಿಯಿದು. ವೀರ ನಿರಾಧವನ್ನು ಆಲಿಸಿದ ವೀರಭೂಮಿಯಿದು ಆ ದಿಬ್ಬದ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಸುತ್ತಲೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ವೈಭವದ ದೃಶ್ಯಗಳು ನಮ್ಮ ಸ್ಮೃತಿಪಟಲದ ಮೇಲೆ ಒಂದೊಂದೇ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುವವು.

ಇಲ್ಲಿಂದ ಕಮಲಾಪುರ ಒಂಗ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯ ಎಡಬದಿಗೆ ಸ್ನಾನಗೃಹವೊಂದಿದೆ. ಇದು ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಸುತ್ತಲೂ ಗೋಡೆಗಳಿರುವದರಿಂದ ರಾಣಿಯರಿಗಾಗಿ ಇದು ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಶುಸ ದೂರದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರನ ಗುಡಿಯೂ, ಆ ಮೇಲೆ ಕಮಲಾಪುರ ಟ್ರವೆಲ್ಸರ್ಸ್‌ಬಂಗ್ಲೆಯೂ ಬರುವವು. ಒಂದು ಪುರಾತನ ದೇವಾಲಯವನ್ನೇ ಈ ಟ್ರವೆಲ್ಸರ್ಸ್‌ಬಂಗ್ಲೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಂಸಾರಪತಿ ದೇವಾಲಯದಿಂದ ಹೊಸಪೇಟೆಗೆ ಹೋಗುವ ಬೀದಿಯ ಬಲಭಾಗಕ್ಕೆ ಕದಿರಾಂಪುರದ ಹತ್ತರ ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ಗೋರಿಗಳುಳ್ಳ ಕಟ್ಟಡಗಳಿವೆ ಹೊಸಪೇಟೆಯಿಂದ ಹೆಮ್ಮೆಯ ಸುಮಾರು ೮ ಮೈಲುಗಳುಂಟು.

ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ಅದಿವಸಗಳಾದರೂಬೇಕು. ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೂ ತಮ್ಮ ಊಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವದು ಉತ್ತಮ. ಸಂಗಡ ಒಂದೆರಡು ಬ್ಯಾಟಿಂಗಗಳು (Pocket Lamps), ೧ ಕ್ಯಾಮೇರಾ, ೧ ನೀರಿನ ಚೀಲ (Water Bag), ೧ ಧರ್ಮಾಸ್ ಫ್ಲಾಸ್ಟು, ಸಾಕಷ್ಟು ಹಾಸಿಗೆಹೊದಿಕೆ, ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಅವಶ್ಯತೆಗಿಡುಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕು. ಈ ಸ್ಥಳಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ೧ ವಾರವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಲಾರದು ಸಂಗಡ 'ಹಾಕುಕಂಪೆ' 'Hampi Rams' 'Forgotten Empire' ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಿದ್ದರೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಒಳಿತು.

ನಮ್ಮ ಮಾತು.

ಔಪಚಾರಿಕತೆಯಿಂದಲಾದರೂ ಈ ಸಂಚಿಕೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಸಯುಕ್ತಿಕವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಹೇಳುತ್ತ ಬಂದಂತೆ ಶ್ರೀಭುವನೇಶ್ವರಿಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಈ ಕಾರ್ಯವು ಕೈಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ನಮಗೇನೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆಕೆಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಅನೇಕ ಜನ ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಖ್ಯಾತ ಸಾಹಿತಿಗಳು, ನಮ್ಮ ಸ್ನೇಹಿತರೂ, ಮುದ್ರಣಾಲಯದೊಳಗಿನ ಕೆಲಸಗಾರರೂ, ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಿಂದ ನೆರವಾಗಿ ಈ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ನಾವು ತುಂಬಾ ಋಣಿಯಾಗಿರುವೆವಲ್ಲದೆ ಶ್ರೀ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯು ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸಕಲಸುಖಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸುಖಿಯಾಗಿರಿಸಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆಕೆಯ ಆಜ್ಞೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಎಲ್ಲರೂ ಎಂದಿಗೂ ಮರೆಯದಂಥ ಆ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವೈಭವವನ್ನು ಮಹತ್ವವನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತರುವಂಥ ಈ ಸಂಚಿಕೆಯ ಪ್ರಚಾರವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಗುವಂತೆ ಮಾಡುವರೆಂದೂ ಪೂರಾ ನಂಬಿದ್ದೇವೆ.

ಆ ಸೌಂದರ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯೆಕೆಡಾ! ಆ ರಾಜನಾನ್ವೈಭವಂ |
ಆ ಸಾಮಂತ ಸಮೂಹವಾ ಬುಧಸಭಾಸ್ಥಾನಂಗಳಾನ್ವೈಭವಂ |
ಆ ಸೋಮಾನನೆಯರ್ ಪ್ರಮುಕ್ತ ನೃಪಪುತ್ರರ್ ಘೋಷಿಸಾ ವಂದಿಗಳ್ |
ಆ ಸರ್ವರ್ ಮರೆಯಾದರಾವತದಿಂದಾಕಾಲಗೀವಂದನಂ || ೧ ||

ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ.

ಉಜ್ಜಲ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದೈನಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ ಪತ್ರಿಕೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸುಸಂಘಟಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಮೇಲೆ ದೈನಿಕವನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವ ಪ್ರಥಮ ಸಾಹಸವಿದು. ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರೂ ಚಂದಾದಾರರಾಗಿ ನೆರವನ್ನೀಯಬೇಕು.

ಮ್ಯಾನೇಜರ,
ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ, ಬೆಳಗಾವಿ
ತರುಣಕರ್ನಾಟಕ.

ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಎಲ್. ಎಸ್. ಪಾಟೀಲರವರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಹೊರಡುತ್ತಿರುವ ದೈನಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ ಪತ್ರಿಕೆ. ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಬೇಕು ದಿನಪತ್ರಿಕೆ ವರುಷಕ್ಕೆ ೧೨ರೂ. ವಾರಪತ್ರಿಕೆ ವರುಷಕ್ಕೆ ೩-೪-೦ ಮಾತ್ರ.

ಮ್ಯಾನೇಜರ,
ತರುಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಫಿಲಿಸ್ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ.
ನವಸಂದೇಶ.

ಉತ್ತಮ ವರ್ಗದ ಕನ್ನಡ ವಾರ ಪತ್ರಿಕೆ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಹೊರಡುವ ಉಜ್ಜಲವಾದ ಈ ವಾರ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಕನ್ನಡಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಅವಶ್ಯ ಚಂದಾದಾರರಾಗಬೇಕು. ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ ೩ ರೂಮಾತ್ರ.
ನವಸಂದೇಶ
ಒಳ್ಳೆಯದು.

ಕರ್ನಾಟಕ ಬಂಧು.

ಉತ್ತಮ ವರ್ಗದ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ. ಪ್ರತಿ ಬುಧವಾರ ಗಡಗಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವದು.
ಸಂಪಾದಕರು:—ಚನ್ನ ಬಸವಸ್ವಾಮಿ ಹಿರೇಮಠ.
ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ ಅಂಚೆ:ನಿಜ್ಜ ಸೇರಿ ೩-೯-೦ ಮಾತ್ರ.

ವಿಶ್ವ ಕರ್ನಾಟಕ

ಪ್ರತಿಭಾನ್ವಿತರ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ತಿರುಮಲ ತಾತಾಚಾರ್ಯ ಕರ್ಮರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಹೊರಡುವ ಶ್ರೇಷ್ಠ ತರಗತಿಯ ಕನ್ನಡ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ.
ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ ೩-೦-೦ ಮಾತ್ರ.

ಕರ್ನಾಟಕ ವೈಭವ.

ಪ್ರತಿ ಭಾನುವಾರ ವಿಜಯಪುರದಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟೇಶ ಭೀಮರಾವ ನಾಯಕ ಎಂ ಎ. ಎಲ್. ಬಿ ಇವರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಹೊರಡುವ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ
ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ ೩ ರೂ. ಮಾತ್ರ.

ನವಕರ್ನಾಟಕ.

ಪ್ರತಿಗುರುವಾರ ರಾ. ಸಾ. ಪಿ. ಜಿ. ಹಳಕಟ್ಟೆ ಬಿ ಎ. ಎಲ್. ಬಿ. ಇವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ವಿಜಯಪುರದಲ್ಲಿ ಹೊರಡುವ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ
ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ ೩-೧೨-೦ ಮಾತ್ರ.

ಅಮೂರ್ನ ಲಾಭ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠರಿಗೆ ಸೂಚನೆ. ತ್ವರೆ ಮಾಡಿರಿ.

ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಕೆಲವು ಸಜ್ಜನರ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ತೀವ್ರವೇ 'ಧರ್ಮಾದಿಪುರುಷಾರ್ಥ' ಪ್ರಕಾಶಕವಾದ ಮಾಸಿಕ ಪುಸ್ತಕವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗತಕ್ಕದ್ದಿರುವದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯೇತರಸ್ತ ಜನರಾದ ಕನಾದ ಧರ್ಮ, ಬಲ, ಕುವಾರ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ಗೃಹಸ್ಥಾದಿ ಧರ್ಮಗಳು ಜಾತಕರ್ಮಾದಿ ೧೬ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಸ್ವರೂಪ, ಉದ್ದೇಶ, ಕ್ರಮಗಳ ವಾಸ್ತವ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಅಪರ್ದರ್ಪ ಹಾಗೂ ಕುಮಾರಿ, ಪತಿವ್ರತಾ, ವಿಧವಾಸ್ತ್ರೀ ಧರ್ಮಗಳು, ಸಮಾಜಧರ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ ಧರ್ಮಗಳು ಇವುಗಳ ಸ್ವರೂಪಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಮತಗಳ ವಿಳಾಸವಾಗಿವೆ. ವಾಕ್ಯತಃ ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಿಚಾರಮೂರ್ತಿಯಾದ (ವಿಷ್ಣು) ಗಳ ಆಚಾರ ಪರಂಪರಾಧರ್ಮಗಳನ್ನು ತಥಾ ರಾಜಾದಿಗಳ ಧರ್ಮ, ಅರ್ಧಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಚಾರ ಮತ್ತೆ ದೈವತಾದ್ಯಂತ (ಮೋಕ್ಷಶಾಸ್ತ್ರ) ಸಿದ್ಧಾಂತ ವಿಚಾರ, ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಶಂಕಾಸಮಾಧಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಉತ್ತಮ ಗ್ರಂಥಗಳ ಭಾಷಾಂತರ ಮತ್ತು ಮಹನೀಯರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು, ಪ್ರತಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸುಖದುಃಖಗಳ ಭವಿಷ್ಯ ವಿಚಾರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಲ್ಪಡುವದು ಈ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವು ಶ್ರೀ ವೆ. ಸಾಂಘರಿ ತಾತಾಚಾರ್ಯರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಂಡಿತರ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಡೆಯುವದು. ಆದ ಕಾರಣಾ ಯಾವತ್ತೂ ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ವರ್ಗದೇವಾರರಾಗಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಬೇಕು. ಆಶ್ರಯದಾತರಿಗೆ ಖರೀದಿ. ಇತರರಿಗೆ ೨ ರೂ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಜಾಹೀರಾತುದಾರರಿಗೆ ೬೪೪ಯ ಸಾಧನ. ವರಗಳಿಗಿಗಾಗಿ ಕೂಡಲೆ ಬರೆಯಿರಿ.

ರಾಘವೇಂದ್ರ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ ಮುನವಳ್ಳಿ ೩೧೩. ತೆಳಕನಾಡಿ ಬೆಳಗಾವಿ

ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣಿ

ಅಭ್ಯಂಗ ಮಂಗಲಂ

ಬೆಳಗುವಿಂಚೆಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಮುಖವು ಮುಚ್ಚಿ
ದಕ್ಷಿಣ ಕೈಯನ್ನು ಉದ್ದಿಸಿ ಬೆಳಗುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ
ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯು ಉಪಯೋಗವಾದ ವರ್ಷದ
೨೦೦ ಪುಟಗಳು.

೧ ನೆಯ ಹೂವು ಶುಭದ ರಿತಿ

“ಶಾಂತಿ” ನಾಟಕವು

ದೇಶಭಕ್ತ ಮುದವಿಡು ಕೃಷ್ಣ ರಾಯರ ರಸಭರತವಾದ
ಪರಿಚಯದಿಂದೊಡಗೂಡಿ. ಒಟ್ಟು ಪ್ರತಿ ೧೦೦

ಸಾವಿರ ಪ್ರತಿ ೧-೦-೦

೨ನೆಯ ಹೂವು ರಸಭರತವಾದ ರಶ್ಮಿಯನ್ ಕಾದಂಬರಿ

‘ಪುನರ್ಜನ್ಮ’ [ಒಟ್ಟು ೧೨೦]

೩ನೆಯ ಹೂವು ರಸಭರತವಾದ ರಶ್ಮಿಯನ್ ಕಾದಂಬರಿ

“ಕಾಯಿ” [ಒಟ್ಟು ೧೨೦]

೪ನೆಯ ಹೂವು ರಸಭರತವಾದ ರಶ್ಮಿಯನ್ ಕಾದಂಬರಿ

“ಕಾಯಿ” [ಒಟ್ಟು ೧೨೦]

೫ನೆಯ ಹೂವು ರಸಭರತವಾದ ರಶ್ಮಿಯನ್ ಕಾದಂಬರಿ

“ಕಾಯಿ” [ಒಟ್ಟು ೧೨೦]

೬ನೆಯ ಹೂವು ರಸಭರತವಾದ ರಶ್ಮಿಯನ್ ಕಾದಂಬರಿ

“ಕಾಯಿ” [ಒಟ್ಟು ೧೨೦]

೭ನೆಯ ಹೂವು ರಸಭರತವಾದ ರಶ್ಮಿಯನ್ ಕಾದಂಬರಿ

“ಕಾಯಿ” [ಒಟ್ಟು ೧೨೦]

೮ನೆಯ ಹೂವು ರಸಭರತವಾದ ರಶ್ಮಿಯನ್ ಕಾದಂಬರಿ

“ಕಾಯಿ” [ಒಟ್ಟು ೧೨೦]

೯ನೆಯ ಹೂವು ರಸಭರತವಾದ ರಶ್ಮಿಯನ್ ಕಾದಂಬರಿ

“ಕಾಯಿ” [ಒಟ್ಟು ೧೨೦]

೧೦ನೆಯ ಹೂವು ರಸಭರತವಾದ ರಶ್ಮಿಯನ್ ಕಾದಂಬರಿ

“ಕಾಯಿ” [ಒಟ್ಟು ೧೨೦]

೧೧ನೆಯ ಹೂವು ರಸಭರತವಾದ ರಶ್ಮಿಯನ್ ಕಾದಂಬರಿ

“ಕಾಯಿ” [ಒಟ್ಟು ೧೨೦]

೧೨ನೆಯ ಹೂವು ರಸಭರತವಾದ ರಶ್ಮಿಯನ್ ಕಾದಂಬರಿ

“ಕಾಯಿ” [ಒಟ್ಟು ೧೨೦]

೧೩ನೆಯ ಹೂವು ರಸಭರತವಾದ ರಶ್ಮಿಯನ್ ಕಾದಂಬರಿ

“ಕಾಯಿ” [ಒಟ್ಟು ೧೨೦]

೧೪ನೆಯ ಹೂವು ರಸಭರತವಾದ ರಶ್ಮಿಯನ್ ಕಾದಂಬರಿ

“ಕಾಯಿ” [ಒಟ್ಟು ೧೨೦]

೧೫ನೆಯ ಹೂವು ರಸಭರತವಾದ ರಶ್ಮಿಯನ್ ಕಾದಂಬರಿ

“ಕಾಯಿ” [ಒಟ್ಟು ೧೨೦]

೧೬ನೆಯ ಹೂವು ರಸಭರತವಾದ ರಶ್ಮಿಯನ್ ಕಾದಂಬರಿ

“ಕಾಯಿ” [ಒಟ್ಟು ೧೨೦]

೧೭ನೆಯ ಹೂವು ರಸಭರತವಾದ ರಶ್ಮಿಯನ್ ಕಾದಂಬರಿ

“ಕಾಯಿ” [ಒಟ್ಟು ೧೨೦]

೧೮ನೆಯ ಹೂವು ರಸಭರತವಾದ ರಶ್ಮಿಯನ್ ಕಾದಂಬರಿ

“ಕಾಯಿ” [ಒಟ್ಟು ೧೨೦]

೧೯ನೆಯ ಹೂವು ರಸಭರತವಾದ ರಶ್ಮಿಯನ್ ಕಾದಂಬರಿ

“ಕಾಯಿ” [ಒಟ್ಟು ೧೨೦]

ಅಭ್ಯಂಗ ಮಂಗಲಂ

(ಶ್ರೀ. ಮಗಂದ, ಸಿ.ಗಿ.ಶಾಂತಿಪುರ)

ಸೂರ್ಯಮುಪ್ಪೆಯುಳ್ಳ ಈ ಪುಷ್ಪಿಯನ್ನು ಉಪ
ಯೋಗಿಸುವವರಿಂದ ಹಲಕು ಕಷ್ಟಗಳು ಹೋಗು
ತ್ತವೆ. ಮೈತಂದಿಯು ದೂರಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಮೈ
ವೇರಿಸ ಕಲೆಗಳು ಮಾಯವಾಗುವವಲ್ಲದೆ ದೇಶ
ಕಾಂತಿಯು ವೀಕ್ಷಣವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಆಯು
ವೇದ ಸಮೀಪದವರು ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪುರಸ್ಕಾರವನ್ನು
ಕೊಟ್ಟು ಇದನ್ನು ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ.

ದಂತ ಪ್ರಭಾ

[ಹಲ್ಲು ಉಜ್ಜುವ ಪುಡಿ]

ಈ ಸುಖಿಯಿಂದ ಹಲ್ಲುಗಳನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಅವುಗಳ
ವಿಲ್ಲ ಬಗೆಯು ಬೇನೆಗಳು ಶೂಲೆಗಳೂ ದೂರಾಗಿ ಹಲ್ಲು
ಗಳು ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವವಲ್ಲದೆ ಬೆಳದಿಂಗಳಂತೆ ಬಿಳಿಗಾ
ಗುತ್ತವೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ನೋಡಿರಿ

ಎಲ್ಲ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಉದ್ಯೋಗಮಂದಿರ

ಧರವಾಡ

ದಿ ದೇಶ ಕಲ್ಯಾಣ ಇನ್‌ಶೂರನ್ಸ್ [ಪ್ರಾವ್ಣಿಡೆಂಟಿ] ಕಂಪನಿ ಲಿಮಿಟೆಡ್ ಕಲ್ಕತ್ತಾ

ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಹ.ದುಗಿಂದ ೧೨ನೆಯ ವರ್ಷದ ವರೆಗೆ ಯಾರಾವರೂ ಜಾತಿ ಧರ್ಮ ಕಲ್ಯಾಣ ಇನ್‌ಶೂರನ್ಸ್
ವಿಲ್ಲದೆ ಎಮೆ ಇಳಿಸಬಹುದಾದ ಶುಲ್ಕವಿಲ್ಲದೆ ಕಂಪನಿಯವರಿ ದಿ ದೇಶ ಕಲ್ಯಾಣ ಇನ್‌ಶೂರನ್ಸ್
[ಪ್ರಾವ್ಣಿಡೆಂಟಿ] ಕಂಪನಿ ಸಲಹೆದಾರಗಳು, ಒಳ್ಳೆ ಭದ್ರತೆ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಆ ಆದಾಯವನ್ನು ರೂಪಾಯಿ
ವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಹಸ್ತೆಗಳು ದಾಖಲೆ ಮಾಡುವ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ ಎಂಬಂಟರಾಗುವವರು ಸ್ವರೂಪಾಡಿ
ವಿಶೇಷ ಮಾಹಿತಿಗಾಗಿ ಕೇಳಿಸಿ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಬರೆಯಿರಿ.

ಸೇವದತ್ತಿ, ಬೆಟಗೇರಿ ಮತ್ತು ಕಂಪನಿ, ೨೦ ಜಂಟಿ, ಕೊಪ್ಪನಾಂಗಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವ

ಹಿಂದೂಸ್ತಾನ) “ಜಯಕರ್ನಾಟಕ.” (

ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕ
ಮಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ ಶುಭದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಮಾನ್ಯ ಕನ್ನಡಿಗರ ಲೇಖನಗಳೂ, ಕತೆ, ಪದ್ಯ, ಕಥೆ, ಕಥೆ,
ಜನಪದಸಾಹಿತ್ಯ, ವಿನೋದ ವೆದಪದ್ಯವುಗಳ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡ ವಿದ್ಯಾಭಿಮಾನಿಗಳ ಲೇಖನಗಳೂ ಒಟ್ಟಿವೆ.
ಪ್ರತಿತಂಗಳೂ ಲೇಖನ ಆಕಾರದ ೮೦ ಪುಟಗಳು. ಮುದ್ರಾದ ಅಚ್ಚು ಜೊಹಿಡುತ್ತಿದ್ದಾಂಗೆ ಉತ್ತಮ ಸಂಪದ.
ಜಯಕರ್ನಾಟಕ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ — ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ನಾಡನಾಟಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವದೇ
ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಕತೆ, ಕಾದಂಬರಿ, ನಾಟಕ ವೆದವುಗಳ ಮುದ್ರಣದೊಡನೆ ಮತ್ತು ಲಲಿತ
ಕೈಯಿಲ್ಲದವುಗಳಿಗೆ ಚಂದಾಪಣವು ಬರೀ (೨-೦)
ಸುಖವಾಗಿಗಾಗಿ ಇರಿಯಿರಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ವಿಜಂಟರು ಬೇಕು.) ಜಯಕರ್ನಾಟಕ ಕರ್ನಾಟಕ ಲಯ ಧಾರವಾಡ

ಸಂಧಿತ ಜನಾಹರಲಾಲ ನೆಹರೂ ಅವರು ಬಂದಾಗ್ಗೆ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ
 ಪುಷ್ಕರ್ತನ ದಲ್ಲಿ ಸುವರ್ಣ ಸದಕ ದೊರೆತ
 ಒಂದೇ ಸಮಾಜವು ಹುಟ್ಟಿದು ವರ್ಷದ ಅನುಭವದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಸ್ಥಾನದ ಸುವಿರಾರು
 ಜನರಿಂದ ವರ್ಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಯುರ್ವೇದೋಕ್ತಿ
 ಹೃದಯ ಮತ್ತು ಪೌಷ್ಟಿಕ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿರುವ ಮೃದ್ವಾದ ಗುಣವಾಗಿ ಅನೇಕ
 ಸುಖಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಭಂಗಾರದ ಮೆಡಲು ದೊರೆತಿದೆ ಎಂಬುದು ಖಚಿತವಾದ
 ಶಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಜಾನಿಕ

K80.5
 ಮಿಶ್ರಮ
 ಮಧುರವು
 ಸ್ವಾದ, ಸ್ವಚ್ಛ
 ಉರುಸು ಬೇರೆ
 ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ ಮತ್ತು
 ಬಾರದಿಂದ ಅಧವಾ
 ವಂತರಾಗಿ ಕರೀರ ಬಲವು
 ಕಾರಿ ಇದೆ. ಮುಟ್ಟುಗದ
 ಸಂತತಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವದು
 ಅನುಭವದ ಬಾಲ್ಯ ಹೇತಿನಿ
 ಪ್ರಮಾಣೀ-ನಟಕಿ
 ಧಾ ಬೆಳೆ

ಶ್ರೀಮಾನ್ಮಹಾಶಯ ಸಾಧು ಸ್ವಾಮೀಶ್ವರ
 ಮಹೇಶ್ವರ ಸ.ಬಿ. 1935

18 JAN 1957
 15 MAR 1957

Usha A. I. 12.
 Bhurappa 12.50

ರಸಾತ್ಮಕವಾಗಿ-ದಿಗ್ಗಿ ದ್ವಿತ್ವ ರಸವನ
 ದಿರುವದರಿಂದ ಸಾಧಿಸುವ ಮತ್ತು
 ವಾಚನಗುತ್ವದ ಮತ್ತು ಧಾತು
 ದ ಕೈ ಕುಲು ಕನ್ನಡಿಗಳು
 ನಡವಾಗಿ ಈ ಧಾನ್ಯಯು
 ಬಂದ ಕರೂರಿಗೆ ವ್ಯಭಿ
 ಿದಿಗಿ ಪುನಃ ಯವ
 ಈ ದಿನದವು
 ಇವಾಗಿ

ಸಂಧಿತ ಜನಾಹರಲಾಲ

ಧೀರೇ ಇ

ಕೊಡುವದರಿಂದ
 ದದ್ದಿರು

ಮಾನ್ಯನೇಜರ:- ದ್ರಾಕ್ಷಾ ನಯ್ಯ

ಜಿಲ್ಲಾ (ಬೆಳಗಾವಿ)

ಸಂಧಿತ ಜನಾಹರಲಾಲ ನೆಹರೂ ಅವರು ಬಂದಾಗ್ಗೆ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ
 ಪುಷ್ಕರ್ತನ ದಲ್ಲಿ ಸುವರ್ಣ ಸದಕ ದೊರೆತ
 ಒಂದೇ ಸಮಾಜವು ಹುಟ್ಟಿದು ವರ್ಷದ ಅನುಭವದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಸ್ಥಾನದ ಸುವಿರಾರು
 ಜನರಿಂದ ವರ್ಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಯುರ್ವೇದೋಕ್ತಿ
 ಹೃದಯ ಮತ್ತು ಪೌಷ್ಟಿಕ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿರುವ ಮೃದ್ವಾದ ಗುಣವಾಗಿ ಅನೇಕ
 ಸುಖಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಭಂಗಾರದ ಮೆಡಲು ದೊರೆತಿದೆ ಎಂಬುದು ಖಚಿತವಾದ
 ಶಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಜಾನಿಕ

ಸುದರ್ಶನ ಟಾಕೀಜ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ.

ಸೂತನ ಧ್ವನಿ ಯಂತ್ರ

ಮೊದಲಾದ ಉಪಕರಣ ಸುತ್ತಲೂ ಕೋಟಿವ ನೋಟ ಮತ್ತು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಯೊಂದಿಗೆ
ಬೇಗನೇ ತೆರೆಯುವದು.

ಮೊದಲನೇ ಪ್ರಯೋಗದ ದಿನವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿರಿ ಮತ್ತು ಆನಂದಪಡೆಯಿರಿ.
ಸ್ವೀಕೃತ ರಸ್ತೆ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ

SUDARSHAN TALKIES,

Hubli,

New Grand Theatre

With all the latest equipments
Watch
for the grand opening night
on Station Road Hubli.

And
enjoy the courteous service
And
attention.

ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ಆದರ್ಶ ವಿಮಾಂಸಕ್ಕೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಥಮ ವಿಮಾ ಸಂಸ್ಥೆ.
ಪ್ರಥಮ ಮೌಲ್ಯವೇತನದಲ್ಲಿ ಬೋನಸನ್ನು ಹಂಚಿದ ಅಖಿಲಕರ್ನಾಟಕದ ಒಂದೇ ಸಂಸ್ಥೆ.
ನಿಮ್ಮ ಬೇಕವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನು ನಾಡಿನ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿರಿ. ಕಾರ್ಯಾಃ ತೇರಿಸಿರಿ.

ಸಮರ್ಪಕ ಆದಳತದಿಂದ, ಕಡಿಮೆಯಾದ ವ್ಯಯದಿಂದ, ಶ್ರಮಕ್ರಮವಾದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಿಂದ
ಭಾರತ ವಿಮಾಧಂಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಉಚ್ಚ ಗೌರವವನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿರುವ
ಮಂಗಳೂರಿನ

ದಿ ಮೋಪ್ತುಲರ್ ಇನ್ಸೂರೆನ್ಸ್ ಕಂಪೆನಿ, ಒಮಿಟೆಡ್.

ಕನ್ನಡಿಗರ ಹೆಮ್ಮೆಯ, ನಿಮ್ಮ ಒಲವು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಕನ್ನಡ ವಿಮೆಯನ್ನೂ
ಮೊದಲನೇ ೫ ವರ್ಷಗಳ ಮೌಲ್ಯವೇತನದ ಫಲಿತಾಂಶವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು
೧೦೦೦ ರೂಪಾಯಿಗಳ ವಿಮಾಸಂಪದ ಮೇಲೆ

ವರ್ಷ ೧ ರ ರೂಪಾಯಿ ೧೦/- ರ ಬೋನಸ್ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಥಮ ಮೌಲ್ಯವೇತನದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪು ಬೋನಸನ್ನು ಹಂಚಿದ ಒಂದೇ ವಿಮಾಸಂಪದಗಳು
ಆತಿ ವಿರಳವೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯದಿರಿ.

ನಮ್ಮ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರಕುಶಲರೂ, ವ್ಯಾಪಕರೂ ಯೋಗ್ಯರೂ ಆದ
ವಿಜಯರು ಸಂಬಳ ಮತ್ತು ಕಮಿಷನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಬೇಕು.

ಅವರಿಗೆ ವಿಪುಲವಾದ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿವೆ.-ಯಥೇಚ್ಛಿತವಾದ ಪುರಸ್ಕಾರಗಳಿವೆ-ತಪ್ಪದೆ
ವ್ಯವಹಾರ ಬೇಕಿರಿ.

ಮಾಹಿತಿ ಮತ್ತು ವಿವರಣೆ ಹಸ್ತಪ್ರಾಪ್ತಿಗಳಿಗೆ:- ಮಂಗಳೂರಿನ ಕಾರ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಬರೆದು ಕೇಳಿ.